

АСОЦІАЦІЯ ВИПУСКНИКІВ
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

МАТЕРІАЛИ
III ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
“ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА
СУЧАСНОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ”

15 березня - 15 квітня 2014 року
м. Харків

АСОЦІАЦІЯ ВИПУСКНИКІВ

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

МАТЕРІАЛИ

**III ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА СУЧАСНОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ»**

15 березня 2014 року – 15 квітня 2014 року

Харків

2014

УДК 340.12
ББК 67.0
П 78

Матеріали III Всеукраїнської науково-теоретичної конференції «Теорія та практика сучасної юриспруденції».- Х.: Асоціація випускників Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, 2014.

Відповідальні за випуск:

А.О. Булгаков - Голова Секретаріату Асоціації випускників Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

І.І. Свічкач - член Секретаріату Асоціації випускників Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Тези друкуються мовою авторів у авторській редакції.

Адреса редакційної колегії: вул. Пушкінська, 77, к.116, Харків, 61024, Україна.

© Асоціація випускників Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Гончаренко Володимир Дмитрович
доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри
історії держави і права України та зарубіжних країн
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЗАКОНОДАВЧІ ОРГАНИ У ПЕРШЕ ДВАДЦЯТИЛІТТЯ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

У перші два десятиліття в Україні функціонувала трьохрівнева система найвищих законодавчих органів влади, а саме: Всеукраїнський з'їзд Рад робітничих, селянських та червоноармійських депутатів, обраний ним Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет (ВУЦВК) та Президія ВУЦВК.

Провідне місце серед зазначених органів належало Всеукраїнському з'їздові Рад. Уперше на найвищому законодавчому рівні правовий статус цього органу був визначений у Конституції УСРР 1919 року. Потім його статус визначала і Конституція УСРР 1929 року.

Однією з найважливіших форм реалізації компетенції Всеукраїнського з'їзду Рад була його законодавча діяльність. Законодавчими повноваженнями наділяла Всеукраїнський з'їзд Рад перш за все Конституція УСРР 1919 р. Загальна вказівка про право з'їзду в галузі законодавства містилася і в постанові У Всеукраїнського з'їзду Рад від 1 березня 1921 р. "Про радянське будівництво". Прийняття республіканськими з'їздами Рад таких нормативних актів, як постанови, передбачала Конституція СРСР 1924 р., до складу якого входила й УСРР. Аналіз практичної діяльності Всеукраїнських з'їздів Рад, певна періодичність у їх скликанні і відповідно нетривалий період роботи кожного з Всеукраїнських з'їздів Рад, звичайно, не дозволяли вирішувати на з'їздах усіх питань нормотворчості в Україні. Тим не менш, Всеукраїнськими з'їздами Рад здійснювалась важлива законодавча діяльність. Так, III Всеукраїнський з'їзд Рад прийняв Конституцію УСРР 1919 р. IX Всеукраїнський з'їзд Рад прийняв у 1925 році постанову "Про зміни Конституції Української Соціалістичної Радянської Республіки". XI Всеукраїнський з'їзд Рад прийняв Конституцію УСРР 1929 р. Зміни до Конституції УСРР вносили XII і XIII Всеукраїнські з'їзди Рад. XIV Надзвичайний з'їзд Рад прийняв Конституцію УРСР 1937 р. Всеукраїнські з'їзди Рад приймали й деякі інші законодавчі акти. Так, V Всеукраїнський з'їзд Рад прийняв постанову "Про закріплення землекористування". Низку законодавчих актів в галузі аграрної політики прийняв VI Всеукраїнський з'їзд Рад. Рішення цього з'їзду стали для нормотворчих органів УСРР основою для кодифікації земельного законодавства УССР. Декілька законодавчих актів були прийняті й наступними Всеукраїнськими з'їздами Рад. В той же час слід зазначити, що невелика кількість прийнятих Всеукраїнськими з'їздами Рад нормативно-правових актів пояснюється тим, що республіканський з'їзд Рад виступав перш за все у ролі загально директивного державного органу УСРР. В його функцію входило вироблення, визначення основних, пріоритетних напрямків державного, господарського і соціально-культурного будівництва в Україні. Разом з тим, при ретельному аналізі змісту прийнятих Всеукраїнськими з'їздами Рад актів можна виявити, що поряд з положеннями ненормативного характеру (які займали більшу частину тексту акту) в них містилися і статті, які були нормами права. В зв'язку з цим подібні документи республіканського з'їзду Рад можна вважати правовими змішаними актами найвищого органу державної влади країни.

У перше двадцятиліття радянської влади в Україні другим після Всеукраїнського з'їзду Рад центральним законодавчим органом УСРР був Всеукраїнський Центральний Виконавчий

Комітет (ВУЦВК). Так, Конституція УССР 1929 р., виходячи з реального місця ВУЦВК в системі органів влади і управління УССР, зафіксувала в статті 25 наступне: "25. Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет в період між Всеукраїнськими з'їздами Рад є верховний законодавчий, розпорядчий та виконавчий орган Української Соціалістичної Радянської Республіки". Для діяльності ВУЦВК було характерним здійснення законодавства, управління і контролю, котрі являлися основними видами (формами) державної діяльності, в яких реалізовувалися функції ВУЦВК, правовим вираженням котрих була компетенція цього державного органу УСРР в період між Всеукраїнськими з'їздами Рад. Вельми активною була законодавча діяльність ВУЦВК в галузі радянського будівництва. Ці питання були в центрі уваги сесій ВУЦВК, які приймали розгорнуті законодавчі акти у цій сфері державного будівництва в Україні. Центральне місце серед прийнятих ВУЦВК у процесі законодавчої діяльності актів займають кодекси УСРР з найважливіших галузей права. Так, III сесія ВУЦВК VI скликання (10-16 жовтня 1922 р.) затвердила Кодекс законів про працю УСРР, Земельний кодекс УСРР. IV сесія ВУЦВК VII скликання затвердила 3 листопада 1923 р. Закон про ліси УСРР. III сесія ВУЦВК IX скликання затвердила 31 травня 1926 р. Сімейний кодекс УСРР. На сесіях ВУЦВК приймалися й інші законодавчі акти в галузі господарського і соціально-культурного будівництва. Так, II сесія ВУЦВК VI скликання (24-27 травня 1922 р.) прийняла "Основний закон про трудове землекористування".

Чільне місце серед законодавчих органів УСРР в перше двадцятиріччя радянської влади посідала Президія ВУЦВК. Уперше право Президії ВУЦВК на законодавчу діяльність було надано їй постановою У Всеукраїнського з'їзду Рад від 1 березня 1921 р. "Про радянське будівництво". Статусом законодавчого органу Президія ВУЦВК була наділена і Положенням про ВУЦВК від 12 жовтня 1924 р. У статті 15 цього Положення визначалося, що "Президія Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету в період між сесіями ВУЦВК становить вищий законодавчий та розпорядчий орган влади УСРР". Статус вищого законодавчого, виконавчого та розпорядчого органу УСРР Президії ВУЦВК був закріплений за нею Конституцією УСРР 1919 р. в редакції 1925 р. I, нарешті, згідно статті 32 Конституції УСРР 1929 р. Президія ВУЦВК в період між сесіями ВУЦВК визначалася як "вищий законодавчий, виконавчий та розпорядчий орган влади Української Соціалістичної Радянської Республіки". Як бачимо, на першому місці в цитованих законодавчих актах, які визначали статус Президії ВУЦВК, стоїть його законодавча функція. Здійснюючи законодавчу функцію, Президія ВУЦВК мала право самостійно видавати декрети, постанови та розпорядження, а також розглядати та затверджувати проекти декретів та постанов, поданих Радою Народних Комісарів УСРР. На практиці Президія ВУЦВК широко використовувала надане їй право законодавчої діяльності. В 1920 - на початку 1930-х рр. нею була прийнята не одна сотня законодавчих актів в усіх сферах державного, господарського і соціально-культурного будівництва в УСРР. В цьому легко переконалися, звернувшись до такого офіційного видання нормативних актів, як "Зібрання узаконень і розпоряджень робітничо-селянського уряду Української СРР" зазначеного періоду, в якому друкувалися законодавчі акти Всеукраїнських з'їздів Рад, ВУЦВК, Президії ВУЦВК, РНК УСРР. При цьому значна частина прийнятих Президією ВУЦВК законодавчих актів затверджувались сесіями ВУЦВК. Порядок передачі прийнятих Президією ВУЦВК законодавчих актів на затвердження сесії ВУЦВК (а також доведення до відома сесії тих актів Президії, які не потребували затвердження сесією) був визначений спочатку "Наказом про порядок роботи Президії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету", затвердженим постановою ВУЦВК від 30 липня 1925 р., а потім новим "Наказом про порядок роботи Президії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету", затвердженим постановою ВУЦВК

від 6 лютого 1929 р. Зазначені "Накази" були, по суті, розгорнутими регламентами роботи Президії ВУЦВК.

У першій половині 1930-х рр. Президія ВУЦВК продовжувала здійснювати законодавчу діяльність. Так, вона приймала постанови, якими вносилися зміни і доповнення до кодексів УСРР, інших законодавчих актів з державних, господарських, соціально-культурних питань. Приймала Президія ВУЦВК й нові законодавчі акти. Про досить активну законодавчу діяльність Президії ВУЦВК в зазначений період свідчить велика кількість постанов, прийнятих Президією ВУЦВК в міжсесійний період і затверджених сесіями ВУЦВК, що відбувалися у 1930-ті роки. Останньою в історії ВУЦВК сесією, яка затверджувала законодавчі акти Президії ВУЦВК, була IV сесія ЦВК УРСР, яка затвердила 5 лютого 1937 р. низку постанов Президії ЦВК УРСР, прийнятих нею у період між III і IV сесіями Центрального Виконавчого Комітету УРСР XIII скликання.

З прийняттям 30 січня 1937 р. нової Конституції УРСР та обрання 26 червня 1938 р. Верховної Ради Української РСР юридично і фактично припинили діяльність з'їзди Рад УРСР, ЦВК УРСР, Президія ЦВК УРСР. Законодавчими повноваженнями була наділена виключно Верховна Рада Української РСР. Так, у статті 23 Конституції УРСР 1937 р. зазначалося: "Верховна Рада УРСР є єдиним законодавчим органом УРСР".

Булгаков Артур Олександрович

*Аспірант кафедри історії держави та права України та зарубіжних країн
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

Історично-правовий аналіз поняття раціонального використання та охорони земель України

Географічне положення України передбачає високу родючість земель, визначаючи основний рід заняття населення, яке вимагає правового регулювання. Україна за довгі століття свого існування накопичила значний досвід регулювання земельних відносин. У XX столітті він придбав форму радянського законодавства. Після тяжких років війни прийшло становлення нового законодавства.

Аналіз досвіду правової регламентації охорони та раціонального використання земель згідно з задачами, які ставило життя в різний час, дозволяє нам враховувати помилки та досягнення, виявляти актуальні проблеми сучасного законодавства України на шляху до євроінтеграції, визначати стратегічні цілі та тактичні завдання удосконалення екологічного права нашої держави.

На наш погляд, не варто відмовлятися від попереднього досвіду, оскільки екологічне та земельне законодавство України у складі Радянського союзу досить детально та повно визначало направленість держави на раціональне землекористування та охорону природи в цілому. Також, за той час було сформовано багато цікавих поглядів на поняття раціонального використання та охорони земель. Розглядаючи наукову літературу того часу можна спостерігати своєрідні позиції різних авторів відносно цього питання. Наприклад : В.В. Петров зазначав: «Рациональность использования и охрана земель заключается в обеспечении эффективной эксплуатации естественных благ с целью получения наибольшего количества продуктов при наименьших затратах труда и средств, с целью их сохранения и дальнейшего производства».¹ Таким чином ставилось питання про

¹ Петров В.В. Объект и предмет правовой охраны природы в СССР // Советское государство и право. - 1976. - № 4. С.60.

встановлення правового режиму окремих категорій земель, який, по-перше, відповідав би їх основному господарському призначенню, і, по-друге, забезпечував належне використання цих земель. А ось Г.А. Аксененок стверджував, що для вирішення проблеми правильного і найраціональнішого використання сільськогосподарських земель розуміється підвищення їх родючості, корисних якостей, що необхідно для задоволення матеріальних і духовних потреб людини і суспільства.¹ У Н.И. Краснова своя думка: «Под рациональным использованием земли понималось достижение максимального эффекта в осуществлении целей землепользования с учетом полезного взаимодействия земли с другими природными факторами и при охране земли в процессе использования как специфического условия всякой деятельности и главного средства производства в сельском хозяйстве.»² В цьому визначенні підкреслюється насамперед економічний аспект, по думці автора, лише ефективно використання може бути раціональним. На технократичній домінанті зауважує Ю.Г. Жариков, в своїй роботі на початку 60-х років він визначив раціональне використання, як "повне, комплексне та інтенсивне (найбільш рентабельне) використання землі".³ На наш погляд, це визначення потребує в корекції з реаліями сьогодення. Раціональність землекористування вже не можна пов'язувати лише з досягненням економічного ефекту. Антропогенні фактори впливають на всі природні процеси і на якість земельних ресурсів також. Нераціональне використання земель власниками може створювати екологічну небезпеку, що є високою ціною для нас. Така безвідповідальна діяльність веде до суттєвого зниження родючості земель або значного погіршення екологічної ситуації.

Необхідною умовою подальшого розвитку екологічного та земельного законодавства за цим напрямом є розмежування та співвідношення різних визначень поняття раціональне використання земель та охорона земель. У роботах Н.И. Краснова наводилось декілька прикладів, але основними, враховуючи загальнотеоретичні положення земельного права як науки, він зупинився на двох основних: "Перша з них полягає в тому, що раціональне використання та охорона землі самостійні види суспільних відносин, це різні явища в сфері взаємовідносин суспільства з природою. Згідно другої точки зору, раціональне використання земель включає також і охорону її в процесі користування, так як сучасне розуміння користування землею признає його раціональним при виконанні землекористувачем комплексу заходів по охороні землі. Переважно поширення отримала саме ця, друга позиція"⁴ Підкреслюючи необхідність посилення екологічного аспекту, Н.И. Краснов, в іншій роботі вказує, що підзаконні акти радянського періоду і теоретичні положення з питань раціонального використання та охорони земель треба враховувати для вирішення проблеми збереження комплексу природних якостей земельного фонду, розвитку різноманітних видів і форм земельних відносин.⁵

¹ Аксененок, Н.И. Право землепользования в СССР и его виды/ Отв. ред. Г.А. Аксененок, Н.И. Краснов. - М.: Юрид. лит., 1964. - 544 с.

² Краснов М.И. Правове забезпечення раціонального використання землі в СРСР \ під ред.Н.И.Краснов.-М., 1969.-216 с.

³ Жариков Ю.Г. Право сельскохозяйственного землепользования.М.1960. с.9

⁴ Право природопользования в СССР, М. 1990. С. 74-75 Краснов Н.И.

⁵ Краснов Н.И. О Понятиях рационального использования и охраны земли

Історико - правовий аналіз з урахуванням еволюції поняття дозволить, на наш погляд, визначити динаміку змісту цього терміну в умовах історичних змін, розвитку суспільних відносин і становлення відповідних галузей законодавства України.

Нерозривно з вдосконаленням законодавства про раціональне використання та охорону земель, існує проблема забезпечення впровадження його в життя.

Саме закріплення в нормах цих основних напрямлень, будуть сприяти підвищенню ефективності використання земель, формуванню доцільної поведінки землекористувача і запобігати негативним наслідкам, що можуть бути завдані землі. Інститут раціонального використання та охорони земель є важливим аспектом діяльності держави і суспільства, втілюючи у собі найбільш гармонійні принципи та форми взаємодії людини з природою.

Бедрій Мар'ян Миронович

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри основ права України

Львівського національного університету імені Івана Франка

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗВИЧАЄВЕ ПРАВО СТАРОДАВНЬОЇ ДЕРЖАВИ ХЕТТІВ (II ТИС. ДО Н.Е – VIII СТ. ДО Н.Е)

Найдавнішою державою півострову Мала Азія (у більш давні часи – Анатолія) було Хеттське царство, що утворилося в II тис. до н.е. Щодо більш точної дати його утворення й надалі тривають дискусії. Близько 1800 р. до н.е. царство Куссара на чолі з Птіханом та його сином Аннітою оволоділи містом Неса, а згодом зруйнували місто Хатті. Є підстави припускати, що це було початком формування Стародавньої держави Хеттів, однак жоден представник правлячої династії не вважав себе нащадком цих завойовників, виводячи своє походження від царя Лабарни, якого і вважали засновником цієї держави. Інша річ, що даних про цього царя залишилося обмаль за винятком того, що він завоював царство Арцаву, місцезнаходження та історія якого сучасній науці фактично невідома. Засновником столиці Хеттського царства м. Хаттуси став прямий нащадок Лабарни цар Хаттусілі I (бл. 1650-1620 рр. до н. е.). Його спадкоємець цар Мурсілі I здійснив кілька воєнних походів, розширив кордони Хеттського царства та вчинив спустошливий напад на Вавилон [1, с. 227-229]. Протягом кількох століть Хеттська держава розвивалася різними темпами, доки в кінці XII ст. її завоював асирійський цар Тіглатпаласар. Окремі хеттські князівства проіснували до VIII ст. до н.е., коли їх цілковито поглинула Ассирія.

Можна з великою долею імовірності припустити, що регулятором більшості правовідносин Стародавньої держави Хеттів був правовий звичай, оскільки цей період історії ним було досить зручно користуватися. На відміну від законів, правові звичаї мало можливість знати усе населення держави, адже вони передавалися усно (писемність тоді не була поширеною) із покоління в покоління. Водночас можна констатувати значний розвиток як для того часу хеттського законодавства, про що свідчать три таблиці, названі дослідниками Хеттським законником [2]. Законодавчу функцію царів підтверджує також закон хеттського царя Телепіну (1525-1500 рр. до н.е.). Пізнання правових звичаїв Хеттської держави ускладнюється віддаленістю цього історичного періоду й усною формою таких норм. Певну допомогу для історико-правових досліджень цього предмету можуть надати законодавчі тексти, в яких було санкціоновано норми хеттського звичаєвого права. Отож, звернемо увагу і детально

проаналізуємо окремі правові звичаї Хеттського царства: порядок престолонаслідування, заборону інцесту, спадкування івару та «господаря крові».

Порядок престолонаслідування. Хеттське звичаєве право доволі розмито визначало порядок престолонаслідування. Імовірно, на нього впливали нескінченні двірцеві інтриги, що нівелювали значення відповідних правових звичаїв. До прикладу, у 1594 р. до н.е. хеттського царя Мурсілі I убив брат його дружини, претендуючи на престол, однак незадовго після того цього вбивцю вбив власний зять. Загалом на ранньому етапі давньохеттської держави практикувалося передання престолу синові доньки чи сестри, однак це не завжди було так [1, с. 229]. Остерігаючись чергового перевороту, хеттські царі подібно до асирійських царів намагалися ще за свого життя заповісти престол конкретному спадкоємцю (наприклад, заповіт царя Хаттусілі I), адже постійні чвари правлячої династії виснажували державу та ставили її під загрозу розпаду [3, с. 65].

Цю складу ситуацію змінила реформа престолонаслідування, проведена хеттським царем Телепіну. Ст. 28 виданого ним закону встановила, що спадкоємцем престолу був старший син царя від основної дружини, а при його відсутності – старший син від наложниці. Коли цар помирає не залишивши синів, царем міг стати чоловік його старшої доньки [4, с. 68-70]. Відтак вільне тлумачення правових звичаїв престолонаслідування у Хеттському царстві було припинене, адже його порядок був визначений царем Телепіну законодавчим шляхом.

Заборона інцесту. Як відомо, однією з перших форм звичаєвого права в світі були табу (заборони), серед яких одним із основних була заборона інцесту – кровозмішення, тобто статевих контактів між близькими родичами. Дана заборона виникла внаслідок усвідомлення людством, що нащадки від таких контактів часто народжувалися хворими та могли привести до вимирання роду. Звичаєве право хеттів приділяло велике значення забороні інцесту та його розмежуванню з інститутом левірату (спадкуванню дружини). Чоловікові суворо заборонялося мати статеві відносини з матір'ю, сестрою чи донькою дружини від попереднього шлюбу, дружиною свого батька чи брата, доки вони були живими. Натомість за ст. 193 Хеттського законника вдова повинна була вийти заміж за брата свого покійного чоловіка, а в разі його відсутності – за батька чоловіка. Коли ж і його не було, її успадковував племінник. Інакше кажучи, ця стаття санкціонувала загальновідомий у Стародавньому Сході правовий звичай левірату. Ст. 190 цього ж акту передбачала, що статеві відносини з мачухою після смерті батька не були кримінально караними. Очевидно, правовий звичай заборони інцесту в Стародавній державі Хеттів мав і інші виключення, які можна охарактеризувати як привілеї владної верхівки, адже хеттський цар Арнуванда був одруженим із власною сестрою [3, с. 90-91].

Спадкування івару. Одною з основних сфер регулювання правового звичаю в Стародавній державі Хеттів були спадкові відносини, що визнають більшість дослідників історії її правової системи. Тогочасна сімейна власність хеттів складалася із трьох частин: власності чоловіка, який прийняв дружину в свій дім; власності дружини, яка формувалася з івару (посагу) та весільного подарунку від чоловіка; майна, нажитого подружжям у шлюбі [5, с. 197-199]. Найбільш складну систему спадкування хеттське звичаєве право передбачило саме для івару. Так, у ст. 27 Першої таблиці Хеттського законника зазначалося, що в разі смерті дружини в домі її чоловіка івару спадкував саме він, однак коли вона помирала в домі її батька, івару спадкував батько [6, с. 260-261]. Очевидно, мова йшла про той випадок, коли жінка помирала бездітною, тому івару спадкувалося господарем дому (її чоловіком або

батьком), де вона проживала. Проте в разі, коли після її смерті залишалися діти, цілком очевидно, що саме вони були спадкоємцями її івару. До їх повноліття опікунами івару були відповідно чоловік чи батько жінки відповідно того, в чийому домі вона проживала.

«Господар крові». Даний правовий звичай становить хеттський варіант загальновідомого правового звичаю кровної помсти. Його особливість полягала в тому, що найближчий родич убитої людини ставав «господарем її крові», що надавало йому право обрати один із таких варіантів поведінки з убивцею: пробачити й отримати грошову компенсацію; переслідувати й покарати (зазвичай убити). Отож, він отримував необжане право визначати подальшу долю злочинця. Згодом цей правовий звичай було сканціоновано в ст. 49 закону хеттського царя Телепіну (1525-1500 рр. до н.е.), в якій зазначалося: «Закон крові такий. Якщо хто-небудь вчинить криваву справу, то що б не сказав господар крові, те й відбудеться. Якщо він скаже «хай помре», то він повинен померти; але якщо скаже «хай дає компенсацію», то він повинен дати компенсацію. Але до царя не повинен звертатися» [6, с. 256-257]. Коли вбивцею був раб, господар крові отримував право вбити не тільки його, але і дружину та дітей вбивці. Якщо громада не видавала вбивцю господарю крові, то вона могла понести колективну відповідальність за вчинений ним злочин [3, с. 86-88].

Таким чином, звичаєве право Стародавньої держави Хеттів займало чільне місце в її системі права, визначаючи юридичні основи публічної влади, регулюючи цивільні, сімейні, кримінальні, процесуальні та інші відносини в тих питаннях, які не були врегульовані законами. Негативною стороною звичаєво-правових норм у Стародавній державі Хеттів було те, що при їх застосуванні привілейовані частини населення неодноразово допускали зловживання задля власної користі. Водночас хеттські правові звичаї були важливою гарантією стабільності суспільства та його розвитку навіть в умовах постійної боротьби різних політичних кіл за владу в державі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Крижанівський О. П. Історія Стародавнього Сходу / О. П. Крижанівський. – К.: Либідь, 2009. – 592 с.
2. Трикоз Е. Н. Хеттский кодекс / Е. Н. Трикоз [Электронный ресурс] // Режим доступа – <http://web-local.rudn.ru/web-local/prep/rj/index.php?id=231&p=19831>
3. Герни О. Р. Хетты / О. Р. Герни; пер. с англ. Н. М. Лозинской и Н. А. Толстого. – М.: Наука, 1987. – 233 с.
4. Гиоргадзе Г. Г. О престолонаследии в Древнехеттском царстве / Г. Г. Гиоргадзе // Вестник древней истории. – 1969. – № 4. – С. 67-83.
5. Менабде Э. А. Хеттское общество: экономика, семья, наследование / Э. А. Менабде . – Тбилиси: Мецниереба, 1965. – 229 с.
6. Дьяконов И. М. Законы Вавилонии, Ассирии и Хеттского царства / И. М. Дьяконов // Вестник древней истории. – 1952. – № 4. – С. 254-321.

Берездецький В.Ю.

студент 1 курсу 18 групи,

Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Законодавство ЄС у сфері охорони земель 1970-1990 рр.

Правова охорона земель являє собою систему врегульованих нормами права організаційних, економічних та інших суспільних відносин щодо забезпечення раціонального використання земельного фонду країни, запобігання необґрунтованому

вилученню земель із сільськогосподарського обороту, захисту земельних ресурсів від шкідливих антропогенних впливів, а також щодо відтворення та підвищення родючості ґрунтів, продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого правового режиму земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення. Говорячи про земельне законодавство Європейського Союзу, необхідно звернути увагу не те, що в праві ЄС окремого розділу «Земельне право» не існує. Суспільні відносини у сфері земельних правовідносин регулюються в контексті охорони та захисту ґрунтів від забруднення та ерозії (Розділ XII Договору про заснування ЄС– «Навколишнє середовище», а також у інших розділах Договору – «Охорона здоров'я» та «Сільське господарство» .

Метою дослідження є науковий аналіз законодавства ЄС у сфері охорони земель у період 1970-1990 рр., визначення передумов становлення сучасного законодавства ЄС у даній сфері, а також основних закономірностей і тенденцій його розвитку і покращення. Актуальність теми зумовлюється тим, що сучасний стан розвитку суспільства характеризується підвищенням техногенного навантаження на земельні ресурси, а одними із чинників негативного впливу на якісний стан земель є їх антропогенне забруднення та псування, які призводять до порушення рівноваги як в самій природі, так і негативно впливають на життя та здоров'я людини безпосередньо чи опосередковано через стан довкілля. Вищенаведене викликає необхідність вирішення питання охорони земель. Вивчення і аналіз розвитку законодавства ЄС у сфері охорони земель дасть змогу опрацювати і зрозуміти перспективи їх подальшого вдосконалення.

Формування політики Європейського Союзу у сфері охорони навколишнього середовища здійснюється поетапно шляхом прийняття так званих Програм дій з навколишнього середовища, які завдяки встановленню чітких напрямків, цілей і принципів екологічної політики Європейського Співтовариства, разом з їх детальним описом і графіком реалізації сприяють розвитку та застосування екологічного законодавства Європейського Союзу.

Перша програма дій, прийнята 22 листопада 1973 року, зосереджувала увагу на зменшенні та запобіганні забруднення навколишнього середовища (зокрема води, ґрунтів і т.д.), покращенні стану навколишнього середовища і умов життя, діях Співтовариства та держав-членів на міжнародному рівні. В рамках реалізації цих заходів було прийнято ряд законодавчих актів, які встановлювали правове регулювання у сфері охорони земель, серед яких слід відзначити наступні. Директивою Ради 75/439/ЕЕС від 16 червня 1975 про утилізацію відпрацьованих масел встановлювалися основні обмеження для підприємств щодо зберігання, скидання і утилізації відпрацьованих масел з метою зменшення забруднення вод і ґрунтів. З метою зменшення об'ємів виробництва відходів та усунення їх виробництва взагалі слід відмітити прийняття Директиви Ради 75/442/ЄЕС від 15 липня 1975 про відходи та Рішення Комісії 76/431/ЄЕС від 21 квітня 1976 року про формування Комітету по управлінню відходами, що регламентувала створення Комітету, а також порядок його формування.

Друга програма дій, прийнята 17 травня 1977 року, доповнюючи Першу програму, визначає загальні дії для захисту і покращення навколишнього середовища, що містять оцінку впливу на навколишнє середовище, врахування економічних аспектів, реалізацію дослідницьких проектів щодо захисту навколишнього середовища, дії Співтовариства на міжнародному рівні, співпрацю з країнами, що розвиваються з екологічних питань. Директива Ради 78/319/ЕЕС від 20 березня 1978

року про токсичні відходи обмежує зберігання і перевезення, а також регулює утилізацію токсичних відходів. З метою встановлення контролю за якістю води, а також покращення її якості шляхом очищення ґрунту і ґрунтових вод від шкідливих речовин і запобіганню їх викиду у ґрунт Європейським Співтовариством було прийнято Директиву Ради 80/68/ЕЕС від 17 грудня 1979 про захист підземних вод від забруднення.

Третя програма дій була прийнята 7 лютого 1983 року. Вона містила ряд принципово нових положень, що стосувались чотирьох аспектів екологічної політики Співтовариства: необхідність подальшої інтеграції екологічної політики в інші секторні політики Співтовариства; необхідність посилення превентивних аспектів екологічної політики, при цьому особливе значення приділялось оцінці впливу на навколишнє середовище; виділення ряду галузей, дії в яких були визнані пріоритетними для покращення навколишнього середовища (серед яких і забруднення ґрунтів). З метою регламентування та впорядкування використання осаду стічних вод в сільському господарстві, яке повинно здійснюватись таким чином, щоб виключався шкідливий вплив на ґрунти, рослинність, тварин та людей і в той же час стимулювалось раціональне використання такого мокрого осаду радою Європейського Співтовариства 12 червня 1986 року було прийнято Директиву 86/278/ЕЕС про захист навколишнього середовища та, зокрема, ґрунту у випадках використання у сільському господарстві осаду стічних вод. Задля легкого виявлення та ідентифікації небезпечних хімічних речовин на європейському рівні було прийнято Рішення Комісії 85/71/ЕЕС від 21 грудня 1984 року про список потенційно небезпечних хімічних речовин згідно з Директивою Ради 67/548/ЕЕС про зближення правових приписів, регламентів та адміністративних положень стосовно класифікації, пакування і маркування небезпечних речовин. Відповідно до цієї Директиви, зокрема, встановлено критерії завдяки яким хімічні речовини та препарати визначаються як такі, які є небезпечними для людини та навколишнього природного середовища, зокрема, і для ґрунтів.

Список використаної літератури:

Директива Ради 75/439/ЕЕС від 16 червня 1975 про утилізацію відпрацьованих масел.

1. Директива Ради 75/442/ЕЕС від 15 липня 1975 про відходи.
2. Директива Ради 78/319/ЕЕС від 20 березня 1978 року про токсичні відходи.
3. Директива Ради 80/68/ЕЕС від 17 грудня 1979 про захист підземних вод від забруднення деякими небезпечними речовинами.
4. Директива Ради 86/278/ЕЕС від 12 червня 1986 про охорону навколишнього середовища, і, зокрема ґрунту, коли осаду стічних вод, що використовуються в сільському господарстві.
5. Перша програма дій Європейського Союзу з навколишнього середовища від 22 листопада 1973 року.
6. Друга програма дій Європейського Союзу з навколишнього середовища «Продовження та імплементація політики Європейського Співтовариства і програма дій з навколишнього середовища» від 17 травня 1977 року.
7. Третя програма дій Європейського Союзу з навколишнього середовища від 7 лютого 1983 року.
8. Рішення Комісії 76/431/ЕЕС від 21 квітня 1976 року про формування Комітету по управлінню відходами.
9. Рішення Комісії 85/71/ЕЕС від 21 грудня 1984 року про список потенційно небезпечних хімічних речовин.
10. Директива Ради 67/548/ЕЕС від 27 червня 1967 року щодо зближення законів, правил та адміністративних положень, що стосуються класифікації, пакування та маркування небезпечних речовин.

Юридичні колізії: поняття та види

Наукова проблематика конфліктів у праві, як одна із розповсюджених на загальнотеоретичному, галузевому рівнях, з необхідністю породила такий науковий напрям, який присвячується питанням всебічного осмислення юридичних колізій.

Передусім треба дати найбільш загальну характеристику колізіям у законодавстві. Вихідною для нас є теза про те, що праву і законодавству, як будь-якій системі, притаманні неузгодженості, спричинені як зовнішніми, так і внутрішніми чинниками. У зв'язку з цим в літературі традиційно говорять про існування в праві двох видів неузгодженостей, суперечностей. Так, М. Баймаханов розділяє суперечності на матеріальні (суперечності між об'єктивним і суб'єктивним, між суспільними відносинами і спрямованими на їх регулювання правовими нормами й інститутами) та формальні (суперечності між різними формами суб'єктивного, усередині самої правової системи), а Б. Яцеленко — на діалектичні (що мають об'єктивну природу і справляють позитивний вплив на процес розвитку і реалізації права) та формально-логічні (що виникають передусім через недосконалість правотворчого процесу, засобів юридичної техніки, недостатності правової культури).

У літературі із загальної теорії права термін “колізія” розуміється неоднозначно. С. Алексєєв зазначає, що між нормативними актами можуть виникати суперечності, зіткнення, які називаються колізіями. А. Тилле визначає колізію як зіткнення, конфлікт двох законів або правових систем, що претендують на застосування. М. Баймаханов під формальними суперечностями розуміє колізії в самому праві між окремими інститутами, нормами і т. ін..

Класифікація колізій за різними підставами протягом останнього часу в юридичній літературі здійснювалася неодноразово. У цьому контексті варто згадати праці М. Власенка, Д. Лилака, С. Погребняка, О. Майстренка, О. Капліної, А. Мірошниченка, М. Заніної, І. Альоніної, Д. Агашева.

Сьогодні загальноприйнятою визнається класифікація колізій норм права залежно від властивостей та особливостей колізії правових норм. Відповідно до цієї класифікації виділяються темпоральні (часові), просторові, ієрархічні, змістовні.

Ієрархічні колізії – це колізії, що виникають через регулювання одних фактичних обставин нормами, які знаходяться на різному рівні в ієрархічній структурі законодавства. Причинами ієрархічних колізій є множинність суб'єктів правотворчих органів. В окремих випадках нормотворчі органи, які володіють певними визначеними повноваженнями, видають з одного і того ж питання різні за змістом норми права.

Іншим видом колізії є темпоральні колізії. Вони виникають унаслідок видання в різний час з одного і того ж питання двох чи більше норм права. Наявність темпоральних колізій пов'язана з фактичною відміною норми права. На відміну від формального способу, коли більш пізня норма права безпосередньо і чітко (формально) скасовує дію попереднього, при фактичній відміні формальна вказівка на скасування попередньої норми права відсутня. У цьому разі норма права перестає діяти, оскільки вона замінена пізнішою, яка регулює ті ж самі суспільні відносини.

Чи не найбільш поширеним видом колізії є змістовні колізії. Під ними розуміються колізії одночасно чинних і на одній території приписів рівної юридичної

сили, які виникають у результаті часткового співпадіння об'ємів регулювання й обумовлені специфікою регламентації суспільних відносин.

Беленький Вадим Дмитрович
Студент факультету підготовки
кадрів для органівюстиції України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

Конституційне законодавство України у 30-ті роки

На початку 30-х років законодавство Української СРР базувалося на Конституції 1929 року, котра була затверджена і ухвалена на XI Всеукраїнському з'їзді рад робітничих, селянських і червоноармійських депутатів. Її метою було остаточно подолати буржуазію, знищити експлуатацію людини людиною та здійснити комунізм, де не буде існувати розподіл на класи та державної влади. Нова Конституція складалася із 82 статей та п'яти розділів.

В першому розділі, як головні засади, відзначено, що Українська Соціалістична Радянська Республіка входить до складу СРСР як суверена держава. Вся влада в межах Української Соціалістичної Радянської Республіки належить Радам робітничих, селянських і червоноармійських депутатів. Законодавчо закріпились створені за роки Радянської влади в Україні основи нового економічного ладу, які були вирішальними передумовами для здійснення соціалістичної перебудови всього народного господарства на базі індустріалізації країни і колективізації сільського господарства.

В Конституції акцентовано увагу на рівності всіх громадян різних національностей на зазначеній території та гарантоване дотримання всіх прав (політичних, трудових).

Визнаючи, що права громадян не залежать від їх расової й національної належності, заборонений будь-який утиск національних меншостей або обмеження їх рівноправності. Забезпечувалася воля зібрань, свобода спілок, воля виявлення думок. Було поставлено завдання про забезпечення повної, безкоштовної освіти.

Українська СРР, беручи до уваги непорушну волю молдавського народу до оформлення свого державного існування в складі Української Соціалістичної Радянської Соціалістичної Республіки, об'єдналась з молдавським народом на основі створення в складі УРСР Молдавської Автономної Радянської Соціалістичної Республіки.

В інших розділах йшла мова про устрій органів місцевої влади, про бюджет та виборчі права. Окрім цього було зазначено, що столицею є місто Харків.

VIII Всесоюзний з'їзд Рад 5 грудня 1936 р. одностайно затвердив і ввів у дію нову Конституцію СРСР 1936 р. Прийняття Конституції Союзу РСР вимагало розробки нових республіканських конституцій, у тому числі й Конституції УСРР. Розробка проекту Конституції УСРР нагадувала процес, який вже відбувався на союзному рівні. 30 січня 1937 р. було затверджено нову Конституцію, згідно з нею назва держави змінилася з Української Соціалістичної Радянської Республіки на Українську Радянську Соціалістичну Республіку.

Конституцію УРСР 1937 р. побудовано у відповідності з Конституцією СРСР 1936 р. Вона майже повністю відбивала союзню Конституцію, відтворювала її принципи, копіювала основні положення. Обидві Конституції мали демагогічний

характер. Численні положення Конституції УРСР, особливо про права людини, насправді не діяли. Вони мирно співіснували з репресивною машиною, масовими арештами, розстрілами. Основний Закон за формою був демократичним, але повністю відірваним від реального життя.

Конституція УРСР 1937 р. складалася з 146 статей, об'єднаних у 13 розділів.

Розділ 1, присвячений суспільному устрою, був побудований на соціалістичних засадах. Україна визначалась як "соціалістична держава робітників і селян", де політичну владу становлять Ради депутатів трудящих. Економічною основою УРСР визнавались соціалістична система господарства і соціалістична власність на знаряддя та засоби виробництва, яка мала форму державної або кооперативно-колгоспної власності.

Розділ 2 підкреслював, що територія УРСР не могла бути змінена без згоди республіки. Найбільш важливим було положення про те, що "Українська РСР зберігає за собою право виходу з Союзу Радянських Соціалістичних Республік". Діючими були лише статті Конституції УРСР 1937 р., де йшлося про те, що кожний громадянин України є громадянином СРСР і що "УРСР здійснює державну владу самостійно" тільки поза межами ст. 14 Конституції СРСР, де визначені права і компетенція вищих органів влади і управління СРСР.

В наступних розділах Конституції йшлося про структуру, порядок утворення, компетенцію та основні форми діяльності центральних і місцевих органів державної влади і державного управління.

Вищим органом державної влади УРСР ставала Верховна Рада, яка обиралася громадянами України строком на 4 роки. Віднині це був єдиний законодавчий орган УРСР. Інші органи такого права вже не мали, як це було раніше. У відповідності з Конституцією Верховна Рада УРСР обирала Президію — колегіальний, постійно діючий орган. Верховна Рада утворювала також уряд — Раднарком УРСР, який був найвищим виконавчим і розпорядчим органом державної влади. Він мав право видавати постанови і розпорядження і перевіряти їх виконання.

Два розділи Конституції були присвячені органам влади і управління Молдавської РСР.

Закріплювалися основні права і обов'язки громадян УРСР, які отримували право на працю, відпочинок, матеріальне забезпечення в старості, а також в разі хвороби і втрати працездатності, на освіту та ін. В ст. 124 Конституції йшлося про свободу слова, друку, зборів і мітингів, вуличних походів і демонстрацій, тобто про свободи, які були просто неможливі в умовах тоталітарної системи. В той час, коли провадились незаконні обшуки і арешти, здійснювались масові репресії, в Конституції урочисто проголошувалась недоторканість особи, житла та ін. Всебічний розвиток особи в цій Конституції розглядався не як мета соціалістичного будівництва, а як засіб досягнення мети — побудови сталінської моделі соціалізму.

Усе це свідчило про те, що Конституція УРСР, як і Конституція СРСР, не забезпечувала втілення в життя багатьох своїх положень. Правління Сталіна перекреслювало демократичність Конституції УРСР 1937 р.

Конституція УРСР не захищала національні права українського народу. Розпочата ще з 20-х років українізація не просто припинилась, вона почала тепер розглядатися під тиском Сталіна як прояв націоналізму, наслідками чого стали розгром української науки, культури, знищення українських провідних кадрів. Зазнали утисків і національні меншості. У квітні 1938 р. було видано постанову ЦК КП(б)У, згідно з якою створення в Україні навчальних закладів національних

меншостей визнавалось насадженням осередків буржуазно-націоналістичного впливу. В наступному році були ліквідовані національні райони та національні сільські Ради.

На відміну від Конституції УСРР 1929 р., де не розглядалися питання, пов'язані з організацією та діяльністю судово-прокурорських органів, Конституція 1937 р. мала спеціальний розділ, присвячений суду та прокуратурі. Тут визначався порядок утворення судово-прокурорських органів, проголошувались основні принципи їх діяльності. В Конституції багато говорилося про зміцнення соціалістичної законності, право обвинуваченого на захист, процесуальні гарантії особи. Але практика була зовсім іншою. Виключний порядок судочинства у справах про терористичні акти, діяльність особливої наради при НКВС СРСР, терор і репресії — все це було несумісним з принципами, проголошеними Конституцією УРСР 1937 р.

Державність у Радянській Україні, яка з моменту виникнення була досить прозорою, зазнавала дедалі більших обмежень. Утворення РСР, яка в період сталінського режиму з “добровільного союзу республік” перетворився на жорстко централізовану державу, призвело до фактичної втрати Україною державного суверенітету. Відбувалося знищення політичної опозиції, зрощення партійної бюрократії з державницьким апаратом, встановлення режиму особистої влади вождя партії.

Загальнодемократичні принципи кодифікації законодавства 20-х років не відповідали потребам тоталітарної держави. Головною тенденцією розвитку права стала перевага загальносоюзного законодавства над республіканським. Конституція СРСР 1936 р. і Конституція УРСР 1937 р. надали Комуністичній партії статус “керівно-го ядра”; її рішення набули обов'язкової сили в державі й суспільстві. Репресивні органи СРСР та їхні філіали в Україні, нехтуючи норми права, застосовували нечуване насильство, жертвами якого стали мільйони людей.

*Бойко Наталія Миколаївна
студентка 1 курсу ІПКОЮ
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

Порівняльний аналіз конституцій УРСР 1937 і 1978 років

Конституційний розвиток України пройшов довгий шлях ще з часів створення першої держави на теренах України – Київської Русі, але надзвичайно важливим у цьому розвитку був період радянської влади на Україні, оскільки саме тоді в перелік історичних джерел конституційного права було додано чотири основних закони – соціалістичні конституції Радянської України 1919, 1929, 1937 і 1978 років. Дві останні вирізнялись більшою демократичністю та вищим рівнем юридичної техніки, але між ними існують певні розбіжності.

Найвищим органом державної влади УРСР була Верховна Рада УРСР. Але строк повноважень та кількість депутатів у двох конституціях відрізнялися. Відповідно до ст. 21 Конституції 1937 р. Верховна Рада УРСР обиралася громадянами УРСР по виборчих округах на строк 4 роки за нормами: 1 депутат на 100000 населення. Конституція 1978 р. подовжила строк повноважень Верховної Ради УРСР до 5 років та обмежила кількість депутатів – 650 чоловік. Відповідно до статті 99 Конституції 1978 р. було збільшено кількість заступників Голови Верховної Ради з двох до чотирьох.

Верховна Рада УРСР обирала Президію – постійно діючий орган Верховної Ради УРСР, що був підзвітним їй в усій своїй діяльності і здійснював функції найвищого

органу державної влади УРСР у період між її сесіями. Ст.30 Конституції 1937р. закріпила такі її повноваження: а) скликає сесії Верховної Ради УРСР;б) дає тлумачення законів УРСР, видає укази;в) провадить всенародне опитування (референдум);г) скасовує постанови і розпорядження Ради Народних Комісарів УРСР, Ради Народних Комісарів Молдавської РСР, а також постанови і розпорядження обласних Рад депутатів трудящих, в разі їх невідповідності законові;д) у період між сесіями Верховної Ради УРСР за поданням голови Ради Народних Комісарів УРСР увільняє від посади і призначає окремих Народних Комісарів УРСР з наступним внесенням на затвердження Верховної Ради УРСР;е) надає права громадянства УРСР;є) надає почесні звання УРСР і удостоює нагород;ж) здійснює право помилування громадян, засуджених судовими органами УРСР. Ст.109 Конституції 1978 р. розширила ці повноваження пунктами 13-15: 13) ратифікує і денонсує міжнародні договори УРСР; 14) призначає і відкликає дипломатичних представників УРСР в іноземних державах і при міжнародних організаціях; 15) приймає вірчі і відкличні грамоти акредитованих при ній дипломатичних представників іноземних держав.

Конституція 1978 р. змінила назву Ради депутатів трудящих на Раду народних депутатів й Ради Народних Комісарів на Раду Міністрів.

Змін зазнав і адміністративно-територіальний устрій: ст. 18 Конституції 1937 р. встановила, що УРСР складається з областей: Вінницької, Дніпропетровської, Донецької, Київської, Одеської, Харківської, Чернігівської і Молдавської Автономної РСР. У Конституції 1978 р. кількість областей була збільшена до 25 й зазначені два міста республіканського підпорядкування – Київ та Севастополь.

Що стосується судового процесу, то ст. 110 Конституції 1937 р. встановила, що розгляд справ у всіх судах УРСР є відкритим. Ст. 155 Конституції 1978 р. зазначила, що допускається слухання справ у закритому засіданні суду у випадках встановлених законом.

Останньою конституцією були розширені права громадян: ст. 156 обвинуваченому забезпечується право на захист; ст. 158 ніхто не може бути визнаний винним у вчиненні злочину, а також підданий кримінальному покаранню інакше як за вироком суду й відповідно до закону.

Змін зазнала і державна символіка. Згідно з ст. 144 Конституції 1937 р. державний прапор УРСР складався з червоного полотнища, в лівому кутку якого, коло древка наверху, вміщені золоті серп і молот і літери "УРСР". Ст. 167 Конституції 1978 р. встановила, що прапор являє собою прямокутне полотнище, яке складається з двох горизонтально розташованих кольорових смуг: верхньої – червоного кольору і нижньої – лазурного кольору з зображенням у верхній частині прапора золотих серпа і молота і над ними червоної п'ятикутної зірки, обрамленої золотою каймою.

Отже, порівнявши конституції УРСР 1937 і 1978 р. можна зробити висновок, що вони цілком відповідають своїй епосі, визначають Україну складовою частиною Союзу РСР, спрямовують народ України на побудову "світлого майбутнього". Часовий відрізок між Конституціями досить великий – 41 рік, але основні їхні положення є майже ідентичними. Конституції Радянської України були документами політичними і розроблялися спершу в ідеологічних відділах ЦК КПРС. Враховуючи це, а також статус квазі-держави, якою була Україна, дані конституційні акти з великим застереженням можна віднести до групи основних законів держави.

ДЕРЖАВНИЙ ЛАД ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ ЗГІДНО КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОЕКТУ С.С. ДНІСТРЯНСЬКОГО 1920 РОКУ

Дана тема є актуальною, адже наукові доробки деяких визначних українських мислителів в силу різних обставин і до сьогодні ще недостатньо осмислені. У тому числі донедавна поза увагою залишалася велика та багатогранна наукова спадщина видатного українського теоретика права та держави, конституціоналіста, політичного та громадського діяча академіка Станіслава Севериновича Дністрянського (1870–1935 рр.). Серед них особливий інтерес викликає конституційний проект Західноукраїнської Народної Республіки 1920 року, ряд державно-правових ідей якого не втратило своєї актуальності і в наш час.

С.С. Дністрянський чи не вперше у вітчизняній конституційно-правовій науці поставив ключове питання про те, що Конституція держави повинна чітко визначити основні засади її конституційного ладу (обов'язково конкретизуючи при цьому характер та сутність цієї держави); правовий статус особи і громадянина; систему і принципи побудови вищої (центральної) державної влади; організацію державної влади на місцях і систему місцевого самоврядування. Вперше була обґрунтована необхідність організації на місцях поруч з державними органами органи територіального самоврядування.

В основу конституційного ладу майбутньої держави автором конституційного проекту було покладено ряд фундаментальних положень: 1) положення про ЗУНР - як правову, самостійну (суверенну), демократичну, соціальну та національну державу; 2) положення про ЗУНР - як державу, яка визнає людину з її правами та свободами важливою соціальною цінністю; 3) положення про ЗУНР – як державу, в якій поділ влади забезпечує існування системи стримувань та противаг між гілками, а держава визнає місцеве самоврядування.

Проект передбачав створення ЗУНР у формі президентської республіки. В основу організації органів державної влади покладено принцип її поділу на три гілки: законодавчу, виконавчу та судову. Законодавча влада мала належати парламентові – Народній Палаті, яка обирається строком на 4 роки на основі загального, рівного і прямого виборчого права при таємному голосуванні. Система органів державної виконавчої влади мала включати в себе Президента Республіки, Уряд – Державну Раду та місцеві органи державної виконавчої влади. Президент Республіки обирається народом строком на 4 роки.

Конституційний проект визначав порядок утворення органів державної влади, їх співвідношення між собою, а також шляхи і способи вирішення юридичних колізій. Вчений в конституційному проекті вивів місцеве самоврядування на рівень одного з провідних інститутів демократичного конституційного ладу. Обґрунтував його найбільш суттєві, вихідні положення, сформував правову систему (округ, повіт, громада). Вперше визначив роль територіальної громади як природної асоціації громадян (сіл, міст) та нормативно закріпив демократичний порядок формування органів місцевого самоврядування. Законодавче розмежування С.С. Дністрянським компетенції органів місцевого самоврядування створило

конституційні гарантії, які унеможливили втручання органів держави у сферу повноважень місцевого самоврядування. На конституційному рівні вперше встановлено право держави регламентувати питання місцевого самоврядування у законодавчому порядку та водночас обов'язок держави надавати всебічну підтримку й допомогу місцевому самоврядуванню.

Таким чином, конституційний проект С.С. Дністрянського передбачав створення такої Української держави, яка за формою державного устрою була б унітарною державою з демократичним державно-правовим режимом. В основу організації органів державної влади покладено принцип її поділу на три гілки: законодавчу, виконавчу та судову. С.С. Дністрянський розглядав ЗУНР як конституційну державу в широкому розумінні цього поняття. До того ж, обов'язково правову і демократичну; незалежну (суверенну); соціальну, що прагне ефективно вирішувати численні соціальні проблеми. Крім того, конституційна держава, водночас, є й національною державою, утворена нацією (народом) внаслідок реалізації свого невід'ємного, природного права на самовизначення в межах власної національної (етнографічної) території.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри теорії права і конституційного права Полтавського юридичного інституту НЮУ ім. Ярослава Мудрого, Козаченко А.І.

Бурч Денис Олегович

Сухий закон в період Перебудови

В травні 1985 вийшов Указ Президії Верховної Ради СРСР «Про посилення боротьби з пияцтвом», що стало початком антиалкогольної кампанії в СРСР, метою якої було боротьби з пияцтвом, зміцнення громадського порядку і трудової дисципліни.

Указ, спрямований на виховання здорових принципів у суспільстві, не врахував економічних, політичних і моральних чинників. Замість того, щоб вести комплексну та послідовну роботу, поєднувати стимулюючі і гальмуючі заходи, кампанія була зведена в основному до заборон, «лякалок» і штрафів.

На виконання цього завдання втягувалися також в обов'язковому порядку профспілки, вся система освіти та охорони здоров'я, всі громадські організації і навіть творчі спілки (союзи письменників, композиторів і т. Д.). Виконання було безпрецедентним за масштабом. Держава вперше пішла на зниження доходів від алкоголю, які були значною статтею державного бюджету, і стала різко скорочувати його виробництво. У той час було вирубано безліч виноградників. Офіційно зареєстровані середньодушові продажі спиртного в країні за роки антиалкогольної кампанії знизилися більш ніж в 2,5 рази. У 1985-1987 роках зменшення державного продажу алкоголю супроводжувалося зростанням тривалості життя, зростанням народжуваності, скороченням смертності. За час дії антиалкогольного постанови народжувалося в рік по 5,5 мільйонів немовлят, на 500 тисяч на рік більше, ніж кожен рік за попередні 20-30 років, причому ослаблених народилося на 8% менше. Очікувана тривалість життя чоловіків збільшилася на 2,6 року, знизився загальний рівень злочинності. Скорочення смертності у порівнянні з прогнозованою лінією

регресії без урахування кампанії становить 919,9 тисячі у чоловіків (1985-1992 роки) і 463,6 тисячі у жінок (1986-1992 роки)

При цьому реальне зниження споживання алкоголю було менш значним, в основному за рахунок розвитку самогонваріння , а також нелегального виробництва алкогольної продукції на державних підприємствах. Посилення самогонваріння призвело до дефіциту в роздрібному продажі сировини для самогону - цукру, а слідом - дешевих цукерок, томатної пасти, гороху, круп і ін., що призвело до зростання суспільного невдоволення. Існуючий і раніше тіньовий ринок кустарного алкоголю отримав в ці роки значний розвиток - горілка поповнила перелік товарів, які потрібно було «діставати ». Немислимим розмірів досягла спекуляція алкоголем, спекулянти отримували 100-200 % прибутку в день. Незважаючи на зниження загального числа отруень алкоголем, зросла кількість отруень спиртовмісними сурогатами і неалкогольними одурманюючими речовинами, а також збільшилася кількість токсикоманів . Тим не менш, зростання споживання « нелегального » алкоголю не компенсував падіння споживання алкоголю « легального », в результаті чого реальне скорочення загального споживання алкоголю таки спостерігалось, що і пояснює ті благодотворні наслідки, які спостерігалися в ході проведення антиалкогольної кампанії.

Спрямована на « моральне оздоровлення » радянського суспільства, антиалкогольна кампанія в реальності досягла зовсім інших результатів. У масовій свідомості вона сприймалася як абсурдна ініціатива влади, спрямована проти « простого народу ». Для осіб, широко залучених до тіньової економіки, і партійно - господарської еліти алкоголь і раніше був доступний, а « діставати » його були змушені рядові споживачі.

Зменшення продажів алкоголю завдало серйозної шкоди радянській бюджетній системі, оскільки щорічний роздрібний товарообіг в середньому скоротився на 16 млрд рублів. Втрати для бюджету виявилися несподівано великими: замість колишніх 60 мільярдів рублів доходу харчова промисловість принесла 38 мільярдів у 1986 році і 35 мільярдів у 1987-му . До 1985 року спиртне давало бл. 25 % надходжень до бюджету від роздрібної торгівлі, за рахунок високих цін на нього вдавалося дотувати ціни на хліб, молоко, цукор і ін продукти. Збитки від скорочення продажу спиртного компенсовані не були, до кінця 1986 року бюджет, фактично , занепав.

Ціна на горілку піднялася з 5 рублів до 9,10 за півлітрову пляшку. У Москві з 1,5 тис. винних крамниць були закриті дві третини.

Магазини, в яких продавалося спиртне, могли працювати лише з 14.00 до 19.00.

Були прийняті жорсткі заходи проти розпивання спиртного у парках і скверах, а також у поїздах далекого прямування. Затримані у п'яному вигляді мали серйозні неприємності на роботі. Були заборонені банкети, пов'язані із захистом дисертацій, стали пропагуватися безалкогольні весілля. Жорсткі вимоги відмови від алкоголю стали пред'являтися до членів Партії.

Загалом Сухий закон не можна охарактеризувати однозначно, з одного боку це добре впливало на здоров'я суспільства відповідно покращення рівня життя. У деяких наукових працях можна навіть зустріти посилення на скорочення злочинності у зв'язку з сухим законом. Також варто відзначити збільшення переважної населення, зміцнення сімейних устроїв. За статистикою продуктивність праці протягом дії Сухого закону збільшувалася на 1% щороку, що давало казні додаткові доходи, це в першу чергу треба пов'язувати зі зменшенням майже на третину

кількості прогулів загалом. Майже зникла смертність через тяжке отруєння алкоголем. Суттєво скоротилося число пожеж. З іншого боку кошти, отримувані СРСР з продажу алкоголю у 70-х першої половини 80-х років 20 століття становили левову частку бюджету (сягали 170 млрд рублів), в ті роки бюджет країни інколи навіть називали п'яним бюджетом. Ці кошти йшли на освіту, медицину, ВПК тощо. Звичайно, після завершення Холодної війни витрати на ВПК скоротилися, але все ж таки недофінансування соціальних галузей економіки негативно позначилося на житті радянської громади. Ще одним негативним фактором антиалкогольної кампанії 1985-1987 рр. Стало збільшення тіньового сектору економіки, це проявлялося у підпільному продажу алкогольних напоїв, самогонів. Тобто, можна сказати також, що фактично порушувалася природна монополія держави.

Іноді, наслідки Сухого закону пов'язують з розпадом Радянського Союзу, мовляв, коли людина п'є, їй все одно на те, що її оточує (вона не бачить як ростуть її діти, досягнень НТП тощо), а коли у неї утверджується тверезий образ життя вона починає міркувати і змінювати свою дійсність. Проте процеси, які призвели до розпаду СРСР почалися набагато раніше.

Втім, особисто на мою думку, Сухий закон був позитивним явищем, оскільки він мав соціальне спрямування. Крім того позитивних сторін в ньому набагато більше ніж негативних.

Вакуленко Максим Сергійович
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Студент 4 факультету, 1 курсу, 18 групи

Конституційні основи захисту біорізноманіття в СРСР

Роль права у регулюванні взаємодії природи і суспільства полягає у встановленні науково обґрунтованих правил поведінки людини щодо природи. Найбільш суттєві правила такої поведінки закріплюються державою в законодавстві і стають загальнообов'язковими для виконання та дотримання нормами права, які забезпечуються державним примусом у випадку їх невиконання. Охорона довкілля та раціональне використання природних ресурсів є невід'ємною частиною процесу суспільного розвитку української держави, адже природні ресурси є основою життєдіяльності населення та економіки держави, тому забезпечення їх збереження, відтворення та невиснажливого використання є однією з основних передумов сталого соціально-економічного розвитку країни.

Актуальність проблеми захисту біорізноманіття в СРСР обумовлена передусім тим, що сучасне екологічне становище України не може розглядатись без минулого нашої країни, без історії природокористування, без врахування важливої моделі: людина — виробництво — природа, оскільки зміни, які відбуваються внаслідок людської діяльності, негативно впливають на довкілля. Окремі аспекти обраної теми знайшли висвітлення у працях О.В. Фоміна, І.Т. Сокура, Б.Н. Мазуровича, М.Г. Холодного, В.І. Монченка та інших екологів.

Вивчаючи конституційні основи захисту біорізноманіття, можна виділити ряд основних актів з охорони навколишнього середовища. Одним із перших законів Радянської влади був декрет «Про землю», прийнятий 26 жовтня 1917 року. Він скасовував право приватної власності на землю, її надра, ліси й води та встановлював на них право виключної державної власності. Його дія була розповсюджена на всі радянські республіки. 27 травня 1918 року – декрет «Про ліси». 26 лютого 1919 року

був прийнятий декрет РНК УРСР «Про охорону лісів». 20 липня 1920 року – декрет «Про полювання». З квітня 1920 року по вересень 1921 року видано декрети: «Про надра землі», «Про охорону рибних і звіриних угідь у Північному Льодовитому океані і Білому морі», «Про охорону пам'яток природи, садів і парків». Останній декрет юридично обґрунтував такі поняття, як «пам'ятка природи», «заповідник», «природний парк». 16 червня 1926 року в Україні було прийнято важливу постанову ВУЦВК та РНК УРСР «Про пам'ятки культури і природи», відповідно до якої на Народний комісаріат освіти республіки покладалася вся відповідальність за реєстрацію, вивчення й розподіл пам'яток природи за категоріями. Контроль за їх утриманням, охороною і популяризацією закріплювався також за зазначеним органом, при якому діяв апарат на чолі з головним інспектором охорони природи.

Після закінчення Великої Вітчизняної війни в радянському законодавстві з'явилася тенденція комплексного підходу до вирішення питань охорони навколишнього середовища. Так, 3 червня 1949 року Рада Міністрів УРСР прийняла постанову «Про охорону природи на території Української РСР». Вона врегулювала низку взаємопов'язаних питань охорони землі, флори й фауни. У постанові було відзначено, що питання про охорону природи набуває особливо важливе значення і повинно стати об'єктом турботи радянських, господарських, громадських організацій та усього населення республіки. Закон УРСР «Про охорону природи» був прийнятий Верховною Радою УРСР 30 червня 1960 року. Він проголошував усі природні багатства республіки всенародним надбанням. Відповідно до нього державній охороні й регулюванню використання підлягали: земля, надра, води, ліси і зелені насадження, типові ландшафти, курортні території, рідкісні природні об'єкти, державні заповідники, тваринний світ, атмосферне повітря.

Суттєвого розвитку законодавство про охорону природи за Радянської влади зазнало з прийняттям постанови Верховної Ради СРСР «Про заходи по подальшому поліпшенню охорони природи і раціональному використанню природних ресурсів» (20 вересня 1972 р.), постанов Уряду СРСР «Про посилення охорони природи і поліпшення використання природних ресурсів» (29 грудня 1972 р.) та «Про додаткові заходи по посиленню охорони природи і поліпшенню використання природних ресурсів» (1 грудня 1978 р.).

На конституційному рівні питання охорони природи широко розкривалися у Конституції СРСР від 7 жовтня 1977 року і у Конституції УРСР від 20 квітня 1978 року. Так, ст. 11 Конституції СРСР та ст. 11 Конституції УРСР регламентували виключну власність держави на землю, її надра, води і ліси. Не менш важливою основою тогочасного законодавства про охорону природи був зміст ст. 18 Конституції Союзу РСР: «В інтересах нинішнього та майбутніх поколінь у СРСР здійснюються необхідні заходи для охорони і науково-обґрунтованого, раціонального використання землі та її надр, водних ресурсів, рослинного й тваринного світу, для збереження в чистоті повітря і води, забезпечення відтворення природних багатств та поліпшення середовища, яке оточує людину». Право громадян СРСР на охорону здоров'я, яке реалізувалося завдяки заходам по оздоровленню навколишнього середовища, гарантувалося ст. 42 Конституції СРСР. Основний закон СРСР покладав на всіх радянських громадян обов'язок берегти природу, охороняти її багатства (ст. 67 Конституції СРСР).

Підводячи підсумки, можна сказати, що у рішенні складної і багатогранної проблеми охорони природи в УРСР важлива роль належить правовим основам. І все ж, система охорони навколишнього середовища була недостатньо ефективною.

Намічені завдання держави не були повністю реалізовані. Вітчизняна наука не змогла вирішити значну частину екологічних проблем. Погіршення природного середовища сповільнилося, але не припинилося повністю. Це обумовлено головним чином наступними обставинами: недостатнє фінансування природоохоронної сфери; переважання відомчого підходу як в охороні природи в цілому, так і в наукових дослідженнях; відірваність науки від виробництва, що перешкоджало впровадженню її досягнень; акцент у дослідженнях робився, як правило, на боротьбу з наслідками, а не з їх причинами; в управлінні охороною навколишнього середовища переважав територіальний підхід надгалузевим.

Список використаної літератури:

1. Хронологічне зібрання законів, указів президії Верховної Ради, постанов і розпоряджень уряду Української РСР. – Т. 1. – К.: Держ. вид-во політ. літ. УРСР, 1963. – С. 14-15.
2. Об охране окружающей среды: Сборник документов партии и правительства 1917-1985 гг. – М.: Политиздат, 1986. – С. 22-29. 6 ЗП УРСР. – 1919. – № 16. – Ст. 176.
3. 6 Павленко М.Г. Для нинішнього і майбутніх поколінь. – К.: Рад. школа, 1981. – С. 21.
4. Конституція СРСР від 7 жовтня 1977 року.
5. Конституції УРСР від 20 квітня 1978 року.
6. Лісовий кодекс УРСР від 13 грудня 1979 року. – К.: Урожай, 1981.
7. К. А. Рябець. Екологічне право України: Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – ст. 10-17.
8. Постанова Ради міністрів УРСР від 18 листопада 1988 р. N 357 «Про докорінну перебудову справи охорони природи в республіці».
9. Боголюбов С.А. Советы и охрана окружающей среды // Охрана окружающей среды. Управление. Право. Киев: «НД», 1982.
10. Колбасов О.С. Конституция СССР об охране природы // Охрана окружающей среды: Управление, право. М.: 1982.

***Ващенко Алла Володимирівна,**
студентка 3 групи 5 курсу 2 факультету
Національного університету «Юридична академія
України ім. Ярослава Мудрого»*

ВИЗНАННЯ ШЛЮБУ В СРСР ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

За довоєнним законодавством СРСР (нормами розділу 1 Кодексу законів про шлюб, сім'ю і опіку РСФСР і відповідними нормами кодексів інших союзних республік) визнавався державою т. зв. «цивільний шлюб», тобто фактичне перебування чоловіка і жінки у шлюбних відносинах зі створенням сім'ї, але без офіційної реєстрації шлюбу. На нашу думку, це був відголосок комуністичної ідеології «вільних» жінок і чоловіків, націленої зруйнувати «буржуазний» інститут сім'ї. В радикальному варіанті такі відносини не були масово сприйняті суспільством, а ось «цивільні шлюби» набули популярності.

І перед війною, і навіть у перші роки війни цивільним шлюбом жило чимало співмешканців, порахувати яких неможливо. Але в 1944 році стався суттєвий перегляд державою шлюбного законодавства. Згідно із п. 19 Указу від 08 липня 1944 року «Про збільшення державної допомоги вагітним жінкам, багатодітним і одиноким матерям, посилення охорони материнства і дитинства, про встановлення почесного звання «Мати-героїня» і заснування ордену «Материнська слава» і медалі «Медаль материнства» офіційно був визнаний лише зареєстрований у передбаченому законодавством порядку шлюб. З моменту виходу цього Указу визнавалося, що тільки зареєстрований шлюб спричиняє настання прав і обов'язків подружжя. На

думку істориків держави і права цей крок мав сприяти зміцненню сім'ї, виховував відповідальне ставлення до шлюбу. На нашу думку, таке загальне пояснення щодо підвищення моральності радянського суспільства, могло даватися лише на рівні офіційних заяв державних органів і посадових осіб. Реально ж воно сприяло зменшенню юридичної відповідальності чоловіків стосовно жінок, з якими вони перебували у фактичних шлюбних відносинах. На перший період упорядкування шлюбно-сімейних відносин у країні дозволялося співмешканцям оформити перед законом свої відносини шляхом реєстрації шлюбу, вказавши весь строк фактичного спільного життя.

Існували свої особливості при реєстрації шлюбу. По-перше, від працівників РАГСів строго вимагалось відповідно до п. 22 Указу від 08.07.1944 року робити в паспортах подружжя обов'язковий запис зареєстрованого шлюбу, вказуючи прізвище, ім'я, по батькові та рік народження іншого з подружжя, а також місце і час реєстрації шлюбу. По-друге, згідно із загальними принципами і встановленим порядком реєстрації шлюбів вимагалася при цій процедурі присутність обох наречених. У воєнний час це значно ускладнило можливість для жінок офіційно зареєструвати шлюб із чоловіком, з яким вони проживали однією сім'єю, бо не було можливості підтвердити згоду чоловіка без його присутності. В умовах, коли багато чоловіків під час війни перебували на фронті або разом з підприємством чи установою, на яких працювали, переїхали в іншу місцевість, додому до колишньої фактичної дружини вони могли і не повернутися, в тому числі, просто з причин небажання приймати на себе додаткові зобов'язання. Чи мав законодавець подібний задум, довести складно, але ця зміна шлюбно-сімейного законодавства сприяла вибору чоловіками більш легковажного способу життя.

Це спектр суб'єктивних причин неможливості реєстрації фактичних шлюбів. А як поставала ситуація із об'єктивними причинами? Наприклад, якщо другий із подружжя помер або внаслідок хвороби, контузії тощо став недієздатним? Указ від 08.07.1944 року не робив жодних виключень щодо подібних ситуацій. Жертвами таких випадків могло стати немало жінок. Щоправда, під впливом масового незадоволення був уже 10 листопада 1944 року виданий інший Указ ПВР СРСР «Про порядок визнання фактичних шлюбних відносин у випадку смерті або зникнення без вісти на фронті одного з подружжя». Як стає зрозуміло із назви, визнавалися лише дві ситуації – смерть чи пропажа без вісти на фронті одного із співмешканців – як об'єктивні причини, що унеможлилювали офіційну реєстрацію шлюбу. В таких випадках особа отримувала права звернутися в суд із заявою про визнання її подружжям померлої або зниклої без вісти особи на основі законодавства, що діяло раніше (ст.ст. 11 і 12 Кодексу законів про шлюб, сім'ю і опіку РСФСР).

Звісно, таке доповнення до реформи шлюбного права 1944 р. було ледь не мізерне. По-перше, були враховані не всі можливі об'єктивні причини неможливості реєстраційного порядку визнання шлюбу, а саме не пов'язані з фронтовою службою. Указ від 08.07.1944 р. змінював умови життя сімей цивільного населення і фактори, які зустрічалися в їхньому житті, не враховував. Прикладом можна навести те ж визнання одного з подружжя недієздатним чи обмежено дієздатним. По-друге, далеко не кожна жінка могла скористатися правом на судовий порядок офіційного визнання шлюбу. Пам'ятаємо, що багато жінок не мали навіть загальної середньої освіти, могли не знати про таке право, надане Указом від 10.11.1944 р. Також далеко не кожна жінка могла відважитися звернутися в народний суд, бо зв'язуватися із судом і публічно розглядати спір, який стосувався особистих подій, більшість людей боялися.

Крім того, навіть подавши позов до суду, було дуже важко знайти і представити суду необхідні і достатні докази, щоб виграти справу.

Значить, з самого початку норми Указу від 10.11.1944 р. могли допомогти незначній частині жінок, які залишилися одні. Якщо жінки не були зареєстровані у шлюбі з чоловіком, після його смерті/зникнення без вісти/визнання недієздатним тощо вони не могли розраховувати ні на прийняття спадщини померлого фактичного чоловіка, ні на державну допомогу за загиблого на фронті чоловіка, ні отримувати пенсію для дітей загиблих чоловіків і т.д. Отже, державі було вигідно створення такої ситуації, за якої вона могла зекономити на фактичних дружинах і дітях чоловіків, які не оформили свій шлюб. Відповідно, мати визнавалася одинокою і могла розраховувати тільки на отримання допомоги, яка була набагато менше пенсії по випадку втрати годувальника-військового. Тобто, виховувати і ростити таких дітей повинні були матері за свій рахунок.

Науковий керівник: канд. юр. наук, доцент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Криворучко О.В.

Велігоцька Олександра Олексіївна
студентка I курсу
Полтавського юридичного інституту
НУЮ імені Ярослава Мудрого

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРУ ПОЗИКИ ЗА ЛИТОВСЬКИМИ СТАТУТАМИ 1529 р. ТА 1566 р.

Статути Великого князівства Литовського увібрали у себе основні положення державного, цивільного, сімейного, кримінального і процесуального права князівства. На формування норм Статутів вплинули джерела римського, руського, польського і німецького кодифікованого звичаєвого права, відповідна місцева судова практика, «Руська правда» та польські судебники. З огляду на те, що Статути діяли на території України фактично протягом всього XVI - XVIII ст., їх норми заклали фундамент побудови цивільно-правових відносин, а аналіз редакцій аналізованих документів дозволяє говорити про динаміку їх розвитку в країні, що актуалізує проведене дослідження.

В кожній зі своїх редакцій Статути декларували значну кількість прогресивних норм, покликаних всебічно врегулювати суспільні відносини, ґрунтуючись на тогочасних поняттях про рівність та справедливість. Цивільним правовідносинам приділялась значна увага у всіх редакціях Статуту, проте, саме редакція 1566 р., з огляду на високий рівень кодифікаційної техніки, завершила розвиток Великого князівства Литовського як правової держави у сфері приватноправових відносин, що актуалізує дослідження закріплених в ній норм.

Зобов'язання відповідно до норм Литовських Статутів 1529 р. та 1566 р. впливали з договорів, серед яких найчастіше зустрічалися договори купівлі-продажу, позики, найму тощо. Договір позики за обома з аналізованих джерел укладався обов'язково у письмовій формі та за присутності свідків при укладенні договору позики на суму понад 10 кіп. Відповідно до розділу 10 арт. 3 Статуту 1529 р. «коли ж договір позики на більшу суму не був оформлений письмово, боржник мав право сплатити кредиторowi тільки десять кіп грошей, коли присягне той, хто стягує борг», така ж норма була закріплена і в Статуті 1566 р.

В свою чергу, договір позики, предметом якого було позичання майна від 200 кіп грошей так само регулювалось на законодавчому рівні. Відповідно до норм Статутів, на випадок втрати «позичальних листів» особа, яка їх втратила, для одержання «речі листової» повинна була «негайно про це на уряд вносити протестацію з підтвердженням людей цим листом свідомих, бардзей самих печатников, або присягою» (розділ 10, арт. 7). Тобто використання свідків при укладенні договору позики мало важливе значення для вирішення в майбутньому можливих спорів.

В Статутах наголошувалось, що на випадок смерті кредитора, боржник зобов'язаний повернути позику спадкоємцям за панівним принципом, і позика не підпадає під строки давності. Крім того, у випадках наявності кількох боргових записів на одній речі, кредитор більшої суми одержує собі річ з умовою сплати кредиторові меншої суми. Якщо ця річ не дорівнюватиме сумі боргів, то «чий перший запис правний — тому річ», а решта кредиторів в процесі повернення позики змушені повертати її «на іншій майні чи на самій особі доходили б». Розділом 10 арт. 5 Литовського Статуту 1529 р. закріплювалась відсутність строків давності на заставу.

Для забезпечення виконання договорів застосовувалися присяга та запорука, хоча й дещо обмежено щодо нижчих станів населення. Треба мати на увазі, що відповідальність поручителя була допоміжною, тобто наставала у тому разі, коли боржник був неплатоспроможним. Для цього ж використовувалася застава нерухомого майна, яке переходило у володіння й користування кредитора до повного повернення боргу боржником. Причому як застава могли передаватися землі, одержані на умовах служби, а також посади. Якщо хтось віддавав у заставу на певний строк рухоме майно, а по закінченні строку не мав змоги його викупити, тоді той, хто отримав майно у заставу, міг довічно ним користуватися.

Таким чином, аналіз змісту Литовських статутів 1529 р. та 1566 р. у сфері правового регулювання договору позики набуло на відміну від звичаєвого права досить значної конкретизації, що зводило до мінімуму виникнення суперечливих і нерегульованих питань щодо застосування норм. Правовідносини між позичальником та позикодавцем відповідно до аналізованих правових джерел набули правової визначеності і були спрямовані на забезпечення прав як позичальників, так і позикодавців, що реалізовувались за допомогою ряду суміжних інститутів забезпечення виконання зобов'язання.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри теорії права та конституційного права Полтавського юридичного інституту НЮУ імені Ярослава Мудрого Козаченко А.І.

Власенко Сергей Иванович
кандидат юридических наук, доцент,
доцент кафедры истории государства и права Украины и зарубежных стран
Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

ПРИЧИНЫ И УРОКИ БАНДИТИЗМА В УКРАИНЕ (1921-1925 гг.)

В истории каждого народа бывают белые и чёрные полосы. Чёрной можно назвать 20-е годы XX ст. К этому времени закончилась гражданская война и иностранная интервенция, однако партия большевиков и советское правительство Украины продолжали управлять

народом чрезвычайными методами периода «военного коммунизма», так как они позволяли в кратчайшие сроки добиваться «наилучших результатов».

Национализация земли, трудовая повинность и мобилизации продразвёрстка, безработица породили недовольство основной массы украинского крестьянства (большевистскую политику поддерживали только бедняки), что в конечном итоге и привело к такой форме сопротивления, как политический и уголовный бандитизм. Они были практически тождественными и проявлялись одинаково: грабежи, разбойные нападения на магазины, склады, государственные учреждения, убийства государственных и партийных руководителей, сотрудников милиции, уничтожение транспортных средств, запугивание населения.

Размах данного вида преступлений и его опасность для существования советской власти и большевистской диктатуры заставили Совнарком республики принять 29 января 1921 г. постановление «Об организации борьбы с бандитизмом». В соответствии с этим постановлением, Главному управлению милиции были переданы в подчинение вооружённые отряды беднейшего крестьянства. Сельская милиция, как наиболее тесно связанная с крестьянскими массами, была переведена на положение Красной армии (1).

В мирных условиях, когда бандитизм в республике начал расплываться и количество крупных банд резко сократилось, должны были измениться и методы борьбы с ним. Наряду с чисто военными операциями необходимо было применять агентурно-розыскные мероприятия по выявлению и ликвидации живой силы бандитов. Важное место в арсенале средств борьбы с бандитизмом, по мнению партийных и советских органов, должны были занять меры воспитательного характера, проводить которые предполагалось в местах наибольшего скопления бандитских группировок. Обо всём этом говорилось в постановлении СНК УССР от 1 февраля 1921 г. В нём также указывалось на необходимость усиления политико-воспитательной работы среди личного состава милиции, так как от её состояния в значительной мере зависел успех борьбы с бандитизмом (2).

Пути и методы борьбы с бандитизмом в новых условиях постоянно обсуждались на различных съездах и совещаниях работников милиции. Так, 2 апреля 1921 г. состоялся съезд начальников милиции уездов Харьковской губернии. В постановлении, принятому по результатам работы съезда, было отмечено, что харьковская губмилиция удовлетворительно решает задачи борьбы с уголовным и политическим бандитизмом (3).

Советские и партийные органы, учитывая уровень преступности в Украине в кратчайшие сроки меняли организационные основы милицеских органов и находили такие варианты, которые позволяли большевикам достигать конкретных результатов в борьбе с преступностью. Так, усилению борьбы с многочисленными бандитскими группировками способствовало переподчинение в оперативном отношении милиции командованию вооружёнными силами Украины. В соответствии с приказом, утверждённым Командующим вооружёнными силами Украины в июне 1921 г., на военное командование было возложено общее руководство борьбой с бандитизмом. Этот документ детально определил порядок взаимодействия военных формирований с органами милиции (4).

Благодаря широкому комплексу мер, предпринятых правительством Украины, уже к концу 1921 г. политический бандитизм пошёл на убыль. Стали массовыми случаи явки с повинной отдельных бандитов, групп и целых банд. Многие из них воспользовались амнистией, объявленной очередным Всеукраинским съездом Советов и сложили оружие. Только в Полтавской губернии в апреле 1921 г. на сторону советской власти перешли 425 бандитов и 17 атаманов (5).

Борьба с бандитизмом велась и другими способами. Это и выставление заградительных постов, организация ночных разъездов и патрулирование, сбор сведений о

бандитах, розыск бандитов, задержание подозрительных лиц, обыски. Особое место отводилось политико-массовой и разъяснительной работе среди крестьянства. Летом 1922 г. в Черниговском, Звенигородском и Черкасском уездах орудовало 5-6 банд численностью 15-30 чел. каждая. Разъяснительная работа среди крестьянства привела к тому, что последние приняли массовое участие в облавах на бандитов, охотно сообщали органам власти, милиции и военному командованию об укрывателях бандитов, что позволили в кратчайшее время задержать несколько десятков преступников (6).

Большое внимание органы милиции уделяли выявлению причин, порождающих бандитизм и проведению конкретных профилактических мер по их устранению. В начале 1924 г. в Харьковском уезде широкий размах получил уголовный бандитизм. Причиной послужило большое количество безработных и их критическое материальное положение (7). Меры, направленные на сокращение безработицы в сочетании с активной борьбой милиции с бандитскими формированиями дали положительный результат.

Успешной борьбе с бандитизмом способствовала деятельность милиции Украины по изъятию у населения незаконно хранимого оружия. Милиция была обязана разыскивать оружие, изымать его и привлекать виновных к ответственности. В результате обысков и других оперативных действий милиции в 1923-1924 г.г. было изъято 11328 единиц различного оружия, а в 1924-1925 г.г. уже 14467 единиц (8).

Конец 2013 – начало 2014 гг. в истории Украины также можно охарактеризовать как чёрную полосу. Причинами её возникновения стали всё та же безработица, низкий жизненный уровень, попытки перераспределения собственности. Народный гнев вылился в тот же политический и уголовный бандитизм. Можно ли провести аналогию между этими периодами истории украинского народа? По всей вероятности, да. Причины те же. Однако, современность поражает масштабом размаха преступности и пределами бездеятельности и беспомощности работников правоохранительных органов.

Когда-нибудь у историков и историков права Украины будет возможность детально разобраться в клубке современных противоречий и их выводы, наверное, будут взяты на вооружение украинским правительством, так называемыми «элитами» и, естественно, руководством правоохранительных органов.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. СУ УССР.1921 № 2 Ст. 41.
2. Там же Ст.45.
3. ГАХО. Ф.1.Оп.1.Д.476.Л.30.
4. ЦГАВО Украины.Ф.6.Оп.1.Д.1.Л.61.
5. ГАХО Ф.2.Оп.1.Д.464.Л.91.
6. Коммунист(Харьков) 1922, 1 ноября.
7. ГАХО.Ф.1.Оп.1.Д.1126.Л.10.
8. Якимович И. Семь лет борьбы и работы. Административный вестник. 1926.№ 2-3.С.566.

*Гайворонська Дар'я Сергіївна
Студентка 1 курсу
Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

БЕРЕСТЕЙСЬКА УНІЯ: ПЕРЕДУМОВИ ПРИЙНЯТТЯ І НАСЛІДКИ

Стаття 35 Конституції України в першому пункті закріпила, що кожен має право на свободу світогляду і віросповідання. Це право включає свободу сповідувати

будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культури і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність.

Оскільки серцевиною будь-якого світогляду є сукупність поглядів, то поняття «світогляд» і «думка» є спорідненими, отже право на свободу світогляду є власне одним із різновидів права на свободу думки. Неодмінною складовою частиною будь-якого світогляду є вірування. Свобода віросповідання як загальносоціальне (природне) право людини є можливістю людини вчиняти певні дії або утримуватися від їх вчинення, за допомогою чого об'єктивується її віровизнання. Така можливість є необхідним складовим елементом свободи особистого самовизначення. Ця свобода, як відомо, є одним із загальновизнаних міжнародних стандартів прав людини. Вона є фундаментом особистісних прав людини.

При цьому пункт третій цієї ж статті зазначає, що церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави, а школа - від церкви. Жодна релігія не може бути визнана державою як обов'язкова.

З цього пункту випливає наступне: Україна є світською державою. Це не означає, що вона впроваджує, підтримує, «спонсує» атеїстичну ідеологію, зацікавлена у ній. Це свідчить лише про те, що держава є нейтральною, безсторонньою щодо будь-яких різновидів віри – як релігійних, так і нерелігійних.

Розглядуване відокремлення не означає відсутності будь-яких контактів, зв'язків між державою та церквою. Церква входить до складу політичної організації суспільства і через своїх офіційних представників може брати участь у політичному житті у тих же формах, які припустимі для будь-яких нерелігійних громадських об'єднань, організацій. Не може викликати заперечень також добровільне співробітництво (паралельні чи спільні дії) держави і церкви у гуманітарній сфері або з інших питань (наприклад, здійснення ними заходів для збереження пам'яток історії і культури, пропаганда загальнолюдських принципів моралі, допомога нужденним, соціально незахищеним громадянам). Церква несе ті ж обов'язки за чинним законодавством, які покладено на будь-яких юридичних осіб, зокрема обов'язок дотримання норм фінансового, цивільного, трудового законодавства тощо.

Таким є становище релігії і, зокрема, церкви в Україні сучасній, що відповідає вимогам і настановам сьогодення. Але в Україні XVI-XVII століть, як і в більшості країн Європи й Азії, релігія займала більш значущі позиції. З часів запровадження християнства на Русі церква активно зосереджує в своїх руках культурно-освітні функції, а згодом отримує також судові і адміністративні повноваження. Це відбувається за рахунок того, що саме князі свого часу будували храми, фінансували монастирі, відкривали школи при церквах. Наслідком цього було те, що патронат-опіка, поступово деформуючись, перетворюється на звичайне володіння церквою чи монастирем. Ці релігійні осередки заставляли, давали в посаг, спадщину, здавали в оренду, обмінювали та продавали. Світська влада дедалі активніше проникає в церковне життя. Такі обставини спричинили моральну деградацію церковної ієрархії, занепад православної церкви. Церковна криза зумовила втручання в релігійні справи міщанства, організованого в братства. Активно протидіючи окатоличенню та полонізації українців, братства спробували взяти під свій контроль церковне життя, особливо діяльність церковної ієрархії. В основі таких настроїв були хитросплетіння егоїстичних інтересів духовенства та реальних потреб церкви. Прихильників унії не задовольняло втручання світської влади в релігійне життя, неконструктивна, на їхню думку, лінія Константинопольської патріархії, бажання не тільки зберегти власні земельні володіння, а й зрівнятися в політичних правах з

католицьким духовенством. Свою роль у формуванні позиції уніатів відіграло й утворення 1589 р. сильного Московського патріархату, який одразу почав претендувати на канонічний та юридичний контроль над Київською митрополією і залежними від неї єпархіями в Речі Посполитій. Намагаючись підняти престиж православного духовенства, подолати дискримінацію православних віруючих, водночас бажаючи вирішити власні інтереси, львівський єпископ Гедеон Балабан на з'їзді в Белзі (1590) став ініціатором підписання унії. До нього приєдналися луцький, турово-пінський та холмський єпископи. У 1595 р. папа Климент VIII офіційно визнав унію. Коли розійшлася звістка про унію, православна громада вибухнула від обурення. Найвидатніший її представник князь Острозький був розлучений не самою унією, а тим, в який спосіб її укладено. У широко розповсюдженому відкритому листі він оголосив чотирьох єпископів «вовками в овечій шкурі», які зрадили свою паству, й закликав віруючих до протесту. Водночас по всіх українських та білоруських землях православна знать збирала свої місцеві ради (сеймики), на яких гнівно засуджувала унію. Перелякані такими подіями, ініціатори всієї справи єпископи Балабан і Копистенський зреклися своїх колег та оголосили про свою формальну опозицію унії.

Щоб розв'язати конфлікт, у 1596 р. в м. Бересті (Бресті) був скликаний церковний собор. Противників унії представляли два вищезгаданих єпископи, православні ієрархи з-за кордону, десятки виборних представників знаті, понад 200 священників та численні миряни. Водночас у таборі її прибічників була жменька католицьких сановників, королівських урядовців і четверо православних єпископів. Із самого початку стало очевидним, що сторони не можуть знайти спільної мови. Зрозумівши, що переговори не мали ніякого сенсу, прибічники унії публічно підтвердили свої наміри укласти її.

Отже, Берестейська унія не тільки не пододала розкол, а й розширила його: до двох церков — католицької та православної додалася третя — уніатська. Не принесла вона єдності й українському суспільству, розділивши його на дві частини: з одного боку — православна більшість на чолі з двома владиками, що відмовилися від унії, з другого — уніатська меншість разом із митрополитом та рештою єпископів. Обидві сторони розпочали затягу боротьбу в усіх напрямках. Польський уряд цілком підтримав уніатів, проголосивши уніатську церкву обов'язковою для всього православного населення України. Всі церкви і церковні маєтності мали бути передані уніатам. Словом, Берестейська унія спричинила до великого духовного розколу української нації.

Оскільки унія насаджувалася силою, українські та білоруські селяни, міщани, козаки боролися проти нав'язування католицтва. Проти унії протестувала також значна частина православної шляхти, деякі магнати, більшість духовенства. Було видано ряд полемічних антиуніатських творів. Особливе місце серед них займали твори славетного українського письменника І. Вишенського.

1620 року, за сприяння гетьмана Петра Сагайдачного, єрусалимським патріархом Теофаном було відновлено вищу ієрархію православної Київської митрополії та висвячено Митрополита Київського, Галицького та всієї Руси Іова Борецького.

Внаслідок опору українського і білоруського народів польсько-шляхетський уряд на початку 1630-х років змушений був видати «Статті для заспокоєння руського народу», які узаконювали легальне існування православної церкви. Проте ці «Статті»

не припинили наступу католицизму та унії. Народна визвольна війна 1648–1654 років привела до цілковитої ліквідації унії на Лівобережжі.

Ця історична подія показує величезний вплив церкви на управління населенням. Та ще раз підкреслює, що свобода віри дає можливість уникати великої кількості національних державних та суспільних непорозумінь.

*Гайдук Анна Сергіївна
НЮУ імені Ярослава Мудрого,
Полтавський юридичний інститут,
студентка групи ПІ-13-03*

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ МІЩАН ЗА ГЛУХІВСЬКИМИ СТАТТЯМИ 1669 р.

Прийняття Глухівських статей було важливим кроком у формуванні політичного та соціально економічного становища України. За своєю суттю цей документ мав найвищу юридичну силу в країні та закріплював засади її конституційного ладу. Серед всього іншого, достатню увагу в даному документі було приділено правовому становищу соціальних верств населення, зокрема міщан.

Розвиток промисловості, поступова урбанізація населення та зростаючий вплив ролі міст в культурному, економічному та політичному житті суспільства того періоду актуалізують дослідження правового становища міщан у зазначених політико-правових документах.

Намагання царизму використати українську старшину на своєму боці під час загострення відносин Росії з Туреччиною і Кримським ханством у 1669 році дещо послабили централізаторську політику царизму, встановлену Батуринськими і Московськими статтями І. Брюховецького в Україні. Таке становище змусило піти на компроміс і часткове відновлення автономії, втраченої його попередником, що відобразилось в Глухівських статтях, укладених Д. Многогрішним в 1669 р.

Так, відповідно до положень цього документа, царські воєводи залишалися, крім Києва, ще в Чернігові, Ніжині, Переяславі й Острії; суди над обвинуваченими росіянами мали відбуватися за участі українців, заборонялися постої російського війська в козацьких дворах, дано амністію полоненим росіянами українцям, які зуміли втекти на рідну землю, та ін.

Укладений документ, хоч і опосередковано, стосувався і українського міщанства. Надавалась амністія полоненим українцям будь-якого чину, що втекли з Москви до українських міст, що частково вплинуло на приріст міського населення та забезпечувало їм право вільного пересування. Ст. 24 передбачено "...щоб жителі малоросійських міст, усіляких чинів люди, зовсім не привозили вина й тютюну до Москви, в околичні міста та і уїзди і не продавали та не вчиняли тим утрат казни великого государя, його царській пресвітлій величності. А в порубіжні міста за договором, за згодою, привозити на кабаки вільно." Санкцією за вчинення таких дій вперше було попередження. За здійснення торгівлі повторно передбачалась конфіскація предмета торгівлі.

Було здійснено крок до поглиблення соціальних взаємозв'язків міщанства та козацтва: передбачено можливість одруження козаків з доньками міщан та можливість купівлі в них землі та будинків, право на що обмежувалось в попередні періоди. Така норма позитивно вплинула і на міщанство, покращивши цим їх

економічне становище та забезпечивши додатковими гарантіями, якими було наділено козацтво.

Важливу роль у правовому становищі міщан Києва та Ніжина відіграв "Придаток нових статей до Глухівських статей за чолобиттям ніжинських та київських міщан про їхнє крайнє змудження, складених і тоді ж закріплених указом царської величності". Зазначеним документом встановлювались пільги у сфері торгівлі та зайняття певними видами ремесл. Наприклад, була передбачена стаття, за якою "лікарі і всілякі київські ремісники за указом царської величності не тільки не мають нічого даремно робити ратним людям, але не мають робити даремно безплатежу і його государських справ" (ст. 10). Передбачались зміни в судовій системі: "щоб київським міщанам судитися в своїй ратуші, а не перед київськими воєводами. І щоб воєводи не судили їх, міщан, а щоб судилися вони за своїми правами в загальній ратуші, а кому вирок не сподобається, то тому їхати до Москви" (ст. 7).

Крім зазначеного, передбачалась зміна податкової системи - розмір та порядок сплати податків жителями зазначених міст, місце ратних людей в цьому процесі.

Таким чином, правове становище міщанства за Глухівськими статтями 1669 р. не зазнало докорінних змін та не вплинуло значною мірою на їх права та обов'язки. Важливим було розставлення акцентів у взаємостосунках міщан та козаків, що дозволило певною мірою врегулювати суперечності між цими суспільними станами та забезпечити гарантований раніше права міщанства.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Козаченко А.І.

*Гальченко Аліна Сергіївна
НЮУ ім. Ярослава Мудрого,
Полтавський юридичний інститут,
студентка групи ПІ-13-01*

ФУНКЦІЇ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ ЗА ПОЛОЖЕННЯМ ПРО ПРОКУРОРСЬКИЙ НАГЛЯД 1922р.

Становлення європейських стандартів в Україні, що супроводжується реформуванням правоохоронних органів, зумовлює актуальність дослідження тих напрямків їх діяльності, що спрямовані на захист прав і свобод громадян, забезпечення принципів законності та верховенства права. Зокрема це стосується і української прокуратури, питання про закріплення функцій якої на конституційному рівні на сьогодні є одним з найбільш актуальних питань у процесі європейської інтеграції.

Значної актуальності на сьогодні набувають дослідження вітчизняної практики становлення прокуратури, а особливо в період впровадження радянської системи прокуратури у 1922 р.

Декретом Ради народних комісарів Української Соціалістичної Радянської Республіки (УСРР) від 14 лютого 1919 р. «Про судоустрій» ліквідовано поряд із судовими установами, які існували на території України до встановлення радянської влади, і прокурорський нагляд. Нагляд за законністю зосереджувався головним чином у Народному комісаріаті юстиції і його місцевих органах губернських і міських юридичних відділах.

28 червня 1922 р. ВУЦВК затвердив Положення про прокурорський нагляд. Відповідно до п. 17 зазначеного положення всі обов'язки, які були покладені на відділи юстиції переходили до органів прокуратури.

Державна прокуратура УСРР входила до складу Міністерства юстиції. Керівником прокуратури, як Генеральний прокурор республіки - Народний комісар юстиції УСРР.

Метою створення прокуратури була боротьба з бюрократизмом і сепаратизмом. Адже у той час набула широкого розповсюдження практика незаконних адміністративних арештів, а губвиконками повсюди встановлювали не передбачені законом примусові заходи. Іноді вони навіть намагались регламентувати особисте життя громадян (зокрема, в низці губерній існували заборони мати собак та котів, опалювати квартири у встановлені години і т.і.)

Згідно із Положенням 1922 р. на прокуратуру покладалась такі функції: 1) здійснення від імені держави нагляду за законністю дій усіх органів влади, господарських установ, громадських і приватних організацій, а також приватних осіб (так званий «загальний нагляд»); 2) нагляд за додержанням законів органами дізнання і ОДПУ; 3) підтримання державного обвинувачення в суді; 4) нагляд за правильністю застосування заходів примусового характеру.

На прокурора республіки, крім організаційних повноважень, покладался широкий ряд повноважень по здійсненню нагляду за органами виконавчої влади. Зокрема, п. 13 передбачено нагляд за законністю діяльності всіх Народних Комісаріатів; опротестування розпоряджень Раднаркомів; опротестування рішень Президії ВУЦВК.

В свою чергу, в переліку функцій прокурорів на місцях, передбачених п. 14 Положення акцентується увага лише на другій функції прокуратури. Так, передбачається право відкриття кримінального провадження; нагляд за органами дізнання та досудового слідства; рішення про передачу провадження до суду; затвердження обвинувальних вироків; підтримання обвинувачення в суді та подання апеляційної скарги

Таким чином, аналіз функцій прокуратури Української СРР дозволяє говорити про їх відповідність ст. 121 Конституції УСРР. З іншого боку, Положенням не передбачено функції представництва інтересів людини і громадянина в суді, а повноваження прокурора республіки та місцевих прокурорів характеризують її діяльність виключно як наглядового карального органу, який, не акцентує увагу на питаннях забезпечення прав і свобод громадян країни і спрямований на захист авторитаризму в країні.

Таким чином, на прокуратуру УСРР покладалась наступні функції: нагляд від імені держави за законністю дій всіх органів влади, суб'єктів господарювання, громадських, приватних організацій та фізичних осіб шляхом порушення кримінального переслідування і опротестування незаконних постанов; нагляд за діяльністю органів дізнання і слідства; підтримання державного обвинувачення в суді; участь у цивільному процесі та нагляд за законністю при виконанні покарань. В цілому, слід погодитись з негативною оцінкою серед юристів, істориків та політиків діяльності прокуратури аналізованого періоду, адже у зв'язку з політико-правовим режимом держави, цілями і завданнями, поставленими державою перед цим органом, діяльність прокуратури була зосереджена, в першу чергу, на каральній функції та забезпеченні виключно державних інтересів, які, у своїй більшості, не співпадали з інтересами населення країни.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Козаченко А.І.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Положення про прокурорський нагляд: Постанова ВУЦВК від 22 червня 1922р. Електронний ресурс/Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua/ua/ukrskr.html>
2. Бандурка О.М. Сьогодення прокуратури : пропозиції щодо реформування // Вісник академії прокуратури України. – 2006. – № 3. – С. 52-59;
3. Грицаєнко Л. Історико-правовий процес утвердження інституту прокуратури в Україні // Право України. – 2008. – № 11. – С. 125.
4. Кравченко В.В. Наглядова діяльність органів прокуратури в історичному аспекті//Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. - 2012. - №3. - С. 116 - 122;
5. Михайленко О.Р. Проблеми функцій у системі органів прокуратури // Вісник академії прокуратури України. – 2006. – №1. – С. 33-37
6. Усенікова Г.С. Становлення прокуратури України: історико-правові аспекти//Форум права. - 2012. - №4. - 959 - 962

Гамулець Максим Ігорович

*студент 1 курсу Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

Оцінка діяльності Дивізії СС «Галичина»

На початку 1943 року, після невдач німецьких армій на Східному фронті, німці, забувши свою настанову, що «східня проблема може і буде вирішена тільки виключно пролиттям німецької крові», почали притягати до збройної боротьби з большевизмом народи Східної Європи і творити з них окремі військові одиниці в рамках зброї СС. Після творення двох латиських і однієї естонської дивізій прийшла черга на українців в Галичині. Ініціатором цієї ідеї був губернатор Галичини д-р Отто Вехтер, і який за допомогою створення української дивізії хотів активізувати українське питання і приєднати українців до тіснішої співпраці з німцями. Це було в час, коли після німецької катастрофи під Сталінградом на Україну увійшли вже радянські війська. Але саме в не успіхах німців на Східному фронті Вахтер вбачав деяку можливість зміни німецької політики щодо України, при умові, що українці взяли б участь у збройній боротьбі проти комунізму по німецькому боці.

Все-таки українські провідні діячі вважали, що нам, українцям, потрібно мати вишколену військову силу, яка б змогла опанувати ситуацію у випадку цілковитого послаблення бранатного й червоного ворогів, охоронила народ та народне майно від знищення і грабунку, як теж і від евентуального революційного хаосу...

Як відомо, офіційне проголошення про формування СС Стрілецької Дивізії "Галичина" відбулося 28 квітня 1943 р., а набір добровольців розпочався у травні. Спершу відбувалася агітація за добровільним зголошенням до Дивізії, а вслід за тим реєстрація добровольців.

Тисячі молодих людей як і старших ветеранів, які поповнили ряди дивізії "Галичина", заманіфестували перед цілим світом, що український народ не задоволений із накиненої Москвою так званої "советської суверенності" і продовжуватиме боротьбу за свою власну державність аж до успішного кінця. Тому не злякала молодих юнаків ані німецька уніформа, яка аж ніяк не захоплювала, ані те, що цю новосформовану українську військову частину, за волею німецького командування, приділено до німецької Зброї СС. Бажання навчитися орудувати

сучасною зброєю, щоб остаточно вжити її проти свого відвічного ворога, було сильніше від пересторог деяких кіл, що цю зброю дає їм інший ворог, який має супроти України та її народу наміри нічим не кращі від Москви.

Також треба сказати, що вибір для евентуальних добровольців до Дивізії був невеликий. Євстахій Загачевський, колишній фронтовик пише, що в половині травня 1942 року з вишкільного табору частин німецької армії – з Гайделяйгру біля Дембіци в Польщі – вирушав черговий транспорт поповнень до фронтових частин на Схід. До цього транспорту попав він та ще декілька українців, що – подібно, як і він - "добровільно" попали до пробойових частин німецької армії. [4]

Не дивлячись на масштаб Дивізія СС "Галичина" не відіграла значної ролі у ході Другої світової війни, але й сьогодні ця тема є предметом гострих дискусій як в Україні, так і за кордоном. Підставою для цих суперечок є: приписування дивізії участі у каральних операціях проти цивільних мешканців; зарахування дивізії до дивізії СС, але в конкретному значенні цього слова ця дивізія не була дивізією СС, а - дивізією зброї СС (Waffen SS), бо її український офіцерський і солдатський склад ніколи не був абсорбований нацистською ідеологією, а лише підпорядкований есесівському командуванню Генріх Гімлер не вважав українців есесівцями, а тільки тими, хто служить в СС, тому термін СС заборонялося вживати щодо вояків, які служили в підрозділах СС та не були німцями за національністю. [5]

Як зазначає Сергій Кот, у своїй статті «Справа Дивізії «Галичина»: Перевірено — злочинів не скоєно» остаточно крапку в оцінці діяльності дивізії "Галичина" дала Комісія Дешена в Канаді. Її було створено 1985 року урядом Канади на чолі з лідером консерваторів Брайаном Малруні для перевірки обвинувачень у воєнних злочинах і злочинах проти людства, висунутих проти ветеранів дивізії «Галичина». До цієї кампанії на державному рівні долучився також Радянський Союз, який підтримував висунуті обвинувачення через газети «Вісті з України» та «News from Ukraine». Комісію очолив відомий канадському суддю Жуль Дешен. Праця комісії проходила в непростих умовах справжнього інформаційного пресингу, організованого в засобах масової інформації як у Канаді, так і поза її межами. Тому запідозрити комісію у будь-яких спробах приховати правду немає жодних підстав — це було просто не можливо.

Перед Комісією Дешена стояло непросте завдання - перевірити звинувачення, висунуті проти кожної особи, внесеної у списки. Для цього було використано канадські й німецькі архіви. Її представники, за домовленістю з урядом СРСР, провели у Львові допити свідків, які, на думку радянських служб, мали підтвердити їхні вимоги до канадського уряду на видачу ряду осіб як військових злочинців.

2 вересня 1987 року Комісія Дешена офіційно завершила роботу і подала до уряду звіт, який нараховував 966 сторінок. За висновками комісії, більшість обвинувачень проти українців були необґрунтовані, а часом доходили до абсурду. Проти жодного з ветеранів дивізії «Галичина» обвинувачення не підтвердилися. У своїх висновках стосовно учасників дивізії Комісія Дешена офіційно ствердила, що жодних конкретних доказів у обвинуваченнях на їхню адресу надано не було.

В низці спеціальних пунктів рекомендацій комісії зазначалося:

«56. Дивізію «Галичина» (14. Waffengrenadier Division der SS (Gal. Nr.1)) не слід засуджувати як групу. 57. Члени дивізії «Галичина» були в індивідуальному порядку перевірені перед допуском до Канади. 58. Обвинувачення у воєнних злочинах членів дивізії «Галичина» ніколи не були доведені, ні в 1950 р., коли їх першу групу при еміграції в Канаду було затримано (на вимогу ряду організацій), ні в 1984 р., коли ці

звинувачення були поновлені перед Комісією. 59. За браком доказів стосовно участі у злочинах або знання стосовно воєнних злочинців, саме членство в дивізії «Галичина» не може бути підставою для передачі справ до суду. 60. Немає жодних підстав, щоб позбавити членів дивізії «Галичина» громадянства Канади або депортувати їх».

Завдяки цій комісії було фактично дано оцінку діяльності дивізії «Галичина», було остаточно стверджено, що дивізія «Галичина» як військова одиниця не вчинила жодного воєнного злочину і за саму причетність до дивізії не можна нікого карати. Висновки Комісії Дешена мали не лише моральне, а й юридичне значення, викликавши цілу низку позовів українських організацій Канади та окремих українців до засобів масової інформації, які поширювали звинувачення проти дивізії СС «Галичина».

Герасимов Богдан Олександрович
студент 1 курсу ІПКОЮ
НУЮ імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ У 1648-1658 рр.

Необхідність створення української держави та умов, що сприяли б цьому, виявилися на початку національно-визвольної війни. Тривалий час український народ не мав власної національної держави, що було унікальним явищем: організований у класове суспільство народ був позбавлений національної державності. Щоб усунути загрозу зникнення українського народу як етнічної спільності, на порядок денний було поставлено невідкладне завдання — створити й зміцнити державне національне утворення. Це об'єднало зусилля усіх класів українського суспільства в їхній спільній боротьбі за визволення з-під влади Речі Посполитої.

Організаторами державотворення з перших днів війни стали козацька старшина та українська шляхта. Вже у травні 1648 р. до Польщі почали надходити відомості, що Б. Хмельницький створює удільне князівство із столицею в Києві, а себе титулує князем Русі. Насправді, судячи з листів гетьмана до польського короля, мова йшла про плани української автономії у складі Речі Посполитої. Проте розмах повстання, масова втеча польських урядовців, магнатів і шляхти з України поставили на порядок денний створення власної державної організації. Б. Хмельницький сам повідомив комісарів польського короля про свої наміри створити незалежну Українську державу.

Формування Української держави розпочиналося у надзвичайно складних обставинах Народно-визвольної війни, що зумовило особливості державотворення. Козацька старшина і шляхта використали багатий досвід самобутньої козацької республіканської організації самоврядування на Запорізькій Січі, перевіреної практикою військово-адміністративної, полково-сотенної системи управління козацтва на чолі з гетьманом. Цей досвід переносився на всі визволені території України. Таким чином, закладались підвалини республіканської форми правління з верховенством влади генеральних, полкових, сотенних рад, гетьмана, виборністю органів публічної влади всіх рівнів, розвиненим місцевим самоврядуванням.

У розбудові держави Б. Хмельницький діяв цілеспрямовано. Вже в червні 1648 р. козацька загальна рада під його головуванням затвердила статут "Про устрій Війська Запорізького". Його норми чітко визначали організацію і компетенцію органів публічної влади на визволеній території України. Утворення Української держави

закріпили Зборівський (1649 р.) та Білоцерківський (1651 р.) договори, укладені гетьманом із Річчю Посполитою. Тепер основними ознаками Козацької держави були і визначена територія, яку охоплювала державна організація, населення, що на ній проживало, введення своєї податкової системи. Через рік, після перемоги під Корсунем, Хмельницький вважав себе главою звільненої України: "Хоч я людина й невідома і незначна, але Бог дав мені стати єдиновладцем і самодержцем руським".

Гетьмана як главу України визнавав і польський король. 19 лютого 1649 р. на загальній козацькій раді у Переяславі посла Яна-Казимира вручили Б. Хмельницькому разом із привілеєм на вольності гетьманську булаву і бунчук, червону хоругву з білим лебедем, а також коштовні подарунки. Самовидець підтверджує, що "...из разных стран монархи отозвались з приязню до гетьмана и подарки прислали". Надійшли подарунки і від московського царя. А в листі Б. Хмельницькому з далекої Англії від Олівера Кромвеля він титулувався "Божьей милостью генералиссимусом", як "вождь всех казаков Запорожских, страх и истребитель польской шляхты, завоеватель крепостей, искоренитель римских священников, преследователь язычников...". Це було початком міжнародного визнання Української держави, заслуг її головного творця.

Геополітичне поле тодішньої Європи складало виключно монархічні держави, де монархи - королі, імператори, царі уособлювали державний суверенітет, виступали єдиними суб'єктами міжнародних відносин. Очевидно, саме ці обставини враховував гетьман, іменуючи себе в дипломатичному листуванні "єдиновладцем і самодержцем руським". Така "самотитулатура" - свідчення прагнення самого Хмельницького поєднати ідеї козацької соборності з традиціями старої українсько-руської державності, зміцнити особисту владу для успіху державотворення в умовах війни і складного міжнародного становища України. Гетьман негативно ставився до монархічних інститутів і не раз публічно засуджував їх. Втім це не заважало йому претендувати на сильну владу, щоб протистояти своїм політичним супротивникам як в Україні, так і за її межами. М. Драгоманов писав, що устрій Української держави 1648-1654 рр. був більше подібний до устрою теперішніх (друга половина ХІХ ст.) держав європейських, так званих конституційних.

Автори історичних досліджень, які підкреслюють монархічні настрої і наміри Хмельницького, прагнення підкорити собі козацьке самоврядування з його радами, пов'язують їх з особливостями "авторитарного" характеру гетьмана. Утім очевидно, що в умовах майже безперервної війни, за відсутності вірних союзників, без сильної гетьманської влади молода незалежна держава не могла постати, а тим більше довго існувати.

*Гоцуляк Світлана Леонідівна
здобувач кафедри історії держави і
права України та зарубіжних країн
НУЮ імені Ярослава Мудрого*

ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ САМОВРЯДУВАННЯ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ САНІТАРНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ (КІНЕЦЬ 1890- ИХ РР. – ПОЧАТОК ХХ СТ.)

Земська реформа 1864 р. в Російській імперії, до складу якої входили 9 губерній, визначала що, санітарна справа входило до компетенції земських лікарів. Отже,

реалізація санітарно-епідемічної справи була основним напрямком діяльності земських лікарів щодо виконання санітарних заходів, які були тимчасовими та виникали під час епідемії.

При цьому вищу юридичну силу мали імператорські законодавчі акти, насамперед, Положення про губернські і земські установи від 1 січня 1864 р., та його перевидання 12 червня 1890 р., в якому конкретизувалися функції земств у галузі охорони здоров'я.

Положення «Про губернські та повітові земські установи» (1890 р.), в закріплювало основні заходи, що повинні були виконувати земські лікарі при організації санітарно-епідемічної справи. Відповідно до ст. 108 Положення основною задачею земських лікарів було покращення санітарних умов життя населення. В пункті 7 ст. 108 цього Положення містився основний перелік заходів щодо охорони народного здоров'я, попередження та припинення повальних хвороб, а також забезпечення виконання на місцевості санітарних норм. В містах також діяли установи, які виконували тотожні з земськими установами функції. Було видане «Городовое положение» від 11 червня 1892 р., де в п. 6 статті 2 до предмету відомства належали «участь в заходах охорони народного здоров'я, вишукування способів для поліпшення місцевих умов в санітарному відношенні». У Главі III «Об участии городского общественного управления в издании обязательных для местных жителей постановлений» в статті 108 був вичерпний перелік діяльності цього відомства: «о порядке содержания в исправности улиц, площадей, мостовых, тротуаров, набережных, пристаней, мостов, гатей, общественных садов, бульваров и других мест общественного пользования, а также сточных труб, каналов, прудов, колодцев, канав и естественных протоков, не исключая и тех, которые находятся на землях, принадлежащих частным лицам, учреждениям и ведомствам; о санитарных мерах, которые должны быть соблюдаемы в помещениях для продажи съестных припасов и напитков для обеспечения безвредности оных; об устройстве и порядке содержания, в санитарном отношении, фабричных и ремесленных заведений, бань и боен, о чистке дворов, устройстве и чистки помойных ям и отхожих мест; о мерах против порчи воды, об уборке или уничтожении палых животных, о предупреждении и прекращении заразных и повальных болезней; о мерах безопасности против домашних животных; о внутреннем распорядке на ярмарках, рынках и базарах».

Ключовим нормативним актом, яким керувалися самоврядні органи цього періоду був Статут лікарський з цивільної частини, прийнятий в 1832 р., що був першим систематизованим джерелом правового регулювання санітарно-епідемічної справи. У 1857 р. він був перетворений в Статут лікарський, а в його новій редакції 1892 р., відображалися зміни, які здійснювалися в системі державного управління в цілому. В Статуті лікарському були передбачені санітарні заходи, які повинна була виконувати поліція, тому основи законодавчого регулювання містилися в книзі другій Статуту лікарського, яка мала назву «Статут медичної поліції». У статті 641 останнього за земствами закріплювалося право на участь в санітарно-епідемічних заходах. Зокрема, «участие в мероприятиях по охранению народного здоровья и предупреждению и прекращению заразных и повальных болезней на животных, развитие средств врачебной помощи населению и изыскание способов по обеспечению местности в санитарном отношении принадлежат к предметам ведомства земских учреждений или учреждений управления земским хозяйством». Стаття 762 передбачала, що «попечения о распространении оспопрививания и ближайшие по оному распоряжения в губерниях и уездах принадлежат земским

учреждениям». Обов'язки по організації віспощеплення покладалися на губернські правління, віспині комітети, повітову та міську поліцію, приходських священиків.

Крім того, земству було надано право складати «обязательные постановления о мерах предупреждения и прекращения заразных, повальных и местных болезней», в той же час відповідно до ст. 604 Статуту лікарського «ближайшие по сим предметам распоряжения и наблюдения относятся к обязанностям губернаторов, губернских правлений, полиции, других к разным ведомствам и управлениям принадлежащих начальств, коим предоставляется вообще надзор по части полицейской».

Санітарна статистика – важливе досягнення земської медицини. Вона була створена в 1872 р., та висвітлювала перші санітарно-практичні задачі, таким чином, що можна було прослідкувати виникнення та розповсюдження інфекційних хвороб серед населення. В цей же час, були створені санітарні програми в яких містилися основи санітарної статистики, особливості санітарного нагляду, а також спостереження за виконанням обов'язкових санітарних постанов.

Таким чином, серед органів які опікувалися санітарним забезпеченням благополуччя населення України, важливе місце займала діяльність земського та міського самоврядування.

Григоренко Максим Сергійович
*Студент 1 курсу ІПКОЮ
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

АНАЛІЗ СИСТЕМИ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В ПЕРІОД ГЕТЬМАНАТУ

Проблема організації державної влади та управління супроводжує Україну впродовж усього її існування, Середа А.М у своїй статті зауважує, що державотворення - це складний і суперечливий процес. Створення ефективної моделі збалансованих державно-управлінських відносин – надзвичайно проблемна справа і українське суспільство упродовж свого розвитку не перестає шукати шляхів її вирішення. Динамічні процеси становлення та розвитку інститутів державної влади на сучасному етапі мають свою історичну традицію[5].

І наразданепитання є надзвичайно актуальним в силу політичних та державотворчих процесів, що мають місце в наші дні. Історією державного управління в Україні в різні часи займалися багато вчених, зокрема слід виділити: Киричука В.В., Тимцуника В.Т., Середу А.М., Яременка О.І., Трофанчука Г.І..

П. Скоропадський прийшов до влади 29 квітня 1918 року в результаті силового усунення Центральної Ради, на зміну демократичній за сутністю республіці. Українська держава П.Скоропадського постала на переплетінні монархічних, республіканських та диктаторських засад. Я вважаю, що на той час, саме така, за своїм характером, конструкція публічної влади мала сприяти підвищенню рівня керованості державою та задовольнити інтереси суспільства.

Не можна оминати погляди політолога та історика того часу – В. Липинського. Він розробив «монархічно-класократичну модель державного управління в Україні». Суть її полягала в тому, що Україна – «велике землеробське господарство», і провідне місце в українському суспільстві мають займати хлібороби-землевласники, які є носіями державної ідеї. Проте хліборобський клас, на його думку, теж ділиться на активну меншу частину – еліту, тобто аристократію або класократію і пасивну

більшість, яка охоплює решту сільського населення. Згідно з Липинським, саме «еліта» є будівником держави, саме вона має здійснювати державне управління. Також, на чолі держави (хліборобського господарства) має стояти «господар», роль якого належить монарху, себто гетьману. В. Липинський бачить оптимальну модель держави в Україні у вигляді спадкового гетьманату, влада якого обмежена класократією.[4]

Слід також відзначити, що уже майже століття дослідники сперечаються щодо моделі державності, побудованої нащадком славного козацького роду. Його адепти стверджують, що це був закономірний процес відтворення давньоукраїнської державницької традиції. Інші вважають, що це було штучним утворенням, маріонетковим режимом.

На мій погляд, хоча залежність від союзників і була очевидною, проте ми можемо спостерігати достатню кількість формальних ознак самостійного державного утворення: тимчасову конституцію, главу держави, уряд, що вмістив у собі виконавчі та законодавчі повноваження, судову систему, армію, визнання іншими країнами, дипломатичні відносини, міжнародні угоди.

Павло Скоропадський відзначав, що спочатку і «не думав про відновлення в Україні гетьманства, а тільки про дуже коротку диктатуру, на час, коли вдасться сформувати більш помірковану владу» [6].

Проголошена гетьманом ідея сильної влади заради політичних і соціальних реформ та її «виправдовувальне» обґрунтування були закріплені в двох актах, затверджених 29 квітня 1918 року: «Грамоті до всього українського народу» (далі – Грамота) та «Законах про тимчасовий державний устрій України» (далі – Закони). Але варто зауважити, що Закони були досить недосконалими. Доктрина розподілу державної влади на три гілки була відсутня, оскільки зазначалося, що верховна влада в усій Українській державі належить виключно гетьманові. Він призначає «отамана Ради міністрів» і за його поданням затверджує «Кабінет у повній його складі». Так само міг він його і розпустити. Гетьман виступає як «найвищий керівничий всіх зносин української держави з закордонними державами» і «Верховний воєвода української армії», а також здійснює помилування». Як бачимо виконавча влада була повністю в руках однієї особи. За Законами гетьман також «стверджував закони і без його санкцій ніякий закон не міг мати сили», отже законодавча влада також була підконтрольна гетьманові. Мав він значний вплив і на судову гілку, оскільки призначав Порядкуючого Генерального суддю та всіх Генеральних суддів [2].

Більше того, за Законами парламент взагалі не передбачався, проте на те вони і «...про тимчасовий державний устрій» і в них підкреслювалося, що гетьман буде виконувати свої повноваження тільки до «обрання Союму й відкриття його діяльності».

Що стосується системи центральних виконавчих органів Української держави, то вона порівняно з добою УЦР істотно не змінилася. Вдосконалювалася лише внутрішня структура міністерств.

Отже, на мою думку, доба Гетьманату – мала стати перехідним етапом в процесі державотворення України та розвитку державного управління, чого і хотів Павло Скоропадський. В період його правління в Україні розвивається освіта та наука, спостерігається економічне піднесення. Він мав підготувати Україну до значних державницьких зрушень, закласти «фундамент», базиси, на яких би будувалася та розвивалася принципово нова модель публічної влади із притаманними українській державності елементами та рисами. Не варто плутати початкові завдання

та цілі, які ставив перед собою Гетьманат із фактичними результатами, при оцінці періоду. Формально доба Скоропадського була неодмінним етапом, без якого подальший розвиток державності, по суті, здавався неможливим. Фактично ж вона стала «переломною», так і не виконавши свої цілі. Скоропадський дозволив стати Україні «іграшкою» на геополітичній арені боротьби за територію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Грамота до всього українського народу.// Хрестоматія з історії держави і права України. За ред. В.Д. Гончаренко. - К., 2000.- Т. 2.- С. 61
2. Закони про тимчасовий державний устрій України. // Хрестоматія з історії держави і права України. За ред. В.Д. Гончаренко. - К., 2000.- Т. 2.- С. 63
3. Іванов В. М. / Історія держави і права: навч. посіб. - К.: МАУП, 2002. - Ч. 2. - 2003. - 224 с
4. Киричук В.В. Історія державного управління в Україні: навч. посібник/ В.В. Киричук, В.Т. Тимцуник. – Київ, 2001. – с. 134-144
5. Серeda А.М. Гетьманат Скоропадського: Досвід організації органів державної влади/ Серeda А.М., Сергач І.О.- Вісник Запорізького державного університету. – 2003. - № 1.
6. Скоропадський П. Спомини. - К., 1992. - С. 84
7. Яременко О.І. Державне управління в Україні в період гетьманату (квітень-грудень 1918 р.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з державного управління: спеціальність 25.00.01 «Теорія та історія державного управління»/ О.І. Яременко. – Київ, 1999. – с. 3-19

Гречковський Денис Ігорович
студент 1 курсу ІПКООУ
НУЮ імені Ярослава Мудрого

Реформи Володимира Великого

Піднесення політичної та економічної могутності Русі пов'язане з правлінням князя Володимира Великого (правив у 980-1015 рр.) Він прийшов до влади після років князівських усобиць, коли країна була розорена постійними війнами, та коли наростала загроза з боку кочових племен-печенігів. За Володимира Великого Київська Русь стала найбільшою країною Європи. Володимир Великий був великим політиком, не вів війн. Нестор Літописець у «Повісті минулих літ» писав що Володимир Великий «упорядкував Київську Русь». Він провів ряд важливих реформ:

-Чітко визначив кордони держави, та об'єднав всі східнослов'янські землі, та створив систему захисту держави від кочівників («Змішові вали»).

-Адміністративна реформа (988 рік)

Племенні князі втратили свою владу. Поділив країну на округи де правили сини, або посадники (довірені особи)

Округи: Новгородський, Полоцький, Туровський, Ростовський, Мурманський, Володимир-Волинський, Деревлянський.

-Військова реформа

Замінив племінну організацію війська на найману за право володіти землею. Почав широке будівництво фортець, що стали опорними пунктами боротьби з печенігами. Значно збільшив армію, встановив особливий боєвий порядок-лава.

Поділив армію на полки.

Замінв важкі дворучні мечі легкими одноручними шаблями, що значно покращило швидкість та боєздатність армії.

-Судова реформа

Після прийняття християнства суд був поділений на 2 частини: державний (княжий) та церковний.

Церква стала частиною державного апарату. Почала укладати шлюб, карала за антихристиянські злочини.

-Грошова реформа

Володимир Великий почав карбувати власні монети з золота та срібла, які називалися злотники та срібники

-Увів державну символіку

-Релігійна реформа

У 980 році провів першу релігійну реформу. Реформування язичницьких богів. Він заборонив усіх богів. Дозволив лише одного-Перуна

У 988 році хрестив Київську Русь.

«Киян хрестили швидко. Зігнали в річку Почаїв та похрестили»

Новгородський літопис повідомляє що новгородці відмовились хреститись але похрестили їх силою.

«І хрестив Добриня новгородців вогнем та мечем»

Для унормування церковного життя у своїй державі, Володимир видав Устав, призначивши десятину на утримання церкви, та визначив права духовенства: Володимир намагався дати структурне оформлення нової релігії, подібне до візантійського. Перша згадка про митр. на Русі відома з 1037, хоч — раніше мусів бути архієп., який наглядав над руською церквою. Першим митр., який згадується, був грек Теотемпт . Християнство, проповідуючи милосердя та християнську любов — підвалини цивілізованого і мирного життя, об'єднало релігійно велику державу Володимира і позитивно вплинуло на мораль керівної верхівки і населення.

Висновок:

Отже, за князювання Володимира Великого Київська держава досягла найбільшої політичної могутності. Його діяльність сприяла розквіту Русі та зміцненню її міжнародного авторитету. Значного розвитку набуло господарство. За Володимира, крім гривень, розпочалося карбування перших на Русі золотих і срібних монет — злотників і срібників. На деяких із них уперше як герб князя було викарбовано знак тризуба. З прийняттям християнства на Русі поширилася писемність. Володимир закладав школи, будував церкви спершу в Києві, а згодом по інших містах. Учителями були свящ. з Корсуня, які знали слов. мову. Факт, що з прийняттям християнства не прийшло до безпосереднього політичного опанування Русі Візантією, а відкрито новій християнізованій спільноті зв'язки з далекими і близькими сусідами, слід уважати найпозитивнішим наслідком акту хрещення Русі і слов. Сходу..

Громенко Юлія Олегівна

Порівняльна характеристика правоохоронних органів 30-40-х років та правоохоронних органів незалежної України

В кінці 1930-х років діяльність органів державної безпеки була спрямована головним чином на боротьбу з контрреволюційними злочинами та особливо небезпечні для Союзу РСР злочини проти порядку управління.

У 1933 р. була створена Прокуратура СРСР. Основним завданням її було зміцнення законності та охорона громадської власності на всій території Союзу РСР. Прокурор Союзу РСР мав право опротестування постанов Пленуму Верховного Суду СРСР.

Згідно з розділом VII Конституції України Прокуратура України становить єдину систему, на яку покладаються:

- 1) підтримання державного обвинувачення в суді;
- 2) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом;
- 3) нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;
- 4) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян;
- 5) нагляд за додержанням прав і свобод людини і громадянина, додержанням законів з цих питань органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами.

У липні 1936 р. був створений загальносоюзний орган судового управління - Наркомат юстиції СРСР. Він спостерігав за застосуванням судами кримінального, цивільного та процесуального кодексів, узагальнював судову практику, розробляв зміни і доповнення до законів, вів роботи з кодифікації законодавства та судової статистики.

Положення про Міністерство юстиції України було затверджено Указом Президента України «Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України» від 06.04.2011 року № 395/2011. Основні завдання організація виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб) відповідно до законів України, робота з кадрами, експертне забезпечення правосуддя; підготовка пропозицій щодо вдосконалення законодавства, його систематизація, розроблення проектів нормативно-правових актів та міжнародних договорів України з правових питань та інше.

У серпні 1938 р. був прийнятий закон «Про судоустрій СРСР, союзних і автономних республік». Протягом 1938-1939 рр. була перебудована вся судова система СРСР. Вона відповідала адміністративному поділу країни: народний суд (у районах), який розглядав більшу частину кримінальних і цивільних справ; обласної, крайової, окружний суд, суд автономної області і Верховний Суд автономної республіки. Вони розглядали кримінальні і цивільні справи, віднесені до їх підсудності, а також касаційні скарги і протести на вироки і рішення нарсудів.

В незалежній Україні 07.07.2010 набув чинності закон про «Про судоустрій і статус суддів», де зазначено, що систему судів загальної юрисдикції складають: місцеві суди, апеляційні суди, вищі спеціалізовані суди, Верховний Суд України.

Стаття 2 цього ж закону розповідає про завдання суду: суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Верховний Суд союзної республіки обирався ЗС республіки на 5 років. Він розглядав особливо важливі справи, міг прийняти до провадження будь-яку справу будь суду на території республіки, розглядав касаційні скарги і протести на вироки і рішення обласних судів, міг переглядати справи в порядку нагляду.

Згідно із законом про «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010

1. Верховний Суд України є найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції.
2. Верховний Суд України:
 - 1) переглядає справи з підстав неоднакового застосування судами (судом) касаційної інстанції однієї і тієї ж норми матеріального права у подібних правовідносинах у порядку, передбаченому процесуальним законом;
 - 2) переглядає справи у разі встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом;
 - 3) надає висновок про наявність чи відсутність у діяннях, в яких звинувачується Президент України, ознак державної зради або іншого злочину; вносить за зверненням Верховної Ради України письмове подання про неможливість виконання Президентом України своїх повноважень за станом здоров'я;
 - 4) звертається до Конституційного Суду України щодо конституційності законів, інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України;
 - 5) здійснює інші повноваження відповідно до закону.

Гузема Анастасія Андріївна
студентка 1 курсу Інституту підготовки кадрів для органів Юстиції України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЧЕТВЕРТИЙ УНІВЕРСАЛ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ УКРАЇНИ ЯК ГОЛОВНИЙ ПІДСУМОК НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ

Універсали Центральної ради України - декларації загальнополітичного програмного характеру, що видавалися Центральною радою (УЦР), яка виконувала функції вищого законодавчого органу України в 1917 - 1918 рр.. УЦР за час своєї діяльності видала чотири Універсали, які визначили етапи становлення і розвитку української державності від проголошення формальної автономії в рамках російської федеративної держави до проголошення самостійності.

Форма універсалів не була новою для процесу українського державотворення. Так називалися і державні акти Богдана Хмельницького, які він видавав під час Національно-визвольної війни 1648-1657 рр. Провідники УЦР обрали форму універсалів не випадково. Цим вони хотіли підкреслити, що є спадкоємцями Української козацької держави, продовжувачами її традицій. Універсали мали не стільки установчий, скільки декларативний характер і переслідували мету здійснення впливу на свідомість українців, спонукаючи їх до певних дій.

У зв'язку з цим, треба підкреслити, що універсали не були нормативно-правовими актами у традиційному значенні. Тобто основним їх призначенням було насамперед проголошення загальної позиції відносно наявної ситуації, визначення плану дій, а не детальне врегулювання певної сфери правовідносин. Забезпечити виконання основних ідей, викладених в універсалах, мали закони, прийняті УЦР.

Особливе значення мав Четвертий Універсал, який був проголошений на піку розвитку національного руху українського народу.

Проголошення УНР Третім Універсалом не відповідало цілям створення більшовиками пролетарської держави: для них Україна представляла собою цінне джерело матеріально - технічних і людських ресурсів . У цих умовах 4 грудня 1917 УЦР отримала урядову радіотелеграму з Петрограда , підписану В. Леніним і Л.

Троцьким. Цей документ називався Маніфест українського народу з ультимативними вимогами до Української Центральної Ради.

На вимоги підкоритися Генеральний Секретаріат відповів відмовою, після чого війна між більшовицькою Росією та УНР стала неминучою. В умовах погіршення військово - політичної ситуації в Україні на засіданнях Малої Ради УЦР неодноразово висувалися вимоги проголосити незалежність України . Необхідно було вести самостійні мирні переговори з Німеччиною та її союзниками про припинення війни і спільну боротьбу проти більшовиків.

Враховуючи ці обставини , 9 (22) січня 1918 р. УЦР прийняла IV Універсал . Основні положення цього документа такі:

1) УНР проголошувалася незалежною , вільною, суверенною державою українського народу.

2) УНР встановлювала мирні взаємини з сусідніми країнами - Росією , Польщею , Австрією , Румунією , Туреччиною, але ні одна з них не може втручатися в життя Самостійної Української Республіки.

3) Уряду доручалося закінчити мирні переговори з Німеччиною та її союзниками , укласти з ними мир.

4) Влада в УНР буде належати тільки народові України, від імені якого буде правити УЦР до скликання Українських Установчих зборів 2 лютого 1918 р.

5) Генеральний Секретаріат (уряд) було перейменовано в Раду Народних Міністрів.

6) Універсал закликав увесь народ звільнити Україну від "большевиків і інших напасників, які розграблюють і руйнують наш край".

7) Постановив провести вибори волосних, повітових і міських народних рад, щоб у них мали голос демобілізовані солдати.

8) Перед урядом республіки було поставлено завдання піднести народний добробут, відбудувати зруйновані війнами підприємства.

9) Передбачалися демобілізація армії, створення народної міліції замість постійної армії, встановлення монополії внутрішньої та зовнішньої торгівлі, встановлення суворого контролю над банками , вся земля до початку весняних польових робіт мала бути передана трудовому народові без викупу.

10) Всі ж демократичні свободи, проголошені 3-м Універсалом, були підтвержені, зокрема, права на національно-персональну автономію.

11) На залізо, шкіри, тютюн та інші товари держава встановлювала монополію.

12) Націоналізація лісів, води і підземних багатств краю.

Четвертим Універсалом УЦР проголосила повну незалежність і законодавчо закріпила основи національного суверенітету. Він завершив процес складного, суперечливого розвитку українського національно-визвольного руху, який з великим запізненням, але все ж таки відкинув ідеї автономії і федералізму. Прийняття Універсалу означало остаточний розрив з імперським центром. Він став реальним кроком вперед, засвідчив, що період багатолітнього перебування у складі Російської імперії, період утисків і бездержавності, не знищив у свідомості українців почуття власної унікальності, самодостатності і окремішності.

Хоча в той час не вдалося відстояти самостійну українську державу і вдала нагода відродження і закріплення своєї державності зазнала краху, але ідея самостійної соборної України жила в умах українського народу і надихала їх на

подальшу боротьбу за незалежну Україну. Тут слід згадати і про вислану закордон інтелігенцію, і про дисидентський дух, і про боротьбу за незалежність у 1990-х рр. Українська ідея залишилась невмируща, вона жила в серці кожного українця і була виражена в любові до України, в прагненні побудувати вільну, незалежну, самостійну державу. І досі ця ідея живе і досі ми намагаємося її реалізувати, беручи за приклад наше минуле.

*Гуров Микита Русланович
Студент 1 курсу ІПКОП
НУЮ імені Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМА ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ

Проблема зловживання правом - це один із найцікавіших юридичних феноменів, адже суб'єкт таких відносин, спираючись на правові норми, діє саме всупереч призначенню права і завдає шкоди суспільним відносинам. Зловживання правом суттєво відрізняється від правопорушення. Суб'єкт права може дотримуватись букви закону, але порушувати його дух. Для того, щоб зловживання правом стало явищем юридично значимим, воно повинно бути заборонено правовими нормами. Ця проблема не може бути вирішена лише в теоретичних дискусіях. Подолати зловживання правом, як і усунути причини деформації правосвідомості, можна лише шляхом вирішення проблем, пов'язаних з виходом суспільства з глибокої кризи: юридичних, політичних, економічних, ідеологічних, етичних та ін. Суспільство мусить усвідомити і реально оцінити загрозу, що створює зловживання правом. Неабияка роль у прискоренні цього процесу відводиться юридичній науці, яка має знайти шляхи розв'язання взаємопов'язаних завдань розвитку свободи людини і зміцнення законності у державі.

Питання про зловживання правом у сучасній вітчизняній юридичній літературі ґрунтовно не досліджувалось. До цієї проблеми звертались російські вчені-юристи Г.А. Гаджієв, С.Г. Зайцева, В.І. Крусс, В.О. Лучин, О.О. Малиновський, які розглядали переважно способи і форми зловживання правом. Зокрема, О.О. Малиновський проаналізував універсальні для всіх галузей юридичної науки ознаки зловживання правом та визначив його характерні риси. Однак по заувагою дослідників залишилась проблема причинно-наслідкового зв'язку деформації правосвідомості та зловживання правом. Це пов'язано з тим, що вона є однією із найскладніших проблем сучасної теорії права, а також що хвиля аморальності, деструктивності, яка поглинула сучасний світ не обійшла стороною, практику використання, виконання, дотримання і застосування права. В умовах розширення обсягу прав і свобод за одночасної деформації соціальних цінностей зловживання правом стає актуальною проблемою юридичної науки, проблемою, що має серйозну практичну значимість.

Правосвідомість можна розглядати як особливу форму свідомості, необхідну та істотну складову світогляду людини. Це сукупність правових уявлень, поглядів, оцінок, концепцій, теорій, доктрин, що виражають суб'єктивне ставлення окремо взятих осіб, груп або суспільства загалом до правової системи залежно від визнання або заперечення цінності права, тобто його справедливості, сили та ефективності. У теорії права розрізняють окремі види правової свідомості, які розмежовують за

суб'єктами, що є їх носіями, а саме індивідуальна, групова і суспільна правосвідомість.

Індивідуальна правосвідомість, яка є предметом даного дослідження, це уявлення, погляди однієї окремо взятої людини щодо права та його цінності, стосовно інших правових явищ. Індивідуальна правосвідомість зазнає впливу групової і суспільної правосвідомості, однак, вона не є їх прямою проекцією. Будучи особливим і відносно самостійним явищем, індивідуальна правосвідомість утворюється в результаті взаємодії множини соціальних і психічних факторів. На правосвідомості індивідів позначається особливості його виховання, освіти, особисті потреби та інтереси, світогляд, здібності, самооцінка, чинне законодавство та практика, його застосування, навіть психологічні особливості, які мають важливе значення. Можна стверджувати, що правосвідомість індивіда формується під впливом множини об'єктивних і суб'єктивних факторів..

Гуртова Ксенія Миколаївна
студентка 1 курсу ІПКОЮ
НУЮ імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРШОЇ ДЕРЖАВНОЇ ДУМИ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

Державна дума Російської Імперії являється першим у Росії обраним населенням представницький законодавчий орган. Став результатом спроби перетворити Росію з самодержавної в парламентську монархію, викликаній прагненням стабілізувати політичну обстановку в умовах численних заворушень і революційних виступів.

У серпні 1905 р. цар Микола II підписав указ про створення дорадчого органу — Державної думи. Передбачалося, що вона не матиме права законодавчої ініціативи і втручання у процес формування державного бюджету, а її рішення не впливатимуть на прийняття основних законів імперії. Цар зберігав «вищу самодержавну владу», за якої уряд підпорядковувався йому особисто. Указ засвідчив неможливість функціонування Державної думи як повноцінного парламентського органу в державі.

Вибори відбулися в лютому-березні 1906 р. Вони йшли за становим принципом, тобто за «куріями». Таких було визначено чотири: землеробська, міська, селянська, робоча, які отримали можливість вибирати певне число вибірників. Були встановлені такі квоти: один вибірник на 2 тисячі населення в землевласницькій курії, на 4 тисячі - в міській, на 30 тисяч.

Вибори були бойкотувати представниками лівих і крайніх правих партій, ліві вважали, що Дума не має ніякої реальної влади, а крайні праві взагалі ставилися негативно до самої ідеї парламентаризму, виступаючи за непорушність самодержавства. Незважаючи на це, у виборах брали участь меншовики і соціалісти-революціонери, як незалежні кандидати.

Усього було обрано 499 депутатів (з них обрання 11 депутатів було анульовано, 1 пішов у відставку, 1 помер, 6 не встигли приїхати). Фактично Дума склалася майже з двохсот напівграмотних селян. Широкі обіцянки, які вони давали своїм виборцям, не могли бути реалізовані негайно, бо для цього були потрібні роки і роки.

Перша Дума розпочала свою роботу 27 квітня 1906 року у Санкт-Петербурзі у спеціальному наданому для цієї мети Таврійському палаці. На вулицях міста думців вітали юрби городян. У Таврійському палаці розпочалася робота.

У перший тиждень роботи депутати висунули до царя цілий ряд вимог, які стосувалися розробки аграрної реформи, особистої відповідальності міністрів, гарантування громадянських свобод, задоволення вимог національних меншин тощо. Особливого звучання в Думі, як і в суспільстві, набуло аграрне питання. Його вирішення вимагали депутати від селян, які об'єдналися у фракцію трудовиків (утворену з депутатів від селян).

Першим головою Думи був обраний ліберал, професор римського права С. А. Муромцев. Уряд фактично ігнорував Думу, що призводило до образ депутатів та посилювало їх радикалізм. Поряд з вимогами негайної амністії, Дума під диском селянських депутатів виступила з вимогою відчуження частини приватновласницьких земель. Але уряд твердо стояв на тому, що амністія не може поширюватися на терористів, учасників збройних сил. Цілий місяць думці не могли приступити до законотворчої діяльності. Лише 28 травня 1906 уряд вніс перший законопроект. Коли уряд відкинув вимоги амністії, думська більшість стала наполягати на скасуванні смертної кари. Уряд також рішуче відмовився обговорювати питання про земельний поділ.

Отримавши відмову, Дума прийняла рішення більшості голосів про «повну недовіру уряду и вимагає його негайної відставки» Депутати сподівались, що їхні дії будуть підтримані революційним суспільством. Уряд у свою чергу бойкотував Думу, надаючи на її розгляд лише закони другорядної важливості. Депутатська асамблея взяла також проект аграрного закону, згідною за яким селяни могли б за «справедливу компенсацію» отримати орендовану ними землю. Усі депутатські ініціативи урядом були проігноровані. Таврійський палац був оточений військами, а 178 депутатів поїхали у Виборг, Фінляндія, де російська поліція не мала права діяти. Царський маніфест про розпуск Державної Думи був опублікований 9 липня.

Таким чином, слід визначити наступне : Перша Державна дума проіснувала всього 72 дні. Її робота відбувалася на тлі послаблення революційних подій. Революціонери не припиняли терористичних актів проти військової і цивільної адміністрації. Акти насильства відбувалися зі сторони вкрай націоналістичних груп. На деякий час уряд і Дума досягли компромісу, але влітку 1906 р. відносини знову загострилися. Слід визначити, що уряд всіляко утискав законодавчу діяльність Думи, надаючи на її розгляд законопроекти другорядної важливості, не даючи змоги розробити законопроекти, які б задовольняли інтереси лібералів у Державній Думі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. В. В. Водовозов Дума Державна, 1999 р.
2. А. А. Твердо хліб, В. М. Шевирін, 1995 р.
3. К. А. Соловйов Думська монархія: Громадський діалог та тлі реформи, 2006 р.

ДЕМИДЕНКО АНАСТАСІЯ ЛЕОНІДІВНА

Студентка І курсу

інституту підготовки

кадрів для органів юстиції України

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого

КОНСТИТУЦІЙНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СУДОВОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ РАДЯНСЬКОГО ПЕРІОДУ

Жовтневі події 1917 р. призвели до повної ліквідації владних установ царської Росії та створення на її території «держави робітників і селян» на чолі з

більшовиками, під керівництвом яких було, поряд з іншими інститутами, «до основи» зруйновано і «стару» судову систему[4, 15].

У радянський період ні в Конституції УСРР 1919 року, ні в Конституції УРСР 1937 року, ні в Конституції УРСР 1978 року принцип поділу влади не одержав свого втілення. У них була закріплена судова система, але нічого не говорилось про судову владу як окрему гілку влади.

Конституція УСРР 1919 року містила більше декларативний характер, тому в ній не містилося жодних положень щодо організації судової влади в країні.

Після встановлення в Україні радянської влади постало питання про формування професійного суду. З цією метою 7 березня 1920 р. Народним комісаріатом юстиції було прийнято постанову «Про реєстрацію фахівців із судової частини», відповідно до якої всім особам, які належали до членів магістратури і колишнього прошарку присяжної адвокатури, включаючи і тих, які входили до складу службовців у радянських установах, пропонувалося зареєструватися в тижневий строк у Судово - слідчому відділі Народного комісаріату юстиції, 5 червня 1920 р. було видано Декрет Ради народних комісарів «Про використання юристів-практиків», який повідомляв про проведення загальної реєстрації осіб незалежно від віку і статі, які мають вищу юридичну освіту і стаж роботи в судовому, військово-судовому відомствах та адвокатури.

У Конституції СРСР і конституціях радянських республік наголошувалося, що суд незалежний і підкоряється тільки закону. Однак потрапити на посаду судді можна було лише за умови вступу до лав комуністичної партії. Партійна ж дисципліна передбачала цілковите підпорядкування професійних і особистих інтересів комуністичній ідеології.

Конституційного Суду в радянській державі не існувало. Діяльність арбітражу зводилася до «залагоджування» суперечок між соціалістичними підприємствами, що діяли в межах твердого державного планування.

Відповідно до положень Конституції УРСР 1937 року, організація судових органів УРСР належить до відання Української Радянської Соціалістичної Республіки в особі її найвищих органів влади і органів державного управління. Окремим IX розділом регулювалися питання функціонування суду. Так, правосуддя в УРСР здійснювалося Найвищим Судом УРСР, Найвищим Судом Молдавської АРСР, обласними судами, судами адміністративних округ, а також спеціальними судами СРСР, що створювалися за постановою Верховної Ради СРСР, народними судами. Розгляд справ у всіх судах здійснювався з участю народних засідателів, крім випадків, спеціально передбачених законом.

Нагляд за судовою діяльністю всіх судових органів УРСР, Молдавської АРСР і областей покладался на Найвищий Суд УРСР, що був найвищим судовим органом УРСР. Найвищий Суд УРСР обирався Верховною Радою УРСР на строк 5 років. Обласні суди, суди адміністративних округів обираються обласними Радами депутатів трудящих або Радами депутатів трудящих адміністративних округ на строк 5 років. (ст.107 Конституції УРСР 1937 р.) Народні суди обиралися громадянами району на основі загального, прямого і рівного виборчого права при таємному голосуванні на строк 3 роки. (ст. 108). Також в цій Конституції встановлювалась мова судочинства, та деякі інші принципи судочинства.

У 1958 році було прийнято «Основи законодавства Союзу РСР і союзних республік про судоустрій в СРСР». 30 червня 1960 року був прийнятий Закон «Про судоустрій Української РСР» яким були розширені повноваження народних судів.

В Конституції УРСР 1978 року глава 18 містить положення про суд та арбітраж. Як і в Конституції 1937 року, судова влада не визнавалася окремою гілкою влади, вона називалася правосуддям, що покладалося на Верховний Суд УРСР, обласні, Київський міські суди, районні (міські) народні суди, організація і порядок діяльності яких визначалися не тільки законами України, в й СРСР [5, 25].

За Конституцією 1978 року народні судді районних (міських) народних судів обиралися громадянами району (міста) строком на 5 років, а вищестоящі суди обиралися відповідними Радами народних депутатів строком теж на 5 років. Крім того, слід зазначити, що «Основний Закон УРСР» не передбачав існування Конституційного суду.

У 1981 р. було ухвалено новий Закон “Про судоустрій Української РСР”, яким Верховний Суд було наділено правом законодавчої ініціативи [6].

Підсумовуючи вищезазначене можна констатувати, що в радянській Україні суд конституційно не вважався окремою гілкою влади. Декларативний характер конституцій мав свій відбиток і на положеннях про судову владу, адже в жодній конституції радянської України не було чітко вказано місце і роль судової влади в контексті розмежування гілок влади, не було виділено її чіткі повноваження та роль у здійсненні реального правосуддя.

Список використаної літератури:

1. Конституція УСРР 1919 року // Інтернет-ресурс: <http://xn--plabag.xn--plai/konstitutsiya-ussr/3-konstitutsiya-ukrainskoj-ssr-1919-goda.html>
2. Конституція УРСР 1937 року // Інтернет-ресурс: <http://gska2.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1937.html>
3. Конституція УРСР 1978 року // Інтернет-ресурс: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/888-09/page>
4. Фіолевський Д. П. Судова влада і правоохоронна система України. Навч. посібн., 2005. – 316 с. – Бібліогр.: с. 251 – 253.
5. Макасова Р. М. Формування концепції установчої влади в радянській Україні (в Конституціях УРСР 1937 р. та 1978 р.) // *Влада. Людина. Закон.* – 2012. - №3. – с. 24 - 28
6. Швидка О.М. Формування суддівського корпусу за радянських часів // Інтернет-ресурс: <http://ki.pl.court.gov.ua/sud1609/infosyd/sydcorp/sudcorp3/>
7. Мироненко О.М. Конституція УРСР 1978 // О.М. Мироненко// *Юридична енциклопедія: в 6 том/ К.: Укр.енцикл., 2001. – Т.3: К-М.* – с. 306 – 307
8. Заруба М.В., Васковський Р. Ю. Історія України // інтернет-ресурс: <http://histua.com/knigi/istoriya-ukraini-zaruba-vaskovskij>
9. Слюсаренко А.Г. Історія української конституції. – К.: Знання України, 1993. – с. 192
10. Речицкий В. Конституционализм. Украинский опыт. – 1998. – 160 с.

*Дерев`янченко Діана Сергіївна
Студентка І курсу ІПКОЮ
НУЮ імені Ярослава Мудрого*

Національна визвольна війна під проводом Богдана Хмельницького

Визвольна війна середини 17 ст. стала подією величезного значення, яка докорінно змінила подальший хід української історії. Найважливішим результатом стало формування незалежної української держави. Попереднє десятиліття поляки називали часом "золотої спокою". Козацтво в Україні практично було розгромлене, польська адміністрація контролювала всю територію країни, українські селяни нещадно експлуатувалися магнатами, приносячи їм нечувані прибутки, католицька церква завойовувала все нові позиції в Україні.

Саме цей етап історії нашої держави привертав увагу багатьох вчених, науковців, істориків, адже він характеризується неоднозначністю і досить насиченими подіями, політичного та історичного характеру. Кожен з дослідників загострює увагу на причинах визвольної війни, які вважає найбільш актуальними, я ж, особисто, вважаю, що такими стали: небачений національно-релігійний гніт, спроби польської влади і панівних верств силою запровадити в Україні католицизм і уніатство, полонізувати українське населення, соціально-економічні й політичні суперечності між польською владою та більшістю українського, та так зване «сполучення» більшої частини нашої шляхти. Безпосереднім приводом до повстання стала особиста кривда, завдана Богдану дрібним польським шляхтичем Д. Чаплинським, який зі своїми слугами зруйнував та пограбував родинний хутір Хмельницького Суботів, до смерті забив малолітнього сина та захопив дружину. Всі звертання Хмельницького до польського суду та навіть до самого короля закінчилися безрезультатно. Не знайшовши справедливості в офіційних властей, чигиринський сотник дедалі більше схиляється до думки про повстання. Незабаром він тікає на Січ, де під його керівництвом козаки в січні 1648 р. вигнали урядовий гарнізон і обрали Хмельницького гетьманом. Намагаючись «як найшвидше придушити козацьке свавілля» у самому зародку, Польща кинула проти повстанців численні війська. Козаки не тільки витримали удар, а й протягом короткого часу 1648 р. тричі отримали блискучі перемоги. Успіх досягався завдяки застосуванню різних тактичних заходів: розгрому ворога частинами у ході зустрічної битви (Жовті Води); перекриття противнику, що ухилявся від бою, шляху до відступу (Корсунь); створення психологічної кризи у війську противника з метою його цілковитої деморалізації (Пилявці).

Успіхи повстанців на початковому етапі боротьби значною мірою пояснюються двома вдалим організаційними кроками гетьмана: залученням на свій бік реєстрового козацтва і укладенням союзу з кримськими татарами. Тож, національну визвольну війну(1648–1657 рр.) можна розділити на 4 етапи:

- 1648–1649 рр. – розгортання національно-визвольної боротьби, формування основних сил революції, перші перемоги, підписання Зборівського договору, початок розбудови незалежної Української держави;
- 1650–1653 – продовження кровопролитних боїв з перемінним успіхом: поразка українських військ під Берестечком в результаті – не вигідна Білоцерківська угода та блискучі перемоги під Батогом і Жванцем, відновлення умов Зборівського договору;
- 1654–1655 рр. – укладення Переяславсько-Московського договору і спільна українсько-російська боротьба з Польщею;
- 1656-1657 рр. – пошуки нового союзника в боротьбі проти Польщі та інші передсмертні плани Б. Хмельницького.

Лише смерть Б. Хмельницького та державний переворот І. Виговського у жовтні 1657 р. «зруйнували крихку будівлю української монархії», що не мала «міцної політико-культурної орієнтації на неї у середовищі старшини», і розпочався процес відновлення республіканської форми правління. Та, на мою думку, особливої уваги заслуговує аналіз стану державності під час перебігу війни. Адже створено було армію, велася внутрішня і зовнішня політика держави, відбувалося фінансування «державних» видатків. А отже, можна говорити про створення держави України в цей період. Так, за словами Пасічника М.С.

:«Визвольні змагання мали велике історичне значення: вони привели до витворення національної держави; в ході війни формувалася національна державна ідея, що ста

Та, на мою думку, особливої уваги заслуговує аналіз стану державності під час перебігу війни. Адже створено було армію, велася внутрішня і зовнішня політика держави, відбувалося фінансування «державних» видатків. А отже, можна говорити про створення держави України в цей період. Так, за словами Пасічника М.С.: «Визвольні змагання мали велике історичне значення: вони привели до витворення національної держави; в ході війни формувалася національна державна ідея, що стала для наступних поколінь українців заповітом у боротьбі за незалежність; сформували нову політичну еліту, що захищала національні інтереси». Я вважаю, що ця думка не лише має право на існування, а ще й заслуговує пильної уваги з боку дослідників, адже це дуже важливо, що хоча і на певний проміжок часу, та все одно, сформовано було державу, яка боролася за своє існування, що не тільки верхівка і управлінці зробили свою справу, забезпечивши виконання функцій державного управління, а й народ виявив національну свідомість і готовий був зробити свідомий вибір. Я переконана, що в світлі останніх подій новітньої історії України, події Майдану можна також назвати Національно визвольною боротьбою за краще життя, незалежність і позбавлення від гніту держав-сусідів, та державних блоків.

Таким чином, велич Б. Хмельницького як державотворця і полягає в тому, що він зумів, незважаючи на складні умови майже безперервної війни, втілити сподівання народу на позбавлення від польського гноблення, на творення Козацької держави, її демократичних інститутів. Основне його досягнення було, мабуть, в тому, що Богдан Хмельницький зміг об'єднати різні верстви населення довкола великої справи національного визволення, сформулював наріжні принципи національної державної ідеї. «Не можна заперечити факт, що це саме він зав'язав перервану ще в середніх віках нитку української державності, і створена ним українська козацька держава знову впровадила український народ у сім'ю самостійних народів із своїм власним національним життям», – відстоював Б. Хмельницького історик Д. Дорошенко. Тож, підбиваючи підсумок, хочу зауважити, оцінюючи історичні виступи наших давніх нащадків можна сказати, що Українська держава відбулася, але в зародковому стані: справжньої державності в неї не було, а була часткова, сильно обмежена автономія. А при порівнянні події новітньої історії та минулих років, я прийшла до висновку, що ця тема є актуальною і потребує подальшого дослідження, адже ми маємо брати уроки у історії власного народу.

Джміль Андрій Вячеславович

Проблема охорони лісів за Законом

«Про охорону природи Української РСР» від 30 червня 1960 р

Актуальність теми зумовлена винятковим значенням лісів у соціально-економічному розвитку України. Зважаючи на зростання антропогенного навантаження на ліси, збереження цього природного ресурсу набуло ключового значення. Слід зазначити, що прийнятий у 1994 р. Лісовий кодекс України з доповненнями, внесеними Верховною Радою в 2006 р., не змінив сумної ситуації з

незаконними вирубками лісів і скороченням їх площ. Зазвичай, результатами споживацького ставлення до лісу є: часті повені у Карпатах, висушування орних земель у степній зоні, інші наслідки, що спричиняють збитки економіці та погіршують якість життя населення.

Вважається, що особливе значення для накопичення досвіду правового регулювання у лісовій галузі має радянська доба, тому що в цей період відбулося становлення і формування інститутів лісового права.

В юридичній науці цьому питанню приділяли увагу такі видатні вчені, як: Л.І.Дембо, В. Ф. Горбовий, Р. К. Гусєв, Д. М. Ісупов, В. В. Кіреєв, В. Я. Кожевников, О.С. Колбасов, Г. М. Полянський, М. Д. Сомов, та ін.

Деякі правознавці пропонують навіть використовувати радянський законодавчий та правозастосовчий досвід для удосконалення нинішнього українського лісового права. Але чи необхідно це Україні? Давайте з'ясуємо!

Одним із перших та основних документів, який, начебто, повинен був вирішити питання недостатньої уваги до проблем навколишнього середовища став закон «Про охорону природи Української РСР» від 30 червня 1960 р.

Слід звернути увагу на те, що даний нормативно-правовий акт був прийнятий під впливом різних чинників.

Керівництво СРСР продемонструвало прагнення до відмови від сталінських методів побудови соціалізму. Одним з напрямів такої політики могла стати охорона природи як альтернатива уже згорнутому на той момент «сталінському плану перетворення природи». З цього випливає, що думки П.О. Гвоздика про те, що ухвалення природоохоронного закону було ініціативою республіки й відбивало світогляд розробників закону навряд чи відповідає дійсності.

Щодо економічної передумови, то слід відзначити, що післявоєнне відновлення промисловості потребувало, серед іншого, деревини. Її постачальником в УРСР стали Карпати, які були нещодавно приєднані.

В. І. Лозо стверджував, що використання залишків деревини в лісах, повинно було зменшити обсяг щорічних рубок на площі в 6 тис. га лісу та ще і заощадити, як мінімум 12 млн. карбованців.

Соціальні чинники. Післясталінська «відлига» ознаменувалася загальним зростанням громадської активності. Ця тенденція стосувалася і природоохоронного руху, що спонукало керівництво республіки до підвищення уваги до екологічних проблем. Це були основні передумови прийняття закону.

Розглянемо детальніше зміст даного акта. Наприклад, розділ 4 «Охорона лісів і захисних лісонасаджень», в якому йде мова про те, що всі ліси України використовуються для задоволення потреб народного господарства та регламентується відповідальність різних відомств щодо збереження цього природного ресурсу.

Слід звернути увагу і на розділи про охорону зелених зон міст і селищ та про державні заповідники і пам'ятки природи, де зазначено, що :

- 1) Будь-які зелені насадження розташовані навколо населених пунктів і міст, а також всередині них утворюють зелену зону.
- 2) Рада Міністрів України зобов'язувалася розробити спеціальні правила охорони зелених зон розташованих всередині і навколо населених пунктів.

3) Ліси, які мають особливу наукову, історичну або народногосподарську цінність повинні бути взяті під особливу охорону з боку держави.

25 червня 1964 року Верховною Радою України були прийняті доповнення до лісового законодавства, в яких заборонялися: надмірні вирубаня лісів, вирубаня лісів водоохоронного, ґрунтозахисного значення, а також вирубаня лісів, розташованих у місцях нересту риб.

Наслідком ухвалення лісового закону можна вважати те, що в 1968 році, в Україні були створені нові заповідники, до яких увійшли найбільш цінні українські ліси.

Проте слід зазначити, що основна проблема так і не була вирішена. Це стосується надмірної вирубки лісів. Адже діюча радянська організаційно-правова модель управління економікою України не враховувала реальних можливостей українських лісів. Плани лісозаготівель будувалися без урахування норм, передбачених Законом 1960 р. і доповненнями до нього. Тому неодноразово пропонувалося створення спеціальних органів, які будуть здійснювати контроль за додержанням лісового законодавства. Адже проблем в даній сфері існує чимало. І проблема корозії землі ще й досі не вирішена.

Але Н.Т. Кальченко висловився категорично: «У цій записці є доцільні зауваження, але якщо подавати записку, потрібно аналізувати. Адже ерозія на Україні не збільшується. Багато робиться і є багато позитивних прикладів. Лісове управління займається тим, щоб кількість вирубаних дерев не перевищувала кількість посаджених. Якщо б ми погіршували догляд за землею, не садили ліс – інша розмова. Це я кажу для того, щоб ви розібралися. Ми розуміємо і йдемо до цього, враховуючи всі обставини». Він прийшов до висновку, що не існує необхідності в створенні спеціальних органів, що будуть здійснювати нагляд за дотриманням норм. Таку позицію також підтримав і П.Т.Тронько – заступник головуючого Ради Міністрів. Лише А.І. Лук'янов погодився із думкою комітету щодо ухвалення постанови про охорону природи.

Проаналізувавши дану проблему, можна зробити наступні висновки. Планувалося прийняти спільну природоохоронну постанову ЦК КПУ і Ради Міністрів УРСР, створити держкомітет з питань охорони природи, організувати Дунайський і Карпатський заповідники, а до Закону «Про охорону природи Української РСР» та Кримінального Кодексу прийняти певні доповнення. Проте всі ці завдання досягнуті не були. У Карпатах все так само грабували ліс. Через «облісіння», почалися страшні вітровали. У 1965 бракон'єри порубали 27 тисяч кубічних метрів деревини. З часом наслідки були ще гіршими.

Таким чином, можна зробити висновок, що закон «Про охорону природи Української РСР» від 30 червня 1960 р. не вирішив усі поставлені завдання, пов'язані з охороною лісового господарства.

Доннік Неля Володимирівна
студентка 1 курсу Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЗНАЧЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ АГРАРНОЇ РЕФОРМИ П.СТОЛИПІНА

Причинам, передумовам, перебігу та наслідкам земельної реформи голови Ради Міністрів Петра Столипіна 1861 року присвячена велика кількість праць, статей. Хоча

вона і проводилась відносно невелику кількість років тому, суперечності, пов'язані зі значущістю даної реформи, існують і наразі. Дослідженнями цього питання займалися такі науковці, як С. Дубровський, П. Єфремов, С. Сідельников та ін. Найбільша увага у радянській історичній літературі присвячується саме соціально-політичним завданням реформи. Перш за все передбачалося руйнування общини, яка відіграла активну роль у виступах селян під час революції, і закріплення у приватну власність за кожним домогосподарем земельної ділянки, яка йому належить. Також за мету ставилось надання кредитної допомоги селянам через Селянський земельний банк та переселення селян у малоземельні райони Сибіру, Північного Кавказу та Середньої Азії.

Докорінні зміни в трактуванні столипінської аграрної реформи припадають на період трансформації історичних умов (середина 80 – початку 90-х років ХХ ст.). Помітне місце в історичних дослідженнях цього періоду посіли проблеми аграрної історії Російської імперії: усебічний аналіз аграрного питання, шляхів його вирішення, успішності столипінської аграрної реформи. З'явилися нові підходи в дослідженні процесу модернізації Російської імперії. Зокрема вивчення перетворень початку ХХ ст. у контексті циклів реформ та контрреформ тощо [4, с.130].

Український історик О. Реєнт зазначав: «аналізуючи процеси в аграрній сфері другої половини ХІХ - поч. ХХ ст., слід мати на увазі, що вони мали свої особливості у різних регіонах країни. Отже, й висновки по кожному аспекту реформ слід робити на підставі детального вивчення ситуації в кожному із них. Очевидно, що вони будуть неоднаковими, коли мова йтиме про українські губернії, різні регіони Росії» [8, с.21].

Тому, не дивно, що в різних джерелах можна знайти значні розбіжності щодо перебігу та наслідків реформи, адже деякі автори могли не враховувати регіональність.

У цілому для сучасної української історіографії характерні твердження про значні успіхи реформи в українських губерніях, що пояснюється меншою поширеністю общини на українських землях та особливостями менталітету українського селянства, зокрема більшим індивідуалізмом та особливим ставленням до праці.

Подібний підхід міститься і в навчальній літературі, у якій значна увага приділена регіональній специфіці столипінської реформи. У навчальних підручниках та посібниках помітний відхід від спрощеної схеми викладання цієї проблеми, порівняно з попереднім періодом, для якого характерною була наочна демонстрація антагонізму інтересів царського режиму та трудящих верств, що виправдовувало необхідність зміни режиму шляхом революції.

Значна увага в новітній історичній літературі приділена проблемі переселення в період реформи, оскільки міграція з українських губерній становила більше половини міграції з Європейської частини російської імперії. Дослідження зазначеного аспекту ринкових перетворень представлені в працях сучасного українського історика М. Якименка.

Особливості столипінської аграрної реформи стали об'єктом досліджень таких науковців, як В. Майстренко [6], В. Бочаров [1], І. Власик [2], О. Приймак [7]. Вперше комплексний аналіз аграрної реформи в Україні був зроблений Л. Ігнатовою. Дисертантом встановлено, що стан сільського господарства України відрізнявся від загального в Російській імперії; проведення аграрної реформи дало найбільше позитивних результатів саме на Україні, незважаючи на недостатнє фінансування та необґрунтованість її організації [3].

Між дослідниками виникають розбіжності, які стосуються хронологічних меж, статистики та, взагалі, значення реформи.

Досить негативно на селянах відбилась їх переселення до Сибіру, Кавказу та Азії. Хоча мігрантам і надавалися на цих територіях земельні наділи, вони були непридатні для вирощування на них різноманітних культур, що спровокувало масове повернення селян на території України. Люди поверталися незадоволеними і збіднілими, що призвело до загострення соціальних відносин на українському селі. Таким чином, реформа сприяла подальшій соціальній диференціації населення. Різниця у фінансовому становищі багатих і бідних все збільшувалась, що викликало велике незадоволення у бідняків. Тому не слід розцінювати аграрну реформу Столипіна тільки як позитивну, або ж тільки як негативну. Слід врахувати, що дана реформа була великим кроком на шляху еволюційного розвитку Російської імперії, поступового перетворення її з феодальної на буржуазну монархію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бочаров В.В. Столипінська аграрна реформа в Катеринославській і Харківській губерніях (1906 – 1916 рр.) [текст]: дис... канд. істор. наук: 07.00.01. /В.В. Бочаров – Донецьк, 2001. – 171 с.
2. Власюк І. М. Вплив столипінської аграрної реформи на соціально-економічний розвиток Правобережної України (1906-1914 рр.) [текст]: дис... канд. іст. наук: 07.00.01. /І.М. Власюк - Житомир, 2000. - 179 с.
3. Ігнатова Л.Р. Аграрна реформа П.А.Столипіна та її здійснення в Україні (1906-1914 рр.) [текст]: дис... канд. істор. наук: 07.00.01. /Л.Р. Ігнатова - Одеса, 2002.
4. Коновалов В.С. Крестьянство и реформы(Российская деревня в начале XX в.) [Текст]: Аналит. Обзор /РАН ИНИОН. Центр социал. Науч. Информ. Исслед. Отделотеч. И зарубеж. Истории, Отв. Ред. ШеверинВ.м. – М., 2000.
5. Крайсвітня. Столипінська аграрна реформа в новітній українсько-російській історіографії
6. Майстренко В.С. Столипінська аграрна реформа в Харківській губернії [текст]: дис... канд. істор. наук: 07.00.01. /В.С. Майстренко – Х., 1997. – 195 с.
7. Приймак О.В.М Столипінська аграрна реформа на півдні України (1906 – 1917 рр.) [текст]: дис... канд. істор. наук: 07.00.01. /О.М. Приймак – Запоріжжя, 2002
8. Реєнт Олександр. Україна в імперську добу (кін. XIX – початок XX ст.) [Текст]:/ О. Реєнт.- К., 2003.

Єлагіна Вікторія Юріївна

Національний юридичний університет

Імені Ярослава Мудрого

Студентка 4 факультету 1 курсу 18 групи

Порівняльна характеристика судової системи післяреволюційного періоду та сьогодення

Метою роботи є аналіз розвитку судової системи післяреволюційного періоду (1917-1922) та судової системи за Законом „Про судоустрій і статус суддів"від 7 липня 2010 року N 2453-V.

Судова система віддзеркалює особливості організації влади у державі, відповідає рівню соціально-економічного розвитку, пануючим у суспільстві поглядам на місце суду в системі механізмів державної влади. Цей термін включає у себе як конкретні державні установи, засновані на єдиних засадах організації і діяльності, так і частину державного апарату, яка виступає важелем системи стримувань і противаг у державній владі.

Дослідженням розвитку судової системи займалися такі вчені, як професор М.Розін, А.Д. Попова, С.В. Щербак, В.Д. Гончаренко, В.Є. Кириченко та інші.

Законодавче утворення радянської судової системи пов'язане з постановою Народного секретаріату Української республіки від 4 січня 1918 р. «Про утворення народного суду». Ним передбачалася ліквідація всієї попередньої судової системи і утворення місцевих народних судів: дільничних, повітових, міських, які розглядали справи колегіально у складі одного постійного судді і чотирьох чергових народних засідателів. Кожну справу в разі виявлення “нових істотних обставин” міг переглянути той самий судовий орган. Цією ж постановою передбачалось утворення робочих і селянських революційних трибуналів.

Декретом Ради народних комісарів (РНК) Української Соціалістичної Радянської Республіки (УСРР) від 14 лютого 1919 р. “Про суд” у країні організовано єдиний народний суд.

Фактично в країні на той час діяли дві паралельні судові системи: народні суди та губернські ради народних суддів, органом судового нагляду за якими був Верховний судовий контроль НКЮ УСРР, і революційні територіальні трибунали на чолі з Єдиним Верховним трибуналом при ВУЦВК.

З часом в умовах переходу до мирного будівництва відпала потреба в існуванні революційних трибуналів. Тому 16 грудня 1922 р. ВУЦВК прийняв постанову “Про введення в дію Положення про судоустрій УСРР”. Згідно з цим Положенням створювалася єдина судова система судів – народний суд, губернський суд та Верховний Суд УСРР у складі: президії, пленуму, касаційних і судових колегій у цивільних та кримінальних справах. Крім того, ліквідації підлягали дисциплінарні товариські суди, що існували при губернських професійних радах і повітових об'єднаннях профспілок; особливі сесії народних судів; губернські й окружні (районні) революційні трибунали; губернські районні народні суди; Верховний трибунал і відділ Верховного судового контролю НКЮ УСРР.

На відміну від діючого Закону від 7 липня 2010 року N 2453-VI “Про судоустрій і статус суддів”, нормативні акти післяреволюційного періоду не визначали особливого статусу суддів. Також не зазначається про відповідальність за втручання у здійснення правосуддя, вплив на суд або суддів у будь-який спосіб, неповага до суду чи суддів; про обов'язковість до виконання судових рішень інших держав на території України за умов, визначених законом, відповідно до міжнародних договорів; про спеціалізацію суддів з розгляду конкретних категорій справ; адвокатура практично була ліквідована, ні апеляційний, ні касаційний порядок перегляду справ не існував у той час.

Спільним є утворення системи за адміністративно-територіальним принципом; функції судової системи, що мали на меті покарання за правопорушення та утвердження справедливості.

Можна зробити висновок, що діюча судова система відповідає нормам демократичної держави, в якій на першому місці є людина, захист її честі та гідності. Майже за століття зроблено великі досягнення у стаовленні сильної та незалежної судової системи. Взагалі правове забезпечення та система законодавства з часів Жовтневої революції постійно розвивається, вдосконалюючи систему права і як наслідок, соціально-політичний та економічний рівень життя населення.

Єременко Інеса Володимирівна
Студентка 18 гр. 1 к. 4 фак.
Національного юридичного
університету ім. Я. Мудрого

Становлення інституту президентства в Україні: історичний аспект

Становлення інституту президентства в Україні – складний процес, який ґрунтується на історичних передумовах і суспільно-політичних уявленнях про організацію державної влади в Україні.

На початку 1990-х років у політичній системі України постав новий владний інститут – інститут президентства. Конституційні засади, механізм, ефективність його функціонування – ось тільки деякі з питань, що привертають увагу не лише науковців і політиків-практиків, а й кожного громадянина, небайдужого до пошуку шляхів подальшої демократизації життя в країні.

Запровадження інституту президентства в незалежній Україні зумовили суспільно-політичні зміни, що відбувались наприкінці 80-х років в СРСР та в Українській РСР, яка на той час входила до складу СРСР.

Питання про заснування в СРСР поста президента вперше було поставлено при підготовці Конституції СРСР 1936 року. Однак президентський пост тоді не був заснований.

Для багатьох радянських лідерів періоду перебудови вагомим аргументом були підходи «вождя всіх народів» Й. В. Сталіна, який на аналогічну пропозицію до проекту Конституції 1936 р. відповів так: «За системою нашої Конституції в СРСР не повинно бути одноосібного президента, що обирається всім населенням на рівні з Верховною Радою і здатного протиставити себе Верховній Раді. Президент у СРСР колегіальний, це - Президія Верховної Ради».

У 1964 році в ході роботи над проектом нової Конституції СРСР М.С. Хрущов запропонував заснувати пост президента. Була підготовлена відповідна глава Конституції. У середині 70-х років при Л. І. Брежнєву обговорювалося питання про президента, але підготовлений в 1977 році проект Конституції не передбачав цієї посади.

У червні - липні 1988 р. при підготовці та проведенні XIX Всесоюзної партійної конференції обговорювалося питання про введення поста президента, однак тоді була спроектована інша посада - Голова Верховної Ради СРСР.

Про доцільність введення посади Президента СРСР офіційного було заявлено 12 лютого 1990 р. на засіданні Президії Верховної Ради СРСР, у зв'язку з чим було прийнято постанову про склад комісії для підготовки пропозицій, пов'язаних із запровадженням поста Президента СРСР, а вже 27 лютого 1990 р. Верховна Рада СРСР прийняла постанова «Про заснування поста Президента СРСР і внесення відповідних змін та доповнень до Конституції (Основного Закону) СРСР». Прийняття остаточного рішення з цього приводу покладалося на Третій з'їзд народних депутатів. Згідно з Конституцією СРСР вибори Президента СРСР мали відбуватися шляхом прямого таємного голосування. Водночас перші та єдині (у зв'язку з розпадом СРСР) вибори Президента СРСР проводились з'їздом народних депутатів СРСР. Першим Президентом СРСР було обрано М.С. Горбачова.

Фактично вибір президентської форми правління відбувся 1 грудня 1991 р. на Всеукраїнському референдумі одночасно з проголошення незалежності України. Інституалізація президентури України відбулася 5 липня 1991 р. із прийняттям Закону «Про заснування посади Президента УРСР і внесення змін і доповнень до Конституції Української РСР», «Про вибори Президента України». Провал серпневого заколоту 1991 р., особиста роль уже всенародно обраного Президента Росії Б. М. Єльцина у перемозі над заколотниками спонукали проголошення незалежності України, а згодом - проведення з цього приводу всенародного референдуму і виборів Президента України. У першому ж турі першим Президентом незалежної України було обрано Л. М. Кравчука.

На початку 1990-х років у політичній системі України постав новий владний інститут – інститут президентства. Конституційні засади, механізм, ефективність його функціонування – ось тільки деякі з питань, що привертають увагу не лише науковців і політиків-практиків, а й кожного громадянина, небайдужого до пошуку шляхів подальшої демократизації життя в країні.

Список використаної літератури

1. Кульчицький, В. С. // Історія держави і права України [Текст] : навчальний посібник / С. В. Кульчицький, М. І. Настюк, Б. Й. Тищик. - Л. : Світ, 1996. - 296 с
2. Історія держави і права України: Підручник. – у 2-х т. / За ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина. – Том. 2. – Кол. авторів: В.Д. Гончаренко, А.Й. Рогожин, О.Д. Святоцький та ін. – К.: Видавничий дім „Ін Юре”, 2003. – 580 с.
3. Серьогіна С. Г. // Теоретично-правові та організаційні засади функціонування інституту президентства в Україні [Текст] : монографія / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. - Х. : Ксілон, 2001. – 280
4. Клімова Г. П. // Інститут президентства у Франції та Україні: порівняльний аналіз [Текст] // Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Вісник Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого. Сер. Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2010. №5 : зб. наук. пр. / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого ; голова редкол. А. П. Гетьман. - Х.: Право, 2010. - С. 110-116.
5. Кулик Ю. // Місце та роль інституту президентства в політичній системі суспільства [Текст] / Освіта регіону : політологія, психологія, комунікації : український науковий журнал. - 2010. - N 3. - С. 35-38
6. Романенко, М. В. // До питання про інститут президентства в Україні [Текст] // Актуальні проблеми правознавства України : тези доповідей і наук. повідомлень студент. наук. конференції. - Х. : Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого, 1996. - С. 35-36
7. Стасюк Ю. // Інститут президентства. Конструктиви і деструктиви [Текст] // Віче. - 2002. - 5. - С. 27-31
8. Бойко О. // Юридична природа інституту президентства [Текст] // Підприємництво, господарство і право. - 2003. - 1. - С. 69-71
9. Томенко М. // Інститут президентства: історичні традиції та сучасна Україна [Текст] // Право вибору: Президент України-2004. - К. : Геопринт / упоряд. В. Гребельник, 2004. - С. 5-16
10. Кравченко А. В. Історія інституту президента [Текст] / А. В. Кравченко // Бюлетень Міністерства юстиції України. - 2005. - 7. - С. 102-107

*Живило Вікторія Вікторівна
студентка 1 курсу факультету підготовки
кадрів для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

БОЖІ СУДИ І ОРДАЛІ В ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

Знати правду і викривати брехунів прагнули споконвіку. Для досягнення цієї мети в різні часи та епохи використовувалися різні засоби. Більшість з них, з точки

зору сучасної людини, виглядають досить архаїчно і суворо, але при цьому всі вони несуть в собі якусь психологічну передумову. З архаїчних епох людина намагалась встановити норми права і закону - що припустимо, а що ні, хто правий, а хто винен. Для західноєвропейських країн у середні віки був характерний обвинувачувально-змагальний процес. Докази збирали позивач та відповідач, а судді були лише спостерігачами і контролювали хід справи. Коли не вдалося домогтися зізнання – на чому зосереджувалися основні зусилля, - судді апелювали до Бога. Це було проявом, з одного боку, безсилля, нездатності суду встановити істину «земними способами» і, з іншого – винесене з минулої(дохристиянської) епохи переконання, що Бог, який знає правду вкаже на винного. Не прямо, а за допомогою якогось знаку, який слід розгадати. Так з'являється – «суд божий», що полягає у випробуванні(не катуванні!) якоїсь сторони процесу. Він був широко поширений в західноєвропейських державах, про нього неодноразово згадується у Пrawdах. Суд Божий - найдавніший спосіб судових доказів, що зберігався досить довго (за одними джерелами - до XIV ст., За іншими - аж до XVII-го). Його початковими формами, що застосовувалися багато століть, були ордалії - випробування вогнем і водою, рідше - отрутою, вагами і т.д.

Ордалія вогнем полягала в тому, що випробовуваний повинен був тримати руки на вогні, проходити через палаюче вогнище, ступати на розпечене залізо або тримати його руками, приймати на тіло розплавлений метал. Тривалість тортури вимірювалася певним відстанню, кількістю кроків і т.д.

Стародавні германці після випробування залізом об'язували рани льняним полотном, покритим салом, і на третій день перевіряли, як вони загоюються: швидке заліковування вважалося підставою для виправдання. Аналогічно чинили поляки. Випробування водою виражалось у наступних формах. Зв'язаного підозрюваного кидали у воду. Якщо йшов на дно – виправдовували, тримався на поверхні – значить винний. Також сучасник описує одну із ордалій: підданий такому випробуванню повинен був опустити руку в казан з доведеною до кипіння водою і тримати її до того часу, поки ним промовлялася певна словесна формула. Ошпарену руку з'язували. Через деякий час судді або уповноважені ними особи оглядали рану і, якщо рана до того часу загоювалась, підозрюваного виправдовували, в противному разі – засуджували.

Проте у Салічній Правді франків було сказано: «Если кто будет вызван к испытанию посредством котелка с кипящей водою, то стороны могут прийти к соглашению, чтобы присужденный выкупил свою руку и обязался представить соприсяжников.»

Характер звернення до божого суду мав і судовий поєдинок. Він був обо'язковий, якщо звинувачений, у свою чергу, звинувачував позовника у зумисній брехні. Вважалося, що у такому поєдинку Бог виступає на боці невинного і дає йому перемогу в усіх випадках. Від зобов'язання битися уже не можна було відмовитись, але можна було замість себе виставити чемпіона, тобто професійного бійця. Це призводило до нерівноправності щодо вирішенні спорів між різними соціальними верствами населення.

Своєрідним видом ордалію була клятва, що виступала у формі співприсяжництва: обвинувачений заперечував обвинувачення клятвою, але разом із ним мали клястися й ті, кого він приводив з собою як своїх співприсяжників. Кількість останніх була різною залежно від важливості справи.

Зробити висновок про те, як здійснювались ордалії можна переглянувши «Закон про ордалії гарячим залізом і водою» давньої Британії. У ньому зазначено:

«Относительно ордалии мы предписываем согласно повелению божьему, архиепископа (Кентерберийского) и других епископов, чтобы никто, за исключением священника и того, кто должен пойти на ордалию, не входил в церковь, как только (туда) будет внесен огонь, которым должны быть разогреты для ордалий железо или вода.»

Сучасних людей цікавить, яким чином при випробуваннях залізом і водою досягалася правда? Все завдяки тому, що люди вірили, що вогонь не обпече того, хто невинний! Але чи слухався вогонь цієї віри? Так, дійсно. Сучасними фізичними дослідженнями доведено, що людина може опустити голу руку в киплячу масу і тримати її там безпечно кілька секунд. Чому одні можуть ходити по розпеченому залізу, а інші ні? Фізика пояснює це наступним чином: на частинах людського тіла, наприклад руці, при зіткненні з розпеченим залізом або киплячою масою утворюється особливого роду піт, який перешкоджає на кілька секунд безпосередньому зіткненню шкіри з розпеченим предметом; але винна людина тремтить при цьому, і тоді утворюється на його тілі холодний піт, який не може запобігати опікам. Якщо людина була переконана у своїй правоті, то вона проходила ордалію без особливих страждань, і таким чином виправдовувала себе.

Отже, навіть якщо систему ордалій не можна вважати надійною заміною кримінально-процесуальному кодексу, вона мала позитивне значення завдяки тому, що спонукала людей обвинувачувати інших при наявності достатніх підстав, оскільки доказувати доводилось зі шматком розпеченого заліза в руці. Значимість системи ордалій ще й у тому, що в деяких випадках на той час вона була чи не єдиним способом встановлення істини.

Земська Юлія Олександрівна

*студентка 1 курсу Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ ЗЕМСЬКОЇ РЕФОРМИ 1864 РОКУ

XIX століття відзначилося великою кількістю змін і перетворень у житті українського народу. Реформи Російської Імперії не оминули й українців і значним чином змінили життя суспільства. Колосальний вплив здійснила Селянська реформа 1861 року, наступним кроком була Земська реформа 1864 року, яка стала новим етапом у міському реформуванні.

Проблеми соціального захисту людей завжди стояли вкрай гостро, бо на протязі всього історичного розвитку людства існували особи, які потребували цього захисту. Звичайно, ці проблеми є актуальними й сьогодні. Тому, на мою думку, є важливим вивчення того, як саме вони вирішувалися у минулому як на вседержавному, так і на місцевому рівнях. Після запровадження Земської реформи у 1864 році відбулися величезні зрушення у цьому напрямі, тому є доцільним розглянути досвід діяльності губернських і повітових органів місцевого самоврядування у цей період. Багато суспільних діячів торкалися даної проблеми, серед них Ключевський В.О., Зімін О.О., Боряк О.О., Дровозюк Л.М., Ступак Ф.Я. та багато інших.

«Положення про губернські та повітові земські установи» було введено 1 січня 1864 р. В українських губерніях земства введені були в різний час: у Харківській, Полтавській, Чернігівській – у 1865 р., Катеринославській і Херсонській – у 1866 р., Таврійській – у 1866 – 1868 рр.[6, с. 143].

Імператорський указ містив проект, який окреслював основні напрями проведення реформи і надавав право земствам внести на розгляд уряду власні пропозиції. Одним з основних напрямів реформи, на погляд земств, мала стати демократизація земської виборчої системи. [3, с. 91]. На повітових земських зібраннях обговорювалися й актуальні економічні питання. [5, с.104]. Соціальний склад зборів накладав свій відбиток на ставлення гласних до роботи. Це період апатичного ставлення до своїх обов'язків, про що свідчить великий перелік постанов земських зборів. Суть його полягає в тому, що земські діячі охолонули до виконання своїх безпосередніх обов'язків, вони апатично ставилися до них, бо не могли перешкодити утилкам земства з боку законодавства, уряду і місцевої адміністрації. [4, с.294].

До компетенції органів земського самоврядування належали місцеві повинності, справа народного продовольства, утримання у належному стані шляхів сполучення, народна освіта, медицина, ветеринарія, сприяння покращенню рівня землеробства, торгівлі й промисловості, підняття добробуту населення, піклування про жебраків та інші категорії знедолених тощо. Крім того, земство мало виділяти кошти на утримання деяких місцевих державних установ, зокрема в'язниць. [5, с.106]. Найважливішою віхою в історії російської благодійності в пореформений період став перехід справ допомоги бідним до земським та міським органам. [7, с.71]. Особливе місце посідала земська опіка. Відповідно до Статуту суспільної опіки, на земство покладалося завідування земськими лікувальними та благодійними закладами, піклування про бідних, невиліковних хворих та божевільних, а також сиріт і скалічених. Земства надавали одноразову допомогу до різних свят (Різдво, Пасха), вносили оплату за навчання. Використовувалися традиційні кухликові збори. [6, с.143-144]. Серед основних аспектів діяльності земств провідне місце належить різним формам участі в освітній справі. «Положення...» надавало їм право вирішувати різні фінансово-господарські питання (збирання коштів на будівництво й облаштування початкових шкіл, забезпечення господарським обладнанням тощо), а також право рекомендувати кандидатів на вчительські посади; обирати попечителів училищ, які функціонували за рахунок земств; брати участь, хоча й незначну, у роботі рад училищ, до яких залучалися два земські представники. Водночас цей документ забороняв будь-яке втручання з боку цих органів у навчальний процес шкіл. Незважаючи на урядові обмеження, земські школи характеризувалися кращою організацією навчального процесу порівняно з міністерськими й особливо церковно-приходськими. [8, с. 312, 315].

Значне місце в діяльності земських самоврядних органів займала організація медичного обслуговування населення. У цей період медична допомога була майже зовсім нерозвинена. У лікарнях катастрофічно не вистачало персоналу, тому реформа не могла оминати цю важливу сферу: особлива увага в пореформений період приділялася підготовці медичного персоналу. Саме в цей час відкриваються нові фельдшерські та повивальні школи, медичні курси.

Більш розгалуженою і професійною медична допомога була в містах. Зокрема, там поступово створюється певна організаційна система підтримки повивальної справи, засновується низка медичних товариств зі своїми статутами («Товариство надання медичної і матеріальної допомоги бідним породіллям» — 1903 р.; «Товариство взаємодопомоги лікарських помічниць, фельдшерниць та повивальних бабок» — 1910 р. та ін.) [12, с. 56-57].

Незважаючи на те, що земствам були доручені виключно господарські функції, вони не змогли уникнути політизації, що було викликано тим, що вони ставали

центрами «кристалізації» місцевої інтелігенції. Це призводило до того, що політичні заяви земств неминуче знаходили своє відображення в складених і випущених земствами у світ ділових документах. Неминуче пішов зростання адміністративного тиску і обмеження гласності в діяльності земств. [2].

Отже, підбиваючи підсумки, необхідно зазначити, що земські органи самоврядування провели величезну і кропітку роботу, піднялися значний рівень такі сфери суспільного життя як народна освіта, охорона здоров'я, соціальне обслуговування населення. Вони взяли за ті справи, до реалізації яких адміністративно-бюрократичні структури влади не торкалися, які були найбільш запущеними і потребували негайного реформування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Боряк О. О. Стан народного акушерства в ХІХ ст. // Український історичний журнал. — 2001. — № 2. — С. 49-61.
2. Иванов, Д. Земская реформа Александра II и её значение для Российской империи – 2009.
3. Козаченко А.І. Проблема земской реформы в период буржуазно-демократической революции 1905–1907 гг.
4. Обметко О.М. Вплив станового чинника на діяльність українських земств в останній чверті ХІХ ст. / Краєзнавство. — 2011. — № 2. — С. 289-296. — Бібліогр.: 22 назв. — укр.
5. Рахно О.Я. Земська реформа 1864 р. і утворення органів земського самоврядування в Чернігівській губернії / Сіверянський літопис. — 2010. — № 6. — С. 101-111. — Бібліогр.: 41 назв. — укр.
6. Ступак Ф.Я. Діяльність земств у галузі суспільної опіки та добродійності / Наука. Релігія. Суспільство. — 2009. — № 4. — С. 143-148. — Бібліогр.: 29 назв. — укр.
7. Ульянова Г.Н. Благотворительность в деятельности земских и городских органов самоуправления 1860–1914 // Журнал «Городское Управление» – 2000. — № 1. — С. 71-75.
8. Шульга, Л. Земства та їх участь в управлінні освітою в Україні / Л. Шульга // Збірник наукових праць НАДУ при Президентіві України. – 2006. – 2. – С. 312-325

Казак Ріната Алімівна

стажист-дослідник кафедри історії держави і права

України та зарубіжних країн

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого

СТАНОВЛЕННЯ ПОНЯТТЯ «БІОРИЗНОМАНІТТЯ» В ЗАГАЛЬНОЮРИДИЧНІЙ ПАРАДИГМІ

Серед сучасних загальнодержавних проблем, що стоять перед суспільством, можна виділити не лише економічні чи політичні, а й такі проблеми, що не мають державних кордонів, хоча повинні забезпечуватися саме на державному та міжнародному рівнях – проблеми екологічного характеру. Наразі, перед суспільством стоїть нагальна потреба у збереженні природного балансу, і тому гострим питанням на міждержавній арені є збереження біорізноманіття планети.

Для ефективного здійснення державної політики в цій сфері треба виявити сутність даного терміну, його розвиток в науці та змістове навантаження. Треба зауважити, що хоча ця категорія з'явилась нещодавно (в загальноісторичному вимірі), але одразу здобула увагу не лише науковців з природничих наук, а й представників юриспруденції. Нажаль, можна виділити і певні онтологічні проблеми даного терміну: необізнаність населення не тільки про конкретні проблеми біорізноманіття, а

й відсутність уявлення про значення цього терміну, брак чіткості термінологічної бази і занадто різноманітне вживання даного терміну в різних контекстах.

Проблема необізнаності населення про суть значущості даного терміну властива не лише українському суспільству. Аналіз звітів Європейської Комісії про ставлення до біорізноманіття європейських громадян [1] показує також недостатньо високий рівень знання значення терміну “біорізноманіття” населенням Європи, що не може не відобразитися на ефективності проведення державної політики в цій сфері.

Основні наукові концепції біорізноманіття були сформульовані у другій половині ХХ століття, основоположником яких багато вчених (Д. А. Криволуцький, Н. В. Лебедева) визначають Р. Уїттекера (R. H. Whittaker, 1972), який досліджував рівень залежності біорізноманіття від факторів навколишнього середовища та структурував рівні екосистемної різноманітності. [2] Але вперше словосполучення «біологічне різноманіття» застосував Г. Бейтс в 1892 році у своїй роботі «Натураліст на Амазонці». [3, 14]

До середини ХХ ст. поняття біорізноманіття тільки зароджувалося і знаходилося на, так званій, периферії наукових досліджень. Надалі, завдяки бурхливому розвитку ідей захисту навколишнього середовища, починає розвиватися і поняття “біорізноманіття”. Кількісний аналіз вживання даного терміну відображається в дослідженнях восьмидесятих років минулого століття (У. Нейла, Ж. Коукі) [4] про вживання "біорізноманіття" в назвах і анотаціях наукових статей; а також в дослідженнях англійських вчених (D. L. Hawksworth, J. L. Harper) [5] наприкінці восьмидесятих – початку дев'яностих років, де вказується зростання від декількох вживань у 1987 р., до близько 900 згадувань у 1993 р.

Термін біорізноманіття позначає, перш за все, природно сформований комплекс біологічних систем органічного та неорганічного життя, головними категоріями якого є флора, фауна і середовища існування. Однак, тривалий час науковцями не враховувався комплексний характер цього явища і необхідність одночасного захисту всіх його компонентів.

Прийняття в 1992 році в Ріо-де-Жанейро Конвенції про біологічне різноманіття свідчило про перехід від практики охорони окремих видів дикої фауни і флори до комплексного міжнародно-правового вирішення питань збереження флори, фауни і середовищ існування. [8, 91] Біорізноманіття є одним із небагатьох природничих термінів, визначення якого закріплюється на юридичному рівні. За текстом Конвенції – це “різноманітність живих організмів з усіх джерел, включаючи, серед іншого, наземні, морські та інші водні екосистеми і екологічні комплекси, частиною яких вони є; це поняття включає в себе різноманітність у рамках виду, між видами і різноманіття екосистем.” [9]

Також, важливе місце серед нормативних актів по захисту біорізноманіття в другій половині ХХ ст. займали документи міжнародного характеру – Міжнародна конвенція з регулювання китобійного промислу 1956 р., Конвенція з міжнародної торгівлі видами світової флори і фауни, що перебувають під загрозою зникнення 1975 р., Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин 1979 р., Всесвітня стратегія охорони живої природи 1980 р., та інші. Важливість міжнародної співпраці у сфері охорони природи обґрунтував ще на початку ХХ ст. видатний швейцарський науковець Поль Саразин (P. Sarasin) в Берні на Конференції з питань міжнародного захисту природи в 1913 році: "Природа не знає політичних кордонів, і її охорона не може обмежуватися якимись окремими державами. Охорона живої краси всієї земної кулі від загрожуючого їй знищення є завданням стільки ж національної, скільки й

міжнародної охорони природи.” [6] Наразі, через століття, в ряді країн світу саме характеристика біологічного різноманіття виступає в якості “основи екологічної політики держави”. [7, 10]

На думку європейських учених Сантамарії (L.Santamaria) і Мендеса (P. F. Mendez), біорізноманіття, може розглядатися в якості ключового чинника, що визначає здоров'я екосистем, оптимальне функціонування і стійкість навколишнього середовища [10, 204]. Це обумовлює його незаперечне значення і необхідність захисту на правовому рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. European Commission Analytical report 2007, 2010, 2013 – Attitudes of Europeans towards the issue of biodiversity – [Електронний ресурс] – Режим доступу http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_379_en.pdf

2. R. H. Whittaker Evolution and Measurement of Species Diversity [Электронный ресурс]. Taxon IAPT Vol. 21, No. 2/3 (May, 1972), pp. 213-251– Режим доступа <http://www.jstor.org/stable/1218190>

3. Лебедева, Н.В. Біорізноманіття та методи його оцінки / Н.В. Лебедева, Н.Н. Дроздов, Д.А. Криволицкий. - М.: Изд-во МГУ. – 1999. – С.93

4. Naila Y., Kouki J. The phenomenon of biodiversity in conservation biology. —Annales Zoologici Fennici 31: Volume 31 Number 1, 1994. – p. 5–18. [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.sekj.org/PDF/anzf31/anz31-005-018.pdf>

5. D. L. Hawksworth, J. L. Harper, Biodiversity - measurement and estimation - preface. Philosophical Transactions of the Royal Society of London. Series B: Biological Sciences 345, 5-12. Retrieved 28 June 2011. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу , - <http://books.google.com.ua/books?id=E0F7zhnx1cgC&pg>

6. А. Х. Абашидзе, А. М. Солнцев Первая международная экологическая конференция - Конференция по международной охране природы (берн, 1913 г.) // Экологическое право, 2006, № 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу. - [http://www.intlaw-rudn.com/research/publications/environment/pervaya-mezhdunarodnaya-ekologicheskaya-konferenciya-2013-konferenciya-po-mezhdunarodnoi-ohrane-prirody-bern-1913-g./](http://www.intlaw-rudn.com/research/publications/environment/pervaya-mezhdunarodnaya-ekologicheskaya-konferenciya-2013-konferenciya-po-mezhdunarodnoi-ohrane-prirody-bern-1913-g/)

7. Лебедева Н.В., Криволицкий Д.А. Биологическое разнообразие и методы его оценки// География и мониторинг биоразнообразия. – М.: Изд. Научного и учебно-методического центра. – 2002. – С.142.

8. Струтинская-Струк Л. В. Правовое регулирование сохранения биоразнообразия: международная практика и украинские реалии (на примере карпатского региона) [Текст] / Л. В. Струтинская-Струк // Міжнародне право навколишнього середовища: стан та перспективи розвитку - К. : Обрії. – 2010. – С. 91-97

9. Конвенція про охорону біологічного різноманіття від 1992 р., 05.06.1992 – [Електронний ресурс] – Режим доступу- http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_030

10. Luis Santamaria and Pablo F. Mendez Evolution in biodiversity policy – current gaps and future needs// Evolutionary Applications by Blackwell Publishing Volume 5, Issue 2, , February 2012,. – p. 202–218

ДЕЯКІ ІСТОРИКО ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ВИБОРЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ФОРМУВАННІ ОРГАНІВ ЗЕМСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Останнім часом, у зв'язку із проведенням виборчих кампаній в Україні, науковий інтерес дослідників до державно-правового регулювання виборчих процесів значно зріс. З цього приводу корисним є вивчення досвіду минулого, зокрема історії запровадження земських установ, що були створені та функціонували в українських губерніях Російської імперії у другій половині XIX – на початку XX століть.

Дискусії по різних аспектах впровадження земської виборчої реформи, що виникли в політичній еліті суспільства, стали предметом прихильного аналізу укладачів реформи та були враховані в ході її підготовки. Укладачам реформи вдалося встановити та реалізувати в комплексі виборчих технологій такі політико - ідеологічні засади формування земств, що в цілому забезпечило системний характер нових представницьких установ та сприяло реалізації реформаторської стратегії Олександра II, направленої на еволюційну по своїх методах соціально-політичну трансформацію суспільства.

1 січня 1864 р. Олександром II було затверджено нові правила обрання органів місцевого самоврядування. До участі в цивільному управлінні допускались представники всіх станів, вперше йшлося про введення плебісцитарних механізмів формування місцевих інститутів влади. Виборщики поділялися на три категорії: землевласники, мешканці міст, представники від сільських громад.

Склад учасників кожного виборчого з'їзду було детально виведено. Для утворення необхідного цензу участі у виборчих з'їздах передбачалась кооперація приватних власників землі, установ, суспільств, компаній, товариств та ін.. Від них призначалися повірені, що отримували право виборів на з'їздах.

Для всіх учасників виборчого процесу встановлювались загальні цenzові обмеження стосовно віку та віросповідання: в виборах приймали участь лише особи, яким виповнилося 25 років. Не приймали участі в виборах особи, що не були російськими підданими.

Признавалося тільки особиста участь в голосуванні. Жінки, чий майновий стан відповідав встановленому цензу, не дивлячись на відсутність у них виборчих прав, могли направити на з'їзди довірених осіб, якщо це не суперечило іншим цenzовим обмеженням. Таке ж право мали і особи, що досягли цивільного повноліття (21 рік).

Тривалість роботи виборчих зборів і з'їздів встановлювалася в два дні. Вибори проводилися таємним голосуванням, за наявності кворуму в дві третини від числа голосних, що підлягали обранню. Відсутні члени виборчих зборів могли балотуватися в голосні у випадку, якщо вони наперед не відмовилися від обрання. Детально регламентувалася процедура підрахунку голосів, затвердження підсумків виборів. Нововведенням була норма, згідно якої, у разі відсутності кворуму, голосними визнавалися всі особи, що з'явилися в день відкриття виборчих зборів до трьох годин після полудня. Це рішення оформлялося протоколом, який підписували всі виборці. Предметом особливої турботи земських управ, повітів, були списки осіб, що мали

право участі у виборчих зборах і з'їздах. Їх слід було зберігати в постійній справності, з своєчасними відмітками про зміни, що відбуваються у складі виборців.

Аби органи місцевого управління працювали ефективно, верховна влада запровадила такий механізм, як фінансова незалежність, яку ті здобували шляхом накладання податків на місцеві статки, виборність посадовців з місцевих, які знали потреби населення; можливість заперечувати ухвали губернаторів, звертаючись до Сенату. До корпусу гласних не можна було зараховувати представників адміністрації та судових установ, губернатора, віце-губернатора, членів губернських правлінь, губернських і повітових прокурорів і стряпчих, чиновників місцевої поліції.

Органи місцевого самоврядування, що були запроваджені реформою 1864 р. стали важливим засобом вирішення та подолання назрілих проблем державного управління Російської імперії, відіграли значну роль в наближенні державної влади до вимог суспільства. Стали школою політичної, господарської, культурно-просвітницької діяльності, виконали великий обсяг роботи щодо соціально-економічного, культурного розвитку регіонів України. Колективне обговорення питань і прийняття сумісних ухвал дозволяє зараховувати його до ефективного управлінського засобу під час формування місцевої влади.

Кіхтяк Юлія Анрівна

*Студентка 1 курсу інституту підготовки кадрів для органів юстиції України
НЮУ іменні Ярослава Мудрого*

Дисидентський рух на території України

Опозиційний рух, рух інакомислячих, протест проти антинародних дій партійно-державного режиму, проти бездержавності, панування партійно-державної бюрократії, утисків національно-культурного життя, посилення русифікації, порушень соціальної справедливості все це пов'язано з терміном "дисидент", який може виспунати, як синонім епітетів "відважна людина", "Патріот з великої літери". Люди, які не злякались тортур, люди, які всупереч всій величезній системі намагалися досягнути своєї патріотичної мети, виконати свій громадський обов'язок- ці люди заслуговують на щире подяку та низький уклін. Багато з них пожерували всім- родиною, кар'єрою, багато навіть власним життям- для того, щоб не йти на компроміс з власною совістю. Ці люди усіма своїми силами підштовхували Україну до самостійності, до волі, яка так притаманна нашому народові.

Історія України ХХ століття цілком може розглядатись як історія руху за національне визволення. Бурхливе, суперечливе, динамічне "хрущовське" десятиріччя об'єктивно стимулювало оновлення суспільної свідомості. Це призвело до того, що у 60-70-ті рр. у радянському суспільстві виникла духовна опозиція-дисиденство. Його ідеологія поступово викристалізувалася у тверде переконання необхідності докорнних змін у суспільстві.

Серед аналітиків українського дисидентського руху існує розбіжність щодо умов, котрі спонукали людей до відкритого протесту. Олександр Мотиль доводить, що зародження дисиденства в Україні, як і в Радянському союзі взагалі, спричинив насамперед політичний курс радянського керівництва, особливо хрущовська "відлига" й намагання Брежнєва покласти їй край. Відверто проукраїнська лінія Шелеста, поза всяким сумнівом, давала українській інтелігенції додаткову спонуку висловлювати невдоволення Москвою. Всеволод Ісаєв та Богдан Кравченко підкреслюють, що дисиденство було тісно пов'язане насамперед із соціально-

економічною напруженістю. З огляду на організований Москвою величезний вплив на Україну росіян вони вважають, що конкуренція за вигідну роботу між привілейованими російськими прибульцями та амбіційними українцями часто схилила останніх до підтримки вимог дисидентів надати Україні більшої самостійності.

Початок дисидентського руху пов'язаний з утворенням у 1959 р. Української робітничо-селянської спілки. Становлення дисидентського руху завершилось в 1968 році, коли було сформовано його основні ідеї, вироблено та випробовано основні форми і методи діяльності, утвердилися лідери, окреслився склад учасників. Навесні 1969 року дисидентський рух набув організаційного оформлення. Тоді було створено першу в радянському Союзі відкриту, не підконтрольну державним структурам, громадську асоціацію- Ініціативну групу захисту прав людини в СРСР.

Дисидентський рух в Україні складався з таких течій:

1. Правозахисне, або демократичне, дисиденство. Воно представлено українською Гельсінською групою, утвореною в листопаді 1976 року в Києві, яку очолив письменник М. Руденко. УГГ поставила перед собою широке коло завдань: ознайомлювати українське суспільство з Декларацією прав людини ООН, збирати докази порушення владою прав людини, домагатися безпосереднього контакту України з іншими країнами, вільного обміну інформацією та ідеями. УГГ була знищена радянською владою, маєже три чверті членів були ув'язнені, решті було дозволено імігрувати.

2. Релігійне дисиденство. Його метою була боротьба за фактичне, а не декларативне визнання свободи совісті. Воно намагалось відновити українську греко-католицьку та автокефальну православну церкви.

3. Національно орієнтоване дисиденство. Представники цього напрямку жорстоко засуджували шовінізм, імперську політику центру, русифікацію, виспували на захист прав і свобод усіх народів.

Дисиденти використовували різні методи боротьби, як то: самовидання, громадські акції, листи звернення і листи протести, бойкоти і голодовки.

Дисидентський рух, будучи реальною опозиційною силою, фактично не мав ні власних організаційних структур, ні цілісної загальної програми. Серед ідеологічних переконань були і прихильники марксистської платформи, і націонал-комуністичної, і близької національзму Дмитра Донцова та ідеологію ОУН.

30 грудня 1971 відбулося засідання Політбуро ЦК КПРС, на якому було вирішено провести всесоюзну компанію щодо ліквідації дисидентського руху. Наприкінці 70-х років ХХ століття дисидентський рух було знищено радянською владою, частина діячів виїхала закордон, інші були ув'язнені.

Отже, дисидентський рух в Україні був етапом на шляху національного визволення, проявом того, що радянське суспільство потребує змін. Це явище мало значний вплив на народні маси і назавжди змінило їх уявлення про свободу, рівність, справедливість, законність.

Колінько Ірина Олександрівна
студентка I курсу
Полтавського юридичного інституту,
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ СТАТУСУ МІСТА ПОЛТАВИ ЗА МАГДЕБУРСЬКИМ ПРАВОМ НА ОСНОВІ УНІВЕРСАЛУ КИРИЛА РОЗУМОВСЬКОГО 1752р.

Магдебурзьке право - феодальне міське право, яке значною мірою змінило правове становище міст Середньовічної Європи та мало чималий вплив на перерозподіл суспільних станів. У різних країнах магдебурзьке право пристосовувалося до конкретних місцевих потреб, зокрема йшлося не лише про подальше просторове розширення міст, але й опосередковане правове регулювання всіх сфер суспільного життя. У зв'язку з тим, що Полтава була крайньою географічною точкою отримання магдебурзького права та одним з останніх міст, в якому воно було запроваджено. Дослідження статусу Полтави за магдебурзьким правом набуває особливого значення для історії держави і права України.

Питання того, яким було магдебурзьке право в Полтаві є досить проблемним та дискусійним. Відомо, що воно було надано Універсалом Кирила Розумовського 1752 р. Аргументом, висунутим полтавцями для отримання магдебурзького права було не створення, а поновлення вже наявних до Полтавської битви 1709 р. документів, нібито спалених разом з магістратом Полтави під час шведської війни. За словами Ю. Волошина, такий аргумент виглядає досить надуманим, у зв'язку з тим, що немає жодних документів, які б підтверджували надання Полтаві магдебурзького права в XVII ст. Полтава за Універсалом 1752 р. отримувала можливість розвитку власного місцевого самоврядування та регулювання діяльності судово-адміністративних інституцій. Органом міського самоврядування був магістрат, який складався з виборного в'їта, бурмистрів і двох колегій — ради, що складалася з радців і займалася адміністративними, господарськими, фінансовими справами тощо, та лави (складалася з лавників), яка відала судами, переважно карними. Жителі Полтави були юридично вільними. Вони виконували як загальнодержавні повинності, так і ті, що визначав магістрат. Міщани звільнялися від усіх повинностей на користь власника. Із загальнодержавних повинностей головною була військова.

На українських землях магдебурзьке право мало свої особливості, риси, неподібні до класичного магдебурзького права в німецьких землях. Самоврядування в Полтаві суттєво відрізнялося від того, що діяло в Магдебурзі. Міське самоврядування в Полтаві, як і в Україні загалом, було спрощене, містило елементи місцевих традицій. Важливою відмінністю була специфіка на основі релігійної складової. На території України жили православні, що потребувало узгодження магдебурзького права, яке виникло на католицьких землях, з вірою жителів, що населяли українські міста. На території Полтави, де українське православне населення домінувало, а поляків, німців та інших католиків було мало, фактично лише православні утримували міську владу.

А.В. Резніков, визначаючи незначну дієвість універсалу Кирила Розумовського, в якості прикладу приводить звернення полтавських міщан до Уложеної комісії Катерини II в 1767 р. про те, що полковник, старшина та козаки не дають можливості приступити до реалізації прав, передбачених Магдебурією. Тут простежується конфлікт між полковим урядом та місцевим самоврядуванням міщанства. Пов'язаний він з тим, що Полтава, насамперед, полкове, певною мірою

козацьке місто. В Полтаві на цей період проживало більше 50% козаків, не враховуючи уланів, драгунів, пікінерів. Інтереси полкового уряду та міського самоврядування конфліктували.

З огляду на зазначене вище, поширення магдебурзького права на територію Полтави більшою мірою було формальним. Це зумовило недостатній рівень застосування прав місцевого самоврядування, наданого Полтаві Кирилом Розумовським. З іншого боку, надання полтавському магістрату та його органам додаткових повноважень свідчило про розширення прав міста Полтави як автономного утворення, з можливістю самостійно визначати важливі питання його функціонування.

Таким чином, лише з 1752 р. можна говорити, принаймні, про номінальне Магдебурзьке право в Полтаві. З цього року починає функціонувати магістрат та його органи. Структура магістрату відповідала нормам Магдебурзького права. Формально, жителі Полтави були юридично вільними. Вони виконували як загальнодержавні повинності, так і ті, що визначала міська влада. Магдебурзьке право звільняло місто не лише від судової, а й від адміністративної влади власника, на землях якого це місто знаходилось. Міщани звільнялися від усіх повинностей на користь власника. Із загальнодержавних повинностей головною була військова. Проте у зв'язку з особливостями отримання Магдебурзького права полтавчанами, специфікою соціальних відносин та класового розшарування міста, застосування магдебурзького права в повній мірі не було можливим: з одного боку міщани звільнялись від повинностей, з іншого – не було налагоджено функціонування місцевих органів влади, що ускладнювало реалізацію ряду свобод, передбачених магдебурзьким правом.

Науковий керівник : к.ю.н., доцент Козаченко А.І.

Список використаних джерел:

Волошин Ю. Чи було чи не було магдебурзьке право в Полтаві. Поширення магдебурзького права на теренах України. Документальний серіал «Європейські традиції міського самоврядування в Україні: магістрат — дума — рада». Ч. [Електронний ресурс]/Режим доступу: www.youtube.com/watch?v=hZIsyAYQbTU

Кострубіна К.А. Магдебурзьке право в Україні//Студентська конференція з історії у рамках тижня студентської науки. - Донецьк, 2007.

Резніков А.В. Магдебурзьке право: українські варіації на тему європейських традицій (історико-правовий нарис): Монографія / МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ. – Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2006. – 208 с.

Удовенко В. Магдебурзьке право та сучасне міське самоврядування//Молодіжна альтернатива. - 2010. - №4.

*Колядинський Артем Олександрович
студент 1 курсу ІІКООУ
НУЮ імені Ярослава Мудрого*

Судова реформа 1864 року і проблеми її реалізації в Україні

Загальновідомо , що судова реформа 1864р. була однією з найпослідовніших , найглибших та найліберальніших з усіх « великих реформ» Олександра II . Тому не дивно що цій реформі присвячено велику кількість наукових публікацій. У різні часи цією тематикою займалось, багато вчених, тому справедливо буде врахувати їх думку щодо прогресивності цієї реформи. Відомий російський юрист А.Ф. Коні

вважав, що: “Судова реформа, покликана була завдати удару гіршому з видів свавілля, свавілля судового, що прикривається маскою формальної справедливості. Вона мала своїм наслідком пожвавлення в суспільстві розумових інтересів і наукових праць. Із старою судовою практикою науці було нічого робити”.

Але незважаючи на це, ми звернем увагу на проблеми Судової реформи 1864 р. і з'ясуємо наскільки ця реформа відповідала задуманій моделі, принаймні, в Україні.

Сучасні вчені Н.Н. Єфремова і М.В. Немітіна, відмічають, що «норми і принципи, що виглядали в законі ідеально, зіткнувшись з російською дійсністю, діяли не так, як замислювалося, а то і не діяли зовсім». Український вчений О. Кониський, оцінюючи судову реформу 1864р. вважав, що перетворення державних і громадських установ Росії були зумовлені насамперед суспільними потребами. Негативно ставлячись до залишків феодально-кріпацького судочинства, він помічав обмеженість і нової реформи, такі як неоднаковість захисту інтересів різних станів. Він наголошував, що «суддя-слуга, а не лакей правосуддя». Відповіді на ці питання можуть дати дослідження процесу реалізації реформи у різних регіонах Російської імперії та проведення її в Україні.

Як відомо, судові статuti були затверджені 20 листопада 1864 р., але реалізація реформи розтягнулася на кілька десятиліть, відбувалась з певними затримками і проблемами. Судова реформа в Україні мала свої особливості і здійснювалась повільніше, ніж в губерніях центральної Росії.

Загальні суди були відносно швидко введені тільки в Полтавській, Єкатеринославській, Таврійській і Херсонській губерніях. В інших губерніях України дозволялося утворення судів мирової юстиції, і лише через кілька років після проголошення реформи (у Чернігівській губернії з 1869р.). На Правобережжі спочатку 1871р. створювалися мирові суди, а загальні лише з 1880р. Але мирові судді в Київській, Волинській, Подільській губерніях не вибиралися, а призначалися міністром юстиції.

Поступово організувалися і судові палати. Вони затверджувалися по одній на кілька губерній. Першими в Україні судові палати були організовані в Харкові у 1867 р. і Одесі-1868р. І лише через 12 років було відкрито Київську судову палату.

Кожна судова палата розглядала апеляції на рішення окружних судів, а також діяли як суди першої інстанції у справах «про державні і посадові злочини». Вони були підвідомчі Міністерству юстиції, а найвищим апеляційним і касаційним судовим органом був Сенат.

Ще однією особливістю проведення реформи в Україні було те, що частина її території тривалий час перебувала під Царством Польським і під впливом Литовського статуту. З уведенням російського законодавства, всяка дія Литовського статуту була скасована. Польське населення було незадоволене цією ситуацією. Під час губернських виборів у місті Подольську дворяни у зверненні до царя засудили встановлений порядок управління та зробили заяву про приєднання Подільської губернії до Царства Польського. Відповідно головні винуватці були віддані під суд і усунені від займаних посад. Також усі особи польського походження були відсторонені від посад і власники нерухомості обкладені процентним збором (до тих пір, поки 2/3 простору землі перейде до осіб не польського походження, а кількість їх володінь буде не менше усіх маєтних власників в губернії).

Уряд намагався усіма силами розвинути російське землеволодіння в Західному краї. Для цього особам російського походження надавалися пільги при купівлі земель. Також уряд дійшов висновку, що кількість присяжних засідателів з осіб польського

походження і євреїв ,в країні не має перевищувати 1/3 або ¼ кількості людей ,що закликаються до суду .

У зв'язку з ситуацією, що склалася в регіоні і недовірою до поляків, в пресі стали з'являтися статті з думкою про неможливість проведення судової реформи.

Важливим для реалізації судової реформи була і наявність фінансового підґрунтя. Для її проведення були потрібні значні кошти . На місцях «боролися» за кожную посаду і за кожную копійку. Але окрім нестачі коштів, існувала і нестача підготовлених кадрів. Функціонування нових судових органів передбачало наявність певної кількості професіоналів, яких не вистачало. Так, звіт Подільського губернатора про стан губернії за 1883 рік свідчить, що особовий склад суддів залишав бажати кращого. Роботу волосних суддів губернатор характеризував , як «... діяльність безграмотних, іноді не цілком моральних суддів». Губернатор відмічав, що незадоволеність діяльністю волосних суддів, можливо, залежить і від того, що «... при вступі на посаду волосного судді не проводиться присяга, чим значно зменшується в них свідомість щодо важливості покладання на них обов'язків».

Отже, судова реформа 1864 року була найбільш радикальною, новаторською і технічно досконалою з усіх реформ другої половини XIX ст. За історичним значенням її можна порівняти хіба що із скасуванням кріпосного права. Ввели систему незалежних судів. Суди були відокремлені від адміністрації і навіть за імператором залишалось тільки право помилування. Публічність і гласність судових засідань, принцип змагальності сторін, введення суду присяжних і адвокатури — все це створило важливі гарантії демократичних судових процесів.

Звичайно, Судова реформа 1864р. докорінно змінила судоустрій ,але в Україні та в Південно-Західному краї безпосередньо вона зіткнулася із специфічними проблемами. Під впливом русифікаторської політики, що здійснювалась у такій формі, виникали і загострювались національні інтереси і почуття. Ефективність судової реформи значно зменшувалась тим, що актуальним залишалися питання фінансування і кадрового забезпечення. Проведення судової реформи в Україні розтяглося на кілька десятиліть , і фактичне її проведення за часом збіглося з проведенням контрреформи.

*Кондратов Юхим Вікторович
Національний Юридичний Університет
імені Ярослава Мудрого
Студент 4 факультету 1 курсу 18 групи*

Кредитні регуляції та кредитні кооперації XIX ст. в Україні

Кредитна система — сукупність кредитних відносин та інститутів, яку організовують ці відносини. Кредитні відносини складаються у зв'язку з використанням тимчасово вільних грошових коштів підприємства, організацій, бюджету та населення на умовах повернення для задоволення економічних і соціальних потреб. Розвиток фінансово-кредитної системи України у XIX столітті був пов'язаний з функціонуванням фінансової інфраструктури, доволі швидким нарощуванням товарно-грошових відносин, розвитком міст, торгівлі та переведенням селян на грошові чинші.

Метою дослідження є науковий аналіз кредитних відносин як складової фінансово-кредитної системи України XIX століття. Актуальність дослідження

обумовлена тим, що сучасна кредитна система України не може розглядатися без вивчення передумов її становлення, основних елементів і факторів її розвитку. Окремі аспекти даного питання були висвітлені у працях Б.Д. Лановика, З.М. Матисякевича, Л.М. Лукашевича, П.І. Юхименка та інших.

Впродовж XIX століття територія України перебувала під владою Російської та Австро-Угорської імперій, політика яких у економічній сфері мало відрізнялася. Російський і австрійський уряди в умовах промислового розвитку розглядали вдосконалення кредитної системи одним із своїх першочергових завдань. У 1817 р. у зв'язку зі збільшенням кількості кредитних закладів у Росії та розширенням їхньої діяльності виникла Рада державних кредитних установ, також замість облікових контор було створено при Асигнаційному банку Державний комерційний банк з метою розширення кредиту промисловості й торгівлі. Комерційний банк кредитував торгівлю і частково промисловість. Промисловість кредитували й інші кредитні установи: "Фонд для посилення виробництва солдатських сукон", "Мануфактурний капітал" та інші. Щодо Австро-Угорської імперії активним провідником колонізаторської політики імперії Габсбургів став емісійний Австро-Угорський банк. Він був центральною кредитною установою всієї імперії з акціонерним капіталом у 210 млн. крон. Він видавав позики під зерно, земельне забезпечення, соло-векселі, а також здійснював інші операції. Значна роль в економіці Західної України почала належати українським кредитним установам, у тому числі Українському акціонерному земельному іпотечному банку, заснованому в 1909 р., з капіталом у 1 млн крон. Банк широко проводив кредитні операції під заставу землі та нерухомого майна, ставши основним джерелом кредиту для західноукраїнських торгових і виробничих сфер, кооперативних установ.

У другій половині XIX століття виникла потреба в кредитних кооперативах. У цьому контексті друга половина XIX століття характеризується формуванням системи кооперативних організацій та утвердженням її як самобутнього явища економічного і суспільного життя. Формальна сторона утворення кооперативу була значно полегшена, право його реєстрації держава передала місцевій владі. Регулювання відносин у сфері діяльності кооперативів здійснювалося наступними актами: «Положення про заклади дрібного кредиту» 1895 р., «Нормальний статут» споживчого кооперативу 1897 р., також з цією метою були створені спеціальні державні інститути, такі як Відділ інспекції та інші. Першим таким кооперативом, що розгорнув свою роботу в Україні, вважають ощадно-позичкове товариство міста Гадяча, що на Полтавщині, засноване 1869 р. У 1871 р. з ініціативи Г. Галагана (1819—1888) було засновано ощадно-позичкове товариство в с. Сокиринцях Прилуцького повіту Полтавської губернії, яке проіснувало до початку масової колективізації в УРСР.

Найсприятливіші умови для розвитку склалися у кінці XIX століття в кредитній кооперації. Існуючі ощадно-позичкові товариства тину Шульце-Деліча чи Гааза, не могли задовольнити зрослих потреб. Вони надавали короткотермінові позики і не володіли достатнім капіталом. Згідно з «Положенням про заклади дрібного кредиту» (1895 р.), поряд з ощадно-позичковими товариствами мали створюватись кредитні кооперативи типу Райфайзена, які отримували на основний капітал позичку з державного банку, внаслідок чого селяни змогли дістати дешевий довготерміновий кредит для купівлі землі, її оренди, придбання сільськогосподарського реманенту, худоби тощо.

На основі вищенаведеного можна зробити висновок, що на рубежі ХІХ—ХХ століття в Україні подальшого розвитку набули внутрішня та зовнішня торгівля наряду з фінансово-кредитною системою. Зародився та розвивався український кооперативний рух, який творчо використовував досвід передових країн світу виходячи з національних умов. Українська кооперація, на відміну від західноєвропейської, була обумовлена насамперед потребами звільненого від кріпацтва селянства, а не індустріального робітництва. Вона стала важливим чинником господарського розвитку трудових верств нації, засобом національно-економічного самозахисту українства. Відсутність державності, колонізаторська політика Російської та Австро-Угорської імперій, а також антиукраїнські позиції іноземного капіталу заважали українському народові утвердитися в світовому господарстві, сповна використати свої економічні можливості.

*Корчака Ірина
НЮУ імені Ярослава Мудрого
Полтавський юридичний інститут
студентка, І курс, 2 група*

ЩОДО СПІВВІДНОШЕННЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА

Національне і міжнародне право є самостійними, але взаємопов'язаними системами права, саме тому їхнє співвідношення є однією з ключових проблем юридичної науки.

Дослідженням співвідношення норм міжнародного та національного права займалися багато вчених, зокрема, слід виділити В. Е. Гулієва, К. Осаке, І. Г. Оборотова, Ю.А.Тихомирова, П. М. Рабіновича, Н. В. Сергієнка, О.В.Колеснікова, О.Ю.Іванченка та інших.

Згідно з дуалістичною концепцією міжнародне і національне право існують незалежно одна від одної як дві окремі правові системи. Прихильники даної концепції вважають, що дані системи права функціонують у різних площинах, а якщо національне право допускає застосування норм міжнародного права, то це є лише проявом верховенства державної влади в рамках власної юрисдикції, а не результатом впливу міжнародного права.

Інша концепція - моністична, передбачає існування міжнародного і національного права як частин однієї системи права. Питання тільки в тому, яка з них має пріоритет. Під концепцією монізму найчастіше розуміють теорію верховенства міжнародного права над національним. Так, чим більше держава залучена до системи міжнародних відносин, тим більшою є вірогідність того, що ця держава визнає пріоритет міжнародного права. Г. Лаутерпах вважав, що найкращим засобом досягнення забезпечення прав та свобод громадян є примат міжнародного права над національним. Існує й інша версія монізму, яка виходить з примату національного права над міжнародним. Дана версія монізму є нігілістичною, оскільки заперечує існування міжнародного права.

Прихильники моністичних концепцій розглядають державний суверенітет як абсолютну категорію. Тобто вони розуміють незалежність держав не лише як незалежність одна від одної, а й від міжнародного співтовариства взагалі. Саме тому в

цих теоріях заперечується або існування міжнародного права як правової системи, або суверенітету держави.

Існує ще одна концепція взаємодії міжнародного та національного права - прагматична. Згідно з цією концепцією ні міжнародне, ні національне право не мають абсолютного пріоритету один перед одним. У деяких випадках, наприклад щодо забезпечення прав і свобод людини, норми міжнародного права мають вищу юридичну силу, ніж внутрішньодержавні, а в інших випадках, зокрема, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки, - навпаки, норми національного права мають пріоритет перед міжнародними. Тому в кожному конкретному випадку необхідно окремо визначати, які правові норми - національні чи міжнародні - мають застосовуватися.

На сьогодні в Україні верховенство норм міжнародного права над нормами внутрішньодержавного права закріплене на конституційному рівні. Так, ч.1 ст. 9 Конституції України Встановлює: «Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України є частиною національного законодавства України». Відповідно до ч. 2 ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 № 1906-IV у разі розбіжності правил міжнародного договору України з правилами внутрішнього законодавства нашої держави слід застосовувати правила міжнародного договору.

Отже, співвідношення норм міжнародного та національного права в Україні знайшло своє вираження через примат норм міжнародного права, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України над нормами внутрішньодержавного права.

Науковий керівник: д.ю.н., доцент, Дашковська О.Р.

*Корчака Ірина Володимирівна
НЮУ ім. Ярослава Мудрого
Полтавський Юридичний Інститут
Студентка, 1 курс, 12 група*

МЕТА ГОЛОВЩИНИ ЯК ВИДУ МАЙНОВОГО ПОКАРАННЯ ЗА ЛИТОВСЬКИМИ СТАТУТАМИ 1529, 1566, 1588 РР.

Актуальність теми пояснюється тим, що протягом XVI ст. були закладені основні історичні підвалини кримінального права. Розглядом даного питання займалися багато вітчизняних та зарубіжних дослідників, наприклад Г.Б. Демченко, І.В.Лаппо, І.М. Малиновський, В.Д. Марченко, М.Д. Іванишев, С.В. Кудін, В.В. Кульчицький та інші.

Як стверджує М.Д. Іванишев, головщина, яка сплачувалась на користь родичів убитого, фактично є аналогічною платі за голову у слов'янському законодавстві: повністю належить потерпілій стороні, право на її отримання мають найближчі родичі, сплачує її лише вбивця. Головщина, за словами В.В.Кульчицького, це грошова компенсація за вбивство, яка виплачувалася на додаток до основного покарання родині вбитого. На відміну від більш пізніх статутів, Литовський статут 1529 р. визначав надзвичайно вузький перелік злочинів, караних головщиною. Це вбивство людини путної (арт. 1), вбивство бортника (арт. 1), вбивство ремісника (арт. 2), вбивство тивуна, пристава й ключника при виконанні ними службових обов'язків (арт. 3), вбивство тяглого селянина (арт. 4), вбивство невільного чоловіка або жінки

(арт. 4). Розмір головщини залежав не тільки від тяжкості злочину, але й від стану вбитого, наприклад, за вбивство «людини путної» передбачалося покарання в розмірі 12 руб. грошів (арт. 1), а за вбивство «невільного паробка» - 5 коп. грошів. Литовський статут 1566 р. суттєво розширив коло покарань у поєднанні з якими може застосовуватись головщина. Так, окрім нав'язки, передбаченої першим Статутом, у Литовському статуті 1566 р. ідеться вже і про смертну кару (арт. 1), виволання (арт. 4), позбавлення волі (арт. 12, 29). Головщина розмежовувалась за поділом населення на дві значні групи - людей шляхетських та людей послолитих. Існувала шляхетська головщина та посполита. Порівняно з Литовським статутом 1529 р., значно розширилося коло покарань з якими може застосовуватись головщина. Так, у Литовському статуті 1566 р. ідеться про смертну кару (арт. 1), виволання (арт. 4), позбавлення волі (арт. 12, 29). Не маючи на меті встановлювати окремі кваліфіковані чи привілейовані види вбивства простих людей та відповідальність за них, законодавець зосереджує основну увагу на визначенні розміру головщини.

Третій Литовський статут 1588 р. суттєво відрізняється за змістом від попереднього, зберігаючи загальний підхід до поділу головщини на шляхетську і посполиту, законодавець суттєво розширює перелік кваліфікованих видів вбивства загалом, а також коло кваліфікованих видів вбивства, за які могло бути застосоване покарання у вигляді головщини. Наприклад, головщина застосовувалась у випадку вбивства вагітної жінки (арт. 15), убивства людини ножем або іншим не пристосованим для бою предметом (арт. 16), вбивства таємним способом (арт. 17). Фіксація розмірів шляхетської головщини відобразилася у 27 артикулі, який закріпив положення, сплати 100 коп. грошів за вбитого шляхтича. Відбулось подрібнення груп населення, а також значної зміни розмірів головщини всередині цих груп. Литовський статут 1588 р. виділяв ще й міщан міст привілейованих і менших (арт. 6), євреїв (арт. 7), татарів (арт. 10). Розмір головщини панцерному слугі мав становити 60 коп. грошів, путному слугі 50 коп. грошів, бортнику 40 коп. грошів, тяглому селянину 25 коп. грошів.

Отже, головщина є винятково додатковим покаранням, мета головщини як виду майнових покарань згідно з Литовськими статутами змінювалась. За Литовським статутом 1529 р. головщина є засобом задоволення майнових інтересів потерпілого й має незначний вплив на волю злочинця, мета залякування відсутня. У Литовському статуті 1566 р. пріоритетного значення набуває залякування, яке виявляється в змінах щодо характеристик покарань: посилюється жорстокість, з'являються нові види покарань, однак мета покарання все ще залишається попередньою: винний компенсує грошима шкоду завдану злочином. Згідно Литовського статуту 1588 р. інтереси потерпілого починають поступатися державним, мета задоволення скривдженого відходить на другий план, саме тому головщина поступово обмежувалася. Покарання розглядалося як відплата за злочин і засіб для залякування злочинців. Таким чином, впродовж XVI ст. відбулася суттєва переорієнтація мети кримінальних покарань, шляхом зниження ролі майнових покарань. Головщина у кожному наступному статуті передбачається за меншу кількість складів злочинів. Зокрема, головщину не передбачено у статутах 1566 р. та 1588 р. за убивство бортника, убивство ремісника, тивуна, пристава й ключника при виконанні ними службових обов'язків порівняно зі статутом 1529 р. Головщина це штраф від якого поступово відмовляються.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, Козаченко А.І.

Криворучко Олександр Володимирович
*к.ю.н., доцент кафедри історії держави і права України і
зарубіжних країн Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

Про початок індіанізації Індійської Цивільної Служби

Однією з найскладніших проблем для всіх країн світу є потреба створення та розбудови власного ефективного державного апарату. Великі труднощі при вирішенні цього питання виникали у народів і країн, які в тому чи іншому вигляді знаходилися у залежності або під владою іншої держави. Проте найскладніше було народам, які знаходилися у колоніальній залежності чи розпочинали розбудову державного апарату тільки після здобуття незалежності. В цьому контексті дуже цікавим прикладом є Індія.

Як відомо, головні колоніальні держави Європи, зокрема Велика Британія та Франція, розпочали завоювання Індії у XVIII столітті, а в середині XIX століття Велика Британія вже завершила її підкорення. Особливістю цього процесу було те, що таке загарбання проводила торговельна компанія, а не сама англійська держава. Внаслідок цього перші органи управління торговими факторіями і прилеглими територіями, судові установи та їхню юрисдикцію створювала саме так звана Ост-Індська компанія. Англійська держава протягом усієї першої половини XIX століття поступово відбирала ці повноваження у компанії на свою користь.

Зазначений процес відбився і на правовому статусі Індійської Цивільної Служби, яка в якості підрозділу торговельної компанії здійснювала управління (в найширшому розумінні) підкореною частиною Індії, і лише починаючи з 1858 року перетворилася на британський державний адміністративний орган Британської Індії. Спочатку цей орган складався майже виключно з англійців та європейців.

Індійці і після придушення повстання сипаїв 1857-1859 рр. продовжували боротьбу за незалежність. Одним з напрямків антиколоніального руху стала боротьба за розширення участі індійців у державних органах Британської Індії. Особливу роль відіграло виборювання права індійців на роботу у державному апараті, а надалі – заняття вищих посад в адміністративних та судових органах та поступовий перехід влади «до рук відповідальних індійців». Перший індієць був прийнятий в Індійську Цивільну Службу тільки у 1864 році, наступні троє були відібрані тільки через сім років.

В індійській науковій літературі вищезазначений процес набуття участі індійців у представницьких органах та державному апараті Британської, а пізніше навіть і незалежної, Індії отримав назву «індіанізація».

Дослідженням процесу індіанізації державного апарату до 70-80-х років XX століття навіть в Індії не приділялось уваги. З початку 80-х років в Індії з'явилися праці вчених, присвячені зокрема індіанізації так званих загальноіндійських Служб (All-India Services) і в тому числі найважливішої з них – Індійської Цивільної Служби та їхнього впливу на управління країною.

Ознайомлення з дослідженнями індійських, англійських та американських юристів, що вивчали різні аспекти як розбудови державного апарату Індії, так і його індіанізацію, свідчить, що на теперішній час Індія набула величезного досвіду в цих питаннях. Не можна не відзначити як теоретичні, так і практичні здобутки Республіки

Індії у відборі та підготовці кадрів державного управління, вирішенні питань їхнього фінансового та соціального забезпечення, боротьбі з корупцією державних службовців, здійсненні контролю за якістю, ефективністю і, особливо, законністю діяльності як всього державного апарату управління, так і конкретних його представників.

На наш погляд, докладне й цілеспрямоване вивчення досвіду Індії у вищезгаданій сфері допоможе у вдосконаленні законодавства та діяльності державного апарату управління, боротьбі з відомими негативними явищами у його роботі.

Лизогуб Віталій Анатолійович

К.ю.н. Національний юридичний університет ім. Я. Мудрого

Синьхайська революція і проголошення республіки в Китаї

1. У ХХ століття величезна китайська держава увійшла з численними політичними і соціальними хворобами. Ослаблення Китаю перетворювало його на легку здобич для іноземних колонізаторів. У той же час ширився і розростався революційний рух. Різні заходи щодо зміцнення маньчжурської Цінської династії лише прискорили її падіння, оскільки наочно висвітили невідповідність монархічного уряду драматичним викликам сучасності. Навчання китайських студентів в Японії, організоване за підтримки уряду і що стало можливим як для цивільних осіб, так і для військових, крім очікуваного ефекту сприяло поширенню серед китайської молоді ідей політичних емігрантів і західних віянь. У 1903 році в містах, розташованих в долині річки Янцзи, були створені революційні антиманьчжурські гуртки. Китайське студентство у Токіо згуртувалося воедино, сформувавши в 1905 році Революційну лігу (Тунменхой). Політична програма цієї організації складалася з 4 пунктів: 1) вигнання маньчжурів, 2) відродження Китаю, 3) створення республіки, 4) рівність прав на землю.

2. Тим часом став набирати силу рух за реформу конституційного устрою. Під тиском чиновників-шеньши і студентських товариств імператорський двір в 1908 році заявив про плани створення Дорадчих провінційних комітетів, а ще через два роки - Всекитайської консультативної асамблеї. У 1917 році планувалося ввести конституцію і парламентське правління.

3. До 1910 року, через два роки після смерті імператриці Ци Сі і загадкової смерті імператора Гуансюя, революційна активність досягла небаченого розмаху. В умовах, коли імператорський трон посідала зовсім ще дитина Пу І (Сюань Тун, 1909-1911), а маньчжурські принци боролися за владу один з одним, повстання в Кантоні і інших містах Китаю посіяли нові сумніви в законності владних повноважень династії Цін. Навіть деякі консерватори з числа шеньши дійшли висновку, що концепція «прав народу» більш правомірна, ніж «мандат неба». Тим часом шеньши організували рух за ліквідацію концесій західних держав на залізниці, який досяг своєї кульмінації в середині 1911 року. Незабаром після цього почалася революція. Її ініціаторами виступили ліві радикали, серед яких були і студенти, які повернулися з Японії, які проривали в ряди нової армії і отримали підтримку з боку чисельних шеньши.

4. 10 жовтня 1911 в Учані (провінція Хубей) офіцери і солдати нової армії підняли повстання. Фінансова підтримка нового революційного режиму в Хубей була

забезпечена лідерами провінційної асамблеї. До грудня революційні виступи відбулися в 14 провінціях, хоча бойові дії велися лише в декількох районах. 29 грудня 1911 Сунь Ятсен (незадовго до того повернувся із США) був обраний тимчасовим президентом проголошеної Китайської Республіки. Однак революціонерам протистояли потужні сили Юань Шикая, колишнього головного військового радника Цісі. Юань Шикай майстерно маневрував між революціонерами і вдовуючою імператрицею Лун Юй і заручився згодою останньої відректися від трону на користь малолітнього імператора. Зречення відбулася 12 лютого 1912 року, і Китай став республікою. Потім шляхом ряду махінацій Юань Шикай змусив Сунь Ятсена передати йому повноваження тимчасового президента Китайської Республіки. Ця передача відбулася в квітні 1912 року.

5. Шляхом об'єднання Тунменхоя з кількома невеликими політичними партіями Сунь Ятсен створив партію Гоміньдан (Національну партію). У Китаї було створено нові інститути влади країни в формі парламенту і кабінету міністрів. Однак згоди в питанні про майбутнє в країні не було. Існувала лише загальна угода про те, що Китай повинен прагнути до процвітання і перетворення на державу світового значення. Юань Шикай був прихильником збереження політичних традицій і не вірив в республіканський шлях розвитку. Після того як Юань був затверджений на посаді президента, він очолив кампанію за проголошення його імператором (1915). Однак цей проект не відповідав духу часу. Декількома місяцями раніше Японія змусила уряд Юань Шикая погодитися на прийняття висунутих нею «двадцяти однієї вимоги», які включали передачу їй колишніх німецьких володінь на Шаньдунському півострові, отримання пріоритетних прав на економічне освоєння Маньчжурії та Монголії, контроль над найбільшими кам'яновугільними басейнами в Китаї і, нарешті, заборона іншим країнам отримувати будь-які нові концесії в Китаї. Згода Юаня на ці принизливі вимоги була сприйнята суспільством як образа, і законодавчі органи відмовилися ратифікувати підписані президентом договори. Коли Юань заявив про свій намір зайняти «трон дракона», незадоволені місцеві військові діячі спочатку змусили його відкласти здійснення цього плану, а потім і зовсім відмовитися від нього.

6. Після смерті Юань Шикая (1916) у країні відбулися серйозні політичні зміни. Почалася «ера мілітаристів» - різні воєначальники суперничали між собою в боротьбі за владу. Напрямок теорії та практики об'єднання Китаю, який розробляв Гоміньдан, «характеризувала політика побудови власної державності в локальних масштабах і підготовка до військового шляху розвитку революції», за термінологією Сунь Ятсена, до військового етапу «будівництва держави» у загальнокитайських масштабах. Ця політична лінія виходила з суньятсеновської теорії трьохетапного державного розвитку, що передбачала послідовну зміну періодів «військового правління», «політичної опіки» однієї партії і «конституційного правління». Намічена ще в «Декларації Об'єданого союзу» (1905), розвинена в «Програмі будівництва держави» (1917-1919) і зафіксована в «Загальній програмі будівництва держави» (квітень 1924), вона отримала відображення також у матеріалах I з'їзду Гоміньдану.

Лаврикова Наталія Сергіївна
студентка І курсу ІПКОЮ

**Відмінність між Валуєвським циркуляром та
Емським указом**

У Російській Імперії українців не визнавали за націю. Згідно з імперською ідеологією, існував «общерусский народ», що поділявся на три народності – великоросійську, малоросійську та білоруську. Українську мову називали діалектом «общерусского языка», а всі намагання українців заявити про себе, як про націю, окрему від росіян та білорусів, називали ворожою пропагандою Австро-Угорщини. На сьогоднішній день є актуальним розгляд питання про утиски української мови, українців та про відкидання на століття розвитку самобутньої української культури.

Тому доречно буде розглянути прийняті російським урядом два важливі документи, які спровокували занепад української мови. Перший –

це Валуєвський циркуляр 18 липня 1863 року (автор-міністр внутрішніх справ П. Валуєв), а другий – Емський указ 18(30) травня 1876 року (автор - Олександр II).

В Україні багато вчених розглядали це питання. Наприклад, Д.Дорошенко і О.Субтельний, говорячи про циркуляр 1863 року такі відзначають, що в ньому йшлося про заборону на видання окремих видів книг, а В.Мороз пише вже про заборону мови.

Дослідники стверджують, що вислів з валуєвського листа — «никакого особенного малороссийского языка не было, нет и быть не может» — в тексті не є думкою самого Валуєва — він, знову-таки посилається на думку «большинства малороссиян». А сам лише приєднується до цієї думки, вважаючи її «весьма основательной».

Але не дивлячись на заборони, які пропагували ці документи культурні діячі України все ж таки знайшли спосіб, як постачати на територію України підручники написані українською. Так як Валуєвський указ не забороняв ввозу книжок українською мовою, то ця діяльність розвивалася досить активно, але Емський указ забороняв ввезення книжок у межі Імперії, без особливого на це рішення Головного Управління у справах преси.

Емський указ посилив попередні положення Валуєвського циркуляру, він навіть пішов далі, бо конкретно зазначав, Чубинський і Драгоманов повинні бути негайно депортовані. Валуєвський циркуляр був ударом по усьому загалу українофілів-це Володимир Антонович (поляк, що став українцем), Микола Костомаров (організовував видання дешевих книг українською мовою для народу) та Пилип Морачевський (подав на розгляд переклад Нового Заповіту).

Заборона у Валуєвському циркулярі ставився до випуску релігійної, науково-популярної літератури та підручників, але не поширювався на художню літературу, чого, до речі, не було в Емському указі.

Різницею між Валуєвським циркуляром та Емським указом є те, що Валуєвський був зумовлений конкретними причинами, а саме: польським повстанням і використанням поляками українофільства у своїх політичних цілях. Російська імперія боялась сепаратистських ідей, які почали розповсюджуватися на території України.

Емський указ був спрямований на витіснення української мови з культурної сфери і обмеження її побутовим вжитком, а метою Валуєвського циркуляра було блокувати зусилля, спрямовані на емансипацію української мови та поширення грамотності на українськомусеред селян.

Емський указ посилив положення Валуєвського указу. Він забороняв вживати українську мову навіть в театральних виставах, влаштовувати концерти з українськими піснями, видавати українською оригінальні твори і робити переклади з іноземних мов, тексти для нот.

На підставі Емського указу було закрито Південно-Західний Відділ Російського Географічного Товариства у Києві, припинено видання «Київскоготелеграфа», ліквідовано Громади, звільнено ряд професорів-українців з Київського університету (М. Драгоманова, Ф. Вовка, М. Зібера, С. Подолинського та ін.). В 1878 на Паризькому літературному конгресі М. Драгоманов виступив на захист української мови і культури і різко засудив Емський указ.

Емський указ не був скасований офіційно, однак втратив чинність 17 жовтня 1905 року з виданням так званого «Маніфеста Громадянських свобод» імператора Миколая II.

Отже, слід зазначити, що Валуєвський циркуляр та Емський указ стали поштовхом для подальшого розвитку української мови.

Українофільство змогло вирішити два ключові для всіх таких рухів завдання – стандартизувати мову і також сформуванати власну цілісну національну концепцію історії.

Аналогічно виглядає і проблема оцінки дієвості Валуєвського циркуляра та Емського указу. Вони були успішні в тому сенсі, що істотно загальмували процес розвитку українського національного руху. Однак самі по собі, не будучи підкріплені досить потужним «позитивним» асиміляторським тиском, вони не могли забезпечити перемогу проекту великої російської нації, а саме цю мету їх автори в кінцевому рахунку і переслідували.

Так що невдача проекту великої російської нації пов'язана в першу чергу не з настільки «польсько-австрійсько-німецької інтригою», але з об'єктивною обмеженістю російського асиміляторського потенціалу, з нездатністю держави і прихильників загальноросійського проекту в суспільстві скоординувати свої зусилля, мобілізувати наявні можливості для його реалізації і для відстоювання вже досягнутого відвиклику з боку конкуруючого українського проекту.

Лазоренко Олександр Володимирович
студент I курсу ПЮІ
НУЮ імені Ярослава Мудрого

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УРСР ЗА КОНСТИТУЦІЯМИ УРСР 1937 ТА 1978 РОКІВ

Верховна Рада УРСР – найвищий орган державної влади і єдиний законодавчий орган колишньої Української Радянської Соціалістичної Республіки. Вперше згадується в Конституції УРСР 1937 р. (Розділ III), і там їй відводиться 19 статей (20-38 ст.). У Конституції УРСР 1978 р. (Розділ V, Глава 12) Верховна Рада УРСР як вищий орган державної влади був більш деталізований попри меншу кількість статей - 18 статей (97-114 ст.).

Верховна Рада УРСР мала статус, як найвищого органу державної влади УРСР (ст. 20 Конституції УРСР 1937 р.; ст.97Конституції УРСР 1978 р.), і була єдиним законодавчим органом УРСР.

За обома Конституціями діяла мажоритарна виборча система. Строк, на який обиралися депутати за Конституцією 1937 р. – 4 роки (ст. 21), а за Конституцією 1978 р. – 5 років (ст. 79, Глава 9). Кількісний склад Верховної Ради УРСР,у Конституції 1937 р. (ст. 21) не зазначено, лише вказано, що вибори проводяться за нормою: 1 депутат на 100 тисяч населення, а отже кількість депутатів залежала від кількості населення. Конституція 1978 р.встановила кількісний склад Верховної Ради УРСР – 650 депутатів і вони мають обиратись по виборчих округах з рівною кількістю населення (ст. 98).

За Конституцією УРСР 1937 р. Верховна Рада УРСР обирає Голову Верховної Ради і двох його заступників (ст. 26). Конституція УРСР 1978 р. збільшила кількість заступників Голови Верховної Ради УРСР до чотирьох осіб.

Для прийняття законів, за Конституцією УРСР 1937 р. (ст. 24) було достатньо простої більшості голосів, а за Конституцією УРСР 1978 р. (ст. 102) необхідна була більшість від загальної кількості депутатів Верховної Ради УРСР.

Керівним органом Верховної Ради УРСР згідно Конституцій 1937 і 1978 рр. була Президія Верховної Ради УРСР. За Конституцією УРСР 1937 р. (ст. 28) вона формувалася Верховною Радою УРСР у складі голови Президії Верховної Ради УРСР, двох заступників, секретаря Президії і 15 членів Президії Верховної Ради УРСР. Конституція УРСР 1978 р. (ст. 107) збільшила склад Президії Верховної Ради УРСР:Голова Президії Верховної Ради, три заступники Голови, Секретар Президії і двадцять членів Президії Верховної Ради УРСР.

За Конституцією УРСР 1937 р. (ст. 37) новообрана Верховна Рада УРСР скликала Президією Верховної Ради УРСР попереднього скликання не пізніше, як через місяць після виборів, а за Конституцією УРСР 1978 р. (ст. 111) через два місяці після виборів.В обох Конституціях вказано, що сесії Верховної Ради УРСР скликаються двічі на рік, Президією Верховної Ради УРСР.

Президія Верховної Ради УРСР мала право давати тлумачення законів УРСР, надавати права громадянства УРСР та почесні звання і нагороди УРСР, здійснювати право помилування громадян, засуджених судовими органами УРСР (ст. 30 Конституції УРСР 1937 р.; ст. 108 Конституції УРСР 1978 р.). Проте за Конституцією УРСР 1978 р. Президія Верховної Ради УРСР має більш широкі повноваження.

Конституції УРСР 1937 і 1978 років захищали права депутатів. Депутат Верховної Ради УРСР не міг бути притягнений до судової відповідальності або заарештований без згоди Верховної Ради УРСР, а в період між сесіями Верховної Ради УРСР, — без згоди Президії Верховної Ради УРСР (ст. 34 Конституції УРСР 1937 р.; ст. 105 Конституції УРСР 1978 р.).

Отже, Конституції УРСР 1937 р. та 1978 р. не суттєво відрізнялися за змістом і кількістю статей про Верховну Раду УРСР, але Конституція УРСР 1978 р., хоч і містить чисельно менше статей про Верховну Раду УРСР, але вони були значно розширені пунктами і підпунктами, а тому в Конституції УРСР 1978 р. питання стосовно Верховної Ради УРСР врегульовані більш детально ніж у Конституції УРСР 1937 р.. Аналіз цих Основних Законів дозволяє виділити такі риси Верховної Ради УРСР: 1) виборча система за обома Конституціями була мажоритарною; 2) склад Верховної Ради УРСР за Конституцією УРСР 1937 р. залежав від кількості населення, а за Конституцією УРСР 1978 р. був точно визначений (650 депутатів); 3)

функціонувала Верховна Рада УРСР посесійно і скликала 2 рази на рік; 4) Пленум Верховної Ради УРСР мав досить широкі повноваження, і здійснював їх між сесіями Верховної Ради УРСР.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри теорії права та конституційного права Козаченко А.І.

Лісогорова Катерина Миколаївна,
к.ю.н, доц. кафедри історії держави і права
України та зарубіжних країн
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

Земське страхування в Україні у другій половині XIX - на початку XX століття.

Проведення земської реформи у другій половині XIX ст. в Російській імперії загалом, зокрема, і в Україні ініціювало організацію земського страхування.

Загалом, земське страхування в Російській імперії зародилося одночасно з прийняттям рішення про скасування кріпосного права. І тому скасування кріпосного права в 1861 р., визначені реформаторські тенденції в економічній політиці держави, ріст промисловості, будівництво залізниць у другій половині XIX ст. – все це спричинило появу цілого ряду страхових товариств.

18 лютого 1861 Головний комітет з селянської справи доручив Міністерству внутрішніх справ скласти проект про страхування сільських будівель.

Результатом роботи комісії, створеної за дорученням Головного комітету з селянської справи стало Положення про взаємне страхування від вогню, яке почало діяти з 1864 року. Згодом це Положення було піддано значним змінам і доповненням в законодавчому порядку з боку Правлячого Сенату, Міністерства внутрішніх справ та утвореного для нагляду за діяльністю страхових установ Страхового комітету.

Повітові земські управи зобов'язані були піклуватися про правильний устрій селищ, розподіл селянських садиб після пожеж. Так, наприклад, Харківська губерньська земська управа для виконання положень цього нормативного акта надіслала Харківському губерньському земському зібранню доповідь з пропозиціями щодо заходів по скороченню кількості пожеж у губернії. Земське зібрання надало цим заходам обов'язковий характер - був виданий циркуляр 31 січня 1875 року.

У багатьох містах України діяли товариства взаємного страхування від вогню. Одне з таких товариств було створено в 1863 році у Фастові. Згодом порівняно великі товариства цього напрямку з'явилися також і в Києві, Одесі. Їх діяльність обмежувалася територією відповідного міста, і обслуговували вони переважно великих домовласників, купців і фабрикантів. Страхувальникам, що уклали договори страхування на кілька років підряд, надавалися пільги.

Постановою Харківського губерньського земського зібрання від 18 грудня 1889 року було організовано Харківське добровільне взаємне земське страхування рухомого майна від вогню - запасів хліба, сільськогосподарських продуктів, матеріалів і виробів т.п. Ведення справ по страхуванню рухомого майна було

покладено на губернську земську управу за сприяння повітових управ, інспекторів, агентів земського страхування і волосних правлінь .

В цей період діяло також товариство взаємного страхування серед землевласників, яке здійснювало страхування в Київській, Подільській та Волинській губерніях.

На початку ХХ ст., майже за півстоліття свого існування, простежувалась явна тенденція до суттєвого збільшення проведення взаємного земського страхування в Російській імперії в цілому і, зокрема, в українських губерніях. Прикладом виступали Чернігівська, Харківська та інші губернії. Так, загальна кількість страхових операцій за 1900 р. в Чернігівській губернії , згідно зі звітом губернської земської управи, склала 8936, у порівнянні з 1893р. - 7057 . Це стосувалося як добровільного, так і обов'язкового страхування.

*Макаренко Анастасія Сергіївна
студентка І курсу ІПКОЮ
НУЮ імені Ярослава Мудрого*

ВАЛУЄВСЬКИЙ ЦИРКУЛЯР ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ

Незамінний атрибут формування української культури - зародження і розвиток незрівнянної мелодійної української мови. На формування української мови як окремої, не залежної від інших складової української самобутності вплинуло прийняття багатьох указів і документів української історії. Одним з таких документів є Валуєвський циркуляр 1863 року.

Валуєвський циркуляр – таємне розпорядження царського уряду про заборону друкувати літературу українською мовою. Автор циркуляру – міністр внутрішніх справ П. Валуєв, який 20 липня 1863 року в умовах постійних виступів реакційних публіцистів, котрі безпідставно звинувачували українські кола у зв'язках із польським повстанням, випустив цей таємний циркуляр, що спрямовувався не тільки проти української мови, а проти українства загалом, проти української національної ідеї, права народу на самобутність. Посилаючись на те, що ніби «більшість малоросів самі вельми ґрунтовно доводять, що ніякої малоросійської мови не було, нема й бути не може і що наріччя їх, вживане простолюддям, є та сама російська мова, тільки зіпсована впливом на неї Польщі», Валуєв заборонив друкувати наукові праці й книжки для народу українською мовою, дозволивши друк тільки творів красного письменства.

Циркуляр не був однозначно сприйнятий сучасниками Валуєва. Обер-прокурор Синоду і шеф жандармів заходи, пропоновані Валуєвим, повністю підтримали. Однак міністр народної освіти Головнін вже 20 липня 1863 відповів Валуєву бурхливим протестом, вказавши, що шкідливість або корисність книги визначається не мовою, на якій вона написана, а її змістом.

23 липня 1863 професор історії Н. І. Костомаров направив Валуєву лист з проханням скасувати дію циркуляра відносно книг «наукового змісту» , а підозри у «шкідливих задумах» українофілів назвав «бездоказовими і вкрай образливими». Костомаров написав велику статтю з критикою Валуєвського циркуляра, але стаття не була пропущена цензурою. Взимку 1863-1864 років українській партії все ж таки вдалося виступити з низкою статей в російській пресі з викладом своєї позиції і з критикою циркуляра, причому думки самого Костомарова були ретранслювати за допомогою «Дня» Аксакова.

Взагалі ж петербурзька преса, як сама ліберальна в країні, в основному встала на захист українофілів. Преса Москви і Києва, як більш консервативна, зайняла в їх відношенні більш агресивну позицію. Найжорсткішим критиком українського руху залишався М. Н. Катков. Його друковані органи були єдиними, хто відкрито висловлювався на підтримку Валуєвського циркуляра. Причому Катков особливо підкреслював, що циркуляр з'явився через те, що в самому російському уряді знайшлися особи «... які на предмети дивляться з погляду абсолютно протилежного», тому Валуєву довелося діяти, щоб нейтралізувати кроки інших відомств, що посилюють українофілів.

Багато вчених, критиків, літературознавців вивчали цей документ і його вплив на розвиток української мови, української літератури. По цій темі відзначилися практично всі "свідомі" автори того часу: І.П.Кріп'якевич, Д.І.Дорошенко, О.Субтельний, В.Мороз. В їх висновках можна побачити різне ставлення до значення цього документа.

Наприклад І.П.Кріп'якевич каже так: «В 1863 р. міністр внутрішніх справ Валуєв дав наказ цензурі не дозволяти до друку шкільних підручників і видань популярно-наукових та релігійних, призначених для народу, тому що "ніякого окремого малоросійського язика не було, нема і бути не може"».

Д.І.Дорошенко – наступним чином: «Нарешті в 1863 р. міністр внутрішніх справ Валуєв видав циркуляр із заборонаю видавати українські книжки для школи й народного читання, мотивуючи тим, що "не було, нема й бути не може ніякої української мови"».

Валуєвський циркуляр, в якому наказувалося призупинити видання значної частини книг, написаних «малоросійською», тобто українською мовою, завдав непоправного удару вітчизняному книговиданню, яке тільки починало розвиватися. Якщо в 1862р. у Російській імперії побачили світ 40 українських книг, то впродовж 1863-го – 15, а в наступні роки вийшли друком лише окремі книги, зокрема фольклорні збірники і два різні видання «Кобзаря», здійснені 1867 р. у С.-Петербурзі.

Протягом 7 років після видання Валуєвського циркуляра вийшло всього 23 українських книги - стільки ж, скільки за один 1862. За висловом М.І.Костомарова, «малоросійська література перестала існувати в Росії», а М.П.Драгоманов цей період охарактеризував як «антракт» в українофільському русі, що продовжився до 1872 року.

На мою думку, відомий Валуєвський циркуляр слугує одним з двох (другий – Емський указ) головних доказів тих гонінь і заборон, яким піддавалась українська мова в Російській імперії. Обмеження в друкуванні книг українською мовою негативно відбилися на розвитку української літератури та української культури і самотності в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Грицак Я. И. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX-XX ст.. — Київ: Генеза, 1996;
2. Дзюба (редакція) – Валуєвський циркуляр // Україна: антологія пам'яток державотворення X – XX ст.. у 10 т;
3. Енциклопедія історії України: Т. 1: А-В / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. — К.: В-во «Наукова думка», 2003;
4. Зеленьська Н. – Україномовні видання у фонді відділу рідкісних і цінних документів комунального закладу «Обласна Універсальна Наукова Бібліотека ім. Д.І.Чижевського» - Бібліотечна планета, №4(58)2012;
5. Панченко В. -УкраинаIncognita. Секретывалуевского циркуляра 1863 года // День : всеукраинская газета. — 2002;

*Мандрікова Олександра Олександрівна
Студентка I курсу ІПКОП
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

«ПРАВО ГРОМАДЯН НА НАЛЕЖНЕ ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ : СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»

Докорінна зміна суспільних відносин відповідно до цілей та принципів організації демократичної, соціальної, правової держави, оновлення системи норм права й розвиток на їх фундаменті принципово нового способу функціонування державного апарату, який відповідає вимогам законності, неможливі без здійснення належного управління в державі та суспільстві в цілому.

Паралельно до цього часто зустрічаємо послаблення тісного зв'язку між владою та суспільством, що призводить до втрати громадянами віри у здатність державних службовців належним чином управляти країною, а самих громадян мати хоч якийсь вплив на діяльність депутатів та політиків[1].

Актуальність теми дослідження обумовлена: 1) відсутністю законодавчого визначення права громадян на належне державне управління; 2) недостатністю нормативної бази для регулювання правових відносин між громадянином та державними органами; 3) зростанням корупції в державних органах, що створює перепони на шляху реалізації права громадян на належне державне управління; 4) браком та нерозвиненістю сучасних демократичних форм та методів управління, які ґрунтуються на принципах прозорості та доступності, а в результаті браком європейського способу мислення та відповідних дій, за якими стоїть проблема ментальних цінностей у відносинах між владою та суспільством. Таким чином, належне державне управління – основа економічного розвитку держави та захисту прав громадян. Саме цим і актуалізується необхідність дослідження такої перспективи та здійснення дієвих кроків саме зараз.

Президентом Януковичем В. були задекларовані наміри здійснити реформу сучасного державного управління в країні, адаптувавши його до найкращих сучасних практик та стандартів ЄС, забезпечивши розвиток професійної та ефективної державної служби [2]. Однак, у більшості випадків, усе це робиться лише на паперах, не маючи реального втілення та впливу на сучасний стан державного управління, що призводить не тільки до того, що наша країна уповільнюється у своєму розвитку, а й до повернення нашої держави до часів ще більшої кризи не тільки економічної, а й моральної та соціальної.

Під терміном «державне управління» слід розуміти вид соціального управління, вид специфічної діяльності держави, який проявляється у функціонуванні її органів, які впливають на суспільні відносини з метою її урегулювання відповідно до державних інтересів. Державне управління має ряд специфічних особливостей, які відрізняють його від інших видів управління та розширюють його функції.

Управління є найдавнішою сферою людської діяльності, адже бере свої початки ще з часів існування першої цивілізації. Воно існує стільки, скільки люди живуть і працюють разом. Тільки завдяки скоординованим діям люди могли розвиватися та створювати матеріальні та соціальні цінності. Для сучасної фази

розвитку управління характерним є застосування «суворих» методів, концептуальній підхід на основі узгодження принципів та інструментів управління. Можна зробити висновок, що управління закріпилося в нашому суспільстві дуже стійко і продовжує розвиватися швидкими темпами.

Право брати участь в управлінні державними справами є не тільки основоположним принципом демократичних взаємовідносин між державою та громадянами, але й одним з найважливіших суб'єктивних політичних прав громадян. Воно є комплексним правом і є закріпленим у законодавстві України у багатьох нормативно-правових актах, починаючи з Конституції. Варто також зазначити що, усі ці права, які сьогодні закріплюють можливість громадян брати участь у державному управлінні є основними ознаками належного державного управління. У цьому разі проблемою є забезпечення реалізації цих прав на практиці з метою дійсної участі громадян у державному управлінні своєї держави.

Рівень правового захисту прав і свобод громадянина є обов'язковим елементом демократичної держави. Засоби захисту прав громадян у державному управлінні включають в себе : створення організаційно-правового механізму та повсякденна робота уповноважених органів; існування та діяльність незалежних інститутів громадянського суспільства; активна діяльність громадян; право на звернення. Однак, для забезпечення реальності прав і свобод громадян у сфері державного управління потрібно покращити правотворчу й правозастосовну діяльність держави.

Належне державне управління передбачає : поділ влади, народовладдя, виборності й змінюваність вищих посадових осіб, підзвітність інститутів виконавчої влади, політичний плюралізм. Особливостями нової концепції стають порозуміння і договір. З одного боку, належне державне управління базується на широкому залученні громадськості до процесу управління та орієнтується не на результат, а на сам процес підготовки та ухвалення рішень. З іншого боку, ця концепція передбачає ефективність державного управління, що розуміється як досягнення поставлених цілей у необхідні терміни і з мінімальними витратами ресурсів. Отже, ми бачимо, що все це вже закріплено у нормативно-правових документах України.

У цілому можна прийти до висновку, що саме по собі закріплення права на належне державне управління не є вирішенням проблеми кризи у державному управлінні. Саме тому важливим для політики держави є спрямування усіх зусиль на подолання не тільки економічної, а й культурної, духовної та моральної кризи, які і призводять до краху в роботі державної влади, змушуючи громадян висловлювати недовіру до керівників і бажаючи захистити свої права.

Отже, покращення методів управління повинно стати пріоритетним для розвитку держави, адже у такій спосіб наша країна наблизиться до Європейських стандартів життя, де демократія та права й свободи людини стоять понад усе, а добробут та стабільність в родині – є найважливішим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кулумджиева А. Міжнародна практика заходів, спрямованих на зміцнення довіри між державою та організаціями громадянського суспільства : дослідження ; проект на замовлення Координатора проектів ОБСЄ в Україні // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.osce.org/uk/ukraine/75885>.
2. Лаб ораторія законодавчих ініціатив // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.parlament.org.ua/>

Україна в період Національно-визвольної війни та її досягнення

У вкрай несприятливих умовах іноземного панування, політичної роздробленості українських земель, жорстокого соціального та національно-релігійного гноблення український народ знайшов сили для створення держави, яка мала етнічні українські риси і демократичну форму організації влади. Ця доленосна для України мета була досягнута під безпосереднім керівництвом Богдана Хмельницького у ході Національно-визвольної війни, що розпочалася 1648 року.

Війну розпочали козаки, котрі домагалися поліпшення свого соціально-економічного та правового становища. Але поступово ,в міру того як влітку 1648р. до них почали приєднуватися широкі маси українців, козацьке повстання перетворилося на загальнонаціональну війну всього народу. Завдання війни множилися та ставали більш чіткими і визначеними. Загалом же всі соціальні групи населення ,які брали участь у війни, своїм безпосереднім завданням мали позбутися залежності від Польщі та польських феодалів і створити власну православну українську державу.

Разом з тим, слід відзначити, що оскільки українське суспільство складалося з антагоністичних класів ,то відповідно поряд із загальнонаціональними завданнями перед ним стояли завдання, переслідувані кожною з рушійних сил окремо:

а) українські феодали(козацька старшина і шляхта) боролися з Польщею, щоб примножити свої права та зміцнити своє панівне становище, оскільки в умовах польського панування вони змушені були віддавати частину прибутків магнатам та польським державним службовцям;

б) феодално залежні селяни та міські низи прагнули національно-релігійного і соціального визволення з-під гніту польських і українських феодалів;

в) запорізьке та реєстрове козацтво домагалося відповідно своєї легалізації та поновлення усіх прав і вольностей.

Показово, що вирішальну роль у війні та перемозі над Річчю Посполитою відіграли маси феодално залежного селянства, які були не тільки основою військової сили, але й єдиними виробниками продуктів харчування. Примітно й те, що православне духовенство протягом усієї війни ідеологічно обґрунтовувало справедливість визвольної боротьби українського населення проти католицької Польщі.

Поряд з причинами революції існували фактори ,які сприяли розвитку протистояння між владою і знедоленим народом. До них відносять:

-наявність козацтва ,що володіє зброєю;

-накопичення воєнного досвіду в попередній боротьбі(повстання:Косинського...)

-зростання самосвідомості українського народу;

-посилення єдності між козаками і селянами;

-слабкість королівської влади;

-наростання відцентрових тенденцій в Речі Посполитої внаслідок феодалізації.

Визвольна боротьба українського народу під проводом Богдана-Зиновія Хмельницького у своєму розвитку пройшла три головних етапи:

1-й етап:

Початок національно-визвольної революції. Повалення влади шляхетської Речі Посполитої і створення нової української держави (лютий – грудень 1648 р.) Козацько-селянська армія разом з татарською кіннотою розгромлює польські війська під: Жовтими Водами (5-6 травня); Корсунем (16 травня); Пилявцями (13 вересня), оточує Львів (26 вересня – 16 листопада) і визволяє майже всю Україну.

2-й етап:

Наростання визвольної боротьби і її невдачі. Переяславська рада 1654 р. Березневі статті.

Облога повстанцями Збаража (30 червня 1649 р.); розгром королівських військ під Зборовим і підписання миру (5 – 6 серпня 1649 р.); похід в Молдову (серпень 1650р.). Поразка військ Хмельницького під Берестечком (червень 1652 р.). Невдача Тимоша Хмельницького в Валахії і його смерть (1653р.) Перемога під Жванцем вересень-грудень (1653 р.); Переяславська рада і Березневі статті – (1654 р.)

3-й етап:

Завершення національно-визвольної революції за незалежність молоді держави (1654-1660 рр.). Воєнні успіхи українсько-російських військ (весна 1654р.– осінь 1655р.). Зміни російської політики щодо України. Пошуки Хмельницьким нових союзників. Сепаратне Віленське перемир'я Росії і Польщі (листопад 1656 р.). Смерть Б.Хмельницького. Гетьманство Виговського і Юрія Хмельницького. Розкол України на дві частини. Україна вступила в новий історичний період розвитку, який отримав в історії назву “Руїна”.

8(18) січня 1654 р. у Переяславі відбулася всенародна рада, яка прийняла рішення про союз з Московським царством. Присягаючи на вірність царю українці щиро вірили в те, що при дотриманні обома сторонами умов договору Україна збереже завоювання національно-визвольної революції і забезпечить незалежність держави.

У березні 1654 р. козацька делегація передала на розгляд російського уряду проект договору із 23 пунктів. В скороченій редакції більшість статей були затверджені царем. Це були так звані “березневі статті”, які обумовлювали державний статус України. Оригінали цих документів не знайдені. Відомі тільки їх копії та чернетки. Згідно з” березневими статтями” Україна:

- зберігала республіканську форму правління;
- полковий територіально-адміністративний поділ;
- нову систему соціально-економічних відносин;
- 60-тисячний козацький реєстр та плату старшині і козакам;
- незалежність у проведенні внутрішньої політики;
- незалежність прав київського митрополита і тд.

У науці існують різні погляди на відносини України та Росії:

- а) персональною унією (В.Сергієвич), тобто такою формою договірних зв'язків, при якій дві країни, що мають єдиного монарха залишаються самоврядними
- б) реальною унією (М. Дьяконов), тобто такою формою зв'язків, при якій дві країни, що мають єдиного монарха, залишаються тим не менш самоврядними
- в) васалітетом (М.Грушевський, В.Мякотин), тобто такою системою відносин, при якій більш сильна сторона погоджується захищати більш слабку.

На мою думку, враховуючи конкретні факти, можна зробити висновок, що Україна у 1654р. увійшла під протекцію Росії як васальна держава.

Отже, підсумовуючи, можна виділити декілька здобутків для України внаслідок Національно-визвольної війни:

- В ході революції було повалено польсько-шляхетське панування і створено Українську національну державу республіканського типу;
- Визначена територія та кордони держави, які включали в себе більшу частину українських етнічних земель;
- Створені органи влади, які забезпечували функціонування держави: Загальнокозацька Рада, Гетьман, Рада генеральної старшини; національна армія, податкова та дипломатична служби;
- Сформована національна судова система на становій основі. З'явився Генеральний суд на чолі з генеральним суддею. Докорінно змінилися соціально-економічні відносини: ліквідовано велику земельну власність польських феодалів, знищено кріпосне право, козацька старшина перетворилася в новий панівний клас, привілейованим станом стало православне духовництво, поліпшилося становище міст. Вся повнота влади зосередилася в магістратах і ратушах.

Матвєєва Т.О.

*Кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри історії держави і права України та
зарубіжних країн Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОДИФІКАЦІЇ ПРАВА ГЕТЬМАНЩИНИ (18 століття)

Для того, щоб дізнатися куди і як розвиватися українському суспільству, необхідно знати звідки, з якого стану вийшло сучасне суспільство і який його історичний шлях розвитку.

В умовах ринкової економіки в Україні відбувається підвищений інтерес вчених та громадян до історії становлення і розвитку національного права. Вимога часу, яка стоїть перед науковцями-правознавцями – об'єктивно дослідити законодавство власної української держави, якою була Гетьманщина – держава українців, утворена внаслідок національно-визвольної війни 1648-1664 рр. Це має велике значення в умовах вдосконалення чинного законодавства.

Після національно-визвольної війни українського народу 1648-1654 рр. для того, щоб відстояти свою автономію і незалежність, була проведена кодифікація права Гетьманщини. Так з'явився кодекс “Права, за якими судиться народ малоросійський” 1743 року - національне українське право.

Перші дослідження історії кодифікації права на Україні почалися на початку 19 століття. Цю роботу здійснювали призначені кодифікаційні комісії по упорядкуванню законодавства. Першим вченим-юристом, який опублікував з коментарями у 1879 році систематизований український національний збірник – “Права, за якими судиться народ малоросійський 1743 року” – був О.Ф.Кістяківський. Глибокі дослідження всієї кодифікації українського права 18 століття здійснили В.Латкін, І. Каманін, Д. Мілер, М. Володимирський-Буданов, М.Грушевський, О. Єфіменко та інші.

В 20 столітті ця тема була досконало вивчена такими істориками держави та права, як професори П. Галанза, С. Кечек'ян, К. Софроненко, С. Юшков, П. Ткач;

доцент В. Месяц навіть знайшов в архівах оригінал “Прав, за якими судиться народ малоросійський”.

Науковці-правознавці доби незалежної України також приділяють увагу дослідженню цієї теми. Так, була захищена кандидатська дисертація Бойко І.Й. на тему кодифікації права Гетьманщини, наслідком якої стала публікація монографії “Держава і право Гетьманщини”; видання цим вченим декількох навчальних посібників по темі, як взагалі цивільного, так і зобов’язального і спадкового права Гетьманщини.

Автор цієї статті вважає необхідним цією публікацією привернути увагу, як науковців-правознавців, так і особливо юристів – практиків саме до тих особливостей національного українського права в Зводі “Права, за якими судиться народ малоросійський” та інших збірниках, джерелом яких було звичаєве українське право на яке спиралися подкормські, копні общинні, козацькі та інші національні суди коли виносили рішення. Саме це право відображало менталітет українського народу, вони були його носіями. Це потребує прискіпливого вивчення.

Особливістю створення національного права Гетьманщини було збереження за її народом права користуватися традиційними українськими юридичними нормами. Ця особливість українського права зберігалася включно до 19 століття.

Поруч з тим, під виглядом відновлювання “звиклих” прав, козацька старшина, українська шляхта встановлювало право, яке створювало систему підпорядкування за українськими феодалами володіння земельною власністю й право на працю селян. А рядове козацтво та селяни “давні права та вольності” ототожнювали з правом Запорізької Січі.

Під час визвольної війни 1648-1654рр. гетьман Б. Хмельницький, козацька адміністрація, Генеральний військовий суд найчастіше в судовій практиці застосовували українське звичаєве право. Його норми встановлювали громадянські права і обов’язки всіх без винятку верств населення, регулювали адміністративну і карно-правову, судову практику.

Зародилося звичаєве право на Запорізькій Січі, де місцевий козацький суд під час судового розгляду виходив в оцінках з норм місцевого звичаєвого права й “здорового глузду”.

До того ж на Гетьманщині діяло церковне звичаєве право, норм якого дотримувалися українці, вирішуючи такі церковно-практичні питання, як поведінка в церкві при богослужінні; займанщина, застосована монастирем; “звикле послушення” підданих духовному начальству тощо.

Все ж таки на початок 18 століття зберігали свою дію і в судах до них зверталися при винесенні вироку - Литовський Статут 1588 року, магдебурзьке право, сталася рецепція російського законодавства, вагомим було застосування законодавства автономної української влади.

Перша українська кодифікаційна комісія зібралася у 1728 році для укладання єдиного Зводу “Права, за якими судиться малоросійський народ”. Комісії було надано право застосовувати діючі в Гетьманщині джерела права і навіть переробляти правові норми. За формою і внутрішньою структурою Звід відрізнявся від усіх діючих джерел, що були в розпорядженні комісії. На чолі кодифікаційної комісії стояв спочатку генеральний суддя І. Борозна, а після його смерті генеральний обозний Я.Лизогуб.

В цивільному праві розрізнялося право власності і право володіння. Переважала приватна власність на землю – землеволодіння української шляхти, землі

козацької старшини “ на ранг”, церковне землеволодіння та інше. Передбачався поділ на нерухоме і рухоме майно.

В достатньо розвинутому зобов’язальному праві особливо забезпечувалися залогові відносини, які обслуговували зростаючі товарно-грошові відносини. Існували првові гарантії виконання договірних зобов’язань. Спадкування здійснювалося за законом та за заповітом. Шлюбно-сімейні відносини регулювалися переважно нормами церковного та звичаєвого права. Під злочином українські суди розуміли будь-яку дію, що нанесла шкоду особі, майну, державі, суспільству. Джерелами права православної церкви були Кормча книга, Номоканон та церковні Устави князів Володимира і Ярослава. Процесуальне право здійснювалося у двох формах процесу: обвинувально-змагальний та слідчий.

Матус Ангеліна Валеріївна
Студентка 1 курсу ІПКОЮ
НЮУ імені Ярослава Мудрого

Історичне значення та порівняння ІVуніверсалу Центральної Ради та Акт відновлення Української Держави

Історія української нації – складна й багатогранна, жорстока і кривава, увінчана смаком перемог та гіркотою поразок. Становлення української держави відбувалось не один рік, й не раз герої намагались визволити Вкраїну з-під гніту супостата, та, як каже історія – все безуспішно. Не дарма відомий ідеолог українського націоналізму Євген Коновалець казав: “У вогні перетоплюється залізо на сталь, в боротьбі перетворюється народ у націю.” Небезпідставно, адже до моменту досягнення омріяної незалежності в 1991 році, українці не раз намагались створити власну, суверенну державу, яка б звалась Україна.

Одними з найяскравіших спроб створення незалежної держави, являються ІVуніверсал Української Центральної Ради від 9 січня 1918 року, та Акт відновлення Української держави від 30 червня 1941 року. Два окремі нормативні акти, дві окремі історії, два часових виміри, дві війни, але одна мета – створення України, не залежної від окупантів, де кожен буде почувати себе господарем власної землі.

Довгоочікуваним, четвертим по рахунку, просякне ний кривавою війною з російськими окупантами був ІV універсал Української Центральної ради, що все ж, після трьох ліберально-поміркованих універсалів, проголосив незалежність Української Народної Республіки. В універсалі Українська Центральна Рада, а саме її законодавці чітко виклали головні умови:

1. УНР проголошується незалежною, вільною суверенною державою українського народу;
2. Зусіма сусідніми країнами УНР прагне жити у мирі та злагоді;
3. Влада в Україні належить народу України, відіменіякого, допоки не зберуться українські Установчі збори, буде правити ЦР;
4. Піддано жорстокій критиці політику більшовиків, яка веде до громадянської війни;
5. УЦР зобов’язується вести боротьбу проти прибічників більшовиків в Україні;
6. УЦР зобов’язувалась негайно почати мирні переговори з Німеччиною;
7. УЦР планує провести земельну реформу в інтересах селян;
8. Держава має встановити контроль над торгівлею та банками

Та, на жаль, проголошена селянсько-робітничка республіка, зважаючи на нерішучість власних урядовців, на важку соціально-політичну та економічну ситуацію, на фактичну зовнішню ізоляцію – не вистояла під тиском більшовиків, та кількості власних стратегічних помилок.

Зовсім інша історія, безумовно визначальна подія в історії української нації – Акт відновлення Української Держави, ініціаторами якого були Степан Бандера та Яків Стецько. Проголошуючи даний Акт, в окупованому на той час Вермахтом Львові, автори – ідеологи українського націоналізму, очільники ОУН – проголосили відновлення Української Держави, що було освячене митрополитом УГКЦ Андрієм Шептицьким.

Акт передбачав створення незалежної Української Держави, створення Українського Державного Правління – яке очолив Яків Стецько, а згодом й Українську Національну Раду – на чолі якої став Кость Левицький. Початок Акту передбачав й головну його суть:

“ Волею Українського Народу, Організація Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери проголошує створення Української Держави, за яку поклали свої голови цілі покоління найкращих синів України.

Організація Українських Націоналістів, яка під проводом її Творця й Вождя Євгена Коновальця вела в останніх десятиліттях кривавого московсько-більшовицького поневолення завзяту боротьбу за свободу, взиває увесь український народ не скласти зброї так довго, доки на всіх українських землях не буде створена Суверенна Українська Влада.

Суверенна Українська Влада запевнить Українському Народові лад і порядок, всесторонній розвиток усіх його сил та заспокоєння всіх його потреб.”

Хоч спроба була невдалою, авторів німці кинули до Заксенгаузену, мрія про незалежну державу була одразу ж розбита, у плани Німеччини не входила незалежна держава в тилу власної території, та українська нація в черговий раз довела не лише сама собі, а й усьому світу прагнення та спроможність власними силами домогтись незалежності рідної землі.

Отже, не зважаючи на різницю у часі, дійових особах, та умовах за яких дані акти були проголошені, мета була єдина - звільнення з-під гніту окупантів, створення власної держави. Не зважаючи на невдачу, дані історичні події стали зразком, підґрунтям та опорою для звершень майбутніх поколінь.

Мілашевiч Яна Сергiївна

Розвиток кримінального законодавства УСРР

Кримінальне законодавство УСРР було спрямовано насамперед на боротьбу з контрреволюцією, бандитизмом, спекуляцією і саботажем. Джерелом права виступала революційна правосвідомість, а також декрети, постанови, рішення і положення органів центральної і місцевої влади. В 1921 р. уряд прийняв ряд нормативних актів, метою яких було зміцнення більшовицької диктатури. [1, с.3]

Першим таким документом став Кримінальний кодекс 1922 року, який був розроблений на основі Кримінального кодексу РСФРР. Складався КК з двох частин – Загальної (5 глав) і Особливої (8 глав), що містили 227 статей. У Загальній частині встановлювалося завдання Кримінального кодексу: правовий захист держави від

злочинів і від суспільно небезпечних елементів шляхом застосування до винуватих покарання або інших заходів соціального захисту (ст.5).

Метою покарання та інших «заходів соціального захисту» було:

а) загальне попередження нових порушень як з боку порушника, так і з боку нестійких елементів суспільства; б) пристосування порушника до умов співжиття шляхом виправно-трудового впливу; в) позбавлення злочинця можливості вчинення подальших злочинів (ст. 8).

Призначення покарання здійснювалося судовими органами на основі соціалістичної правосвідомості і статей кодексу. Зазначалося, що кримінальна відповідальність особи настає лише за наявності вини, котра мала дві форми - умисел і необережність. Проте припускалась можливість визнання злочином певного діяння, не передбаченого кримінальним законом, чим, власне, закріплювався інститут аналогії. Міра покарання визначалася залежно від ступеня і характеру небезпеки як самого злочинця, так і вчиненого ним злочину. Крім того, суд мав враховувати: а) чи спрямовувався злочин на поновлення влади буржуазії; б) чи спрямовувався злочин проти держави або окремої особи; в) чи було скоєно злочин у стані голоду та нужденності; г) чи скоєно злочин із корисних мотивів (ст. 25). За цими критеріями злочини, скоєні представниками «нетрудових класів», вважалися суспільно небезпечними, що було достатньою підставою для застосування жорсткіших санкцій.

Поряд з учиненням злочину підставою кримінальної відповідальності могла бути власне «соціальна небезпечність особи», пов'язана або з її минулою злочинною діяльністю, або з наявністю зв'язків із злочинним середовищем. Відповідно до ст. 49 соціально небезпечні особи позбавлялися права перебувати в певних місцевостях УСРР строком на 3 роки. Уперше в кодексі були визначені норми про крайню необхідність, давність, сукупність злочинів, зарахування у строк позбавлення волі попереднього ув'язнення та ін. До видів покарання та «засобів соціального захисту» належали: вигнання за межі УСРР, позбавлення волі (на термін від 6 місяців до 10 років), умовне засудження, штраф, конфіскація майна (повністю або частково), громадський осуд, звільнення з посади та ін. За передбаченими статтями кодексу 36 складами злочину могла застосовуватися смертна кара у вигляді розстрілу. Винятки становили особи, що не досягай 18 років, вагітні жінки та випадки, коли з часу вчинення злочину минуло п'ять років.

В Особливій частині визначалися види злочинів, їх склади і санкції. Серед них - державні, які поділялися на контрреволюційні й проти порядку управління; посадові; порушення правил про відокремлення церкви від держави; господарські; проти життя, здоров'я, свободи та гідності особи; майнові; військові; порушення правил, що стосуються охорони народного здоров'я, суспільної безпеки та громадського порядку. На відміну від КК РСФРР Особлива частина КК УСРР містила додатково 11 статей і встановлювала суворішу відповідальність за деякі види злочинів (наприклад, за порушення законодавства про відокремлення церкви від держави і школи від церкви та ін.).

Другим кроком у розвитку кримінального права УСРР став Кримінальний кодекс 1927 р., який відображав зміни в кримінальному праві, спричинені прийняттям загальносоюзного кримінального законодавства, зокрема Постанови ЦБК СРСР «Про зміну основних засад кримінального законодавства Союзу РСР і союзних республік» і «Положення про злочини державні» від 25 лютого 1927 р. та ін.

У Загальній частині КК УСРР 1927 р. уточнювалося поняття умисного злочину, вдосконалювалися критерії визначення розміру санкцій за злочини неповнолітніх,

впроваджувалося поняття давності виконання вироків, встановлювався інститут зняття судимості. Проте деякі зміни посилювали кримінальну репресію. У визначенні поняття злочину не вказувалася нормативна ознака - передбаченість діяння в законі. У Кодексі передбачалося вислання за рішенням суду соціально небезпечних осіб, зокрема тих, які не вчинили конкретного злочину. Зазначалося зокрема, що за відсутності в КК прямих вказівок на окремі види злочинів, покарання та інші заходи соціального захисту визначаються за аналогією з тими статтями кодексу, що передбачають схожі за важливістю й характером (ст. 7). Отже, розвивався і вдосконалювався інститут аналогії кримінального закону. Термін «покарання» був замінений терміном «заходи соціального захисту», мета яких полягала у захисті радянської держави від злочинних посягань.

До Особливої частини, на відміну від КК 1922 р., було включено статті про злочини проти порядку управління, нові норми щодо охорони державного майна і майна громадських організацій та окремих громадян. Поняття посадового злочину поширювалося на відповідних працівників кооперативних і громадських організацій. Запроваджувалася кримінальна відповідальність за умисне банкрутство. Значно розширилося поняття контрреволюційного злочину. Збільшилися санкції за злочини, вчинені групою осіб. Кримінальні санкції стали суворішими. У Кодексі 1927 р. знайшло відображення посилення відповідальності. Так, у Кримінальному кодексі УРСР 1922 р. 36 складів злочинів передбачали найвищу міру покарання, а редакція кодексу 1927 р. включала уже 45 злочинів, які передбачали смертну кару.

28 грудня 1960 року Верховна Рада УСРР затвердила новий Кримінальний кодекс УСРР. До нього повністю увійшли союзні Основи, Закон про кримінальну відповідальність за державні злочини і Закон про кримінальну відповідальність за воєнні злочини. Найважливішими положеннями цього кодексу були: відмова від принципу аналогії в кримінальному праві; проголошення вини єдиною підставою кримінальної відповідальності; підвищення віку кримінальної відповідальності до 16 років, а за тяжкі злочини до 20 років; положення про те, що закон, котрий усував чи пом'якшував караність дії, набував зворотньої сили, а закон, який встановлював караність дії чи посилював її, зворотньої сили не мав; зменшення кількості суспільно небезпечних діянь, які закон кваліфікував як злочинні; зменшення видів покарань; оголошення смертної кари винятковою мірою покарання; зниження максимального, з 25 до 15 років, терміну позбавлення волі; відновлення практики умовного засудження; призначення покарання лише за вироком суду; індивідуалізація покарання; посилення боротьби з рецидивною злочинністю.

Список використаної літератури

1. Історія держави і права України. Частина 2: Підруч. для юрид. вищих навч. заклад. і ф-тів. У 2-х ч. / А.Й. Рогожин, М.М. Страхов, В.Д. Гончаренко та ін.; За ред. акад. Академії правових наук України А.Й. Рогожина. – К.; Ін Юре, 1996. – 448 с.
2. Кримінальний кодекс УРСР 1922р. – К.: Держполітвидав УРСР, 1950. – 167 с.
3. Кримінальний кодекс УРСР 1927р.
4. Кримінальний кодекс УРСР 1960р.

*Міндрул Тіна Вадимівна
Студентка 1 курсу ІПКОЮ
НЮУ ім. Я. Мудрого*

Порівняльний аналіз конституції Української Народної Республіки 1918 року та Конституції України 1996

Неможливо уявити сучасну державу без вищого закону, що регламентує її устрій та забезпечує основні права та свободи громадян. Цей акт – конституція – є фундаментом усієї правотворчості держави та необхідним базисом системи національного права. Спираючись саме на конституцію, відбувається процес організації суспільного ладу та діяльності гілок влади.

Термін «конституція» використовувався у різні часи. Але вперше у якості нормативно – правового акту, це поняття набуло поширення у Стародавньому Римі. А перші конституції сучасного типу почали виникати у XVII – XVIII столітті, під час буржуазно – демократичних революцій у Європі.

Дивлячись на довготривалий і неймовірно складний процес формування та становлення України, ми можемо бачити достатню кількість документів, які регулювали устрій нашої держави у різні історичні періоди. Але більшість з них, на жаль, так і не знайшли офіційного закріплення та застосування. Прикладом може слугувати Конституція Української Народної Республіки, прийнята 29 квітня 1918 року. Не дивлячись на те, що цей закон не був реалізований, він є прикладом консолідації української ідеї та світової правової думки, що чітко відбилося у статтях цього акта.

Взагалі, історію Конституційного розвитку України можна поділити на два періоди :

- 1) До незалежності України;
- 2) Після проголошення незалежності України.

У другий період наша країна набула самостійності, а з цим з'явилася необхідність написання Конституції України як найвищого закону. Однак, аналізуючи попередні конституції, можна дійти висновку, що сучасний вищий закон містить положення, що формувалися вже в ті часи.

Конституція Української Народної Республіки (Статут про державний устрій, права і вільності УНР) — основний закон УНР. У сучасній Україні таке ж значення має Конституція України. Порівнюючи ці два документи, можна дійти таких висновків :

- Обидва документи мають вищу юридичну силу;
- Обидва документи регулюють державний і суспільний устрій Українських земель у різні часи.

Як Конституція УНР, так і конституція України поділяються на структурні елементи. Тобто, їм присутні структурні правила і засоби нормотворчості, що визначає їх високий правовий рівень та структуризацію. Конституція УНР поділяється на 8 розділів 83 статті, України – на 15 та 161 відповідно. Однак, розділи обох документів мають приблизно однокове значення. Єдина особливість – відсутність розділу, що регламентує діяльність президента у Конституції УНР. Таким чином, можна зазначити, що УНР була парламентською державою, без президента.

Багато статей мають абсолютно однаковий зміст. Наприклад, перша стаття обох документів визначає УНР та Україну суверенними державами, Крім того, обидві Конституції надають майже однакові права та свободи громадянам : недоторканність житла, особиста недоторканість, таємниця листування тощо.

Слід зазначити, що Конституція УНР передбачає, але прямо не вказує на розподіл влад. В сучасній конституції це офіційно зазначено. Можна дійти висновку, що обидва документи підтримують механізм стримувань і противаг.

Як в сучасній, так і в Україні початку ХХ століття, присутні органи законодавчої влади. Аналогом сучасної Верховної Ради України був такий орган, як Всенародні Збори Української Народної Республіки. Їх діяльність цілком однакова, але усі акти, прийняті Всенародними зборами, підлягали судовій перевірці. У наш час перевірка законів відбувається лише за ініціативи відповідних органів. Крім того, Конституція УНР передбачала більш велике коло осіб з правом законодавчої ініціативи. Так, ст. 39 зазначає, що таке право мають президент, поодинокі фракції, окремі депутати, Рада Народних Міністрів, органи самоврядування, безпосередньо виборці республіки, кількістю не менше 100 тисяч за письмовими заявами. Однак, за діючим ЗУ «Про регламент Верховної Ради України» від 10.02.2010, таке право мають лише Президент України, народні депутати, Кабінет Міністрів та Національний банк України.

Багато паралелей можна провести і у судовій гілці влади. Так, наприклад, в обидва періоди існувало три судові інстанції, принцип незалежності судової влади, система стримувань і противаг. Аналогом сучасного Верховного Суду України (вищої касаційної інстанції), проголошувався Генеральний Суд Української Народної Республіки. Однак, в УНР цей суд не мав виключного права в окремих випадках діяти як суд першої або апеляційної інстанції. Нинішній ВСУ, згідно до ЗУ «Про судоустрій та статус суддів» має таке право. Крім того, є невелика різниця у віці, з якого особа набуває правоздатності - у сучасній Україні цей вік – 18 років, а Конституція УНР встановила 20-ти річний вік.

Ці закони регламентують територіальний устрій держав, передбачають наявність прав національних меншин на самовизначення. Однак, Конституція УНР передбачає можливість «конечності держави», тобто падіння УНР.

Таким чином, ці два документи мають велику кількість схожих положень. Конституція УНР лягла в основу майбутньої української законодавчої діяльності, відіграла роль важливого етапу українського конституціоналізму. Крім того, на мою думку, сучасна Конституція є більш довершеним варіантом Конституції УНР, оскільки у ній вказана більш детальна, досконала та актуальна регламентація суспільного та державного устрою України, яка спирається на загальноприйняті європейські принципи.

Міходуй Ірина Євгенівна

*студентка 1 курсу Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

Іван Брюховецький, як один із видатних особистостей в історії України

В історичному минулому українського народу було таке неповторне і героїчне явище, як козацтво. Козацтво України – одна із легендарних сторінок літопису боротьби українського народу за політичну незалежність та національну самобутність.

Козаччина настільки тісно пов'язувалась з Україною, що довгі часи весь український народ звали <<козацькою нацією>>. Українське козацтво було не

тільки військовим явищем, а й соціальним станом виконувало функції провідної верстви української нації.

В історії українського народу козаки з'явилися, як з'являються найшляхетніші легенди про оборонців рідного краю. Козацька слава долинула до нас із-поза віків, отож єдиним свідченням існування перших козацьких загонів, їх поривань і боротьби можуть слугувати хіба що скупі слова літописців, описи вражених, зачарованих мандрівників та скарги приборкуваних правителів, які, звикнувши до безоборонності південноукраїнських земель.

Отже, протягом XV-XVI ст. в суспільстві формується нова соціальна верства - козацтво, яка виникла, як виклик існуючій системі, як нова еліта, яка претендувала на роль політичного лідера та владу. Постійні напади змушували будувати укріплення з дерев – засіки. Саме із засіками дослідники пов'язують походження слова січ. Можливо, різні невеликі січі існували в багатьох місцях. І лише згодом уворилася одна головна Запорозька Січ – головна військова база козаків, так звання столиця запорозьких земель.

За 116 років свого існування Українська Гетьманська держава мала 17 гетьманів. З числа тих хто гетьманську булаву, я б хотіла згадати про Івана Брюховецького.

Кар'єра гетьмана Івана Брюховецького (р. н. невід. - помер 1668) здається чи не найдивовижнішою з-поміж кар'єр усіх гетьманів та кошових отаманів України. На відміну від інших державників того часу, він не був ні січовиком, ні реєстровим козаком. Не вкрив себе славою й у визвольній війні. Не став героєм народних пісень і дум. Був лише до самої смерті Богдана Хмельницького вірним його джурую (служником). Нехай навіть, як твердять деякі дослідники, старшим. Але на що він міг важити в такій постаті? Та ні на що. Хіба лишень на те, щоб і по смерті пана зостатися служником при його нащадках [5].

Можливо, й звікував би отак у служниках, і навряд чи й пам'ятав би хтось його ім'я, якби не щасливий випадок.

Побачивши, що Іван Виговський, який мав бути лише регентом, порушив заповіт покійного Богдана і, скликавши Раду, привласнив собі гетьманську булаву,

Юрій Хмельницький вирішив поскаржитись на нього запорозьким козакам.

Адже тільки вони ще здатні були хоч якось приборкати Виговського, якого Ю. Хмельницький вважав самозванцем [2].

Але кого послати на Січ? Та кого ж іншого, як не відданого джуру Івана Брюховецького? Він, родом з небагатих, якоїсь пристойної освіти не здобув, але говорити вмів красно - такий уже хист від Бога мав. А понад те молодий Хмельницький довіряв своєму служникові цілковито, може, навіть більше, ніж комусь із родичів. І Брюховецький на Січ поїхав. Там його зустріли не як служника. Його пошанували як представника гетьмана Юрія Хмельницького. Не виникає жодних сумнівів у тому, що Брюховецький справді допоміг Юрію Хмельницькому повернути собі булаву. Козаки прислухалися до його скарги та до красномовних пояснень Брюховецького. Проте до свого пана Брюховецький уже не повернувся. Відчувши, що на Січі до нього ставляться з повагою - як до людини, свого часу наближеної до Б. Хмельницького, він залишився.[5]

Восени обраний запорозьким кошовим отаманом.[1]З 1661 року став іменуватися кошовим гетьманом. 1662 розпочав боротьбу за посаду голови Гетьманщини. Заручився підтримкою московського царя Олексія, його військової адміністрації в Україні та місцєблюстителя Київської митрополії єпископа

Мефодія. Виступив з популістськими ідеями соціальної рівності та обмеження впливу козацької старшини. Завоював голоси рядових козаків та суспільних низів. 1663 року був обраний гетьманом на Чорній раді, після якої стратив своїх опонентів — Якима Сомка і Василя Золотаренка. Всупереч передвиборним обіцянкам провів реформи, скеровані на централізацію управління і посилення гетьманської влади. У 1664 — 1665 роках безуспішно намагався підкорити правобережні козацькі полки під проводом Павла Тетері і Петра Дорошенка.[1] Для стримування внутрішньої опозиції активно використовував царський уряд. 1665 року першим з гетьманів відвідав Москву, де підписав Московські статті, що сильно обмежували самоврядування Гетьманщини.

Виконання цих статей в козацькій Україні спричинило різке падіння авторитету гетьмана[3]. Негативно оцінив підписаний між Річчю Посполитою і Московією Андрусівський договір, який розділив козацьку державу по Дніпру. В січні 1668 року відкрито порвав із Московським царством, закликав до об'єднання із Правобережжям і вислав до Османської імперії посольство, з проханням прийняти козаків під протекцію султана[4]. Тоді ж уклав союз із Кримським ханством і, спільно з татарами, виступив проти московської армії Григорія Ромодановського. 7 (17) червня 1668 року зустрівся з правобережним гетьманом Петром Дорошенком біля Диканьки для проведення спільної військової ради. Напередодні наради розірваний заживо лівобережними козаками за запроданство Москві. Похований з почестями в гадяцькій Богоявленській церкві за наказом Дорошенка

Отже, Іван Брюховецький, як історична особа, його способи досягнення своєї мети. Це був політичний авантюрист без совісті й честі, владнолюбна, хижа, підступна людина. Своїми обіцянками, фальшивим народолобством він зумів привернути до себе всіх, на кого йому можна було опертися для здобуття гетьманства.

Лицемірство Брюховецького виявилось ще й у тому, що перед обранням його на гетьмана він погодився на покарання Кирила Тура, а після того заборонив судити за ще гіршу провину Олексу Сечилу, висміяв старійшин-січовиків і прогнав їх.

Уміння схилити на свій бік впливових осіб, байдужість до людського життя, нехтування мораллю Запорожжя, слабкодухість Брюховецького дорого коштували тогочасному українському суспільству, призвели до великих усобиць та кровопролиття.

Список використаної літератури

1. Новий довідник: Історія України. – 4-е вид., <<КАЗКА>>, 2008 ст.234-237
2. Історія України: довідник для абітурієнтів та учнів / С.В Кульчицький, Ю.А. Мицик, В.С. Власов. – 2-ге вид., переробл. та доповн. – К. : Літера ЛТД, 2012 ст.158-159,
3. Горобець 2003: 384-385
4. Розділ V. Козацька ера. § 2. Руїна (1658–1686). // Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. — Київ, 1997.
5. http://pidruchniki.ws/18060203/istoriya/ivan_bryuhovetskiy_koshoviy_getman_getman_livoberezhnoyi_u_krayini

*Муха Катерина Сергіївна
студентка 1 курсу ІПКОЮ
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

Ротація керівних кадрів і те, у який спосіб вона реалізується допомагає визначити тип політичного режиму у тій чи іншій державі. У демократичному суспільстві оновлення правлячої еліти зазвичай відбувається шляхом виборів, натомість тоталітарні політичні режими, прагнучи довести легітимність свого існування, лише прикриваються удаваними демократичними процедурами, насправді ж усі вони послуговуються такими специфічними способами ротації кадрів керівників як призначенство і перманентні репресії та чистки. Дослідження особливостей оновлення кадрів керівників в радянській Україні у 20–30-х роках ХХ століття є основним завданням, оскільки проблема ротації в середовищі правлячої еліти залишається актуальною і для України доби незалежності.

Актуальність дослідження викликано тим, що усі головні форми ротації керівних кадрів в період становлення та зміцнення тоталітарного ладу в СРСР, а саме: призначенство, чистки та репресії, були започатковані вже в перші роки функціонування так званої «держави диктатури пролетаріату».

Принцип призначенства на вищі посади в партійно-радянському апараті було запроваджено одразу ж після жовтневого перевороту 1917 р. як нібито вимушений засіб утримання влади більшовиками в умовах «ворожого оточення».

Найвищі призначення отримали, звісно, ті, хто безпосередньо був причетний до встановлення більшовицької диктатури – представники так званої «організації професійних революціонерів», створеної в дожовтневий період В.Леніним.

Недовіра до України та місцевих кадрів вимагала від ЦК РКП(б) проведення особливо ретельної кадрової політики в республіці.

Уся робота по формуванню партійно-державного апарату УСРР зосереджувалася у створеному 1919 р. обліково-розподільчому відділі ЦК КП(б)У, який виконував три основні функції: партійно-мобілізаційну, перерозподілу та масових переміщень комуністів «з метою оздоровлення партійних організацій на місцях». В основу формування владних структур в Україні в роки утвердження більшовицької диктатури було покладено принцип першочергового добору до апарату тих, хто належав до «організації професійних революціонерів». Тобто, від початку становлення української радянської державності партійно-радянська еліта формувалася за кастовим принципом. Внаслідок цього утворилися апаратні угруповання, що боролися між собою за сфери впливу.

В.Ленін, використовуючи одне угруповання проти іншого, ослабляв їх і, таким чином, зміцнював вплив ЦК. Але цей засіб не завжди був ефективним, бо, як зазначав в 1921 р. один з керівників ЦКК РКП(б) А.Сольц, «Виробилась і створилась ієрархічна каста.»

Якщо за ленінської доби керівництва принцип призначенства визнавався як засіб вимушений і тимчасовий, то генсек Сталін перетворює його на основний у кадровій роботі. Про це явище, як про доконаний факт, писав Л.Троцький у своєму листі до ЦК і ЦКК РКП(б) від 8 жовтня 1923 р., констатуючи, що «призначення секретарів губкомів – тепер правило. На випадок опозиції, критики, незадоволення – секретар застосовує перекидання, користуючись центром. Створюваний зверху донизу секретарський апарат все більше й більше самододостотно стягує до себе усі нитки...».

Поступове витіснення «старої гвардії» сталінськими висуванцями відбувається на усіх щаблях владної ієрархії. Розглядаючи Комуністичну партію як «своєрідний орден мечоносців всередині Радянської держави» і підкреслюючи «значення старої гвардії всередині цього могутнього органу», Сталін наголошує на необхідності

«поповнення старої гвардії новими загартованими за останні три-чотири роки працівниками». «Ленінський набір» 1924 р. стає початком кінця безроздільної влади в партійно-державному апараті старих більшовиків. Статистичні дані початку 1925 р. засвідчили тенденцію до абсолютного превалювання в лавах більшовицької партії тих комуністів, які вступили до ВКП(б) в післяжовтневий період.

Сталінське «перегрупування» кадрів в Україні 1923 р. проводилося вже під керівництвом нового секретаря ЦК КП(б)У Е.Квірінга, який змінив спочатку усю катеринославську верхівку, згодом – київську і т.д. «Перегрупування» було настільки масштабним і всеохоплюючим, що дало привід засумніватися в його доцільності навіть найбільш зятим прихильникам Сталіна.

Принцип призначенства та політика переміщення кадрів з початку 1920-х років були доповнені практикою проведення чисток партійних та радянських органів. Зазвичай чистки оголошувалися тоді, коли існувала гіпотетична можливість спротиву частини номенклатури тим чи іншим нововведенням, які пропонувалися спочатку ленінським, а згодом сталінським ЦК. Так було, наприклад, у той час, коли після провалу політики «воєнного комунізму», в середовищі більшовицької партії виникли сумніви щодо доцільності тих методів керівництва соціалістичним державним будівництвом, які спонтанно виникли та зміцнилися в період боротьби за утримання влади.

*Новак Катерина Михайлівна
здобувач кафедри історії держави
і права України та зарубіжних країн
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ПОСИЛЕННЯ ЖОРСТКОСТІ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ В РАДЯНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ 1930-х РОКІВ

В 1930-х роках в адміністративно-командній системі СРСР в цілому, в УРСР у тому числі спостерігалась тенденція до посилення жорсткості кримінального переслідування за цілий ряд злочинів.

По-перше, набуває активного розповсюдження термін «ворог народу». Він почав застосовуватись після прийняття постанови ЦВК та РНК СРСР від 7 серпня 1932 р. «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів і кооперацій та зміцнення суспільної (соціалістичної) власності», у народі відомого під назвою «Закон про п'ять колосків». В цьому документі, зокрема, було зафіксовано, що «...общественная собственность (государственная, колхозная, кооперативная) является основой советского строя, она священна и неприкосновенна, и люди, покушающиеся на общественную собственность, должны быть рассматриваемы как враги народа...» (виділено мною). Також постановою XIII з'їзду Рад УСРР від 22 січня 1935 року до Конституції Української Соціалістичної Радянської Республіки був внесений до статті 2 другий абзац у такій редакції: «Українська Соціалістична Радянська Республіка разом з усіма радянськими республіками, що творять Союз Радянських Соціалістичних Республік, забезпечує міць, непохитність, політичну та економічну незалежність Союзу Радянських Соціалістичних Республік – соціалістичної батьківщини всіх трудящих. Люди, що зраджують соціалістичну батьківщину, є вороги народу» (виділено мною). Водночас, Конституція була доповнена новою статтею, в якій наголошувалось: «Соціалістична (громадська) власність (державна, колгоспна, кооперативна) є основою радянського ладу, вона священна й недоторкана, і люди, що

покушаються на соціалістичну власність, є *ворогами народу*» (виділено мною). Таким чином, ступінь небезпеки такого роду злочинців визначалася тим, що вперше в Основному законі УРСР було вказано термін «ворог народу», чим підкреслювалось, що в країні з'явилися не просто злочинці, а виключно небезпечні злочинці. Такий підхід до поняття «ворог народу» витікає, зокрема, з положення постанови ЦВК та РНК СРСР від 7 серпня 1932 р. про те, що «...решительная борьба с расхитителями общественного имущества является первейшей обязанностью органов Советской власти». За тих часів визнання «ворогом народу» для людини було рівносильно тавру не тільки для неї самої, але й ставило під загрозу всю його родину, яка отримувала статус «член семьи изменника Родины» (ЧСИР). І хоча офіційним гаслом радянської пропаганди було «син за батька не відповідає», члени родин ворогів народу також підлягали репресіям.

В той же час слід зазначити, що, під термін «ворог народу» також підпадали і ті партійні та державні діячі, в поглядах та вчинках яких Й. Сталіним та його оточенням вбачалось незгода з «лінією партії» та політичним курсом, які на той час вважались єдино вірними. Ворогом народу також могла стати будь-яка особа, яка викликала підозру в нелояльності по відношенню до радянської влади, шпигунстві або так званому шкідництві, тобто нанесенні свідомого збитку економіці країни, а також диверсіях, куркульстві, буржуазному націоналізмі тощо. В реальному житті в більшості випадків обвинувачення були вигадані, а справи щодо так званих ворогів народу були сфабриковані.

Теоретичним обґрунтуванням боротьби з ворогами народу слугувала концепція Й. Сталіна про загострення класової боротьби по мірі просунення країни до соціалізму. Як зазначав М. Хрущов у своїй доповіді «Про культ особистості та його наслідки» на XX з'їзді КПРС: «Сталін ввів поняття «ворог народу». Цей термін одразу звільняв від необхідності усіляких доказів ідейної неправоти людини чи людей, з якими ти ведеш полеміку: він давав можливість будь-кого, хто в чомусь не згоден зі Сталіним, хто був тільки запідозрений у ворожих намірах, хто був просто обмовлений, піддати найжорсткішим репресіям, з порушенням всіляких норм революційної законності. Це поняття – «ворог народу» – по суті вже знімало, виключало можливість якоїсь ідейної боротьби чи вираження своєї думки з тих чи інших питань навіть практичного значення. Основним і, по суті справи, єдиним доказом вини робилось, всупереч всім нормам сучасної юридичної науки, «визнання» самого звинувачуваного, причому це «визнання», як показала потім перевірка, отримувалось шляхом фізичних заходів дії по відношенню до звинувачуваного».

До тих осіб, які підпадали під категорію «ворогів народу», та засуджених за статтею 54 КК УРСР, застосовувались катування. Особисто Сталін рекомендував «метод фізичного впливу... у вигляді виключення, по відношенню до явних та нероззброюючихся ворогів народу, як абсолютно вірний та доцільний». Також в процесі виявлення ворогів народу з'явилися активні «помічники» – викривачі, які допомагали органам у викритті ворогів. Одним з найяскравіших прикладів таких людей стала аспірантка Київського інституту історії, яка була удостоєна похвали від самого Й. Сталіна за «сумлінну та результативну» допомогу радянській владі.

По-друге, зустрічаються і інші свідчення посилення кримінального переслідування. Так, зазнала змін і стаття 54 Кримінального кодексу УРСР 1927 року в редакції від 20 липня 1934 року, яка в результаті містила цілий комплекс складу злочинів, які передбачали відповідальність за «контрреволюційну діяльність», «зраду Батьківщини», «шпигунство», «тероризм» і таке інше. Всього стаття містила 14 приміток, а деякі з них навіть мали підпункти, позначені літерами. Особи, які звинувачувались по цій статті, незважаючи на те, що статтею передбачались різні міри покарання, підлягали таким вкрай розповсюдженим та, водночас, найсуворішим з них, як розстріл з конфіскацією всього майна та позбавлення волі на строк 10 років з конфіскацією всього

майна (неофіційна назва «десять років без права листування»). Засуджені за 54 статтею КК відбували покарання в виправно-робітничих таборах системи ГУЛАГ.

По-третє, після вбивства 1 грудня 1934 року, секретаря ЦК ВКП(б) та близького друга та соратника Й. Сталіна С.М. Кірова, в той самий день з'явилась Постанова ЦВК та СНК СРСР «Про внесення змін до діючих кримінально-процесуальних кодексів союзних республік». В ній йшлося про необхідність остаточного викоренення всіх ворогів робітничого класу. Згідно до цієї постанови попереднє слідство слід було закінчувати у десятиденний строк, обвинувачувальне заключення вручати звинуваченим за одну добу до розгляду справи в суді, справи заслуховувати без участі сторін, не допускати касаційного оскарження вироків, вирок до найвищої міри покарання приводити до виконання негайно по винесенню вироку.

Все це свідчить про те, що залякування радянського народу, застосування терору було основним засобом існування тоталітарно-репресивної системи. Законодавство СРСР, особливо за часів Сталіна, було активно антигуманістичним, яке закріплювало жорсткий пріоритет суспільного над приватним.

*Оксенюк Богдана Ігорівна
студентка І курсу ІПКОП
НУЮ імені Ярослава Мудрого*

ХРИСТИЯНСЬКА ПРАВОВА ТРАДИЦІЯ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Правова традиція (або традиція у праві) є досить складною для розуміння юридичною категорією. Попри значну поширеність у літературі, уявлення про змістовне наповнення правової традиції, форми її прояву, співвідношення з іншими правовими явищами залишається, на наш погляд, досить фрагментарним. Науковці, розкриваючи природу й сутність правової традиції, визначають її як зв'язок часів, соціальне (правове) спадкування (Ю. Оборотов); як закономірності розвитку сфери правового буття суспільства і одночасно принцип, ідею і тенденцію розвитку правової складової соціальної організації (Ю. Лобода); як правову систему, розглянуту в історичному розвитку (Г. Гленн). Д. О. Вовк слушно зазначає, що правова традиція – це поняття, що характеризує специфічність ідеального і матеріального буття права в контексті уявлення про його історичний розвиток. Традиція – це не самі правові явища, а категорія, яка пояснює їх своєрідність, особливість з огляду на історію їх виникнення і розвитку під впливом певних чинників. Таким вагомим чинником, що вплинув на становлення й розвиток багатьох правових систем, є релігія.

Етичне підґрунтя сучасних держав і систем позитивного права має очевидну орієнтованість на ідеї, цінності, принципи, постулати, принципи, догми тих чи інших релігійних віровчень (християнство, буддизм, іслам, іудаїзм, конфуціанство). Однією з найбільш розвинених релігійних правових традицій у світі є християнська правова традиція – це категорія, яка виражає вплив християнства на право, що відчувається як у країнах, які перебувають у межах європейської цивілізації, так і в окремих випадках поза її межами. Так, заборона вбивства, лжесвідчення, засудження інших, заздрості, вимога до дітей шанувати своїх батьків, праця протягом шести днів та відпочинок на сьомий день, теза про рівність усіх перед Богом – це положення Біблії, що стали загально визнаними нормами людського співжиття і які знайшли відображення в позитивному праві сучасних країн Західної цивілізації. Частково дослідивши виникнення права та його еволюцію, вчені наголошують, що Біблію потрібно вважати

першоджерелом основоположних прав людини: право на життя, сім'ю та працю, свободу особистості, свободу думки, слова, переконання тощо. Зокрема, найбільш кримінально-карне діяння, яке засудило, як Біблія, так і законодавство в усі часи – це вбивство. Біблійний переказ стверджує, що перший в історії людства вбивця – Каїн, який позбавив життя свого брата. За це Бог в якості покарання вигнав його з Едему, але заповів, що кожному хто буде вбивцею Каїна повернеться всемеро більше. Тому заборона на вбивство існувала задовго до заповіді “не вбивай”, яку Господь дав Мойсею.

Кожна релігійна традиція у праві має низку сутнісно-функціональних і змістовних рис. Останні дозволяють охарактеризувати конкретну релігійну правову традицію та відмежувати одну традицію від іншої. Християнська має всі сутнісно-функціональні риси, властиві релігійній традиції як такій (момент виникнення, джерела, сфера дії, чинники поширення і експансивний характер). Серед змістовних рис християнської правової традиції можна виділити: 1) загальність; 2) єдність; 3) існування в умовах секуляризованої державно-правової дійсності; 4) особливості джерел християнської правової традиції. Перш за все християнська правова традиція є загальною, бо присутня у правових системах багатьох країн. Ядром християнської правової традиції є правові системи держав Європи, від яких ця традиція поширилась на інші країни. Ці правові системи мають низку властивостей, формування яких тією чи іншою мірою пов'язане з християнською релігією. Йдеться, у тому числі, про важливість права як соціального регулятора, домінування спеціально-юридичних функцій права над загально соціальними, чітке розмежування держави і суспільства, а також наявність у суспільстві утворень, що можуть опонувати державі у вигляді інститутів громадянського суспільства та ін.

Наступною рисою християнської правої традиції є її єдність, яка виражається в тому, що вплив християнства на будь-яку правову систему або її складові має схожі прояви, незалежно від специфіки кожної правової системи або особливостей певної християнської конфесії. Слід враховувати, що єдність християнської правової традиції не означає її однаковості в усіх правових системах. Ще однією особливістю християнської правової традиції є те, що вона існує в умовах секуляризованості державно-правової дійсності. Сьогоднішнє право і держава країн Західної цивілізації є відокремленими від християнської релігії. Секуляризація призвела до того, що держава практично не санкціонує релігійних та релігійно-правових норм (винятками з цього правила можуть бути різного роду символічні норми, такі як окремі релігійні свята, порядок складення присяги, що може включати релігійні формули або саме складання може відбуватися на Біблії, тощо), церква не є суб'єктом нормотворчості або правозастосування (окремі винятки, як, наприклад, церковні суди у Греції, не мають системного характеру і лише підтверджують загальне правило), а релігійні доводи у правових процедурах не розглядаються як переконливі. Свою специфіку мають джерела християнської правової традиції. Перш за все зазначимо, що цим джерелам властиві всі ті особливості, що присутні у джерелах будь-якої релігійної традиції у праві. Вони мають суперечливий характер (протиріччя між нормативним і доктринальним блоком і релігійною практикою); канони християнства є ультраконсервативними, через що постає питання щодо їх пристосування до сьогодення; у певні історичні періоди канонічне право та церковна діяльність виконують роль не лише джерел, а й проявів християнської правової традиції, набуваючи характеру складової правової системи, та ін. Утім для розуміння природи християнської правової традиції головним моментом своєрідності її джерельної

основи виступає церква, тобто високоорганізоване, структуроване, апаратне, ієрархічне об'єднання християнських громад.

Омарова Айсел Азад кизи
аспірант кафедри історії держави
і права України і зарубіжних країн
НУЮ імені Ярослава Мудрого

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ІСТОРИЧНОГО ДОСВІДУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

1. Демократичне державотворення в Україні за роки її незалежності, його законодавче забезпечення продемонстрували не лише явну недооцінку необхідності і важливості практичної реалізації приписів розділу XI (ст.ст. 140-146) Конституції України щодо прав і організації органів місцевого самоврядування, а й новелізації відповідних статей Основного Закону, ЗУ «Про місцеві ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування», окремих законів щодо його здійснення в м. Києві і Севастополі, а також врахування уроків історичного вітчизняного досвіду. Невирішеність цих проблем у правовому полі загострило і без того гостру політичну і соціально-економічну кризу в країні на початку 2014 року, виникнення масових мітингів з вимогами федералізації країни або автономізації регіонів, проведення місцевих референдумів тощо. Тимчасова втрата Україною АРК, окупація Росією її територій ще більш загострило нагальність конституційної реформи в Україні. Таким чином, її необхідність і нагальність, а з іншого боку – не допущення поспішності, непослідовності в проведенні конституційної реформи, новелізації визначення конституційно-правових засад функціонування місцевого самоврядування, розширення прав територіальної громади, організації його органів робить очевидним звернення й до багатого історичного досвіду місцевого самоврядування в Україні та його врахування.

2. 150 років тому були створені органи земського самоврядування у шістьох українських губерніях згідно з Положенням про губернські і земські установи 1864 року. Земські установи створювалися задля управління місцевими справами, в першу чергу господарськими. Земства організували школи: чотирирічні, початкові, гімназії, професійні, технічні, курси для підвищення освіти вчителів, курси українознавства. Земства дбали про санітарію та гігієну, утримували шпиталі, лікарів, фельдшерів, - акушерок. Медична допомога була безплатною: для всієї людності, незалежно від того, чи пацієнт платив земські податки, чи ні. Протягом майже 50-літнього існування земства зразково поставили справу медичної обслуги в українських губерніях. Земства займалися будівництвом шляхів, налагодженням поштового зв'язку тощо. Земська реформа 1864 року передбачала, що земські установи діяли лише в межах губернії або повіту. Достатньо важливим є створення виконавчих органів – повітової та губернської земських управ, які були постійно діючими органами. Саме вони безпосередньо займалися вирішенням питань місцевого значення.

Питання місцевого самоврядування є актуальним і досі. Погоджуючись з твердженням академіка Академії правових наук В.Ф.Погорілко щодо того, що в системі місцевого самоврядування не діє принцип поділу влади, властивий механізму держави, зазначимо, що місцеве самоврядування передбачає єдність його представницьких органів. Оскільки завданням органів місцевого самоврядування є

представлення інтересів територіальної громади, тому й система цих органів діє як єдиний «організм».

3. Україні завжди було притаманне вирішення місцевих справ колегіальним способом. Однак є деякі історичні аспекти, які не були враховані при побудові сучасного місцевого самоврядування. Насамперед мова йде про виконавчі органи на рівні губерній і повітів. На сьогодні в Україні виконавчі органи (виконавчі комітети) створені на рівні сіл, селищ, міст та районів у містах, які підзвітні відповідним радам. Обласні ради не мають постійно діючого виконавчого органу – виконавчого комітету. Приєднуємось до думки, що створення такого органу задля забезпечення контролю за проектами місцевих програм соціально-економічного і культурного розвитку, цільових програм з інших питань, місцевого бюджету, проекти рішень з інших питань, що вносяться на розгляд обласної ради, координації діяльності відділів, управлінь та інших виконавчих органів ради, підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності відповідної територіальної громади, надання можливості змінювати або скасовувати акти підпорядкованих йому відділів, управлінь, інших виконавчих органів ради, а також їх посадових осіб.

Видатна роль земських установ в розвитку місцевого життя та культури у підвищенні культурного рівня народу та поліпшення його життя. Земства стали центрами ліберального руху в країні. Наслідком цього стало негативне ставлення до органів місцевого самоврядування з боку уряду та дворянства. Ігнорування потреб місцевого самоврядування, необхідності послідовної демократизації і децентралізації державної влади, корупція привели царську Росію до трьох революцій на початку ХХ ст., а в Україні – до революції 2014р.

*Павленчак Роксолана Володимирівна
студентка 1 курсу ІПКОЮ
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

«Суспільний лад українських земель під владою Польщі та Литви»

Суспільний устрій і право Польщі та Литви суттєво впливали на суспільні та правові процеси на українських землях, які входили до складу Королівства Польського та Великого князівства Литовського. Період перебування українських земель у складі Польщі та Литви характеризується як дуже значним соціальним розшаруванням, так і появою нових верств населення та новими формами суспільних відносин. Соціальне та правове становище усіх верств населення на українських землях визначалося розмірами їхньої земельної власності. Джерелами зростання земельних володінь польських, литовських та українських феодалів були загарбання земель общини, купівля-продаж земельних маєтків, освоєння пустищ та феодальні земельні пожалування. Паралельно з цим представники панівних верств одержували від польського короля і великого князя Литовського земельні пожалування за службу. Отримавши величезні земельні володіння, феодали намагалися закріпити свої права на них.

У першій половині XVI ст. основні земельні ресурси України були зосереджені в руках незначної групи великих феодалів. Великі землевласники оформилися у вищий феодальний стан, що дістав назву “магнати”, і здобули для себе широкі політичні права та привілеї. Другою найчисленнішою групою панівного

класу на українських землях була шляхта – середні й дрібні землевласники. Її основою була військова служба.

Приєднання наприкінці XVI ст. Галичини до Королівства Польського сприяло широким пожалуванням українських земель польським шляхтичам. Водночас для зміцнення свого становища у Галичині королі підтверджували права українських феодалів на землю та наділяли їх новими маєтками. Але, на відміну від польських, галицькі шляхтичі разом з певною кількістю своїх людей залежно від розміру маєтку змушені були безкоштовно брати участь у військових походах польського короля. Крім того, галицька шляхта сплачувала у польську скарбницю значні грошові й натуральні податки.

У першій половині XVI ст. уряд Великого князівства Литовського вжив деяких заходів, спрямованих на підвищення ролі шляхти. Першим кроком у цьому напрямі було відокремлення шляхти від нижчих соціальних прошарків – заможних селян та міщан. Остаточному оформленню шляхетського стану сприяла аграрна реформа 1557 р., під час якої перевірялися права на землю і шляхетство. Унаслідок відокремлення шляхти від інших верств відбувалися зміни в правовому становищі шляхти. Вона остаточно перетворюється в лицарський стан. Нешавські статuti 1454 р. звільнили шляхту від суду королівських чиновників. У 1496 р. шляхта була звільнена від сплати мита за іноземні товари. Шляхта дістала право присягати на суді, що вважалося незаперечним доказом.

Окрему суспільну верству становило духівництво. До нього належали не лише священики, але і їхні родини і весь церковний причет, усі вони підлягали суду єпископа. Духівництво було численним – навіть малі села мали свої церкви. Церкви засновувала шляхта, міщанство, а інколи й селяни. Духовний сан вважався спадковим: після батька парафію одержував син. Під польською владою православна церква втратила своє привілейоване становище й опинилася перед небезпекою повного знищення. Вищі церковні посади контролювала державна влада і надавала їх відданим людям. Але незважаючи на це роль церкви як національної організації була на той час значною.

Основну масу населення українських земель становило селянство, яке перебувало на різних ступенях феодальної залежності. За правовим становищем селянство поділялося на дві категорії: тих, хто мешкав на королівських землях, і тих, хто мешкав на землях магнатів чи шляхти або на церковних і монастирських землях.

За ступенем залежності від феодалів селянство поділялося на три групи: вільні селяни, які мали право безумовного виходу від феодала після виконання своїх зобов'язань; залежні селяни, які ще мали право виходу, але за певних умов: у визначений час, після виплати феодалу встановленого викупу або надання "замісника"; покріпачені селяни, які вже позбулися права виходу від феодала.

Крім цих основних категорій, існувало селянство проміжного, перехідного типу. Загальна тенденція характеризувалася переходом селян від простих форм економічної залежності до складніших і, зрештою, - до їхнього повного правового закріплення. На селянстві лежав увесь тягар сплати натуральних і грошових податків на користь держави, окремих феодалів, а також церковної десятини. Одним з головних загальнодержавних податків був щорічний податок.

Таким чином, з появою на українських землях нових хазяїв – значно посилювався феодально-кріпацький і національно-релігійний гніт. Українське суспільство розподілилося на багато прошарків.

Список використаної літератури:

1. Багацький В. В. Історія України : підруч. / В. В. Багацький, Л. І. Кормич. – [3-тє вид., переробл. і доповн.]. – К. : Алерта, 2010.
2. Історія держави і права України: підручник / В. Д. Гочаренко, В. М. Єрмолаєв, В. О. Румянцев та ін. ; за ред. В. Д. Гончаренка. – Х.: Право, 2013. – 704 с.
3. Історія держави і права України. Підручник. –У 2-х т./ За ред. В. Я. Тація, А. Й. Рогожина, В. Д. Гончаренка. – Том 1. – Кол. Авторів: В. Д. Гончаренко, А. Й. Рогожин, О. Д. Святоцький та ін. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 656 с.
4. Історія держави і права України - Ч.1 : Навчальний посібник / Іванов В. М. - К.: МАУП, 2002.- 264 с.
5. [Електронний ресурс] режим доступу:
<http://izno.com.ua/istoriya-ukrayini-tema-9-ukrayinski-zemli-u-skladi-velikogo-knyazivstva-litovskogo-ta-inshih-derzhav-u-drugiy-polovini-hiv-pershiy-polovini-hvi-st/>
6. [Електронний ресурс] режим доступу:
http://pidruchniki.ws/1066120643246/pravo/suspilniy_ustriy

*Панченко Маргарита Віталіївна
НЮУ ім. Ярослава Мудрого,
Полтавський юридичний інститут,
Студентка групи ПІ-13-01*

СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ В ЛИТОВСЬКОМУ СТАТУТІ 1588 РОКУ

Литовський статут 1588 р. був важливим джерелом права на українських землях, він забезпечував спадкоємність і наступність багатьох норм та інститутів українського права, сформованих у Київській Русі та Галицько-Волинській державі. Зважаючи на велике значення та високий рівень конкретизації в питанні яке стосується спадкового права, можна вважати цю тему актуальною, адже саме Литовський статут 1588 р. вирізнявся достатньо високим, як для того часу, рівнем юридичної техніки.

Серед положень приватного (цивільного) шлюбно-сімейного права у Литовському статуті 1588 р. важливе місце посідають і норми спадкового права. В результаті цього спадкове право виділилося у самостійний правовий інститут. У польсько-литовському праві розрізнялося спадкування за законом, заповітом і на основі звичаю.

Особливе місце у III Литовському статуті виділено спадкуванню за законом. Згідно з III Литовським статутом за законом спадкували: діти, брати, сестри, батьки та інші кровні родичі; іноді вони позбавлялись права на спадок – дівчина, яка вийшла заміж без згоди батьків чи опікуна, вдова-шляхетка, яка без згоди родичів вийшла заміж за простолюдина, визнані незаконнародженими діти, діти державних злочинців та деякі інші. Вдова отримувала довічне держання, яке по її смерті переходило до дітей (р.V, арт. 1).

Розрізнялося спадкування батьківського і материнського майна. Литовський статут 1588 р. передбачав, що: «спадщина, нерухоме майно, коштовність та майно рухоме тільки синам і близьким по зброї буде переходити». Отже, батьківське майно, у тому числі куплене, передавалося у «вотчину» лише синам, а дочкам - переважно тільки придане з четвертої частини всякого майна батьківського і купленого (р.V, арт. 13).

Що стосується материнського майна, як нерухомого у вигляді маєтків, так і рухомого, у тому числі готівки, золота, срібла, одягу і прикрас, коней, повозок, килимів, тощо, то все це повинно рівно розподілятися поміж дітьми, як синами, так і дочками.

При відсутності синів, дочок, інших нащадків і родичів фамільне (родове) майно, набуті маєтки переходили до близьких по чоловічій лінії. Материнське майно повинно було перейти до тих спадкоємців, які були більш близькі до материнської маєтності.

Якщо не було спадкоємців за законом і за заповітом, майно визнавалося вимороченим і переходило до державної казни, великого князя. Згідно з Литовським статутом 1588 р. таку норму було введено саме так: «котрі без нащадків і спадкоємців своїх вмирають, ні на кого права свого природженого, вислуженого і набутого не записавши; тим звичаєм маєтки спадком на нас Господаря Великого, князя Литовського... переходять і переходити будуть до державної скарбниці»(р.V, арт. 9).

В той же час багато питань, пов'язаних із спадковими відносинами, регулювалося нормами звичаєвого права. Як сказано у III Литовському статуті, справи про спадкоємство повинні розглядатися переважно на основі норм Руської Правди і звичаєвого права.

Отже, Литовський статут 1588 р. не лише підтверджував вже визначені права на спадщину, але й містив у собі чіткий перелік учасників процесу успадкування та конкретизував деякі моменти щодо втрати права на спадщину. В той же час він вводив ряд нових юридичних понять, які стосувалися спадкового права, це зокрема поділ майна на батьківське та материнське. Науковий керівник: к.ю.н., доцент Козаченко А.І.

Пахомова Анастасія Валеріївна
Національний університет імені Ярослава Мудрого
Студентка 4 факультету, 1 курсу, 18 групи

Порівняльна характеристика судової системи за реформою 1864 р. та сьогодення

Судова система – це невід’ємна частина становлення людства, яка ще з давніх часів зародилася у давніх слов’ян. Вона невпинно еволюціонувала з кожним століттям і допомогла людям перейти від епохи варварства, де люди не могли контролювати свої діяння, розуміти, що слід робити, а чого вчиняти не треба, до цивілізації. Не можна не виділити один з дуже важливих періодів її становлення та удосконалення як судова реформа 1864 року.

Дослідженнями еволюції судової системи займалися багато вчених, такі як: О. А. Демичев, А. Г. Галкин, А. Д. Попова, Ю.А. Калінкин, А. А. Головачов, М. А. Филипов, Т. У. Воробейкова, Б. В. Віленський, І. В. Гессен, Г. А. Джаншиєв, М. Г. Коротких, А. М. Мойсінович, С.В. Боботов, М. М. Бедрій, Л. Барсов, І. А. Блінов, Г. С. Вайнштейн, Р. Х. Валєєва, Є. В. Васьковський, Г. В. Вербловський, Є. Ф. Глухачов, А. Х. Гольмстен та ін.

Судова реформа 1864 року ставила завдання докорінно змінити судоустрій. Вона впровадила багато змін, які і сьогодні зустрічаються в судовій системі України.

Судові статuti в частині судового устрою ("Учреждениесудебных установлений") запропонували значне скорочення чисельності судових інстанцій та суттєве спрощення судової системи. Замість складної структури дореформених судів створювалися дві системи судів: загальна та мирова.

Система мирових (можна сказати місцевих)судів розглядали дрібні цивільні та кримінальні справи і складалася з двох ланок: 1) дільничний мировий; почесний мировий суддя, 2) повітовий з'їзд мирових суддів - апеляційна інстанція для справ, що розглядалися дільничними мировими суддями. А загальною касаційною судовою інстанцією, яка також поширювалася на мирові суди, було визначено Сенат. Суд став гласним, відкритим та усним. Полягав в змагальному процесі, при якому сторони отримували рівні права на пред'явлення та спростування доказів. Судова влада була відділена від адміністративної. Судове слідство було відділене від поліцейського і стало процесуально незалежним. Судді загальних судів стали незмінними, а мирові – виборними на строк. Суд став єдиним для всіх верств населення. Було введено право сторін і підсудних на захист у суді, право на представлення своїх інтересів адвокатом. Право сторін та осуждених на касацію. Рішення приймалися на основі внутрішнього відчуття суддів або присяжних, без прийняття доказів як явну істину. Передача менш важливих справ світовим судам, а більш значущих – загальним. Підсудність цивільних справ вимірялася сумою позову, а кримінальних – за тяжкістю покарання, яке могло настати. Вводився суд присяжних для обвинувачених а злочинах середньої та важкої тяжкості. Право підсудного на заперечення у судовому засіданні доказів, подані слідством, у тому числі і право повторного допиту у суді свідків та експертів. Неможливість перегляду вступившого в силу вирока, якщо стали відомі нові обставини, що вказують на винуватість підсудного. Винесення тільки обвинувачувальних та виправдовуючих вироків. Рішення приймалися одноособово суддею. Існували також міри, що забезпечували доступність суду для неосвічених позивачей, які не могли професійно представляти себе у суді. Також у цивільному судочинстві впроваджувалися міри проти затягування судового процесу шляхом неявки до суду.

У мирові суди могли обиратися ті місцеві жителі, яким виповнилося 25 років, вони здобули освіту у вищих або середніх навчальних закладах або склали належний іспит, або ж прослужили не менш як три роки на таких посадах, при виконанні яких могли набути практичних відомостей у провадженні судових справ. Присяжних вибирали теж з місцевих жителів усіх станів, тих, хто був в російському підданстві, кому виповнилося 25 років і кому не більше 70. Також присяжний мав проживати в тому повіті, де відбуваються вибори присяжних засідателів не менше 2-х років.

Порівнюючи окреслені впровадження можна сказати, що судочинство того періоду дуже наблизилось до сучасного і усі зазначені зміни привнесли позитивні наслідки у здійсненні правосуддя кінця 19 ст. Багато спільного можна винести з періоду реформи та теперішнього часу.

В системі судочинства України судовий розгляд справи також може бути оскаржений у вищестоящій інстанції: апеляційній, а потім касаційній. Також як і в часи реформи судовий процес є гласним та відкритим за деякими виключеннями. Суд в сучасній Україні базується на змагальній основі. До суду можна звернутися будь - кому, не зважаючи на своє соціальне становище. На захист у суді також можна розраховувати не зважаючи навіть на скрутне становище. Послуги адвоката пред'являються любій особі, яка бажає, щоб її інтереси представлялися у суді

кваліфікованим юристом. Якщо людина не в змозі розрахуватися за послуги адвоката, то вона отримає послуги юриста за кошти держави.

Також дуже багато спільного можна знайти у вимогах, які ставляться до суддів і до присяжних. Особа, яка бажає стати суддею місцевого суду повинна бути не молодшою за 25 років, проживати 10 років на Україні и мати вищу юридичну освіту. Присяжними же може стати люба особа, якій виповнилося 30 років, що проживає на території, на яку поширюється юрисдикція відповідного суду.

Вимоги на заміщення посади судді та присяжного в кінці 19 століття були менш вибагливими. Якщо порівнювати з сучасною судовою системою України, то суддею могла стати люба особа, яка хоча б три роки пропрацювала помічником судді і їй для цього не було обов'язково мати вищу юридичну освіту і проходили кваліфікаційні іспити. Але це пояснюється тим, що сьогодні кожна дитина отримує середню освіту, а в 19 столітті це не було обов'язковим і це було досить проблематично для певних верств суспільства.

Якщо не враховувати проблеми і складнощі тогочасного суспільства, то можна зробити висновок, що вже у другій половині дев'ятнадцятого століття судова система зазнала великих змін, які залишаються незмінними навіть у сучасному судочинстві.

Плетньова Катерина Володимирівна

Національний юридичний університет

Імені Ярослава Мудрого

Студентка 4 факультету, 1 курсу, 18 групи

Порівняльний аналіз Конституції Пилипа Орлика і Конституції УНР 1918 р.

Ці два документи мають дуже важливе значення для історії держави та права України. Ці Конституції, можна сказати, послугували фундаментом для створення послідувачих. Ці документи, які випередили свій час, відрізняються своєю демократичністю.

Найбільш поглиблено це питання досліджували такі вчені, як А. Г. Слюсаренко, М. В. Томенко та Різниченко В.

Почнемо з **Конституції Пилипа Орлика**. Вона була укладена у 1710 році. Фактично це був договір гетьмана Війська Запорозького Пилипа Орлика зі старшиною та козацтвом Війська.

Документ був складений у двох примірниках : західноруською мовою і на латині. Складався з преамбули та 16 статей. В преамбулі була викладена історія становлення Київської Русі та історія козацтва.

Документ було написано під сильним впливом передових на той час західноєвропейських наукових доктрин (природних прав, розподілу влади тощо) і передбачав таку модель організації державної влади в Україні, яка б базувалася на засадах принципу розподілу влад .

Перейдемо до другого документу. **Конституція УНР** це основний закон УНР, прийнятий Центральною владою 29 квітня 1918 року, в останній день існування Центральної Ради.

Конституція УНР складається з 83 статей, які об'єднані у 8 розділів.

Державна влада в Українській Народній Республіці походить від народу. Всенародні Збори є верховним органом влади, що здійснюють вищу законодавчу

владу. Вища виконавча влада належить Раді Народних Міністрів. Немає положення про систему стримувань і противаг.

Обидві Конституції проголошували забезпечення демократичних прав людини, створення парламентської республіки, а також розподіл влади на 3 незалежні одна від одної гілки (виконавчу, законодавчу та судову).

Головна ідея Конституції Пилипа Орлика — повна незалежність України від Польщі та Росії, причому кордони з Польщею визначалися по річці Случ, як за Богдана Хмельницького, а за Конституцією УНР Україна проголошувалась «державою суверенною, самостійною і незалежною».

Крім визначення території української держави, Конституція Пилипа Орлика визначала права усіх верств населення України, незалежне становище Запорозької Січі від Польщі та Росії. За Конституцією УНР проголошувалась рівність громадян «в своїх громадянських і політичних правах» незалежно від народження, віри, освіти, національності, майна, податкування. Встановлювалися демократичні свободи «слова, друку, сумління, організації, страйку», недоторканність «домашнього огнища», таємниця листування, «свобода перемін місця перебування».

За Конституцією Пилипа Орлика гетьман призначався главою держави, поряд з ним мала діяти Генеральна старшинська Рада, що певною мірою обмежувала владу гетьмана й регулювала його відносини з народом. Крім старшини до Ради мали увійти представники від кожного полку. Державний скарб відділявся від гетьманського, на утримання гетьмана виділялися строго визначені окремі землі та кошти. Полковники та сотники повинні були обиратися демократично — вільними голосами козаків чи сотні. Гетьман зобов'язувався стежити за справедливим розподілом і збиранням державних податків, що сплачувалися козацькими підпомічниками, селянами, міщанами, купецтвом.

У Конституції УНР відсутні положення про посаду президента. УНР мала стати демократичною парламентською державою.

В Конституції Пилипа Орлика зазначено, що православ'я є панівною релігією у державі. У той час як Конституція УНР є більш демократичною у цьому сенсі.

Важливою особливістю, що відрізняла Конституцію Пилипа Орлика від звичайних гетьманських статей і робила подібною до пізніх європейських конституцій, було те, що вона укладалася не міжгетьманом і монархом (протектором української держави), а між гетьманом та козацтвом, яке виступало від імені всього українського народу.

Конституцію Пилипа Орлика називають однією з найдемократичніших того часу. Однак, Конституція не набрала чинності.

Конституція УНР не була реалізована також, проте вона має велике історико-правове значення. Вона увібрала в себе провідні ідеї української та світової правової думки, ставши першою Конституцією незалежної і суверенної України.

Слід зазначити, що вже сама структура Конституції УНР 1918 р. відповідала тим конституційним стандартам, які нині визнані міжнародною юридичною спільнотою.

В першій Конституції, на відміну від другої, є положення про главу держави. Обидві Конституції так і не вступили в дію через різні причини.

Можно зазначити, що з моменту створення першої Конституції до нашого часу конституції мали обмежений чи тимчасовий характер.

Список використаної літератури:

1. Віктор Шишкін. Конституція, яка випередила час//День.- 2007.
2. Кульчицький С. В., Мицик Ю. А., Власов В. С. Історія України: довідник для абітурієнтів та школярів. — К.: Літера ЛТД, 2009. — 528 с.

3. Медведчук В.В. Конституційний процес в Україні і організація державної влади та місцевого самоврядування-Київ Україна 1996р.
4. Мироненко О.М. Історія Конституції України-Київ ін Юре 1997р.
5. Основи держави і права України (ред. І. Б. Усенко). - К., 1993.
6. Перша Конституція України гетьмана Пилипа Орлика. 1710 рік. - К.: Веселка, 1994.
7. Слюсаренко А. Г., Томенко М. В. Історія української конституції, 1993. - С. 9.
8. Хрестоматія з історії держави і права України: У 2 т. / За ред. В.Г. Гончаренка. – К.: Ін Юре, 1997. – Т. 2. – С. 52-60.
9. Христюк П. Замітки і матеріали до історії Української революції 1917 – 1920 рр. / П.Христюк. – Т.2. – Відень, 1921. – С. 175-180.

Пліско Денис Богданович
Студент 1 курсу ІПКОЮ
НУЮ імені Ярослава Мудрого

Освободительная война украинского народа 1648 — 1654 года

Освободительная война украинского народа 1648 — 1654 года — массовый народно-освободительное движение за независимость против польского господства. Его ведущей силой стало казачество. Однако активное участие в войне приняли крестьяне, мещане, часть украинской православной шляхты.

Восстание Хмельницкого — вооружённое казацко-крестьянское восстание на землях Надднепрянщины Речи Посполитой и последующая народная национально-освободительная война православного населения против власти Речи Посполитой, польских магнатов и их сторонников. Война велась под лозунгами освобождения православного населения от социального, национального и религиозного гнёта в обществе Речи Посполитой. Возглавил восстание гетман низовых запорожских казаков и полковник Войска Запорожского Богдан Хмельницкий. Начавшись с бунта казаков Запорожской Сечи, оно вскоре было широко поддержано православным населением Левобережной и Правобережной Украины, Белой Руси, Волыни и Подолья. Активное участие в восстании также принимали крымские татары, которые то поддерживали Хмельницкого, то выступали на стороне поляков. На Украине начался новый подъём народного движения, переросший к 1648 в Освободительную войну, которую возглавил Богдан Хмельницкий. В конце 1647 в Запорожской Сечи вспыхнуло антипольское восстание казаков, избравших Хмельницкого гетманом.

В начале 1648 Хмельницкий, заключивший договор о помощи с крымским ханом, двинулся против польских войск, которые разбил 6 мая у Жёлтых Вод и 16 мая в Корсунском сражении 1648. Главной силой Освободительной войны стало крестьянство, которое желало превратиться в казаков и требовало создания новых полков. К восставшим казакам и крестьянам присоединялись мещане, часть мелкой украинской шляхты и православного духовенства. Польское правительство, напуганное размахом народного движения, начало переговоры с Хмельницким, который в ноябре принял участие в выборах нового польского короля. Избранный королём Ян Казимир заключил с казаками перемирие. Казацкое войско, сняв осаду Львова, возвратилось из Западной Украины и 23 декабря 1648 (2 января 1649) во главе с Хмельницким вступило в Киев. Переговоры в феврале 1649 Хмельницкого о мире с Польшей окончились неудачей. Он стал активно добиваться помощи от России. Ещё 8 июня 1648 Хмельницкий обратился с письмом к русскому царю Алексею Михайловичу, прося принять Украину под власть России; в начале 1649 он

повторил эту просьбу. Но русское правительство не было готово к войне с Польшей. В начале 1649 оно установило дипломатические отношения с Хмельницким и стало оказывать ему экономическую и военную помощь (разрешило донским казакам и служилым людям сражаться на стороне украинских казаков). Битва под Жёлтыми Водами, Битва под Корсунем.

Навстречу войску Хмельницкого двинулся сын Николая Потоцкого Стефан со своим отрядом. Армия Стефана Потоцкого проходила вглубь степи и не встречала сопротивления. 6 мая 1648 года Хмельницкий напал на неё всем своим войском и наголову разбил польское войско под потоком Жёлтые Воды. Битва под Желтыми Водами стала первым существенным достижением восстания. После победы войско Хмельницкого направилось на Корсунь, однако поляки опередили повстанцев, напали на город, разграбили его, вырезали часть населения. Хмельницкий решил нагнать коронное войско, и 15 мая 1648 польская армия во главе с Николаем Потоцким и Мартыном Калиновским попала в засаду недалеко от Корсуни (на Гороховой Дубраве) и потерпела разгромное поражение. В ходе Корсунской битвы почти двадцатитысячное королевское войско было уничтожено казацко-татарской армией; польские военачальники Потоцкий и Калиновский были взяты в плен и отданы татарам в благодарность за их помощь. 1 октября 1653 в Москве Земский собор постановил принять Украину под власть русского царя и объявить войну Польше. Украина была воссоединена с Россией в едином государстве, что было подтверждено и одобрено украинским народом на Переяславской раде 1654. Воссоединение Украины с Россией имело прогрессивное значение для последующего политического, экономического и культурного развития украинского народа. Оно укрепило союз и дружбу двух братских народов, совместно боровшихся против иноземных захватчиков за своё национальное и социальное освобождение. Богдан Хмельницкий сыграл большую роль в воссоединении России с Украиной в то время. Учитывая такое содержание, цели и характер борьбы, ее можно определить как центральное звено народной революции в Украине второй половины XVII в. Основные сражения освободительной войны: в урочище Желтые Воды, Корсунская, возле г. Пилявцы, осада Львова (1648 г.), под Зборовом и Збаражем (1649 г.), под местечком Берестечко (1651 г.), под Кнутом. (1652 г.). Из этих предложений Алексей Михайлович и боярская дума 21 марта того же года утвердили 11 пунктов. Украинско-российский договор *de jure* закреплял автономный статус Украины в составе России. При этом гетман и Войско Запорожское пользовались не только правом самоуправления на казацкой территории, но и могли вступать в дипломатические отношения с иностранными державами – правда, за исключением Польши и Турции (с польским королем и «турским салтаном» - только через Москву). Таков был главный политический итог Освободительной войны 1648-1654 гг. В социально-экономической сфере результаты тоже были впечатляющими: крестьяне фактически стали вольными землепашцами, крепостное право на территории казацкой Украины ликвидировалось явочным порядком вместе с ликвидацией крупных землевладений польской короны, магнатов, шляхты и католической церкви.

Список использованной литературы:

1. Буганов В.И. Мир истории: Россия в XVII столетии. - М.: Мол. гвардия, 1989. - 318 с.
2. Муравьев А.В., Сахаров А.М. Очерки истории русской культуры IX - XVII в. - М.: Просвещение, 1984. - 336 с.
3. История России (IX - XX в.): Учебное пособие / Отв. ред. Я.А.Терехов. - М.: Гардарики, 1999. - 623 с.
4. Рыбаков Б.А. Мир истории: Начальные века русской истории. - М.: Мол. гвардия, 1987. - 351

с.

5. Сергиенко Г.Я. «Хрестоматия по истории Украинской ССР: 7-8 класса» - К., 1987. 12 – 118 с.

Погребняк Аліна Валеріївна

*Студентка I курсу Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України
Національного Юридичного Університету ім. Ярослава Мудрого*

КОНСТИТУЦІЯ УРСР 1937 РОКУ

13 липня 1936 року Президія ЦВК УРСР утворила конституційну комісію, до складу якої увійшли державні та партійні провідники України: Петровський, Косіор, Постишев, Затонський, Любченко, Якір та інші. Наприкінці 1936 року Президія ЦВК УРСР прийняла проект Конституції, запропонований конституційною комісією, за основу. Після всенародного «Обговорення» він був переданий на розгляд Надзвичайного XVI з'їзду Рад УСРР, який відкрився 25 січня 1937 року. 30 січня з'їзд Рад постановив: «Проект Конституції Української Радянської Соціалістичної Республіки в редакції, поданій Редакційною Комісією З'їзду, затвердити».

Конституція УРСР 1937 року складалася з 146 статей, об'єднаних у 13 розділів.

Перший розділ характеризував суспільний устрій УРСР. Політичною основою було названо Ради депутатів трудящих. Також у цьому розділі було окреслено види власності в УРСР.

Розділ другий регламентував державний устрій. У ньому було закріплено право на вихід УРСР зі складу СРСР. Але це право було лише декларативним, бо механізм виходу зі складу СРСР описано не було. Також цей розділ містить перелік областей, що увійшли до складу УРСР. У 19 статті викладено повноваження вищих органів влади та державного управління.

З третього по сьомий розділи висвітлюється структура, порядок утворення, компетенція, основні форми і методи діяльності, а також підзвітність вищих і місцевих органів державної влади і державного управління УРСР і Молдавської АРСР.

Третій розділ характеризує вищий орган державної влади УРСР – Верховну Раду, що обиралася громадянами України строком на 4 роки. Віднині це був єдиний законодавчий орган УРСР. Інші органи такого права не мали. Верховній Раді належали всі права, які мала республіка: прийняття Конституції УРСР, установа адміністративно-територіального устрою республіки, видання законів, охорона державного порядку і прав громадян, затвердження народно-господарського плану і бюджету республіки.

Верховна Рада УРСР обирала Президію – постійно діючий колегіальний орган, у складі якого голова, його заступники, секретар та інші члени. Президії надавались такі повноваження: скасування рішень Раднаркому УРСР, рішень і розпоряджень обласних рад депутатів трудящих, звільнення з посад і призначення наркомів УРСР (в період між сесіями Верховної Ради). До компетенції Президії Верховної Ради входило також надання прав громадянства, почесних звань, помилування громадян після судових вироків. Слід зазначити, що усім більш-менш важливим актам вищезгаданих органів державної влади передували рішення відповідних партійних структур, які не тільки контролювали, а й часто заміщали державні органи, фактично здійснюючи їх функції.

Верховна Рада також утворювала уряд – Раднарком УРСР, який був найвищим виконавчим і розпорядчим органом державної влади. Він мав право видавати постанови і розпорядження «на основі законів СРСР і УРСР, постанов і розпоряджень Ради Народних Комісарів СРСР» і перевіряти їх виконання.

Четвертий розділ описує органи державного управління УРСР. Вищим виконавчим та розпорядчим органом була Рада Народних Комісарів. До складу Раднаркому входили голова, його заступники, голова державної планової комісії УРСР, уповноважений комітету заготівель СРСР, начальник управління у справах мистецтв, уповноважені загальносоюзних наркоматів і 14 наркоматів УРСР, 10 з яких очолювали союзно-республіканські наркомати і тільки 4 – республіканські (освіти, місцевої промисловості, комунального господарства, соціального забезпечення). Така структура Раднаркому свідчила про сильну централізацію в справах державного управління.

П'ятий та шостий розділи присвячено органам державної влади та органам державного управління Молдавської РСР.

Сьомий розділ характеризував місцеві органи державної влади. Згідно зі ст. 72, органами державної влади в областях, округах, районах, містах, поселках, станицях та селах УРСР були Ради депутатів трудящих. Окреслено і порядок їх обрання, скликання, засідання та їх склад.

Місцеві органи радянської влади всіх рівнів діяли під постійним контролем територіальних структур правлячої партії, які повністю відповідали адміністративно-територіальному поділу і мали аналогічний орган у тій чи іншій адміністративній одиниці.

Восьмий розділ присвячено бюджету УРСР. У дев'ятому розділі йдеться про суд, прокуратуру та судочинство, повноваження суддів та прокурорів, порядок їх призначення, гарантії їх функціонування.

У десятому розділі окреслено права та обов'язки громадян УРСР. Перелічено такі права, як право на труд, відпочинок, освіту. Закріплено рівноправ'я чоловіків та жінок, також жінкам гарантовано державну охорону інтересів матері та дитини. Визначено і рівноправ'я громадян УРСР незалежно від їх національності та раси. Ст.123 закріпила, що церква відокремлена від держави. Конституція проголошувала свободу друку, зборів, недоторканість особи, житла і листування, ввела принцип відкритості судових процесів, підтвердила права звинувачених на захист тощо. Але в дійсності ці демократичні норми не діяли. Ст.124 дозволяє утворення суспільних організацій, але в ній же явно пропагується Комуністична партія, бо «найбільш активні та освічені громадяни з рядів робітничого класу та інших прошарків трудящих в Комуністичну партію». В розділі також закріплено такі обов'язки громадян УРСР, як шанувати Конституцію, виконувати закони, берегти та укріплювати соціалістичну власність, нести військову службу.

Одинадцятий розділ присвячено виборчій системі. Багатоступеневі вибори до органів влади замінялися прямими при таємному голосуванні. Категорія «позбавленців», тобто осіб, які вилучалися з політичного життя через їх належність до «експлуаторських верств», ліквідувалася. Селяни одержували рівні з робітниками права обирати й бути обраними в усі органи влади. Виборчі округи в містах стали формувати не за виробничими одиницями (завод, фабрика), а, як і на селі, за місцем проживання виборців.

Дванадцятий розділ присвячено державній символіці, а тринадцятий – порядку змінення конституції.

Конституція 1937 року була побудована таким чином, що сама її структура абсолютизувала державу. Всебічний розвиток особи в цій Конституції розглядався не як мета соціалістичного будівництва, а як засіб досягнення мети – побудови сталінської моделі соціалізму. Усе це свідчило про те, що Конституція УРСР, як і Конституція СРСР, не забезпечувала втілення в життя багатьох своїх положень. Вона мала лише декларативний характер, а реальна практика сталінізму лише підкреслювала антидемократичність Конституції УРСР 1937 року.

*Поліщук Аліна Ігорівна
студентка 1 курсу ІПКОЮ
НУЮ імені Ярослава Мудрого*

Порівняльна характеристика сучасної судової системи та судової системи, що склалася після реформи Олександра II 1864 р

Конституція України, прийнята 28 червня 1996р., закріпила визнаний світом демократичний принцип поділу державної влади на законодавчу, виконавчу і судову. Всі три гілки влади є самостійними, кожна діє лише в межах своєї компетенції, визначеної Конституцією та законами. Особливо важливим є це положення для судової системи. Конституція надає всі можливості для створення дійсно демократичної та незалежної судової системи, яка, в свою чергу забезпечує захист прав людини на державному рівні, тобто забезпечує головний принцип любой правової держави – принцип верховенства права. Судова система є “лакмусовим папірцем” при вирішенні питання, чи є держава правовою.

Підґрунтям для сучасної судової системи України стала Судова реформа 1864 року Олександра II. Судова реформа (1864 р.) запровадила діаметрально протилежну дореформеній системі судоустрою організацію судових органів, що будувалася згідно з процесуальними та організаційними формами буржуазних держав. Правовою основою проведення судової реформи стали Судові статuti, що були прийняті 20 листопада 1864 р. Судові статuti в частині судового устрою ("Учреждение судебных установлений") запропонували значне скорочення чисельності судових інстанцій та суттєве спрощення судової системи. Замість складної структури дореформених судів створювалися дві системи судів: загальна та мирова. Реформа передбачала повну зміну судоустрою, із створенням двох гілок судів - світових і загальних судових установлень, кожна з яких мала по дві інстанції. Реформа суттєво змінила принципи і процедури судочинства: суд став гласним, відкритим і усним, з змагальним процесом, при якому сторони отримали рівні права на надання та спростування доказів; в кримінальний процес було введено судове слідство, на якому перевірялися дані попереднього слідства. Був створений інститут присяжних, який скликали для суду над обвинуваченими в тяжких кримінальних злочинах.

Порівнюючи сучасну судову систему із судовою системою, що склалася після реформи 1864 року Олександра II, можна дійти таких висновків:

1) Дві системи передбачають відокремленість судової гілки влади від інших гілок влади. Характерними ознаками їх є: пристосованість до адміністративно-територіального устрою, різні рівні провадження, стабільність і єдність.

2)Порядок судочинства як у сучасній судовій системі України, так і у судовій системі,що склалася після реформи 1864 будувався на основі демократичних принципів: змагальності, гласності, усності, права звинуваченого на захист, незалежності і незмінності суддів, рівності всіх перед законом, гласність, усність.

3) Сучасну судову систему України складають суди загальної юрисдикції та Конституційний Суд України, а судову систему 1864 року складали загальна та мирова система суддів.

4)Реформа 1864 вперше запровадила суд присяжних. Є дуже суттєві відмінності у вимогах які ставилися до народних засідателів та присяжних.

Згідно із ст.59 ЗУ “Про судоустрій і статус суддів”: Народним засідателем, присяжним може бути громадянин України, який досяг тридцятирічного віку і постійно проживає на території, на яку поширюється юрисдикція відповідного суду. Не підлягають включенню до списків народних засідателів та списків присяжних громадяни: визнані судом обмежено дієздатними або недієздатними; особи, які мають хронічні психічні чи інші захворювання, що перешкоджають виконанню обов'язків народного засідателя, присяжного; особи, які мають не зняту чи не погашену судимість; народні депутати України, члени Кабінету Міністрів України, судді, прокурори, працівники органів внутрішніх справ та інших правоохоронних органів, військовослужбовці, працівники апаратів судів, інші державні службовці, адвокати, нотаріуси; громадяни, які досягли шістдесяти п'яти років; особи, які не володіють державною мовою.

Згідно із ст. 84 “Устрою судових установлень 1864” До загальних списків присяжних засідателів вносяться: 1) почесні мирові судді; 2) всі, хто перебуває на державній цивільній службі, за визначенням від уряду на посаді п'ятого і нижчих класів; 3) усі, хто перебував на місцевій службі по виборах дворянсьх і міських товариств, крім міських голів; 4)селяни, обрані в чергові сумі волосних судів або в добросовісні волосних і сільських розправ та рівних з ними сільських судів, в також ті, що займають бездоганно не менш як три роки посади волосних старшин, голів, сільських старост або інші відповідні ним посади в громадському управлінні сільських обивателів різних найменувань або були церковними старостами;5) усі інші особи, що володіють землею в кількості ні менше ста десятих або іншим нерухомим майном. Стаття 85: Не підлягають занесенню до списків присяжних засідателів: священнослужителі і монашествуючі; усі військові чини, що перебувають на дійсній військово-сухопутній або морській службі, а також ті з цивільних чиновників, які знаходяться при військах або служать по військово-судній частині у військовому і морському відомствах; і учителі народних шкіл.Стаття 86: До списків присяжних засідателів не можуть також бути внесені всі ті, хто служить у приватних осіб.

Таким чином, із зробленого мною порівняльного аналізу двох судових систем,можна зробити висновок,що реформа Олександра II заклала основні підвалини сучасної судової системи України,а саме: незалежність судової влади, доступність, професіоналізм та недоторканність суддів, законність, гласність, справедливість, змагальність, презумція невинуватості,участь народу при здійсненні судової влади,забезпечення обвинуваченому права на захист, рівність сторін, обов'язковість рішень суду,а також багато інших аспектів,що лягли в основу сучасної системи України.

*Радченко Тетяна Олександрівна
студентка 1 курсу ІПКОЮ*

АНАЛІЗ СПАДКОВОГО ПРАВА ЗА РУСЬКОЮ ПРАВДОЮ ТА СЬОГОДЕННЯМ

Сім'я, власність, спадкоємство - основні інститути цивільного права, які складають глибоке юридичне підґрунтя будь-якого суспільства.

Першим зводом законів, який містив в собі норми спадкового права, є Руська Правда. На даний час діючим є Цивільний кодекс України, шоста книга якого присвячена спадковому праву.

Інститут спадкового права, як і будь-який інший інститут права, за період від Київської Русі і до нашого часу піддався деяким змінам, аналіз яких і буде проведений в даній роботі.

Хочу почати з того, що Руська Правда містила норми спадкового права, згадуючи лише таке майно, як будинок, худобу, товар, рабів. Земля була колективною власністю громади. За чинним законодавством України у спадок може передаватися як рухоме, так і нерухоме майно, а бути власником земельної ділянки може бути будь-яка особа.

І Руська Правда, і ЦК України розрізняють два види спадкування: за заповітом і за законом. Також спільним для цих нормотворчих документів є те, що якщо померла особа не залишає заповіту, то в силу вступає спадкування за законом. За часів Київської Русі форма заповіту була усною. Проте в деяких випадках можливе було і письмове його оформлення. В наші часи форма заповіту є письмовою. Звернемося до ст. 1247 ЦК України, де закріплені більш ширші умови щодо складання заповіту:

- складається в письмовій формі, із зазначенням місця і часу його складання;
- власноручно підписується заповідачем (якщо заповідач сам не може підписати заповіт, то його підписує інша незацікавлена особа);
- має бути нотаріально посвідчений нотаріусом або іншими посадовими, службовими особами.

Також, важливою деталлю є те, що в наш час заповідач має право у будь-який момент скасувати, змінити або скласти новий заповіт.

За Руською Правдою в якості заповідача могли виступати як чоловік, так і жінка. Проте, цей звід законів обмежував свободу заповіту матері в тому, що вона могла передати у спадок своє майно тільки своїм дітям. Доньки, за наявності синів, не брали участь у спадщині, чоловік не наслідував від дружини. В наш час, як і за часів Київської Русі, заповідачами можуть бути як чоловік, так і жінка. Але чинне законодавство України в порівнянні з Руською Правдою, дає більш ширший перелік осіб, які можуть бути спадкоємцями. До таких осіб, які можуть успадковувати і за заповітом, і за законом, належать: другий з подружжя, доньки і сини, батьки померлої особи та інші родичі. Крім фізичних осіб, за ЦК України, на відміну спадкового права стародавніх часів, спадкоємцями за заповітом можуть бути юридичні особи та інші учасники цивільних правових відносин (держава Україна, АРК, територіальні громади, іноземні держави тощо).

Успадкування за законом відбувається в певному порядку, оскільки всі родичі померлої особи входять до різних черг, що встановлені законом. Якщо у померлого не знаходиться родичів, що відносяться до першої черги, шукають рідних, які зазначені в переліку спадкоємців другої черги і т.д. доти, доки не знаходиться особа (або особи), яка отримує в спадок усе майно померлого. Але ця особа вправі відмовитися

від спадку. За цих умов продовжується пошук родичів, що відносяться до інших черг, але згідно з встановленим порядком. Якщо не існує спадкоємців за законом і за заповітом, або кожен із спадкоємців не прийняв спадщину, або всі спадкоємці позбавлені права на спадкування, майно спадкодавця переходить у власність держави. В Руській Правді ж закріплювалось, що майно «смерда», який не мав синів, надходило у розпорядження князя.

Отже, проаналізувавши спадкове право за Руською правдою та сьогоднішнім, можна зробити висновок, що значно змінився перелік майна, яке можна передавати у спадок. За Руською Правдою форма заповіту була, в основному, усною, коли чинне законодавство України знає тільки письмову його форму. Вже не обмежується свобода заповіту матері. І, мабуть, найголовнішою відмінністю між спадковим правом Київської Русі і сучасним є більш ширший список спадкоємців, включаючи державу, що є наслідком зміни феодальної монархії, яка панувала в той час, на суверенну і незалежну, демократичну, соціальну, правову державу.

*Рибалко Анастасія Вікторівна
студентка 1 курсу ІПКОЮУ
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

Порівняння положень «ПРО ПРОКУРАТУРУ СОЮЗУ РСР» (від 17.12.1933 року) ТА ЗАКОНУ УКРАЇНИ "ПРО ПРОКУРАТУРУ" (від 5.11. 1991 року)

Новий важливий етап в еволюції законодавчого регулювання організаційної побудови і діяльності органів прокуратури пов'язаний з постановою ЦВК і РНК СРСР «Про заснування Прокуратури СРСР» від 20 червня 1933 р.

Еволюція функцій прокуратури знайшла свій відбиток у централізації прокурорського нагляду на загальносоюзному рівні.

Як відомо, під час створення СРСР не передбачалося формування загальносоюзної прокуратури. До 1933 р. прокуратури союзних республік були складовими республіканських наркоматів юстиції.

Вони діяли самостійно і підпорядковувалися лише центральним органам влади республік. З утворенням СРСР при ЦВК СРСР було засновано Верховний Суд СРСР, у складі якого був Прокурор Верховного Суду СРСР та його заступник. Поступово відбувається розширення функцій Прокуратури Верховного Суду СРСР, централізація залізничних і водних спеціальних транспортних судів та підпорядкування центру відповідних прокуратур, а завершується цей процес заснуванням 20 червня 1933 р. Прокуратури СРСР [1].

Постановою ЦВК і РНК СРСР від 17 грудня 1933 р. було затверджено Положення про Прокуратуру Союзу РСР, ліквідовано Прокуратуру Верховного Суду Союзу РСР. За цим Положенням «основним завданням прокуратури СРСР було зміцнення соціалістичної законності й охорона суспільної власності від нападу антисуспільних елементів на всій території країни». Положення конкретизувало функції Прокуратури СРСР, визначило взаємовідносини та форми керівництва Прокурора СРСР діяльністю прокуратур союзних республік. На Прокуратуру СРСР покладалося загальне керівництво діяльністю прокуратур союзних республік. Прокурор Союзу РСР отримав право давати прокурорам союзних республік обов'язкові вказівки, скликати наради прокурорів союзних республік, перевіряти

діяльність органів прокуратури союзних республік. Відбувалася централізація прокурорського апарату. У Положенні про прокуратуру Союзу РСР (1933р.) були закріплені принципи загального керівництва діяльністю прокуратур союзних республік, обов'язковість вказівок і розпоряджень прокурора Союзу РСР для усіх органів прокуратури. З Положення про прокуратуру в Союзі РСР можна визначити такі принципи як: відповідальність і підзвітність Генерального Прокурора СРСР Верховній Раді СРСР та її Президії, нагляд прокуратури за додержанням законності в місцях позбавлення волі, обов'язковість виконання вимог прокурора про направлення йому для перевірки необхідних документів, відомостей міністерствами, місцевими органами влади, право прокурорів у межах своєї компетенції зупиняти виконання вироків, рішень, ухвал і постанов судів [2].

До 1932 р. в Україні діяли міжрайонні, міські та дільничні прокуратури. З організацією областей було скасовано міжрайонні прокуратури і створено дільничні, міські, обласні прокуратури і Прокуратуру республіки [3].

Органи прокуратури здійснювали нагляд за законністю дій усіх (крім ВУЦВК і Раднаркому УСРР) органів влади та управління на території України, а також господарських і громадських організацій; порушували кримінальні справи проти тих, хто вчинив злочин. Органи прокуратури мали право опротестовувати у встановленому законом порядку постанови, накази, циркуляри і розпорядження, якщо вони не відповідали закону. Вони здійснювали нагляд і керівництво діяльністю органів дізнання та слідства.

У 1934 р. замість дільничних прокуратур в усіх районах УСРР було утворено районні прокуратури - вони існують і донині [4].

Після розпаду Союзу РСР прокуратура стала діяти як державний орган суверенної, і в першу чергу - демократичної держави, з усіма відповідними наслідками. Її правовий статус нині регулюється Законом «Про прокуратуру», а також КПК України, ЦПК України, господарсько-процесуальним, адміністративним та кримінально-виконавчим законодавством. Прокуратура України виконує особливі, властиві тільки їй функції. Вона не належить до органів жодної з гілок влади і не підпорядкована їм, чого аж ніяк не можна було сказати про Прокуратуру СРСР[5].

Загалом можна виділити наступні концептуальні відмінності Прокуратури СРСР за вказаним положенням і Прокуратури України за нині діючим законодавством.

1. Згідно з Законом «Про прокуратуру» систему її органів становлять: Генеральна прокуратура України, прокуратури АР Крим, областей, міст Києва і Севастополя (на правах обласних), міські, районні, міжрайонні, інші прирівняні до них прокуратури, а також військ, прокуратури. У складі органів прокуратури діє слідчий апарат. До системи прокуратури належать також її навчальні заклади і науково-дослідні установи.
2. Прокуратура України діє на засадах єдності й централізації, незалежності, гласності з урахуванням вимог закону щодо конфіденційності інформації, законності та ін. Втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх посад, осіб, ЗМІ, політичних партій, об'єднань громадян у діяльність прокуратури по виконанню покладених на неї функцій забороняється.
3. Закон не допускає суміщення посади прокурора з посадою у будь-якому органі державної влади, органі місцевого самоврядування, а також з представницьким мандатом, належністю до будь-якої партії або іншої політичної організації.
4. Прокуратура України здійснює координацію діяльності правоохоронних органів

по боротьбі зі злочинністю.

5. Представники прокуратури входять до складу Вищої ради юстиції [6].

Підсумовуючи все вищезазначене, вважаю за необхідне підкреслити, що актуальність і важливість дослідження і встановлення принципів відмінностей в регулювання діяльності прокуратури є очевидною в контексті продовження відходу від радянських моделей авторитарної влади, в тому числі і в галузі прокурорського нагляду, і на тлі нової хвилі тотального реформування всієї системи органів державної влади.

Перелік використаної літератури:

1. Малюга В. Історія виникнення та розвитку прокуратури: завдання, принципи, функції // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. Випуск 43. - 2001. - С. 36-39;
2. Малюга В. Формування принципів організації та діяльності прокуратури в період з найдавніших часів до XIX ст. // Право України. - 2001. - №10. - С.99-101;
3. Михайленко О., Малюга В. Поняття, значення принципів організації та діяльності прокуратури // Вісник прокуратури. - 2004. - №3. - С. 22-27;
4. Лакизюк В., Михайленко О., Малюга В. Гласність в системі принципів організації та діяльності прокуратури України // Вісник прокуратури. - 2009. - №4. - С. 16-21.
5. Малюга В.І. Прокуратура в механізмі державності // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. Випуск 44. - 2011. - С. 74-76;
6. Малюга В. Система принципів організації та діяльності прокуратури: суть, класифікація // Вісник прокуратури. - 2011. - №6. - С. 31-36.

*Романець Юлія Василівна
студентка 1 курсу ІПКОЮ
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

Зміни в державному ладі і праві України в період перебудови

Перебудова - загальна назва сукупності політичних і економічних реформ, що проводилися в СРСР у 1985—1991 роках. Офіційна концепція перебудови передбачала здійснення двох взаємопов'язаних завдань: 1) радикальної економічної реформи; 2) демократизації суспільного життя, поширення гласності. Кінцевою метою проголошувалася побудова гуманного, демократичного соціалізму, який поєднував би політичний плюралізм з керівною роллю КПРС, ринкові відносини з централізованим плануванням, розширення суверенітету республік і збереження єдиної союзної держави.

На початок 1985 р. в Україні діяло розгалужене як союзне, так і повністю відповідне йому республіканське законодавство. Воно було покликане забезпечити функціонування командно-адміністративної системи управління і планової економіки. У роки "перебудови" здійснюється реформування законодавства. У діючі закони, інші правові акти вносяться численні зміни і доповнення.

Особливо активний процес оновлення законодавства спостерігався в галузях права, які регулювали економічні відносини. Так було прийнято низку правових актів, покликаних забезпечити перехід економіки СРСР на систему ринкових відносин. Головними актами, які регулювали цивільно-правові відносини в Україні у цей період були " Основи цивільного законодавства Союзу РСР і союзних республік " від 8 грудня 1961 р. та Цивільний кодекс УРСР 1964 р., куди вносилися зміни і доповнення.

У роки перебудови в кримінальне законодавство, яким керувались в Україні, вносилися зміни і доповнення, обумовлені процесами, які відбувалися в соціально-

економічній і політичній сферах. Так у 1985-1986 рр. кримінальне законодавство змінювалося у зв'язку з проведенням політики по посиленню боротьби з пияцтвом, а також одержанням нетрудових доходів.

Таким чином, законодавство в період перебудови зазнавало низки змін. У ньому певною мірою став виявлятися новий для радянської правової системи принцип центрального становища інституту прав і свобод особи. За своїм змістом воно ставало більш демократичним і гуманним. Проте правові акти як союзного, так і республіканського (в тому числі УРСР) рівня не змогли переломити процес розвитку країни, зупинити й подолати кризові явища. Комплексний підхід до законодавства був недосконалим. Зміна напрямків і конкретних цілей, непослідовність і неповнота рішень негативно впливали на розвиток правової системи. У ній зберігалися "білі плями", застарілі норми, їх суперечність. На цьому тлі потік законодавства не міг дати бажаного результату, а його престиж зменшувався.

Демократизація суспільного життя, зокрема розвиток гласності і політичного плюралізму та послаблення влади КПРС як стрижня адміністративно-командної системи управління, зумовили необхідність реформування державного апарату у центрі та на місцях, що здійснювалось в усіх союзних республіках, і в УРСР у тому числі.

Була реформована судова система. 13 листопада 1989 р. Верховна Рада СРСР прийняла нові Основи законодавства СРСР і союзних республік про судоустрій, 20 червня 1989 р. – Закон “Про статус суддів в СРСР”, а в грудні 1989 р. ухвалила низку правових актів про судову систему: Закон СРСР “Про відповідальність за неповагу до суду”, постанови “Про затвердження Положення про кваліфікаційні колегії суддів судів СРСР” та ін.

Також передбачалось функціонування Комітету конституційного нагляду УРСР, що обирався Верховною Радою строком на 10 р. Змінювався порядок обрання народних суддів районних народних судів – вони обирались обласними Радами народних депутатів; судді усіх судів обирались строком на 10 р. На розвиток демократичних засадах виборчої системи Верховна Рада УРСР прийняла 27 жовтня 1989 р. закони “Про вибори народних депутатів УРСР” і “Про вибори депутатів місцевих Рад народних депутатів УРСР”.

У парламенті була сформована опозиція – Народна Рада, до складу якої увійшло 125 депутатів. Тоді вперше Верховна Рада почала працювати у парламентському режимі, тобто сесії тривали по кілька місяців. Порядок їх роботи визначався Тимчасовим регламентом засідань ВР УРСР 12-го скликання, затвердженим ВР УРСР 22 травня 1990 р. Закон “Про зміни і доповнення Конституції УРСР” від 24 жовтня 1990 р. змінив принципи демократичного централізму – організація і діяльність держави мала ґрунтуватись на засадах виборності усіх органів державної влади, підзвітності їх народу, відповідальності кожної державної і службової особи за доручену справу, обов'язковості рішень вищестоящих органів для нижчестоящих відповідно до їх компетенції. Відбулись зміни у розмежуваннях повноважень між представницькими, виконавчими і судовими органами. Передбачалось створення Конституційного Суду України.

Закон України “Про міліцію” від 20 грудня 1990 р. основними завданнями міліції оголосив: забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав і свобод, законних інтересів; запобігання правопорушенням і їх припинення і т.д.

Закон від 21 травня 1991 р. змінив структуру вищої виконавчої влади УРСР – посада голови Ради Міністрів замінялась посадою прем'єр-міністра, а Рада Міністрів

перейменовувалась на Кабінет Міністрів як найвищий орган державного управління України. Визначною подією стало запровадження в Україні поста Президента УРСР, з приводу чого 5 липня 1991 р. було прийнято закони “ Про заснування поста Президента УРСР”, “ Про Президента УРСР”. Закон від 19 липня 1991 р. передбачив створення Кримської Автономної республіки, що зумовило зміну адміністративно-територіального устрою, системи і компетенції державних органів.

Отож, в період перебудови в державному ладі та праві УРСР відбуваються значні зміни, приймається низка нових законів. А сама республіка робить значний крок уперед щодо виходу з союзу та створенні власної незалежної держави – України.

Список використаної літератури

1. Історія держави і права України: Підручник – У 2-х т./ За ред.. В.Я Тація, А.Й.Рогожина, В.Д. Гончаренка. – Том 2. – К.: Концерн «видавничий Дім «Ін Юре», 2003.
2. Хрестоматія з історії держави і права України. – Том 2. Лютый 1917 р. – 1996 р.: Навч. посіб. для юрид. Вищих навч. Закладів і фак.: У 2 т. / В.Д.Гончаренко, А.Й.Рогожин. – К.: Ін Юре. – 1997.
3. Веб-портал «Україна. Історія великого народу» ПРОЦЕС ПЕРЕБУДОВИ ВСРСР ТА Ї НАСЛІДКИ ДЛЯ УКРАЇНИ: <http://www.litopys.com.ua/encyclopedia/perebudova-akt-progoloshennya-nezalezhnost-deklarats-ya-pro-derzhavniy-suveren-tet-ukra-ni-/protses-perebudovi-v-srsr-ta-nasl-dki-dlya-ukra-ni/>
4. Бібліотека онлайн: – Історія України – Україна в період перебудови 1985-1991pp. <http://readbookz.com/book/170/5283.html>
5. Історія України. Україна і процес перебудови (1985-1991pp.)<http://izno.com.ua/istoriya-ukrayini-tema-43-ukrayina-i-protses-perebudovi-1985-1991-rr/>
6. Новітня історія України <http://www.history.vn.ua/book/history5/70.html>
7. Історія України – інтернет-блог.: <http://t009.blogspot.com/2011/06/1985-1991.html>
8. Історія України [Текст]: джерельний літопис / за ред. В.І. Червінського та М.І. Обушного.- К.: Дирекція ФВД, 2008.- 800с.

Руденко Сергій Леонідович
студент 1 курсу ІПКОП
НУЮ імені Ярослава Мудрого

Поділ влади як фундаментальний принцип організації і діяльності державного апарату

На мою думку, запропонована тема є дуже актуальною в наш час, тому що завдяки цьому принципу на території України втілюються принципи демократизму, правової держави, громадянського суспільства.

Ще Ш. Монтеск'є висловлював свою думку, що поділ державної влади всередині держави є загальнообов'язковим, для того щоб кожна гілка влади стримувала іншу, і цим зменшити терор всередині держави, тиранію та єдиноначальство.

Дослідження питання слід розпочати з визначення державного апарату, який прийнято розуміти як центральну частину механізму держави, юридично оформлену систему всіх державних органів, які здійснюють управління суспільством, виконують завдання та функції держави.

До принципів організації і діяльності державного апарату належать такі: поділ державної влади, вибоність вищих органів державної влади, діяльність у межах компетенції та у встановленому законом порядку, професіоналізм і компетентність, обов'язковість рішень, ухвалених вищими органами для нижчих, прозорість, підконтрольність, відповідальність, додержання прав інститутів громадянського

суспільства — органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, організацій, установ, рівне право громадян на доступ до державної служби, стабільність кадрів, ефективність, пріоритет прав і свобод людини і громадянина.

Поділ державної влади має глибокий демократичний сенс, оскільки в кінцевому вимірі він спрямований згідно з концепцією Монтеस्क'є на недопущення концентрації державної влади в руках однієї людини, органу або класу, можливого свавілля, зрештою — на забезпечення політичної свободи людини і громадянина. В цьому розумінні поділ влади є не тільки принципом організації і діяльності державного апарату, а й в ширшому контексті — однією із найважливіших засад демократичного правління. Іншими словами, без поділу державної влади існування демократії в сучасному суспільстві фактично неможливе.

Слід наголосити й на тому, що тільки за умов ефективного функціонування механізму поділу державної влади стає можливим реальне панування режиму законності в країні, коли жодна з гілок влади не має можливості узурпувати всю державну владу, піднятися над іншою гілкою влади і диктувати їй свою волю.

Поділ влади як принцип організації і функціонування державного апарату втілюється юридично у поділі повноважень між трьома основними ланками державного апарату — органами законодавчої, виконавчої та судової влади, а також у функціонуванні механізму взаємних стримувань і противаг між цими гілками влади. Механізм взаємних стримувань та противаг між органами законодавчої і виконавчої влади має на меті забезпечення їх співробітництва як гілок єдиної державної влади.

Поділ влади історично склалося на самих ранніх етапах формування держави і вилилося в спеціалізацію влади різних осіб та інституцій, у якій рано виявилися дві стійкі тенденції: концентрація влади в одних руках чи в одному інституті і потреба розділити владу, працю і відповідальність.

Перша гілка влади — законодавча, яка формується безпосередньо народом і має виключне право приймати закони. Відповідно до ст. 75 Конституції України єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент — Верховна Рада України.

Не менш істотною функцією законодавчої влади є фінансова, яка реалізується в праві щорічно затверджувати бюджет країни, а також контроль за його виконанням.

Існує також установча функція, яка здійснюється через участь парламенту у формуванні вищих виконавчих і судових органів.

Виконавча влада — влада, що має право безпосереднього управління державою. Носієм цієї влади в масштабах усієї країни є уряд. Назва уряду встановлюється Конституцією і законодавством. Частіше за все уряд має офіційну назву — Ради або Кабінети міністрів.

Призначення органів виконавчої влади — управління, що охоплює:

- виконавчу діяльність — виконання тих рішень, що прийняті органами законодавчої влади;
- розпорядчу діяльність — здійснення управління шляхом видання підзаконних актів і виконання організаційних дій.

Судова влада — незалежна влада, що охороняє право, виступає арбітром у спорі про право, відправляє правосуддя.

Свої функції суд покликаний здійснювати, керуючись лише законом, правом. Він не повинен залежати від суб'єктивного впливу законодавчої або представницької влади. Відповідно до Конституції України будь-яке втручання в діяльність судів зі здійснення правосуддя є недопустимим і має наслідком передбачену законом відповідальність.

Стрижнем стабільного функціонування системи державної влади демократичної держави є система стримувань і противаг, яка забезпечує взаємну підконтрольність різних гілок і центрів державної влади та запобігає концентрації влади в одній гілці чи в руках однієї особи.

*Савенко Яна Сергіївна
студентка 1 курсу, 13 групи
Полтавського юридичного інституту
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВА НА СВОБОДУ ЗБОРІВ І СПІЛОК ЗА КОНСТИТУЦІЯМИ УРСР 1937 ТА 1978 РОКІВ

Актуальність цієї теми обумовлена тим, що питання демократичних свобод на сьогодні є дуже важливим. Таке дослідження дає краще зрозуміти проблеми і перспективи сучасного етапу розвитку інституту конституційних прав і свобод.

Деякі аспекти розгляданого питання у своїх наукових працях досліджували Ю.М. Бисага, Д.М. Белов, Ю.Є. Вовк, Н.Ф. Гнатюк, В.Д. Гончаренко, Н.І. Паламарчук, В.М. Северинюк, М.О. Фролов та інші.

Перші дві Конституції Радянської України 1919 і 1929 років забезпечували право виключно працюючих мас на свободу зібрань, мітингів, походів, об'єднання в організації. Особи, що застосовували найману працю, жили з нетрудового прибутку, відсотків з капіталу, прибутків з підприємств, надходжень з майна, були позбавлені таких прав. Надзвичайний XIV Всеукраїнський з'їзд Рад 30 січня 1937 р. затвердив нову Конституцію УРСР, підґрунтям якої стала Конституція СРСР 1936 р., у якій було юридично закріплено перемогу соціалізму. Порівняно з текстом 1929 р., третя Конституція УРСР містила багато нових положень, статей, розділів та підрозділів. Так, радикально була змінена система органів влади і управління як у центрі, так і на місцях, виборча система. Це зумовило необхідність удосконалення і доповнення статті про свободу зборів і мітингів, об'єднання в організації, спілки. У Конституції 1937 року Стаття 124 Розділу X, який містив основні права й обов'язки громадян, гарантує свободу зборів і мітингів: «Ці права громадян забезпечуються наданням трудящим і їх організаціям ... громадських будинків, вулиць, засобів зв'язку і інших матеріальних умов, необхідних для їх здійснення». Проте такі положення не могли бути здійснені в умовах тоталітарної системи. Стаття 125 цієї Конституції проголошує: «У відповідності з інтересами трудящих і з метою розвитку організаційної самодіяльності і політичної активності народних мас громадянам УРСР забезпечується право об'єднання в громадські організації: професійні спілки, кооперативні об'єднання, організації молоді, спортивні й оборонні організації, культурні, технічні і наукові товариства...». Отже, стає ширшим спектр видів організацій, які може утворити трудяще населення. Так само, як і в попередніх Конституціях, зазначені права тільки декларувалися, реально ж ці норми не діяли. Їх юридичне закріплення на рівні Основного Закону були потрібні, аби перед світовою спільнотою і власним народом замаскувати злочинну сутність тоталітарного режиму. Адже далі зазначалося, що найбільш активне і свідоме трудяще населення об'єднується у Комуністичну партію (більшовиків) України, яка являє собою керівне ядро всіх організацій трудящих, як громадських, так і державних. Фактично, як стверджує Б.Й. Кульчицький, Конституція 1937 р. позбавляла громадян права створювати інші політичні об'єднання і законодавчим шляхом легалізувала

монопартійну систему.

Четверту Конституцію УРСР було прийнято 20 квітня 1978 р. на позачерговій сесії Верховної Ради УСРР. Проводячи аналогію з текстом 1937 року, статті стосовно права на свободу зборів і спілок загалом не зазнали змін, тільки тепер їх було віднесено до II Розділу. Стаття 48 Конституції 1978 року надавала такі права тільки трудящим, а також, як і в попередній Конституції, забезпечувала умови для здійснення цих свобод. Стаття 49 Конституції 1978 р. надавала право «об'єднуватися в громадські організації, які сприяють розвиткові політичної активності і самодіяльності, задоволенню їх різноманітних інтересів», а також гарантувала умови для «успішного виконання ними своїх статутних завдань». Проте стаття 6 зберігала політичну монополію у державі єдиної комуністичної партії. Отож створення інших партій було неконституційним і тягнуло за собою притягнення до кримінальної відповідальності. Четверта Конституція гарантувала належні умови задля влаштування зборів, мітингів, акцій, створення організацій, спілок, товариств, об'єднань. Попри це вона, як і попередні три Конституції, в частині розглядуваних прав і свобод, була лише формальною, адже ці норми ніколи не були закріплені відповідними законами, а тому реальної можливості скористатися ними не існувало.

Отже, зміст статей про право на свободу зборів і спілок Конституцій Радянської України 1937 та 1978 років загалом не мали відмінностей. Єдиною зміною було те, що Конституція 1937 р. розміщувала ці статті у Розділі X, а Конституція 1978 р. підняла їх до II Розділу. Це свідчить про те, що формально права і обов'язки громадян ставилися на вищій щабель. Спільним між цими двома Конституціями УРСР було те, що статті про свободу об'єднання в організації доповнювали попередні: розширювали види об'єднань та умови для їх створення. Проте стосувались ці статті тільки трудящих громадян, а компартія визнавалась як ядро всіх громадських організацій. Обидві Конституції співіснували з незаконними обшуками, арештами, масовими репресіями, а тому були демократичними за змістом, але декларативними по суті.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри теорії права та конституційного права Полтавського юридичного інституту НЮУ імені Ярослава Мудрого Козаченко А.І.

Сальо Юрій Романович

Студент 1 курсу Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України

Національного юридичного університету України

імені Ярослава Мудрого

Судова практика як джерело права в українській правовій системі

Юридичну практику слід розуміти разом із правозастосовною діяльністю як діяльність органів правотворчості й усіх учасників правових відносин. Найвагомим і розвиненим видом юридичної практики, головною її складовою, поза сумнівом, є судова практика. Під судовою практикою в широкому значенні, як джерела права, слід

розуміти не всю діяльність судів при розгляді конкретних справ, а ту її частину, в рамках якої одноманітно заповнюються, доповнюються або замінюються у зв'язку з дефектністю норми, що регулюють суспільні відносини. У вузькому значенні до судової практики як джерела права відносять тільки такі правоположення судових актів, які вироблені під час розгляду певних категорій справ. Тому судову практику визначають як певний прийом, спосіб вирішення деяких категорій справ, у результаті якого найвищими судовими органами в публічно доступній формі формулюються нові загальнообов'язкові правоположення, які заповнюють, доповнюють або змінюють чинні норми права з метою подальшого неодноразового застосування щодо невизначеного кола суб'єктів права.

Класифікації судової практики як єдиної не існує, часто її поділяють на поточну, прецедентну та керівну. Поточна практика - досвід застосування законодавства, що відображається в рішеннях судів з конкретних юридичних справ. Дана форма практики є «первинною». В ній тільки помічаються підходи до вирішення тієї чи іншої категорії юридичних справ. Це досвід, особливо коли мова йде про застосування нових правових норм, має невизначений характер, але поступово збагачується, і включає всі нові грані суспільних відношень, що підпадають під правове регулювання. Керівна практика - досвід застосування законодавства, виражений в особливих актах вищих судових органів, в яких дані практики узагальнено, ця «вторинна» форма формулюється у вигляді конкретизуючих нормативних приписів. Це - вища форма практики. Тут досвід застосування законодавства не зв'язаний безпосередньо з відправленням правосуддя з конкретної справи. Прецедентна практика - досвід застосування законодавства, виражений в рішеннях вищих судових органів з конкретних справ, причому рішеннях принципового характеру. Рішення мають принциповий характер в тому випадку, якщо поточна правозастосовча практика свідчить про неоднозначне розуміння (тлумачення) правових норм, в результаті при одних і тих же обставинах приймаються різні рішення. При цьому практика називається прецедентною, так як дає зразок тлумачення та застосування права, якому в силу авторитету вищих судових органів повинні слідувати інші суди. Україна належить до романо-германської правової сім'ї.

В Україні є багато проявів судової практики, наприклад згідно зі ст. 111-23 Господарського процесуального кодексу, ст. 458 Кримінального процесуального кодексу, ст. 360 Цивільного процесуального кодексу України, рішення Верховного Суду України, прийняте за наслідками розгляду заяви про перегляд судового рішення з мотивів неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права у подібних правовідносинах, є обов'язковим для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить зазначену норму права, та для всіх судів України. Суди зобов'язані привести свою судову практику у відповідність із рішеннями Верховного Суду України. Невиконання судових рішень Верховного Суду України тягне за собою відповідальність, установлену законом.

Одним з дискусійних питань щодо судової практики є визначення її правового статусу, як окремого джерела права. В Україні судова практика довгий час офіційно не визнавалась джерелом права, проте нижчі судові інстанції завжди намагались слідувати практиці вищих судів при розв'язанні аналогічних справ, оскільки в противному разі їх рішення можуть бути скасовані в апеляційному чи касаційному порядку. В умовах сучасності судова практика є повним і обґрунтованим джерелом

права(рішення Конституційного суду, Верховного суду України). Отже, відповідна роль судової практики поступово визнається у правовій системі України, оскільки закони та інші нормативно-правові акти регулюють суспільні відносини в узагальненій, абстрактній формі. Застосовуючи закон, суд часто не знаходить правової норми для вирішення даної справи. Тому судам потрібно так витлумачити подібну діючу норму, щоб поширити її на даний випадок і покласти в основу свого рішення, це тлумачення застосовується в практиці іншими судами, отримуючи обов'язкову силу і стаючи судовим прецедентом. Крім того, на сьогоднішній день в Україні підвищується роль судової практики Європейського суду з прав людини. Так, статтею 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV прямо передбачено, що суди застосовують при розгляді справ практику Європейського суду з прав людини як джерело права.

Семеніхін Ігор Вікторович
асистент кафедри теорії держави і права
НУЮ імені Ярослава Мудрого

ЄВРОПЕЙСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА ЇЇ РОЛЬ У РЕАЛІЗАЦІЇ ІДЕЙ ОБ'ЄДНАНОЇ ЄВРОПИ

Реалізації ідеям об'єднаної Європи як єдиного культурно-цивілізаційного простору передував тривалий період непростих взаємовідносин між європейськими країнами та народами, що нерідко переходили у відкрите протистояння. Після Другої світової війни проблема європейського об'єднання набуває особливої актуальності, перетворюючись на центральний елемент зовнішньої політики європейських держав. У ХХ ст. наслідком успішної реалізації інтеграційних процесів стало не тільки створення внутрішнього ринку, а й здійснення давньої мрії європейців – перетворення регіону з вічного джерела перманентних конфліктів у стабільну зону миру та безпеки. Сьогодні ніде в світі не створені настільки ефективні гарантії недопущення конфліктів і антагонізмів між сусідніми державами. Інтеграція є тим загальним вектором, що визначає культурний та політико-правовий розвиток сучасних європейських держав, забезпечуючи стає й безконфліктне співіснування національних культур в межах єдиної європейської цивілізації. Динамізм євроінтеграційних процесів ставить перед політичною елітою Європи нові виклики, а перед наукою нові завдання. Ключові серед них – на чому ґрунтується успішність інтеграційних процесів, які ідейні засади спонукають країни вливатися до лав ЄС? Чому, незважаючи на складність проблем та викликів, з якими стикається ЄС, він розширюється територіально?

Успішність європейської інтеграції ґрунтується не тільки на економічному чиннику, який був визначальним для успішної реалізації ідей об'єднаної Європи у ХХ ст. Високий рівень інтеграції, який досягли європейські країни, був би неможливим, якби їх не поєднувало щось спільне. Не стільки політико-економічні фактори, стільки історико-культурна спільність європейських народів налаштовує європейців на почуття приналежності до єдиної Європи. Чимало науковців, політичних діячів визнають існування особливої європейської ідентичності, що дозволяє країнам Європи включатися у спільний економічний, політичний і культурний проект. Одним

з перших, хто поставав питання про існування європейської ідентичності, був Еміль Дюркгейм. Він зазначав, що над європейськими народами прагне утворитися спонтанним рухом європейське суспільство, що має віднині певну самостійність і початкову організацію. Сьогодні поняття «європейська ідентичність» міцно увійшло до наукового обігу та політичного лексикону. Елементами європейської ідентичності вважається спільне історичне й культурне коріння, економічні та соціальні цілі, демократичні ідеали та цінності. В будь-якому колективному утворенні, яким є ЄС, історико-культурна спільність і єдині цінності мають важливе значення, адже дозволяють ухвалювати спільні рішення та ефективно їх виконувати усіма членами. У 1994 р. тодішній президент Чехії Вацлав Гавел у виступі перед депутатами Європейського Парламенту підкреслив важливість визначення спільних цінностей, ідеалів й принципів, які об'єднують учасників Європейського Союзу. Вацлав Гавел охарактеризував європейську ідентичність як набір цінностей демократії та громадянського суспільства, що коріняться у християнстві. Австрійський учений й державний діяч Е. Райтер відзначав, що об'єднаній Європі варто не усувати національні відмінності, а поєднувати різноманіття. Він наголошував, що важливу роль у розвитку європейської ідентичності відграє спільна культурна спадщина та історичні традиції.

Європейська ідентичність (наднаціональний рівень ідентичності), особлива європейська ментальність, що формувалися століттями, виявляється у спільності цінностей та ідеалів, які сягають своїм корінням стародавньої Греції та Риму. Такі фактори, як грецька філософія, римське право, християнство, дух спільності, толерантності, гуманізму й братерства, привнесений епохою Відродження, Просвітництвом, стали визначальними для формування європейської ідентичності. Безпосередні витoki європейської інтеграції сягають доби Середньовіччя. В.Л. Іноземцев зазначає, що тоді Європа являла собою культурне ціле, яке об'єднувалося Католицькою церквою, з єдиною мовою, якою служила латинь, розвинутою регіональною торгівлею і навіть єдиною зовнішньою політикою та стратегічними військовими цілями (під час хрестових походів). Сформована за тих часів соціокультурна близькість європейських народів стала фундаментальною основою європейською інтеграції сьогодні. Важливим компонентом цивілізаційної близькості країн-членів ЄС є саме *християнство*, яке стало основою духовної культури Європи. За образом висловлюванням Р. Шумана, європейська уніфікація не може відбутися без натхнення, що походить від її християнських витоків, а сама Європа є втіленням універсальної демократії, в християнському значенні цього слова. О.В. Жосул зазначає, що релігійний фактор відіграв фундаментальну роль при зародженні та наступних змінах цивілізаційної бази загальноєвропейських політичних процесів і опосередковано проявився під час формування європейських інтеграційних інститутів. Конструювання європейської соціокультурної і політичної єдності з самого початку було обумовлене релігійною свідомістю населення, що знаходилися в залежності від богословсько-соціальної активності релігійних організацій. Але й пізніше, особливо на етапі формування Європейських Співтовариств, християнство в особі передусім Католицької церкви відіграло важливу роль в ідейному обґрунтуванні процесу об'єднання європейських держав. До другої половини ХХ ст. Європу вважали оплотом християнського світу, і тільки сучасні міграційні процеси почали дещо змінювати загальну картину. На думку Л.І. Глухарєва та деяких інших авторів, провал європейської конституції у 2005 році був пов'язаний зокрема з тим, що Конвент, який займався розробкою документа, відмовився включати у преамбулу

тези про християнське коріння Європи. Віруючий електорат виступив проти виключення положення про християнські цінності євроінтеграції. Слід відзначати, що саме релігійно-культурні відмінності є однією з головних причин, чому, наприклад, вступ Туреччини до ЄС й досі затягується. Сьогодні, як свідчать опитування, менше 30% громадян ЄС підтримують ідею приєднання Туреччини до ЄС.

*Сізов Артем Олександрович
студент 1 курсу ІПКОЮ
НЮУ імені Ярослава мудрого*

Законодавчі акти Російської імперії у сфері охорони природи 1917-1954 роки

На початку ХХ століття через розвиток капіталістичних відносин і стрімкого зростання антропологічного тиску на природу з'явилася необхідність захисту природи від діяльності людини.

У першій половині ХХ в Російській імперії не існувало єдиного закону або кодексу, які б регулювали охорону природи. У російському законодавстві даного періоду простежується підхід до охорони природи та окремих її компонентів за допомогою захисту державних, в основному економічних інтересів через захист різних форм власності.

Ідеї охорони природи здійснювати наукова громадськість Російської імперії. У 1909 утворена Природоохоронна комісія (з 1912 носить назву Постійної природоохоронної комісії) при Російському географічному товаристві; у 1916 за її ініціативою був прийнятий перший в Росії закон про заповідники. Проте ці законодавчі акти виявилися явно недостатніми, і стихійний розвиток капіталістичного господарства приніс природі Росії, особливо в її Європейській частині, значний, місцями необоротний збиток.

За перші п'ять років існування Радянської держави було видано більше 200 декретів і постанов що стосуються охорони природи і загальних проблем природокористування. При участі В.І.Леніна було розпочато створення заповідників. Під його керівництвом було також створено система норм з охорони природи, яка лягла в основу всіх законодавчих актів, прийнятих в перші роки Радянської влади. Вона стала фундаментом законодавства, яке розроблялася в подальші роки.

Важливою складовою частиною законодавства стали розгорнуті відомчі положення та інструкції — водозахисні, ґрунтозахисні, санітарно-гігієнічні, мисливські тощо. Для координації діяльності окремих наркоматів і відомств по використанню природних умов і ресурсів був створений міжвідомчий Державний комітет з охорони природи. Діяли також місцеві міжвідомчі комісії при губернських виконкомах Рад. Державний комітет з охорони природи керував всіма природоохоронними заходами, рекомендуючи способи запобігання перепромисла (тобто надмірних вирубок лісу, вилову риби, хутровини і т. д.), виявляв об'єкти, які потребують охорони.

Тому для підтримання захисту навколишнього середовища були видані окремі документи: Декрет «Про ліси» (27 травня 1918 р.), Земельний кодекс (жовтень 1922 р.), постанова «Про регулювання рибальства і охорони рибних запасів» (25 вересня 1935 р.), постанова «Про заходи боротьби із забрудненням атмосферного

повітря і про поліпшення санітарно-гігієнічних умов населених місць»(29 травня 1949 р.) та ряд інших нормативно правових актів.

На російське природоохоронне право наклали свій відбиток , з одного боку , особливості політичного , економічного і культурного розвитку , з іншого - багаті природні ресурси Російської імперії, які слід було захищати від нераціонального використання та згубного впливу людської діяльності.

Спостерігається стійка тенденція до розширення суб'єктів, об'єктів, а також методів правового регулювання в даній сфері (цивільно-правовий, адміністративно-правовий, кримінально-правовий методи). Формувалася система спеціальних державних органів, що здійснюють різноманітні організаційні заходи та контролюючі функції при використанні природних ресурсів.

Для СРСР, де в основному переважало сільське населення, найважливішим було вирішення земельного питання. Ще часів Української Народної Республіки науковці відстоювали цілинні степи від розорювання під час проведення земельної реформи. В результаті у “Тимчасовому земельному законі”, що був затверджений Центральною Радою 18 січня 1918 р., у розділі II “Основні засади користування поверхнею землі” передбачалося відведення землі для створення “дослідних і зразкових полів, розсадників, селекційних станцій, а також для санітарних, благодійних, освітніх та інших загальнокорисних установ...” Але для проведення дослідів на тій чи іншій місцевості необхідно було отримати дозвіл певного органу.

З початком індустріалізації міст виникають заводи та фабрики, які забруднюють навколишнє середовище газом і пилом, відходами своєї діяльності. Адже ніяких обмежень пов'язаних з необхідністю створення законодавчого акту, який би регулював забруднення повітря не існувало. Тому, Рада міністрів видає постанову «Про заходи боротьби із забрудненням атмосферного повітря і про поліпшення санітарно-гігієнічних умов населених місць», в якій були встановлені вимоги до промислових підприємств створювати очисні споруди, а для міністерств – проводити контроль за підприємствами та сприяти винайденню нових та більш ефективних очисних споруд.

Отже, соціалістична система природокористування, щовиникла з появою першої в світі соціалістичної держави, стала використовуватися як система раціонального використання та охорони природи. А всі ці документи заклали єдину систему принципів природокористування, на основі яких надалі розвивалося природоохоронне законодавство і відбилося в подальших нормативно-правових актах.

Список використаної літератури:

1. Об охране окружающей среды: Сборник документов партии и правительства, 1917-1981 гг./Сост. А.М. Галеева, М.Л. Курок. 2-е изд., доп.-М.: Политиздат, 1981. – 384 с.
2. Колбасов О. С. Охрана природы по советскому законодательству. — М., 1961. — 76 с.
3. Правовая охрана природы в СССР. Учебное пособие ; ред. В.В. Петрова. М., 1976. С. 55–58.
4. Правовая охрана природы в СССР [Текст] : (учебное пособие) / Н. Д. Казанцев, Е. Н. Колотинская. - Москва : Государственное издательство юридической литературы, 1962. - 134 с.
5. Охрана природы. Сборник законодательных актов. Госюриздат, 1961, 384 с.

Снігурський Джонатан Валерійович
студент 1 курсу ІПКОЮ
НУЮ імені Ярослава Мудрого

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САНІТАРНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ ЗА КОНСТИТУЦІЄЮ УРСР 1978 р.

У конституціях Української РСР 1919 р., 1929 р., 1937 р. не було висвітлене питання санітарної справи. Вперше його торкнулася лише Конституція УРСР 1978 р.

За Конституцією Української РСР від 20 квітня 1978 року кожен громадянин України мав право на охорону здоров'я. Це право було закріплене в статті 40 Конституції. В ній говорилося: «Це право забезпечується безплатною кваліфікованою медичною допомогою, що подається державними закладами охорони здоров'я; розширенням мережі закладів для лікування і зміцнення здоров'я громадян; розвитком і вдосконаленням техніки безпеки і виробничої санітарії; проведенням широких профілактичних заходів; заходами щодо оздоровлення навколишнього середовища; особливим піклуванням про здоров'я підростаючого покоління, включаючи заборону дитячої праці, не зв'язаної з навчанням і трудовим вихованням; розгортанням наукових досліджень, спрямованих на запобігання та зниження захворюваності, на забезпечення довголітнього активного життя громадян». І дійсно, за радянських часів важливою умовою було оздоровлення життя населення, саме цим пояснюється велика увага до санітарних показників загального народного здоров'я, що попереджують соціальні хвороби такі як туберкульоз, венеричні хвороби, та спрямовані на покращення гігієнічних умов праці та побуту населення.

Виробнича санітарія (про яку йдеться у статті 40 Конституції УРСР 1978 р.) - система санітарно-технічних і гігієнічних заходів, спрямованих на забезпечення здорових умов праці, усунення шкідливого впливу окремих технологічних процесів на організм працівників, запобігання професійним захворюванням і отруєнням тощо.

Виконання цих заходів лягли в основу і Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від (№ 4004 – XII від 24.02.1994 р. із змінами станом на 06.12.2012 р.). Закон встановлює порядок організації державної санітарно-епідеміологічної служби і здійснення державного санітарно-епідеміологічного нагляду в Україні.

Згідно з цим Законом підприємства, установи і організації зобов'язані:

- за пропозиціями посадових осіб державної санітарно-епідеміологічної служби розробляти і здійснювати санітарні та протиепідемічні заходи;
- у випадках, передбачених санітарними нормами, забезпечувати лабораторний контроль за виконанням вимог цих норм щодо безпеки використання (зберігання, транспортування тощо) шкідливих для здоров'я речовин та матеріалів, утворюваних внаслідок їх діяльності викидів та відходів, а також готової продукції;
- на вимогу посадових осіб державної санітарно-епідеміологічної служби надавати безоплатно зразки використовуваних сировини і матеріалів, а також продукції, що випускається чи реалізується, для проведення державної санітарно-гігієнічної експертизи;
- виконувати розпорядження і вказівки посадових осіб державної санітарно-епідеміологічної служби при здійсненні ними державного санітарно-епідеміологічного нагляду;
- усувати за поданням відповідних посадових осіб державної санітарно-

епідеміологічної служби від роботи, навчання, відвідування дошкільних закладів осіб, які є носіями збудників інфекційних захворювань, хворих на небезпечні інфекційні хвороби, або осіб, які були в контакті з такими хворими, з виплатою у встановленому порядку допомоги з соціального страхування, а також осіб, які ухиляються від обов'язкового медичного огляду або щеплення проти інфекцій, перелік яких встановлюється Міністерством охорони здоров'я України;

- негайно інформувати органи, установи і заклади державної санітарно-епідеміологічної служби про надзвичайні події та ситуації, що становлять загрозу здоров'ю населення, санітарному та епідемічному благополуччю;

- відшкодовувати у встановленому порядку працівникам і громадянам шкоду, завдану їх здоров'ю внаслідок порушення санітарного законодавства.

На сучасному етапі розвитку, охорона здоров'я забезпечується створенням належних умов життя і праці, системою соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних заходів, досконалою підготовкою висококваліфікованих спеціалістів у галузі охорони здоров'я і державним контролем за фактичним відхиленням окремого чинника виробничого середовища від природної фізіологічної норми до певної межі не спричиняє небажаних змін в організмі людини і не призведе до негативних наслідків, та державний облік інфекційних і професійних захворювань, масових неінфекційних захворювань (отруєнь), пов'язаних з впливом шкідливих факторів навколишнього середовища.

Соловей Ярина Олегівна

4 факультет, 8 група

НЮУ ім. Ярослава Мудрого

Козацтво та особливості його права

Визначним етапом в історії України є період Козаччини. Одним із аспектів феномену українського козацтва є те, що, з одного боку, воно виникло на ґрунті високої історичної свідомості народу, пошуку української ідентичності, а з іншого боку, поява козацтва як провідної сили українського суспільства потужно вплинула на розвиток історичних знань. Це був, по суті, суспільний виклик інтелектуалам з'ясувати історичні витоки українського народу й довести історичне право українців на свою окремішність, волю, незалежність, на власну державу.

Козак – це вільна душа і тверда рука. Козаки зрікалися родини, прирікали себе на життя суворе і сповнене численних небезпек. І все це задля того, щоб захистити свою батьківщину-матір Україну. Що б там не було, не шкодуючи ні сил, ні самого життя, козаки на суші і на морі, кінні та піші, невтомно і самовіддано воювали зі своїми одвічними ворогами - то татарами й турками, то ляхами-католиками, і вважали це найважливішою і найсвятішою для себе справою. Тримаючи високо своє знамено і свято виконуючи свій обов'язок, вони ні перед ким і ні перед чим не відступали: не боялися ні вогню, ні морських хвиль, ні страшного голоду, ні катувань у ворожому полоні.

Свобода – ось, що було основною причиною, якою керувалися козаки, йдучи на Січ. Вони йшли на Січ, щоб відстояти свої вольності, щоб приєднатись до подібних собі вільних душею і серцем людей. Це не солдат на службі у короля. Він прийшов не для того, щоб просто воювати з сусідами, ходити строем та жити за розкладом. Його кінцевою метою була вільна незалежна від всяких окупантів держава, з своїми мовою,

звичаями та традиціями. Армія, що сформувалась, була надзвичайно сильною, незважаючи на те, що вона з самого початку не була прив'язана до жодної держави. А військове мистецтво козаків і до сьогодні захоплює. Висока військова майстерність Запорозького Війська досягалась за рахунок добре налагодженого військового навчання. Запорожці майстерно билися шаблями, були гарними вершниками й бездоганно володіли технікою ведення як наступальних, так і оборонних боїв. Перекидали вози голоблями наперед, зв'язували їх ланцюгами і вели бій табором. Як писав Боплан, сотня козаків у таборі не побоїться ні тисячі поляків, ні кількох тисяч татар. За спостереженнями Гійома де Боплана, козаки мали міцне здоров'я, були витривалими, легко переносили холод і голод, спеку і спрагу, на війні були невтомними, відважними, хоробрими й сміливими, понад усе цінували життя, але не шкодували його в боротьбі за віру і правду української землі.

Безмірна хоробрість, безстрашна мужність і героїзм, глибокий патріотизм запорозьких козаків викликають повагу й подив усього світу. Турецький хроніст XVI ст. М. Наїма так писав про українських козаків: «Можна з певністю сказати, що не знайти на землі людей сміливіших, які б так мало дбали про своє життя і так мало боялися б смерті».

Беручи до уваги той факт, що козаки йшли на Січ з певною метою, яка полягала у державотворчій діяльності українського народу, створенні ним політично-державницьких прагнень та, відповідно, втіленням їх у життя, можна сказати, що те козацьке самоврядування, яке сформувалося в Запорізькій Січі було своєрідним зародком майбутньої української державності, котра заявила про себе в повний голос в роки Визвольної війни українського народу 1648-1654 років. Саме в цей час починає міцніти Україна, в державі з'являється нова військово-адміністративна система. Проте будь-яка людська спільнота, як і суспільство в цілому, потребує внутрішньої організації, відповідних правил людських взаємин, які регулюються за допомогою певної системи соціальних норм або ж права. Як зауважив дослідник українського права А. Ткач, «особливого значення норми звичаєвого права набули в Січі, яка були центром виникнення великої кількості звичаїв, що перетворилися згодом в норми права. Так, в Січі зародилися норми військово-адміністративної організації козацтва, правил ведення війн, деякі правила діяльності судових установ, види покарань злочинців та ряд інших норм матеріального права, яких не існувало в писаних джерелах». Отже, формування козацької верстви супроводжувалося й виробленням станового права.

Складно простежити етапи становлення козацького права, оскільки за формою воно було дуже консервативним. Цілком очевидним є лише той факт, що воно формувалося на основі звичаєвого права, пристосованого до умов життя січової громади. Норми військового права (адже запорожці були насамперед воїнами) мали форму звичаїв: проведення козацької ради, прийняття до товариства нових осіб, організація експедицій тощо. Вочевидь, це дало підставу Д. Яворницькому стверджувати, що «писаних законів від запорожців годі було сподіватися передусім тому, що громада козаків мала позаду надто коротке минуле, щоб виробити ті чи інші закони, систематизувати їх і викласти на папері; а також тому, що все історичне життя запорозьких козаків було сповнене майже безнастанними війнами, які не дозволяли їм надто зупинятися на влаштуванні внутрішнього ладу свого життя». Разом із тим, це положення може бути яскравою характеристикою лише раннього

етапу розвитку січової громади, коли запорожці основну увагу приділяли військовій справі. Незважаючи на самотність Запорозької Січі, її віддаленість від державних інституцій, на генезу козацького права, безперечно, впливало литовське законодавство. Адже більшість прибулих на Запорозжя раніше проживали на землях, де домінувало литовське право, що не могло не позначитися на правових уявленнях січової громади. Еволюція січової громади сприяла кристалізації козацького права. Однак якісно новий його рівень пов'язаний із вступом запорожців на державну службу. І саме в цьому середовищі та на ґрунті засад, що пройшли апробацію впродовж попередніх десятиліть на Запорозькій Січі відбулося становлення Української держави.

Україна, що дістала офіційну назву - Військо Запорозьке, мала всі основні ознаки державності. Відповідність Української держави своїй ролі та призначенню засвідчувала наявність таких ознак, як публічність влади, яка стала обов'язковою для усього населення країни; територія, в межах якої дана організація була суверенною і єдиною; забезпеченість спеціальним апаратом управління. Запорізька Січ, все ж була лише своєрідною, перехідною моделлю на шляху до утворення справжньої повноцінної держави. Несприятливі зовнішні впливи та внутрішні недоліки так і не дали змоги цьому зародку, ескізу української державності перерости у нову якість, але свій політичний яскравий слід у процесі українського державотворення козацька держава, безумовно, залишила.

Список використаної літератури:

1. Історичні витоки українського лицарства \Ю.Фігурний, - Київ, Вид.дім. „Стилос”, 2004р.,- 308 с.
2. В.Щербак Історія українського козацтва: нариси у 2 т.\ Редкол: Смолій (відп. Ред) та інші. – Київ.: Вид.дім, „Києво-Могилянська академія”, 2006р, Т.1. – 800 с.
3. Яворницький Д.І. Історія запорізьких козаків. 3 том. Київ: Наукова думка, 1993. – 557 с.

Соловйова Ксенія Вікторівна

Життя українців за Люблінською унією

Люблінська унія 1569 року — угода про об'єднання Королівства Польського та Великого князівства Литовського в єдину федеративну державу — Річ Посполиту, що була затверджена у місті Любліні 1 липня 1569 року.

Люблінська унія завершила процес Об'єднання двох держав, що розпочався з укладення Кревської унії I (85 р. За Люблінською унією Польське королівство та Велике князівство Литовське об'єднувалися в *єдину федеративну державу* - Річ Посполиту (буквально- республіка) з виборним королем, загальним сеймом і сенатом, єдиною зовнішньою політикою. Литовська, українська та польська шляхта зрівнювалися в правах і набували права володіння маєтками на всій території Речі Посполитої. Ліквідувалися митні кордони, вводилася єдина грошова одиниця.

За Люблінською унією спостерігались такі наслідки для Українських земель:

Позитивні наслідки :

1. Могутнє піднесення культурно-просвітницького руху, що сприяв зародженню та розвитку української національної самосвідомості; за відсутності держави культура залишалася єдиною сферою, у якій українці могли захистити свою самотність. 2. Зближення українських земель із західноєвропейською культурою: через Польщу до України потрапляли ідеї Відродження, Реформації та Контрреформації; поширювалася західноєвропейська система освіти: українці

навчалися в європейських університетах, прилучалися там до західноєвропейських наукових і художніх ідей, збагачували ними рідну культуру.

Негативні :

1. Полонізація (ополячення) української знаті; 2. Покріпачення селян, що було остаточно затверджено Литовським статутом 1588 р., який увів 20-річний термін піймання селян-утікачів і надав право шляхтичам самим установлювати всі повинності, розпоряджатися селянським життям і майном. 3. Посилення польської експансії на українські землі, наступу католицизму;

З усіх наведених наслідків Люблінської унії для українців, можна зробити висновок. Фільваркова реформа перетворила Україну на годувальницю Європи. Одержувані кошти вкладалися в економіку Литви й Польщі, зростали польські міста, а Україна перетворювалася на сировинний придаток. Поширення фільваркового господарства супроводжувалося скороченням селянських наділів і поступовим закріпаченням селянства.

"Князі й магнати, що перед тим мали дуже велику вагу і держали в своїх руках всю управу, тепер були зрівняні в правах з рядовою шляхтою, - хоч на ділі, завдяки свомубогацтву, вони й далі високо підіймали ся над нею, держачи в своїй службі не раз цілі юрби біднішої шляхти. Податки і військову службу з шляхти знято, вона тепер не знала майже ніяких обов'язків, а дістала величезні права...; коронні землі роздавалися шляхтичам в доживотні держави і вони правили ними як поміщики; ніхто, крім шляхтичів не міг дістати ніякого уряду світського, а навіть і духовного"¹.

Люблінська унія спричинила привласнення українських земель польськими магнатами й шляхтою, представники якої засновували тут фільварки та промисли. Українська шляхта, що дотримувалася православної віри, володіла невеликими маєтностями. В подальшому усунення української шляхти від влади призвело до того, що багато її синів поповнили козацтво (прикладом тому був Петро Конашевич-Сагайдачний), а в період Визвольної війни середини XVII ст. багато українських шляхтичів стали керівниками козацької армії.

Деякі історики відзначають політичні та соціально-економічні зміни на українських землях після Люблінської унії:

- уперше за багато років основна частина українських земель об'єдналася в одну державу (хоч і не в українську);
- на українських землях стала інтенсивно розвиватися економічна система (у сільському господарстві з'явилися нові знаряддя праці, завдяки чому збільшилася його продуктивність, стали використовувати трипільну систему, зміцнювалися торговельні зв'язки між різними частинами України);
- українські землі активно залучалися до міжнародної торгівлі: через балтійські порти вивозили з країни хліб, худобу, віск, вовну тощо.

Відомі українські історики М. Котляр та С. Кульчицький вважають період після Люблінської унії досить драматичним для України: «Якщо хтось і виграв від унії, то лише місцева шляхта (дворянство), зрівняна рішенням Люблінського сейму в правах

¹Ілюстрована історія України. – К.: 1990.

із шляхтою польською. Український народ зазнав тепер ще й украй тяжкого феодального й принизливого культурно-національного та релігійного гноблення. Польські пани примусово запроваджували католицизм. У відповідь на створення магнатсько-шляхетської Речі Посполитої в Україні розгорнулася національно-визвольна боротьба народних мас, що вилилося наприкінці XVI ст. у селянсько-козацькі війни...».

Можна с упевненістю сказати, що Люблінська унія стала початком польського панування на українських землях.

Отже, Люблінська унія мала більше негативних наслідків для українців.

Список використаної літератури:

1. Іван Крип'якевич. Історія України. Львів-1990р.
2. Історія України: навчальний посібник. Під ред. Смолія В.А. Київ-1997р.
3. Наталя Яковенко. Нарис історії України. Київ-1997р.
4. *Рибалка І. К.* Історія Української РСР. Дорадянський період. Київ. «Вища школа», 1978
5. Грушевський М.С. Ілюстрована історія України. – К.: 1990.
6. Історія України. Навчальний посібник. Київ, «Києво-Могилянська академія», 2008.
7. Крип'якевич І.П. Історія України. – Львів: Світ, 1990

*Сольона А. Д.
студентка 1 курсу 18 групи,
Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

Адаптація українського законодавства у сфері охорони земель до законодавства ЄС

Досліджуючи питання інтеграції України до ЄС, необхідно сказати, що адаптація законодавства України у сфері охорони земель до законодавства ЄС характеризується як прийняття нормативно-правових актів України з питань охорони земель, розроблених з урахуванням вимог Європейського законодавства. Актуальність дослідження обумовлюється тим, що питання елементів охорони землі, у тому числі і сфері їх активного забруднення та псування, їх адаптація до законодавства ЄС, залишаються незавершеними, потребуючими активного обговорення та аргументування. Тому важливим значенням даного дослідження є проведення наукового аналізу процесу адаптації законодавства України у сфері охорони земель до законодавства ЄС та тих елементів, що їх характеризують і з ними пов'язані. Питанню даної проблеми присвячені наукові роботи таких вчених, як М. В. Краснова, Н. Р. Малишева, Г. І. Балюк, Ю. С. Шемшученко та інших.

Правовими засадами подібного роду адаптації є Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, що була затверджена українським законодавством 18.03.2004 р. Програма ж, перш за все, визначає засіб досягнення Україною відповідності третьому Мадридському Копенгагенському критеріям набуття членства в ЄС. У цьому механізмі вбачається адаптація законодавства, та інші додаткові заходи, необхідність яких являє собою основу

ефективного правотворення та правозастосування, тобто підготовки України та її національного законодавчого поля для входження в ЄС.

Серед документів ЄС слід зазначити Шосту програму дій Співтовариства у сфері навколишнього середовища (далі — Програма), яка була затверджена Рішенням Європейського Парламенту і Ради № 1600/2002/ЄС 22.07.2002 р., метою якої є координування основних заходів охорони землі, враховуючи їх масштаби, не тільки серед держав—членів ЄС, а й держав-вже існуючих та майбутніх кандидатів. Програма, спрямована першочергово на охорону земель, визначає й засоби, за якими реалізується. З метою підтримки землекористування та його активного заохочення передбачається здійснення наступних заходів: сприяння активного планування та управління земельними ресурсами із врахуванням факторів екологічного впливу та його регіональних особливостей; надання ширшого змісту агроекологічним заходам, які передбачені Спільною сільськогосподарською політикою тощо.

У рамках програм та з метою досягнення їх цілей було прийнято ряд актів. Контроль над забрудненням та запобігання екологічно несприятливій діяльності, ліквідації її наслідків закріплені Директивою Ради 96/61/ЄС. Крім того, відповідно до Рішення Комісії 2000/479/ЄС створюється Європейський реєстр з ведення даних викидів забруднюючих речовин, до якого члени ЄС подають документи та дані с забруднення власного довкілля. Такі ж документи як: Директива Ради 67/548/ЄС і Директива Ради 76/769/ЄС в своїй основі вбачають занесення до Європейського реєстру існуючих хімічних речовин, ступеня ризику роботи з ними та заходів безпеки. Документами щодо управління відходами та елементами, що їм належать є Директива Ради 91/689/ЄС та Директива Ради 75/442/ЄС, основна мета яких постає у зменшенні обсягів відходів та їх активного використання і їх екологічно безпечного захоронення. Директива Ради 96/82/ЄС пов'язується перш за все з небезпечними речовинами, контролем за безпекою певних видів діяльності, та запобіганням небезпечних екологічно шкідливих ситуацій. У сфері оцінки стану довкілля правове регулювання закріплюється наступними документами ЄС: Регламентами Ради 1210/90 та 933/99 визначається порядок формування Європейської системи спостереження, а також Агентства, статус якого наближається до європейської мережі для моніторингу і отримання інформації про довкілля, в тому числі й земель. Правова регламентація доступу до інформації про якісний стан довкілля, а також й земель, закріплюється Директивою Європейського Парламенту та Ради 2003/4/ЄС про доступ громадськості до інформації про навколишнє середовище. Директива Ради 85/337/ЄС і Директива Європейського Парламенту та Ради 2001/42/ЄС була прийнята з метою запобігання негативному впливу окремих видів діяльності, що зумовлюють якісний стан. Директива Ради 86/278/ЄС була прийнята з метою охорони ґрунтів від забруднення нітратами була прийнята Директива Ради 91/676/ЄС. У вересні 2006 р. було затверджено Загальну стратегію охорони ґрунту, положення якої наділяють держав-членів ЄС компетенцією самостійно визначати заходи щодо охорони ґрунтів. Директива Європейського Парламенту та Ради 2004/35/ЄС врегулює компенсацію шкоди, заподіяної навколишньому середовищу та, зокрема, землям.

Отже, можна зробити висновок, що, незважаючи на відсутність у законодавстві ЄС спеціального нормативного документа про охорону якісного стану земель від негативного впливу, знайшли закріплення та продовжують формуватися правові приписи щодо охорони земель та ґрунтів від забруднення та псування. Відтак, проголошені законодавством ЄС основні стратегічні напрями та принципи охорони навколишнього середовища та окремих його елементів, повинні бути покладені в

основу адаптації законодавства України щодо охорони земель до законодавства Європейського Союзу.

Список використаної літератури:

1. Топорнин Б. Н. Европейское право : учебник / Б. Н. Топорнин. — М. : Юрист, 1998. — С. 102.
2. Європейський Союз. Консолідовані договори / наук. ред. В. Муравйов. — К. : Port-Royal, 1999. — С. 140—141.
3. Мусис Ніколас. Усе про спільні політики Європейського Союзу / Ніколас Мусис ; пер. з англ. — К. : К. І.С., 2005. — С. 291.
4. Бондар О. Сфера охорони земельних ресурсів: системи технічного регулювання у Європейському Союзі і нормативно-правова база України / О. Бондар, С. Берзіна, С. Погурельський // Землевпорядний вісник. — 2009. — № 3. — С. 20—21.
5. ЗУ «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, N 29, ст.367)
6. Збірник нормативно-правових актів Європейського Союзу у сфері охорони навколишнього середовища. — Львів, 2004. — 192 с.

Спицька Дар'я Олександрівна

*Студентка I курсу Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Дисидентський рух в Радянській Україні

У 60-70 роках в Радянському союзі виникла надзвичайна ситуація : політику уряду того часу почали відкрито критикувати спочатку невелика, але дедалі більша кількість людей, яких згодом почали називати дисидентами, що вимагали від уряду ширших прав та свобод у сфері релігійного, національного, творчого життя. Можна стверджувати , що дисиденство великою мірою виросло з десталінізації, з послаблення страху, що розпочав Хрущов. Обмежені викриття страшних злочинів сталінської доби, сфальсифіковані справи викликали розчарування та скептицизм відносно й інших боків режиму. Тому спроба Брежнєва надалі обмежити лібералізацію викликала бурю протестів та повстань особливо серед інтелігенції.

Дисидентський рух плинув у СРСР трьома потоками, що часто зливалися. Завдяки легшому доступові до західних журналістів найвідомішим був московський правозахисний або демократичний рух, що переважно складався з представників російської інтелігенції, серед провідників якої були такі світочі, як письменник Олександр Солженіцин та фізик-ядерник Андрій Сахаров. Іншою формою "антигромадської поведінки" був релігійний активізм. На Україні, як і в інших неросійських республіках, дисидентство викристалізовувалося у змаганнях за національні й громадянські права, а також за релігійну свободу

Головними центрами активності українського дисидентського руху були Київ і Львів. Відкриті прояви інакомислення спостерігалися також у Дніпропетровську, Івано-Франківську, Луцьку, Одесі, Тернополі та інших містах. Переважно там, де розповсюджувався і "самвидав".¹

Перші прояви цього руху мали місце наприкінці 50-х—на початку 60-х років, коли на Західній Україні було організовано кілька невеликих таємних груп. Виділялася серед них так звана «Група юристів» на чолі з адвокатом Левком Лук'яненком. Вона закликала до здійснення законного права України на вихід із

Радянського Союзу. Після виявлення цих груп їхніх учасників на закритих процесах було засуджено до тривалих термінів ув'язнення.

Дисидентський рух мав специфічну соціальну базу (близько 80% дисидентів становила інтелігенція); був довготривалим у часі (понад 20 років); виношував у собі зародок альтернативного суспільства; концентрував опозиційні інтелектуальні сили, створював осередки майбутніх масових рухів; викристалізував ідейні засади майже всього сучасного політичного спектра.¹

Від середини 50-х років національний рух розвивався одночасно і в підпіллі, і легально. Останній пройшов шлях від культурно-просвітницької діяльності до політичного руху. Об'єктом, проти якого спрямовувався національно-визвольний рух, був тоталітарний комуністичний режим. В Україні, переважно на Заході, існували антирадянські підпільні групи. Тільки за період з 1954 по 1959 рік влада виявила 46 антирадянських груп із числа інтелігенції та молоді. Стало відомо про 5500 випадків виготовлення і розповсюдження антирадянських документів. Деякі з груп вже не належали до оунівського підпілля, але були його ідейними спадкоємцями.²

Першими такими групами були — "Об'єднана партія визволення України" з Івано-Франківська на чолі з Б. Гарматюком, а також група Андрушика з Горлівки. Група "Об'єднання" була наступною за ними, її очолювали Я. Гасюк та В. Леонюк. Вона ставила за мету, продовжуючи справу ОУН, боротися за самостійну українську державу. Група мала програму і статут. Крім того, члени групи підготували до 20 різних листівок, що їх було видруковано в кількості 2-3 тисячі примірників, з яких близько 400 було розповсюджено в Рівненській і Кіровоградській областях. Завдяки непоганій конспірації група діяла впродовж трьох років.³

Спочатку осередок українських дисидентів складали «шестидесятники» — нове плідне покоління письменників, що здобувало собі визнання. До нього належали Ліна Костенко, Василь Симоненко, Іван Драч, Іван Світличний, Євген Сверстюк, Микола Вінграновський, Алла Горська та Іван Дзюба. Пізніше до них приєдналися Василь Стус, Михайло Осадчий, Ігор та Ірина Калинці, Іван Гель та брати Горині. Вражаючою рисою цієї групи було те, що її члени являли собою зразковий продукт радянської системи освіти й швидко робили собі багатообіцяючу кар'єру. Деякі були переконаними комуністами. В останні хвили відлиги відкрилося багато нових талантів, які згодом за це постраждали.

На початку 70-х років національний рух опору радянській тоталітарній системі можна назвати національно-визвольним рухом. Влада відреагувала на його посилення черговими репресіями. В 1972 р. почалися нові масові арешти. Але вони не зупинили цей рух. Про що свідчить створення Української Групи сприяння виконанню Гельсінських угод (УГГ). Її створили відомі українські письменники та політичні в'язні: М. Руденко, О. Мешко, О. Бердник, Л. Лук'яненко, О. Тихий, І. Кандиба. УГГ спробувала поєднати для більшої ефективності опору режимові боротьбу українців як нації з боротьбою інших націй за свободу.

В статті "Наші завдання" правозахисний рух в середині 1978 р. ототожнював себе з національно-визвольним рухом.

Дисидентський рух складався з трьох основних течій, що то розходились, то зливались.

1. Правозахисне, або демократичне дисидентство, репрезентоване Українською Гельсінською групою.
2. Релігійне дисидентство, що мало на меті боротьбу за фактичне, а не декларативне визнання свободи совісті. В Україні, зокрема, воно вело боротьбу

за відновлення українських греко-католицької та автокефальної православної церков

3. Національно орієнтоване дисидентство, яке рішуче засуджувало шовінізм, імперську політику центру, форсовану русифікацію, виступало на захист прав і свобод усіх народів та їх співпрацю в боротьбі за умови життя, гідні цивілізованого світу.

Вирішальною причиною невдачі дисидентського руху була природа системи, що протистояла йому. На дисидентів ополчилися всі потужні сили радянської системи й особливо всемогутній КДБ. Володіючи монополією на засоби комунікації, режим всіляко перешкоджав поширенню інформації про дисидентів серед громадськості. Коли ж якась інформація все ж з'являлася, то вона звичайно була спотвореною й змальовувала дисидентів у негативному світлі. Маючи в своєму розпорядженні сотні тисяч офіцерів, агентів у цивільному, донощиків, КДБ, здавалося, був усюдисущим і всезнаючим у своєму прагненні не допустити поза наглядом уряду будь-якої громадської діяльності Найупертіших засуджували до тривалих термінів ув'язнення або запроторювали до психіатричних лікарень, де їм давали препарати, що руйнують людську особистість. Знищуючи кількох, КДБ успішно вдавалося залякати багатьох.

Отже, переслідуючи українську історію, культуру, мову, національну еліту, комуністичний режим прагнув остаточно перетворити Україну на денационалізовану російську провінцію. Але на захист української самобутності піднялося хоч і нечисленне, та самовіддане нове покоління борців. Зорганізувавши український дисидентський рух, воно засвідчило, що з розгромом ОУН і УПА традиції руху опору в Україні не припинилися, що ідея Української самостійної соборної держави — невмируща.

Список використаної літератури:

1. Борисенко В.Й. Курс української історії: 3 найдавніших часів до XX століття: Навч. посібник. - К.: Либідь, 1996.
2. Довідник з історії України / За ред. І.Підкови і Р.Штуса. – К.: Генеза, 2002.
3. Дисидентський рух в Україні, його основні напрямки [Текст] / С. Ю. Євич // Національно-визвольні рухи в історії українського народу та їх роль у становленні і розвитку державності в Україні: Матеріали круглого столу, 23 берез. 2009 р. - Х. : Ін-т підготовки юрид. кадрів для СБУ НЮАУ ім. Ярослава Мудрого, 2009.
4. Дисидентський рух в Україні (1954-1987) [Текст] / Є. Захаров // Міжнародний біографічний словник дисидентів країн Центральної та Східної Європи й колишнього СРСР. Т. 1. Україна. Ч. 1. - Х. : Права людини, 2006.
5. Дисидентство шестидесятих: спадкоємність мети національно-визвольних змагань [Текст] / Б. Чорномаз // Пам'ять століть. – 2001
6. Шістдесятники. Дисиденти. Неформали. Знайомі незнайомці: [В. Симоненко, І. Драч, І Світличний, Л. Костенко, Л. Танюк, Є. Сверстюк, І. Дзюба, В. Шевчук, В. Дрозд, О. Заливаха, Ю. Якутович] [Текст] / Г. Касьянов // Віче. - 1994.
7. Кормич Л.І. Історія України від найдавніших часів і до XX століття: навчальний посібник.— Х.: ООО «Одісей», 2001
8. Лазарович М.В. Історія України: Навч. посіб.— 3-тє вид — К., 2013

*Стеценко Ніна Сергіївна,
Асистент кафедри Історії держави та права України і зарубіжних країн
НУЮ імені Ярослава Мудрого*

ФІНАНСУВАННЯ ЗЕМСТВАМИ СУДОВИХ ПРИСТАВІВ МИРОВИХ СУДОВИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ (60-70 рр. XIX ст.)

150 років потому в Російській імперії відбулася судова реформа, яка істотно вплинула і на розвиток місцевої демократії, заклавши основи розбудови місцевого самоврядування. Згідно з Положенням про губернські та повітові земські установи 1864 року у шести лівобережних і південних українських губерніях, а саме: Катеринославській, Таврійській, Чернігівській, Херсонській, Харківській, Полтавській було створено органи земського самоврядування. На ці установи покладалося фінансування як мирових суддів та їх з'їздів (ст. 44, ст. 238 Устрою судових установлень, далі – УСУ) так і судових приставів (ст. 312 УСУ), на яких покладалося виконання судових рішень та інших виконавчих дій за розпорядженнями цих суддів і їх з'їздів. Упровадження інституту судових приставів при зазначених органах з моменту введення Судових статутів 1864 року не було обов'язковим, а їх функції найчастіше виконувала поліція. Поясненням цьому була нестача коштів для фінансування додаткових штатних одиниць.

Розуміння членами земських зборів окремих губерній (зокрема в Харківській губ.) важливості посади судового пристава обумовило впровадження цих посад одночасно з установами мирової юстиції. Відомості, які містилися в «Журналах очередного земского собрания Харьковскаго уезда, 11-17 мая 1869 года» свідчать, що в числі першочергових завдань було розглянуто питання про фінансування цього інституту. Також, у Журналі Охтирських повітових земських зборів від 8 жовтня 1877 року містяться дані про видатки на утримання судових приставів. Незважаючи на обмежений обсяг фінансування, збори більшістю голосів відхилили пропозицію гласного Герасименка щодо скорочення посади судового пристава. Було визнано, що скорочення є неможливим, тому що крім виконання судових рішень на приставах лежить також обов'язок чергувати на засіданнях з'їзду, перебувати на торгах, вживати охоронних заходів тощо.

На підставі вивчення Журналу чергових земських зборів Харківського повіту 11–17 травня 1869 р. можна прослідкувати зміни в обсязі грошового утримання судових приставів при Харківському з'їзді мирових суддів. При введенні в 1867 р. мирових судових установ у Харківському повіті загальний розмір грошового утримання судових приставів становив лише 24 руб. 50 коп., а вже у 1868 р. – 1626 руб. 44 коп. У «Доповіді про мировий суд Харківського повіту» зазначалося, що перший кошторис на утримання судових установ розраховувався приблизно, без належного досвіду. Але річна практика діяльності земських судових установ довела потребу збільшення видатків, що позначилось і на фінансуванні судових приставів. Розмір грошових коштів на утримання судових приставів при з'їздах мирових суддів у різних українських губерніях відрізнявся. Так, у Харківському, Богодухівському й Херсонському повітах на кожного з них відводилося 600 руб. на рік. Як свідчить Звід журналів Полтавських чергових земських зборів 1883 р., на утримання судових приставів при мировому з'їзді Полтавського повіту виділялося по 500 руб. на кожного. За кошторисом витрат Лебединських повітових земських зборів на 1884 р. розмір грошового утримання судового пристава становив 400 руб. на рік.

Територіальні особливості діяльності судових приставів, що полягали в необхідності долати значні відстані для виконання своїх обов'язків, обумовлювали додаткові грошові витрати земств, що зафіксовано в Журналах чергових земських зборів Харківського повіту від 1870 р. та в аналогічних Журналах за 1872 р. Аналогічна ситуація мала місце і в інших українських губерніях, зокрема, в Херсонському повіті, де на відповідні потреби виділялося 1800 руб. на рік (за даними 1870 р.). Як свідчать дані по Полтавському повіту, розмір повинності з року в рік

зростала: в 1883 р. на це передбачалося виділяти 1794 руб., то у 1884 р. – 1820 руб. , що свідчить про збільшення судових справ, що тягло за собою і зростання кількості виїздів судових приставів на місце. З огляду на це, крім основного утримання пристави отримували так звані «прогонні», «квартирні» й «добові» кошти, що нараховувалися «за роз'їзди по службі» , розмір яких зростав залежно від віддаленості місця мешкання боржника. Проте порядок нарахування й виплати зазначених коштів законодавством регулювався недостатньо, зокрема, спірним було питання про те, як обчислювати «прогонні» й «добові» судового пристава, коли йому доручено декілька виконавчих дій в одному й тому ж місці або за одним маршрутом.

Варто звернути увагу й на те, що обсяг фінансування цього інституту все-таки був недостатнім. Особливо це стосувалося судових приставів при мирових судових установах, що неодноразово викликало скарги з їх боку. Так, у Журналах Сумських повітових земських зборів за 1882 р. наводяться дані про доповідну записку судових приставів при Сумському мировому з'їзді – Навродського, Федоровського й Ральфа – щодо підвищення розміру їх грошового річного утримання. Її сутність полягала у тому, що в 1874 р. Сумські повітові земські збори постановили замість 2-х приставів запровадити при Сумському мировому з'їзді 3-х і поділили заробітну плату, визначену 2-м судовим приставам в обсязі 1200 руб. на рік на 3-х осіб, тобто по 400 руб. на кожного. Судові пристави, розмір річного утримання яких у такий спосіб було зменшено на третину, протягом 7-ми років не заявляли ніяких прохань про підвищення плати. Однак у зв'язку з підвищенням цін на предмети першої необхідності у м. Сумах і значним збільшенням цін на квартири, вони визнали таке утримання не лише недостатнім, а й неможливим. Для обґрунтування своїх доводів пристави навели мінімальний річний рахунок своїх витрат, а саме: квартира з 2-х кімнат (одна для канцелярії, інша для спальні) з річним опаленням – 250 руб. на рік; освітлення (одна стеаринова свічка на місяць) – 27 руб. 37,5 к.; папір для канцелярії, книги, бланки, чорнила тощо – 25 руб.; чай і цукор – 18 руб.; харчування в готелі або вдома – 238 руб. 25 к.; послуги прачки – 24 руб.; прислуга для прибирання й посилення по службі – 72 руб.; 2 пари одягу – 40 руб.; 2 пари чобіт – 12 руб.; калоші – 5 руб.; ботфорти – 10 руб.; пальто – 20 руб.; шуба – 25 руб.; білизна – 30 руб. Отже загальна сума становила 795 руб. 62,5 к. на рік. До наведених сум слід також додати службові витрати на дорогу, відсотки на заставу тощо, що складає 60–72 руб. на рік. Це призводить до річного дефіциту утримання судових приставів у 200–300 руб., який вони зобов'язані поповнювати особистими коштами. У цьому відношенні річне утримання судових приставів не забезпечує навіть їх існування, не говорячи про становище їх як чиновників, оскільки вони урівняні за розміром винагороди з урядниками, писцями і навіть лакеями. На підставі викладеного у доповідній записці, З'їзд мирових суддів визнав прохання судових приставів обґрунтованим і постановив клопотання перед Земськими зборами про збільшення грошового утримання судовим приставам до 600 руб. кожному на рік. Розглядалося питання щодо додаткових асигнувань міським приставам й у Харківському з'їзді мирових суддів. У своєму рапорті до З'їзду міські пристави пояснювали неспроможність за власний кошт наймати розсильних, внаслідок чого їм доводиться самотійно розносити повістки, пакети, оголошення, виконувати інші дії, що призводить до неможливості своєчасного виконання судових рішень. Обговоривши це питання, З'їзд узяв до уваги значний обсяг обов'язків судових приставів, зростаюче накопичення у них справ, потребуючих швидкого виконання, відповідальність, якій вони підлягають за повільність у виконанні судових рішень, і повністю підтримав їх клопотання про

асигнування коштів на утримання розсильних у розмірі 150 руб. Наголосимо, що й у наступні роки (1874 р., 1875 р.) Харківські земські збори знаходили можливість виділяти кошти для фінансування розсильних при судових приставах.

Опрацювання та аналіз нормативних актів земського самоврядування дають підстави стверджувати, що ефективність функціонування судових приставів при мирових судових установах повністю залежало від їх фінансового забезпечення органами земського самоврядування.

*Стешенко Любов Сергіївна
Студентка 4 курсу ІПСК МВСУ
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ДИХОТОМІЯ ФОРМ ПРАВЛІННЯ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Форма правління належить до базових категорій, котрі, формуючись у межах загальної теорії держави та права, отримують змістовне наповнення у конкретних галузях національної правової системи. У сучасному державознавстві є загальновизнаним той факт, що форма правління є провідним елементом форми держави, оскільки вона характеризує конкретну модель інституційно-функціональної організації влади. Форма правління визначає певний набір органів державної влади, роль і місце кожного з них у державному механізмі, розподіл функцій і компетенції між окремими підсистемами державного апарату, зумовлює порядок розробки, прийняття і реалізації державно-владних рішень.

Велике пізнавальне і водночас практичне значення має класифікація форм правління, яка на основі аналізу і теоретичного обґрунтування конкретних, історично існуючих форм держав дає можливість упорядкувати за різними критеріями безліч різноманітних процесів, розмістивши їх у певних просторово-часових рамках, визначивши закономірність і випадковість, наступництво і розвиток політико-правових явищ.

Серед усього різноманіття юридично значущих характеристик форм правління найбільш важливими для державно-правової теорії є ті, що дають адекватне уявлення про загальний устрій державної влади, її інституційно-функціональну організацію.

Поділ форми правління на монархії та республіки є першою і найбільш загальною спробою дихотомічної класифікації. І попри всі спроби забезпечити чи піддати її сумніву протягом кількох століть залишається основною і загальноприйнятою, обростаючи похідними класифікаціями, які доповнюють і деталізують її.

Стійкість і життєздатність даної класифікації значною мірою криється в тому, що вона адекватно відображає дискретність людського мислення, відтіняючи дихотомію найсуттєвіших ознак будь-якої форми правління незалежно від історичних умов існування, належності до тієї чи іншої цивілізації, суспільно-економічної формації тощо.

При спробі загальної характеристики всіх форм правління, які тільки існували чи існують у сучасному світі, передусім постає проблема вибору критеріїв, адже відповідні ознаки мають бути суттєвими, ілюстративними і перманентними. Поділ держав на монархії та республіки в даному випадку найбільше відповідає гносеологічним завданням державознавчої науки. Передусім він дозволяє узагальнено і водночас адекватно характеризувати інституційно-функціональну організацію в

цілому, не вдаючись до зайвої деталізації. Адже монархія чи республіка – це не просто вказівка на формальний носій суверенітету чи статус глави держави, це загальна формула організації державної влади, яка передбачає і певні принципи побудови державного апарату, і відповідний набір державних інституцій, і особливий характер стосунків держави і особи. З іншого боку, поділ держав на монархії та республіки надає зручний плацдарм для розгортання подальших класифікацій, всебічного й глибокого опису конфігурації державної влади в кожній окремо взятій країні, акцентування уваги на загальних і особливих рисах тієї чи іншої моделі.

Слід мати на увазі, що поділ влади на монархії та республіки може бути успішно застосований тільки до зрілих і розвинених держав. Непридатність поділу на монархії та республіки первинних держав є наслідком його дискретності. Як і інші дихотомічні класифікації, він розрахований на застосування до вже сформованих, усталених явищ, внутрішні закономірності розвитку яких отримали чіткий, яскравий прояв. Такий поділ не застосовується й щодо перехідних, транзитних форм правління, зокрема тих, що утворюються одразу після соціальних революцій, військових переворотів тощо. З точки зору синергетики такі періоди еволюції державності є певними точками біфуркації, коли форма правління, як і форма держави в цілому, має декілька потенційних варіантів розвитку залежно від комплексу внутрішніх і зовнішніх факторів. До того ж, кожна держава протягом своєї історії може неодноразово здійснювати перехід від монархії до республіки і навпаки. Даний перехід не слід розглядати як припинення державності чи розрив із попередніми стадіями державно-правового розвитку. Такі трансформації є етапами на тривалому шляху пошуку оптимальних форм інституційно-функціональної організації влади, видозміною конфігурації державного механізму відповідно до новітніх політико-правових реалій тощо. Обидві форми правління на тих чи інших етапах історичного розвитку можуть сприяти оновленню суспільства або виступати стримуючим фактором.

Серед українських авторів, котрі зробили суттєвий внесок у розробку вітчизняної доктрини щодо форми правління слід відзначити М.О. Баймуратова, Ю.Г. Барабаша, А.З. Георгіцу, В.П. Колісника, О.В. Петришина, В.Ф. Погорілка, С.Г. Сergyгину, М.В. Цвіка та ін.

З вище викладеного можна зробити висновок, що форма правління – це провідний елемент форми держави, що становить собою систему юридичних параметрів, які характеризують інституційно-функціональну організацію державної влади та конкретну організаційну модель її здійснення.

*Сутула Ілона Володимирівна
студентка 1 курсу ІПКОЮ
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПОЛОЖЕНЬ ЗЕМЕЛЬНОГО КОДЕКСУ УРСР 1970 РОКУ ТА ЧИННОГО ЗЕМЕЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ.

Другий Земельний кодекс УРСР було прийнято 8 липня 1970, введено у дію 1 січня 1971 року. Складався він із 174 статей, об'єднаних у 28 глав та 12 розділів («Загальні положення»; «Землі сільськогосподарського призначення»; «Землі населених пунктів»; «Землі промисловості, транспорту, курортів, заповідників та іншого несільськогосподарського призначення»; «Землі державного лісового фонду»; «Землі державного водного фонду»; «Землі державного запасу»; «Державний

земельний кадастр», «Державний землеустрій»; «Вирішення земельних спорів»; «Відповідальність за порушення земельного законодавства»; «Міжнародні договори»). Земельний кодекс УРСР 1970 успадкував основні правові положення Земельного кодексу 1922 року, зокрема визначення земельного фонду виключною власністю держави й заборону цивільно-правових угод щодо відчуження земельних ділянок[1].

Разом з тим, на відміну від попереднього кодексу, Земельний кодекс 1970 року не передбачав свободи вибору форми господарювання в сільському господарстві [2]. Для ведення товарного сільськогосподарського виробництва землі могли надаватися тільки «соціалістичним» підприємствам - колгоспам і радгоспам. Діяльність селянських господарств, які до примусової колективізації сільського господарства 1929-1932 рр. були основною формою господарювання на селі, фактично заборонялася [3].

До новел Земельного кодексу 1970 року слід віднести також поділ земельного фонду країни на 6 категорій земель: сільськогосподарського призначення; населених пунктів; промисловості, транспорту, курортів, заповідників та іншого несільськогосподарського призначення; державного лісового фонду; державного водного фонду; державного запасу. Надані в користування земельні ділянки повинні були використовуватися землекористувачами суто за їх цільовим призначенням, яке визначалося належністю ділянки до відповідної категорії земель і метою, для якої ділянка надавалася в користування[4]. Земельний кодекс 1970 року містив також окремі розділи, присвячені регулюванню землеустрою, веденню державного земельного кадастру та вирішенню земельних спорів[6].

Діючий Земельний кодекс України, складається з десяти розділів («Загальна частина», «Землі України», «Права на землю», «Набуття і реалізація права на землю», «Гарантії прав на землю», «Охорона земель», «Управління в галузі використання і охорони земель», «Відповідальність за порушення земельного законодавства», «Прикінцеві положення», «Перехідні положення»), тридцяти семи глав і 212 статей.

Новелами є: правове закріплення права комунальної власності на землю; широка правова регламентація земельних сервітутів, обмежень у користуванні земельними ділянками, а також цивільного обігу земель. За словами колишнього Голови Держкомзему А.С. Даниленка, нова редакція Земельного кодексу базується на принципах: широкого розвитку приватного землеволодіння; гарантування державою прав на землю юридичних осіб і громадян; розв'язання проблеми іпотеки землі; альтернативного, взаємодоповнюючого функціонування, крупних, середніх і дрібних сільськогосподарських підприємств ринкового типу будь-яких форм власності і форм господарювання, забезпечення еволюційного розвитку землеволодінь і землекористувань сільськогосподарських підприємств; розмежування земель державної і комунальної власності; забезпечення зростання економічного потенціалу земель в населених пунктах; здійснення управління земельними ресурсами і землекористуванням із застосуванням економічних методів; удосконалення порядку справляння плати за землю; активного розвитку орендних земельних відносин [5].

Одним з найважливіших розділів Кодексу є Розділ III, в якому визначаються права на землю. Встановлено, що суб'єктом права власності на землі державної власності є український народ в особі уповноважених органів державної влади, на землі комунальної власності - територіальні громади в особі органів місцевого самоврядування, а на землі приватної власності - юридичні і фізичні особи. Передбачено право власності іноземних громадян і іноземних юридичних осіб на

землі сільськогосподарського призначення в межах населених пунктів, а також на земельні ділянки сільськогосподарського призначення за межами населених пунктів, на яких розташовані об'єкти нерухомого майна, що належать їм на праві приватної власності. Землі сільськогосподарського призначення, прийняті у спадщину іноземними громадянами, особами без громадянства, а також іноземними юридичними особами протягом року підлягають відчуженню. Іноземні держави можуть набувати у власність земельні ділянки для розміщення будівель і споруд дипломатичних представництв та інших, прирівняних до них, організацій відповідно міжнародних договорів.

ЗК ввів нову класифікацію земель за категоріями. Так згідно ст. 19 землі за основним цільовим призначенням мають поділитися на такі категорії: землі сільськогосподарського призначення; землі житлової та громадської забудови; землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення; землі оздоровчого призначення; землі рекреаційного призначення; землі історико-культурного призначення; землі лісового фонду; землі водного фонду; землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення. Встановлено також, що землі кожної категорії земель можуть перебувати у запасі.

За 18 років реформування земельних відносин в Україні відбулися принципові, докорінні зміни форм власності на землю, максимально розв'язана проблема забезпечення громадян земельними ділянками, введена платність за землекористування, створені передумови для формування ринку земель. За цей період у сфері земельних відносин прийнято близько 80 законодавчих та інших нормативно-правових актів, якими визначено основні напрями земельної політики держави щодо проблем власності, формування цивілізованого ринку земель, розвитку іпотечного кредитування, удосконалення системи земельних відносин [7].

Підсумовуючи все вищезазначене, вважаю за необхідне наголосити, що актуальність і важливість дослідження і встановлення принципових відмінностей в регулювання земельних відносин в УРСР та незалежній Україні є очевидною в контексті продовження відходу від радянських моделей заперечення суті і необхідності приватної форми власності, виключно класового підходу в керуванні розподілом і використаннім землі. Особливо це стосується сьогодення і найближчого майбутнього, на тлі нової хвилі тотального реформування всієї системи регулювання відносин власності щодо землі, багатьох інших сфер відносин, що підпадають під регулювання земельно-правовими нормами.

Перелік використаної літератури:

1. Краснов Н.И. О соотношении земельного и гражданского права при переходе к рыночной экономике // Государство и право. - 1994. - № 7. - С. 53 - 69.
2. Краснов Н.И. Общая характеристика государственного управления земельным фондом в СССР // Общая теория советского земельного права. - М.: Наука, 1983. - С. 209 - 227.
3. Краснов Н.И. Юридический анализ права землепользования в СССР // Право землепользования в СССР и его виды. - М.: Юрид. лит., 1964. - С. 125 - 126.
4. Краснов Н.И. Понятие и особенности правового режима государственного земельного фонда и отдельных категорий земель // Общая теория советского земельного права. - М.: Наука, 1983. - С. 345 - 349.
5. Кулинич П.Ф. Тенденції розвитку права власності на землю в сільському господарстві // Проблеми права власності та господарювання у сільському господарстві. Монографія / під ред. В.І. Семчика. - К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2004. - С. 59 - 101.
6. Ушаков А.А. О кодификации советского законодательства // Ученые записки Пермского ун-та. - 2006 - Т.14. - Кн.4, ч.1. - С. 74-82.
7. Титова Н. До концепції нового основного земельного закону України. // Право України. - 2008. - № 4. - С. 68-73.

*Товкун Владислав Ігорович,
студент 1 курсу ІПСК для МВС,
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ПОНЯТТЯ НОРМИ ПРАВА ТА СПОСОБИ (ПРИЙОМИ) ЇЇ ТЛУМАЧЕННЯ

В умовах формування правової держави в Україні зростає значення соціальних регуляторів суспільних відносин, в яких знаходять своє відбиття загальнолюдські потреби та цінності. Людське суспільство не може функціонувати й успішно розвиватись без певних правил поведінки. Вони допомагають особі обирати той варіант поведінки, який відповідає її меті та схвалений суспільством. Особливе місце серед соціальних регуляторів життя суспільства та поведінки особи посідають норми права. Їм присвячені творчі доробки зарубіжних і вітчизняних дослідників різних наукових спрямувань. Незважаючи на значну кількість наукових праць, що присвячені проблемам норми права, можна констатувати, що на даний час відсутня єдність у розумінні поняття норми права, її структури, тлумачення. З огляду на це, слід детальніше зупинитись на основних аспектах сучасної характеристики норми права та її тлумаченні.

Значний внесок на шляху до пізнання норми права, її тлумачення, зробила значна кількість вчених-юристів, а саме: С. Алексєєв, М. Байтін, А. Венгеров, Ю. Власов, Л. Воєводін, А. Засць, С. Кечек'ян, П. Недбайло, П. Рабінович, Ю. Тодика, В. Шаповал, Ю. Шемшученко та ін.

У зв'язку з цим вбачається за доцільне розглянути основні підходи до розуміння норми права. Можна виділити декілька підходів до визначення норми права: 1) визначення норми права в якості правила поведінки; 2) визначення норми права в якості процесу; 3) визначення норми права в якості веління; 4) визначення норми права в якості моделі відносин та ін.

Розглянувши різні погляди на визначення поняття норми права, на наш погляд, більш досконалим є визначення норми права в якості правила поведінки. Ми поділяємо думку вчених, які визначають норму права як загальнообов'язкове, формальновизначене, встановлене чи санкціоноване державою правило поведінки, що забезпечує вплив держави на суспільство шляхом надання суб'єктам певних прав та покладання обов'язків, охороняється та гарантується державою можливість примусового впливу (С. Лисенков, О. Осауленко, М. Сидоренко, В. Хропанюк, О. Скакун та ін.).

Важливою умовою правильного розуміння і застосування норм права є їх тлумачення. Необхідність у тлумаченні норм права підтверджується правовим досвідом і юридичною практикою. Проблема тлумачення норми права є практичною в тому розумінні, що її рішення, як ніяке інше, зорієнтовано на вирішення юридичних справ, на подолання конфліктних ситуацій, на винесення правового вердикту.

Правильне тлумачення норм права необхідне для усіх форм реалізації правових норм – при дотриманні, використанні, виконанні та особливо при застосуванні норм права. В юридичній енциклопедії під тлумаченням норм права розуміють інтелектуально-вольову діяльність, спрямовану на з'ясування і роз'яснення волі законодавця, матеріалізованої в нормі права, а також результати цієї діяльності.

Тлумачення норм права, як правило, не має самостійного значення у відриві від акта, що тлумачиться, і цілком поділяє його долю: з його скасуванням (зміною) скасовується (змінюється) нормативне тлумачення.

Для цього норму права необхідно проаналізувати. Певні прийоми аналізу, які використовуються при цьому, називаються способами (прийомами) тлумачення норми права. Виділення способів тлумачення обумовлено двома факторами: 1) особливостями права як об'єкта пізнання, наявністю специфічних «моментів життя» та, по-друге, особливостями складу даної сукупності прийомів пізнання, які дозволяють використовувати для встановлення волі законодавця специфічну область знання, правил (філософії, логіки, історії та ін.).

Можна виділити такі способи тлумачення: граматичний, логічний, систематичний, історичний. Деякі автори окрім цих способів виділяють інші, зокрема, юри дико-термінологічний (спеціально-юридичний), функціональний та ін. Але основними є ті, що зазначені вище. Розглянемо їх детальніше. Граматичний спосіб полягає у встановленні змісту норми права на основі знання про мову, на якій вона сформульована.

Логічний спосіб встановлює зміст норми права за допомогою логічного мислення, заснованого на законах та правилах формальної логіки. До них відносять, наприклад, застосування методів дедукції та індукції та ін.

Системний спосіб полягає у встановленні змісту норми права на основі знання про її логічні зв'язки з іншими нормами в системі права. Наприклад, у випадку конкуренції загальної та спеціальної норми права застосовується спеціальна. Історичний спосіб тлумачення полягає у встановленні змісту норми права на основі знання фактів, що відносяться до історії її виникнення. Досить часто, при реалізації цього способу тлумачення порівнюється нова норма, що тлумачиться та аналогічна норма, закріплена: а) в нормативно-правовому акті, який було змінено, відмінено; б) в проекті нового нормативно-правового акта.

Підсумовуючи вище зазначене можна зробити висновок, що норму права слід розглядати в якості універсальної категорії, яка втілює в собі всі сторони інтелектуально-вольового змісту та юридичної форми. Необхідність тлумачення норми обумовлена певними причинами, серед яких є: неповне охоплення юридичними нормами фактичних умов життя; нечіткість, схематизм, помилковість нормативних положень; необхідність тлумачення норм права іноді впливає із змісту самого нормативного акта, та ін. Процес тлумачення обов'язків при реалізації правових норм у діяльності суду, прокуратури, арбітражного суду, органів внутрішніх справ та інших державних органів, при укладанні угод, при здійсненні фізичними особами юридично значимих дій.

*Турчина Марія Олегівна,
аспірантка кафедри історії держави та права
України та зарубіжних країн
НУ «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого»*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЖЕРЕЛЬНОЇ БАЗИ МЕДИЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В РАДЯНСЬКИЙ ПЕРІОД

Одним з ключових питань правового забезпечення соціальної політики держави є правове закріплення засад охорони здоров'я громадян, постійне вдосконалення медичного законодавства. Хочеться зупинитися на наступних питаннях історіографії проблеми генезису медичного законодавства в радянський період.

Сьогодні доводиться констатувати наявність ситуації, характерної для проблем подібного роду, оскільки з ряду об'єктивних і суб'єктивних причин ця тема в радянський час багато в чому залишалася закритою від суспільства і відповідно не знаходила достатнього висвітлення в науковій літературі.

Дослідницький пошук в цій області обмежувався, з одного боку, тим, що доступ до основних джерел по темі був довгий час ускладнений. З іншого боку - обмежувальним бар'єром була сама логіка розвитку радянського суспільства і його історико-правової науки. Соціальна політика, яка здійснювалася в нашій країні в період активного індустріального будівництва, базувалася на двох непорушних принципах, які можна визначити словами «спочатку» і «потім»: стверджувалося, що об'єктом першочергової уваги має бути все те, що пов'язано з економічним, промисловим зростанням, а соціальна інфраструктура, до якої належить система медичного забезпечення, вторинна. Тому охорона здоров'я в радянський час розглядалася як допоміжна галузь, безпосередньо не визначальна в економічному прогресі суспільства, і це не дозволяло віднести вивчення її історію до числа пріоритетних тем наукових досліджень.

Не можна не згадати про наслідки такого специфічного явища як культ особистості І.В. Сталіна. На видатних вчених писали наклепи, їм було заборонено займатися науковими дослідженнями. Були закриті наукові інститути, зокрема Український інститут охорони здоров'я в Харкові, було заборонено вести статистичний облік захворюваності та смертності людей, було позбавлено науку її основи - факту. На зміну фундаментальним соціально-медичним дослідженням 20-х років - вивчення захворюваності та смертності в Україні в кінці XIX - початку XX століття (А. В. Корчак-Чепурківський), соціально-гігієнічної характеристиці українського села (С.А. Томілін) та іншим - прийшли апологетичні, панегіричні дослідження 1940- 50-х і пізніших років, що прославляли рішення партії та уряду з охорони здоров'я та ілюстрували успіхи виконання цих рішень безперервним зростанням лікарів і ліжок у лікарнях, нарешті, над істориками майже всієї другої половини XX ст. тяжіла ситуація ідеологічного протиборства двох суспільних систем, тому матеріал про розвиток медичного обслуговування населення подавався в традиційному ракурсі переваг радянського ладу і радянської медицини. Основна увага приділялася досягненням, а не проблемам охорони здоров'я, всі позитивні зміни в цій сфері навіть на регіональному або локальному рівнях, супроводжувалися обов'язковою критикою аналогічних явищ у капіталістичних країнах, протиставленням успіхів радянської медицини та прорахунків західній, що не сприяло об'єктивності аналізу, вивченими залишаються лише окремі приватні питання.

Сьогоднішня ситуація надає більше можливостей для різнобічного вивчення даної теми. В останні два десятиліття не тільки зняті ідеологічні та методологічні перепони, але і явно зріс інтерес істориків до ретроспективного дослідження повсякденних умов людського буття, розширилося коло джерел та можливості їх вивчення.

Відкритість джерел з даної проблематики в останні роки дозволила досліджувати ряд її окремих аспектів, однак поза увагою науковців залишаються питання, пов'язані з виявленням історичного досвіду формування, тенденцій розвитку та еволюції медичного законодавства України в радянський період. Для вирішення цієї наукової задачі необхідно звернутися до історичних робіт різних періодів, які досліджують даний відрізок часу. Питання, пов'язані з розвитком правового регулювання у сфері охорони здоров'я розглядалися в роботах різних авторів як радянського, так і сучасного періодів.

В історіографії також можна виділити два наскрізних напрямки: загальнорадянського і регіональне (республіканське).

Крім спеціальних правових досліджень для даної проблеми наукову цінність представляють і праці з історії медицини. Однак, вони, як і колись, не відрізняються необхідною повнотою і аналітичністю, націлені лише на виявлення загальних тенденцій, а розвиток галузі і практично не звертаються до регіонального досвіду.

Останнім часом з'явився ряд цікавих робіт істориків медицини, присвячених державній політиці в охороні здоров'я, завдяки яким складається сучасна дослідницька культура. З точки зору більшості дослідників, ефективність системи охорони здоров'я визначається динамічними показниками демографічних процесів, станом здоров'я населення і якістю життя.

Таким чином, бібліографічну базу дослідження становлять розробки радянських, сучасних українських і російських, іноземних вчених, матеріали вітчизняної та зарубіжної періодичної преси, присвячені історії охорони здоров'я та його правового регулювання у СРСР і в тому числі в УРСР. Якщо в роботах радянського періоду, як правило, акцент робився виключно на успіхах радянської охорони здоров'я, то сучасні дослідники звертають більше уваги на недоліки. Поєднання і тих, і інших джерел, а також облік поглядів зарубіжних вчених дозволяє об'єктивно проаналізувати правозастосовчу практику і оцінити стан радянської системи охорони здоров'я.

*Урбан Наталія Євгенівна
Студент I курсу ІПКОЮ
НУЮ імені Ярослава Мудрого*

Видатний політичний діяч, полководець, фундатор української держави – Богдан Хмельницький

Чимало складено пісень, як і написано багато гарних книг про славного гетьмана українського, мужнього та ідейного Богдана Хмельницького. Багато вмілих оповідок вабили слух десяткам поколінь, доводячи до їхнього відома всю повноту тих славетних подій, оспівуючи хоробрість, завзятість і наполегливість славного сина українського. Проте і зараз знайдеться чимало людей котрих захоплює тема життя, виховання та постаті Богдана Хмельницького в цілому. Мені також цікава ця легендарна особистість, адже вольові характеристики, грамотність, досвід та мудрість Богдана Михайловича безумовно заслуговують на увагу.

Народився Богдан Хмельницький під Чигирином, над річкою Тясмин, у хуторі Суботів 27 грудня 1595 року. Батька Богдана звали Михайлом. В нього народився один син, назвали його Богдан Зіновій. Гарний був хлопець, чорнявий, кріпкий, як вогонь скорий. Розумний і дотепний, сміливий і завзятий. Та й час був такий, і місце таке, що виживали тоді тільки хоробрі та завзяті. Ріс Богдан серед такого життя бурхливого та небезпечного. Михайло, не хотів залишити сина без науки. Підучивши

його дома, батько послав його в Галичину до єзуїтської колегії (тобто гімназії, як би сказали у наш час) – утримували її ченці польські, єзуїти, вчили добре латинської мови, бо тоді нею велося урядове та судове діловодство. Богдан старанно вчився, набирився науки. Майже 5 років провчився Богдан, він опанував кілька мов, знайшов друзів, серед яких був і майбутній київський митрополит, визначний церковний та культурний діяч Петро Могила. Але, все ж , тягло його на батьківщину. Пішов на Запоріжжя, на Січ, бо там найкраще можна було навчитися військовій справі, стати досвідченим військовослужбовцем, відважним начальником. А в ті часи в Україні ще ніхто не мав такої слави та поваги, як досвідчений та дотепний вояка, сторож границь української держави та спокою людей.

Коли Богдан Хмельницький вийшов на історичну арену, українські землі знемагали під владою Речі Посполитої, яка у 1569 році об'єднала Польське королівство і Велике князівство Литовське. Богдан Хмельницький став найвидатнішим представником українського козацтва, коли говорять історики за період козацької історії, коли запалала Визвольна війна, то ніколи не обійдеться їхня думка без згадки про славного Гетьмана Богдана Хмельницького. Як козацький старшина він брав участь у численних битвах з турками, а в битві під Цецорою (1620 року) боровся поруч зі своїм батьком. Батько загинув у тій битві, а молодий Богдан потрапив у турецьку неволю, де пробув два роки. Вийшовши з неволі, став сотником Козацького війська, і знали його запоріжці як відважного й розумного чоловіка. Після невдалого козацького повстання в 1638 році Хмельницький жив у Чигирині або в своєму хуторі Суботіві, успадкуваному від батька. Та чигиринський староста й урядники не довіряли йому й боялися його, тому часто посилали його з козаками в степи нищити татарські загони. Коли вже в 1647 році Хмельницький рушив з сотнею козаків у степ, Чаплинський напав зі своїми гайдуками на Суботів. Тоді Богдан Хмельницький вирішив помститися за свою кривду і за кривди народу не тільки Чаплинському, а й усім подібним панам, що зухвало поводитися з народом. Він поїхав на Січ, скликав усіх козаків, що малими загонами перебували по степах, і розказав їм про свою кривду й кривду всього народу. 19 квітня 1648 року був обраний козацькою радою гетьманом. Звідси звернувся він до всіх знедолених виступити на боротьбу з панами. На його заклик з усієї України почали сходитися невдоволені та бідні люди. Вже 22 квітня 1648 року він виступив за свободу України. Перед цим кроком Хмельницький, як дипломат заручився підтримкою кримського хана, який пообіцяв йому допомогу. З того часу татари були союзниками Богдана Хмельницького на протязі усієї Визвольної війни. Це було розумне рішення з боку Хмельницького, бо хоча й татари були не певні та зрадливі, але не стали союзниками інших ворогів та не вдарили у спину. Та вже на початку травня повстанське військо під проводом Богдана Хмельницького під Жовтими Водами і Корсунем розгромили армії Потоцького та Калиновського. І це були тільки перші перемоги у визвольній війні. Перемоги були свідченням полководчого таланту Богдана Хмельницького. Настав сприятливий час для народних виступів за волю України. Були виграні битви під Пилявцями (1648 р.), під Зборовом (1649 р.), під Батогом (1652 р.), під Жванцем (1653 р.). Та незважаючи на поразку через ханську зраду під Берестечком (1651 р.), Богдан Хмельницький проявив себе у цих битвах справжнім новатором і носієм передових ідей у військовому мистецтві. Таким же новатором Хмельницький був і в організації козацького війська, і в державній діяльності. Засновник Української держави, він став і першим організатором адміністративного управління на Україні. Багато сил доклав до зміцнення зовнішньополітичного становища України. Ніхто як

до нього, так і після нього не вмів так уміло використовувати суперечності між Польщею, Османською імперією та іншими країнами. Богдан Хмельницький прагнув об'єднання України з Росією. Про це свідчать понад 30 його листів до царя Олексія Михайловича. «Березневі статті» з одного боку висували козацькі вимоги щодо майбутнього України, а з іншого – підтверджували їх і надавали автономію Україні, у складі Російської держави. І не вина Богдана Хмельницького у тому, що після його смерті, закладене ним для блага України було спалюване. Та текстів “Березневих статей” і досі не знайдено.

Отже, Богдан Хмельницький як мудрий політичний діяч постає прикладом багатьом політичним діячам нашого часу котрим не вистачає досвідченості у державних справах. Особою Богдана Хмельницького можна пишатися, бо в роки усепоглинаючого безграмоття він зміг отримати гарну освіту, все завдяки власній роботі над собою. З цього можна зробити висновок, що які б не були часи, та розумні люди завжди ціняться на рівні з золотом.

Фоміна Марія Андріївна

аспірант кафедри історії та теорії держави і права Чорноморського державного університету ім. Петра Могили

НАРОДНИЙ СУД ЗА СУДОВОЮ РЕФОРМОЮ УСРР 1922 РОКУ

На сучасному етапі, з метою кращого розуміння причин та передумов виникнення проблем у сфері судустрою та судочинства, докладного вивчення потребують теоретичні уявлення про роль народного суду та правосуддя в радянський період, а також нормативні документи, що регулюють діяльність цього суду в умовах впровадження тоталітарного режиму.

Проблеми судустрою означеного періоду були в центрі уваги таких радянських дослідників як Б. М. Бабій, М. П. Диденко, М. В. Кожевніков, В. М. Куріцин, В. П. Портнов, М. М. Славін, Д. С. Сусло. Також, питанням судової системи УСРР присвячені ґрунтовні дослідження В. Д. Гончаренка, О. В. Зайчука, О. Л. Копиленка, І. Б. Усенка, С. А. Черниченка та ін. Однак, деякі важливі доктринальні позиції залишились поза увагою, а деякі особливості юридичної техніки нормативного матеріалу недостатньо висвітлені, що і становить значний науковий інтерес та потребує комплексного історико-правового дослідження.

Слід зазначити, що в 20-ті рр. ХХ ст. загострюється ідейно-політична боротьба в правлячій партії. Звертає на себе увагу той факт, що дискусії початку 1920-х рр. – це ще дискусії в широкому розумінні цього слова: в них є і обговорення, і полеміка, і політична боротьба. Меншість ще має можливість висловлюватись у пресі, на зборах, публікуються критичні матеріали, в тому числі й неприємні для керівництва. Проте, дискусії не привели до істотних змін у політичному житті, шанс демократизації не реалізувався, політична ситуація ще більше погіршилася [1; с. 111].

Видається, що впровадження нової судової реформи 1922 р. цілком могло б стати тим самим шансом демократизації, за умови реалізації якого судові органи отримали б можливість зайняти своє особливе місце в державі. Однак, Положення про судустрій УСРР від 16 грудня 1922 р. [2] (далі – Положення) по суті поклато початок створенню лише специфічної адміністрації, яка виконувала судові функції.

За цим Положенням основу судової системи становив народний суд, який діяв у складі народного судді одноособово чи спільно з двома народними засідателями (ст. 3). Наявність сполучника «чи» в тексті даної норми викликає не тільки здивування, а й породжує невизначеність та вказує на допустимість розгляду справ і лише одноособово суддею. Вивченням архівних матеріалів встановлено, що така практика мала місце ще з 1919 р. і, якщо на той час в узагальненнях судової практики вказувалось на факт порушення закону, то тепер такий склад суду було легалізовано.

Неможливо не прокоментувати й те, що в літературі радянського періоду зустрічається думка, згідно з якою народні судді обирались населенням та були підконтрольні виборцям з наявністю у них права достроково відкликати свого обранця. Вважалось, що положення народних суддів обумовлене характером із суспільством, який визначається самим поняттям «народний», тобто обраний народом, близький до нього та покликаний забезпечувати його права та законні інтереси [3; с. 88]. На нашу думку, зазначене доктринальне положення підлягає критичній переоцінці та спростуванню у зв'язку з наступним.

З аналізу норм Положення (ст. 12) вбачається, що народні судді обирались губвиконками за поданням губернського суду чи Наркомюсту. При цьому, дострокове відкликання народного судді чи його переміщення передбачалось (ст. 13) винятково за постановою губвиконкому, який цього суддю обрав за пропозицією Наркому Юстиції чи за власною ініціативою губвиконкому. Тобто, право звільнення з посади судді чи переміщення його на аналогічну посаду на іншій території з ініціативи самого судді не передбачалось. За таких обставин, народ не приймав безпосередньої участі у формуванні суддівського корпусу, а тому «народність» радянського суду слід вважати юридичною фікцією. Більше того, відсутність можливості відкликатись з посади чи ініціювати переміщення на посаду в іншій місцевості є порушенням прав і самого судді.

Крім цього, в ході судової реформи актуалізується необхідність укомплектування судів «професійними революціонерами». Суддями обираються представники народу, до яких висувається усього дві вимоги: мати право обирати та бути обраними до Рад та мати досвід відповідальної політичної роботи. При цьому, згідно з п. 2 ч. 1 ст. 12 Положення про народний суд РСФРР від 21 жовтня 1920 р. [4] народні судді також повинні були мати політичний досвід роботи в пролетарських організаціях, партії, професійних союзах, кооперативах, фабрично-заводських комітетах та радянських установах. І хоча такий досвід ставився на щабель вище за теоретичну чи практичну підготовку для посади народного судді, ця підготовка все ж таки передбачалась п. 3 ч. 1 ст. 12 вказаного Положення.

Таким чином, рівень професійної кваліфікації та і взагалі освіченості народних суддів зазнав зниження, а це в свою чергу потягло за собою максимальне спрощення діловодства, скорочення строків розгляду справ, відсутність посилянь у мотивувальних частинах рішень на нормативно-правові акти та ін. Однак, уявлялось, що зазначене і не мало суттєвого впливу на «успішне» функціонування судової системи. Зокрема, такий висновок можемо зробити з того, що згідно з п. «б» ст. 73 Положення приводом для порушення дисциплінарного провадження визнавалось скасування вироків та рішень, винесених судовими працівниками, у зв'язку з їх невідповідністю загальному духу законів УСРР та інтересам трудящих мас.

Таким чином, суд в цей період набув класового характеру, а запорукою успішного здійснення судової діяльності (саме такий термін вживає тогочасне законодавство – *Авт.*) стало дотримання курсу на «революційну законність».

Підсумовуючи викладене слід зазначити, що переосмислення деяких важливих доктринальних позицій, а також докладне вивчення специфіки юридичної техніки радянського законодавства, що регулює судоустрій України в період впровадження тоталітарного режиму має важливе значення для побудови судової системи сучасної України на засадах демократизму, верховенства права, справедливості та безсторонності суду, а також сприятиме укріплення судової влади в державі

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Політична історія України. XX ст.: У 6 т. Т. 3: Утвердження радянського ладу в Україні (1921–1938) / С. В. Кульчицький (кер.), Ю. І. Шаповал, В. А. Греченко та ін. – К., 2003. – 448 с.
2. Положение о судоустройстве УССР, утвержденное Всеукраинским Центральным Исполнительным Комитетом 16 декабря 1922 года. Изд. офіц. – Х.: Изд. Народного Комиссариата Юстиции, 1923. – 16 с.
3. *Темушкин О. П., Добровольская Т. П.* Становление и развитие советской судебной системы // Суд в СССР : [Сборник статей / Ред. Коллегия: Л. Н. Смирнов и др.]. – М. : «Юрид. лит.», 1977. – 383 с.
4. Положення про народний суд від 21 жовтня 1920 р. // СУ РСФСР. – 1920. – № 83. – С. 407.

Цибулько Анастасія Володимирівна

Політика П. Скоропадського і його "Федеративна грамота"

Навесні 1918 р. в Україні загострилася криза, спричинена невдалою внутрішньополітичною і зовнішньополітичною діяльністю Центральної Ради. Центральна Рада була не в змозі виконувати свої зобов'язання перед союзниками. Відтак серед політичних сил України назріває думка про необхідність наведення хоча б елементарного ладу і поновлення режиму законності. Єдиним шляхом до цього було встановлення сильної влади. Зійшлися на кандидатурі генерала Павла Скоропадського, який свого часу, коли був царським генералом, зумів українізувати і поставити на службу Центральній Раді 34-й армійський корпус, що його Рада розформувала.

29 квітня 1918р. на Всеукраїнському хліборобському конгресі П.Скоропадського обрано гетьманом України.

- Відразу після ліквідації в Україні радянської влади великі землевласники за допомогою німецьких і австрійських військ почали спішно відновлювати свою власність на землю і майно: на їхні вимоги власті примушували селян повертати не лише землю й реманент, а й відшкодовувати втрати, яких зазнали поміщики під час революції. При цьому, «стягуючи за збитки», вони нерідко вимагали значно більше, ніж втратили. Особливо великою була сваволя поміщиків у перші тижні окупації. Їхнє повернення в маєтки нерідко супроводжувалося масовими насильствами. Німецькі й австрійські воєнні власті охоче надавали в розпорядження поміщиків озброєні загони, а деякі землевласники формували з кримінальних злочинців власні каральні групи. Разом з тим гетьманський уряд пішов на розробку аграрного законодавства й опублікував у липні 1918 р. «Проект загальних основ земельної реформи». Передбачалося збільшити кількість землевласників за рахунок наділення селян державними, удільними, а також викупленими у великих власників приватними землями. Землею за викуп наділялися «справжні хлібороби, які мали власні

господарства» з робочою худобою і реманентом. Щодо лісових угідь, земельних ділянок у 140-200 дес. (а в деяких випадках і значно більше), то вони залишалися за власниками. Ця консервативна аграрна реформа відкидалася більшістю селянства. Негативно її сприйняли і великі землевласники. Зі свого боку гетьманський уряд нічого реального щодо впровадження в життя проголошеного проекту реформ зробити не встиг.

- Деякі заходи в галузі економіки були добре продуманими й вдалими. Успішно формувалася власна банківська система. Введена Радою національна грошова одиниця — гривня - виявилася досить стабільною. Відновився залізничний рух, для чого відремонтовувалися локомотиви, залізниці та мости. Певна стабілізація відбувалася і в промисловості. Але тут, як і в сільському господарстві, давалася взнаки непоступливість фабрикантів і заводчиків, яким власті повертали націоналізовані підприємства. Прикриваючись інтересами народного господарства, власники відкидали всі ті зміни у взаєминах з робітниками, які відбулися після Лютневої революції. В Україні була обмежена свобода профспілкової діяльності, хазяї на свій розсуд визначали рівень заробітної плати. Відновлювалося дореволюційне законодавство про покарання за участь у страйках. Швидко збільшувалося безробіття, яке у липні 1918 р. досягло 200 тис. чол. Соціальна напруга в місті не знижувалася.

Гетьман здійснив ряд змін :

- Зміна державного устрою: встановлення Української держави замість УНР, проголошення Центральною Радою;

- Оприлюднення «Законів про тимчасовий устрій України»(державна очолювалася гетьманом , державне управління здійснювалося призначуваним ним урядом; гетьман проголошувався гарантом порядку і законності до виборів представницького органу влади – Українського сейму);

- Обмеження свобод для робітників; скасування 8-годинного робочого дня; заборона страйків;

- Розвиток зовнішнього ринку за рахунок збуту товарів до Німеччини та Австро-Угорщини;

- Визнання української мови державною;

- Початок створення регулярної української армії;

- Спроба відновлення українського козацтва;

- Установлення дипломатичних відносин із 12-ма країнами;

- Підписання перемир'я з Радянською Росією(12 червня 1918 р.)

- Були зміцнені державний бюджет, українська валюта, відновилося міське й земське самоуправління.

- Підвищено авторитет Православної Церкви, надання їй статусу Екзархату і автономії у складі РПУ; покладено початок Українській Автокефальній Православній Церкві.

- Уряд Павла Скоропадського поширив дислокацію українських консульських установ на 22 країни та окремі регіони. Що ж до дипломатичних зносин, то вони існували з 12 державами світу: Австро-Угорщиною, Болгарією, Туреччиною, Фінляндією, Швецією, Іспанією, Данією, Голландією та ін. Першочергового значення український уряд надав налагодженню добрих відносин з Німеччиною. 2 червня 1918 р. Німеччина офіційно визнала Українську Державу. Правда, водночас гетьманський уряд дав німецько-австрійським окупантам нові «законні» підстави для пограбування України. Він підписав у вересні 1918 р. торговельний договір з Німеччиною і Австро-

Угорщиною. Визначним досягненням української дипломатії стало підписання 12 червня 1918 р. в Києві прелімінарного миру з Раднаркомом РСФРР. У ньому Радянська Росія визнавала незалежність Української Держави. Було підписано попередній договір з Кримом, який на автономних засадах мав увійти до складу України. Однак надто короткотривалим був період правління П.Скоропадського, щоб остаточно вирішити згадані проблеми.

- 14 листопада 1918р оприлюднення грамоти про федерацію України з Росією.

Чаша терпіння опозиції переповнилась після 14 листопада 1918р., коли гетьман опублікував грамоту про федерацію України з небільшовицькою Росією. Для виконання цього завдання було створено уряд проросійської орієнтації. Подібні дії ще більше загострили ситуацію в Україні і привели до краху Гетьманщини в грудні 1918р.

Ця грамота проголошувала відмові від самостійної Української держави, курс на утворення Всеросійської федерації народів, «кінцевою метою якої буде відновлення Великої Росії» виконання цього великого історичного завдання».

●З однієї сторони, такий крок гетьмана є суто тактичним, спрямованими на узгодження дій з антибільшовицькими силами Росії. Він вважав, що ця грамота про федерацію України з Росією допоможе створити «майбутню політику нашої України», і стверджував: «Що інші шляхи були б загибеллю для самої України, я кличу всіх, кому дорога її майбутність, тісно зв'язана з будучиною і щастям всієї Росії, з'єднатися біля мене і стати грудьми на захист України й Росії. Я вірю, що цій святій патріотичній справі ви, громадяни й козаки України, а також і решта людности, дасте сердечну й могутню підтримку».

Керівна роль України у боротьбі з більшовизмом мала забезпечити їй самостійне існування після ліквідації радянської влади в Росії.

●З другої сторони, грамота про федерацію знаменувала перехід П.Скоропадського до табору великодержавної контрреволюції і зраду ідеї самостійності України і проголошувала:

«На інших принципах, принципах федеративних повинна бути відновлена давня могутність і сила всеросійської держави. В цій федерації Україні належить зайняти одне з перших місць, бо від неї пішов порядок і законність краю, і в її межах перший раз свobodно віджили всі принищені та пригноблені большевицьким деспотизмом громадяни бувшої Росії. Від неї ж вийшла дружба й єднання з славним Всевеликим Доном і славними Кубанським і Терським Козацтвами. На тих принципах, які - я вірю - поділяють усі союзники Росії, Держави Згоди, а також яким не можуть не співчувати без винятку інші народи не тільки Європи, але й усього світу, повинна бути збудована майбутня політика нашої України. їй першій належить виступити в справі утворення всеросійської федерації, якої кінцевою метою буде відновлення великої Росії.»

«Грамоту про федерацію України з Росією» по різному оцінювали навіть її сучасники. Керівник гетьманської Української Телеграфної агенції Дмитро Донців вважав її зрадою: «Що Грамота проголошувала федерацію з неіснуючою Росією, її не виправдує. Питання державної незалежності не є питанням тактики, а засади». У той самий час, колишній голова Ради Січових стрільців Осип Назарук, який власноруч вставив згадку про «Федеративну грамоту» у декларацію Директорії, на еміграції щиро каявся за участь в закаті проти гетьмана. Він не вважав «Грамоту про

федерацію» зрадою, «бо Скоропадський прилучив Москву до України, а не Україну до Москви».

Передусім необхідно визнати, що її прийняття, під тиском обставин і, особливо, позицій Англії, Франції та США, було істотним кроком назад у справі утвердження незалежної Української держави. Поставимо питання так: що було гіршим для України — віддати її на поталу більшовикам чи погодитись на майбутню федерацію з ще не існуючою не більшовицькою Росією? На мою думку, гетьман був безумовно правий у своєму рішенні, бо з двох бід він обирав найменшу. Власне кажучи, він приймав ті умови, які менш ніж як за рік до того висували соціалісти Центральної ради, зокрема М.Грушевський, В.Винниченко і С.Петлюра. Саме вони пропонували тоді федеративне об'єднання всіх не-більшовицьких урядів.

Список використаної літератури:

- 1) Земерова Т.Ю., Скирда І.М. Історія України, ТОВ «Видавничий дім Весна»-Харків 2012
- 2) Котляр М., Кульчицький С., Довідник з Історії України, Видавництво «Україна» -Київ 1993
- 3) Реєнт О. Павло Скоропадський. — К.: Видавничий дім «Альтернативи», 2003.
- 4) Наталія Полонська-Василенко "Історія України", видання 1991 року.
- 5) Папакін Г. Павло Скоропадський: патріот, державотворець, людина. Історико-архівні нариси / Державний комітет архівів України. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. - К., 2003
- 6) Державницький проект Павла Скоропадського: досягнення та прорахунки [Текст] / Калинчук, Дмитро // Український тиждень. - 2013.
- 7) Хрестоматія з історії держави і права України: Навч. посіб. / Упоряд.: А. С. Чайковський (кер.), О. Л. Копиленко, В. М. Кривоніс, В. В. Свистунов, Г. І. Трофанчук. — К.: Юрінком Інтер, 2003.
- 8) Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє минуле (1914-1920 рр.): Науково-популярне видання. — К.: Темпора, 2007.

Шлапак Анна Віталіївна

студентка 1 курсу

Полтавського юридичного інституту

НЮУ імені Ярослава Мудрого

ПРИЙНЯТТЯ І УНІВЕРСАЛУ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

Актуальність цього дослідження полягає у тому, що процес прийняття І Універсалу у джерелах відображено лише поверхово. Дослідженням даної теми займалася низка науковців, серед яких Верстюк В.Ф, Копиленко О.Л., Гамрецький Ю. М., Мироненко О.М., Зозуля Я., Толочко П.П.

Причиною прийняття І Універсалу стала відмова Тимчасовим Урядом Росії вимог делегації Української Центральної Ради (далі – УЦР) на чолі з В.Винниченко про надання Україні автономії у складі Росії, а також ініціювання ІІ Військовим з'їздом проголошення автономії України без згоди Тимчасового Уряду. Метою написання Універсалу було набуття Україною широкої національно-територіальної автономії в федеративній демократичній Російській республіці.

1 червня 1917 р. (за старим стилем) розпочалася робота загальних зборів УЦР, які відбувалися протягом 3 днів. В передостанній день зборів, на вечірньому засіданні, яке відкрив Михайло Грушевський, зібралися усі члени Ради селянських депутатів. Після закінчення доповідей засідання продовжувалося у закритому режимі. На ньому обмірковувалось питання про відношення УЦР до Тимчасового уряду. Обговорення цієї справи було закінчено 3 червня на початку вечірнього засідання.

Одним з результатів роботи Загальних зборів УЦР було рішення про необхідність негайного видання Універсалу до українського народу. В ньому мала бути пояснена суть вимог української демократії, представлених УЦР. Також в Універсалі мали бути визначені завдання, які стоять перед УЦР в закріпленні автономного статусу України у складі Росії.

Рішення про видання Універсалу стало значним кроком уперед. Адже більше трьох місяців УЦР зволікала з прийняттям такого важливого державотворчого документу. Це пояснювалося тим, напевно, що в Росії політична ситуація була такою, що не дозволяла УЦР вживати активних заходів з метою оприлюднення такого державотворчого документу.

Робота над Універсалом забрала рівно тиждень. На розгляд комітету УЦР було запропоновано два варіанти. Перший – від фракції українських соціалістів-революціонерів. У проекті зазначалося, що настав день повного визволення України, що український народ через УЦР оголошує Україну автономною державою у складі Росії з власним урядом, власними законодавчими органами та збройними силами. Цей проект викликав багато зауважень і заперечень в учасників сесії УЦР, як занадто радикальний, лаконічний та революційний. Його було відхилено. Другий проект запропонувала фракція українських соціал-демократів. Автором проекту став В. Винниченко. Під час дискусій над його змістом було внесено кілька поправок до початкової редакції. Після того як усі члени Виконавчого Комітету погодилися з кінцевою редакцією, Михайло Грушевський урочисто оголосив, що I Універсал є ухвалений і одногolosно затверджений. Це сталося 10 червня в одній з кімнат Педагогічного музею, перед закриттям з'їзду УЦР. На цьому ж засіданні було доручено заступникові голови УЦР В. Винниченкові негайно оголосити текст I Універсалу.

Отже, у процесі створення I Універсалу брали участь політики, а не юристи та науковці. Універсал було ухвалено політичним, а не державним органом, тому процес його розробки і прийняття носив політико-правовий характер. Демократичність процесу розробки і прийняття I Універсалу полягала у тому, що цей процес відбувався за умов багатопартійності, з урахуванням інтересів представників різних соціальних і етнічних груп України.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри теорії права та конституційного права Полтавського юридичного інституту НЮУ імені Ярослава Мудрого Козаченко А.І.

*Шляга Артур Олександрович
Студент 1 курсу ІПКОЮ
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

Порівняльний аналіз Конституції УРСР 1978 року і Конституції України 1996 року

Слово «конституція» у сучасну мову прийшло з латинської - «constitutio», що буквально можна перекласти як «устрій, становлення, утвердження». Сучасне розуміння слова «конституція» остаточно викристалізовується на початок ХХ ст. вже як сутність основного закону держави.

Актуальність теми порівняння Конституції УРСР 1978 року і Конституції України 1996 року обумовлена потребою аналізу процесів подальшої розбудови незалежної Української держави, творення української політичної нації. Конституції Радянської України є повчальним прикладом розвитку вітчизняного конституціоналізму, без вивчення яких неможливо повною мірою зрозуміти проблеми і перспективи сучасного етапу розвитку держави. Конституційний процес в Україні не завершено, а це зумовлює актуальність даного дослідження. Розв'язання відповідних теоретичних питань об'єктивно сприятиме вдосконаленню механізму втілення конституційних норм у життя. Окремі аспекти обраної теми знайшли висвітлення у працях О.М. Купчишина, Н.Т. Туняна, Л.І. Летнянчина, В.А.Масленникова, Г.С. Гурвича, А.Г. Слюсаренка, М.В. Томенка, А.П. Таранова, А.П.Малицького.

Порівнюючи Конституцію УРСР 1978 року і Конституцію України 1996 року, не можна не виділити важливість історичного періоду та обставин, за яких були прийняті дані Основні закони. Конституцію УРСР 1978 року було прийнято на основі Конституції СРСР 1977 року, причина чого була соціально зумовлена. Ліквідація культу особи Сталіна, певне розширення наприкінці 50-х років повноважень союзних республік, визнання того, що Радянський Союз із держави диктатури пролетаріату перетворився у загальнонародну державу, деякі кроки, пов'язані з розбудовою демократичних інститутів- все це вимагало здійснення якихось прогресивних кроків. Негативні явища в політичній системі радянського суспільства затушовувалися парадними фразами про всемірний розвиток демократії, що було не більше ніж демагогією. Конституція України 1996 року втілила у собі реальні демократичні засади, юридично закріпила політичний і економічний суверенітет Української держави, її територіальну цілісність, основні права і свободи українських громадян.

Зрозуміти основну відмінність Конституцій – їх спрямованість – можна, проаналізувавши преамбули. У Конституції УРСР пріоритет надається розбудові соціалістичної держави на основі наукового комунізму, а у Конституції України – це утвердження України як незалежної і суверенної держави.

Спільною рисою обох Конституцій є наявність в одній глави, а в другій Розділу, які присвячені правам, свободам та обов'язкам громадян, список майже співпадає, хоч і є деякі відмінності. Так, Конституція 1978 року громадянам гарантувала свободи: слова, друку, зібрань, мітингів, вуличних походів і демонстрацій, але все це у відповідності з інтересами народу та з метою зміцнення і розвитку соціалістичного устрою. За Конституцією 1996 року громадяни теж можуть збиратися, проводити мітинги і демонстрації та ін., але не з метою зміцнення і розвитку соціалістичного устрою, а “мирно” і “без зброї”.Стаття 22 Конституції 1996 року говорить, що права і свободи людини і громадянина, закріплені цією Конституцією, не є вичерпними. У Конституції 1978 року подібне застереження відсутнє. Відсутній у ній також і принцип поділу влади.

Помітною відмінністю Конституції 78 року від Конституції 96 року є те, що в ній не передбачено інститут президентства. Є відмінності і в організації судової влади: згідно з Конституцією 1978 року, судді районних, міських судів обирались громадянами відповідних міст або районів, а вищестоящі – Радами народних депутатів. Крім того, Конституція УРСР не передбачала існування Конституційного

суду. Відповідно до Конституції 78 року Рада міністрів УРСР утворюється Верховною Радою УРСР, а за Конституцією 1996 року Кабінет Міністрів України призначається Президентом. Що стосується прокуратури, то відповідно до статті 163 Конституції 78 року Прокурор Української РСР і прокурори областей призначаються Генеральним прокурором СРСР. Районні та міські прокурори призначаються Прокурором УРСР та затверджуються Генеральним прокурором СРСР. За Конституцією 96 року Генеральний прокурор України призначається на посаду за згодою Верховної Ради та звільняється з посади Президентом України.

Цікавою відмінністю попередньої Конституції від нинішньої є те, що в останній мова про державні символи ведеться у першому розділі, тоді як у Конституції 78 року їм присвячений аж передостанній розділ. З цього можна зробити висновок, що остання Конституція державним символам надає більшого значення.

Більшість статей Конституції 1978 р. мала декларативний характер, вони ніколи не були закріплені відповідними законами. Конституція 1996 року в свою чергу послужила основою всієї системи законодавства України.

Отже, порівнявши Конституції УРСР 78 року і України 96 року, можна дійти до дуже оригінального висновку – при наявності багатьох спільних рис це продукти різних епох: Конституція 78 року визначає Україну як складову частину Союзу РСР і у відповідності з цим уповноважує органи влади УРСР, а також вона спрямовує народ України на побудову “Світлого майбутнього”. Конституція України 96 року спрямована на зміцнення громадянської злагоди на землі України, розвиток демократичної, соціальної, правової держави.

Список використаної літератури:

1. Слюсаренко А. Г. , Томенко М.В. — Історія Української Конституції. — Київ — 1993. Ст. 126–186.
2. Конституція Української РСР від 20 квітня 1978 року.
3. Конституція України від 28 червня 1996 року
4. Гончаренко В. Д. Право України в період уповільнення темпів суспільного розвитку і застою (середина 1960-х – середина 1980 рр.) : [підрозд. 2.6.6] / В. Д. Гончаренко // Правова система України: історія, стан та перспективи. – [у 5 т.]. – Т. 1.: Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України. – Х. : Право, 2008. – С. 480-498.
5. Полешко А. Нова Конституція - шлях до утворення української державності // Право України.- 1996.- №4, ст. ...
6. Кулага, Е. В. Конституція УРСР 1978 р. і розвиток системи органів внутрішніх справ України [Текст] / Е. В. Кулага // Академія праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. 2002 р. №1(14) / Академія праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. - К. : Рад. шк., 2002. - С. 65-68. - Бібліогр.: с. 68
7. Гончаренко, В. Д. Зміни в конституційному статусі Верховної Ради УРСР в кінці 1980-х - на початку 1990-х рр./ В. Д. Гончаренко // Конституція України: досвід реалізації та шляхи удосконалення: Матеріали "круглого столу", організ. і провед. Наук.-дослід. ін-том держ. будів. та місц. самовряд. АПрН України з нагоди 10-ї річниці прийняття Конституції України. м. Харків, 21 черв. 2006р. - Х. : Право / Академія правових наук України, Науково-дослідний інститут державного будівництва та місцевого самоврядування , 2006. - С. 17-19
8. Васильченко, Є. В. Конституція УРСР 1978 року [Текст] / Є. В. Васильченко // Питання державотворення в Україні та зарубіжних країнах на різних етапах історії : матеріали I Всеукр. наук. істор.-прав. конф. молодих учених 1 груд. 2011 р., м. Харків / Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Я. Мудрого". - Х. : НУ "ЮАУ ім. Я. Мудрого", 2011. - С. 7-9
9. Тодика, Ю. М. Конституція як соціальна цінність [Текст] / Ю. М. Тодика // Право України. - 2000. - 12. - С. 9-12
10. Діденко, Н. Г. Конституція України - важлива передумова становлення та розвитку громадянського суспільства [Текст] / Н. Г. Діденко // Матеріали науково-практичної конференції "Теоретичні

Штагер Владислав Ігорович
Студент 1 курсу ІПКОЮ
НЮУ імені Ярослава Мудрого

КОЛІЗІЇ У ЗАКОНОДАВСТВІ

У сучасній юридичній практиці існує таке поняття як «юридична колізія». Юридична колізія визначається як суперечність, конфлікт між декількома чинними нормами права, що по різному регулюють одне суспільне відношення. Так як закон виступає основним джерелом українського права, найбільш поширеним різновидом колізій є саме колізії у законодавстві. У юридичній літературі колізії у законодавстві є різновидом юридичних колізій, що виникають за наявності розбіжності (зокрема суперечності) між нормами права, які закріплені в законодавстві та регулюють одні суспільні відносини. Їхніми основними ознаками є:

- 1) Виникають тільки між нормами права, закріпленими у законодавстві;
- 2) Є одними із видів юридичних колізій;
- 3) Виникають з приводу регулювання однакових фактичних обставин;
- 4) Існують у разі, коли норми права пропонують різне регулювання одних фактичних обставин.

В українському законодавстві найчастіше зустрічаються темпоральні, ієрархічні та змістові колізії.

Темпоральна (часова) колізія – це колізія, що виникає внаслідок прийняття в різний час з того самого питання декількох різних норм права. Загальним правилом подолання цієї колізії є застосування норми, яка прийнята пізніше.

Ієрархічна (субординаційна) колізія – це колізія, що виникає внаслідок регулювання одних суспільних відносин нормами різної юридичної сили. У разі суперечності, яка викликана такою колізією, застосовується норма, що має більш високу юридичну силу.

Змістовна колізія – це колізія, що виникає внаслідок часткового збігу обсягів регулювання декількох норм права. При конкуренції загальних і спеціальних норм спеціальний закон скасовує дію загального.

В українській юридичній практиці існують і складні випадки, тобто коли неузгодженість між нормами права виникає при збігу декількох колізій. Так, при збігу темпоральної та ієрархічної колізій, яка виникає при більш пізньому набранні чинності нормою, яка водночас має меншу юридичну силу правилом подолання є надання пріоритету нормі вищої юридичної сили. При збігу темпоральної і змістовної колізій, яка виникає при більш пізньому набранні чинності загальною нормою, правилом подолання є надання пріоритету спеціальній нормі. У разі збігу ієрархічної та змістовної колізій, коли загальна і спеціальна норми містяться в актах, що мають різну юридичну силу, перевагу має зазвичай має загальна норма вищої юридичної сили. Також виділяють колізії, які виникають при збігу темпоральної, змістовної, ієрархічної колізій, коли загальна і спеціальна норми містяться в актах, що набрали чинності в різний час і мають різну юридичну силу. Пріоритет має спеціальна норма, незважаючи на її юридичну силу і момент набрання чинності.

На жаль, в українському законодавстві існує велика кількість доказів існування таких колізій. Наведемо приклад :

Відповідно до ч.2 ст.31 Закону України «Про інформацію»: «Суб'єкти владних повноважень як позивачі у справах про захист честі, гідності та ділової репутації вправі вимагати в судовому порядку лише спростування недостовірної інформації про себе і не мають права вимагати відшкодування моральної (немайнової) шкоди. Це не позбавляє посадових і службових осіб права на захист честі, гідності та ділової репутації в суді».

Водночас, згідно до ч.4 ст.17 Закону України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів»: «У разі розгляду судом спору щодо завданої моральної (немайнової) шкоди між журналістом або засобом масової інформації як відповідачем та політичною партією, виборчим блоком, посадовою особою (посадовими особами) як позивачем суд вправі призначити компенсацію моральної (немайнової) шкоди лише за наявності умислу журналіста чи службових осіб засобу масової інформації. Суд враховує наслідки використання позивачем можливостей позасудового, зокрема досудового, спростування неправдивих відомостей, відстоювання його честі і гідності, ділової репутації та врегулювання спору в цілому. З урахуванням зазначених обставин суд вправі відмовити у відшкодуванні моральної шкоди. »

Також, згідно до ч.4 ст.32 Конституції України, у якій говориться, що: «Кожному гарантується судовий захист права спростувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації. » Тобто, згідно до ч.2 ст.31 Закону України «Про інформацію» суб'єкти владних повноважень мають право вимагати лише спростування недостовірної інформації і не мають права вимагати відшкодування моральної (немайнової) шкоди, але ч.4 ст.17 Закону України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» та ч.4 ст.32 Конституції України гарантують політичній партії, виборчому блоку, посадовій особі (посадовим особам) право на компенсацію моральної (немайнової) шкоди. Як ми бачимо, дані статті суперечать одна одній. Таким чином, постає питання: яким способом можна вирішити цю колізію?

На нашу думку, дана колізія є збігом ієрархічної та змістовної колізій, так як загальна та спеціальні норми містяться в актах, що мають різну юридичну силу, зокрема в Конституції та законах. Способом вирішення цієї колізії у конкретному випадку є надання переваги нормі вищої юридичної сили, адже, відповідно до ч.2 ст.8 Конституції України: «Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй». Але, для усунення цієї проблеми в цілому потрібен більш ґрунтовний засіб подолання колізій у законодавстві, зокрема, так звана нормотворчість. Завдяки ній, суб'єкти нормотворчості можуть змінити або усунути норми, що конфліктують між собою, що і призведе до якісної зміни певної частини українського законодавства.

*Юров Віталій Анатолійович
студент 1 курсу ІПКОЮ
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

Право виходу союзних республік зі складу СРСР за Конституцією СРСР 1924 р.

КОНСТИТУЦІЯ СРСР 1924 — перша конституція СРСР. Остаточна затверджена 2-м з'їздом рад СРСР 31 січ. 1924, однак була введена в дію відразу після попереднього затвердження 2-ю сесією ЦВК СРСР 1-го скликання 6 лип. 1923. У 1920-х рр. називалася Конституцією СРСР 1923, а день Конституції святкувався 6 лип., і лише згодом, враховуючи різний формальний статус тих вищих органів влади СРСР, які її затверджували, в літературі її стали називати юридично правильно — Конституцією СРСР 1924.

Конституція складалася зі вступної частини і 2 розділів — Декларації про утворення Союзу РСР і Договору про утворення Союзу. У вступній частині коротко йшлося про політико-правові передумови прийняття конституції та її структуру

Конституція СРСР 1924 припинила чинність після прийняття Конституції СРСР 1936.

Чи мали можливість союзні республіки вийти зі складу СРСР?

Де-юре так, це закріплено в розділі 2 «Про суверенні права союзних республік і про союзне громадянство» пункту 4 « За каждой из союзных республик сохраняется право свободного выхода из Союза».

Але де-факто, союзні республіки не могли вийти зі складу СРСР ось по цим причинам:

- Верховні органи СРСР здійснювали основну владу і в союзі, і в союзних республіках: створювали основне законодавство, керували загальними збройними силами СРСР, затверджували єдиний державний бюджет, встановлювали єдину грошову і кредитну систему, відміна постанов з'їздів рад, зміна зовнішніх кордонів Союзу...;¹
- Декрети, які видавав Центральний Виконавчий Комітет були обов'язковими для виконання на всій території СРСР²;
- Єдина система судочинства;
- Загальносоюзними народними комісаріатами СРСР були народні комісаріати: по іноземним справам, по військовим і морським справам, зовнішній торгівлі, шляхів повідомлення, пошти і телеграфів³;
- Комісаріатами союзних республік СРСР були народні комісаріати: вища рада народного господарства, продовольства, праці, фінансів і робоче-селянської інспекції.⁴

Конституція СРСР позбавила союзні республіки права на зовнішню політику і торгівлю, прийняття власних рішень щодо розвитку транспорту, зв'язку, оборонної промисловості. Повноваження республік обмежувалися сільським господарством, внутрішніми справами, охороною здоров'я, соціальним забезпеченням. Але і ці повноваження зводилися нанівець керівництвом РКП(б) (з 1925 р. - Всесоюзна

¹ Пункт 1 глава 1 розділ 2 Основного Закону(Конституції) Союзу Радянських Соціалістичних Республік(1924р)

² Пункт 19 глава 4 розділ 2 Основного Закону(Конституції) Союзу Радянських Соціалістичних Республік(1924р)

³ Пункт 51 глава 8 розділ 2 Основного Закону(Конституції) Союзу Радянських Соціалістичних Республік(1924р)

⁴ Пункт 52 глава 8 розділ 2 Основного Закону(Конституції) Союзу Радянських Соціалістичних Республік(1924р)

Комуністична партія (більшовиків) - ВКП(б), яке визначало внутрішню і зовнішню політику в цілому і кожної республіки зокрема.

Формально СРСР був федерацією, але фактично - унітарною, централізованою державою. Україна втратила рештки державного суверенітету і незабаром, як і інші союзні республіки, перетворилася на адміністративну одиницю Радянського Союзу. Проте певні ознаки державності - територіальна цілісність, власний адміністративний і державний апарат збереглися, однак це не змінювало її статусу як частини єдиної держави.

УСРР була державою, суверенітет якої істотно обмежувався відповідними статтями конституції СРСР. Така ситуація зберігалася практично до останніх днів існування союзної держави.

Тобто, з тексту Конституції СРСР 1924 випливає те, що в союзних республік було закріплено право на вихід зі складу СРСР, але на ділі це право не могло бути реалізоване, оскільки всі органи, основні комісаріати були в Москві. Центр керував усіма союзними республіками, фактично всі республіки підчинялись центру, тобто це була ніяка не федерація, а яскраво виражена унітарна держава.

Отже, право на вихід союзних республік зі складу СРСР було лише «для запису», для того, щоб показати, що Конституція СРСР 1924 року була демократичною.

Основний Закон СРСР з'явився новим етапом в історії радянського конституційного будівництва, що відображає в той же час певну спадкоємність принципів і ідей, що зв'язують його з конституціями республік, в першу чергу - з Російської, а також з Закавказької.

Перш за все, це ідея федерації. Радянський Союз, подібно двох названих республікам, був конституційований як федеративна держава. Але не можна не помітити і істотної різниці між федерацією, що склалася в Росії, і новою формою федеративного об'єднання, яким з'явився Радянський Союз.

Список використаної літератури:

1. *В.Д. Гончаренко, А.Й. Рогожин, О.Д. Святоцький* Хрестоматія з історії держави і права України.- Том 2. Лютий 1917- 1996 р.: Навч. посіб.- К.: Ін Юре.;
2. *Игнатъев В.И.* Советский строй, вып. 1: Возникновение и развитие конституции Союза ССР. М.—Л., 1928;
3. *Малицкий А.* Советская Конституция. Х., 1928;
4. *Генкина Э.Б.* Образование СССР. М., 1947; Первая Конституция Союза ССР. Сборник документов. М., 1948;
5. *Ронин С.Л.* К истории Конституции СССР 1924 г. М.—Л., 1949;
6. *Якубовская С.М.* Строительство Союзного Советского Социалистического государства. 1922—1925. М., 1960;
7. *История конституцій. Питання теорії та історії.* М., 1974.
8. *Карр Еге.* Історія в Радянській Росії. М., 1989.
9. *Чистяков, О.И.* Конституція СРСР 1924 року. Навчальний посібник /О.И.Чистяков. - М.:ИКДЗерцало-М, 2004.
10. *Титов, Ю.П.* Історія держави й права Росії. Підручник /Ю.П.Титов. – М.: Проспект, 2000.
11. *Кукушкин Ю.С., Чистяков О.И.* Очерк истории Советской Конституции. М., 1987;

Янішевська Юлія Юрївна
студент 1 курсу ІПКОЮ
НЮУ ім. Ярослава Мудрого

ДЕМОКРАТИЧНІСТЬ КОНСТИТУЦІЇ ПИЛИПА ОРЛИКА

Споконвіку етнічні українці прагнули до самоствердження. Вони завжди намагалися стати незалежними від своїх впливових сусідів, бути окремою державою,

у якій шанувалися б права людини. Демократія, на думку наших пращурів, повинна була б бути невід'ємною складовою «стилю існування» цієї нової самостійної країни.

Історія вчить, що боротьба за демократичність розпочалася ще за часів формування майбутньої України, але один з найяскравіших прикладів спроби втілити її у життя представлений нам в Укладі прав і вольностей Війська Запорозького та угодах, укладених між ясновельможним паном Пилипом Орликом, новообраним гетьманом Війська Запорозького і генеральною старшиною, полковниками, а рівно ж і самим Військом Запорозьким, схваленими обома сторонами і скріпленими найяснішим гетьманом на вільних виборах урочистою присягою року Божого 1710 квітня 5 дня при Бендерах або, простіше кажучи, Конституції Пилипа Орлика.

Перша українська Конституція побачила світ 5 квітня 1710 року. Її автор – славетний козак, гетьман війська Запорозького Пилип Орлик. Козацьке військо обрало його своїм гетьманом одразу ж після смерті Івана Мазепи. Тому першим кроком Орлика стало підписання угоди зі старшиною та представниками запорожців, що фактично проголошувала незалежну українську республіку.

Згідно з Конституцією, Україна мала бути суверенною державою під довічним протекторатом Швеції. Територія повинна була бути в межах, визначених договорами з Польщею, Московським царством та Туреччиною. Недоторканими залишались володіння війська Запорозького. У 16 статтях «Пактів і Конституції прав і вольностей Запорозького Війська», що визначали державний статус України, її внутрішній устрій, міжнародне становище, на перше місце висувалася проблема взаємовідносин між владою (гетьманом) і народом. Гетьманська влада мала бути обмежена постійною участю в управлінні Генеральної ради, тобто розширеної старшинсько-козацької ради, до якої мусили входити не тільки генеральна старшина, городові полковники, полкова та сотенна старшина, а й по одному депутату з кожного полку з числа заслужених козаків, «розумних радників», а також депутатів від запорозького козацтва.

Для вирішення «всяких важливих справ» встановлювалися періодичні зібрання в гетьманській резиденції старшинсько-козацької ради — тричі на рік (на Різдво, Великдень, Покрову). Без дозволу цієї ради гетьман не мав права нічого «приватною своєю владою ні зачинати, ні установляти і в скруток не приводити». Всі поточні пильні справи, яких не можна відкладати, вирішує гетьман, однак спільно з радою генеральної старшини, тобто зі своїм кабінетом міністрів. Гетьман зобов'язується радитися з генеральною старшиною «о всяких справах публічних». Обмеження гетьманської влади стосувалося адміністрації, суду, виборів старшини, фінансів.

Отже, досить чітко формулювалися начала представницького парламентського ладу, заснованого на демократичних засадах. Встановлювався розподіл між державним скарбом і тими коштами, які могли бути в особистому розпорядженні гетьмана, тобто державний скарб відокремлювався від гетьманського й передавався в розпорядження генерального підскарб'я. На утримання гетьмана призначалися рангові маєтності, земельні володіння. Важливі скарбові справи вирішуються виключно на зборах широкої старшинсько-козацької ради, тобто парламенту. Генеральний підскарб'ій, як і полкові підскарб'ії (по два в кожному полку), обирається. Полкові підскарб'ії повинні обиратися ще й за «посполитою ухвалою».

Уряди полковників і сотників, які були не тільки військовими керівниками, а й управляли всім населенням відповідно полку і сотні — мали адміністративно-політичну й соціально-економічну владу на території цих полку і сотні, були теж

виборними. Полковників і сотників обирали «вільними голосами». Гетьман лише їх затверджував.

Справи про кривду гетьманові та провини старшини розглядає не гетьман, а генеральний суд. Коли б в управі гетьмана або в його справах помітне було щось шкідливе для народного добра, тоді старшини й козаки-радники мають право «виговорити» те гетьманові, а він не мав права на них гніватися або їх за це карати.

Ніяких секретних зносин і кореспонденцій гетьман не мав права вести. Листи із сторонніх держав гетьман має зачитувати старшині, так само як і відповіді, а вона, якщо буде потреба, триматиме відомості в таємниці.

Конституція визнавала непорушність трьох складових чинників правового суспільства, а саме — єдність і взаємодію законодавчої (широкої генеральної ради), виконавчої (гетьманської, обмеженої законом у своїх діях) і судової влади, підзвітної й контрольованої, однак незалежної від гетьмана.

А також Конституція передбачала захист слабозахищених соціальних верств, зобов'язувала рішуче діяти проти спроб утискати тягарями простий люд.

Дослідивши Конституцію Пилипа Орлика на наявність в ній демократичних засад, можна сказати, що хоч вона й не набула чинності, а залишилася лише проектом політико-правового документа, вона має велике значення. Цей документ є свідченням того, що українська суспільно-політична думка розвивалася в руслі передових західноєвропейських політичних традицій. Містить низку демократичних і прогресивних ідей: обмеження влади гетьмана; представницьке управління; поділ державної влади; закріплення прав і свобод особи; справедливість у розподілі суспільних благ тощо. Та найбільше значення полягає в тому, що в Конституції здійснено всебічне обґрунтування ідеї незалежності України як суверенної держави.

*Бойко Юлія Василівна
НЮУ імені Ярослава Мудрого,
Полтавський юридичний інститут, студентка, 4 курс, 43 група*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОВОДЖЕННЯ З ТВЕРДИМИ ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ

Накопичення відходів стає однією з глобальних проблем людства, своєрідною «платою» за його економічне зростання та розвиток. Разом з тим ігнорування до певного періоду цих проблем призвело до їх поглиблення та необхідності комплексного правового, економічного, організаційного вирішення як на міжнародному, так і на національному рівнях. Збільшення використання природних ресурсів, зростання рівня та стандартів споживання мають своїм безпосереднім наслідком постійне збільшення обсягу утворення відходів, їх накопичення та необхідності утилізації. Фізичні та хімічні закони збереження речовини та енергії в даному випадку виступають значною проблемою людства, яка посилюється ще й суспільними чинниками, оскільки найбільш заможні соціальні групи, споживаючи матеріальні блага, зацікавлені у тому, щоб вирішення проблем утилізації їх наслідків здійснювалось якнайдалі від місця їх споживання.

Проблема відходів супроводжує Україну протягом майже всіх років її незалежності. Однак подолати гостроту проблеми так і не вдалося — вона тільки наростає.

Загалом система поводження з відходами в Україні характеризується такими тенденціями: триває процес накопичення відходів як у промисловому, так і побутовому секторі, що негативно позначається на стані навколишнього природного середовища і здоров'ї людей; належним чином не організовано знешкодження чи локалізацію небезпечних відходів, які, потрапляючи в навколишнє природне середовище, загрожують усьому живому; постійно зростаючою проблемою стає розміщення побутових відходів, що в багатьох випадках здійснюється без урахування можливих небезпечних наслідків; використання відходів як вторинної сировини значно нижче реальних можливостей через невідпрацьованість організаційно-економічних засад залучення їх у виробництво; низькою залишається дієвість організаційно-економічних інструментів, що зумовлює необхідність у їх удосконалення.

Крім того, неефективність функціонування системи управління відходами зумовлена низькою причин: недосконалістю нормативно-правової бази; недостатньою організацією управління відходами; відсутністю державного регулювання на місцевому рівні; відсутністю методів прямого державного регулювання тощо.

Якщо звернутися до міжнародного досвіду, то світовий лідер з охорони природи Фінляндія успішно вирішує проблему утилізації твердих побутових відходів. Зокрема, в містах встановлено контейнери для різних відходів, у магазинах – ящики для використаних батарейок. Пляшки та пакети від молока здають у приймальні пункти.

У Німеччині, Франції, Італії, Бельгії, Данії, Австрії, Нідерландах сортування побутових відходів населенням матеріально стимулюється. Там кожен групу відходів вивозять окремо за певними графіками. Мешканці будинків кладуть відходи до контейнерів або пакетів, різних за кольорами чи емблемами-позначками. Придатні

для утилізації компоненти транспортуються до сортувальних установок, де їх доводять до кондиції, яка відповідає технічним умовам приймання на промислові підприємства як вторинної сировини.

У багатьох країнах тверді побутові відходи, розглядають як джерело енергії. Наприклад, Італія велику увагу приділяє видаленню надміру вологих фракцій із відходів шляхом попереднього відбору, що дає змогу підвищити їх теплотворну здатність, наближуючи їх до палива. Енергія, отримана із відходів через спалювання, частково використовується для роботи установок, покриваючи 50–60 % їх експлуатаційних витрат, а також для передачі в електричні та теплові мережі.

Україні слід враховувати зарубіжний досвід. Однак, уникаючи копіювання, треба створити та розвивати власну систему поводження з відходами, до якої залучити державні та комунальні служби, до відома яких належать питання відходів, та чітко розмежувати відповідальність.

Головним учасником будь-яких програм поводження з побутовими відходами має бути населення. Саме його активна участь є запорукою успішної діяльності в одних країнах, тоді як байдужість зводить нанівець зусилля в інших. Робота з населенням вимагає і найбільших витрат. Досвід впровадження системи роздільного збирання відходів у п'яти нових федеральних землях Німеччини засвідчив, що на виховання населення, включаючи навчальну роботу в дитячих садках, школах, професійних і вищих навчальних закладах, пропаганду необхідності роздільного збирання відходів у засобах масової інформації, було витрачено набагато більше засобів, ніж на створення системи (чіткої структури), здатної ефективно поводитися з відходами та на вирішення технічних проблем – впровадження ефективних технологій переробки відходів.

Отже, порівнюючи зарубіжний досвід з реальною ситуацією в Україні, можна стверджувати, що в цивілізованому світі всі підприємства, які виробляють продукцію в упаковці, приймають і утилізують використану упаковку, сплачують внески за роздільне збирання й утилізацію іншим організаціям, які взялися за цю роботу. Чітко ведеться звітна документація. В Україні, як і в інших країнах СНД, цього ще немає.

Науковий керівник А.А. Бражник

Боярчук І.В.

*Студент 4 курсу Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

БЕЗПЕЧНІСТЬ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ

Важливе значення для розуміння певного явища мають чіткі та змістовні визначення, де розкриваються істотні ознаки досліджуваного поняття. В екологічному праві існує певна термінологічна неузгодженість щодо поняття безпечності навколишнього природного середовища.

Метою роботи є дослідження проблем визначення безпечності навколишнього природного середовища.

Дослідженням цього питання займалися А. Матвійчук, К. Мішанін, Т. Грушкевич та ін.

У правових системах країн світу при закріпленні права на сприятливе

навколишнє природне середовище використовується широке коло прикметників, як то: захищене, безпечне, чисте, сприятливе, задовільне, природне, незабруднене, здорове, якісне, позбавлене радіоактивних домішків, стабільне, добре, різноманітне, гармонійне, корисне, довговічне, гуманне, приємне та щедre [1, с. 21]. У міжнародних актах використовуються й інші формулювання. Наприклад, Стокгольмська декларація з навколишнього середовища стверджує право людини на сприятливі умови життя у навколишньому середовищі, якість якого дозволяє вести гідне та процвітаюче життя [2, с. 682].

У ст. 50 Конституції України, ст. 293 Цивільного кодексу України кожному гарантовано право на безпечне для життя і здоров'я довкілля. У пункті (а) ч. 1 ст. 9 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» закріплено право кожного громадянина України на безпечне для його життя та здоров'я навколишнє природне середовище, у статті 50 цього закону зазначено, що екологічна безпека – це такий стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей, а пунктом (а) ч. 2 ст. 68 цього ж Закону встановлюється відповідальність за порушення прав громадян на *екологічно безпечне* навколишнє природне середовище [3, Ст. 546].

На думку Костицького В.В., навколишнє природне середовище є сприятливим, якщо його стан відповідає встановленим у законодавстві про охорону довкілля критеріям, стандартам та нормативам, які стосуються чистоти (не забрудненості), ресурсоемності (невиснаженості), екологічної стійкості, видової різноманітності і естетичного багатства. Попри те, що головною соціальною цінністю в Україні визнається людина, розглянутий підхід щодо визнання сприятливим навколишнього природного середовища ніяким чином не враховує стан здоров'я, тривалість життя чи інші показники життєдіяльності людини, які власне могли б охарактеризувати, наскільки в дійсності навколишнє природне середовище є сприятливим для людини.

Однієї лише безпеки навколишнього природного середовища недостатньо для: досягнення гідних умов життя найвищої соціальної цінності нашої держави – людини за умов усвідомлення відповідальності перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішнім та майбутніми поколіннями, як про це зазначається у преамбулі та ст. 3 Конституції України [5, Ст. 141]; забезпечення права кожного користуватися природними об'єктами права власності народу, адже «безпечне» навколишнє природне середовище не означає різноманітне, незмінне, багате, щедre, достатнє для кожного, підтримання безпечності навколишнього природного середовища для людини може здійснюватися не лише шляхом підтримання та підвищення його якості, але і шляхом підтримання здоров'я людини на фоні погіршення стану навколишнього природного середовища .

Термін «сприятливий» (-а, -е) означає: який позитивно впливає на що-небудь, створює відповідні умови для здійснення, виконання і т. ін. чогось. // Потрібний, необхідний для чого-небудь; належний. // Зручний для чого-небудь...» [5, с. 55].

Слід погодитися з Мішаниним К.С., який стверджує, що в основі терміну «сприятливе навколишнє середовище» лежить нормування – оцінка якості компонентів навколишнього середовища за параметрами і стандартами, що характеризують її чистоту (незабрудненість), ресурсоемність, біологічне різноманіття й естетичне багатство, і пропонує розширити його зміст та розуміти під сприятливим таке навколишнє середовище, яке задовольняє біологічні та естетичні потреби людини і при якому не порушується хід природних процесів, що відбуваються у

біосфері [4, с. 57].

Список використаних джерел:

1. Матвійчук А.О. Особисте немайнове право на сприятливе навколишнє природне середовище: проблеми понятійного апарату // Юридична наука. – № 12. – 2012. – С. 21-26
2. Стокгольмська Декларація (Щодо питань навколишнього середовища) від 16.06.1972 Действующее международное право. Т. 3. – М.: Московский независимый институт международного права, 1997 г., С. 682 - 687. (Извлечение)
3. Про охорону навколишнього природного середовища: закон України від 25.06.1991 № 1264-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – Ст. 546.
4. Мишанин К.С. Конституционное право человека и гражданина на благоприятную окружающую среду: гарантии и защита в законодательстве Российской Федерации: автореф. дис. ... к.ю.н. М. – 2011. – Режим доступа: <http://www.referun.com/n/konstitutsionnoe-pravo-cheloveka-i-grazhdanina-na-blagopriyatnuyu-okruzhayuschuyu-sredu-garantii-i-zaschita-v-zakonodatel#ixzz2PCGVJIXd>
5. Матвійчук А.О. Поняття сприятливого навколишнього природного середовища у немайнових відносинах, що регулюються цивільним правом // Юридична наука. – № 2. – 2011. – С. 55-65.
- 6.

Верба Анастасія Григорівна

*Студентки 4 курсу Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ПОНЯТТЯ ЛІСУ ТА ЙОГО ПРАВОВА ОХОРОНА

Ліс – це основна складова довкілля. За своїм призначенням та місцем розташування вони виконують різні функції. Такі як екологічні, економічні, естетичні та багато інших.

За своїми біологічними ознаками, ліси є унікальним природним явищем (певна сукупність дерев, явищ, чагарників, ґрунтового покриву. Це все є взаємопов'язаним і впливає один на одне, а також на природне середовище).

Ліси є національним багатством України. Вони вкривають близько 3870 млн. га. Це є третиною суходільної частини Землі. Такий покрив є життєво необхідні різним сферам людства (екологічна, економічна, соціальна, культурна, духовна). Із 31 показника, за якими Організація ООН з питань освіти, науки та культури (ЮНЕСКО) оцінює якість людського життя, п'ятнадцять, у тому числі забезпеченість киснем, водою і харчами, кліматичні умови, збереженість фауни та ґрунтів, наявність деревини пов'язана з лісами.

Різні аспекти охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, що мають відношення й до лісів, знайшли відображення у працях таких вчених, як: В.І. Андрейцев, Г.І. Балюк, С.О. Боголюбов, А.П. Гетьман та ін..

Юридичне значення лісів має декілька основних ознак. По-перше, це формування лісового фонду. До лісового фонду, окрім лісів, також можна віднести земельні ділянки, які не є вкритими рослинністю, але надані для потреб лісового господарства.

По-друге, ліси являються об'єктом права власності. Право власності на ліси – це центральний інститут лісового права, який включає в себе сукупність правових норм, спрямованих на регулювання відносин власності на ліси з метою захисту, розвитку, охорони цих відносин та раціонального використанні і відтворення лісів.

Поняття лісів як об'єкту права власності деякі вчені розглядають в об'єктивному та суб'єктивному значеннях. В об'єктивному, ліси – це така сукупність правових норм, яка закріплює володіння, користування і розпоряджається лісами. А в суб'єктивному – це закріплені у відповідних нормах лісового права юридичні можливості конкретного власника володіти, користуватися і розпоряджатися належними йому лісами на свій розсуд у межах закону.

По-третє, однією із головних юридичних ознак лісів є їх державний облік та охорона. Це дає можливість відмежувати ліси від інших природних ресурсів, а також визначити їх положення на спеціально виділених землях, визначити власників, користувачів, органи, що здійснюють управління в галузі раціонального використання та охорони.

До предмета лісового права належать суспільні відносини по відтворенню, охороні та захисту лісів. З цієї точки зору, лісове право містить систему норм, які покликані забезпечити найповнішу охорону лісів, і водночас, інша сукупність норм цієї ж підгалузі права має на меті надавати поштовх економічному розвитку. Завданням лісового права є підтримка рівноваги між інтересами економічного зростання та потребами охорони довкілля.

Близько половини лісів України належить до штучно створених. Такі ліси потребують посиленого догляду. На підставі цього Уряд розробив та затвердив Державну цільову програму «Ліси України» на 2010-2015 роки (постанова Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2008 року № 977).

У цій програмі було визначено основні напрями та джерела забезпечення сталого розвитку лісового господарства держави. Воно спрямоване на посилення екологічних, соціальних та економічних функцій лісів в умовах реформування економіки України та земельного законодавства.

Також, цей документ установлює найважливіші показники діяльності основних постійних органів по лісокористуванню. А саме, - Держкомлісгосп, Мінагрополітики, Мінприроди, Міноборони та МНС України.

Відповідно до програми, зазначеної вище, серед пріоритетних напрямів подальшого розвитку лісогосподарської галузі є збільшення площі лісових масивів, підвищення продуктивності та поліпшення якісного складу насаджень, нарощування природоохоронного потенціалу лісів, розширення робіт із захисного лісорозведення.

Також, буде розширено мережу селекційно-насінневих центрів і теплично-розсадницьких комплексів. Передбачається зменшення частки суцільних та збільшення обсягів поступових і вибіркових способів лісовідновних способів з одночасним здійсненням заходів сприяння природному поновленню насаджень.

Отже, ліси є однією із основних складових життя суспільства. Поняття лісу має досить багато економічних, екологічних та юридичних ознак. Характеризуючи ліси з правової точки зору, варто виділити охорону лісокористування.

Особливе значення має правильне обрання пріоритетів законодавства, а також практичне втілення правових норм. Тому, важливим є доцільність запровадження та подальшого існування цих норм.

Таким чином, основним і найпершим заходом охорони лісів є створення міцної правової бази їхнього раціонального використання і охорони, а саме розробка і прийняття необхідних лісових законодавчих актів, а також їх своєчасне поновлення в залежності від потреб життя.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ПОРЯДКУ ЗАКЛЮЧЕННЯ ДОГОВОРУ ОРЕНДИ ВОДНИХ ОБ'ЄКТІВ

Використання водних об'єктів з метою одержання прибутку є досить привабливим заняттям для суб'єктів господарювання. В сучасних умовах падіння рибних запасів, що спостерігається при здійсненні промислового рибальства, перспективним напрямком для підприємців є розвиток рибництва.

Основною проблемою, при заключенні договору оренди водних об'єктів, є розгалуженість законодавства по цьому питанню. Адже потрібно знати положення не тільки Водного та Земельного кодексів, а також Законів «Про аквакультуру», «Про меліорацію земель», розібратись у Типовому договорі про оренду водного об'єкта затвердженого КМУ 29.05.2013р. та у компетенції органів, які мають право надавати водний об'єкт до оренди. Саме тому, доцільним є або видання окремого роз'яснювального акту або доповнення ВК України спеціальною главою, яка містила б необхідні роз'яснення і чітко визначену процедуру оренди.

Чинне законодавство має різні процедури надання водного об'єкту. По-перше водосховища (крім водосховищ комплексного призначення), ставки, озера та замкнені природні водойми надаються в користування на умовах оренди відповідно та у порядку, передбаченому ст. 51 Водного кодексу України, для рибогосподарських потреб, культурно-оздоровчих, лікувальних, рекреаційних, спортивних і туристичних цілей, проведення науково-дослідних робіт.

Водні об'єкти надаються у користування на земельних торгах (ст. 135 ст. 139 ЗК України) у комплексі із земельною ділянкою, органами, що здійснюють розпорядження земельними ділянками під водою згідно з повноваженнями, визначеними ЗК України, відповідно до договору оренди, погодженого з територіальними органами Державного агентства водних ресурсів України. Крім того, водні об'єкти надаються в користування на умовах оренди без обмеження права загального водокористування, крім випадків, визначених законом. У договорі оренди водного об'єкта визначаються зобов'язання щодо здійснення заходів з охорони та поліпшення екологічного стану водного об'єкта, експлуатації водосховищ та ставків відповідно до встановлених для них територіальними органами Державного агентства водних ресурсів України, режимів роботи, а також необхідність оформлення права користування гідротехнічними спорудами. Також, типовим договором оренди передбачено відповідальність орендаря за шкоду, що може бути нанесена третім особам, внаслідок неналежного виконання умов договору.

По-друге, мають свої особливості надання у оренду частин рибогосподарських водних об'єктів та рибогосподарських технологічних водойм. Так рибогосподарські технологічні водойми надаються в користування тільки для цілей аквакультури, а частини рибогосподарських водних об'єктів - тільки для розміщення плавучих садків відповідно до умов статті 14 Закону України «Про аквакультуру».

Надання рибогосподарської технологічної водойми в користування на умовах оренди для цілей аквакультури здійснюється органом, який здійснює розпорядження земельною ділянкою під водою (водним простором) відповідно до Земельного

кодексу України, за договором оренди за наявності паспорта рибогосподарської технологічної водойми та/або технічного проекту рибогосподарської технологічної водойми.

Обов'язковими документами для заключення договору оренди відповідно до Типового договору оренди водних об'єктів є плану або схеми об'єкта оренди; кадастровий план земельної ділянки з відображенням обмежень (обтяжень) та інших прав третіх осіб у її використанні і встановлених земельних сервітутів; акт визначення меж земельної ділянки в натурі; акт приймання-передачі об'єкта оренди; проекту відведення земельної ділянки; паспорта водного об'єкта, а у разі надання в оренду рибогосподарської технологічної водойми – паспорта та/або технічного проекту рибогосподарської технологічної водойми.

Орендар, сплачуючи орендну плату за водний об'єкт, не звільняється від сплати орендної плати за земельну ділянку під цим об'єктом.

Велике значення має та обставина, де перебуває водний об'єкт – за межами населеного пункту чи ні, оскільки найчастіше багато водних об'єктів надаються місцевими радами та державними адміністраціями з перевищенням їхньої компетенції, передбаченої ЗК України, «Про місцеві державні адміністрації» та ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні».

Таким чином водні об'єкти надаються у користування за договором оренди земель водного фонду на земельних торгах у комплексі із земельною ділянкою органами, що здійснюють розпорядження земельними ділянками під водою згідно з повноваженнями, визначені Земельним кодексом України.

З вищевикладеного можна побачити, що оренду водних об'єктів регулює низка розгалужених актів і статті ВК України не містять необхідних положень для визначення основних умов договору й відповідних прав та обов'язків сторін. А це утруднює ефективне застосування договірної форми. Тому доцільним є доповнення ВК України відповідною главою, яка була б присвячена оренді водних об'єктів, де було б закріплено: законодавче визначення договору оренди водних об'єктів, сторони договору, умови та порядок укладення договору та його форми, права і обов'язки сторін та інше. Або взагалі видати окремий спеціалізований нормативний акт.

*Давидюк Вікторія Олегівна
НЮУ імені Ярослава Мудрого, Полтавський юридичний інститут
студентка 4 курсу 43 групи*

ОБОВ'ЯЗКОВЕ ЕКОЛОГІЧНЕ СТРАХУВАННЯ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА ПРОБЛЕМИ ЙОГО ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Конституція України закріпила право кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Однією з гарантій виконання такого права є екологічне страхування. Однак страховий ринок в Україні на сьогодні розвинений досить фрагментарно і питання страхування екологічних ризиків є проблемним.

Окремі аспекти екологічного страхування досліджували такі вітчизняні та зарубіжні науковці як В.В. Глянцев, С.Є. Донцов, В.В. Костицький, Г.П. Серов, М.С.Малеїн, М. Я. Шимінова. Але для створення ефективного механізму відшкодування шкоди, заподіяної екологічними факторами, існує необхідність

вирішення низки проблем, які потребують не тільки теоретичного, а й законодавчого дослідження.

Необхідність порівняльного аналізу застосування такої форми страхування продиктована, по-перше, тим, що в Україні тільки почалося формування ринку екологічних страхових послуг і це може бути корисним для застосування тотожних заходів в правовій та економічній системах нашої держави, по-друге, страхування в деяких країнах є могутнім фінансовим механізмом, що регулює велике коло проблем, які стосуються охорони навколишнього середовища, по-третє, досліджуючи нормативно-правові акти інших держав, можна сформулювати основні положення та загальні правила, на яких ґрунтується таке страхування та які можуть бути використані в Україні.

Проаналізувавши положення окремих законодавчих актів, в яких містяться норми про екологічне страхування, слід відзначити, що в Україні здійснюється добровільне і обов'язкове страхування на випадок заподіяння шкоди внаслідок забруднення навколишнього природного середовища та погіршення якості природних ресурсів, а здійснення обов'язкових видів страхування, що не передбачені законом забороняється. Тож без прийняття відповідного закону сьогодні можливо здійснювати лише добровільне (договірне) екологічне страхування.

В той же час у багатьох країнах світу екологічне страхування є обов'язковим. Прикладом досвіду застосування цієї форми страхування є Швеція, чинне законодавство якої зобов'язує будь-яку компанію, яка теоретично може викликати забруднення землі, придбати спеціальне страхове покриття. Це покриття забезпечує відшкодування екологічних збитків, якщо неможливо знайти того, хто заподіяв шкоду, якщо він банкрут або якщо до нього неможливо висунути претензію у зв'язку із закінченням строку позовної давності.

У законодавстві багатьох зарубіжних країн детально прописано механізм створення страхових фондів для здійснення страхових виплат у вказаних випадках. Так, у Бельгії був прийнятий в 1974 році закон що передбачає створення фонду для фінансування робіт із видалення радіоактивних відходів та дезактивації територій. Кошти до зазначеного фонду повинні вносити всі підприємства, установи й організації, внаслідок діяльності яких утворюються радіоактивні відходи. Така модель екологічного страхування (на випадок фінансової неспроможності виробника небезпечних відходів) використовується і в інших країнах (Канада, Нова Зеландія, Австралії, Ізраїль, Японія та ін.).

Наприкінці минулого століття у Великобританії, Нідерландах, Франції, Швеції й інших країнах почали з'являтися екологічні страхові пули. Це спеціальне об'єднаннями страховиків, створене на основі угоди між ними з метою забезпечення фінансової стійкості страхових операцій на умовах солідарної відповідальності його учасників за виконання зобов'язань за договорами страхування, укладених від імені учасників пулу. Перевагами такого об'єднання є те, що забезпечується можливість страхових виплат по великим ризикам, в результаті передачі застрахованих ризиків в пул та отримуючи певну частку зібраних пулом внесків, в тій же частці несе відповідальність щодо відшкодування збитків.

Згідно з аналітичною запискою до законопроекту «Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання відносин у сфері екологічного страхування», створення такого пулу в Україні посилить солідарну відповідальність страхового ринку через закріплення норми щодо членства страховиків, що мають ліцензії на види страхування, пов'язані з ризиками забруднення навколишнього середовища. Крім

того, це позитивно вплине на державний бюджет країни, оскільки зніме необхідність відшкодування шкоди і збитків, які можуть бути завдані майну, навколишньому середовищу та здоров'ю людей внаслідок вищевказаних видів діяльності.

Незважаючи на викладені проблеми, в нашій державі вже зараз наявна певна теоретична і практична основа, що дозволить розпочати вдосконалення існуючих та розроблення нових законодавчих, нормативних і методичних положень у даній галузі страхування. Необхідним також є аналіз структури регулювання цієї діяльності в інших країнах в аспекті запозичення досвіду та напрацювання власних державних заходів з врахуванням реальних економічних, екологічних, політичних, соціальних умов, що існують в Україні.

Підводячи підсумок, слід зазначити, що зарубіжні страховики відносять екологічне страхування до найскладніших видів страхових операцій. Тим не менш, світовий досвід показує, що країни, які послідовно забезпечують безперервний та якісний правовий вплив на екологічну страхову діяльність, отримують значні результати в забезпеченні захисту окремих екологічних прав громадян.

Науковий керівник: асистент кафедри публічного права Бражник А.А.

Камуз Ярослав Миколайович
*студент 4 курсу Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного інституту імені Ярослава Мудрого*

Порівняльна характеристика юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства в Україні та країнах ЄС

Юридична відповідальність за порушення екологічного законодавства покликана виконувати дві основні функції. По-перше вона виступає важливим елементом механізму забезпечення раціонального природокористування, а по-друге сприяє відновленню екологічних об'єктів яким була заподіяна шкода. Щодо другої функції то для її реалізації важливе значення має закріплене у Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» положення про те, що підприємства, установи, організації та громадяни зобов'язані відшкодувати шкоду, заподіяну ними внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища в повному обсязі. Тобто фактично це положення встановлює цивільну відповідальність за порушення екологічного законодавства. Відповідно до ЦК України способами відшкодування майнової шкоди є відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди (наприклад відшкодування такої шкоди в натурі). Якщо звернутися до вітчизняного законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища, то воно, в плані відшкодування шкоди, надає перевагу саме відшкодуванню збитків. Тобто оплаті шкоди завданої екологічним об'єктам визначеній в грошовому виразі. Підтвердженням цього є численні нормативно-правові акти, що встановлюють методики розрахунку розмірів відшкодування збитків заподіяних забрудненням атмосферного повітря, водних об'єктів тощо, такси обчислення розміру шкоди заподіяної об'єктам тваринного чи рослинного світу. Якщо проаналізувати судову практику у справах пов'язаних з відшкодуванням шкоди заподіяної внаслідок порушення екологічного законодавства, то суди практично у всіх рішеннях стягують з відповідача грошову суму яка вирахована відповідно до вищевказаних методик чи такс. Такі кошти спочатку

надходять до відповідного фонду державного бюджету і лише після цього зможуть бути спрямовані на відновлення навколишнього природного середовища. При цьому не має жодних гарантій, що виділена сума буде достатньою для відновлення порушеного стану навколишнього природного середовища. До того ж сплата збитків це не той засіб впливу застосування якого завжди зможе зупинити потенційного порушника, бо вигода яку він може отримати від певного порушення часто є більшою ніж наслідки які несе в собі той чи інший вид відповідальності.

Зовсім інший механізм притаманний відновленню навколишнього природного середовища в практиці європейських країн. Наприклад, Директива Європейського Союзу 2004/35/ЄС про екологічну відповідальність детально описує перелік необхідних дій, які порушник (забруднювач) зобов'язаний виконати у разі завдання екологічної шкоди. І ці дії, на відміну від практики, що поширена в нашій країні, гарантують відновлення навколишнього середовища до того рівня який передував заподіянню екологічної шкоди. Наприклад, в наслідок витоку палива на території заводу було заподіяно екологічну шкоду флорі та фауні боліт, що знаходяться поблизу заводу. Керівництво підприємства – забруднювача зобов'язане вжити заходів з «первинного відновлення» забруднених природних ресурсів, а саме: відкачати паливо і провести очищення забруднених територій. Крім того на підприємство може бути покладено обов'язок здійснити заходи з «компенсаційного відновлення»: створити нові кормові майданчики для птахів та риби. На рекультивацию забруднених територій може піти кілька років, тому підприємство повинно буде вжити заходів, що спрямовані на «додаткове відновлення», що полягає в забезпеченні вихідного рівня природних ресурсів, включно, якщо це необхідно, на альтернативній території. Мається на увазі, що забруднювач має відтворити екосистему, аналогічну тій, якій було завдано шкоди, в іншому підходящому для цього місці.

Як бачимо проведення таких заходів є набагато ефективнішим ніж відшкодування збитків і спрямоване на швидке усунення негативних наслідків забруднення та робить його практично не відчутним для навколишнього середовища та природокористувачів. До того ж такі процедури є обтяжливими у матеріальному плані для порушника та тривають довгий час, протягом якого він має звітувати про виконану роботу перед компетентними органами. Такий складний механізм покликаний усунути порушника бажання заподіювати шкоду знову.

Окрім елементи описаного вище механізму відновлення навколишнього середовища містить стаття 11 Закону України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» де передбачено, що у порядку реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру суб'єкти господарювання розробляють і затверджують план локалізації і ліквідації аварій для кожного об'єкта підвищеної небезпеки, який вони експлуатують або планують експлуатувати. Детально зміст такого плану визначений у спільному Наказі Міністерства праці та соціальної політики України та Комітету по нагляду за охороною праці України «Про затвердження Положення щодо розробки планів локалізації та ліквідації аварійних ситуацій і аварій» від 17.06.1999 року №112. Однак проаналізувавши зміст наказу можна дійти висновку, що такі плани спрямовані лише на те щоб локалізувати поширення аварії чи аварійної ситуації, припинити їх, але аж ніяк не на боротьбу з їх шкідливими наслідками. Тому на наш погляд було б доцільним у правотворчій та правозастосовній діяльності в питанні відновлення природного середовища перенести акценти з грошового відшкодування шкоди на усунення її в натурі.

ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ

В сучасних умовах проблема накопичення відходів виробництва і споживання є однією з провідних загроз екологічній безпеці держави. Нині в Україні відбувається зростання обсягів утворення відходів, у тому числі хімічно небезпечних, значно поширюються площі несанкціонованих звалищ. Крім того, тривають процеси забруднення річкової мережі відходами вуглевидобувної, хімічної та металургійної промисловості, об'єктів інфраструктури комунального і сільського господарства.

Разом з тим, в Україні створена правова база, що регулює відносини, щодо поводження з відходами. Законодавство України про відходи складається із низки законодавчих актів, зокрема, законів України «Про відходи» [1, Ст. 242], «Про охорону навколишнього природного середовища» [5, Ст. 546], «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» [6, Ст. 218], «Про металобрухт» [7, Ст. 212] тощо.

У ст. 5 Закону України «Про відходи» визначені „Основні принципи і напрями державної політики у сфері поводження з відходами” [1, Ст. 242]. Досліджуючи положення цієї статті, а також інші норми Закону, можна прийти до висновку, що ним започатковано новий етап формування системи управління відходами з урахуванням сучасних світових напрацювань, яка включає поєднання адміністративних та економічних методів. Реалізовується принцип «забруднювач платить» через встановлення спеціальної плати за розміщення відходів; створено спеціалізовані фонди для цільового фінансування природо охоронних заходів, по утилізації відходів та ін. Реалізація природоохоронного та ресурсозберігаючого аспектів щодо управління відходами знайшла відображення у відповідних урядових програмах.

Проте, це ще зовсім не свідчить про дієвість нової системи управління відходами, і про те, що її формування проходить без жодних проблем. Незважаючи на певні позитивні зрушення, про які ми зазначили вище, гострота окремих проблем, актуальність їх вирішення лише зростає загальною по Україні, так і по окремих регіонах. Так щороку на підприємствах України утворюється близько 100 мільйонів тонн токсичних відходів. З них до найбільш небезпечних за європейськими стандартами (I-III класи небезпеки) належить 2, 5-3, 5 мільйона тонн. Кількість підприємств, на яких фіксуються токсичні відходи, перевищує 2500 [4, с. 186].

Загальний обсяг накопичення токсичних відходів становить 4, 4 мільярда тонн. У цілому розрив між прогресуючим накопиченням токсичних відходів і заходами з їх утилізації та знешкодження загрожує поглибленням екологічної кризи та загостренням соціально-економічної ситуації в Україні [4, с. 186]. За такої ситуації, якщо дану проблему не буде вирішено, то це може завдати негативних наслідків довкіллю.

Масштабність та багатоплановість проблеми відходів виключає, локальне чи фрагментарне її вирішення. Зважаючи на це, така проблема потребує комплексного підходу до вирішення, шляхом поступової реалізації наступних завдань: формування нових концептуальних підходів та сучасної ідеології ресурсозбереження; скорочення

обсягів утворення відходів на стадії виробництва, (наприклад, завдяки покращенню технологічних процесів, контролюванню і оцінюванню залучених у виробничий процес природних ресурсів, відповідно продукції і відходів на всіх етапах життєвого циклу). За цих умов на перший план виходить проблема рециклінгу кожного конкретного виду відходів і лише за відсутності економічно доцільних рішень треба шукати шляхи захоронення чи знищення відходів [3].

Крім того, Г.П. Виговська, пропонує розробити сучасну стратегію поводження з відходами [3]. Основна мета такої стратегії полягає у визначенні і створенні умов, які б забезпечували запобігання утворенню відходів або/і зменшення утворення, екологічно безпечно їх видалення, заохочували б до максимально можливого використання відходів як вторинної сировини [3].

Разом з тим, необхідно вже сьогодні почати виконання конкретних заходів, а також розробити їх організаційне, нормативно-правове, економічне та науково-технічне забезпечення.

Перші кроки у розробленні нормативно-правового регулювання і програмного забезпечення вирішення проблеми відходів, на сьогодні вже зроблені. 21.01.2010 р. вступили в дію зміни до Закону «Про відходи». Вони стосуються уточнення термінології, конкретизації сфери дії Закону України «Про відходи» стосовно побутових відходів, використаної тари й упаковки тощо [8, Ст. 107]. Внесення даних змін спрямовано законодавцем на приведення положень Закону України «Про відходи» у відповідність до стандартів, встановлених законодавством більшості європейських країн. Однак, доцільно було б доповнити вже згадуваний вище Закон «Про відходи» нормою, за якою встановлюють плату не тільки за поточне розміщення відходів, але також і за раніше накопичені їх обсяги залежно від ступеню небезпеки спеціально відведених місць чи об'єктів їх розміщення. Крім того, ще в 2007 р. Верховна Рада України зобов'язала Кабінет Міністрів України розробити і подати їй на розгляд проект Загальнодержавної програми поводження з небезпечними відходами до 2015 року [2, Ст. 755].

Проте, і досі така програма навіть не була розроблена, що на нашу думку, негативно впливає на розроблення як вищезгадуваної стратегії поводження з відходами, так і на правове регулювання поводження з відходами. Отже, лишається тільки сподіватись, що дана проблема найближчим часом буде вирішена.

1) Про відходи: Закон України від 05.03.1998 № 187 // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 36. – Ст. 242.

2) Гаврилюк О.О. «Правове регулювання поводження з відходами», - матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Правові проблеми зміцнення української державності» с. 75-76

3) Виговська Г. П. Поводження з відходами в Україні: підсумки і перспективи. електронний ресурс. Режим Доступу: [<http://waste.ua/cooperation/2008/theses/vygovska.html>]

4) Комарницький В.М., Шевченко В.І., Єлькін С.В. Екологічне право: Навчальний посібник. - 3-є вид.. К.: Центр навчальної літератури, 2006. - 224 с.

5) Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – №41. – Ст. 546.

6) Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24.02.1994 р. № 4004-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – №27. – Ст. 218.

7) Про металобрухт: Закон України від 05.05.1999 р. № 619-ХІV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – №25. – Ст. 212.

8) Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері поводження з відходами: Закон України від 21.01.2010 р. № 1825-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – №10.- Ст.107.

9) Про розроблення Загальнодержавної програми поводження з небезпечними відходами: Постанова Верховної Ради України від 03.04.2007 № 854-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – №23. – Ст. 305.

Лисаченко Ірина Анатоліївна
студентка 4 курсу Полтавського юридичного інституту
НУЮ імені Ярослава Мудрого

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ РИБАЛЬСТВА

Конституцією України визначено право кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди, а також обов'язок не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодувати завдані ним збитки.

Відповідно до ст. 25 Закону України «Про тваринний світ», рибальством вважається добування риби та водних безхребетних, аналізуючи ст. 17 та 18 цього ЗУ, бачимо, що рибальство належить до спеціального виду використання тваринного світу, за який справляється відповідний збір. У ст. 25 вищезазначеного закону, вказано що на території України відповідно до законодавства може здійснюватися промислове, любительське та спортивне рибальство.

Основними нормативно-правовими актами, є закони України "Про тваринний світ" від 13 грудня 2001 року, "Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них" від 6 лютого 2003 року, "Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів" від 8 липня 2011 року, законодавстві про виключну (морську) економічну зону України, постановою Кабінету Міністрів України, зокрема "Про затвердження Тимчасового порядку ведення рибного господарства і здійснення рибальства" від 28 вересня 1996 року, нормативних актах Міністерства екології та природних ресурсів, Державного агентства рибного господарства України.

В юридичній літературі проблемі законодавчого забезпечення відповідальності, присвячено ряд робіт таких науковців, як В.Б. Авер'янов, С.М. Алфьоров, О.М. Бандурка, І.Л. Бачило, Ю.П. Битяк, В.В. Галунько, Є.В. Додін, Д. М. Павлов, В.М. Плішкін, А.О. Селіванов та багатьох інших.

За порушення правил рибальства, винні особи несуть адміністративну або кримінальну відповідальність, у встановленому законодавством порядку.

Адміністративна відповідальність встановлена за такі види адміністративних правопорушень: ст. 50 (самовільна переуступка права користування об'єктами тваринного світу державної власності), ч. 3-5 ст. 85 (порушення правил рибальства), ст. 86-1 (експлуатація на водних об'єктах водозабірних споруд, не забезпечених рибозахисним обладнанням), ст. 91-2 (перевищення лімітів та нормативів використання природних ресурсів), ст. 88 (незаконне вивезення з України та ввезення на її територію об'єктів тваринного і рослинного світу), ст. 188-5 (невиконання законних розпоряджень чи приписів посадових осіб органів, які здійснюють державний контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів, радіаційної безпеки або охорону природних ресурсів) тощо.

Так, за порушення правил рибальства, ч. 3 ст. 85 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачено відповідальність у вигляді

попередження або штрафу: на громадян - від 34 грн. до 170 грн., на посадових осіб – від 170 грн. до 510 грн. За грубі порушення правил рибальства, які пов'язані із застосуванням вогнепальної зброї, електроструму, вибухових або отруйних речовин, заборонених знарядь лову або промислових знарядь лову без відповідних дозвільних документів, із виловом водних біоресурсів, що перевищує встановлені ліміти або добову норму вилову, ч. 4 ст. 85 КУпАП передбачено відповідальність у вигляді штрафу: на громадян – від 340 грн. до 680 грн. з конфіскацією знарядь і засобів лову та водних біоресурсів чи без такої, на посадових осіб – від 510 грн. до 850 грн. з конфіскацією знарядь і засобів лову та водних біоресурсів чи без такої.

За незаконне заняття рибним промислом, якщо воно заподіяло істотну шкоду, передбачено кримінальну відповідальність згідно ст. 249 Кримінального кодексу України, що передбачає штраф від 1700 грн. до 3400 грн. або обмеження волі на строк до трьох років, з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого.

Крім адміністративної або кримінальної відповідальності, порушниками має бути відшкодовано завдані ними збитки, які розраховуються відповідно до такс, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 21.11.2011 року №1209. Наприклад, за незаконно виловлену у рибогосподарському водному об'єкті рибу (за 1 особину) передбачено відшкодування: карась сріблястий – 17 грн., лящ – 170 грн., сазан – 306 грн., тарань (плітка) – 85 грн., товстолоб – 255 грн., сом – 425 грн., судак звичайний – 510 грн., окунь – 17 грн., щука – 340 грн., чорноморський калкан – 850 грн., річкова камбала (глосо) – 850 грн., раки (крім широкопалого рака) – 25,5 грн. і т.д. Крім того, існують такси (або розміри компенсації) для розрахунку збитків, заподіяних незаконним добуванням водних біоресурсів у об'єктах природно-заповідного фонду (постанова КМУ від 24.07.2013 №541) та занесених до Червоної книги України (постанова КМУ від 07.11.2012 № 1030).

Отже, діяльність пов'язана з рибальством досить детально регламентована законодавством України, і невиконання його вимог тягне за собою передбачену відповідальність.

Науковий керівник : асистент кафедри публічного права ПЮІ НЮУ імені Ярослава Мудрого Бражник А.А.

*Любинецька Марія Василівна
студентка 4 курсу 20 групи
Інституту підготовки кадрів для
органів прокуратури України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ПРАВОВІ ЗАСАДИ УЧАСТІ ГРОМАДСЬКОСТІ В УПРАВЛІННІ ЛІСОВИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Залучення громадськості в управлінні лісовим господарством є проявом одного з основних принципів демократичного розвитку суспільства. Право громадськості на участь в управлінні лісовим господарством закріплене в низці вітчизняних і міжнародних нормативно-правових актів, таких як Лісовий кодекс України, Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», Конвенція «Про доступ до інформації, участь

громадськості у процесі прийняття рішень і доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля», декларації та резолюції Міністерських конференцій по захисту лісів Європи тощо.

Дослідження механізму участі громадськості в управлінні лісовим господарством є тематикою робіт багатьох учених, а саме: А.П. Шеремета, В.Я. Шевчука, П.В. Кравця С.В. Розвода, О.П. Павлішук, , О.М. Степаненка та ін.

Ця тема є дуже актуальною, оскільки правове регулювання залучення громадськості в управлінні лісовим господарством є неповним і суперечливим. Низька ефективність існуючих форм участі громадськості в управлінні підтверджується результатами опитування представників місцевих громад, яке було нещодавно проведено в рамках програми ENPI - FLEG «Вдосконалення систем правозастосування і управління в лісовому секторі країн східного напрямку Європейської політики добросусідства і Росії».

Формами участі громадськості в управлінні державними справами є консультування, яке проводиться у формі публічного громадського обговорення (безпосередня форма) та вивчення громадської думки (опосередкована форма); проведення громадської експертизи; участь у діяльності консультативно-дорадчих органів (комісій, рад) при органах державної влади, зокрема у формі громадської ради. Результат обговорення або ж громадська думка та рішення громадської ради носить рекомендаційний характер. Таким чином, відсутній механізм врахування інтересів громадськості, який передбачав би знаходження прийняттого для обох сторін рішення в разі виникнення суттєвих розбіжностей. З метою врегулювання суперечностей варто передбачити процедури оскарження рішень через апеляційні комісії при регіональних органах управління лісовим господарством.

У Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» передбачено такі форми залучення громадян до управління: місцевий референдум, загальні збори за місцем проживання, місцеві ініціативи, громадські слухання та самоорганізація населення. Варто звернути увагу на те, що при реалізації цих форм можуть порушуватись лише питання місцевого значення, що належать до відання місцевого самоврядування.

Лісовий кодекс України передбачає можливість участі громадськості в управлінні з питань лісового господарства у статті 96, тобто визначає їхнє право: брати участь у розробці планів, програм, пов'язаних з охороною, захистом, використанням та відтворенням лісів; вносити пропозиції щодо розроблення нормативно-правових актів запитань ведення лісового господарства та внесення змін до них; оскаржувати в установленому законом порядку рішення про відмову чи несвочасне надання за запитом інформації про стан лісів або неправомірне відхилення запиту та його неповне задоволення. Норми Лісового кодексу не розкривають усіх можливостей, які надаються іншими нормативно-правовими актами для залучення громадськості до управління державними справами. Вищевказане дає змогу стверджувати, що законодавчі норми щодо участі громадськості в управлінні лісовим господарством носять фрагментарний характер. З огляду на це, слід розробити та затвердити єдиний нормативно-правовий акт, який передбачатиме формування механізму залучення громадськості до управління в сфері лісових відносин, забезпечить підготовку та прийняття управлінських рішень за реальної участі і впливу зацікавлених сторін та врегулює існуючі недоліки.

Незважаючи на те, що в законодавстві України наявні процедури консультування з громадськістю, передбачена обов'язковість розгляду зауважень та пропозицій

громадськості під час проведення консультаційних процедур, відсутній системний підхід до формування послідовної та комплексної державної політики з цього питання. Різновиди запропонованих засобів участі в управлінні державними справами можна охарактеризувати відсутністю дієвих механізмів врахування інтересів громадськості.

Останнім часом рівень правової культури громадського суспільства значно зріс, що свідчить про готовність громадян брати участь у державному управлінні, в свою чергу влада повинна сприяти захисту права кожної людини жити в сприятливому і безпечному для її здоров'я та добробуту навколишньому середовищі, гарантувати права на доступ до інформації, на участь громадськості в процесі прийняття рішень з питань, що стосуються управління лісовим господарством.

Науковий керівник: к. ю. н. ас. Суєтнов Євген Павлович

Маковецька Вікторія Вікторівна
*Студентка Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ЩОДО ДЕЯКИХ АСПЕКТІВ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОБОВ'ЯЗКОВОГО ЕКОЛОГІЧНОГО АУДИТУ В УКРАЇНІ

Останнім часом у зв'язку з реформуванням економіки України все частіше почали враховуватися екологічні пріоритети. Тому постає необхідність у реальній оцінці екологічної ситуації на всіх її рівнях – від конкретного підприємства - до країни в цілому, що дасть змогу сформуванню державної політики у сфері охорони навколишнього середовища. Одним із перспективних напрямків діяльності, який зможе вирішити це питання, є екологічний аудит.

1. Правове регулювання організації та здійснення екологічного аудиту в Україні є новітнім інститутом екологічного права України. Потужним імпульсом для його формування та розвитку стало прийняття Закону України «Про екологічний аудит» від 24 червня 2004 року (далі - Закон). Він визначає правові й організаційні засади здійснення екологічного аудиту, а також спрямований на підвищення екологічної обґрунтованості діяльності суб'єктів господарювання [Гурська Г. Правове регулювання екологічного аудиту в Україні/ Г. Гурська// Підприємництво, господарство і право. – 2009. – Вип. 2. – С. 51 – 53.].

Вивченням правового регулювання організації та здійснення екологічного аудиту в Україні займалися такі вчені, як В. Костицький, Т. Бобра, М. Орлов, С. Разметаєв, В. Зуєв, Н. Малишева та інші. Однак деякі питання залишаються актуальними та відкритими. Одним із таких, зокрема, є питання щодо правового регулювання обов'язкового екологічного аудиту, оскільки досить часто на практиці спостерігаються випадки уникнення такого аудиту чи його формального проведення. Так, відповідно до Закону, екологічним аудитом є документально оформлений системний незалежний процес оцінювання об'єкта екологічного аудиту, що включає збирання й об'єктивне оцінювання доказів для встановлення відповідності визначених видів діяльності, заходів, умов, системи екологічного управління та інформації з цих питань вимогам законодавства України про охорону навколишнього природного середовища та іншим критеріям екологічного аудиту [Закон України «Про екологічний аудит» від 24.06.2004 № 1862-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 45.]. Законодавець зазначає, що за формами здійснення екологічний аудит

може бути обов'язковим та добровільним. Останній здійснюється стосовно будь-яких об'єктів екологічного аудиту на замовлення заінтересованого суб'єкта за згодою керівника чи власника об'єкта екологічного аудиту. Обов'язковий екологічний аудит здійснюється на замовлення заінтересованих органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування щодо об'єктів або видів діяльності, які становлять підвищену екологічну небезпеку у випадках банкрутства; приватизації, передачі в концесію об'єктів державної та комунальної власності; передачі або придбання в державну або комунальну власність; передачі в довгострокову оренду об'єктів державної або комунальної власності; створення на основі об'єктів державної та комунальної власності спільних підприємств; екологічного страхування об'єктів; завершення дії угоди про розподіл продукції відповідно до закону та в інших випадках, передбачених законом. Перелік таких об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку затверджений Постановою Кабінетом Міністрів України № 808 від 28 серпня 2013 року.

Проте, цим переліком Закон обмежує кількість об'єктів обов'язкового екологічного аудиту, оскільки, часто підприємства, які є найбільш шкідливими, давно приватизовані і не є об'єктами обов'язкового аудиту (наприклад, підприємства гірничовидобувної, металургійної, хімічної промисловості та енергетики тощо). У проведенні екологічного аудиту власники таких приватизованих підприємств незацікавлені. Та якщо ж все-таки власник чи керівник підприємства і дає згоду на проведення хоча б добровільного екологічного аудиту, то й у цьому випадку Закон обмежує процедуру аудиту, оскільки конкретні завдання екологічного аудиту у кожному окремому випадку визначаються замовником самостійно, виходячи з його потреб.

У Законі зазначено, що правовою підставою для проведення екологічного аудиту є договір, який укладається між замовником та виконавцем. Однак для обов'язкового екоаудиту порядок укладення даного договору має свої особливості. Так, відповідно до статті 19 Закону, при проведенні обов'язкового екологічного аудиту, замовником якого є заінтересований орган виконавчої влади чи орган місцевого самоврядування, такий договір укладається після письмового погодження з керівником або власником екологічного аудиту. Таким чином з'являється третій суб'єкт екоаудиту, який відіграє далеко не останню роль. Адаже на практиці цілком можливою є ситуація, коли керівник (власник) не погоджує договір, ігноруючи перевірку підприємства, діяльність якого становить підвищену екологічну небезпеку. А які правові наслідки при цьому настають, і які мають бути подальші дії замовника, Закон відповіді не дає.

Також, досліджуючи це питання, слід звернути на ще один аспект укладення договору про здійснення екологічного аудиту, який викликає у нас певні сумніви щодо ефективності його проведення. У деяких випадках замовник задля того, щоб керівник (власник) об'єкту все ж таки надав свою згоду на проведення екоаудиту може піти з останнім на компроміс. Суть такого компромісу буде полягати в тому, що замовник дасть змогу керівникові (власникові) самостійно обрати коло завдань та цілі, які слід поставити для вирішення перед екологічним аудитом. Слід зазначити, що саме власник чи керівник знає всі слабкі сторони свого підприємства. Виявлення ж у діяльності підприємства показників, які негативного впливають на навколишнє природне середовище, означатиме зменшення його інвестиційної привабливості.

Аналізуючи вищевикладене, слід зробити висновок, що правове регулювання проведення обов'язкового екологічного аудиту потребує подальшого вдосконалення.

Зокрема, законодавцю не слід обмежувати проведення екологічного аудиту виключно щодо тих об'єктів, які становлять підвищену екологічну небезпеку. Необхідно поширити його проведення ще й на ті об'єкти, які є приватизованими, а їх діяльність може бути потенційно шкідливою для довкілля. Також на законодавчому рівні слід закріпити такий порядок проведення обов'язкового екологічного аудиту, який би не передбачав для його здійснення погодження з боку керівника чи власника об'єкту. Було б доцільніше довести останнього до відома про прийняте рішення замовником щодо проведення екоаудиту. Такі зміни на законодавчому рівні, безумовно, сприяли б усуненню формального проведення обов'язкового екологічного аудиту та можливості його уникнення, як це часто відбувається на практиці.

*Масюк Поліна Станіславівна
студентка 4 курсу Полтавського юридичного інституту
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ЕКОЛОГО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ПОВОДЖЕННЯ З ТВЕРДИМИ ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ

На сьогодні в Україні збільшуються обсяги накопичення відходів, кількість полігонів і звалищ для їх захоронення, погіршується санітарний стан населених пунктів. Оскільки 97 % твердих побутових відходів в Україні потрапляють на сміттєзвалища чи полігони твердих побутових відходів, склалася складна екологічна ситуація. Об'єкти накопичення сміття згубно впливають на живі організми внаслідок виділення біогазу, накопичення фільтрату, горіння, розповсюдження на десятки кілометрів хвороботворних бактерій, речовин і ін. Тому питання поводження з твердими побутовими відходами залишається актуальним не лише на локальному, а й на глобальному рівні.

Дослідженню питань пов'язаних з вирішенням екологічних проблем поводження з відходами, присвячені наукові праці багатьох вітчизняних вчених: О.Ф. Балацького, А.Б. Качинського, Л.Г. Мельника, Ю.І. Стадницького, В.Я. Шевчука, В.О. Юрескули та ін.

Поводження з відходами – дії, спрямовані на запобігання утворенню відходів, їх збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізацію, видалення, знешкодження і захоронення, включаючи контроль за цими операціями та нагляд за місцями видалення. Відповідно до ЗУ «Про відходи» тверді побутові відходи – це відходи, що утворюються в процесі життя і діяльності людини в житлових та нежитлових будинках (залишки речовин, матеріалів, предметів, виробів, товарів, продукції) і не можуть у подальшому використовуватися за призначенням.

Морфологічний склад твердих побутових відходів визначають за такою класифікацією: харчові відходи (овочі, фрукти, відходи садівництва тощо); папір та картон; полімери (пластик, пластмаси); скло; чорні метали; кольорові метали; текстиль; дерево; небезпечні відходи (батареї, сухі та електролітичні акумулятори, тара від розчинників, фарб, ртутні лампи, телевізійні кінескопи тощо); кістки, шкіра, гума; залишок твердих побутових відходів після вилучення компонентів (дрібне будівельне сміття, каміння, сміття з вуличного змітання тощо).

Захоронення твердих побутових відходів не є ефективним способом поводження, адже має результатом негативні екологічні наслідки, що проявляються через декілька чи навіть десятки років унаслідок забруднення підземних вод, ґрунтів і атмосфери.

Актуальність вирішення «проблеми відходів» відзначено Декларацією Конференції ООН з навколишнього середовища та розвитку в Ріо-де-Жанейро у 1992 р., в якій підкреслено вагомість екологічно безпечного видалення твердих побутових відходів з метою підтримання якості навколишнього природного середовища та досягнення сталого розвитку територій.

Концепція Загальнодержавної програми поводження з відходами на 2013-2020 роки встановлює можливі шляхи розв'язання проблеми, як-от:

- приведення класифікації відходів у відповідність з європейськими стандартами та вдосконалення державної статистичної звітності у сфері поводження з відходами;
- удосконалення законодавства у сфері поводження з відходами та гармонізація його із законодавством Європейського Союзу;
- стимулювання суб'єктів господарювання до зменшення обсягів утворення відходів, їх утилізації у процесі виробництва продукції;
- зменшення обсягів накопичення відходів у результаті їх утилізації, знешкодження та видалення з метою запобігання негативному впливу на навколишнє природне середовище і здоров'я людини;
- впровадження новітніх технологій поводження з відходами.

На жаль, в Україні практично відсутнє вторинне перероблення ТПВ, яке на сьогодні є одним з найбільш екологічно безпечних методів поводження з ними. У зв'язку з цим виникає потреба в активному пошуку інноваційних шляхів перероблення, знешкодження та утилізації твердих побутових відходів, посилення в цьому плані координуючих функцій органів місцевого самоврядування. Нагального вирішення потребує й удосконалення законодавчо-нормативної бази в напрямі вирішення цієї важливої проблеми. Дослідження підтверджують нині існуючі наявні прогалини в сфері природоохоронного законодавства стосовно недостатнього стимулювання ефективного знешкодження та утилізації твердих побутових відходів саме на регіональному рівні.

Таким чином, в останні десятиріччя спостерігається стійка тенденція до зростання об'єму твердих побутових відходів. Утилізації і знешкодження твердих побутових відходів, які дають змогу отримувати вторинну сировину, а також теплову і електричну енергію з мінімальною шкодою для довкілля є найбільш еколого-ефективними способами поводження з твердими побутовими відходами.

Науковий керівник - А.А. Бражнік

Список використаної літератури:

1. Дулин І.С. Еколого-економічні засади використання та знешкодження твердих побутових відходів// Автореф. – Л.:2009. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe
2. Концепція Загальнодержавної програми поводження з відходами на 2013-2020 роки: Розпорядження Кабміну України від 03.01.2013 № 22-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/22-2013-p>
3. Про відходи: Закон від 05.03.1998 № 187/98-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/187/98-вр/conv>

ОЦІНКА ЗАБРУДНЕННЯ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ В УКРАЇНІ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ

У життєдіяльності людини повітря є одним з головних продуктів споживання, і основною умовою існування. Адже без їжі вона може обходитись 5 тижнів, без води 5 днів, а без повітря – 5 хвилин.

Проблема охорони навколишнього середовища є однією з найбільш актуальних, оскільки від її вирішення залежать життя на Землі, здоров'я і добробут людини. Досить складною є екологічна ситуація яка склалася у великих містах та у регіонах України де добре розвинута промисловість, при високій кількості концентрації шкідливих речовин у повітрі. Значну частку забруднення атмосферного повітря складають викиди шкідливих речовин з відпрацьованими газами автотранспорту. По Україні вони становлять третину загального обсягу забруднення атмосфери.

В розвиток щодо дослідження проблеми охорони атмосферного повітря, та забруднення його транспортними засобами внесли Балацький О.Ф., Гутаревич Ю.Ф., Данилишин Б.М., Канило П.М., Кропивенська В.Б., Міщенко В.С., Форнальчик Є.Ю., Хоружая Т.А., Шеховцов А.Ф. та інші науковці. Існують статті з окремих питань статистики навколишнього середовища та природних ресурсів вчених і практиків України та країн СНД: Боярського А.Я., Горлицького Б.А., Данилка В.К., Думнова А.Д., Єріної А.М., Казанської Є.В., Нестерова Л.І., Тамашевича В.Н., Трудової М.Г.

Відповідно за Закону України «Про охорону атмосферного повітря» під забрудненням атмосферного повітря слід вважати – змінення складу і властивостей атмосферного повітря в результаті надходження або утворення в ньому фізичних, біологічних факторів і (або) хімічних сполук, що можуть несприятливо впливати на здоров'я людини та стан навколишнього природного середовища.

Активне забруднення атмосферного повітря в Україні почалося на початку 70-х років минулого століття, це зумовлено погіршенням екологічної ситуації на планеті. Третину загального обсягу забруднення атмосферного повітря України в останні роки складають викиди від двигунів внутрішнього згоряння автомобілів. Активно зростає кількість автомобілів, що спричиняє перевищенню норм допустимих токсичних викидів у повітря. Щорічно світове господарство викидає в атмосферу 350 млн. т окису вуглецю, понад 50 млн. т різних вуглеводнів, 150 млн. т двоокису сірки. В атмосфері накопичується вуглекислий газ, зменшується кількість кисню.

Негативний вплив автомобільного транспорту проявляється у безпосередній близькості до житлових районів, вищій токсичності викидів порівняно з викидами стаціонарних джерел, складності реалізації заходів по захисту від забруднення транспортними засобами, розташуванні джерел забруднення на земній поверхні, внаслідок чого відпрацьовані гази накопичуються в зоні дихання людини і слабше розповсюджуються вітром.

Усі токсичні речовини порушують і ріст рослин, сприяючи зниженню врожаїв, втрат у тваринництві, поступової загибелі дерев. У рослинах може акумулюватися значна кількість свинцю.

Необхідно провести широкомасштабні і комплексні заходи щодо запобігання, нейтралізації або хоча б істотного скорочення тих негативних наслідків, які породжуються автомобілізацією суспільства. Сферу дотримання нормативів гранично допустимих викидів в атмосферу повинна забезпечувати Державна автомобільна інспекція, контрольні функції якої охоплюють нагляд за технічним станом двигунів автомобілів та заборону експлуатації несправних транспортних засобів.

Отже, таким чином можна сказати, що забруднення атмосферного повітря транспортними засобами в останні десять років значно зросло, це насамперед зумовлено збільшення кількості транспортних засобів та їх просторової зосередженості та близькості до житлових районів. Враховуючи складну екологічну ситуацію в містах країни за необхідним є показник токсичності відпрацьованих газів включати до переліку технічних несправностей автомобілів, при перевищенні допустимої межі якої експлуатація транспортних засобів має бути заборонена. Зниження шкідливих викидів від автомобілів може бути досягнуто за рахунок поліпшення якості традиційних видів моторного палива і застосування нових, екологічно більш "чистих" видів пального.

Могиль Владлена Олександрівна
студентка 4 курсу Полтавського юридичного інституту
НУЮ імені Ярослава Мудрого

СУДОВО-ЕКОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Успішне розслідування кримінальних проваджень, пов'язаних з порушенням екологічного законодавства, потребує максимального використання сучасних наукових досягнень, тобто неможливе без використання спеціальних знань. Однією з основних форм використання спеціальних знань при розслідуванні даних злочинів є судово-екологічна експертиза.

Екологічна експертиза в Україні – вид науково-практичної діяльності уповноважених державних органів, еколога-експертних формувань та об'єднань громадян, що ґрунтується на міжгалузевому екологічному дослідженні, аналізі та оцінці передпроектних, проектних та інших матеріалів чи об'єктів, реалізація і дія яких може негативно впливати або впливає на стан навколишнього природного середовища, і спрямована на підготовку висновків про відповідність запланованої чи здійснюваної діяльності нормам і вимогам законодавства про охорону навколишнього природного середовища, раціональне використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки (стаття 1 Закону України «Про екологічну експертизу»).

На сьогодні дуже важливою є розробка теоретичних основ судово-екологічної експертизи, оскільки на сьогодні у повному обсязі не визначені такі фундаментальні категорії, як предмет, об'єкт, завдання судово-екологічної експертизи.

У Словнику основних термінів судової експертизи предмет судової експертизи визначається як фактичні дані (факти, обставини), що встановлюються на основі спеціальних знань та дослідження матеріалів справи. З огляду на це предметом судово-екологічної є фактичні дані (факти, обставини), які встановлюються в процесі вивчення матеріалів кримінальної, цивільної, адміністративної чи господарської справи на основі спеціальних знань у галузі екології та деяких прикладних наук і які

містять сукупності даних про порушення у сфері використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища та екологічної безпеки.

У теорії судової експертизи розрізняють наступні рівні об'єктів експертизи:

1) об'єкт судової експертизи загальний – матеріальний носій інформації про факти, які цікавлять слідчого або суд, і який досліджується на основі використання спеціальних знань в межах судової експертизи як засіб доказування;

2) об'єкт судової експертизи родовий – сукупність матеріальних носіїв інформації, об'єднаних спільністю властивостей (якостей), яка досліджується на основі використання спеціальних знань в межах класу, роду судової експертизи;

3) об'єкт судової експертизи безпосередній (спеціальний) – матеріальний носій інформації, що досліджується на основі використання спеціальних кандидат юридичних наук, знань в межах конкретного виду експертизи;

4) об'єкт судової експертизи конкретний – індивідуально-певний об'єкт, який наданий для проведення судової експертизи з конкретної кримінальної, цивільної чи господарської справи.

Відповідно до статті 7 Закону України «Про судову експертизу» об'єктами екологічної експертизи є: проекти законодавчих та інших нормативно-правових актів, документація по впровадженню нової техніки, технологій, матеріалів, речовин, продукції, генетично модифікованих організмів, реалізація яких може призвести до порушення екологічних нормативів, негативного впливу на стан навколишнього природного середовища; екологічні ситуації, що склалися в окремих населених пунктах і регіонах, а також діючі об'єкти та комплекси, що мають значний негативний вплив на стан навколишнього природного середовища; військові, оборонні та інші об'єкти, інформація про які становить державну таємницю.

Завданнями судово-екологічної експертизи можуть виступати:

- визначення ступеня екологічного ризику і безпеки запланованої чи здійснюваної діяльності;

- організація комплексної, науково обґрунтованої оцінки об'єктів екологічної експертизи;

- встановлення відповідності об'єктів експертизи вимогам екологічного законодавства;

- оцінка впливу діяльності об'єктів екологічної експертизи на стан навколишнього природного середовища і якість природних ресурсів;

- оцінка ефективності, повноти, обґрунтованості та достатності заходів щодо охорони навколишнього середовища;

- підготовка об'єктивних, всебічно обґрунтованих висновків екологічної експертизи.

Судово-екологічна експертиза є новим напрямком експертних досліджень. Розробка ключових категорій судово-екологічної експертизи, тобто поняття її об'єкта, предмета, кола розв'язуваних завдань, відіграє важливу роль у визначенні її місця в системі судових експертиз, та в подальшій розробці її теоретичних засад.

Факти, які встановлюються судово-екологічною експертизою можуть сприяти цілеспрямованому проведенню слідчих дій, у цілому істотно сприяти успішному проведенню розслідування та судовому розгляду екологічних правопорушень.

Проблеми правового регулювання утилізації хімічних джерел струму в Україні

Відходи, їх переробка та утилізація є однією з найгостріших проблем людства. В Україні утворюються великі обсяги відходів, особливо у великих містах, що може призвести до незворотного забруднення навколишнього природного середовища. Певні види відходів належать до особливо небезпечних для здоров'я людини. Нормативна база з питань утилізації дуже недосконала.

Закон України «Про хімічні джерела струму» є спеціальним законом в даній сфері. Дія законів «Про металобрухт» та «Про відходи» не поширюється на відносини у сфері хімічних джерел струму.

Також, що цікаво, закон України «Про відходи» не називає побутові елементи живлення небезпечними відходами. Слід зазначити, що відпрацьовані побутові хімічні елементи живлення (батареї), які належним чином зібрані і зберігаються, не є відходами за визначенням. Цей матеріал знаходиться в статусі відпрацьованих предметів вжитку або вторинної сировини. Тому, відпрацьовані батареї, які громадяни передають особам або організаціям, не є відходами, оскільки вони не були поміщені у побутове чи інше сміття. Такі батареї залишаються предметами побутового вжитку і не розглядаються як сміття (і тому формально не перебувають у статусі відходів). Тому, батарея, яка знаходиться у годиннику чи телефоні, не є відходом (і тим більше не відноситься до класу небезпечних відходів), тому в іншому випадку була б потрібна ліцензія на утилізацію батареї і спеціальний транспорт для її переміщення. Але таке становище має свої плюси тому, що значно полегшує громадську ініціативу щодо самостійного збору батарейок на їх перевезення до пункту утилізації. А збором в Україні займаються лише непрофільні суб'єкти господарювання у яких збір елементів живлення не є основним видом діяльності і вони здійснюють збір лише з власної ініціативи та усвідомлення всієї небезпеки даної ситуації.

На даний момент в Україні існує лише один завод «Аргентум» з переробки хімічних елементів живлення. Він знаходиться на Львівщині. За рік його роботи близько 3 тонни відпрацьованих елементів живлення. Для порівняння – лише за один день в Україні їх продають утричі більше. Також слід врахувати ті елементи живлення, що накопичились на смітниках за всі роки незалежності. Для прикладу, кожен викинутий у смітник елемент живлення, під дією атмосфери розкладається і елементи, які в них є, потрапляють у ґрунт та воду, забруднюючи 400 літрів води або 200 квадратних метрів ґрунту. Чим далі, тим ситуація по збору та утилізації завдяки ініціативним громадянкам стає кращою, але важко назвати її досконалою. Окрім переробки, існує проблема збору елементів живлення. Державою не встановлений механізм збору та перевезення їх на завод. В країні все більше починають відкривати пункти збирання батарейок (у магазинах, на вулиці та ін.), а свідомих людей, що не викидають використанні елементи живлення на смітник все більше. Також, податковий кодекс надає пільги для суб'єктів господарювання, які розміщують на власних територіях окремі види відходів як вторинної сировини на власних територіях, вони не є платниками екологічного податку (пп.240.1.3 п. 140.1 ст.240 Податкового кодексу України). І відповідно обсяги та види відходів вторинної сировини не є об'єктом оподаткування екологічним податком (пп. 242.1.3 п. 242.1 ст. 242). Ліцензія на збирання та заготівлю таких відходів не потрібна.

На даний момент, жоден контролюючий орган не має прямих повноважень, визначених нормативними документами, здійснювати контроль щодо поводження з відпрацьованими хімічними джерелами струму ємністю до 7 Ампергодин (тобто батарейки, акумулятори телефонів та ін.). Тому залишається сподіватися на громадську ініціативу, на власноруч зроблені пункти прийому елементів живлення та на завод «Аргентум» на те, що наше докільля стане хоч трішечки чистішим у майбутньому.

Для вирішення даної проблеми не потрібно заново вигадувати велосипед, а просто запозичити механізм збору та утилізації хімічних джерел струму у недалеких сусідів. Наприклад, у Польщі існує налагоджена система збору старих батарейок за кошти Європейського союзу. Встановлена велика кількість скриньок, відпрацьована система збору і перевезення сировини на сортувальний завод у Німеччині. Виробники і постачальники заздалегідь закладають кошти на їхню утилізацію у ціну елементів живлення. Тобто купуючи батарейку за кордоном, ти вже заплатив за її утилізацію.

Поліщук Василь Андрійович

ІПСК для органів МВС України 5курс, 6 група

Національний юридичний університет України Імені Ярослава Мудрого

Щодо необхідності вдосконалення Водного кодексу України

Основний закон нашої держави в статті 13 закріплює, що природні ресурси є об'єктом власності українського народу, кожен громадянин має право на користування природними об'єктами права власності відповідно до закону, природні ресурси не мають використовуватись на шкоду людині і суспільству. Особливого значення це набуває, коли мова йде щодо водного ресурсу, тому важливим є усунення прогалин законодавства, та чітке врегулювання права користування цим ресурсом. Аналіз законодавства, яке пов'язане з використанням водних ресурсів України, виявляє деякі неузгодженості та прогалини, які набувають на сьогодні серйозного практичного значення на території нашої держави. Це стосується, насамперед, кількості осіб, які мають право використовувати один і той же водний об'єкт.

Згідно статті 42 Водного кодексу України (далі – ВК України), водокористувачами в Україні можуть бути підприємства, установи, організації і громадяни України, а також іноземці та особи без громадянства, іноземні юридичні особи. Ця ж стаття закріплює, що водокористувачі поділяються на первинних та вторинних. Первинними користувачами є ті, що мають власні водозабірні споруди і відповідне обладнання для забору води. Вторинними користувачами ВК України називає тих, які не мають власних водозабірних споруд і отримують воду з водозабірних споруд первинних водокористувачів та скидають стічні води в їх системи на умовах, що встановлюються між ними. У цій же нормі ВК України передбачає право вторинних водокористувачів на здійснення скидання стічних вод у водні об'єкти на підставі дозволів на спеціальне водокористування.

Отже, водокористувачами можуть бути фізичні та юридичні особи. Серед юридичних осіб є такі користувачі як підприємства, установи, заводи. Їх зворотні відходи є великі за своїм об'ємом і через це є небезпечними. Саме такі водокористувачі при неврегульованій кількості на певний водний об'єкт можуть завдати невідповідної шкоди останньому.

Звісно, означена проблема має практичне значення, адже надає первинному водокористувачу цілком законну можливість передавати отриману з власної

водозабірної споруди воду будь якій кількості вторинних водокористувачів для користування. В свою чергу вторинні користувачі мають право на використання цієї води в якості технічної. Згідно до наказу міністерства транспорту України «Про затвердження Правил користування системами водопроводу та каналізації на залізничному транспорті України» технічною водою є вода, яка за якістю не є питною, але відповідає вимогам, що пред'являються до води відповідного технологічного процесу. Отже, це надає право підприємствам, заводам, які отримали воду у користування, використовувати цю воду у господарському процесі, а у поєднанні з тим, що максимальна кількість таких користувачів не передбачена, можна казати про несприятливі наслідки для водних об'єктів. Цілком зрозуміло наступне: подібне навантаження на водні об'єкти, може призвести до надмірного виснаження водного ресурсу, а також до зменшення можливостей водних об'єктів до самовідтворення. Таке положення справ може призвести до понаднормового забруднення водних об'єктів стічними водами та забруднюючими речовинами, що негативно впливає на безпеку навколишнього середовища і в свою чергу на здоров'я населення.

На основі вищевикладеного можна зробити висновок, що ВК України потребує окремого правового дослідження та суттєвого оновлення, яке буде ґрунтуватись на сучасній юридичній практиці та останніх досягненнях юридичної науки.

З огляду на це, є обґрунтовані підстави для доповнення ВК України нормою, яка виокремлювала б підприємства, заводи, установи в окрему групу вторинних користувачів. Критерії виділення суб'єктів в таку групу можуть бути різними, наприклад, за обсягом викидів забруднюючих речовин, які вони здійснюють. Разом з тим, розумним кроком стало б обмежити їх кількість на один водний об'єкт. Таке обмеження можливо провести, взявши за критерій водовміст самого об'єкту. Звісно, критерії виділення таких користувачів потребують окремого, більш глибокого розгляду та розроблення.

Науковий керівник: к.ю.н., ас. каф. Екологічного права, Донець О.В.

Рогожина Зулулхан Кодирханівна

Студентка 5 курсу вечірнього факультету НУЮ імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯМ ТА ОХОРОНОЮ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

У сучасних умовах, коли проблеми взаємодії людини і природи набувають значення загальнонаціональних пріоритетів, сформувався і отримала своє конституційне закріплення екологічна функція держави, спрямована на гармонізацію відносин суспільства і природи, забезпечення оптимального врахування економічних та екологічних інтересів суспільства при безумовній першості екологічних. Стаття 16 Конституції України встановила, що забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи — катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави. Реалізація даної функції держави здійснюється через управління природокористуванням і охороною довкілля, яке являє собою найважливішу складову частину соціального управління суспільством.

Об'єктом управління стають відносини в галузі суспільства і відносини в галузі природного середовища, які не співпадають із законами розвитку людства. Суспільство повинно визначати основні напрямки діяльності органів державного управління та громадських організацій у вирішенні завдань охорони довкілля і раціонального природокористування, розробляти і проводити відповідну систему заходів, спрямованих на реалізацію висунутих у галузі екологічного управління завдань, надати їм державно-правового забезпечення. Методом вирішення перелічених завдань управління є регулювання співвідношення екологічних та економічних інтересів суспільства при обов'язковому пріоритеті права людини на безпечне для життя і здоров'я довкілля, що закріплено у ст. 50 Конституції України, та інших екологічних прав громадян.

Цілі та завдання управління природокористуванням досягаються виконанням державними та іншими органами ряду функцій, тобто видів діяльності, що необхідні для оптимальної організації раціонального використання та охорони природних об'єктів чи навколишнього середовища в цілому. Особливістю такого управління є його диференціація переважно за видами природних ресурсів, незалежно від того, у яких галузях суспільного виробництва вони використовуються. Тому види і зміст цих функцій стосовно кожного природного об'єкта впливають із соціальних, екологічних та природно-наукових вимог щодо організації його використання та охорони. Вимоги закріплюються у відповідних правових нормах екологічного законодавства.

Під функціями управління у сфері природокористування та охорони довкілля слід розуміти види діяльності державних органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та громадських організацій по забезпеченню організації раціонального використання природних ресурсів, їх відтворення та захисту і охорони навколишнього природного середовища.

Управління природокористуванням і охороною довкілля базується як на основних принципах державного управління в цілому (плановість, компетентність, законність, участь громадськості), так і на специфічних принципах, властивих природокористуванню в цілому (науковість, комплексність, платність спеціального природокористування та ін.). Ґрунтуючись на цих принципах, суб'єкти управління — державні органи, органи місцевого самоврядування та громадські об'єднання — повинні проводити роботу, спрямовану на забезпечення ефективного використання природних ресурсів, охорону довкілля, екологічну безпеку.

Чинне законодавство розрізняє державне та громадське управління природокористуванням. Основна питома вага управлінської діяльності в даній галузі припадає на центральні органи державного управління, місцеві органи державної виконавчої влади, виконавчі органи місцевого самоврядування в межах їх компетенції, визначеної законодавством.

Важливими завданнями держави є створення таких умов діяльності підприємств, коли б вони були змушені займатися природоохоронною діяльністю або були матеріально зацікавленими у реалізації заходів у цій галузі. Ефективним є шлях економічного стимулювання, коли за допомогою різноманітних важелів (цін, платежів, податкових пільг та покарань) держава робить більш вигідним матеріально, більш прибутковим, дотримання природоохоронного законодавства, ніж його порушення.

Громадське управління в галузі екології здійснюють громадські об'єднання та організації, і його основним завданням є всіляке сприяння органам державної влади, місцевого самоврядування в забезпеченні процесу раціонального природокористування і збереження природного середовища.

Окремі управлінські дії зобов'язані виконувати також власники природних ресурсів і користувачі ними, оскільки так зване виробниче управління природокористуванням є продовженням державного, а при виконанні ряду функцій (наприклад, обліку природних ресурсів) навіть передує управлінню державному.

Складність і багатогранність управління в галузі екології зумовлені тим, що, з одного боку, слід враховувати об'єктивні, стихійні процеси самоуправління в природі, а з іншого — необхідне цілеспрямоване управління довкіллям в інтересах суспільства.

Підтвердженням пріоритетності екологічних інтересів суспільства є встановлення в Україні Дня довкілля, який згідно з Указом Президента від 6 червня 1998 року проводиться щороку в третю суботу квітня. Мета цього заходу полягає в здійсненні комплексу заходів, спрямованих на поліпшення стану довкілля, озеленення і благоустрій населених пунктів, очищення водних джерел, збереження природно-заповідних та інших особливо цінних природних об'єктів, поширення екологічних знань, активізацію державного та громадського контролю за додержанням екологічного законодавства.

*Свічка Інна Ігорівна,
Студентка 10 ф-ту 5 курсу 3 групи
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ДО ПИТАННЯ ПРО ВРЕГУЛЮВАННЯ ПОНЯТТЯ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ В УКРАЇНІ

Земля є найбільш значною цінністю для народу та держави. Саме тому охорона, раціональне та цільове використання земель є одним з важливіших напрямів діяльності держави та її органів. Треба відзначити, що ці поняття закріплені в українському законодавстві. До того ж раціональне використання та охорона земель є одним із базових принципів земельного права, що закріплені у ст. 5 Земельного кодексу України.

Але ні Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», ні Земельний кодекс України не дають розгорнутого поняття раціонального використання земель, що є безперечним недоліком українського законодавства. Про це у своїх працях неодноразово зазначали Радченко Г.О., Прядка Т.М., Ковтун О.М. Проте визначення «раціонального використання земель» міститься у ДСТ 26640-85 «Землі. Терміни та визначення». Даний документ вказує наступне: «Раціональне використання земель – це забезпечення усіма землекористувачами в процесі виробництва максимального ефекту в здійсненні цілей землекористування з урахуванням охорони земель та оптимальної взаємодії з природними факторами».

Потрібно відзначити недосконалість такого визначення. По – перше, воно вказує на забезпечення всіма землекористувачами в процесі виробництва максимального ефекту. Однак, не можна пов'язувати раціональність використання земельних ресурсів тільки з виробництвом, оскільки земля також є операційною базою для системи розселення, розміщення галузей народного господарства та шляхів сполучення, і є невід'ємною умовою, місцем, засобом і джерелом існування живих організмів, життєдіяльності людини, забезпечення її духовних і матеріальних потреб, як вказує Андрейцев В.І. По-друге, дане визначення оперує поняттям «максимальний ефект», що є оціночним та не визначається законодавцем. І, по-третє, до уваги береться лише економічний аспект, який досягається землекористувачем і нівелюються інші цілі, зокрема: рекреаційна, оздоровча, естетична тощо.

У науці земельного права погляди на зазначене поняття досить різняться. Однак, можна виділити два основні напрями: одна частина вчених визначає раціональне використання землі як встановлення такого правового режиму окремих категорій земель, який, по-перше, відповідав би їх основному господарському призначенню, і, по-друге, забезпечував належне використання цих земель; інша частина наголошує на тому, що це ефективне використання природних багатств з урахуванням взаємодії і взаємозалежності всіх природних факторів. Однак існує ще одне тлумачення, згідно з яким, раціонально використовувати природні ресурси – означає не брати зайвого від природи, постійно відновлювати те, що можна відновити, не завдавати шкоди іншим землекористувачам, не припускати погіршення умов навколишнього середовища. Потрібно розуміти, що ефективне, цільове використання земель, яке здійснюється з дотриманням публічних інтересів, з урахуванням екологічних зв'язків у навколишньому природному середовищі і спільно з охороною землі є основою життя і діяльності людини.

Раціональність вчені трактують також як використання природних ресурсів з урахуванням екологічних вимог, нормативів, стандартів, лімітів. Звідси висновок про тяжіння цього положення до екологічних факторів. Але ефективність використання природних об'єктів містить економічний аспект, що виявляється у мінімальних витратах для отримання найбільшого ефекту від експлуатації природних об'єктів. Раціональне і ефективне використання природних ресурсів — поняття, хоч і тісно пов'язані між собою, але не тотожні, про що зазначає Трегобчук В.М.

Недоліком також є те, що законодавець серед обов'язків власників земельних ділянок, землекористувачів та орендарів не закріпив обов'язковість їх раціонального використання, вказавши лише на обов'язковість їх цільового використання. Раціональність землекористування передусім означає те, що воно здійснюється суто за цільовим призначенням. На власників земельних ділянок та землекористувачів закон покладає обов'язок підвищувати родючість ґрунтів та використовувати землі за цільовим призначенням (стаття 91 ЗК України). Нецільове використання землі є не тільки нераціональне, але й незаконне. Використання земельної ділянки не за цільовим призначенням — це одна з підстав припинення права користування земельною ділянкою (ст. 141 ЗК України).

Підсумовуючи, можна зазначити, що українське законодавство потребує закріплення поняття раціонального використання земель, яке буде відбивати вимогу їх цільового та комплексного використання та мати на меті встановлення рівноваги між ефективним економічним використанням земель та екологічними аспектами.

Соколова Вероніка Сергіївна
студентка 3 курсу ІПСК
НУЮ імені Ярослава Мудрого

СУДОВО-ЕКОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА: ХАРАКТЕРИСТИКА І ЗНАЧЕННЯ

Аналіз слідчої і судової практики показує, що збирання і дослідження доказів при розслідуванні злочинів, пов'язаних з порушенням вимог екологічного законодавства, неможливі без використання спеціальних знань у галузі екології, біології, хімії та інших наук. Важливу роль у цьому процесі грає судово-екологічна експертиза, виникнення якої зумовлене потребами слідчої практики в розслідуванні

порушень вимог екологічної безпеки й інших кримінальних подій, що тягнуть за собою людські жертви та матеріальні збитки.

Проблемі визначення поняття та самої характеристики судово-екологічної експертизи присвячено велику кількість наукових праць таких науковців, як Л.Г. Бордюга, І.М. Лиховида, Е. Майоров, Т.В. Сахнова, Н.А. Черних. Потрібно зазначити, що на законодавчому рівні не закріплено визначення судово-екологічної експертизи, а є лише визначення екологічної експертизи у Законі України «Про екологічну експертизу» та поняття судової експертизи у Законі України «Про судову експертизу».

Питання про поняття судової експертизи дотепер не можна вважати остаточно вирішеним, хоча основні ознаки судової експертизи були досліджені досить докладно і був запропонований ряд її визначень. Зокрема, в науковій літературі існують декілька підходів до розуміння порушеного питання: що розглядають експертизу як особливого роду дослідження (спеціальне дослідження) або як слідчу (судову) чи процесуальну дію. Прихильники першої групи - А.І. Вінберг, Т.В. Сахнова, О.О. Ейсман та деякі інші. Зокрема, останній відзначав: “Експертиза визначається як дослідження, здійснюване експертом на основі спеціальних пізнань з метою надання висновку, що служить доказом у справі” Прихильники другої групи - В.М. Галкін, Д.Я. Мирський, М.Н. Ростов, О.Р. Шляхов. Так, Галкін В.М. визначав, що “експертиза являє собою один з методів судового пізнання фактів, що мають значення для рішення справи. Тому вона виступає як процесуальна (слідча і судова) дія, регульована нормами права”. Деякі дослідники характеризують експертизу як засіб доказування. Інакше кажучи, науковці дійшли висновку, що судово-екологічну експертизу в кримінальному, цивільному, адміністративному та господарському судочинстві можна визначити як процесуальну дію, що полягає в проведенні дослідження, яке здійснюється судовим експертом – екологом на основі спеціальних знань в галузі екологічних дисциплін з метою надання висновку, який є доказом у справі, пов’язаній з порушенням вимог екологічної безпеки.

Судово-екологічна експертиза покликана сприяти всебічному, швидкому й об’єктивному розслідуванню і розгляду кримінальних, цивільних, господарських та адміністративних справ при неухильному дотриманні вимог законності, процесуальних прав і законних інтересів громадян щодо охорони навколишнього природного середовища. Сутність судово-екологічної експертизи можна розкрити через основні ознаки, такі як:

- процесуальний регламент призначення і проведення судово-екологічної експертизи. Тобто процесуальна форма призначення судової експертизи, процесуальна самостійність та індивідуальна відповідальність судового експерта-еколога;

- проведення досліджень на підставі застосування спеціальних знань у галузі екології та деяких прикладних наук, суміжних з нею. Тобто використання спеціальних знань при проведенні досліджень з метою встановлення обставин техногенної надзвичайної екологічної події, що мають значення як докази для справи;

- проведення досліджень спеціальним суб’єктом – судовим експертом – екологом. Експертиза проводиться особою, спеціально призначеною слідчим або судом.

Значення судово-екологічної експертизи у самому загальному вигляді, з урахуванням даних спеціальної літератури і судової практики, зводиться до наступного:

- висновок судово-екологічної експертизи є джерелом доказової інформації;
- за допомогою судово-екологічної експертизи з'ясовують походження і причинні зв'язки окремих фактів, ознак, механізм їхнього утворення;
- судово-екологічна експертиза дозволяє визначити час настання і протікання окремих явищ;
- дає можливість встановити факти, що мають юридичне значення;
- допомагає дати правильну юридичну оцінку факту явищу;

Підсумовуючи все вищенаведене, хочу відмітити, що судово-екологічна експертиза відіграє значну роль у питанні захисту екологічних прав людини. Оскільки дана експертиза є новим напрямом експертних досліджень, вона повинна пройти певний шлях свого становлення й належного нормативного оформлення.

Науковий керівник: асистент кафедри екологічного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Донець О.В.

Цимбалішина Ганна Анатоліївна

*студентка 4 курсу Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного університету України імені Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМИ У ЗДІЙСНЕННІ ПРАВА НА ОТРИМАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Хто володіє інформацією, той володіє світом (Уїнстон Черчіль).

Інформація оточує нас на кожному кроці. Нажаль, досить часто в цих умовах ми навіть не помічаємо порушення своїх прав на інформацію у сферах від яких безпосередньо залежать наше життя та здоров'я. Мова йде про інформацію про стан довкілля та його безпечність для нашої життєдіяльності.

Досліджуючи проблему забезпечення права на безпечне для життя і здоров'я довкілля, ми звернули увагу на доповіді громадських організацій в яких особлива увага звертається на проблему відсутності актуальних даних про втілення у життя міжнародних зобов'язань України та про загальний стан довкілля нашої держави. З цієї причини було змінено вектор досліджуваної проблематики. За мету взято з'ясування стану інформаційного забезпечення населення про стан навколишнього природного середовища.

Відповідно до ч. 2 ст. 50 Конституції України, кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена. Загальні засади здійснення цього права визначаються на міжнародному рівні. Основні положення було відображено в Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція). З подальшим закріпленням основних положень міжнародно правового акту на національному рівні в Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища».

Поняття «Екологічна інформація» визначене ч. 3 ст. 2 Орхуської конвенції, а після ратифікації цього документу Верховною Радою –ст. 25 Закону України «Про

охорону навколишнього природного середовища». Екологічна інформація означає будь-яку інформацію в письмовій, аудіовізуальній, електронній чи будь-якій іншій матеріальній формі про:

а) стан таких складових навколишнього середовища, як повітря і атмосфера, вода, ґрунт, земля, ландшафт і природні об'єкти, біологічне різноманіття та його компоненти, включаючи генетично змінені організми, та взаємодію між цими складовими;

б) фактори, такі як речовини, енергія, шум і випромінювання, а також діяльність або заходи, включаючи адміністративні заходи, угоди в галузі навколишнього середовища, політику, законодавство, плани і програми, що впливають або можуть впливати на складові навколишнього середовища, зазначені вище в підпункті а), і аналізі затрат і результатів та інший економічний аналіз і припущення, використані в процесі прийняття рішень з питань, що стосуються навколишнього середовища;

с) стан здоров'я та безпеки людей, умови життя людей, стан об'єктів культури і споруд тією мірою, якою на них впливає або може вплинути стан складових навколишнього середовища або через ці складові, фактори, діяльність або заходи, зазначені вище в підпункті б).

Виходячи з зазначених положень, інформація про довкілля не може бути ніким прихована. Це положення є принципово важливим та актуальним в наш час, оскільки найчастіше саме воно ігнорується структурами, що є володільцями такої інформації. Природоохоронними та правозахисними організаціями та їх групами проводиться моніторинг реалізації права доступу до екологічної інформації. За їх результатами можна зробити висновок, що найбільш закритими в плані доступу до наявної в них екологічної інформації залишаються органи прокуратури, місцевого самоврядування, охорони здоров'я.

Одним з найбільш яскравих проявів цієї проблеми є відсутність загальних звітів про стан довкілля. Основний звітний документ Мінприроди «Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні» востаннє було видано у 2011 році. Більш того, відсутня інформація у даній сфері й серед інших органів вищого рівня. Так, у Доповіді Уповноваженого Верховної Ради з прав людини за 2013 рік відсутній навіть розділ «Дотримання екологічних прав» це саме стосується і Доповіді за 2011 рік, а Доповідь за 2012 рік, в порушення норм закону не оприлюднена. Досить важко зараз отримати інформацію і про екологічні злочини. Ця інформація має зазначатися в повідомленнях Генпрокуратури «Інформація про стан законності в державі» розглядатися під час звіту генпрокурора перед Верховною Радою. Загалом звіти публікуються на офіційному сайті Генпрокуратури та перебувають у вільному доступі, але, на жаль, Інформація за 2013 рік – відсутня, а за 2012 рік – заблокована у доступі. З огляду на це виникають проблеми з об'єктивним визначенням кількості екологічних злочинів, оскільки у вільному доступі є тільки рішення суду по цим провадженням. Кількість не розглянутих проваджень залишається не відомою. Ці факти говорять про складнощі у отриманні повної та комплексної інформації про стан навколишнього природного середовища пересічними громадянами.

Право на отримання інформації про стан довкілля закріплюється на конституційному рівні, але, на жаль, ігнорується в процесі забезпечення його державними органами, тож, необхідно змінювати як способи контролю за додержанням цього права так і власне внутрішнє відношення державних службовців

до надання такої інформації. Лише у цьому випадку ми зможемо говорити про позитивні зміни у цьому питанні.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Екологічного права Національного юридичного університету України імені Ярослава Мудрого Анісімова Г.В.

*Яресько Ліна Олексіївна
студентка 4 курсу, 45 групи*

*Полтавського юридичного інституту Національного юридичного
університету України імені Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМИ УТИЛІЗАЦІЇ ТВЕРДИХ ПОБУТОВИХ ВІДХОДІВ В УКРАЇНІ

Екологічна безпека територій, забезпечення розвитку та регулювання системи переробки та утилізації органічних відходів – один із найважливіших пріоритетів, що вимагає посиленої уваги з боку органів місцевої влади. Через недосконалість чинного законодавства, в Україні склалася ситуація, за якою проектування нових полігонів ТПВ, значно ускладнюється неможливістю узгодження відведення обраних земельних ділянок, розташованих на території інших адміністративно-територіальних одиниць.

Проблема утилізації твердих побутових відходів є для України актуальною, поскільки країна виступає європейським лідером за кількістю відходів на душу населення. Тим часом, ситуація з їх утилізацією залишається на колишньому рівні. Оскільки склад вітчизняних відходів усе більше наближається до західного (алюмінієві банки, пластикова упаковка, одноразовий посуд), кількість їх має стати тенденцією до щорічного збільшення.

Метою даного дослідження є вивчення сучасного стану утилізації твердих відходів, застосування інноваційних підходів щодо комплексного вирішення проблем, пов'язаних із відходами, та виявлення бар'єрів, котрі гальмують ефективність цього процесу, що дозволить здійснювати дієві заходи щодо їх усунення [1].

Науково-технічне обґрунтування проблем комплексної утилізації ТПВ регіонів України дозволить вирішити дві задачі: економічну (попереднє збирання й сортування ТПВ дозволять повернути у переробку значну кількість вторинної сировини, макулатури, полімерів та ін.) та екологічну (зменшиться кількість накопичених відходів, значно знизяться об'єми відходів, які мають бути спалені на сміттєспалювальних заводах й захоронених на полігоні) [2].

Проведений аналіз санітарного очищення міст України засвідчує, що у морфологічному складі побутових відходів частка полімерних матеріалів зростає, й на сьогоднішній день складає у густонаселених регіонах 8-12%.

Ситуація, яка утворилась на сьогоднішній день в Україні, потребує додаткових витрат на устаткування діючих й будівництво нових полігонів. Усі перелічені причини стимулюють перехід до промислової переробки твердих побутових відходів.

Таким чином, науково-обґрунтований перехід від полігонного захоронення до промислової переробки ТПВ – основна тенденція вирішення проблеми комплексної утилізації ТПВ на рівні регіону. Саме сьогодні проблема переробки відходів є як ніколи актуальною, тому вирішувати її необхідно послідовно і комплексно. Найбільш типовий склад міських відходів такий: папір та картон – 41%, сміття – 17,9%, гума, шкіра та деревина – 8,1%, харчові відходи – 7,5%, метали – 8,7%, скло – 8,2% та ін. – 1,6% [1].

Досить тривалий час не вирішуються питання утилізації і вторинного використання полімерних відходів, що не розкладаються в ґрунті. Дрібні полімерні

відходи знижують здатність ґрунту щодо його самоочищення, а їхнє згоряння призводить до викиду в атмосферу токсичних продуктів.

Звільнення від відходів ведеться в трьох основних напрямках:

1) Складування або захоронення таким чином, щоб вони не впливали негативно на навколишнє середовище;

2) Знищення відходів шляхом їхнього спалювання;

3) Очистка від шкідливих речовин, що становить найбільш складний процес, який здійснюється такими способами: а) механічна очистка методом відстою в спеціальних відстійниках рідких стоків, фільтрування; б) хімічна очистка, при якій шкідливі компоненти відходів перетворюються в осадок; в) фізико-хімічна очистка, головним чином, методом електролізу; г) біологічна очистка за допомогою бактерій або інших живих організмів, здатних розкласти шкідливі речовини в процесі життєдіяльності [3].

Підприємства не зацікавлені за свої кошти створювати спеціалізовані цехи й ділянки по переробці й утилізації промислових відходів. Неутилізоване сміття завдає шкоди екології, сміттєзвалища, де гниють сотні тонн непотребу, отруюють повітря, ґрунт, підземні води й перетворюються у серйозну небезпеку для людини і довкілля. Саме тому, з метою запобігання подальшому забрудненню навколишнього середовища, цю проблему можна вирішити наступними шляхами:

1. Запровадити в Україні обов'язкову систему роздільного збору, сортування й сепарації сміття і систему вторинної переробки твердих побутових відходів.

2. Ініціювати розробку пакету законодавчих документів щодо безпечного вирішення проблеми сміття в Україні.

3. Розпочати боротьбу зі стихійними звалищами та наслідками їх існування.

4. Організувати проведення науково-дослідницьких робіт зі створення екологічно чистих технологій переробки та знешкодження промислового й побутового сміття.

5. Почати загальноукраїнську інформаційно-освітню кампанію для роз'яснення необхідності належного збору сміття для його подальшої утилізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Ігнатенко О. П. Економіко-екологічні аспекти рециклу вторресурсів з твердих побутових відходів // Екологія і ресурси. – 2003. – №4. С. 115 - 120.

2. Телятник С.В. Основні проблеми комплексної утилізації твердих побутових відходів на рівні регіону [Електронний ресурс]// Харківська національна академія міського господарства – Харків. – Режим доступу: <http://eprints.kname.edu.ua>.

3. Романів М. В. Проблема утилізації сміття в Україні [Електронний ресурс]// Десята Міжнародна науково-практична інтернет-конференція “НАУКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ 2014” – Режим доступу: <http://intkonf.org>.

*Барабаш Юлія Костянтинівна,
студентка 2 курсу Полтавського юридичного інституту
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ В УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

В умовах сучасного розвитку України гостро постає питання щодо розробки механізму попередження та протидії корупції в діяльності органів публічної влади. Обмеженість політичної системи, низький рівень розвитку політичної структури та свідомості суспільства, непослідовність у проведенні антикорупційної політики, непрозорість прийняття управлінських рішень зумовлюють актуальність посилення концентрації уваги щодо проблеми боротьби з корупцією. Перелічені чинники дозволяють визначити Україну як одну з найбільш корумпованих європейських держав. Тому, як наслідок, ми можемо спостерігати гальмування процесу формування системи дієвого державного управління.

Важливе значення у регулюванні даного питання має думка учасників соціологічних досліджень, які висловились про обмеженість, недостатність правових заходів щодо подолання корупції та необхідності розробки збалансованого підходу по її протидії. Найчастіше населення звертає увагу на поширення корупційних дій у сферах, які пов'язані з повсякденним життям: освіта, медичне обслуговування, діяльність ДАІ тощо.

За результатами досліджень корупційні дії у системі державного управління найчастіше проявляються під час: надання ліцензій на право займатися підприємницькою чи виробничою діяльністю, дозволів на встановлення об'єктів роздрібною торгівлі чи засобів реклами; визначення пільг, встановлення інвалідності; отримання права щодо переорієнтації навчальних закладів на контрактні форми навчання, організації платних навчальних курсів для абітурієнтів, втручання в роботу приймальних комісій чи безпосередньо в навчальний процес – у освітній, медичній та інших соціальних сферах.

Одним із правових засобів врегулювання даної проблеми виступають заходи адміністративного примусу, результатом застосування яких є досягнення чіткого виконання встановлених обов'язків, розвитку суспільних відносин у межах закону, забезпечення правопорядку і законності.

Окремі дослідження стосовно заходів адміністративного примусу як засобу боротьби з корупцією здійснювали Гаращук В.М., Мельник М.І., Пасхавер О.Й, Комзюк А.Т та інші.

На нашу думку, важливим кроком на шляху подолання корупції є запровадження однакової для всіх без виключень процедури у сфері надання публічних послуг. Тобто, створення таких умов, за яких особа не вчиняла б корупційних дій: з одного боку – вимагань від чиновника, з іншого - пропонування хабара з власної ініціативи користувачів адміністративних послуг. Наприклад, окрім поширення інформації про прояви корупції, викриття корупціонерів, популяризації антикорупційних заходів на всіх рівнях, доцільно було б спростити процедуру щодо надання адміністративних послуг, скоротити кількість необхідних ліцензій, дозволів та патентів на здійснення певного виду діяльності.

Зокрема, одне з першочергових значень має розмежування повноважень органів державної влади щодо надання адміністративних послуг та виконання контрольно-наглядових чи інспекційних функцій для того, щоб посадова особа не визначала самостійно для себе вигідні умови зайняття певним видом діяльності. Суміжною з цією є також проблема подолання використання особистих зв'язків у ситуаціях, де є взаємозв'язок з державними чиновниками.

Вирішення цього питання можливе у разі практичного застосування електронного врядування, щоб звузати коло корисних знайомств .

Варто також зазначити про можливість застосування аудіо- та відеозапису при особистому прийомі громадян у кабінетах осіб, що надають адміністративні послуги. Дане запровадження здійснювало б превентивну функцію щодо захисту громадян від залучення їх у корупційні схеми – надання чи отримання недостовірної інформації, неправомірне отримання матеріальних благ, надання незаконних переваг та інших типових порушень, що мають ознаки корупції.

Підсумовуючи викладене, необхідно зазначити, що для боротьби з корупцією в управлінській діяльності слід перш за все забезпечити неухильне дотримання положень антикорупційного законодавства України та запровадити низку заходів у даному напрямі з метою максимального зменшення корупційних проявів, які порушують встановлений порядок здійснення повноважень посадовими і службовими особами органів державної влади та управлінських структур.

*Науковий керівник: асистент кафедри публічного права, к.ю.н.
Куц Олексій Євгенович*

*Вишніцка Мар'яна
студентка 2 курсу ІПКОП НЮУ імені Ярослава Мудрого*

Етичні проблеми державної служби

Особливе місце в системі професійної етики посідає етика державного службовця, оскільки вона значною мірою характеризує взаємовідносини держави і громадянина. Моральність, переважно, розуміється як особиста чесність, порядність, а в адміністративній поведінці — як майже універсальна норма, згідно з якою службова посада не повинна використовуватися для досягнення особистих корисливих цілей.

Формування нової системи державного управління в умовах здійснення адміністративної реформи значною мірою залежить від формування сучасного типу державного службовця. Ця проблема в державному управлінні для України є новою та актуальною, і обумовлено це тим, що вона не досліджувалась і не регулювалась спеціальними нормативними актами. Але все ж таки, наша держава зробила перші кроки до її вирішення, прийнявши закони України «Про державну службу», де частково врегульовані ці питання. В Україні прийнято «Загальні правила поведінки державного службовця» та Закон України "Про правила етичної поведінки", де врегульовані питання етики, норми поведінки державних службовців, але вони ще потребують доопрацювання та адаптації в суспільстві.

Позитивною тенденцією є зростання уваги вітчизняної науки до проблем етизації державної служби. Але не слід заперечувати і той факт, що більшість елементів інституційної етики опановується працівниками безпосередньо в процесі праці, досвід практичного застосування професійної етики набувається у трудовому колективі. Адже саме на робочому місці і проявляється сама сутність людини в особі

державного службовця – його відношення до колег, співробітників та пересічних громадян. Формується адаптаційне реагування та пристосування до ситуацій різного навантаження. Також слід пам'ятати, що у поза робочий час державний службовець має дотримуватись не тільки спеціальних етико-правових норм, а й загально етичних правил поведінки, щоб унеможливити наявності неправдивих відомостей навколо його особистості.

Професійна етика у розвинених демократичних країнах Європи розглядається як основна мета управління людськими ресурсами. Якщо етичні принципи проголошено, то вони мають бути нормою щоденної практики. Комітет Міністрів Ради Європи схвалив і рекомендував для прийняття країнами - членами Ради Європи зразок Кодексу поведінки державних службовців, що сприяв би створенню спеціальних державних інституцій з проблем етики, запровадженню навчання тощо.

Проаналізувавши думки та аргументи науковців і сучасних спеціалістів, можна зробити висновок, що етика державної служби є похідною від громадянської етики: вона не залежить від конкретного погляду на світ; найважливішими відносинами вважає відносини між людьми та між політиками і чиновниками; оцінка ролі та місця державних офіційних осіб в суспільстві базується на універсальних цінностях, стосовно яких існує консенсус; в політико-адміністративних відносинах часто не вистачає відкритості та стабільності; протиріччя всередині правової системи та нестача довіри між політиками та чиновниками (а також між громадянами) не сприяє розвитку етичного управління суспільними справами і тим самим уповільнює й розвиток і громадянської, і державно-управлінської етики; розвиток громадянської етики може позитивно вплинути на політиків і державних службовців.

Науковий керівник: Соловйова О. М.

Вовк Анна Юрївна

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Полтавський юридичний інститут, студентка 2 курсу, 22 групи*

ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ: ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ

Громадський контроль є одним із способів забезпечення законності у сфері державного управління та безпосереднім механізмом участі громадян в управлінні державними справами та здійсненні нагляду за діяльністю органів публічної влади.

Єдиного визначення громадського контролю законодавець не дає. Проте Проект Закону «Про громадський контроль» (реєстраційний номер 6246) визначає громадський нагляд (контроль) як організаційно і нормативно оформлена діяльність громадян України та їх громадських об'єднань з нагляду за відповідністю діяльності об'єктів громадського контролю нормам Конституції України, законів України, інших актів законодавства та за дотриманням ними державної дисципліни. Юриспруденція також багата на різноманітність визначень. Так, А. Крупник розглядає громадський контроль як інструмент громадської оцінки ступеня виконання органами влади та іншими підконтрольними об'єктами їхніх соціальних завдань. Його характерними ознаками є те, що здійснюється він саме громадськістю (організованою та неорганізованою) та що у процесі здійснення громадського контролю контролюється виконання саме соціальних завдань, безпосередньо пов'язаних із захистом і реалізацією прав і свобод громадян, задоволенням та узгодженням соціальних потреб та інтересів населення. А. Кожухов дає наступне визначення. Громадський контроль здійснювана в особливому процедурному порядку діяльність спеціальних суб'єктів

(інститутів громадянського суспільства, окремих громадян) з перевірки, оцінки якості державного управління, дотримання прав і свобод людини на предмет відповідності пропонованим вимогам.

Виходячи з вищезазначеного можна виділити наступні ознаки, що вирізняють громадський контроль від інших видів контролю. По перше, це є механізм узгодження суспільних інтересів за участю громадян і об'єктивним та невід'ємним від громадського суспільства.

По друге, менше структурований ніж державний контроль чи міжнародний, яка на думку А. Круніка складає чотири основні компоненти: суб'єкт, об'єкт, предмет та процедура його здійснення. Суб'єктами громадського контролю виступають громадяни та громадські об'єднання - неорганізована та організована громадськість. У якості об'єктів громадського контролю можуть бути органи публічної влади, державні та комунальні підприємства, установи та організації, а також недержавні суб'єкти будь-яких організаційно-правових форм, що вирішують соціальні завдання. Предметом громадського контролю є діяльність вказаних об'єктів з реалізації прав і свобод громадян, задоволення їх потреб та інтересів. Процедура громадського контролю містить комплекс форм і методів його здійснення відповідно до завдань та характеру згаданих вище компонентів.

По третє, рішення суб'єктів громадського контролю як правило не мають обов'язкового характеру, носять консультативно-дорадче призначення і не забезпечується примусом. Ми вважаємо, що це є недоліком оскільки суб'єкти можуть здійснити перевірку діяльності органів публічної влади, проте виправити недоліки, відновити порушене право тощо самостійно не можуть, лише за участю інших органів влади. Також неможливість безпосереднього втручання суб'єктів в діяльність об'єкту такого контролю. Проте є можливість контролю всіх напрямків діяльності органів державної влади на всіх рівнях.

Наступною ознакою є те, що джерело даного виду контролю не може походити від державної влади. Воно повинно виходити з активної діяльності громадян, профспілкових та громадських організацій, засобів масової організації, які виступають від імені всієї громадськості.

Існування даного інституту обумовлене його призначенням щодо низки завдань, зокрема щодо визнання і захисту основних прав і свобод громадян, перевірки додержання законності та виконання норм законодавства, забезпечення належного виконання об'єктами наданих їм повноважень та забезпечення відкритості та прозорості їх діяльності, підвищення рівня участі громадян в управлінні, встановлення і забезпечення зв'язку між громадськістю та державою тощо.

Засобами здійснення даного контролю, на думку А. Круніка, є соціологічні та статистичні дослідження шляхом анкетування, опитування, стороннього нагляду, включеного нагляду, контент-аналізу, фокус-групових дискусій тощо; участь громадян у виборах, референдумах, зборах, місцевих ініціативах, громадських слуханнях; громадська експертиза актів органів публічної влади та їх проектів (публікації у пресі, випуски по радіо, ТВ, участь громадськості у роботі колегіальних органів влади; діяльність органів самоорганізації населення, громадських організацій, партійних організацій, діяльність об'єднань споживачів тощо). Громадський контроль може здійснюватись ідеологічними, релігійними, соціокультурними, морально-психологічними та іншими методами залежно від конкретних умов і поставлених цілей.

Ми вважаємо, що значним недоліком даного контролю є відсутність реальної можливості контролю і підзвітності органів державної влади. Це можна усунути шляхом розширення повноваження громадськості в сфері контролю, що забезпечить дієвий механізм даного виду контролю та значно збільшить довіру населення до влади.

Отже, громадський контроль є різновидом контролю за діяльністю органів публічної влади і способом забезпечення законності в державному управлінні. Він має ряд ідентифікуючих особливостей, зокрема щодо суб'єктів, консультативного характеру їх рішень та інших зазначених вище. Функціонування даного інституту пояснюється його призначенням і забезпечується рядом засобів і методів.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри публічного права Куц Олексій Євгенович.

*Гахович Денис Олександрович
Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого
Полтавський юридичний інститут, Студент 2 курсу, 22 група*

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ : ОКРЕМІ ПИТАННЯ

Сьогодні в суспільстві спостерігається зростання вчинення адміністративних проступків серед неповнолітніх, що викликає занепокоєність з боку громадськості та необхідність використання з боку компетентних органів заходів ефективного впливу, які б знизили існуючий рівень правопорушень серед неповнолітніх.

Адміністративна відповідальність становить особливий вид юридичної відповідальності, їй властиві всі ознаки останньої. В юридичній літературі проблемам адміністративної відповідальності приділялось та приділяється чимало уваги. Проблема попередження адміністративних правопорушень в цілому і тих, які вчинюються неповнолітніми зокрема, присвятили наукові праці Г. Аванесов, О. Андрєєва, Д. Бахрах, І. Голосніченко, М. Дорогих, Є. Додін, Я. Кондратьєв, В. Кудрявцев, О. Остапенко та інші автори.

Слід зазначити те, що чинний КУпАП не дає визначення адміністративної відповідальності, а лише обмежується вказівкою про те, що мірою адміністративної відповідальності є адміністративне стягнення, основний підхід при розгляді цього питання полягає у тому, що у системі адміністративно-правих заходів примусу виділяють заходи адміністративної відповідальності, що у свою чергу, не можна ототожнювати з адміністративними стягненнями. З огляду на наявність такого спеціального суб'єкту як неповнолітні, було б більш доречно сказати, що адміністративна відповідальність полягає не тільки у застосуванні до правопорушників адміністративних стягнень, а й у застосуванні до неповнолітніх заходів впливу передбачених ст. 24-1 КУпАП.

За вчинення адміністративних правопорушень до неповнолітніх у віці від шістнадцяти до вісімнадцяти років можуть бути застосовані такі заходи впливу: 1) зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого; 2) попередження; 3) догана або сувора догана; 4) передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічному або трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їх прохання. В зазначеній статті не дається поняття цих заходів адміністративного примусу, що не дозволяє визначитись з їх правовою природою. Але сам факт, що вони містяться в розділі

КУпАП, під назвою « Адміністративні стягнення », дає можливість констатувати, що за своєю правовою природою вони близькі до адміністративних стягнень. Водночас відсутність їх у переліку адміністративних стягнень, що встановлюються ст. 24 КУпАП, свідчить про те, що їх не можна ототожнювати з адміністративними стягненнями.

Адміністративна відповідальність неповнолітніх осіб характеризується наступними ознаками: 1) носить виховний та нематеріальний характер, так як до неповнолітніх у віці від шістнадцяти до вісімнадцяти років, як правило, застосовуються заходи впливу, які не є адміністративними стягненнями; 2) за вчинення адміністративних правопорушень в окремих випадках неповнолітні віком від 16 до 18 років можуть нести адміністративну відповідальність на загальних підставах; 3) до неповнолітніх не застосовується адміністративний арешт, про що зазначено у ст.32 КпАП; 4) справи про адміністративні правопорушення неповнолітніх, вчинені особами віком від шістнадцяти до вісімнадцяти років, розглядають судді районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів, які наділені правом притягнення до адміністративної відповідальності цієї категорії суб'єктів, отже, адміністративна відповідальність неповнолітніх носить лише судовий характер; 5) вчинення правопорушення неповнолітнім є обставиною, що пом'якшує відповідальність; 6) коли під час вчинення адміністративного правопорушення шкоду заподіяно неповнолітнім, який досяг шістнадцяти років і має самостійний заробіток, а сума шкоди не перевищує одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян, суддя має право покласти на неповнолітнього відшкодування заподіяної шкоди або зобов'язати своєю працею усунути її; 7) інтереси особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, і потерпілого, які є неповнолітніми або особами, що через свої фізичні або психічні вади не можуть самі здійснювати свої права у справах про адміністративні правопорушення, мають право представляти їх законні представники (батьки, усиновителі, опікуни, піклувальники); 8) для встановлення стану загального розвитку неповнолітнього, рівня його розумової відсталості та з'ясування питання, чи міг він повністю усвідомлювати значення своїх дій і в якій мірі міг керувати ними, може бути проведена експертиза спеціалістами в галузі дитячої та юнацької психології або зазначені питання можуть бути поставлені на вирішення експерта-психіатра.

Таким чином, заходи впливу на неповнолітніх, як і адміністративні стягнення це заходи адміністративної відповідальності. Їх поєднують підстави, ціль, процесуальний порядок, разом з тим існують відмінності, які полягають у не притаманності заходам впливу на неповнолітніх високого ступеня кари, не тягнуть стану, коли особа протягом року, вважається такою, що вчинила адміністративне правопорушення. На наш погляд, необхідно дослідити основні причини вчинення адміністративних правопорушень неповнолітніми, для превенції їх у майбутньому, а також застосування ефективних та адекватних засобів реагування з боку компетентних органів на такі протиправні діяння.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри публічного права Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого, Куш О. Є.

ЩОДО ПИТАННЯ ЗВЕРНЕННЯ ГРОМАДЯН

В умовах становлення і розвитку демократії, громадянського суспільства в Україні зростає роль та значення звернень громадян, що є важливою формою контролю за законністю діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, забезпеченням прав і свобод громадян. Саме через звернення громадян втілюється у життя один із конституційних принципів – участі громадян в управлінні державними та громадськими справами.

Відповідно до статті 40 Конституції України усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк. Частина 1 Статті 1 ЗУ «Про звернення громадян» деталізує вищенаведену статтю 40 Конституції України, надаючи право громадянам звертатися також до об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, засобів масової інформації, посадових осіб відповідно до їх функціональних обов'язків. Вважаємо, що це свідчить про широкі можливості громадян щодо реалізації своїх соціально-економічних, політичних і особистих прав та законних інтересів чи захисту від їх порушення.

Згідно із частиною 1 статті 3 ЗУ «Про звернення громадян» під зверненнями громадян слід розуміти викладені в письмовій або усній формі пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) і скарги. Зокрема, у частині 2,3,4 ст. 3 ЗУ «Про звернення громадян» наведені легальні визначення цих понять. Для прикладу, протягом 2013 року до Головного управління юстиції у Полтавській області надійшло 2054 звернень громадян, зокрема: заяв – 1659, скарг – 389, пропозицій – 6. Вищенаведені статистичні дані, можемо взяти за основу і для інших областей України, адже показники суттєво не відрізняються. Як свідчить статистика, найменше надходить саме пропозицій від громадян, тому, вважаємо, що доцільно було б навести шляхи вирішення цього питання. На нашу думку, саме через такий вид звернень громадян, як пропозиції ми маємо можливість брати участь в управлінні діяльністю органів публічної влади, шляхом висловлення порад, рекомендацій, які можуть ефективно впливати на їхню діяльність, висловлювати думки щодо врегулювання проблем, котрі є актуальними та нагальними в Україні на сучасному етапі. Але, як свідчить статистика, громадяни України займають пасивну позицію, щодо використання свого права на звернення у формі пропозиції. Пропонуємо вирішити це питання наступним чином: по-перше створити при обласних державних адміністраціях спеціальну посаду, яку б обіймала особа, що зобов'язувалася б здійснювати контроль за надходженням пропозицій та особистий їх розгляд – це вважатиметься певною гарантією для громадян, щодо врахування їхніх побажань та порад і безпосередньої реалізації і втілення їх на практиці. По друге: активізувати поширення інформації через ЗМІ, про наявність такого права громадян, як право на звернення у формі пропозицій, вважаємо, що саме необізнаність суттєво впливає на активність громадян, щодо висловлення пропозицій. На нашу думку, у сукупності запропоновані варіанти вирішення цього питання позитивно вплинуть на громадську

позицію та долучать громадян України до врегулювання суспільних відносин та умов життя, вдосконалення правової основи державного і громадського життя, соціально-культурної та інших сфер діяльності держави і суспільства, а саме тих питань, які їх не задовольняють.

Згідно із Постановою Кабінету Міністрів України « Про затвердження Класифікатора звернень громадян » від 24.09.2008 № 858 основними питаннями, що порушуються у зверненнях громадян є наступні: фінансова, податкова, митна політика, соціальний захист, праця і заробітна плата, охорона здоров'я, комунальне господарство, забезпечення дотримання законності та охорони правопорядку, реалізація прав і свобод громадян, сім'я, діти, молодь, гендерна рівність, діяльність органів публічної влади та ін. Так, наприклад найбільш актуальними питаннями, що порушували громадяни у зверненнях до Прем'єр – міністра України та Кабінету Міністрів України впродовж 2013 року, були: 1) соціального захисту – 18,7 відсотка від усіх звернень; 2) забезпечення дотримання законності та охорони правопорядку, реалізація прав і свобод громадян – 18,4 відсотка; 3) комунального – 10,1 відсотка; 4) діяльності центральних органів виконавчої влади – 9,5 відсотка. Вважаємо, що вищезазначені статистичні дані акцентують увагу на найбільш актуальних проблемах в Україні на сучасному етапі та дають підґрунтя для пошуку засобів та способів їх подолання.

Важливими є також гарантії, що унеможливають порушення права громадян, на звернення, так у ст. 24 ЗУ «Про звернення громадян», зазначається, що особи, винні у порушенні цього Закону, несуть цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність, передбачену законодавством України, ст. 19 регламентує обов'язки суб'єктів, що розглядають звернення, ст. 10 забороняє розголошення відомостей, що містяться у зверненнях, ст. 9 забороняє переслідування громадян за подання звернення і закріплює неприпустимість примушування їх до його подання.

Таким чином, саме завдяки права на звернення громадяни мають можливість брати участь у керуванні суспільними, державними справами, впливати на діяльність органів публічної влади, установ, підприємств, організацій незалежно від форм власності, захищати свої права та інтереси , а також відновлювати у випадку їх порушення. Необхідно вжити заходів, щодо активізації громадської позиції стосовно використання права на подання звернень у формі пропозицій.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент кафедри публічного права ПЮІ НЮУ імені Ярослава Мудрого Куц О. Є.

Дейнека Віолета Сергіївна

*студентка 2 курсу Полтавського юридичного інституту
Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава
Мудрого »*

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА

Останнім часом кількість іноземців та осіб без громадянства, які на законних підставах перебувають на території України збільшується. За для надання сприятливих умов проживання цих осіб в Україні, за ними закріплюються, на законодавчому рівні, права, обов'язки та заборони. Проте даним особам, як і

громадянам України, не завжди притаманна законна поведінка, наслідком чого є притягнення їх до відповідальності, в тому числі і адміністративної.

Згідно зі ст.3 ЗУ «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі ж обов'язки, як і громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України. До таких обмежень згідно Конституції належать: обирати і бути обраними до органів державної влади, місцевого самоврядування; брати участь у референдумах; мати статус державного службовця; входити до політичних партій; перебувати на військовій службі. Обов'язками іноземців та осіб без громадянства є: дотримання Конституції України, Законів України, звичаїв, традицій та обкладання податками і зборами. У разі недотримання обов'язків такі особи підлягають адміністративній відповідальності.

До адміністративного правопорушення, суб'єктом якого можуть бути іноземці та особи без громадянства належить порушення правил перебування в Україні та транзитного проїзду (тобто проживання без документів на право проживання в Україні, за недійсними документами або документами, термін дії яких закінчився; працевлаштування без відповідного дозволу на це, якщо необхідність такого дозволу передбачено законодавством України; недодержання встановленого порядку пересування і зміни місця проживання; ухилення від виїзду з України після закінчення відповідного терміну перебування, неприбуття без поважних причин до визначеного місця навчання або працевлаштування після в'їзду в Україну у визначений строк, а так само порушення правил транзитного проїзду через територію України; недодержання встановленого порядку реєстрації або порушення встановленого терміну перебування в Україні ст.203 Кодексу про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП).

У статті 16 Кодексу про адміністративні правопорушення закріплена така норма: іноземці і особи без громадянства, які перебувають на території України, підлягають адміністративній відповідальності на загальних підставах з громадянами України.

Окрім цих загальних правил адміністративної відповідальності іноземців та осіб без громадянства є й певні особливості. Зокрема, тільки до іноземців та осіб без громадянства може застосовуватися примусове повернення та примусове видворення.

Так, примусове повернення регламентується ст.26 ЗУ «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства». Якщо їх дії порушують законодавство про правовий статус іноземців та осіб без громадянства за рішенням уповноваженого органу з подальшим повідомленням протягом 24 годин прокурору про підстави прийняття такого рішення. У рішенні про примусове повернення зазначається строк, протягом якого іноземець або особа без громадянства повинні виїхати з України. Зазначений строк не повинен перевищувати 30 днів з дня прийняття рішення. При цьому, рішення про примусове повернення іноземців та осіб без громадянства може супроводжуватися заборонаю щодо подальшого в'їзду в Україну строком на три роки. Строк заборони щодо подальшого в'їзду в Україну обчислюється з дня винесення такого рішення.

Примусове видворення передбачено ст.30 ЗУ «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства». Такий захід має місце, якщо особа здійснила адміністративне правопорушення та понесла адміністративну відповідальність. Рішення про примусове видворення приймається центральним органом виконавчої

влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері міграції, органами охорони державного кордону (за незаконне перетинання державного кордону) або органами Служби безпеки України на підставі винесеної за їх позовом постанови адміністративного суду примусово видворити з України іноземця та особу без громадянства, якщо вони не виконали в установлений строк без поважних причин рішення про примусове повернення або якщо є обґрунтовані підстави вважати, що іноземець або особа без громадянства ухилятимуться від виконання такого рішення, крім випадків затримання іноземця або особи без громадянства за незаконне перетинання державного кордону України поза пунктами пропуску через державний кордон України та їх передачі прикордонним органам суміжної держави. Рішення про примусове видворення приймається уповноваженими на те органами з наступним повідомленням протягом 24 годин прокурора розміщує іноземців та осіб без громадянства у пунктах тимчасового перебування таких осіб (протягом строку, необхідного для виконання рішення суду про примусове видворення, але не більше як 12 місяців), які незаконно перебувають на території України.

При цьому, відповідно до статті 31 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» забороняється примусово повертати і видворяти іноземців до країн: де їх життю або свободі загрожуватиме небезпека за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань; де їм загрожує смертна кара або страта, катування, жорстоке, нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження чи покарання; де їх життю або здоров'ю, безпеці або свободі загрожує небезпека внаслідок загальнопоширеного насильства в ситуаціях міжнародного або внутрішнього збройного конфлікту, чи систематичного порушення прав людини, або природного чи техногенного лиха, або відсутності медичного лікування чи догляду, який забезпечує життя; де їм загрожує видворення або примусове повернення до країн, де можуть виникнути зазначені випадки.

Примусове повернення не застосовується до іноземців та осіб без громадянства, які не досягли 18-річного віку, до іноземців та осіб без громадянства, на яких поширюється дія Закону України «Про беженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту».

Таким чином, проаналізувавши особливості відповідальності іноземців та осіб без громадянства, можна зробити висновок, що дані особи користуються національним режимом, тобто мають такі ж права і обов'язки, як і громадяни, за виключенням певних обмежень, що встановлюються Конституцією та Законами України. В цілому, іноземці та особи без громадянства відповідають за адміністративні правопорушення, як і громадяни України. Проте для здійснення більш ефективної функції покарання та для попередження подібних правопорушень, до іноземців та осіб без громадянства застосовується такі види примусових заходів, як примусове повернення, скорочення строку перебування та примусове видворення. Додатковим для них заходом адміністративного примусу є заборона в'їзду в Україну на певний строк.

ПРИВАТНИЙ ДЕТЕКТИВ ПОСПІШАЄ НА ДОПОМОГУ

У розвинених демократичних країнах світу на сьогодні склалася така ситуація, коли недержавний сектор безпеки давно переважає над державним. Значного розповсюдження набули охоронні та детективні агентства, служби безпеки комерційних підприємств, що мають на меті взаємодію із правоохоронними органами.

Недержавні форми забезпечення безпеки підприємництва є надійним фільтром для використання неправомірних форм діяльності на внутрішньому ринку, сприяючи ефективному розвитку та ліквідації тіньової політики, корупційних проявів.

Вагоме місце серед недержавних утворень займають детективні агентства. Неможна сказати, що діяльність цього утворення є незаконною і в її основі немає певних правил, адже зараз в Україні, на жаль, поки що немає спеціального закону, який би регулював діяльність приватних детективів і детективних агентств. Тому детективи або компанії, які надають ці послуги, керуються насамперед нормами цивільного законодавства. Свою роботу вони повинні будувати на принципах законності, дотримання прав людини, збереження професійної таємниці та конфіденційності, а також взаємодії з відповідними правоохоронними та іншими державними органами. У цій ситуації приватні детективи свою діяльність мають обмежувати рамками закону, в іншому випадку їм не уникнути судових розглядів. Зараз в активній фазі йде розробка законопроекта «Про приватну детективну діяльність».

Отже, постає питання що являє собою приватна детективна діяльність? До неї законопроект відносить «підприємницьку діяльність, спрямовану на надання приватними детективами й детективними агентствами на договірній основі замовникам професійних послуг з метою забезпечення захисту прав та інтересів замовників. Також до цієї діяльності прирівняна детективна діяльність персоналу служб безпеки суб'єктів господарювання (банків та інших компаній)».

Для більш точного розуміння суті питання варто зазначити, що детективні агентства – це детективне бюро, агентство, фірма, інше недержавне підприємство (що є юридичною особою і має відповідну ліцензію), для якого приватна детективна діяльність є одним з основних видів діяльності. Таким чином, суб'єктами приватної детективної діяльності визначені приватні детективи, детективні агентства та служби безпеки суб'єктів господарювання.

Попит на послуги приватних детективів у всьому світі постійно зростає. За останніми даними, близько 70% американських підприємців віддають перевагу послугам поліції приватного розслідування, а в Європі з проханням про стеження або розшук до недержавних структур хоча б раз у житті звертався кожен десятий. Українці теж не нехтують такими послугами: за статистикою, до детективних агентств зверталось більше 15% громадян. Переважають за кількістю замовлень родинні проблеми, а конкретно — доказ зради чоловіка. Цю послугу замовляють з меркантильних міркувань, аби розірвати шлюбний контракт на вигідних умовах. До послуг розшуку теж вдаються досить часто. Причому, шукають не тільки однокласників, кохану

дівчину або зниклу собачку — нерідко до детективного агентства звертаються громадяни, зневірені знайти зниклих близьких за допомоги міліції.

Чи є підставою відсутність фінансування з боку держави прірвою у виникненні такого агентства? Напевно, що ні. Для створення агентства існує певна процедура реєстрації в Міністерстві юстиції України, а також вимоги до кандидатів на зайняття посади детектива. Зокрема, кандидатом на зайняття посади детектива є громадянин України з вищою юридичною освітою, який має стаж роботи не менш ніж п'ять років на посадах дізнавачів, слідчих, суддів, прокурорів, помічників прокурорів, помічників приватних детективів та працівників, які здійснювали оперативно-розшукову діяльність та ін., і який отримав особисту ліцензію.

Для забезпечення стійкого й ефективного розвитку економічних відносин в Україні вже давно виникла необхідність створення системи безпеки недержавного сектору безпеки. З одного боку, це забезпечить рівні умови в економічних відносинах усім суб'єктам ринку, незалежно від форм власності, ліквідує тіньову політику, а з іншого — надасть можливість фізичним та юридичним особам змогу захищати свої права шляхом залучення приватних детективів.

Науковий керівник: к.ю.н., асистент кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності Національного юридичного університету Мех Юлія Володимирівна

*Каунова Таміла Віталіївна
студент 2 курсу Полтавсько юридичного інституту
Національного університету „Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого”*

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЛІКАРІВ

Проблема захисту прав і законних інтересів громадян, у сфері охорони здоров'я має виняткове політичне й соціальні значення. Відповідальність медичних працівників під час здійснення ними професійних обов'язків стає дедалі актуальнішою у зв'язку з погіршенням якості медичної допомоги. Нині спостерігається значна кількість випадків звернення громадян до органів захисту через некваліфіковану медичну допомогу. У зв'язку з такими тенденціями відповідальність лікарів набуває свого поширення.

Адміністративна відповідальність медичного працівника — це різновид юридичної відповідальності, що полягає в застосуванні до медичних працівників, які вчинили адміністративні проступки, особливих санкцій — адміністративних стягнень.

Розгляд адміністративної відповідальності в ракурсі питань юридичної відповідальності медичних працівників виправданий у зв'язку з тим, що адміністративні порушення негативні самі по собі й створюють передумови для виникнення майнових та кримінальних правопорушень. Тому розкриття основних особливостей адміністративного і трудового законодавства щодо правопорушень медиків необхідне й актуальне. Розгляд у єдиному блоці адміністративної, дисциплінарної і кримінальної відповідальності пояснюється тим, що часто вони дуже тісно взаємопов'язані в одному медичному правопорушенні.

Як свідчить практика до найбільш поширених можна віднести злочини, які пов'язані з професійною діяльністю медичних працівників, такі як: неналежне виконання професійних обов'язків, що спричинило зараження особи вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби (ст. 131 ККУ); розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби (ст. 132 ККУ); незаконне проведення абортів (ст. 134 ККУ); неналежне виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей (ст. 137 ККУ); незаконна лікувальна діяльність (ст. 138 ККУ); ненадання допомоги хворому медичним працівником (ст. 139 ККУ); неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником (ст. 140 ККУ); порушення прав пацієнта (ст. 141 ККУ); порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини (ст. 143 ККУ); насильницьке донорство (ст. 144 ККУ); незаконне розголошення лікарської таємниці (ст. 145 ККУ). Але, у зв'язку з ускладненням інституту відповідальності постає питання про можливість та шанси притягнення медичних працівників, установ саме до кримінальної відповідальності. Для цього потрібно довести неправильність конкретних дій (бездіяльність) лікаря, сам факт заподіяння шкоди здоров'ю пацієнта, завдання йому матеріального й морального збитку, а також встановити відповідні причинно-наслідкові зв'язки. В такому випадку значущість адміністративного права та адміністративно-правової відповідальності є більш важливою та простішою. В цьому контексті виникає доцільність більш широкого кола застосувань до медичних працівників саме адміністративних стягнень, таких як: попередження; штраф; **тимчасове відсторонення від заняття медичною практикою, позбавлення права на здійснення медичної діяльності**, виправні роботи; адміністративний арешт. Підтвердженням цьому є те що, процес накладення таких стягнень є простішим в реаліях практики притягнення медичних працівників до відповідальності, ніж наприклад, позбавлення волі.

Не може розглядатись як підстава для накладення стягнення невиконання трудових обов'язків медичним працівником за відсутності належного медичного устаткування, нормальних умов праці, належної кваліфікації медичного персоналу.

Особливістю правового статусу медиків щодо дисциплінарної відповідальності є їх подвійний статус - як працівників конкретного медичного закладу (типові відносини працівника і роботодавця) і як медиків за кваліфікацією, тобто осіб, зобов'язаних надавати невідкладну медичну допомогу в будь-якому місці. Іншими словами, професійні обов'язки лікарів ширші, ніж їх трудові обов'язки, що виконуються за місцем праці.

Як свідчить практика випадки притягнення медичних працівників до відповідальності є поодинокі. То ж однією з важливих проблем є відсутність окремої глави, присвяченої адміністративним правопорушенням, які посягають на суспільні відносини у сфері охорони здоров'я. Виділення окремої глави, присвяченої адміністративним правопорушенням, які посягають на суспільні відносини у сфері охорони здоров'я, є позитивним явищем. Можна сподіватись, що це слугуватиме основою для покращання як правового забезпечення медичної діяльності, так і функціонування самої системи охорони здоров'я населення.

ЩОДО ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ПОРУШЕНЬ МИТНИХ ПРАВИЛ

Посилення митними органами боротьби з митними правопорушеннями, в першу чергу за рахунок використання всіх наданих законом адміністративно-примусових засобів, обумовлюють актуальність і важливість ґрунтовних досліджень питань, пов'язаних із притягненням до адміністративної відповідальності за митні правопорушення.

Однією зі складових ефективного застосування відповідної норми митного законодавства є саме правильна кваліфікація порушень митних правил, оскільки кваліфікація адміністративних деліктів - це встановлення і процесуальне закріплення точної відповідності ознак вчинених особою протиправних дій або бездіяльності до ознак складу делікту, передбаченого адміністративним законодавством. У зв'язку з цим, правозастосовча практика митних органів при кваліфікації деяких порушень митних правил потребує законодавчого удосконалення.

До цього часу залишається проблемою правильна кваліфікація деяких видів порушень митних правил, об'єктом посягання яких є порядок переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України.

Відзначимо, що кваліфікація адміністративних правопорушень є одним з етапів використання адміністративно-правової норми, метою якої є встановлення підстав для застосування адміністративної відповідальності до особи, що вчинила протиправні дії. Правильна кваліфікація забезпечує законність прийняття рішення про відповідальність порушника та здійснення згідно із законом необхідних адміністративно-процесуальних дій. Проте правозастосовна практика, що склалася в митних органах при кваліфікації окремих видів порушень митних правил потребує законодавчого удосконалення та вирішення низки проблемних питань, які пов'язані з притягненням правопорушників до відповідальності.

Однією з таких проблем є необхідність доповнення об'єктивної сторони ч. 2 ст. 469 Митного кодексу України (надалі – МКУ) «Неправомірні операції з товарами, митне оформлення яких не закінчено, або з товарами, що перебувають на тимчасовому зберіганні під митним контролем» діями щодо розпорядження та користування товарами без дозволу митного органу. Саме до такого висновку приходять і митні органи, які уповноважені на накладення стягнення і суди, що розглядають справи в порядку апеляції або касації.

Ми також підтримуємо таку позицію і вважаємо за доцільне викласти ч. 2 ст. 469 МКУ в редакції: «здійснення операцій з товарами, транспортними засобами, що перебувають під митним контролем, а саме зміна їх стану [...] користування або розпорядження ними без дозволу митного органу...». Крім того, ще одним суттєвим недоліком зазначеної статті є відсутність в диспозиції статті такого поширеного

предмета правопорушення, як транспортний засіб. Цю прогалину теж необхідно усунути.

Проблемою залишається також і порядок розгляду справ за ст. 204-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення «Незаконне перетинання або спроба незаконного перетинання державного кордону України» та ст. 482 МК України «Переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України поза митним контролем». Так, за кожним фактом виявлення товарів, які правопорушники незаконно переміщують поза митним контролем, військовослужбовці та посадові особи Державної прикордонної служби складають протоколи про адміністративне правопорушення за ст. 204-1 КУпАП. Відразу після документування військовослужбовцями прикордонних військ факту незаконного перетину державного кордону, матеріали про дане правопорушення направляються для розгляду в суди за місцем вчинення правопорушення. Проте, на практиці суміжне правопорушення, що передбачене ст. 482 МКУ, може бути розглянуто тільки за умови обвинувального рішення суду, тобто про накладення адміністративного стягнення за ст. 204-1 КУпАП. Крім того, протокол про порушення митних правил за ст. 482 МКУ може бути складений за умови застосування стягнення за ст. 204-1 КУпАП. Правозастосовній практиці відомі поодинокі випадки, коли суди взагалі об'єднують справи за ст. 204-1 КУпАП та ст. 482 МКУ, що не передбачено ні адміністративним, ні митним законодавством. У ході проведеного аналізу рішень суду по справах про порушення митних правил встановлено, що закрита адміністративна справа за ст. 204-1 КУпАП робить безперспективним відкриття провадження про порушення митних правил за ст. 482 МКУ.

Вважаємо, що така негативна практика дає можливість ухилення правопорушників від відповідальності, а посадові особи митних органів фактично не мають правових засобів впливу на суди в разі виявлення фактів переміщення товарів поза митним контролем.

Недоліком чинного Митного кодексу України є й формулювання диспозиції ст. 481 «Перевищення строку тимчасового ввезення або тимчасового вивезення товарів», оскільки предметом даного правопорушення законодавець вважає тільки товари, але якщо звернути увагу на те, що поняттям «товари», згідно зі ст. 4 МКУ, не охоплюються транспортні засоби комерційного призначення, то фактично це позбавляє можливості притягти винного в цій ситуації до відповідальності.

Як підсумок, можна зробити висновок, що зазначені диспозиції проаналізованих статей повинні бути сформульовані більш точно без припускання подвійних трактувань під час кваліфікації правопорушення. Тому вважаємо, що проведений аналіз та запропоновані зміни до діючого митного законодавства сприятимуть усуненню недоліків під час притягнення правопорушників до відповідальності та позитивно вплинуть на правозастосовчу практику митних органів і судів, що приймають безпосередню участь у розгляді справ про такі правопорушення.

ЩОДО ПРОБЛЕМИ ДОСТУПУ ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Отримання і поширення публічної інформації є початком реалізації прав і свобод особи і громадянина. Дуже щільно пов'язана публічна інформація саме с органами виконавчої влади, які дуже часто не належним чином її надають громадянам на їх вимогу або взагалі її не надають, порушуючи таким чином права людини і громадянина. Тому, на даний час це є дуже актуальна проблема і стосується кожного.

Однією з найважливіших засад функціонування Європейського адміністративного простору є відкритість та прозорість публічної адміністрації. У державах з демократичним режимом діють відповідні політико-правові механізми, спрямовані на досягнення максимальної прозорості в діяльності органів влади. Прозора влада повинна належним чином забезпечувати діалог з громадськістю на всіх етапах прийняття рішень та постійний доступ до повної інформації про діяльність органів державної влади та її посадових осіб відповідно до чинного законодавства. Від прозорості влади, від якості інформування громадськості про діяльність її органів в демократичній державі також залежить ефективність діяльності публічної адміністрації.

Для того, щоб чітко вирішити цю проблему та її головні аспекти, треба спочатку звернутися до поняття публічної інформації. Згідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації», підпублічною інформацією розуміється відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень.

Це визначення є не дуже вдалим, оскільки в ньому допущено вельми поширену логічну помилку – так би мовити «те ж саме» визначається за допомогою «того ж самого». Виходить, що публічна інформація і є інформація, але тільки документована, яка, в свою чергу, пояснюється через поняття власника інформації. А власник інформації, виявляється, це фізична або юридична особа, яка отримує або створює публічну інформацію у вигляді документа.

Відзначимо, що на сьогодні існує багато труднощів у сфері доступу громадян до публічної інформації (якою володіють органи державної влади та органи місцевого самоврядування). Органи державної влади та органи місцевого самоврядування фактично безпідставно відмовляють у наданні інформації, відносячи її до інформації з обмеженим доступом; неправомірно застосовуються грифи обмеження доступу до інформації “опублікуванню не підлягає”, “не для друку”, “для службового користування”; існують великі труднощі в отриманні громадянами локальних нормативно-правових актів місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, не говорячи вже про проекти таких актів.

Органи державної влади та органи місцевого самоврядування не повністю виконують вимогу оприлюднювати інформацію про свою діяльність (в тому числі через мережу Інтернет). Не всі внутрішньовідомчі акти публікуються в офіційних

виданнях і, таким чином, державні органи стають подібними до власників інформації, які на власний розсуд приймають рішення про надання або відмову у наданні інформації.

Проблемою доступу до публічної інформації та її забезпеченням займались провідні дослідники правової науки. Зокрема цю проблему досліджували І.Арістова, яка визначила роль преси в правовому інформуванні громадян України; О.Денісова, що досліджувала питання доступу до публічної інформації; М.Демкова, що дослідила питання у сфері доступу громадян до публічної інформації, якою володіють органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Питанням доступу до офіційної правової інформації займався О.Яременко, а В. Кузенкорозкрила зміст правового регулювання права громадян на інформацію в сфері державного управління.

Проблема доступу до публічної інформації набула особливої актуальності в 2011 році, оскільки з цього часу згідно з рішенням Кабінету Міністрів України від 20.10.2011 р. (згідно з витягом з протоколу № 76 засідання Уряду від 20.10.2011р.) фактично було припинена практика надання роз'яснень норм права центральними органами виконавчої влади. Однак таке рішення суперечить принципам публічності та прозорості влади.

Існує багато причин такої проблеми щодо публічної інформації та тяжкості доступу до неї. Однією з причин існування такої ситуації є недосконале законодавство України про доступ до публічної інформації, яке не відповідає сучасному рівню розвитку інформаційних відносин та не в змозі адекватно вирішувати проблеми, що виникають.

Спираючись на все вищезазначене, можна зробити висновок, що до основних проблем, які пов'язані з доступом громадян до публічної інформації, і відповідно стоять на перешкоді забезпечення прозорості діяльності публічної адміністрації та забезпечення прав громадян відносяться:

1. наявність та широке неправомірне застосування грифів обмеження доступу до інформації;
2. хаотичний розвиток інформаційного законодавства, який полягає в існуванні великої кількості нормативно-правових актів про інформацію різних рівнів, що суперечать одне одному;
3. невпорядкованість термінології інформаційного законодавства, що нерідко приводить до різного застосування правових норм на практиці;
4. неналежне виконання вимоги органами влади оприлюднювати інформацію про свою діяльність;
5. відсутність реальних механізмів забезпечення відповідальності за порушення інформаційного законодавства.

Таким чином є необхідність суттєвого оновлення законодавства України про доступ до публічної інформації, а також перевірка органів публічної влади, які володіють цією інформацією для того, щоб вимоги громадян, направлені до них для надання відповідної документованої інформації були законно розглянуті.

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУДДІВ

Суди мають бути незалежними та самостійними здійснюючи правосуддя на основі Конституції і законів України, забезпечуючи при цьому принцип верховенства права. Однак останнім часом збільшується недовіра до суддів.

Актуальність та своєчасність теми дослідження зумовлена низкою чинників. По-перше, ефективність механізму притягнення суддів до юридичної відповідальності є завжди гострою темою в будь-якій державі незалежно від рівню її розвитку чи політичного режиму. По-друге, з огляду на проведення судової реформи в Україні, основним етапом якої було прийняття нового Закону України «Про судоустрій і статус суддів» 07.07.2010 р., важливим є дослідження змін у порівнянні з попередніми нормативно-правовими актами та надання пропозицій щодо вдосконалення існуючої нормативно-правової бази. Також не слід забувати, що кількість скарг на суддів зростає щороку, що свідчить про необхідність вдосконалення їх правового статусу, який, як відомо, включає в себе і порядок притягнення до юридичної відповідальності.

Тема дослідження не є достатньо розробленою у науковій літературі. Найбільш ґрунтовно до розкриття питання юридичної відповідальності суддів підійшли такі науковці як О. В. Гончаренко та Л. Є. Виноградова, окремі аспекти висвітлено у працях І.В. Назарова та Р.Р. Трагнюка.

Перш за все, слід зазначити, що КУпАП не встановлює для суддів винятків з загального режиму адміністративної відповідальності. Звідси випливає, що суддя, як і інші особи, має відповідати за вчинений адміністративний проступок, тому адміністративне провадження щодо суддів здійснюється за стандартними правилами. Однак застосування заходів забезпечення провадження та накладання стягнень відбувається з урахуванням особливого статусу судді.

Особливий статус судді регламентовано статтями 47, 48 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів», положення яких не зазнали значних змін у порівнянні із ЗУ «Про статус суддів», який втратив чинність. Відповідно до п.2 ч.2 ст.47 згаданого Закону, незалежність судді забезпечується недоторканністю та імунітетом судді. Ця норма означає, що без згоди Верховної Ради України суддя не може бути затриманий чи заарештований до винесення судом обвинувального вироку. Ст. 48 встановлює, що суддя, затриманий за підозрою у вчиненні діяння, за яке встановлена кримінальна чи адміністративна відповідальність, повинен бути негайно звільнений після з'ясування його особи. Суддя не може бути підданий приводу чи примусово доставлений до будь-якого органу чи установи, крім суду. Проникнення в житло або інше володіння судді чи його службове приміщення, особистий чи службовий транспорт, проведення там огляду, обшуку чи виїмки, прослуховування його телефонних розмов, особистий обшук судді, а так само огляд, виїмка його кореспонденції, речей і документів можуть провадитися лише за судовим рішенням.

Порівнюючи цей перелік з видами заходів забезпечення провадження (Глава 20 КУпАП), можна дійти до висновку, що до судді не можуть бути застосовані наступні заходи: адміністративне затримання, особистий огляд, огляд речей, вилучення речей і документів, огляд особистого чи службового транспорту, примусове доставлення у будь-який державний орган.

Дискусійним є питання щодо обмеженого чи повного переліку адміністративних стягнень, що можуть накладатися на суддів. Більшість науковців схиляються до думки, що недоторканність суддів виключає можливість застосування таких стягнень, як громадські, виправні роботи чи адміністративний арешт.

Надзвичайно гострим та проблемним є питання практичної реалізації адміністративної відповідальності суддів. Як правило, для притягнення особи до цього виду юридичної відповідальності необхідною умовою є складання протоколу. Однак враховуючи особливий статус суддів, органи внутрішніх справ не мають повноважень для складання протоколів щодо суддів. З огляду на незалежність та недоторканність суддів та конституційну заборону на затримання чи арешт судді без згоди Верховної Ради, не може здійснити цих дій і прокуратура.

Тому досить доречною і обґрунтованою видається поширена думка щодо необхідності заміни адміністративної відповідальності суддів на дисциплінарну. Пропонується внести доповнення до чинного КУпАП про те, що протокол про адміністративне правопорушення, вчинене суддею, повинен складатися в разі вчинення всіх, без винятків, випадків для того, щоб суддівській громаді було відомо про поведінку судді, який сам вчинив адміністративне правопорушення. Такий протокол протягом 3 днів повинен бути надісланий до відповідної кваліфікаційної комісії залежно від місця роботи судді і може бути джерелом доказів у дисциплінарному провадженні. Про результати розгляду комісія не повинна повідомляти орган, який надіслав протокол про адміністративне правопорушення, виходячи з принципу конфіденційності. Зручність такого нововведення зумовлена також відсутністю необхідності затримання, арешту чи примусового доставлення судді до суду для заповнення протоколу.

Отже, варто зазначити, що особливий статус судді, що реалізується зокрема через надання суддям недоторканності та імунітету, значно впливає на притягнення до адміністративної відповідальності. Безсумнівною є необхідність вирізнення суддів з-поміж інших осіб, що підлягають адміністративній відповідальності, однак в цілому станом на сьогодні механізм притягнення суддів до адміністративної відповідальності виглядає досить недосконалим. При подальших змінах до цього правового інституту необхідно дотримуватися балансу між уникненням можливості зловживання суддями своїм становищем та дійсним гарантуванням їх незалежності.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри публічного права Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого, Куц О. Є.

*Мельничук Анна Юріївна
студентка 2 курсу Полтавського юридичного інституту
Національного університету „Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого”*

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Україна стала на шлях побудови правової, демократичної держави в якій особливе місце займають загальнолюдські цінності. Однією із найголовніших умов побудови такої держави є забезпечення прав і свобод людини, особливо дитини, чітке правове визначення статусу неповнолітніх, як суб'єктів адміністративної відповідальності, підвищення ефективності заходів, які спрямовані на надійне забезпечення їх

правового захисту, підвищення ефективності діяльності державних органів щодо попередження правопорушень серед цієї категорії осіб.

Питання, які стосуються адміністративної відповідальності неповнолітніх осіб висвітлювали у працях такі науковці: О.Б. Андрєєва, О.М. Бандурко, Ю.П. Битяк, І.Л. Бородіна, І.П. Голосніченка, С.Т. Гончарука, Є.В. Додіна, Р.А. Калюжного, Л.В. Ковалюк, В.К. Колпакова, А.Т. Комзюка, С.П. Котелейчука, Д.М. Лук'янець, О.І. Остапенка, М.М. Тищенко та інші.

Адміністративній відповідальності неповнолітніх притаманні як загальні ознаки адміністративної відповідальності так і особливі. Серед загальних можна виділити: адміністративна відповідальність виступає як засіб охорони суспільних відносин; адміністративна відповідальність накладається за правопорушення, які є суспільно шкідливими; адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачені КУпАП, настає, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою кримінальної відповідальності; у випадку порушення вимог адміністративно-правових норм відповідальність настає перед державою; адміністративна відповідальність настає за порушення лише тих адміністративно-правових норм, які охороняються адміністративними санкціями.

Щодо особливих ознак адміністративної відповідальності неповнолітніх, то О.Л.Чернецький виділяє серед них наступні: носить виховний та нематеріальний характер, так як до неповнолітніх у віці від шістнадцяти до вісімнадцяти років, як правило, застосовуються заходи впливу, які не є адміністративними стягненнями; за вчинення адміністративних правопорушень в окремих випадках неповнолітні віком від 16 до 18 років можуть нести адміністративну відповідальність на загальних підставах; до неповнолітніх не застосовується адміністративний арешт, про що зазначено у ст.32 КпАП; адміністративна відповідальність неповнолітніх носить лише судовий характер (виключно судами розглядаються справи про адміністративні правопорушення вчинені неповнолітніми); вчинення правопорушення неповнолітнім є обставиною, що пом'якшує відповідальність; коли під час вчинення адміністративного правопорушення шкоду заподіяно неповнолітнім, який досяг шістнадцяти років і має самостійний заробіток, а сума шкоди не перевищує одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян, суддя має право покласти на неповнолітнього відшкодування заподіяної шкоди або зобов'язати своєю працею усунути її.

При досягненні шістнадцятирічного віку неповнолітній набуває адміністративної деліктоздатності і, відповідно, обов'язку нести відповідальність особисто за скоєння адміністративного правопорушення.

На думку С.Г.Стеценка, усі правопорушення, за вчинення яких неповнолітні можуть бути притягнуті до адміністративної відповідальності, можна розділити на три групи: 1) правопорушення, за вчинення яких до неповнолітніх застосовуються заходи впливу, передбачені ст.24-1 КУпАП; 2) правопорушення, за вчинення яких неповнолітні підлягають адміністративній відповідальності на загальних підставах, або до зазначених осіб можуть бути застосовані заходи впливу; 3) правопорушення, за вчинення яких неповнолітні підлягають адміністративній відповідальності виключно на загальних підставах.

Заходи впливу, що застосовуються до неповнолітніх, – це різновид заходів адміністративної відповідальності, які полягають у державному осуді неправомірної поведінки особи і певному обмеженні її прав і законних інтересів. Дані заходи зумовлюються тим, що законодавство має бути гуманним щодо неповнолітніх

правопорушників, враховуючи особливості психіки неповнолітнього та його соціальний статус.

Відповідно до ст.24-1 КУпАП до неповнолітніх у віці від 16 до 18 років можуть бути застосовані такі заходи впливу: 1) зобов'язання публічно вибачитися або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого; 2) попередження; 3) догана або сувора догана; 4) передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічному або трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їх прохання.

Отже, можна стверджувати, що адміністративна відповідальність неповнолітніх має свої певні особливості, які зумовлені перш за все метою застосування заходів впливу. На нашу думку, заходи впливу, які застосовуються до неповнолітніх, не є адміністративними стягненнями. Це реакція держави на протиправну поведінку неповнолітнього, яка має превентивну (виховну функцію). При застосуванні заходів адміністративного впливу на неповнолітніх акцент зміщується із покарання на виховання, превенцію та підвищення рівня правосвідомості неповнолітнього правопорушника.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри публічного права Полтавського юридичного інституту Куц О.Є.

*Миколайчик Тарас Іванович
Полтавський юридичний інститут
НЮУ ім. Ярослава Мудрого,
студент 2 курсу*

ОЗНАКИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ДОГОВОРУ:

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Наявність в галузі адміністративного права адміністративного договору було визнано ще на початку ХХ ст. Тому питання адміністративного договору не є новим в даній науці. Вони сьогодні є частиною юридичної дійсності і вже некоректно ставити питання щодо прийнятності чи неприйнятності даної форми здійснення владних управлінських прав. Але увага юридичній природі адміністративного договору, що визначає його виняткову роль у державі, вплив на діяльність суб'єктів державного управління, навіть сьогодні у юриспруденції практично не приділяється, що й визначає актуальність даної тематики.

Проблематикою адміністративних договорів досліджували низка науковців

:Ц.Ямпольська, В.Новоселов, В.Юсупов, В.Рудашевський, Б.Лазарєв. Поміж нинішніх дослідників вищенаведеного інституту необхідно відзначити українських науковців та практиків: К.Афанасєва, О.Констанція, В.Стефанюка, А. Васильєва, Ю. Битяка . Серед російських вчених - Ю.Тихомиров, Д.Бахрах.

В рамках юридичної природи адміністративного договору слід дослідити основні ознаки, принципи, які відображають тенденції суспільного розвитку, вимоги суспільства, та елементи, притаманні адміністративному договору.

За визначенням п.14 ст.3 Кодексу адміністративного судочинства адміністративний договір - це дво- або багатостороння угода, зміст якої складають права та обов'язки

сторін, що впливають із владних управлінських функцій суб'єкта владних повноважень, який є однією із сторін угоди.

Ообливості договору найбільш яскраво помітні, коли виявляється його взаємодії з іншими правовими формами державного управління, оскільки адміністративний договір завжди пов'язаний з здійсненням функцій державної виконавчої влади. Заступник голови правління Центру політико-правових реформ - Роман Куйбіда, зазначив, що необхідними ознаками адміністративного договору є:

суб'єктна - обов'язковою стороною у ньому є суб'єкт владних повноважень; та предметна - його змістом (предметом) є права та обов'язки сторін, що впливають із владних управлінських функцій суб'єкта владних повноважень. К.К. Афанасьєв зазначав, що адміністративний договір - це добровільна угода двох чи більше суб'єктів адміністративного права, один з яких наділений власними або делегованими повноваженнями у сфері державного управління з приводу вирішення питань виконавчого чи розпорядчого характеру, яка укладена у формі правового акта, що встановлює їх взаємні права, обов'язки та відповідальність. Серед головних ознак автора слід виділити: участь органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування, як обов'язкової сторони; практичне виконання даними органами повноважень; дані дії виконуються у сфері державного управління; відносини установлені договором повинні бути урегульовані і захищені нормами різних галузей права, але на базі норм адміністративного права.

Посилаючись на законодавче визначення адміністративного договору, сформульованого у п.14 ст.3 Кодексу адміністративного судочинства України, головний науковий співробітник Інституту держави і права ім. В.М. Корецького, доктор юридичних наук Є.Б. Кубко зазначив, що процесуальне законодавство визначаючи договір, як матеріально-правове поняття, не дає при цьому чітких уявлень про його предмет. Наголошуючи при цьому на тому, що найбільш важливою ознакою, є вказівка на те, що зазначені договори укладаються у публічних інтересах або на захист публічних інтересів, що цілком справедливо з точки зору визначення природи такого договору. На нашу думку потрібно звернути увагу на те, що критерій «публічний інтерес», не може бути єдиним засобом відмінності адміністративного договору від інших договорів. І.Самсін та Н.Іваницька припускають, що публічний інтерес сполучають договори в один клас. З даним припущенням не можна погодитись. Адже, як заявляє О.І. Харитонова, публічний інтерес є скоріш метою укладення адміністративного договору. Посилаючись на правові розробки даного питання в Німеччині автори підкріплюють, що в даній країні ознакою договору є обумовлені в ньому обов'язки, які потрібні для здійснення розпорядження, або, які містять публічно-правовий характер. Акцентуючи увагу на соціальному призначенні договору, що полягає у вдосконаленні системи управління Є.Кубко визначив більш надійний критерій для розмежування адміністративних і цивільно-правових договорів, є мета укладення таких договорів. Як і В.Куйбіда, Є.Кубко визначає, що однією зі сторін обов'язково має бути відповідний державний орган, незважаючи на інших суб'єктів: інституцій, фізичних та юридичних осіб та ін.

На нашу думку умови адміністративного договору повинні виходити за межі регулювання в цивільному праві. Тобто, адміністративний договір зобов'язаний містити положення, яке має значення лише для відповідної управлінської діяльності і не регулюється цивільним правом.

Отже, характерними ознаками адміністративного договору являються: договір виступає як особливий спосіб реалізації виконавчої влади; укладення адміністративного договору — функція, що пов'язана з виконанням операцій, які регламентовані нормами права; адміністративний договір — це правова форма функцій компетентних суб'єктів; процедурно-процесуальна регламентація — це договірні відношення, що являються наслідком об'єктивної потреби договірних відношень.

Вважаємо за потрібне підсумувати, що розвиток інституту адміністративного договору перебуває на стадії розвитку. Вдосконалення матеріального законодавства України повинно відобразитись на проблемах адміністративного договору. Розгляд даного питання у контексті джерел права, є надзвичайно цінним як у теоретичному, так і в практичному аспекті, та вимагає чергового визначення рис даної законодавчої форми управлінської діяльності.

Санченко Дмитро Євгенович
студент III курсу юридичного факультету
Київського університету права
Національної академії наук України

АДМІНІСТРАТИВНА РЕФОРМА ЯК КОМПЛЕКСНЕ ПОЛІТИКО-ПРАВОВЕ ЯВИЩЕ

З моменту коли почала відстоюватися позиція необхідності адміністративного реформування органів державної влади, не могли знаходитися осторонь будь-які сфери державної діяльності. Понад два десятки років відбувається наближення України до європейських цінностей, і насамперед стандартів життя XXI століття.

Управління – складне і багатогранне явище. По-перше, здійснювана державою адміністративна (обслуговуюча) діяльність мала як позитивні, так і негативні риси. Серед останніх зокрема особливо мало місце «гальмівне» явище – бюрократизм.

Поняття «бюрократизм» визначається як хвороба системи управління, панування канцелярії, формалістики, домінування букв наказу над суттю справи [2, с.557]. Саме бюрократія стала одним із чинників та необхідним поштовхом для проведення адміністративної реформи – реформи публічної адміністрації, що полягало у вдосконаленні інституційних, правових, організаційних та інших засад функціонування державного апарату, що забезпечує розвиток країни.

По-друге: зміст адміністративної реформи полягає, з одного боку, у комплексній перебудові існуючої в Україні системи державного управління всіма сферами суспільного життя. З іншого – у розбудові деяких інститутів державного управління, яких Україна ще не створила як суверенна держава. Метою адміністративної реформи є поетапне створення такої системи державного управління, що забезпечить становлення України як високорозвинутої, правової, цивілізованої європейської країни з високим рівнем життя, соціальної стабільності, культури та демократії. Її метою є також формування системи державного управління, яка стане близькою до потреб і запитів людей, а головним пріоритетом діяльності буде служіння народowi, національним інтересам [4].

Важливе питання коли ж саме почалася та реформа про яку били на сполох. Вважається, що активізація реформування почалася з 90-х років незалежної України. На виконання розпорядження Президента України (Указ «Про підготовку проекту

Концепції реформування політичної системи України» від 2001р.) науковою групою було підготовлено дану концепцію, яка згодом не мала законодавчого втілення.

З 2004р. після тривалих пошуків компромісу між Президентом, Урядом та Парламентом України було дійдено згоди щодо внесення змін до Основного закону України (юридично було закріплено парламентсько-президентську форму правління, задекларовано необхідність конституційної реформи) [2, с. 341].

Конституційна та адміністративна реформа в певній мірі не є віддаленими поняттями. Вважаємо, що адміністративне право – це детальне конституційне право. Відтак, адміністративна реформа стосується «секторної» складової – виконавчої влади, а конституційна – законодавчої, судової та виконавчої.

Умовно адміністративна реформа розподіляється на п'ять блоків: економічний, судовий, реформу кримінальної юстиції, впровадження антикорупційного законодавства, а також реформи політичної системи [6].

Оскільки суспільні процеси постійно трансформуються, мають динамічний характер, то питання перерозподілу владних повноважень, «розвантаження» керівних структур, розширення співпраці та рух в європейський вимір ознаменувалися запровадженням Концепції адміністративної реформи в Україні від 1998р., а також необхідністю прийняття Закону України «Про Кабінет Міністрів» (прийнятий 2010р. – з березня 2014р. втратив чинність) [2, с. 350].

Вподалі з 2004р. була прийнята численна кількість Указів Президента України («Положення про Державну комісію з проведення в Україні адміністративної реформи», затверджені Указом Президента України від 2 жовтня 1997 р., яким відмінялися попередні).

Від 9 грудня 2010р. почалася стрімка реалізація Концепції. Так, був підписаний Указ Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади». З 2011р. відбулися зміни на підставі Указу Президента України № 370/2011 від 6 квітня 2011 року «Питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади», що супроводжувалися реорганізацією центральних органів виконавчої влади. Особливу увагу заслуговують два закони та методичні рекомендації до них. Мова йде про Закони України «Про державну службу» та «Про засади запобігання та протидії корупції», що стали одними із найважливіших доповнень реформної політики.

Аксіоматичним є твердження, згідно з яким адміністративна реформа розрахована на відносно тривалий період. Тому очікувати різке покращення не слід. Фактично адмінреформа триває всю незалежність України. Маємо сподівання, що її логічне завершення невдовзі настатиме.

Отже, адміністративна реформа, як комплексне явище виконавчої гілки влади характеризується тим, що здійснюється:

- оптимізація органів виконавчої влади;
- робота з кадровим потенціалом (адміністративний апарат), вирішення питання професійного відбору, професійного навчання, постановки чітких задач і визначення меж повноважень [3, с. 200];
- реформування регіональної політики, місцевого самоврядування, адміністративно-територіального устрою;
- усунення «гальмівних» чинників (бюрократії, корупції), сприяння в побудові єдиних начал колективної роботи (етика державного службовця тощо);
- робота у напрямку ЄАП (європейського правового простору) [1, с.519].

Список використаної літератури:

1. Адміністративне право України Академічний курс: Підруч.: У 2 т.: Т. 2. Особлива частина. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2009. – 600 с.
2. Державне управління : підручник / А.Ф. Мельник, О.Ю. Оболенський, А.Ю. Васіна; за ред. А.Ф. Мельник. – К.: Знання, 2009. – 582 с.
3. Розвиток публічного адміністрування: Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (24-25 жовтня 2013р., м. Рівне) / Київський університет права НАН України [редкол.: Шемшученко Ю. С., Бошицький Ю. Л., Собчук Генрік, Чернецька О. В., Луць В. В., Потехін О. В.] – Рівне: НУВГП, 2013. - 233 с.
4. Концепція адміністративної реформи в Україні – електронний ресурс – <http://www.kr-admin.gov.ua/Reforms/Ua/div1.html>.
5. Курс адміністративного права України / підручник. Коваленко В.В. – електронний ресурс – <http://pidruchniki.ws/1896080148173/pravo/...>
6. Реалізація адміністративної реформи в Україні: загальний огляд та практичні аспекти – електронний ресурс – <http://nads.gov.ua/sub/dnepropetrovska/ua/>.

Frolov Alexandr

Student of Yaroslav the Wise Law University

Administrative arrest as a Kind of Administrative Penalty and social security measure

Administrative arrest is the most strict kind of administrative penalty which is used only in exclusive cases for certain types of administrative violations for up to 15 days and consists in the isolation of the offender from the society.

In the context of social safety it can be imposed for willful disobedience to the officers of militia, violation of the order of peaceful protests, willful disobedience to an officer of the Frontier Service of Ukraine, illegal border crossing.

Using of the administrative arrest as a means of achieving social safety causes special attention because the institute of administrative responsibility is considered as a way to prevent offences and it is very important when conducting such type of administrative punishment .

Every person has a right to freedom and privacy, that's why it is impossible to arrest or detain him except in accordance with reasoned decision of the court and only on the ground and in the order established by the law. The Constitution of Ukraine, the Universal Declaration of Human Rights, Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, and others normative legal acts are the warranties in this case. This right is not absolutly and can be limited and realised only on the ground and in the order clearly established by the law.

As an example, we can take a situation when some persons violate the order of peaceful meetings and as a result they are detained and isolated from the society.

In accordance with the Article 32 of Administrative Offences Code of Ukraine, administrative arrest is one of the types of administrative penalties, which is imposed by the appropriate district or city court and also established and used only in special cases for the separate types of administrative offences for up 15 days .So, essence of administrative arrest is imprisonment for a period up for 15 days.

The procedure of imposing of administrative arrest is provided for in almost 40 legal acts(Administrative Offences Code of Ukraine, the Law of Ukraine on Militia, etc.) To avoid violations of human rights and rights of arrested persons, it is necessary to undertake the following measures:1)to ensure the compliance with legislative requirements;2)to provide seminars and operational meetings in the bodies of the Ministry of Internal Affairs on the

question of social sector protection safety;3) duplicate the provisions on liability in case of gross violations of human rights in legal acts which regulate activities of the respective bodies;4)to regulate procedure of administrative arrest in respective which complement and specify this procedure.

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Мартинівський Володимир Володимирович; ст.викладач кафедри іноземних мов

Малєєва Тетяна Євгенівна.

Шишко Ігор Миколайович

НЮУ ім. Ярослава Мудрого,

Полтавський юридичний інститут, студент, 2 курс, 25 група

Реалізація права на справедливий судовий розгляд в адміністративному судочинстві України

Важливою подією у процесі розвитку адміністративного судочинства та всієї судової системі України було прийняття 6 липня 2005 році Кодексу адміністративного судочинства України, який набрав чинності 1 вересня 2005 року. Вищезазначений Кодекс гарантує кожній людині та громадянину право на рівність усіх учасників адміністративного процесу перед законом і судом, змагальність сторін, гласність і відкритість адміністративного процесу, забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішень адміністративного суду, що наблизило Українське судочинство до загальноєвропейських стандартів. Задля побудови в Україні єдиної системі судочинства, яка буде функціонувати на засадах верховенства права відповідно до європейських стандартів та гарантувати кожній людині право на справедливий суд, Президентом України був підписан Указ від 10 травня 2006 року «Про концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів».

Відповідно до ч. 1 ст. 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Дане положення продубльоване в ст. 5 Кодексу адміністративного судочинства України, яка зазначає, що адміністративне судочинство здійснюється відповідно до Конституції України, цього Кодексу та міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 1950 року була ратифікована Верховною Радою України 17 липня 1977 року. Ратифікувавши конвенцію, Українська держава взяла на себе обов'язок гарантувати основоположні права і свободи, які закріплені в ній, та визнала юрисдикцію Європейського суду з прав людини. Дані положення були конкретизовані в ст.17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», відповідно до якої суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права. С. Шевчук у своїх наукових працях зазначав, що ратифікація Україною даної конвенції - це подія, яка відкрила новий етап у розвитку української юриспруденції у питаннях юридичного захисту прав людини та основних свобод.

Статтею 6 Конвенції про захист прав і основоположних свобод серед інших прав, які повинні гарантуватися державами учасницями, закріплено право кожного на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку

незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення. Коваль І. вважає, що право на справедливий суд займає основне місце у системі глобальних цінностей демократичного суспільства. Для підтвердження своєї думки науковець звертається до практики Європейського суду, яка пропонує досить широке тлумачення даного права. Так, у справі *Delcourt v. Belgium* Суд зазначив, що „у демократичному суспільстві у світлі розуміння Конвенції, право на справедливий суд посідає настільки значне місце, що обмежувальне тлумачення ст. 6 не відповідало б меті та призначенню цього положення". О.А. Банчук та Р.О. Куйбіда у своїх наукових дослідженнях доходять до висновку, що право осіб на справедливий судовий розгляд, яке закріплене у статті 6 Конвенції, за своєю природою є комплексним суб'єктивним правом. Про складові права на справедливий судовий розгляд можна дізнатися безпосередньо з тексту пункту 1 статті 6 Конвенції, а інші складові зазначеного права, які текстуально не відображені в даній статті були виведені Європейським судом з принципу верховенства права, який зазначений у преамбулі до конвенції. До таких прав належать : 1)право на розгляд справи незалежним та неупередженим судом; 2) право на рівність сторін і змагальність у судовому процесі; 3)право на правову допомогу.

Хоча в даній статті йдеться тільки про цивільні та кримінальні справи, більшість вчених вважають, що держава повинна гарантувати додержання цих принципів і в адміністративному процесі. Наприклад, науковець В. Лисак зазначив, що право на справедливий судовий розгляд, яке закріплене ч.1 ст.6 Конвенції має забезпечуватися в адміністративному судочинстві, за винятком справ, пов'язаних із встановленням Центральною Виборчою Комісією України результатів виборів або всеукраїнського референдуму, чи скасування реєстрації кандидата на пост Президента України. Таку точку зору підтримує і А. Хворостянкіна. Вона зазначає, що відповідно до тексту Конвенції реалізація прав, закріплених в пункті 1 ст. 6, гарантується особі лише при визначенні судом її цивільних прав та обов'язків або при висуненні проти неї кримінального обвинувачення. Разом із тим, визнання спорів між фізичними та юридичними особами, з одного боку, і органами державної влади – з іншого, такими, що підпадають під сферу дії пункту 1 ст. 6 Конвенції, визначає лише можливість звернення особи після вичерпання всіх національних засобів правового захисту до Європейського суду з прав людини. Проте основні принципи судового процесу, закріплені в частині 1 ст. 6 мають бути враховані національним законодавством та судовою практикою (із особливостями, що є притаманними адміністративному процесу), оскільки забезпечують захист прав особи в судовому процесі і впливають на його ефективність.

Підбиваючи підсумки слід зазначити, що включення Верховною Радою України Конвенції про захист прав та основоположних свобод до національного законодавства свідчить про прагнення Української держави наблизити національне судівництво до загальноєвропейських та міжнародних стандартів. Про це свідчить реальне забезпечення законодавством України основоположного права кожної людини на справедливий судовий розгляд.

Окремі питання боротьби з адміністративними правопорушеннями в сфері громадського порядку

Адміністративні правопорушення в сфері громадського порядку, розповсюджені серед інших правопорушень в адміністративному законодавстві. З огляду на визначення таких базових понять, як адміністративне правопорушення та громадський порядок, можна зробити висновок, щодо функціонального призначення охорони та збереження громадського порядку – це комплекс заходів, вид діяльності, спрямований на відвернення завдання шкоди правилам, забезпечення недоторканності, закономірному порядку життєдіяльності суспільства, держави, громади, людини.

На практиці досить розповсюдженими є правопорушення, які відбуваються в сфері громадського порядку, це наприклад, стаття 173 КУпАП дрібне хуліганство (Нецензурна лайка в громадських місцях, яка порушує спокій громадян, найчастіше спостерігається за особами більш молодшого віку), або ст. 178 (Розпивання алкогольних напоїв у парках, на вулицях, поява в громадських місцях у п'яному вигляді, принижує громадську мораль, в сучасних реаліях, спостерігається більш за особами середнього віку) тощо. Питанням забезпечення громадського порядку завжди приділялась значна увага. Так, варто звернути увагу на «Закони Хаммурапі», це історично-правова пам'ятка, в ній саме зафіксовані та закріплені положення, до яких віднесено питання, стосовно, охорони громадського порядку. В цих «пранормах» для адміністративного законодавства встановлювалися поняття, щодо належного рівня «громадського порядку», який повинен буди досягнутий дотриманням суспільства божественних вказівок; розкриваються такі поняття як «благоустрій», «досконалість», «симетрія і порядок», «загальне благо», «законослухняність», які за своїм розумінням відтворювали певні ознаки сучасного поняття «громадський порядок». З поданого можна зробити певний висновок, що законодавці всіх часів усвідомлювали, що чітке нормативне регулювання адміністративної відповідальності в сфері громадського порядку може суттєво зменшити кількість правопорушень в цій сфері.

При цьому особливу увагу варто приділити питанням запобігання правопорушення. Слід зазначити, що правопорушення в сфері громадського правопорядку несуть підвищену суспільну шкоду, оскільки здебільшого мають явно виражений характер, що в свою чергу негативно впливають на стан правосвідомості суспільства, порушуючи принципи невідворотності покарання за правопорушення, адже більшість з них залишаються латентними. Так за для повсякденної боротьби з правопорушеннями та охорони і забезпечення громадського порядку державанаділила працівників міліції, перш за все системою повноважень і прав, сутність яких спрямована на примусове додержання, виконання правил суспільного життя. Міліція має право на застосування адміністративного примусу, його поєднують завжди з активним формуванням правосвідомості, з використанням виховних заходів та інше. Необхідно зазначити, що саме заходи адміністративного припинення з боку міліції відіграють велике значення в охороні та забезпеченні громадського порядку: вони усувають шкідливі наслідки та надають можливість у притягненні до відповідальності правопорушника. Працівник органів внутрішніх

справ, в даному випадку міліції, повинен дотримуватись чітко встановлених вимог, зазначених у Конституції України, Законі України «Про міліцію» та інших нормативно-правових актів. При цьому, особливо важливе значення набуває підвищення ступеня довіри до цієї структури. Також громадяни України мають право створювати в установленому законом України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону», порядку громадські об'єднання для участі в охороні громадського порядку.

Отже, адміністративні правопорушення в сфері громадського порядку можна визначити, як здійснення протиправної поведінки, щодо громадського спокою та моралі, прав і свобод людини, за яку, законодавством України, передбачено адміністративну відповідальність. Ці громадські порушення є дуже розповсюдженими в сучасному українському суспільстві. Тому надзвичайно актуальними є здійснення комплексних заходів з боку держави для зменшення їх кількості.

Науковий керівник: Куц Олексій Євгенович - к.ю.н.

Біденко Олександр Юрійович
студент 4 курсу ПЮІ НУЮ імені Ярослава Мудрого

ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ ЯК ОСНОВОПОЛОЖНИЙ ЧИННИК БОРОТЬБИ З ЛЕГАЛІЗАЦІЄЮ (ВІДМИВАННЯМ) КОШТІВ

Боротьба з відмиванням коштів на сьогодні є одним з найефективніших механізмів протидії кримінальній економічній системі. Діяльність фінансового моніторингу спрямована на реалізацію функцій і завдань держави у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Серед найвагоміших робіт, що висвітлюють проблеми, пов'язані з відмиванням коштів, а також напрямів розвитку системи фінансового моніторингу можна назвати праці таких відомих вчених, як: А. Базелюка, О. Бандурки, О. Барановського, А. Буткевича, З. Варналія, В. Васильчака, О. Власюка та ін.

Першим кроком у створенні в Україні системи боротьби з відмиванням грошей, можна вважати Указ Президента України «Про додаткові заходи щодо посилення боротьби з приховуванням неоподаткованих доходів, а також відмиванням доходів, одержаних незаконним шляхом» від 22 червня 2000 року № 813. Відповідно до цього Указу на Державну податкову адміністрацію України покладалося завдання забезпечувати виявлення фактів приховування від оподаткування або маскування незаконного походження доходів, виявлення їх справжнього характеру і джерел набуття. Згодом, у січні 2002 року, було створено Державний департамент фінансового моніторингу, що діє при Міністерстві фінансів України. Починаючи з 2002 р., затверджуються щорічні Програми протидії легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом. Одночасно із створенням Державного департаменту фінансового моніторингу наприкінці 2002 року було прийнято Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом», який став фундаментом створення національної системи протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, а також правовим підґрунтям для подальшого вдосконалення законодавства. У свою чергу, з метою забезпечення максимальної незалежності підрозділу фінансової розвідки України у прийнятті рішень Указом Президента України від 28 вересня 2004 року № 1144 «Про Державний комітет фінансового моніторингу України» на базі Державного департаменту фінансового моніторингу у складі Міністерства фінансів України було утворено Державний комітет фінансового моніторингу України - центральний орган виконавчої влади із спеціальним статусом.

У своїй діяльності Державний комітет фінансового моніторингу України (Держфінмоніторинг) керується Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» від 18 травня 2010 року № 2258-VI та використовує рекомендації міжнародних організацій, які спрямовані на протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Основними завданнями Державного комітету фінансового моніторингу України, зокрема, є:

– забезпечення реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

– збирання, оброблення та аналіз інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, інші фінансові операції або інформації, що може бути пов'язана з підозрою у легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом;

На сьогодні в Україні для забезпечення реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, Державним комітетом фінансового моніторингу України було підготовлено Проект розпорядження Кабінету Міністрів України "Про схвалення Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму на 2011-2015 роки", реалізація якої дасть змогу забезпечити:

– системну реалізацію державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

– відповідність національної системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму міжнародним правовим стандартам;

– дієву співпрацю та постійний інформаційний обмін з органами виконавчої влади, іншими державними органами – суб'єктами державного фінансового моніторингу, а також компетентними органами іноземних держав і міжнародними організаціями в зазначеній сфері;

Отже, запорукою успішної боротьби з відмиванням грошей, одержаних злочинним шляхом є забезпечення тісної взаємодії Державного комітету фінансового моніторингу (Держфінмоніторингу) з правоохоронними органами. Для створення ефективної системи взаємодії між відповідальними органами виконавчої влади, насамперед, необхідно: удосконалення механізму взаємодії правоохоронних органів та Державним комітетом фінансового моніторингу, у тому числі в рамках порушених кримінальних справ; використання можливостей Національного центрального бюро "Інтерполу" у провадженні діяльності щодо запобігання та протидії легалізації незаконних доходів і протидії фінансуванню тероризму; удосконалення механізму взаємодії між правоохоронними та іншими органами виконавчої влади у боротьбі з торгівлею людьми, наркобізнесом,

Окрім цього, у сфері удосконалення механізму регулювання та нагляду за суб'єктами первинного фінансового моніторингу доцільним є: 1) забезпечення здійснення функцій регулювання та нагляду, спрямованих на підвищення ефективності суб'єктами первинного фінансового моніторингу діяльності із запобігання та протидії легалізації незаконних доходів і фінансуванню тероризму; 2) недопущення провадження діяльності фізичних і юридичних осіб, що надають послуги з переказування коштів без отримання відповідної ліцензії та без державної реєстрації як суб'єктів господарювання;

Науковий керівник: Гриценко Г.Г.

ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ПРИНЦИПІВ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

На даний час, актуальним у господарському праві є формування системи галузевих, підгалузевих та інституційних принципів правового регулювання, у тому числі правовідносин при здійсненні банківської діяльності.

До цього питання зверталися такі науковці, як А. М. Колодій, А. М. Васильєва, А. А. Тадеєва, М. М. Хміль, Г. А. Гаджієва, проте в більшості їх праць формулювання змісту правових принципів здійснювалось на загально-теоретичних або міжгалузевих засадах. Тому виникає необхідність дослідження питань формування системи принципів у господарсько-правовому регламентуванні банківської діяльності.

Ефективність закріплення принципів у банківському законодавстві може бути оцінена за єдиним критерієм — досягнення мети господарського регулювання, виконання функцій державних органів та НБУ, досягнення безпеки та фінансової стабільності банківської системи, захисту інтересів вкладників та кредиторів. Недосягнення цих показників, порушення прав суб'єктів — учасників правовідносин у банківській системі свідчить принаймні про три причини:

- по-перше, принципи, на яких будується законотворення, не відображають об'єктивних законів;
- по-друге, принципи належним чином відповідають об'єктивним законам, але не закріплені в нормах права;
- по-третє, відповідні об'єктивним законам принципи закріплені в нормах, але норми не виконуються у зв'язку з дефектом закріплення (некомпетентне нормотворення, похибки регуляторної політики, звичайне невиконання вимог норм з відсутністю державного впливу).

Потрібно звернути увагу на те, що при аналізі принципів регулювання банківської діяльності доцільно врахувати поділ конституційних принципів на два типи: перший — охоплює організаційно-правові засади банківської системи України; другий — стосується порядку здійснення банківської діяльності. Інший поділ принципів на два види: соціально-правові, які, як правило, мають загальноправове значення, і спеціально-правові (або загальносоціальні та спеціально-юридичні), що не дає змоги виокремити центральні напрями регулювання банківської діяльності. Такий стан приводить до втрати захисту інтересів клієнтів банків, тому що соціально-правові принципи мають глобальне, надсистемне значення для окремої галузі, а в спеціальних принципах все регулювання спрямоване на банківську систему, і лише опосередковано (паритет (гармонізація) інтересів всіх учасників банківських правовідносин) враховуються інтереси фізичних та юридичних осіб.

Фактично ми бачимо диспропорції в соціальному наповненні міжгалузевих та галузевих принципів у банківській діяльності та в принципах окремих інститутів у банківському законодавстві (банківському праві). Найбільш різко проявляються проблеми регулювання в інститутах захисту прав вкладників, виконання зобов'язань по банківських операціях, і, що вельми суттєво та критично, ці викривлення правового регулювання найбільш видно саме в кризові періоди економіки, у тому числі на ринку банківських послуг.

Слід погодитись з позицією провідних науковців в галузі банківського регулювання та нагляду, що регулююча державна політика в сфері банківських відносин повинна ґрунтуватися на дотриманні таких принципів як еластичність, послідовність, справедливість, достатність.

Отже, підводячи підсумки, можна зазначити, що перелік принципів за допомогою яких буде здійснюватися ефективно банківське регулювання доцільно доповнити наступними:

- цілеспрямованості: обрана політика банківського регулювання повинна забезпечити результативність її діяльності, тобто направлена на досягнення головної мети – стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників та кредиторів;
- збалансованості інтересів: діюча політика банківського регулювання повинна враховувати інтереси держави, суспільства та власників банківських установ. Прагнучи максимізувати прибутки банкіри можуть не враховувати інтереси держави та клієнтів. Для усунення дисбалансу інтересів суб'єкти банківського регулювання здійснюють прямий або опосередкований вплив на діяльність державних та комерційних банків;
- операційної незалежності: регулювання банківської діяльності здійснюється без зазіхання на економічну самостійність суб'єктів банківських відносин. Банківські установи мають право без обмежень ухвалювати рішення і впроваджувати будь-яку діяльність, яка не суперечить чинному законодавству країни.

Таким чином, правильність та точність реалізації регулюючої політики відбувається завдяки дотриманню принципів у сфері банківських відносин.

Науковий керівник: *к.ю.н. асистент Г.Г. Гриценко*

Бондаренко Денис Олегович
студент 4 курсу Полтавського юридичного інституту НЮУ імені Ярослава Мудрого

Правове регулювання відносин ліцензування підприємницької діяльності: етапи розвитку

Питання щодо дозвільного провадження та його місця в адміністративному процесі, характеристики особливостей надання дозволів органами внутрішніх справ, державного контролю ліцензійної діяльності вже певною мірою розглядалися в працях таких вчених як Д.М. Бахрах, В.А. Гуменюк, В.Л. Деков, С.В. Ківалов, Я.Ю. Кондратьєв, тощо. Однак, власне дозвільна діяльність щодо підприємництва, яка пов'язана із наданням дозволів, документів дозвільного характеру, та адміністративно-правові основи її здійснення залишилися поза увагою дослідників. Дослідження етапів формування правового регулювання ліцензійно-дозвільних процедур в Україні права і є метою даної статті.

Правове регулювання дозвільної діяльності щодо підприємництва в Україні складалося поступово. Поява і розвиток правового регулювання ліцензування підприємницької діяльності обумовлено кардинальними змінами, що відбулися в нашій країні на початку 90-х років ХХ століття, які вплинули на економіку держави і законодавство, як правову форму її забезпечення.

Перший етап пов'язаний з прийняттям на початку 90-х років низки законодавчих актів, що передбачали застосування ліцензування діяльності, у тому числі підприємницької, як правового засобу регулювання економічних відносин.

В українському праві поняття «ліцензування підприємницької діяльності» і загальні норми, що регламентують таке ліцензування, уперше з'явилися в ст.4 Закону України «Про підприємництво» від 07.02.91 р. Відповідно до цих норм обмеженню (ліцензуванню) підлягали окремі види підприємницької діяльності, що не можуть здійснюватися без ліцензії, яка видається Кабінетом Міністрів України або уповноваженим ним органом виконавчої влади, а в ст.4 було встановлено перелік видів діяльності, якими суб'єкти підприємництва можуть займатися тільки на підставі ліцензії. На той час цей перелік складав одинадцять видів діяльності.

У процесі розвитку основ законодавства незалежної України було прийнято велику кількість нормативно-правових актів, що установили обмеження, пов'язані з необхідністю одержання спеціальних дозволів (ліцензій) для здійснення кількох десятків її видів. При цьому нормотворчий процес йшов як шляхом внесення численних змін і доповнень до ст.4 Закону «Про підприємництво», так і прийняття інших актів законодавства, таких як : Закони України «Про основи містобудування», «Про ветеринарну медицину», «Про зв'язок», «Про дорожній рух» тощо.

Розвиток підприємницької діяльності в другій половині 90-х років ХХ століття стримувався через явно недостатній розвиток правового базису: регламентація ліцензування здійснювалася в цей період численними підзаконними актами. Їхнє застосування за відсутності базового Закону про ліцензування породжувало колізії, призводило до численних порушень як з боку ліцензіатів, так і посадових осіб органів ліцензування. Істотні зміни в правовому регулюванні ліцензування підприємницької діяльності пов'язані з прийняттям Положення про порядок ліцензування підприємницької діяльності від 3 липня 1998 р. № 1020, що систематизував великий і суперечливий нормативно-правовий матеріал у сфері ліцензування. З цим Положенням можна пов'язати другий етап розвитку правового регулювання відносин ліцензування підприємницької діяльності.

З прийняттям Положення про ліцензування 1998 р. була вдосконалена система ліцензування: скорочено перелік видів підприємницької діяльності, які підлягають ліцензуванню, майже утричі – із 112 до 42 видів діяльності; для захисту підприємця від порушень органів ліцензування була встановлена єдина процедура видачі, зупинення, скасування та поновлення дії ліцензій, та багато інших.

З серпня 1999 р. по 1 січня 2003 р. різними органами державної влади було видано більше 4,5 тис. нормативно-правових актів, які безпосередньо стосувались ліцензування господарської діяльності. Безумовно, таке становище не влаштовувало ні суб'єктів підприємницької діяльності, ні державу. Виникла необхідність розробки нормативно-правового акта законодавчого рівня для упорядкування системи ліцензування.

Третій етап у становленні правового регулювання ліцензування господарської діяльності пов'язаний з прийняттям і введенням у дію Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 01.06.2000 р.

Цей Закон є основним нормативно-правовим актом, що регулює ліцензування певних видів господарської діяльності. Так, ліцензування банківської діяльності передбачено Законом України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. ; ліцензування фінансових послуг – Законом

України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 р.; ліцензування зовнішньоекономічної діяльності – Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 р.

Слід вважати, що із набранням чинності Господарського кодексу і Цивільного кодексу України пов'язаний завершальний, четвертий етап становлення правового регулювання ліцензування господарської діяльності на рівні кодифікованих законів.

Можна вважати, що інфраструктура системи ліцензування створювалася і продовжує удосконалюватися протягом останніх десяти років. Її адаптація до сучасних умов динамічного розвитку інформаційних технологій, кардинальної зміни законодавчої і нормативної бази є актуальним завданням.

Бондаренко Марина Олегівна

Черноморський державний університет імені Петра Могили

Использование медиации в решении хозяйственных споров

По мнению многих специалистов, медиация наиболее полно может проявиться как процедура примирения в арбитражных (хозяйственных) судах. И одной из преимущественных сторон урегулирования конфликта путем медиации может выступить сохранение деловых отношений.

В 2013 г. в Верховном Совете Украины был зарегистрирован проект Закона Украины «Про медиацию». В выводах Главного научно-экспертного управления (10.02.2014) содержатся замечания по данному законопроекту, среди которых: более полная детализация использования медиации, наличие высшего юридического образования у медиаторов, усовершенствование медиаторского самоуправления и др.

По мнению специалистов, целесообразно внедрять медиацию в хозяйственной юрисдикции Украины, как альтернативный способ решения споров. Юридическими формами закрепления результатов данной процедуры могут служить: отказ от иска, признание иска, отзыв жалобы, заключение мирового соглашения. Для использования посредничества, как средства решения спора, к процессуальному закону необходимо включить нормы, обязывающие судью после принятия искового заявления предложить сторонам урегулировать спор с помощью посредника, определить сроки такого урегулирования и гарантировать конфиденциальность [1].

На сегодняшний день в финансовые суды Германии поступает всего лишь 2 % конфликтных дел, Франции – 5 %. В Великобритании 80 % коммерческих конфликтов и споров решаются с помощью медиации в пользу 2-х сторон в течение одного дня [2].

Использование примирительных процедур в хозяйственном процессе активно применяется на постсоветском пространстве. В республике Беларусь за первое полугодие 2010 г. хозяйственными судами рассмотрено 39,7 тысяч споров, из которых 11,4 тысячи (29%) урегулированы в процедуре посредничества и не явились предметом судебного разбирательства [3].

Перегрузка судов влияет и на полноценность рассмотрения дел. Неудовлетворенность результатом спора в судебном порядке спорящих сторон приводит к их обращению в апелляционные суды. В первом полугодии 2011 г. в местные хозяйственные суды Украины на рассмотрение поступило 57889 дел (за аналогичный период 2010 г. – 67706 дел), в апелляционные хозяйственные суды

поступило 22782 дела, что на 5 % больше чем в 2010 г. В среднем к каждому судье местного хозяйственного суда поступило на рассмотрение 29 дел. В то же время количество судей апелляционных судов уменьшилось [4]. Неполюценное, длительное судебное рассмотрение приводит как к потерям деловых партнерских отношений, так и к ухудшению ведения бизнеса.

В Украине не хватает профессиональных медиаторов, в большинстве случаев применяется так называемая «судебная медиация». Анализируя перспективность внедрения медиации в Украине, украинские специалисты в области права отмечают, что главным сдерживающим фактором применения медиации в Украине остается отсутствие адекватного законодательного регулирования вопросов посредничества [5]. По результатам социологических исследований, в среднем каждое предприятие в год решает примерно 4 спора. Четвертая часть споров предприятий остается нерешенной. Часто в силу несовершенства украинского законодательства, ментальности спорящих сторон, наблюдается обострение противоречий, что приводит к затягиванию конфликта. Чем больше по размеру компания, тем большее количество споров ей приходится решать. В результате традиционного судебного рассмотрения нередко прекращаются деловые отношения с партнерами, решение спора в судах негативно отражается на ведении бизнеса [6].

Обобщая результаты научных работ, анализируя официальные сайты высших хозяйственных судов, можно выделить следующие причины обращения к альтернативным способам решения споров в Украине: наблюдается перегруженность хозяйственных судов; в ряде стран предпринимаются попытки решать хозяйственные споры через посредников, минуя судебную процедуру, которая влечет однозначное разрешение конфликтной ситуации, в то время как стороны, находящиеся в споре хотят найти компромиссное решение; появляется необходимость подготовки специалистов в области решения хозяйственных споров, создаются курсы, программы подготовки; рассматриваются разные положения относительно профессионального образования медиатора в области хозяйственного права (медиатор-юрист, специалисты в области педагогики, психологии, управления); использование медиации в разрешении хозяйственных споров влечет изменение законодательной базы; чем меньше по размеру предприятие, тем большее негативное влияние оно испытывает в результате споров, решаемых в судебном порядке, тем меньше вероятность решения спора в суде в «свою» пользу; один из самых важных факторов, в определении метода решения споров – «гарантированное выполнение решения»; медиация может быть более успешно применима в спорах, связанными с корпоративными отношениями, финансовыми вопросами, собственностью предприятия, клиентами и поставщиками.

Таким образом, медиация, успешно практикуемая во многих европейских странах, необходима для решения споров в хозяйственном праве Украины.

Список литературы:

1. Москаленко В. Интервью в юридической газете. Режим доступа: <http://www.yur-gazeta.com/article/1176/>
2. Тищенко О. Пояснювальна записка до проекту Закону «Про медіацію». Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ed_2011_02_21/GF6A100A.html
3. Официальный сайт Высшего хозяйственного государственного суда Республики Беларусь: <http://www.court.by/posrednichestvo/praktika/a517393ea4bebac4.html>
4. Судовая статистика. Режим доступа: http://www.court.gov.ua/sudova_statystyka/1piv11/

5. Задорожня С.Ф. Перспективизапровадженняпримирноїпроцедури (медиації) в Україні/ – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ndippp.gov.ua/Schorichnuk/Zadorojna.pdf>
6. Звіт Міжнародної фінансової корпорації «Дослідження питань розв'язування господарчих спорів в Україні. Опитування українських підприємств про господарчі спори». – 2007.

Борута Я. В.

Проблеми розмежування господарських і цивільних відносин

Як відомо, вже у радянські часи стояло питання про єдність та диференціацію правового регулювання майнових відносин. Основні спори йшли між представниками господарсько-правової та цивілістичної концепцій.

Ті чи інші аспекти розмежування господарських і цивільних відносин розглядали такі вчені як В.К. Макутов, А.Г. Бобкова, Г.Л. Знаменський, Є.В. Зверева, А.С. Довгерт, Н.С. Кузнєцова, І.В. Спасибо – Фатєєва, О.О. Чувпило, Я.М. Шевченко, В.С. Щербина.

Як відомо, прийняття Господарського кодексу України як основи галузі господарського права окремі вчені – цивілісти сприйняли негативно. Наприклад, К.А. Карчевський вважає, що правові відносини, які виникають у сфері здійснення господарської (підприємницької) діяльності повинні регулюватися особливою підгалуззю цивільного права.

Одна із колізій зазначених вище нормативних актів стосується строку позовної давності у договорах перевезення. Так, згідно з ЦК України, до вимог, що випливають із договору перевезення вантажу, пошти, застосовується позовна давність в один рік з моменту, що визначається відповідно до транспортних кодексів (статутів). У свою чергу ГК України, врегульовуючи порядок вирішення спорів щодо перевезень, встановлює, що для пред'явлення перевізником до вантажовідправників та вантажоодержувачів позовів, що випливають з перевезення, встановлюється шестимісячний строк.

У правозастосовній діяльності юристів-практиків виникає логічне запитання: яким нормативним актом керуватися? Адже відносини між юридичними особами регулюються як ЦК, так і ГК України. На жаль, однозначну відповідь у даному випадку дати неможливо.

Ще один приклад: ЦК України визначає підприємство як «єдиний майновий комплекс»: «Підприємство є єдиним майновим комплексом, що використовується для здійснення підприємницької діяльності», «підприємство як єдиний майновий комплекс є нерухомістю». Тобто як об'єкт, а не суб'єкт права, що дещо не «стикується» з положеннями ГК України: «Підприємство – самостійний суб'єкт господарювання».

Багато колізій виникає по причині ігнорування методу і мети цивільно-правових і господарсько-правових відносин, які часто є просто видуманими і можуть бути вирішені шляхом правильного тлумачення. Наприклад, на перший погляд здавалося б недоречним передбачені ЦКУ і ГКУ біля десяти одноманітних договорів. Але тільки на перший погляд тому, що договори в ЦКУ мають приватно-правовий характер, а ГКУ публічно-правовий.

Є й інші проблеми визначення співвідношення цивільних і господарських правовідносин. Наприклад, ЦКУ не передбачає класифікації підприємств зокрема, на державні і комунальні, унітарні та комерційні. Окремі норми ГКУ (ч. 3 ст.74, ст. 51) є бланкетними. В окремих випадках є дублювання регулювання певних відносин ЦКУ і ГКУ. Статті глави 5 ЦКУ визначають правовий статус фізичної особи-підприємця, а ст. ст. 128, 129 ГКУ громадянина-підприємця як суб'єкта-господарювання.

Загалом, принциповою відмінністю між цивільним і господарським правом а, отже, й відповідними відносинами, є те, що цивільне право регулює відносини, які виникають внаслідок окремого правочину чи юридичного факту. Господарське ж право враховує відносини враховує відносини, що виникають у процесі розподілу праці і кооперації певних індивідів, організації та здійснення господарської діяльності, яка має системний характер та суспільні економічні наслідки – рівень конкурентоспроможності держави і матеріального забезпечення громадян майновими благами.

Враховуючи зміст ст. 13 ЦК України, йдеться не тільки про межі цивільних прав, а й про порядок їх здійснення. За логікою ЦК України реалізація цивільних прав у сфері особистого життя у сфері відносин економічної конкуренції є різною. Дійсно, це так, оскільки в господарській сфері має панувати економічна конкуренція та економічні закони. Проте коли твердження про дуалізм регулювання приватних відносин за допомогою ЦК і ГК України відповідає законам формальної логіки, то ідея регулювання одним правовим актом відмінних приватних відносин, які мають певну форму, що збігається (наприклад, відносини купівлі-продажу), незрозуміла. Це зумовлює встановлення державою певної моделі поведінки у відповідних правових нормах.

Суть у тому, що головною метою цивільного права є забезпечення реалізації прав і свобод особи. Проте це не є метою побудови та організації економіки як сфери суспільних відносин. У цій сфері панують інші категорії та цінності.

Модель особистих приватних відносин нічого спільного з приватними господарськими відносинами, які повинні забезпечити успіх в економічній конкуренції та побудову розвинутої економіки, не має. Особливо це актуально в умовах глобалізації економіки та завдання забезпечення конкурентоспроможності України.

Бялецький Дмитро Віталійович

Студент 5 курсу ІНМП Міжнародний Гуманітарний Університет

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДОГОВОРОМ АНДЕРАЙТИНГУ В УКРАЇНІ

Сучасна українська економіка в зв'язку зі складною економічною ситуацією в країні, відчуває найгостріший фінансово-інвестиційний голод, вгамувати який зможе на мою думку тільки фінансовий ринок, за допомогою андеррайтингу.

Актуальністю даної статті являється правове регулювання відповідальності за договором андерайтингу в Україні і порядок застосування відповідальності в разі порушення законодавства стосовно андерайтингу.

Стосовно договору андерайтингу такими питаннями є елементи і зміст договору, відповідальність сторін за ним тощо. Наукових праць, у яких досліджувався б андерайтинг, відносно небагато. Серед них заслуговують увагу роботи Н.Дроздової[1.с.237], О.Белікова.[2.с.100]тощо.

Мета цієї статті-аналіз законодавства стосовно андерайтингу, дослідження основних ознак, проблематика юридичної відповідальності стосовно андерайтингу.

Відповідно до Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23.02.2006 р,[3] у ч.4 ст.17 Андерайтинг - укладення торговцем цінними паперами договорів щодо відчуження цінних паперів та/або здійснення дій чи надання послуг, пов'язаних з таким відчуженням, у процесі емісії цих цінних паперів за дорученням, від імені та за рахунок емітента на підставі відповідного договору з емітентом.

Слід зазначити, що вказаним нормативним актом були внесені зміни до Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» від 30.10.1996р, згідно з якими ст.4 цього Закону доповнена дефініцією андерайтингу як одного з видів діяльності на ринку цінних паперів, що підлягає ліцензуванню та здійснюється за дорученням, від імені та за рахунок емітента. Однак разом із тим досі не були внесені зміни до ст.47 Закону України «Про банки і банківську діяльність», де андерайтинг згадується як операція, яку банк здійснює від власного імені.

Що стосується більш лаконічної та виваженої ст.17 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок», то з погляду юридичної техніки там міститься значно краще визначення. Тут немає тієї заплутаності та суперечності, яка наявна в Законі України «Про банки і банківську діяльність». Одним з найважливіших обов'язків андерайтера часто вважають підготовку (або допомогу емітентові у підготовці) т.з проспекту емісії.[4.с.54].

У цьому документі мають бути описані основні характеристики випуску.

По своїй природі проспект слугує офіційним запрошенням для необмеженого кола осіб підписатися на цінні папери емітента.

Підготовка проспекту емісії покладає на андерайтера велику відповідальність як перед емітентом цінних паперів, так і перед інвесторами в цінні папери емітента.

Проспект є головним документом емісії, і його публікація є однією з обов'язкових умов реєстрації випуску цінних паперів на фондовому ринку.

В економіку за сім місяців через інструменти фондового ринку було залучено інвестицій на суму 42,91 млрд грн.

У порівнянні з аналогічним періодом 2013 року цей показник збільшився на 10,19 млрд грн.

З метою пришвидшення процесу емісії за кордоном дозволяється використовувати скорочену форму проспекту емісії.

У законодавстві України немає поняття скороченої форми проспекту емісії, однак передбачається, що емітент має право оформити проспект емісії цінних паперів, що підлягають публічному розміщенню.

На рівні законодавства в Україні слід було б встановити відповідальність андерайтера як за зміст базового проспекту емісії, так і інших документів.

Відповідно до чинного законодавства до учасників ринку цінних паперів можуть застосовуватися такі види відповідальності:

- а) господарсько-правова;
- б) адміністративна;
- в) фінансова;
- г) кримінальна.

Найширшу сферу застосування має господарсько-правова відповідальність, яка застосовується у формі відшкодування збитків учаснику РЦП, права якого порушені. Крім цього - застосування штрафів та оперативно-господарських санкцій .[6.с.35]

Таким чином, хотів би висловити сподівання на деталізацію і подальше вдосконалення українського законодавства з питань андерайтингу.

Найбільшої уваги заслуговує питання стосовно підготовки тексту проспекту, та і питання дії емітента та андерайтера щодо розповсюдження проспекту, рекламування випуску, розкриття інформації про стан підприємства емітента.

Також доцільно було б доповнити Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» положенням про підписання проспекту емісії андерайтером, що брав участь у його підготовці.

Список літератури

1. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» від.23.02.2006..№3480-IV//Відомості Верховної Ради України.-2006.-№31.-ст.268
2. Беліков О.Цінні папери і фондовий ринок в контексті європейських прагнень України//Юридичний журнал.-2007.-№1.-с.98-103
3. Дроздова П. Договір про надання фінансових послуг у цивільному праві України: Автореф. дис... кан.юр.наук.-К.,2005-23с
4. Петруня Ю. Фондовий ринок України: учасники і мотиви їх поведінки//Ю.Петруня// Підприємство, господарство і право.-2004.-№4.-с.35
5. Черкасова С.В., Сорока Р.С. Ринок цінних паперів і фондова біржа: Навч.-метод. посіб./С.В.Черкасова, Р.С.Сорока.-Львів: В-во ЛКА 2008.-с.54
6. http://delo.ua/finance/akcii-kotorye-nikto-ne-videl-emissija-cennyh-bumag-vyroslapocht-214109/?supdated_new=1379973900

Верба Анастасія Григорівна

*Студентки 4 курсу Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Історичний аспект та правове регулювання холдингових компаній в Україні

Поняття холдинг у економіці світу не має одного визначення. Саме слово походить від англійського «hold», що перекладається як «тримати». Тому в українській та російській науковій літературі «холдинг» можна трактувати як структуру, що складається з «тримаючої компанії», яка володіє контрольним пакетом акцій інших компаній.

Холдингова компанія (за трактуванням І.Лукач) – це суб'єкт господарювання (головна компанія), що в групі підприємств контролює (інші) дочірні підприємства або через переважну участь в їх статутному капіталі утримує більшість голосів у їх органах управління, або в інший, визначений законом спосіб здійснює контроль над дочірнім підприємством.

Поява холдингів при переході до ринкової економіки є наслідком проведених економічних реформ. Основу розвитку холдингових компаній становить акціонерна

власність, тому створення і поширення цих об'єднань тісно пов'язані з такими процесами, як приватизація, корпоратизація, створення ринкової інфраструктури.

Історія створення холдингових компаній є досить цікавою. Країною, де вперше виник холдинг вважається Великобританія. Але найбільша активність у створенні холдингових компаній характерна для США. В кінці 20-х років 20 століття 80% американських корпорацій відзначались наявністю холдингових відносин.

Однією із найбільших та найстаріших компаній є «Брітіш Петролеум». Вона була створена у 1901 році, англо-перська нафтова компанія з виробництва, перевезення і продажу нафти, газу, хімічних продуктів тощо. Ця компанія стала холдингом ще у 1954 році. На сьогоднішній день у її складі перебувають також компанії іншої спрямованості. Цей холдинг має філії та відділення у більшості країн Західної Європи та здійснює контроль діяльності 24 міжнародних компаній.

В Україні холдинги виникли в наслідок природних інтеграційних процесів концентрації виробництва й капіталу, відновлення зруйнованих технологічних взаємозв'язків господарюючих суб'єктів, які раніше входили до промислових та виробничих об'єднань.

В перші роки незалежності України відбувалось порушення жорстких адміністративних, управлінських вертикальних відносин та механізмів централізованої економічної системи. Це зумовило необхідність створення нових господарських об'єднань – холдингових компаній.

Навіщо взагалі створюються холдингові компанії? Мотивів для створення холдингів є безліч. Але одна із головних причин – це потреба в структуруванні та організації фінансових потоків. Тобто, за допомогою холдингів є можливість зменшити виплату оподаткування законним способом.

Юрій Уманців виділяє декілька чітких мотивів створення холдингових компаній. А саме:

- Розширення масштабів комерційної діяльності шляхом створення нових фірм і придбання контролю над ними.
- Можливість концентрації капіталів, більш вільне їх переливання і на цій основі оптимізація інвестиційного процесу.
- Диверсифікація виробництва, зниження ризику при виході на ринок.
- Розподіл господарських ризиків між різноманітними дочірніми фірмами.
- Зниження оподаткування та нейтралізація антимонопольного законодавства.
- Стабілізація виробничих зв'язків.

Правове регулювання холдингових компаній в Україні істотно відстає від підприємницької практики, при їх значній поширеності відсутнє адекватне правове забезпечення створення та діяльності. Законом України «Про холдингові компанії в Україні» системно закріплено загальні засади функціонування холдингових компаній в Україні, а також особливості їх утворення, діяльності та ліквідації.

Закономтакож передбачено визначення холдингової компанії як акціонерного товариства, що володіє, користується та розпоряджається холдинговими корпоративними пакетами акцій двох або більше корпоративних підприємств.

Державна холдингова компанія – це холдингова компанія, утворена у формі акціонерного товариства, не менше як 100% акцій якої належить державі.

На жаль, створені сьогодні в Україні в ініціативи держави холдингові компанії не належать до одного з тих видів, які ефективно функціонують на Заході. Це

пояснюється тим, що при їх створенні за мету ставиться збереження раніше існуючих об'єднань підприємств.

Вінник зазначає, що створення холдингових компаній з мережею дочірніх підприємств акціонерного типу дає змогу зберегти цілісні виробничі комплекси, що функціонували в старих організаційно-правових формах виробничих і науково-виробничих об'єднань і в процесі приватизації можуть зазнати руйнування внаслідок виходу підприємств-учасників з таких об'єднань.

На думку економістів П.Кузнєцова та А.Муравйова, з одного боку, холдинги можуть стати своєрідним буфером між різними підрозділами уряду, а з іншого – підприємствами й компаніями змішаної форми власностіта власності з іншою формою.

За умови розбудови незалежної правової України аналіз нормативно-правових актів свідчить про їх застарілість і невідповідність цілям і завданням холдингів. Дослідження законодавства про холдингові компанії дає підстави стверджувати, що на нормативному рівні відсутні єдині підходи до розуміння правової природи холдингової компанії, відсутня термінологічна тотожність цього поняття.

На усунення цього недоліку повинна бути спрямована подальша законопроектна робота, оскільки розроблення правових моделей регулювання діяльності холдингових компаній, зокрема державних, має відбуватись на єдиних системно-концептуальних засадах.

Державна політика у сфері діяльності холдингових компаній повинна бути комплексною та охоплювати всі питання, що так чи інакше пов'язані з їх діяльністю. Така політика повинна бути прозорою, побудованою на наукових засадах і діяти адекватно цілям і завданням холдингових компаній в Україні.

Гамза Тетяна Вікторівна

*НУ «ЮАУ ім. Ярослава Мудрого», Полтавський юридичний інститут
студентка 4 курсу, 41 групи*

Ліцензування господарської діяльності як різновид організаційно-господарських правовідносин

Теоретичну розробку даного питання та окремі аспекти організаційно-господарських відносин здійснювали В.М. Гайворонський, В.П. Жушман, Г.Л. Знаменський, А.С. Ластовецький, В.К. Мамутов, В.С. Щербина. Детальному розгляду організаційно-господарських правовідносин присвячена монографія О.П. Віхрова, у якій вперше у вітчизняному законодавстві було досліджено організаційно-господарські правовідносини як елемент механізму правового регулювання господарських відносин.

Для деяких видів підприємницької діяльності необхідною умовою початку господарської діяльності є не тільки державна реєстрація як суб'єкта підприємницької діяльності, а й одержання ліцензії. У такому разі право на провадження господарської діяльності певного виду набувається лише після одержання відповідної ліцензії.

Згідно законодавства ліцензія являє собою документ державного зразка, який засвідчує право ліцензіата на провадження зазначеного в ньому виду господарської діяльності протягом визначеного строку за умови виконання ліцензійних умов.

Відносини ліцензування господарської діяльності є різновидом організаційно-господарських правовідносин. Організаційно-господарські відносини, що виникають у зв'язку із здійсненням ліцензування окремих видів господарської діяльності, мають специфічні ознаки та особливості, що відрізняють їх від інших господарських відносин:

- це відносини управління господарською діяльністю та/або контролю за її здійсненням;
- обов'язковим учасником цих відносин є орган державної влади (місцевого самоврядування), якого наділено відповідними повноваженнями у сфері ліцензування;
- це вертикальні відносини – між органом ліцензування та суб'єктом господарювання;
- змістом відносин є права та обов'язки суб'єктів у сфері ліцензування.

Об'єктами правовідносин вважаються матеріальні, духовні та інші цінності, які слугують задоволенню інтересів і потреб громадян та організацій із приводу яких суб'єкти правовідносин вступають у правовідносини і здійснюють свої суб'єктивні права, конкретні дії та реальна поведінка учасників цих правовідносин. В юридичній літературі, здійснюючи аналіз об'єктів ліцензійних правовідносин, науковці виділяють такі види об'єктів:

- ліцензії на здійснення господарської діяльності, яка не обмежена кількісними критеріями і здійснюється протягом тривалого часу;
- ліцензії на здійснення окремих господарських операцій, які вичерпуються одноразовими діями та мають кількісні ознаки.

Змістом ліцензійних правовідносин є взаємні суб'єктивні юридичні права та обов'язки їх суб'єктів, тобто суб'єктів господарювання та органів державної влади, які уповноважені здійснювати ліцензування.

Суб'єктами господарювання визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (що складається з сукупності господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством (ч. 1 ст. 55 ГК України).

До суб'єктів ліцензування належать:

1) суб'єкти господарювання (юридична особа за наявності довідки про внесення до Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України; фізична особи – свідоцтва про державну реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності);

Суб'єктами господарювання визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (що складається з сукупності господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством (ч. 1 ст. 55 ГК України).

2) органи ліцензування.

Стаття 1 Закону «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» визначає орган ліцензування як орган виконавчої влади, визначений Кабінетом Міністрів України, або спеціально уповноважений виконавчий орган рад для ліцензування певних видів господарської діяльності.

Ліцензійний орган є також контролюючою інстанцією і має право вмішуватися в діяльність суб'єктів господарювання з метою приведення його діяльності у відповідність з встановленими умовами та вимогами законодавства. Органи ліцензування мають право не тільки безпосередньо проводити перевірки додержання ліцензійних умов, а і своїми вольовими рішеннями призупиняти та припиняти дію ліцензії.

Щодо відносини між суб'єктами господарювання та органами ліцензування, то можна сказати, що це відносини управління господарською діяльністю. У цих відносинах можуть реалізуватися абсолютні господарські правовідносини з ведення власної господарської діяльності.

Отже, ліцензійні відносини можна визначити як відносини, що виникають між суб'єктами господарювання та органами державної влади, і які наділені господарською компетенцією та здійснюють організаційно-господарські повноваження у сфері ліцензування безпосередньо щодо визначеного (конкретного) суб'єкта господарювання.

Науковий керівник асистент кафедри приватного права Г.Г. Гриценко

*Гамза Тетяна Вікторівна
НУ «ЮАУ ім. Ярослава Мудрого» Полтавський юридичний інститут
студентка 4 курсу, 41 групи*

Господарська відповідальність як окремий вид юридичної відповідальності

Питання юридичної відповідальності завжди викликали неабиякий науковий інтерес. Їм присвячені численні праці вчених: серед тих, хто досліджував господарсько-правову відповідальність М.В. Кустова, Л.Я. Мороз, Т.Оверковська та інші. Проте в основному розглядають окремі аспекти цього поняття чи певні види господарсько-правової відповідальності. Критерії, які дозволяють відмежувати її від інших видів юридичної відповідальності, поки що не стали предметом спеціального дослідження.

Відповідальність у господарському праві - це комплексний правовий інститут, який має свій особливий предмет регулювання – господарські правопорушення. Підставою господарсько-правової відповідальності є господарське правопорушення – протиправна дія або бездіяльність суб'єкта господарських відносин, яка не відповідає вимогам норм господарського права, не узгоджується з юридичними обов'язками зазначеного суб'єкта, порушує суб'єктивні права іншого учасника відносин або третіх осіб. Господарські правопорушення можна класифікувати за видами та систематизувати в окремі групи за певними критеріями. Господарська-правова відповідальність – це певний механізм перекладання несприятливих наслідків із одного учасника господарських відносин на іншого. Вона дещо відрізняється від відповідальності економічної.

Господарсько-правовій відповідальності властиві особливі ознаки:

Юридичність. Така відповідальність являє собою дію (вплив) кредитора (потерпілого) на правопорушника безпосередньо або за допомогою господарського суду (суду, третейського суду). Юридична природа такої відповідальності полягає у негативній оцінці поведінки правопорушника з боку держави і в прямій вимозі або

санкції закону застосувати до нього заходи матеріального впливу у вигляді відшкодування збитків, сплати неустойки, штрафу, пені тощо. Загальним принципом цієї відповідальності є державна за-безпеченість щодо застосування передбачених договором чи зако-ном майнових санкцій. Держава гарантує застосування їх завдяки системі спеціальних і загальних правозахисних державних органів, функцією яких є саме застосування майнових санкцій.

Матеріальність. Вона застосовується у формі певної системи майнових (економічних) санкцій, передбачених або дозволених нормами господарського законодавства. Господарюючі суб'єкти як організації можуть нести лише матеріальні витрати як відпові-дальність (примусові виплати, неодержання належних сум, змен-шення майна внаслідок відшкодування збитків і т. ін.). Стаття 55 Господарського кодексу України закріплює принцип повної ма-теріальної відповідальності господарюючих суб'єктів аж до банкрутства. Стаття 24 зазначеного закону передбачає, що "підприєм-ство несе повну відповідальність за додержання кредитних договорів і розрахункової дисципліни. Підприємство, яке не виконує своїх зобов'язань по розрахунках, може бути оголошено господарським судом банкрутом у порядку, встановленому Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Таким чином, найвищою економічною санкцією згідно із законодавством можна вважати оголошення судом господарюючого суб'єкта-боржника банкрутом.

Протиправність. Господарсько-правова відповідальність застосовується лише у випадку наявного правопорушення, тобто на такій юридичній підставі, як об'єктивні протиправні дії чи бездіяльність правопорушника, і загалом базується на презумпції його вини.

Стимулювання. У функціональному відношенні господарсько-правова відповідальність покликана стимулювати належне виконання господарських та інших зобов'язань. Отже, її головною метою є забезпечення правопорядку в сфері економіки (в господарських відносинах).

Враховуючи вищесказане, слід зазначити, що господарсько-правова відповідальність є самостійним видом юридичної відповідальності, має властиві тільки їй ознаки та специфічні підстави її виникнення.

Науковий керівник асистент кафедри приватного права Г.Г. Гриценко

Гонтар В.С.

*Студентка 4 курсу, 41 групи НЮУ ім. Я. Мудрого
Полтавський юридичний інститут*

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ДОГОВОРУ

За сучасних умов розвитку економічних зв'язків основною підставою виникнення господарських зобов'язань є господарський договір. Така вагомість господарських договорів зумовлена не тільки їх особливостями та поширеністю, а й закріпленням у ст. 6 Господарського кодексу України загальних принципів господарювання, серед яких - свобода підприємництва, а також вільний рух капіталів, товарів, робіт і послуг

на території України, які можуть бути забезпечені саме укладенням господарських договорів, заснованих на принципі рівності його учасників.

В останні роки окремі питання укладення господарського договору були предметом наукового вивчення у працях вчених-юристів : О.Авраменко, С.Балуйко, О.Беляневич, О.Галушко, Ю.Дощенко, А.Лончакова, В.Мамутова, О.Старцева, В.Щербини та ін.

В умовах становлення соціально-орієнтованої ринкової економіки господарський договір є основним засобом організації відносин між суб'єктами господарювання, гнучким регулятором господарської діяльності та інструментом її планування, формою і засобом організації господарських зв'язків. Господарський договір є формою вираження господарського зобов'язання. Йому притаманний особливий суб'єктивний склад, специфіка діяльності суб'єктів господарювання, а також мета, для досягнення якої укладається цей договір.

За загальним правилом, господарський договір викладається у формі єдиного документа, підписаного сторонами та скріпленого печатками. Порядок оформлення цього документу детально визначений у ст.181 ГК України. В цій же статті також закріплена можливість укладення господарського договору у спрощений спосіб, який дістав поширення у діяльності суб'єктів господарювання. Особливість укладення господарського договору у спрощений спосіб полягає у тому, що таке укладення відбувається шляхом обміну листами, факсограмами, телеграмами, телефонограмами тощо, а також шляхом підтвердження прийняття до виконання замовлень, якщо законом не встановлено спеціальні вимоги до форми та порядку укладення даного виду договорів.

Загальний порядок укладення господарського договору складається з таких стадій, як проект договору; протокол розбіжностей; безпосереднього врегулювання розбіжностей. На кожній з цих стадій процес укладення договору може бути завершений, якщо сторони дійшли згоди з усіх його істотних умов.

Особливістю господарських договорів є те, що при їх укладанні застосовуються певні техніко-юридичні процедури, тобто порядок висловлення пропозиції укласти договір (оферти) та прийняття її (акцепту). При укладенні господарських договорів, сторони можуть визначити зміст договору, що може базуватися на основі вільного волевиявлення, коли сторони мають право погоджувати на свій розсуд будь-які умови договору, що не суперечать законодавству; примірному договору, рекомендованого органом управління суб'єктам господарювання для використання при укладенні ними договорів, коли сторони мають право за взаємною згодою змінювати окремі умови, передбачені примірним договором, або доповнювати його зміст; типового договору, затвердженого Кабінетом Міністрів України, чи у випадках, передбачених законом, іншим органом державної влади, коли сторони не можуть відступати від змісту типового договору, але мають право конкретизувати його умови; договору приєднання, запропонованого однією стороною для інших можливих суб'єктів, коли ці суб'єкти у разі вступу в договір не мають права наполягати на зміні його змісту.

Визначивши зміст майбутнього договору, як ми вже згадували, має відбутися затвердження істотних умов договору, адже, як зазначено в ч.2 ст. 180 ГКУ, що господарський договір вважається укладеним, якщо між сторонами у передбачених законом порядку та формі досягнуто згоди щодо усіх його істотних умов. Обов'язком сторін при укладенні господарського договору є погодження предмету договору, ціни та строку дії.

З наведених вище особливостей укладення господарського договору можна дати доктринальне визначення поняттю «укладення господарського договору». Отже, укладення господарського договору - це зустрічні договірно-процедурні дії двох або більше господарюючих суб'єктів щодо вироблення умов договору, які відповідають їх реальним намірам та економічним інтересам, а також юридичне оформлення договору (надання цим умовам певної форми) як правового акта. Особливостями укладення можна визнати порядок висловлення пропозиції, форму договору, зміст, істотні умови та спосіб укладення господарського договору.

Науковий керівник асистент кафедри приватного права Г.Г. Гриценко

Гонтар В.С.

*Студентка 4 курсу, 41 групи НЮУ ім. Я. Мудрого
Полтавський юридичний інститут*

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ : ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

В сучасних умовах глобалізації організація управління на підприємстві є вкрай актуальною, оскільки підприємство – це основна ланка господарської діяльності в країні, яка забезпечує виробництво значної маси товарів і послуг, здійснює науково-дослідну і комерційну діяльність з метою отримання доходу. Управління підприємствами полягає у здійсненні суб'єктами, визначеними законодавчим або адміністративним порядком, повноважень з метою досягнення власникам цих підприємств певних економічних, соціальних, фінансових, екологічних або інших результатів в інтересах усього суспільства .

Важливий внесок у дослідженні питань управління на підприємстві здійснили Н. О. Рибак, Є. В. Полунєєв, Д. Г. Лук'яненко, К. Макконнелл, А. Маршал, М. Портер, Б. А. Райзберг, І. А. Спірідонов. основоположником управління вважається американський інженер і дослідник Ф. Тейлор. Запропонована ним раціоналізація праці і відносин на виробництві дозволила корінним чином змінити організацію і управління, а значить і ефективність виробництва. Ф. Тейлор розглядав управління як „мистецтво знати точно, що слід зробити і як це зробити найкращим і найдешевшим способом”.

Господарський кодекс України дає тлумачення того, що собою передбачає управління підприємством, на підставі чого та як воно відбувається, хто приймає у цьому участь. Згідно із ст.65 ГКУ управління підприємством здійснюється відповідно до його установчих документів на основі поєднання прав власника щодо господарського використання свого майна і участі в управлінні трудовим колективом. Власник здійснює свої права щодо управління підприємством безпосередньо або через уповноважені ним органи відповідно до статуту підприємства чи інших установчих документів. Рішення з соціально-економічних питань, що стосуються діяльності підприємства, виробляються і приймаються його органами управління за участі трудового колективу і уповноважених ним органів.

Головною особливістю управління підприємством за сучасних умов є те, що ефективна система управління – це, перш за все, система, що здатна забезпечити швидку адаптацію підприємства до змін його бізнес-середовища за умов максимально можливого врахування запитів і задоволення потреб потенційних споживачів. Отримання прибутку має розглядатися виключно як результат ефективного функціонування такої управлінської системи. Основною метою управління

підприємством є: забезпечення виконання колективом виробничої програми за всіма передбаченими параметрами (номенклатура, асортимент, якість, строки); досягнення високої ефективності виробництва й отримання запланованого прибутку; здійснення своєчасних розрахунків з бюджетом та іншими суб'єктами господарювання. Для організації управління підприємством створюється апарат структурних підрозділів (служб, відділів, секторів), що виконують певні функції управління на чолі з керівниками (директором, начальником, керуючим), які, згідно з характером функцій, проводять функціональний розподіл обов'язків в апараті управління, що сприяє більш чіткому і кваліфікованому управлінню (керуванню) всіма видами діяльності.

На підставі викладеного можна надати таке доктринальне визначення поняттю «управління підприємством» - це сукупність методів і прийомів керівництва колективом людей, усіма ланками підприємства для організації і координації їх діяльності в процесі виробництва. Управління здійснюють відповідні органи на яких покладено вирішення найважливіших питань, щодо організації праці на підприємстві, призначення уповноважених осіб та керування процесом здійснення працівниками своїх обов'язків для оптимального на швидкого процесу виробництва.

Науковий керівник: асистент кафедри приватного права Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Гриценко Г.Г.

Давидюк Вікторія Олегівна
НЮУ імені Ярослава Мудрого, Полтавський юридичний інститут
студентка 4 курсу 43 групи

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВОГО ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК ВЕНЧУРНОГО ІНВЕСТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В умовах сьогодення в країні важливим завданням є пошук нетрадиційних шляхів прискорення розвитку конкурентоспроможності вітчизняної продукції, забезпечення стійкого економічного зростання держави. Одним із можливих напрямів вирішення цієї проблеми може бути розвиток венчурної індустрії. Венчурна діяльність в сучасних умовах ринкових відносин набуває важливого значення для орієнтації на інноваційний шлях розвитку економіки України. Тому з боку держави необхідні відповідні кроки щодо створення умов для її ефективного функціонування.

Венчурні правовідносини, останнім часом, активно привертають увагу українських дослідників, проте в більшості випадків з економічного боку. З юридичної точки зору вони були досліджені з декількох аспектів: з цивільно – правового - вітчизняним вченим Жорнокуєм Ю.М., російськими вченими з міжнародно-правового - Суховим Д.Л., та з фінансово – правового - Кулієвим Р.П. В цих наукових працях вказувалося на проблеми в сфері венчурного інвестування, але фрагментарно. Саме тому венчурна діяльність в Україні відчуває ряд проблем, пов'язаних з недостатньою напрацьованістю теоретичних питань.

Як наслідок цього, є існування неналежного нормативно - правового регулювання даної діяльності. Звичайно, не можна говорити про повну відсутність законодавчих актів, оскільки окремі вимоги до інвестування закріплюють не лише Цивільний та Господарський кодекси, а також програмні й концептуальні документи, та ряд законів про інститути спільного інвестування, до яких саме і віднесені венчурні

фонди. Але вказані норми не утворюють цілісної системи регулювання засад венчурного інвестування.

Деякі положення в них є результатом запозичення з документів інших країн. Однак не завжди звернення до іноземного досвіду правового впливу на розвиток інвестування може бути корисним для застосування тождесних заходів в правовій та економічній системах нашої держави. Зокрема, з тих причини, що ці заходи у країнах Європи орієнтовані на умови конкуренції інвестицій, у той час, як в Україні існує проблема нестачі інвестиційних коштів. Також поняття венчурної інвестиційної діяльності в Україні відрізняється від загальноприйнятого. У нас це специфічний інститут спільного інвестування, інтегрований в загальні правила діяльності інститутів спільного інвестування та компаній з управління активами. Однак, можливим є аналіз структури регулювання венчурного інвестування в інших країнах не стільки в аспекті запозичення досвіду, скільки - перспектив напрацювання власних державних заходів.

Зокрема, як показує світова практика, у низці країн держава не тільки створює правове середовище для стимулювання розвитку венчурної індустрії, а й бере безпосередню участь у її фінансуванні. Так, у Фінляндії головним фінансовим закладом, який фінансує високотехнологічний бізнес на початковому етапі, є Національний фонд дослідження і розвитку - SITRA. SITRA - це змішана програма, оскільки в її рамках співіснують як пряме фінансування венчурних компаній, так і вкладення коштів у регіональні фонди підтримки високотехнологічних підприємств.

Наступним заходом в системі державного впливу на венчурну діяльність, що практикується в ряді країн, є надання податкових пільг і преференцій (Канада, Великобританія, Нідерланди, Швеція). У Великобританії, наприклад, діє система підтримки підприємництва, яка являє собою новий варіант програми підтримки малого бізнесу, що реалізується урядом з 1983 р. Фірми, що реалізують ризикові проекти, отримують податкові пільги (до 20%), а також звільняються від сплати податків на доходи від приросту капіталу в результаті зростання ринкової вартості активів.

Тож можливим варіантом сприяння розвитку цієї галузі в Україні є надання пільг суб'єктам венчурної діяльності й суб'єктам інфраструктури венчурної діяльності по податках, миту, зборах й інших обов'язкових платежах відповідно до законодавства України та створення Національного венчурного фонду як спеціалізованої державної установи, що здійснює державне фінансування інноваційних проектів. Однак, запозичення досягнень права на розвиток венчурного інвестування з інших країн не повинно входити у протиріччя із особливостями ведення господарської діяльності та станом правового господарського порядку в Україні.

Виходячи з вище наведеного, можна зробити висновок про важливість та необхідність державного впливу на венчурну діяльність в Україні. В тому числі, враховуючи сучасні тенденції розвитку економіки держави, має бути відповідно переглянуто і механізми стимулювання інноваційної господарської діяльності. Світовий досвід свідчить, що країни, які послідовно забезпечують безперервний та якісний правовий вплив на інноваційну діяльність, отримують значні переваги в забезпеченні стійких темпів економічного розвитку.

Науковий керівник: к.ю.н., асистент кафедри приватного права Гриценко Г.Г.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФОНДОВОГО РИНКУ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДЛЯ УКРАЇНИ

Актуальність даної теми зумовлена тим, що наявність фондового ринку, на сьогодні, є однією з найважливіших ознак сучасної як світової, так і національної ринкової економіки. Адже, фондовий ринок сприяє акумулюванню капіталів для інвестицій у виробничу та соціальну сфери, структурній перебудові економіки та, взагалі, сприяє позитивній динаміці соціальної структури суспільства.

З огляду на це, особливого значення набуває роль держави у цій сфері, тобто, в необхідності державного регулювання фондового ринку для досягнення його цілісності, централізації, прозорості та злагодженості роботи всіх його учасників. Отже, варто звернутись до зарубіжного досвіду державного регулювання фондового ринку аби визначитись з перспективами розвитку фондового ринку України.

До європейської специфіки фондового ринку можна віднести те, що державне регулювання цього ринку складалося поступово, еволюційним шляхом, у відповідь на назрілі практичні потреби різних суспільних груп.

В таких країнах як в Італії і Франції, на сьогодні, досить великий відсоток фондових бірж створені саме державою і перебувають під її безпосереднім наглядом, наслідком чого є контроль за їх діяльністю державними органами, зазвичай – Міністерствами фінансів відповідної країни. У Бельгії, регулювання будь-якої діяльності, пов'язаної з емісією та обігом цінних паперів, регламентується численними законами, правилами щодо ведення будь-якого бізнесу, а інколи навіть функціонування банків і банківської системи загалом.

В деяких європейських країнах регулювання фондових ринків відбувається не на федеральному, а на регіональному рівні, наприклад, земель – у Німеччині, кантонів – у Швейцарії. Проте спеціальних органів, які відповідали б за комплексне виконання законодавчих положень щодо емісії і торгівлі цінними паперами, тут немає.

Водночас, новостворені ринкові економіки країн Центральної та Східної Європи формували фондові ринки та системи їх регулювання з урахуванням передового в 90–ті роки досвіду, а тому, вони здійснили спроби відходу від класичної європейської моделі формування фондового ринку в бік американської.

Варто зазначити, що у довершеному вигляді американська модель фондового ринку існує лише у США. Її ефективність високо оцінюють європейці; вона є зразком для наслідування в багатьох країнах, особливо в Австралії та Бразилії, які намагаються створити цивілізований фінансовий ринок.

Суть її полягає в тому, що фінансування інвестицій має спиратись переважно на фондовий ринок, який функціонує автономно від банківської системи й апелює безпосередньо до всіх верств населення, залучаючи їхні капітали та заощадження, а правова база у вигляді пакета законів, створює міцні основи для системи регулювання цього ринку.

Наразі, в Європі спостерігається нова тенденція, яка полягає в розробці комплексних і несуперечливих правових документів, що стосуються функціонування і регулювання національних ринків цінних паперів. Це стимулюється переважно уніфікацією в межах Європейського Союзу діяльності національних фінансових ринків. І саме в такому руслі декларуються цілі та принципи правового регулювання

фондового ринку міжнародними організаціями, що стосуються державного регулювання фондового ринку.

Так, Міжнародна організація комісій з цінних паперів (IOSCO) в своєму програмному документі «Цілі та принципи регулювання фондового ринку» визначила 30 принципів регулювання фондового ринку, а рекомендації «Групи тридцяти» аналогічно, але більш в технологічному руслі, у своїх рекомендаціях визначила положення щодо державного регулювання фондового ринку. Наведемо деякі з них: 1) робота фондового ринку має базуватися на відкритості інформації про емітентів, цінні папери яких котируються на ринку та щодо цін, руху курсів фондових інструментів; 2) уряди країн мають запобігати виникненню неорганізованих паралельних ринків, що може зменшувати ліквідність централізованого ринку; 3) у кожній країні повинен бути створений ефективно діючий центральний депозитарій, причому умови діяльності та управління депозитарієм повинні заохочувати якомога ширше коло учасників і пропонувати якомога ширший спектр послуг.

Що стосується України, то у нас склалася змішана модель фондового ринку. З одного боку у нас історично превалює континентальна система права, основну роль в регулюванні займають державні нормативні акти на протигагу саморегулюванню, а головну роль на фінансовому ринку займають банки. Водночас, за прикладом США, основним регулятором на фондовому ринку є небанківський орган – Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Такі особливості зумовлені тим, що в Україні формування фондового ринку багато в чому обумовлювалось джерелами допомоги та діяльністю груп технологічної допомоги, яка надавалась різними західними країнами: USAID – США, UEPLAC – Німеччина, а формування депозитарної системи здійснювалось за допомогою Франції.

Можна стверджувати, що національне законодавство враховує рекомендації міжнародних організацій з урахуванням особливостей нашого економічного розвитку. Однак, неврегульовані проблеми структурної побудови системо- утворюючих інститутів фондового ринку часто зводять нанівець спроби адаптації законодавства.

Вище наведене свідчить про необхідність системного підходу до побудови національної моделі ринку цінних паперів, адже на сьогодні багато у чому українське законодавство в цій галузі є еkleктичним, не завжди системно запозиченим із законодавства різних країн світу. Побудова системи регулювання має бути заснована на чітких критеріях і принципах, що пройшли випробування часом в розвинутих країнах світу. Адже, фондовий ринок не тільки забезпечує вільну міграцію капіталу в галузі і регіонах відповідно до суспільних потреб, але є одним з найважливіших індикаторів економічного розвитку країни.

Дігтяр Наталія Вадимівна

*студентка 4 курсу Полтавського юридичного інституту
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

Ліквідація підприємств: проблемні питання згідно Господарського кодексу України

Підприємства створюються, функціонують і ліквідуються. Це – нормальний і закономірний процес ринкової економіки з її непрогнозованістю і певною імпульсивністю. Чинне законодавство України, як і закони минулих років, не закріплює нормативної дефініції терміну «ліквідація», визначаючи лише окремі сутнісні ознаки інституту ліквідації. Протягом останніх років у юридичній літературі інститут ліквідації розглядається не лише в контексті вирішення проблеми застосування чинних норм права, що регулюють процедуру ліквідації юридичних осіб,

ай як предмет ґрунтовних теоретичних досліджень. Вагомий внесок в розробку теоретичних положень щодо ліквідації юридичних осіб зробили такі вчені-правники, як Т. Д. Айткулов, М. І. Браґінський, О. М. Вінник, В. К. Джуно, А. В. Коровайко, В. В. Мамутов, С. В. Мартишкін, О. А. Наумов, М. В. Телюкіна, В. С. Щербина та багато інших. На законодавчому рівні порядок ліквідації юридичної особи встановлено Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України, Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців», ЗУ «Про акціонерні товариства», «Про господарські товариства» та іншими нормативно-правовими актами. М. В. Телюкіна, розглядаючи проблеми припинення діяльності юридичної особи, пропонує розрізняти залежно від наявності правонаступництва реорганізацію та ліквідацію.

Протягом тривалого часу, спираючись на світовий досвід застосування, механізм банкрутства в Україні намагались покращити. Але не дивлячись на весь прогресивний характер розвитку нового механізму він все ж таки не позбавлений недоліків, які були виявлені практикою його застосування. В сучасному механізмі ліквідації, можна виділити ряд чинників, що негативно впливають на її ефективність, серед них основними є: неврегульованість законодавства; порушення законодавства під час провадження у справах про банкрутство; непрозорість процедури оцінки та реалізації майна; штучне збільшення заборгованості; приховування майна або інформації про майно підприємства; високий рівень корупції у судовій системі та в органах місцевої виконавчої влади, хабарництво, тощо.

Оскільки українське законодавство не закріплює за ліквідаційною комісією статусу юридичної особи, оскаржити рішення ліквідаційної комісії формально неможливо. Цю правову прогалину заповнило роз'яснення Вищого арбітражного суду України «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із створенням, реорганізацією та ліквідацією підприємств» зі змінами від 17.12.2013 № 13. Згідно з положеннями цього документа, якщо кредитор вважає, що ліквідаційна комісія необґрунтовано відхилила його вимогу до підприємства, що ліквідується, то він має право до моменту виключення останнього з Державного реєстру України звернутися до нього з позовом. Необхідно звернути увагу, що деякі нормативно-правові акти не достатньо чітко й повно унормовують порядок ліквідації юридичної особи, тому доцільним було б на практиці регламентувати таку процедуру в установчих документах підприємства. На практиці керівникам доцільно було б кожного разу перевіряти положення установчих документів своїх контрагентів щодо ліквідації.

Досить поширеною на практиці та проблемною є ситуація, коли рішення про примусову ліквідацію підприємства приймає господарський суд. Власник підприємства зазвичай ухиляється від проведення дій, спрямованих на виконання ліквідаційних процедур. Чинне законодавство не надає органам державної виконавчої служби повноважень діяти в якості та від імені ліквідаційної комісії та не передбачає можливості проведення ліквідації підприємства будь-яким іншим органом, крім ліквідаційної комісії. Відповідно до ч. 3 ст. 76 Закону України «Про виконавче провадження» за неможливості виконати рішення без участі боржника виконавчий документ постановою державного виконавця, затвердженою начальником відповідного відділу державної виконавчої служби, повертається до суду чи іншого органу, що його видав. Таким чином, отримання судового рішення про ліквідацію підприємства зовсім не означає реальної ліквідації такого підприємства. Відповідно до ст. 20 Закону «Про господарські товариства» з дня призначення ліквідаційної комісії до неї переходять всі повноваження з управління справами товариства. Які ж

органи є повноважними в процесі ліквідації товариства? Корінь проблеми виявляємо в тлумаченні поняття «управління справами товариства», оскільки саме цією діяльністю займається ліквідаційна комісія з моменту її призначення. Логічно, що за Законом «Про господарські товариства» решта органів господарського товариства втрачають повноваження з «управління справами товариства» на час діяльності ліквідаційної комісії. Водночас процес проведення ліквідаційної процедури не означає ліквідацію інших органів управління товариством. Таким чином, компетенція інших органів управління товариством передбачає вирішення будь-яких питань діяльності товариства, крім тих, що охоплюються поняттям «управління справами товариства». Для вирішення цього питання на практиці доцільним було б поняття «управління справами товариства» тлумачити в установчих документах відповідного товариства.

Досить часто, крім основного боргу із заробітної плати, працівники підприємства, що ліквідується, мають вже судові рішення про стягнення сум за затримку остаточного розрахунку при звільненні та виплату моральної шкоди. Якщо стягнути з підприємства всі ці суми, то фактично буде порушено принцип пропорційності щодо тих осіб, які до суду не зверталися. Тому на практиці підприємства виходять з цієї проблеми таким чином: спочатку відшкодовується основний борг працівникам, а у разі наявності решти — інші зобов'язання.

Отже, ліквідувати підприємство на практиці набагато складніше, ніж створити його. Ліквідаційна процедура вимагає дуже багато часу, час- то триває близько року і навіть більше, а також значних коштів. У цій роботі ми розглянули ряд найважливіших проблем, які наочно вказують, що процедура ліквідації підприємства потребує ще значного вдосконалення на законодавчому рівні.

Дігтяр Наталія Вадимівна
студентка 4 курсу Полтавського юридичного інституту
НЮУ імені Ярослава Мудрого

Проблеми сучасного стану регулювання ліцензування господарської діяльності

Інститут ліцензування є одним із провідних інститутів господарського права, метою існування якого є регулювання певних видів господарської діяльності. Він набув важливого значення у період переходу до ринкової економіки в Україні. Сьогодні система ліцензування все ще перебуває на стадії становлення, закладено її нормативну базу, триває формування системи органів ліцензування. Проте цей процес є досить складним, проходить, суперечливо, що фактично відображає увесь масив проблем і труднощів, з якими стикається будь-яка реформа в українській економіці цього часу.

У вітчизняній та зарубіжній юридичній літературі окремим питанням ліцензування господарської діяльності приділяли увагу такі фахівці, як В. Авер'янов, В. Андреев, Д. Бахрах, Е. Бекірова, С. Береславський, Ж. Іонова, І. Голосніченко, Р. Калюжний, І. Коліушко, І. Кириченко, В. Лаптев, П. Мельник, О. Олійник, І. Пастух, О. Піджаренко, В. Плішкін, В. Подлінев, В. Попович, Л. Савченко, Н. Саніахметова, С. Сегеда, Ю. Тихомиров, В. Шакур, А. Шеваріхін, В. Шкарупа, В. Щербина, А. Шпомер та ін.

Сьогодні нормативну базу ліцензування становить Господарський кодекс України, Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності», а також численні нормативно-правові акти, які визначають особливості ліцензування

конкретних видів господарської діяльності (у тому числі й різноманітні ліцензійні умови, затверджені на рівні центральних органів державної влади). Окремі питання ліцензування регламентуються й Цивільним кодексом України: зокрема, отримання юридичною особою ліцензії є однією з умов набуття правоздатності юридичною особою у встановлених законом випадках. Так, ч. 3 ст. 91 Цивільного кодексу України передбачено, що юридична особа може здійснювати окремі види діяльності, перелік яких встановлюється законом, після одержання нею спеціального дозволу (ліцензії). Тобто у ЦК України ліцензування розглядається як одна з умов набуття правоздатності юридичною особою (хоча види діяльності, які вимагають отримання ліцензії, можуть здійснювати й фізичні особи – підприємці) або ж як елемент легітимації суб'єктів господарської діяльності. Господарський кодекс України визначає правову природу ліцензування через категорію «засіб державного регулювання». Так, ч. 1 ст. 14 ГК України закріплено, що ліцензування є одним із засобів державного регулювання у сфері господарювання, спрямованим на забезпечення єдиної державної політики у цій сфері та захист економічних і соціальних інтересів держави, суспільства та окремих споживачів. Частина 3 ст. 1 цього кодексу містить норму, що «відносини, пов'язані з ліцензуванням певних видів господарської діяльності, регулюються законом». Мається на увазі, очевидно, спеціальний закон – Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності».

Однак незважаючи на достатній законодавчий масив нормативно-правових актів, що регулюють ліцензування господарської діяльності, сьогодні є чимало проблем та прогалин у законодавстві, що регулює цю сферу. Так, слід погодитись з Е.Е. Бекіровою, яка зазначає, що «в жодному з чинних нормативно-правових актів не наведено визначення окремих понять у сфері ліцензування, не вироблені критерії віднесення того або іншого виду діяльності до числа тих, що підлягають ліцензуванню, не встановлена процедура визнання виду діяльності такою, що підлягає ліцензуванню тощо». Таким чином, правова концепція ліцензування господарської діяльності у законодавстві України є недостатньо розробленою, що зумовлене відсутністю правового забезпечення необхідного балансу між державним регулюванням економіки та новими ринковими механізмами, що створюються у процесі реформування національної економіки. Для формування сталої законодавчої політики у сфері ліцензування нагальною потребою є проведення порівняльно-правового аналізу чинного та перспективного законодавства у цій галузі, зокрема, Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності».

Щодо стадій отримання ліцензії, то необхідно запропонувати більш раціональний шлях спрощення ліцензійної процедури – перехід до заявницького принципу, що передбачає зведення до мінімуму переліку документів, що додаються до заяви, з одночасним запровадженням фактичної перевірки, що буде проводитися незалежною експертною організацією. Це дозволить: усунути передумови корупційної діяльності посадових осіб органу ліцензування, зменшити витрати часу і зусиль заінтересованого суб'єкта господарювання, відмовитися від формальної перевірки, яка на практиці зазвичай зводиться лише до бюрократичних вивертів, тобто до перевірки стилістики та граматики у відомостях заявника.

Крім того, на сьогоднішній день існує чимало спірних питань з приводу необхідності застосування визначеного Законом порядку ліцензування в окремих сферах господарської діяльності, зокрема, таких як комунальна, соціальна, енергетична, сфера природних монополій, оскільки, враховуючи специфіку

проведення цих видів діяльності, їх важко підігнати під чіткі рамки згаданого Закону. При цьому, слушною є думка про те, що специфіка ліцензування таких видів господарської діяльності має бути встановлена спеціальними законами, але порядок ліцензування має бути єдиним. Саме такий підхід може запобігти постійному коригуванню встановленого Законом переліку видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, та забезпечить переважання норм базового закону про ліцензування у законах, що регулюють відносини у відповідних сферах.

Насамкінець, слід підкреслити, що будь-які зміни до законодавства потребують виважених рішень і попередньої розробки концепції внесення цих змін, що передбачала б мету внесення таких змін, на що і як вони можуть вплинути, довгострокові та короткострокові прогнози щодо бюджетних надходжень або ж витрат у випадку запровадження цих змін тощо. У цілому підтримуючи ідею внесення змін до чинного законодавства про ліцензування, вважаємо за необхідне наголосити на тому, що такі зміни повинні бути послідовними та змістовними, а також відповідати реаліям сьогодення.

Дроздов Дмитро Анатолійович
студент 4курсу ПЮІ НЮУ імені Ярослава Мудрого

ЩОДО ПОНЯТТЯ АНТИМОНОПОЛЬНО-КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Забезпечення нормального розвитку економіки держави, постійне зростання рівня життя і добробуту населення є одним із головних завдань будь-якої країни. Цього можна досягти лише шляхом врівноваженої конкурентної політики. Неефективність антимонопольних заходів та механізмів державного регулювання монопольного становища окремих суб'єктів господарювання ускладнює створення конкурентного середовища в економіці та є загрозою національним інтересам держави.

Після отримання Україною незалежності були здійснені спроби проведення антимонопольної політики. Так, у Державній програмі демонополізації і розвитку конкуренції її назвали як економічну політику, спрямовану на запобігання монопольній діяльності, її обмеження та припинення. Державна політика у сфері обмеження монополізму остаточно набула рис конкурентної політики після видання Указу Президента України від 26.02.1999 року №219/99, в якому були визначені основні завдання органів Антимонопольного комітету, інших державних органів, а також заходи, спрямовані на забезпечення реалізації напрямів конкурентної політики в усіх галузях і сферах економіки

На законодавчому рівні визначення антимонопольно-конкурентної політики немає, тому доцільним є фіксування цього поняття в національних нормативно-правових актах. Стаття 10 ГК України згадує про антимонопольно-конкурентну політику як складову економічної політики держави. Вона в основному спрямована на створення оптимального конкурентного середовища діяльності суб'єктів господарювання, забезпечення їх взаємодії на основі недопущення виявів дискримінації одних суб'єктів іншими, насамперед у сфері монопольного ціноутворення та за рахунок зниження якості продукції, послуг, сприяння зростанню ефективної соціально орієнтованої економіки.

Глава 3 ГК України «Обмеження монополізму та захисту суб'єктів господарювання від недобросовісної конкуренції» взагалі не містить згадки про

антимонопольно-конкурентну політику, хоча із самої назви логічно випливає її проведення, адже обмежити монополізм та захистити суб'єктів господарювання від недобросовісної конкуренції можна лише шляхом впровадження конкретних заходів, які в сукупності формують антимонопольно-конкурентну політику.

Нормативно-правовим актом, який найкраще підходить для закріплення поняття «антимонопольно-конкурентна політика», є Закон України «Про захист економічної конкуренції». Напрями цієї діяльності, які будуть актуальними в той чи інший період, залежно від пріоритетних напрямів розвитку економіки держави, слід зазначати в окремих указах. На сьогодні останнім таким актом є Указ Президента України «Про основні напрямки конкурентної політики на 2002-2004 рр.» від 2001 року.

На думку О. Верещагіної, поняття антимонопольно-конкурентної політики можна сформулювати як законодавчо закріплену системну діяльність спеціально уповноважених органів державної влади, скеровану на реалізацію комплексу заходів, спрямованих на розвиток і захист конкуренції, а також усунення умов, що сприяють виникненню монополій або можуть призвести до негативних наслідків, пов'язаних із їх функціонуванням, з метою розвитку конкурентоздатного середовища та реалізації основних завдань внутрішньої і зовнішньої політики.

Зміст антимонопольно-конкурентної політики охоплює значну кількість заходів, необхідних для втілення її у життя, зокрема:

1. Усунення умов, що сприяють виникненню монополій або можуть призвести до негативних наслідків, пов'язаних із їх функціонуванням,
2. Створення оптимального конкурентного середовища діяльності суб'єкта господарювання.
3. Забезпечення їх взаємодії на умовах недопущення проявів дискримінації одних суб'єктів іншими.
4. Сприяння зростанню ефективної соціально орієнтованої економіки.

Антимонопольно-конкурентне законодавство й антимонопольно-конкурентна політика є значними засобами державного регулювання економіки держави. На думку С. Валітова, прийняття значної кількості нормативно-правових актів, які регулюють відносини конкуренції, привело до утворення нової галузі - конкурентного права, основним завданням якого є захист і підтримка конкуренції правовими засобами у будь-якій державі з ринковою економікою. До основних складових предмета регулювання конкурентного права належать: економічна конкуренція, що охороняється від антиконкурентних дій органів влади, від обмежувальної та дискримінаційної діяльності суб'єктів господарювання; економічна конкуренція, що охороняється від недобросовісної конкуренції тощо.

Таким чином, на сьогодні існує потреба в удосконаленні антимонопольно-конкурентної політики держави. Необхідно на законодавчому рівні закріпити поняття антимонопольно-конкурентної політики, а також конкретизувати її основні напрями у відповідних указах. Адже без належно сформованої конкуренції на ринку неможливий стабільний і сприятливий розвиток будь-якої країни.

*Науковий керівник: асистент кафедри приватного права Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Гриценко Г.Г.*

ЩОДО ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ПОДОЛАННЯ МЕДИКО- САНІТАРНИХ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Світова та вітчизняна статистика свідчить про зростання кількості та масштабів природних і техногенних катастроф у XXI сторіччі, саме тому набуває актуальності питання правової регламентації подолання медико-санітарних наслідків надзвичайних ситуацій.

Серед науковців, які займались дослідженням цього питання слід виділити Волянський П.Б., Люлько О.М., Галацан О.В., Кондратьєв Ю.М., Тарасенко Г.Г., Перцов В.І., Івахненко Д.С., Міренков К.В., Муляр В.Ф., та інші.

Будь-яка надзвичайна ситуація – це, насамперед трагедія, та за кінцевим результатом причинним фактором найбільших економічних втрат є медико-санітарні наслідки надзвичайної ситуації.

Правову основу подолання медико-санітарних наслідків надзвичайних ситуацій становлять Закони України від 03.02.1993 р. «Про цивільну оборону України», Постанова Кабінету Міністрів від 10 травня 1994 року № 299, «Про затвердження Положення про цивільну оборону України», Закон України «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру» та інших нормативних документах. Закон України «Про аварійно-рятувальні служби» (1999 р.), «Про правовий режим надзвичайного стану» (2000 р.) та «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру» (2000 р.), Постанова Кабінету Міністрів України від 14.04.1997 р. № 343 «Про утворення Державної служби медицини катастроф» та затверджених цією Постановою «Положення про Державну службу медицини катастроф» і «Положення про координаційні комісії Державної служби медицини катастроф».

Для подолання наслідків надзвичайних ситуацій в Україні була створена Державна служба медицини катастроф (ДСМК). Основним завданням ДСМК є реалізовувати гарантію безоплатної своєчасної та адекватної екстреної медичної допомоги громадянам за умов надзвичайних ситуацій. Для надання екстреної медичної допомоги населенню України при надзвичайних ситуаціях залучаються всі необхідні сили і засоби системи охорони здоров'я незалежно від відомчого підпорядкування та форм власності.

Як зазначає Перцов, на сьогодні вимагає закріплення на законодавчому рівні порядок поглибленої підготовки лікарів різних спеціальностей. В Україні Міністерством охорони здоров'я затверджена Державна програма створення єдиної системи надання екстреної медичної допомоги на період до 2010 року. Особлива увага приділяється підготовці медичних працівників, які входять до складу медичних формувань для надання медичної допомоги постраждалим в осередках масових санітарних втрат. В системі Державної служби медицини катастроф основними медичними формуваннями є медичні бригади постійної готовності першої черги – бригади швидкої медичної допомоги. Є також спеціалізовані медичні бригади другої черги, до складу яких входять лікарі відповідного профілю (хірургічний, токсикотерапевтичний, педіатричний тощо).

Таким чином, слідом за думкою Волянського П.Б. можемо сказати, що робота з подолання медико-санітарних наслідків надзвичайних ситуацій за сучасних умов

повинна ґрунтуватися на науково обґрунтованих принципах і концепціях, які доцільно було б закріпити на законодавчому рівні. Науково доведено, що для ефективного подолання медико-санітарних наслідків надзвичайних ситуацій є доцільним створення спеціалізованих структур, зокрема Державної служби медицини катастроф та з метою покращення рівня виконання нею своїх функцій необхідно збільшити чисельність її працівників.

Дубина Вікторія Вікторівна
Студентка 4 курсу ПЮІ НЮУ імені Ярослава Мудрого

ДО ПРОБЛЕМИ ЛІЦЕНЗУВАННЯ ПРОМИСЛОВОГО РИБАЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Рибальство є важливою галуззю народного господарства. Виходячи з того, що нормативно-правове регулювання порядку здійснення рибальства є досить розрізненим та містить велику кількість виключень та специфічних особливостей, це питання потребує ретельного дослідження. Особливо актуальним є дослідження ліцензування промислового рибальства як одного з основних засобів державного регулювання діяльності, що забезпечує ринок важливими для народного споживання продуктами харчування.

Дослідження різних аспектів рибальства проводили такі науковці, як У.В. Антонюк, І.В. Братко, Т.В. Григор'єва, Г.О. Котовська, Т.І. Сухоребра, С.М. Ховавко та інші. Проте, слід зазначити, що хоча науковці й звертали увагу на особливості правового регулювання вищевказаного питання, спеціальних досліджень порядку ліцензування проведено не було.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» рибальство визначається як добування водних біоресурсів у рибогосподарських водних об'єктах. У свою чергу промислове рибальство (промисел) визначається як вид спеціального використання водних біоресурсів (вилучення, приймання, переробка, зберігання, транспортування тощо, у тому числі постачання палива, води, тари, продовольства для функціонування суден флоту рибної промисловості та їх екіпажів) у рибогосподарських водних об'єктах (їх частинах), у тому числі у водах, що знаходяться за межами юрисдикції України.

Відповідно до наказу Міністерства аграрної політики України та Міністерства охорони навколишнього природного середовища України «Про затвердження Інструкції про порядок спеціального використання риби та інших водних ресурсів» до суб'єкта господарювання, що бажає здійснювати промислове рибальство, встановлюється вимога щодо отримання низки дозвільних документів. Слід зазначити, що отримання дозвільної документації є взаємопов'язаним, отримання наступного документу до отримання попереднього неможливим. Так, одним з основних документів, що подаються для отримання талона є повідомлення про виділення квоти. В свою чергу, користування квотою неможливе без ліцензії. Це ще раз підтверджує провідне становище ліцензії в системі дозвільних документів, необхідних для здійснення промислового рибальства.

Так, відповідно до п. 34 ч.3 ст. 9 ЗУ «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» ліцензуванню підлягає діяльність, пов'язана з промисловим виловом риби, крім внутрішніх водойм (ставків) господарств. Відповідно до п. 27 постанови Кабінету міністрів України (далі – КМУ) «Про затвердження переліку

органів ліцензування» функція ліцензування цього виду господарської діяльності покладаються на Держрибагентство.

З аналізу норм законодавства випливає, що ліцензуванню підлягаю не все промислове рибальство. Так, не ліцензується промисловий вилов з внутрішніх водойм (ставків) господарств. Це логічно обумовлено різницею у суспільному значенні, цінності та обсязі водних біоресурсів, що перебувають у внутрішніх водоймах господарств та рибогосподарських водних об'єктах, промислове рибальство на яких підлягає ліцензуванню (наприклад басейн Азовського чи Чорного моря, дніпровських водосховищах).

Порядок ліцензування промислового рибальства регулюється підзаконними актами. Так, наказом Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва Міністерства аграрної політики України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності, пов'язаної з промисловим виловом риби на промислових ділянках рибогосподарських водойм, крім внутрішніх водойм (ставків) господарств» затверджується перелік ліцензійних вимог до суб'єктів господарювання, що здійснюють вказаний вид діяльності.

Слід відзначити специфічні особливості нормативних вимог Ліцензійних умов. Так, у цій частині Ліцензійні умови є відсильними за своєю правовою природою, складаються з інших 11 нормативно-правових актів, на які зроблено посилання у п. 5 вищевказаного нормативного акту. Це дає змогу говорити про певні особливості, нехарактерні для ліцензування в цілому.

У свою чергу, відповідно до Порядку контролю за додержанням Ліцензійних умов провадження господарської діяльності, пов'язаної з промисловим виловом риби на промислових ділянках рибогосподарських водойм, крім внутрішніх водойм (ставків) господарств, затвердженого наказом Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва Міністерства аграрної політики України визначаються деякі процесуальні питання контролю. Так, відповідно до п. 4.2 предметом перевірки є наявність комплексу дозвільних документів, виконання ліцензійних умов, та вчинення інших дій, пов'язаних з виконанням ліцензійних умов. Права сторін в процесі перевірки, оформлення результатів перевірок, підстави анулювання та порядок оскарження анулювання ліцензій є загальними, проте строк оскарження рішення про анулювання ліцензії до експертно-апеляційної ради відповідно до п. 8.1 є скороченим, становить десять днів.

Дослідивши особливості ліцензування зазначеного виду діяльності, слід зазначити наступне. При вказівці на ліцензування досліджуваного виду діяльності доцільніше застосовувати термін промислове рибальство замість терміну промисловий вилов риби, оскільки перший є більш широким, та охоплює використання всіх видів водних біоресурсів. Крім того, це дасть змогу узгодити положення законодавства щодо ліцензування та екологічного законодавства, що є більш прогресивними і цій сфері. Необхідно узгодити існуючі нині нормативно-правові акти у сфері ліцензування промислового рибальства, усунути посилання на нормативні акти, що втратили чинність та органи, що були ліквідовані, звузити перелік ліцензійних умов та повноважень контролюючих органів відповідно.

ЩОДО ОКРЕМИХ ПРОБЛЕМ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕКЛАМНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

На сьогоднішній день реклама займає одну з найважливіших позицій у роботі суб'єктів господарювання, що працюють на сегментах ринку з підвищеною конкуренцією. Проте, задля досягнення найбільшої вигоди, підприємці використовують не завжди припустимі методи, що може зашкодити як репутації і провадження діяльності їх конкурентів, так і порушують права споживачів, вводячи їх в оману або здійснюючи будь-якого виду тиск.

Для регулювання діяльності у сфері реклами було прийнято Закон України «Про рекламу» (далі – ЗУ «Про рекламу»), що містить основні положення про особливості і вимоги до реклами, контроль та відповідальність за порушення законодавства про рекламу. Іншим важливим нормативним актом у цій сфері є Закон України «Про недобросовісну конкуренцію», що розглядає відносини у сфері реклами, що ведуть до порушень конкурентного законодавства.

Згідно зі ст. 1 ЗУ «Про рекламу», реклама – це інформація про особу чи товар, розповсюджена в будь-якій формі та в будь-який спосіб і призначена сформулювати чи підтримати обізнаність споживачів реклами та їх інтерес щодо таких особи чи товару, у ст. 8 вищевказаного закону, викладені загальні вимоги до реклами, особливу увагу варто звернути на заборони, які Ваксман Р.В., пропонує розділити на три категорії - заборони, пов'язані з маніпулюванням свідомістю; не пов'язані з відповідним маніпулюванням; що пов'язані з розміщенням та розповсюдженням реклами.

Проблеми, що виникають на практиці, полягають у недостатньому закріпленні ознак і критеріїв визначення маніпуляцій, що впливають на підсвідомість людини, а тому для цього варто звертатися до знавців у галузі психології. Ваксман Р.В. наводить приклади маніпулятивних технологій, що можуть бути використані у рекламі, це : технологія «25 кадр», метод гіпнозу, метод зараження та ін.

Такі прогалини і недоврахування у вітчизняному законодавстві відкривають проходи для потоку реклами, що містить в собі інформацію саме такого змісту, і не є інструментом становлення нормальної конкуренції на ринку товарів та послуг нашої держави.

Також досить часто порушується питання щодо визнання неправомірною порівняльної реклами. Такий вид реклами передбачений як ст. 11 ЗУ «Про рекламу», ст. 7 ЗУ «Про недобросовісну конкуренцію» так і ст. 33 Господарського кодексу України (далі – ГКУ). Якщо брати до уваги закріплення у ГКУ – то така реклама є проявом неправомірного використання ділової репутації суб'єкта господарювання, водночас у ЗУ «Про недобросовісну конкуренцію» зазначено випадки, коли таке порівняння в рекламі не є неправомірним «якщо наведені відомості про товари, роботи, послуги підтверджені фактичними даними, є достовірними, об'єктивними, корисними для інформування споживачів». Хоча якщо звертати увагу на рекламу на нашому телебаченні, то випадки порівнянь, хоч і не явних, але використовуються, а реагування державних органів контролю на це немає ніякого. Притягуються винні за порушення з використанням порівняльної реклами, здебільшого через реагування суб'єктів господарювання, інтереси і права яких були порушені такою рекламою.

Іншими майже не врегульованими відносинами, на сьогоднішній день, є реклама у мережі Інтернет. Так як майже кожен третій українець є користувачем інтернету, а розміщення там реклами в основному є безкоштовним, то це питання є дуже актуальним. Так як на законодавчому рівні не встановлені ті механізми та засоби, за допомогою яких можна визначити користувача мережі, що виставив рекламу, заходи реагування на таке розміщення. Аналізуючи зміст реклами в інтернеті бачимо, що здебільшого зустрічається реклама не та, що порушує законодавство про конкуренцію, а та, що вводить в оману споживачів та порушує їх права.

Отже, проаналізувавши чинне законодавство України у сфері реклами, можемо зробити висновок, що прийняті основні закони були ще у 1996 році, і з тих пір не зазнали суттєвих змін, в той час, як суспільні відносини та розвиток науки пройшли суттєві трансформації. У зв'язку з цим, до блоку законодавства про рекламні відносини мають бути внесені зміни, що дозволило б регулювати їх в повній мірі і своєчасно, для утримання рівноваги та задоволення потреб всіх суб'єктів, що беруть в них участь.

Науковий керівник : асистент кафедри приватного права ПЮІ НЮУ імені Ярослава Мудрого Гриценко Г.Г.

О.О.Заїки
*студента 4 курсу, 45 групи НЮУ
імені Ярослава Мудрого
Полтавський юридичний інститут*

Відповідальність медичних працівників і медичних закладів

В умовах реформування системи охорони здоров'я й фактичного поступового її переходу на платну основу відносини між пацієнтами й системою охорони здоров'я переходять у сферу цивільно-правового регулювання. Для лікарів законодавець в основному встановлює заборони, для пацієнта – визначає права, перш за все, як споживача послуг сфери охорони здоров'я і носія основних конституційних прав. Таким чином, в умовах сучасної системи охорони здоров'я України професійна відповідальність лікаря визначається переважно законодавчими заборонами.

Дослідженнями теми відповідальність медичних працівників і медичних закладів займалися такі науковці як : Заварза Т.В., Бобров О. Е., Гладун З.С. , Огарков И.Ф. , Чуприна П.С..Які в своїх роботах зазначали.

Медичні працівники та лікувально-профілактичні установи можуть нести цивільно-правову, адміністративну та кримінальну відповідальність. Професійна відповідальність у сфері медичної діяльності – це вид юридичної відповідальності, який виникає внаслідок порушення у галузі майнових або особистих немайнових благ громадян у сфері охорони здоров'я і який полягає переважно в необхідності відшкодування шкоди.

Професійні правопорушення медичних працівників можуть бути прямими і непрямими. Прямі — ті, вказівка на які міститься у законі і становить обов'язки медичних працівників (ненадання медичної допомоги, здійснення медичного втручання без поінформованої згоди тощо). Так, громадянка К. була притягнута до кримінальної відповідальності, адже, будучи фельдшером швидкої медичної допомоги, і виїхавши на виклик до громадянина П., маючи професійний обов'язок

надати екстрену медичну допомогу хворому, провести його огляд і вирішити питання про необхідність його госпіталізації, усвідомлюючи той факт, що не виконує обов'язків, покладених на неї як на старшого виїзної бригади швидкої медичної допомоги, порушуючи положення про фельдшера (медсестру) виїзної бригади швидкої медичної допомоги, затверджене наказом Міністерства охорони здоров'я № 175 від 19.06.1996 року, провела з П. маніпуляції з ватним тампоном змоченим нашатирним спиртом, і залишила П. без кваліфікованої медичної допомоги, якої останній потребував в результаті чого П. помер. У випадку прямого невиконання медичним працівником покладених на нього обов'язків, доведення вини у діях медичних працівників як правило не викликає труднощів. У той час як встановлення факту непрямих професійних правопорушень, тобто надання неякісної, невчасної медичної допомоги чи послуги викликає труднощі та потребує проведення численних експертиз.

До медичних працівників, які здійснили професійні злочини, можуть застосовуватися різні види покарань – від штрафу до позбавлення волі. Основним чи додатковим покаранням медичних працівників може бути позбавлення права займатися професійною діяльністю. Каральна властивість цього виду покарання полягає в тому, що позбавляє засудженого його суб'єктивного права на вільний вибір певних занять протягом часу, зазначеного у вироку. Щодо термінів ув'язнення, то за дії (або бездіяльність) медичних працівників, що спричинили смерть пацієнта або інші тяжкі наслідки, передбачене обмеження волі на строк від трьох до п'яти років або позбавлення волі на той самий строк.

До кримінальної відповідальності медичних працівників можна притягнути, за такі дії або бездіяльність як :

- неналежне виконання професійних обов'язків, що спричинило зараження особи вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби (ст. 131 ККУ)
- розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби (ст. 132 ККУ)
- незаконне проведення абортів (ст. 134 ККУ) – у разі якщо медичний працівник не має спеціальної медичної освіти;
- незаконна лікувальна діяльність (ст. 138 ККУ) - заняття лікувальною діяльністю без спеціального дозволу, здійснюване особою, яка не має належної медичної освіти;
- ненадання допомоги хворому медичним працівником (ст. 139 ККУ)
- неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником (ст. 140 ККУ)
- порушення прав пацієнта (ст. 141 ККУ)
- незаконне проведення дослідів над людиною (ст. 142 ККУ)
- порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини (ст. 143 ККУ)
- насильницьке донорство (ст. 144 ККУ)
- незаконне розголошення лікарської таємниці (ст. 145 ККУ)

Варто зазначити, що випадки притягнення медичних працівників до кримінальної відповідальності, а тим більше винесення щодо них обвинувального вироку в Україні є порівняно нечастими. Тому законодавцям

потрібно вдосконалювати нормативно-правову базу, пов'язану з забезпеченням прав громадян в сфері охорони здоров'я, і професійної відповідальності медичних працівників. Але потрібно не забувати ще й про захист медичних працівників тому, що встановлюючи санкції з відповідальності медичних працівників ми даємо можливість пацієнту зловживати своїми правами.

Завершуючи аналіз відповідальності медичних працівників і медичних закладів, насамперед, необхідно зазначити, що ступінь державного впливу є досить високим у цій сфері, але потребує значного вдосконалення нормативної бази.

***Камуз Ярослав Миколайович**
студент 4 курсу Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного інституту імені Ярослава Мудрого*

ФОРС-МАЖОРНЕ ЗАСТЕРЕЖЕННЯ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОМУ ДОГОВОРІ

Відповідно до статті 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» зовнішньоекономічний договір (контракт) - матеріально оформлена угода двох або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземних контрагентів, спрямована на встановлення, зміну або припинення їх взаємних прав та обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності.

Договір (контракт) укладається відповідно до Закону України "Про зовнішньоекономічну діяльність" та інших законів України з урахуванням міжнародних договорів України. Суб'єкти підприємницької діяльності при складанні тексту договору (контракту) мають право використовувати відомі міжнародні звичаї, рекомендації міжнародних органів та організацій, якщо це не заборонено прямо або у виключній формі Законом України "Про зовнішньоекономічну діяльність" та іншими законами України.

Ризики — це можливі несприятливі події, що можуть відбутися, в результаті яких можуть виникнути збитки, майнові втрати учасників зовнішньоекономічної діяльності. Для того, щоб уникнути відповідальності сторонам зовнішньоекономічної діяльності в разі невиконання умов договору, що не залежать від їх волі, а виникають у результаті невідворотних подій надзвичайного характеру, вони можуть передбачити в договорі форс-мажорне застереження. Форс-мажорні обставини завжди припускають відсутність вини сторін, тому їх настання є підставою для звільнення сторони від відповідальності за невиконання зобов'язання.

Варто зазначити, що застосування поняття «форс-мажорні обставини» в практиці укладання договорів є поширеним, але ані в Господарському, ані в Цивільному кодексах України такого поняття не міститься, натомість використовуються поняття «випадок» та «непереборна сила» (статті 218, 219 ГКУ; стаття 617 ЦКУ).

Згідно з рекомендаціями Міжнародної торгової палати (МТП) форс-мажорні обставини поділяються на такі категорії:

- а) повінь (але щорічний розлив річок не є форс-мажорною обставиною), землетрус, шторм, осідання ґрунту, цунамі, інші стихійні лиха природи; епідемії;
- б) пожежі, вибухи, вихід з ладу чи пошкодження машин та устаткування;
- в) страйки, саботаж, локаут та інші непередбачені зупинки на виробництві;
- г) оголошена чи неоголошена війна, революція, масові безпорядки, піратство;

г) законні або незаконні дії органів державної влади чи управління та їх структурних підрозділів, які перешкоджають виконанню контракту (наприклад, ембарго на експорт певних товарів, валютні обмеження тощо).

З точки зору терміну дії форс-мажорні обставини можуть бути поділені на 2 категорії:

а) тривалі, до яких належать, передусім заборона експорту (іноді й імпорту), війна, заколоти, блокада, валютні обмеження або інші заходи уряду чи його органів;

б) короткострокові, до яких належать пожежа, повінь, стихійні лиха, замерзання моря або порту, закриття морських проток, які лежать на звичайному морському шляху, між портами навантаження та розвантаження, відхилення на шляху, викликані воєнними діями тощо.

Вичерпного переліку обставин, що можна визнати форс-мажорними не існує. Сторони самі можуть визначити такі обставини відповідно до укладеного договору.

Для того, щоб уникнути відповідальності за порушення зобов'язання, сторона договору повинна довести, що вона вжила усіх залежних від неї заходів щодо належного виконання зобов'язання, що сама форс-мажорна обставина завадила виконанню договору.

В договорі сторони повинні передбачити конкретний перелік обставин, які будуть визнані форс-мажорними. Але слід мати на увазі, що перерахування в договорі форс-мажорних обставин не завжди може виявитися корисним. Не виключено, що при розгляді справи міжнародний комерційний арбітраж визнає такий перелік обставин вичерпним. Це може призвести до того, що арбітраж відмовить у звільненні від відповідальності, якщо матиме місце обставина, яка хоч і підпадає під поняття форс-мажору, але не входить до переліку таких обставин у конкретному договорі. Тому при складанні форс-мажорного застереження в контракті необхідно чітко визначити, що наведений перелік обставин не є вичерпним і може включати всі інші обставини, які відповідно до застосувального права підпадають під поняття форс-мажору.

Таким чином, чіткого визначення поняття форс-мажору у законодавстві України не існує — натомість у ньому визначені близькі до форс-мажору поняття непереборної сили та випадку. При укладенні договору сторони повинні передбачити конкретний перелік обставин, які будуть визнаватися форс-мажорними. Щоб застосувати форс-мажорне застереження, сторона, яка не виконала зобов'язання, має довести, що вона вчинила всі розумні з комерційної точки зору дії для того, щоб запобігти настанню цих обставин.

Камуз Ярослав Миколайович

*студент 4 курсу Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного інституту імені Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ДОГОВОРІВ

Однією з правових та основних форм, що опосередковує господарські зв'язки суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, є зовнішньоекономічний договір (контракт). Укладання і виконання такого договору з іноземним контрагентом є, як правило, підсумковим результатом конкретної зовнішньоекономічної операції. Від того, наскільки кваліфіковано складено такий контракт, залежить не тільки

прибутковість або збитковість конкурентної експортно-імпоротної операції, а й фінансовий стан суб'єкта діяльності в цілому, оскільки збитки за такими операціями, як правило, значно більші, ніж збитки за операціями на внутрішньому ринку.

Проблеми, пов'язані з зовнішньоекономічною діяльністю, розглядаються в навчальній, періодичній та науковій літературі. Зокрема, питанням підготовки, укладення, виконання умов, вирішення спорів та бухгалтерського обліку операцій за зовнішньоекономічними договорами (контрактами) присвячені праці таких вчених та науковців як Ф. Ф. Бутинця і І. В. Жиглей, Л. О. Кадуріної і М. С. Стрельнікової, !. О. Лукашової, І. В. Меліничук та інших.

Звертаючись до українського законодавства, варто наголосити, що порядок укладання й особливості зовнішньоекономічних договорів встановлено ст.ст. 382, 383 ГК України, законами України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р. № 1906-IV. «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 р. № 959-XII, тощо.

Так, частина 1 ст. 382 Господарського кодексу України надає право суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності укладати будь-які зовнішньоекономічні договори, крім тих, укладення яких заборонено законодавством України. Водночас цей кодекс не подає дефініції зовнішньоекономічного договору, визначення якого як «матеріально оформленої угоди двох або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їхніх іноземних контрагентів, спрямоване на встановлення, зміну або припинення їхніх взаємних прав та обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності», наведене в ст. 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність».

Зовнішньоекономічний договір укладається у простій письмовій формі, якщо інше не передбачено міжнародним договором України або законом. Варто зауважити, що Україна при ратифікації Віденської конвенції про договори міжнародної купівлі-продажу товарів зробила застереження про незастосованість будь-якого її положення, яке допускає вчинення договору не у письмовій формі, якщо хоча б одна із сторін договору має комерційне підприємство в Україні.

Порядок укладання зовнішньоекономічних договорів у міжнародній практиці регулюється Віденською конвенцією про договори міжнародної купівлі-продажу 1980 р.

Типова форма зовнішньоекономічного договору наведена в Положенні про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів) від 6 вересня 2001 р. Воно передбачає та регламентує, які умови слід прописувати в зовнішньоекономічному договорі. Так, в Положенні зазначаються істотні умови зовнішньоекономічного контракту, а саме: назва, номер договору, дата і місце його укладання; преамбула; предмет договору; кількість і якість товару; базисні умови поставки товарів; ціна і загальна вартість договору; умови платежів; умови приймання-здавання товару; упакування і маркування; форс-мажорні обставини; санкції і рекламації; урегулювання спорів у судовому порядку; місцезнаходження, поштові й платіжні реквізити сторін.

Цей перелік не є вичерпним. За домовленістю сторін, у договорі (контракті) можуть визначатися додаткові умови щодо страхування, гарантій якості, умов залучення субвиконавців договору, агентів, перевізників, визначення норм навантаження (розвантаження), умов передачі технічної документації на товар, збереження торгових марок, порядку сплати податків, митних зборів, різного роду захисних застережень, із якого моменту договір починає діяти, кількість підписаних примірників договору, можливість і порядок внесення змін до договору та ін.

Щодо базисних умов поставки, як однієї з умов зовнішньоекономічного договору, то 29 грудня 2010 р. правління Української національної комітету міжнародної торгової палати затвердило нову редакцію Правил Інкотермс-2010, які вступили в дію з 1 січня 2011 р., із тлумаченням найширше використовуваних торгових умов у галузі зовнішньої торгівлі, які регламентують момент передачі права власності на товар і всіх пов'язаних із цим ризиків і які регулюються Правилами тлумачення торговельних термінів Міжнародної торгової палати (редакція 2010) від 01.01.2011 р.

Платіжні умови як одна з умов зовнішньоекономічного договору регулюється Постановою КМУ і НБУ від 21.06.1995 р № 444 «Про типові платіжні умови зовнішньоекономічних договорів і типові форми захисних застережень до зовнішньоекономічних договорів, які передбачають розрахунки в іноземній валюті», яка визначає типові платіжні умови як для експорту так і для імпорту.

Отже, в підсумку треба зазначити, що зовнішньоекономічний договір є однією з основних форм, що визначає господарські зв'язки суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземних контрагентів. Тому при укладенні зовнішньоекономічного договору варто максимально дотримуватись відповідних формальних вимог, оскільки їх недотримання може щонайменше утруднити виконання договору, а суттєві порушення можуть призвести і до його недійсності.

*Коломієць Ярослав Володимирович,
Максимов Святослав Ігорович
НЮУ імені Ярослава Мудрого,
Полтавський юридичний інститут, студенти, 4 курсу, 42 групи*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЛІКВІДАЦІЇ ГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Створення функціонування та ліквідація підприємств є нормальним і закономірним процесом ринкової економіки, яка характеризується непрогнозованістю та циклічністю. Підприємства ліквідується, замість них з'являються нові, які здатні більш ефективно вести справи та отримувати прибутки. Більшість проблем, які виникають при ліквідації пов'язані не з самою процедурою, а з необхідністю впорядкування документації підприємств до початку ліквідації.

Актуальність цієї теми зумовлюється тим, що процес ліквідації юридичної особи є складним питанням і вимагає глибоких юридичних знань, оскільки чинним законодавством України визначаються окремі сутнісні ознаки інституту ліквідації, але не закріплюється нормативне визначення терміну «ліквідація».

Дослідженням питань визначення правових аспектів ліквідації підприємств займалися такі науковці як: Т. Д. Айткулов, М. І. Брагінський, О. М. Вінник, В. К. Джуль, А. В. Коровайко, А.В. Кравченко, В. В. Мамутов, С. В. Мартишкін, О. А. Наумов, М. В. Телюкіна, В. С. Щербина та інші.

Ліквідація юридичної особи передбачено Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України, Законом України « Про державну реєстрацію юридичних осіб-підприємців», а особливі форми припинення діяльності деяких видів підприємств визначено законами « Про акціонерні товариства», « Про господарські товариства».

В доктринальній сфері серед науковців існує декілька думок.

Так, М. В. Телюкіна, при розгляді питання припинення діяльності юридичної особи, висловлює думку, щодо розрізнення залежно від наявності правонаступництва реорганізацію та ліквідацію. Ліквідація, на відміну від інших форм реорганізації, не супроводжується загальним правонаступництвом. До цього необхідно залучити думку М. І. Брагінського, який наголошує, що ліквідація означає припинення юридичної особи, але не означає перехід прав та обов'язків до правонаступника.

С. В. Мартишкін, Т. Д. Айткулов будують своє розуміння ліквідації на тому, що сприйняття ліквідації виключно через призму питання про існування юридичної особи видається однобічним, таким, що не відбиває всієї суті цього складного та багатогранного правового явища.

Ст. 104 ЦК України та ст. 59 ГК встановлюють два способи припинення юридичних осіб: в порядку правонаступництва та в порядку ліквідації. Ліквідація є остаточним припиненням існування юридичної особи.

На законодавчому рівні закріплено, що юридична особа ліквідується:

– за рішенням її учасників або органу юридичної особи, уповноваженого на це установчими документами;

– за рішенням суду, наприклад, у таких випадках: несвоєчасного повідомлення суб'єктом господарювання органів реєстрації про зміни своєї назви, організаційно-правової форми, форми власності тощо; неподання суб'єктом господарювання протягом одного року до Державної податкової служби податкових декларацій.

Прогалиною українського законодавства є те, що воно не закріплює за ліквідаційною комісією статус юридичної особи, тому на практиці формально неможливо оскаржити рішення ліквідаційної комісії.

На практиці проблемною є також ситуація пов'язана з примусовою ліквідацією підприємства на підставі рішення господарського суду. Суть полягає в тому, що власник підприємства в більшості випадків ухиляється від проведення ліквідаційних процедур, а законодавство не надає відповідних повноважень органам державної виконавчої служби, які мають здійснювати цю процедуру від імені ліквідаційної комісії.

Також конфліктною ситуацією є ліквідація державних підприємств, а саме зв'язок цієї процедури з державною таємницею. Учасники ліквідаційних процедур не віднесені Законом України «Про державну таємницю» до переліку суб'єктів яким надано доступ до інформації, яка складає державну чи комерційну таємницю.

Проаналізувавши вищевикладений матеріал, ми дійшли висновку, що процедура ліквідації підприємства практично виявляється дуже складною, оскільки законодавство містить прогалини з деяких питань ліквідаційної процедури, внаслідок чого вона вимагає дуже багато часу та значних затрат коштів. Отже, процедура ліквідації підприємств потребує вдосконалення шляхом надання прямих повноважень органам державної виконавчої служби на проведення ліквідаційних процедур, закріплення на законодавчому рівні статусу юридичної особи за ліквідаційною комісією та надання учасникам ліквідаційної процедури доступу до державної таємниці.

Науковий керівник: асистент кафедри приватного права ПЮІ НЮУ імені Ярослава Мудрого **Гриценко Г. Г.**

ЩОДО НЕПРАВОМІРНОГО ВИКОРИСТАННЯ ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

Зростання кількості взаємозамінної продукції на ринку стимулює виробників та постачальників товару до використання ефективніших методів конкурентної боротьби. Несумлінні учасники ринку всілякими шляхами намагаються неправомірно використати чужу ділову репутацію, створити перешкоди своїм конкурентам під час здійснення ними господарської діяльності і, таким чином, досягти неправомірних переваг у бізнесі. Маловідомі фірми, бажаючи одержувати великі прибутки, вдаються інколи до використання чужої ділової репутації, яка має суттєвий позитивний імідж.

Саме репутація добросовісного підприємства, яке пропонує та гарантує високу якість своєї продукції, створює умови для збільшення обсягів продажу і прибутку підприємства. Суб'єкти господарювання, що мають свій промисловий зразок, зацікавлені в тому, щоб ним не користувались та не поширювали негативну інформацію інші суб'єкти господарювання задля введення в оману споживачів та просування своєї продукції. Це призводить до збитків безпосереднього власника такої ділової репутації. Таким чином, дане питання набуває все більшої актуальності у наш час і потребує дослідження.

Репутацію визначають у цивілістичній науковій літературі як сформовану про особу думку на оцінці суспільно значимих її якостей, а ділову репутацію – як оцінку професійних якостей. Ділова репутація є окремим випадком репутації взагалі і є сформованою думкою про якості (гідності й недоліки) колективу, організації, підприємства, установи, конкретної фізичної особи в сфері ділового обігу, у тому числі й у сфері підприємництва.

Світова практика захисту від несумлінної конкуренції починається прийняттям Паризької конвенції по охороні промислової власності в 1883 році. Україна приєдналася до Паризької конвенції 25.12.1991 року. А в 1996 році вводиться в дію Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції».

Діловою репутацією володіють будь-які юридичні особи, незалежно від порядку їх створення: як юридичні особи приватного права та юридичні особи публічного права, і незалежно від організаційно-правової форми: товариства, установи та інші. Такими можуть бути навіть релігійні організації, що володіють спеціальною правоздатністю: майновими та немайновими правами (право на найменування, право на здійснення культової та позакультової та підприємницької діяльності).

За юридичними особами визнано право на недоторканність ділової репутації. Це благо є недоторканим, тому воно має бути забезпеченим від можливих порушень формами, засобами та способами цивільно-правового захисту, а загалом забезпечуватися цивільно-правовим механізмом його охорони.

Для встановлення складу такого правопорушення як неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання слід довести наявність шкоди, завданої саме діловій репутації суб'єкта господарювання.

Відповідно до ст. 33 ГКУ неправомірним використанням ділової репутації суб'єкта господарювання визнаються:

- неправомірне використання чужих позначень, рекламних матеріалів, упаковки;
- неправомірне використання товару іншого виробника;
- порівняльна реклама.

У главі 2 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» міститься перелік дій, що вважаються неправомірним використанням ділової репутації суб'єкта господарювання.

Неправомірним є використання без дозволу уповноваженої не та особи чужого імені, комерційного найменування, торговельної марки, інших позначень, а також належних іншій особі рекламних матеріалів тощо, що може призвести до плутання з діяльністю іншого суб'єкта господарювання, який має пріоритет щодо їх використання.

Використання в комерційному найменуванні власного імені громадянина правомірне, якщо до власного імені додається будь-який відмітний елемент, що виключає плутання з діяльністю іншого суб'єкта господарювання.

Неправомірним використанням товару іншого виробника вважається введення в господарський обіг під своїм позначенням товару іншого виробника шляхом змін чи зняття позначень виробника без дозволу уповноваженої на те особи.

Копіюванням зовнішнього вигляду товару є відтворення зовнішнього виробу іншого суб'єкта господарювання і введення його в господарський обіг без однозначного зазначення виробника копії, що може призвести до плутання з діяльністю іншого суб'єкта господарювання.

Порівняльною є реклама, що містить порівняння з товарами (роботами, послугами) чи діяльністю іншого суб'єкта господарювання. Не визнається неправомірним порівняння в рекламі у випадках, передбачених законом. У ст. 7 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» зазначається, що не визнається неправомірним порівняння в рекламі, якщо наведені відомості про товари, роботи, послуги підтверджені фактичними даними, достовірні, об'єктивні, корисні для інформування споживачів.

Аналіз антимонопольно-конкурентного законодавства та практики діяльності Антимонопольного комітету України свідчить про необхідність вдосконалення нормативно-правової бази щодо захисту ділової репутації суб'єктів господарювання. Вирішення саме цієї проблеми є першочерговим завданням, що стоїть перед державою для вирішення суперечностей у цій сфері.

Лавренко Павло Євгенович

студент 4 курсу ФПКДПСУ НУЮ імені Ярослава Мудрого

Сучасний стан національної валюти України

Під національною валютою розуміють грошову одиницю, що емітується державою (центральним банком) для використання на території даної держави.

Зміцнення національної валюти є однією з найважливіших завдань фінансової політики будь-якої держави. Стабільність національної валюти - один з головних показників фінансової стійкості національної економіки. Для підтримки стійкості національної валюти необхідними є три основних елементи: валютна політика, валютне регулювання і валютний контроль.

Ключову ж роль у забезпеченні стабільності національної валюти відіграє грошово-кредитна (монетарна, валютна) політика, її успішність багато в чому залежить від проголошення центральним банком чітких і зрозумілих цілей обраної монетарної політики та від їх дотримання.

Валютна політика - це складова частина економічної політики держави в цілому і зовнішньоекономічної політики зокрема. Це сукупність економічних,

правових, організаційних заходів, що здійснюються державою у сфері міжнародних валютних відносин .

Валютна політика держави слугує інструментом регулювання рівноваги в системі валютних відносин. Її напрямок і форми визначаються валютно-економічним становищем країни. Головні цілі валютної політики-забезпечення стійкого економічного підйому, стримування зростання безробіття та інфляції , підтримка рівноваги платіжного балансу країни. На основі валютної політики держава будує своє ставлення до валютного регулювання.

В нашій країні забезпечення стабільності гривні покладено на Національний банк України, який є економічно самостійним органом, що здійснює видатки за рахунок власних доходів у межах затвердженого кошторису, а у визначених Законом України "Про Національний банк України" випадках - також за рахунок Державного бюджету України.

Отже, відповідно до Конституції України основною функцією Національного банку є забезпечення стабільності грошової одиниці України. При виконанні своєї основної функції Національний банк має виходити із пріоритетності досягнення та підтримки цінової стабільності в державі.

Звертаючись до монетарної політики Національного банку України минулого року слід зазначити, що законодавчо вона була визначена Основними засадами грошово-кредитної політики НБУ на 2013 рік де проголошено, що головною її метою є забезпечення стабільності грошової одиниці України. Стабільність гривні розглядається як одна з базових цінностей суспільства і гарантій захисту приватних економічних інтересів кожного громадянина та необхідна умова досягнення стратегічних цілей економічного розвитку України-забезпечення високих темпів економічного зростання на засадах модернізації та інноваційного розвитку, побудова сучасної, стійкої, відкритої і конкурентоспроможної у світовому масштабі економіки та забезпечення на цій основі підвищення добробуту населення нашої держави.

Сьогодні, у критичній ситуації в Україні, курс гривні істотно знизився, навіть у порівнянні з кризою 2008-2009 років. При цьому ціни на товари та послуги значно підвищилися, а стабільні ціни є необхідною умовою успішного функціонування економіки.

Пріоритети монетарної політики НБУ, на даний час, не відповідають реаліям економіки країни, яка знаходиться в низькому стані, а значить не може і не буде зростати і розвиватися.

Загальноекономічна ситуація, що склалася в Україні в останній час не змогла не позначитися на прогнозних висловлюваннях міжнародних кредитно-фінансових інститутів. Так, Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) погіршив оцінку зниження економіки України в 2013 році з 0,5 % до 0,8%, зберігши прогноз щодо її відновлення в 2014 році на рівні 1,5 % зазначивши, що середньострокові перспективи економіки залишаються досить невизначеними. У свою чергу Міжнародний валютний фонд знижує прогноз зростання ВВП України у 2014 р. з 1,5% до 1% і вважає, що жорстка монетарна політика Національного банку, використовувана для підтримки стабільності курсу гривні, придушила зростання економіки

Нацбанк України ще не затвердив Основи грошово-кредитної політики на 2014 рік, оскільки не має в своєму розпорядженні урядовим прогнозам макроекономічних показників на наступний рік.

Таким чином, для виходу з положення необхідно перш за все звертатися до таких заходів, як-то: послаблення адміністративного тиску на механізм реалізації грошово-кредитної політики, застосування політики гнучкого валютного курсу, комплекс заходів, для контролю за рівнем інфляції у країні.

Основним діючим інструментом збільшення інвестиційної активності є послідовне зниження облікової ставки НБУ, рівень якої залишається одним з найвищих в Європі при нульовій інфляції в річному вимірі. Воно стимулює зростання попиту на кредит з боку комерційних банків, веде до зростання обсягів рефінансування, збільшує грошову базу і розширює пропозицію грошей.

Леонова Олена Сергіївна

Студентка 4 курсу

Полтавського юридичного інституту

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого

ЩОДО СТВОРЕННЯ ФОНДУ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ЧЛЕНІВ КРЕДИТНИХ СПІЛОК

Пріоритетним напрямком розвитку системи кредитної кооперації в Україні є захист інтересів громадян України – членів (вкладників) кредитних спілок. В Україні вже створена законодавча база та є позитивний досвід виведення неплатоспроможних банків з ринку та ліквідації банків з відшкодуванням їхнім вкладникам коштів за рахунок Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. В науковій літературі та й на законодавчому рівні існують пропозиції щодо того, що цей досвід необхідно використати для ліквідації неплатоспроможних кредитних спілок, які залучають внески (вклади) членів кредитних спілок на депозитні рахунки.

Фонд гарантування вкладів фізичних осіб функціонує на засадах, встановлених Законом України від 23 лютого 2012 року N 4452-VI «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». Фонд є установою, що виконує спеціальні функції у сфері гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку. Фонд гарантує вклади фізичних осіб в банках України, що є учасниками Фонду. Учасниками Фонду є усі банки, крім ПАТ «Ощадний банк України», ПАТ «Родовід банк». Участь банків у Фонді є обов'язковою. Банк набуває статусу учасника Фонду в день отримання ним банківської ліцензії. Фонд виключає банк з числа учасників Фонду в разі прийняття рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку.

Відповідно до частини першої статті 17 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» (надалі – Закон) учасниками Фонду є банки. Згідно з частиною першою статті 26 Закону Фонд гарантує кожному вкладнику банку відшкодування коштів за його вкладом. Таким чином, кредитні спілки не є учасниками Фонду, а тому Фондом не гарантується відшкодування коштів закладами у кредитних спілках [1].

Відповідно до проекту Закону про Фонд гарантування вкладів членів кредитних спілок № 3265 від 18.03.2010 [3] пропонується доповнити Закон України «Про кредитні спілки» розділом VI-1 «Фонд гарантування вкладів (внесків на депозитний рахунок) членів кредитних спілок». Відповідно до статті 25-5, Фонд є державною спеціалізованою установою, яка виконує функції державного управління у сфері гарантування вкладів членів кредитних спілок. Учасниками Фонду гарантування

вкладів членів кредитних спілок є кредитні спілки, які включені до державного реєстру фінансових установ та мають ліцензію на здійснення діяльності по залученню внесків (вкладів) членів кредитної спілки на депозитні рахунки. Участь у Фонді зазначених кредитних спілок є обов'язковою.

Фонд гарантує кожному вкладнику учасника (тимчасового учасника) Фонду відшкодування коштів за його вкладами, в розмірі вкладів на день настання недоступності вкладів, але не більше розміру, встановленого на цю дату адміністративною радою Фонду. Вкладником є член кредитної спілки - учасника (тимчасового учасника) Фонду гарантування вкладів членів кредитних спілок; Вклади, розмір яких становить менше 100 гривень, не підлягають відшкодуванню. Фонд не відшкодовує гарантовану суму за вкладами, розміщеними: 1) членами спостережної ради, членами правління (включаючи голову правління), членами кредитного комітету і членами ревізійної комісії учасника Фонду, вклади яких у кредитній спілці є недоступними; 2) працівниками незалежних аудиторських фірм (аудиторами), які здійснювали аудиторські перевірки кредитної спілки протягом останніх трьох років; 3) вкладниками, які на індивідуальній основі отримують від кредитної спілки пільгові відсотки та мають фінансові привілеї, що призвели до погіршення фінансового стану спілки; 4) вкладниками, які не ідентифіковані ліквідаційною комісією (стаття 25-2). Очікуваними результатами прийняття акта є посилення захисту майнових прав членів (вкладників) кредитних спілок та зростання рівня довіри населення до системи кредитної кооперації [4].

Негативним наслідком прийняття законопроекту є те, що беручи до уваги перелік функцій Фонду, викладених у ньому, операційні витрати Фонду будуть перевищувати суму всіх внесків кредитних спілок. Тож, виходячи з наведеного, Національна асоціація кредитних спілок України вважає недоцільним створення окремої юридичної особи Фонду гарантування вкладів членів кредитних спілок, а пропонує внести зміни в законодавстві, згідно з якими у майбутньому функції Фонду можуть бути покладені на державний регулятор, з подальшим виділенням Фонду в окрему юридичну особу тільки після накопичення коштів, доходи від розміщення яких будуть достатні для забезпечення операційних витрат і збільшення кількості кредитних спілок, які надають фінансові послуги із залучення внесків (вкладів) на депозитні рахунки [5].

Відповідно до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гарантування внесків (вкладів) членів кредитних спілок на депозитні рахунки» № 266 від 23.05.2012 пропонується запровадження дещо іншої системи гарантування вкладів членів кредитних спілок: «система обов'язкового гарантування вкладів членів кредитних спілок впроваджується шляхом створення законодавчих та інституціональних умов для включення кредитних спілок до банківської системи гарантування вкладів яку здійснює Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. Участь у системі гарантування вкладів членів для кредитних спілок, які здійснюють залучення таких вкладів, обов'язкова для кредитних спілок, які отримали ліцензію на право здійснення діяльності по залученню внесків (вкладів) членів кредитних спілок на депозитні рахунки, а також для кредитних спілок, яким така ліцензія анульована, але спілки ще не виконали всіх зобов'язань перед громадянами за депозитними договорами» [2].

Отже, зважаючи на поточне фінансове становище кредитних спілок, створення окремого Фонду є недоцільним. Доцільною була б розробка механізму поширення діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб на членів кредитних спілок.

Список використаних джерел:

1. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [HTTP://WWW.FG.GOV.UA/FAQ/](http://WWW.FG.GOV.UA/FAQ/)
2. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гарантування внесків (вкладів) членів кредитних спілок на депозитні рахунки» № 266 від 23.05.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: w1.c1.rada.gov.ua
3. Проект Закону про Фонд гарантування вкладів членів кредитних спілок № 3265 від 18.03.2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=33521
4. Висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України від 01.06.2010 на Проект Закону про Фонд гарантування вкладів членів кредитних спілок № 3265 від 18.03.2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=33521
5. Засідання круглого столу "Актуальні питання створення фондів гарантування виконання зобов'язань небанківськими фінансовими установами та роль держави у їх створенні" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.unascu.org.ua/main/111208_vr.htm

Лисаченко Ірина Анатоліївна
студентка 4 курсу Полтавського юридичного інституту
НУЮ імені Ярослава Мудрого

МІСЦЕ ФРАНЧАЙЗИНГОВИХ ТА ЛІЦЕНЗІЙНИХ ДОГОВОРІВ У СУЧАСНИХ ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИНАХ

Останнім часом, в умовах ефективного розвитку економіки України, підприємці у своїй бізнесовій діяльності все частіше використовують як товар об'єкти інтелектуальної власності. Водночас виникають нові, специфічні, цивільно-правові угоди, які характеризуються особливим змістом та використання яких дозволяє отримати більший прибуток господарюючим суб'єктам, що призводить до стимулювання малого бізнесу й стабілізації ринкових відносин у державі. Значного поширення і популярності в Україні набули франчайзинг та ліцензійний договір.

У сучасній науці на території України та всього світу цим питанням займаються Г. Андрощук, А. Багдасарян, Н. Графська, О. Підпригора, А. Устюжанін та ін.

Сторонами договору франчайзингу є, з одного боку, франчайзер - особа, яка володіє свідоцтвом на товарний знак, патентом на винахід, технологіями та секретами виробництва (ноу-хау) та іншими об'єктами інтелектуальної власності, а з іншого - франчайзі чи власник франшизи - особа (особи), яким надано право (франшиза) використовувати у своїй бізнесовій діяльності фірмову назву або товарний знак франчайзера, секрети виробництва, продавати товари чи надавати послуги, проходити навчання з питань організації та ведення бізнесу, отримувати допомогу з питань маркетингу і реклами, користуватися пріоритетами репутації особи (фірми), яка надала франшизу, оплатно, на території та в строки визначені угодою сторін. Франчайзі погоджується підкорятися опублікованим франчайзером керівним документам, що, як правило, стосуються контролю якості, захисту системи, територіальних обмежень, управлінських особливостей і ряду інших вказівок, що регулюють діяльність франчайзі з урахуванням умов франшизи.

Причини укладення ліцензійного договору можуть бути різними, зокрема відсутність коштів у винахідника на впровадження свого винаходу у виробництво або

бажання виробника розширити сферу збуту своїх товарів. Сторона, що придбаває ліцензію, також зацікавлена в укладенні ліцензійного договору: вона скорочує витрати на науково-технічні розробки, розвиває виробництво, досягає більш ефективних результатів роботи і отримує більші прибутки.

Однак у системи франчайзингу та при укладенні ліцензійних договорів є не тільки переваги. Один з недоліків франчайзинга – виникнення труднощів у франчайзера під час контролю угод, що здійснює франчайзі у своєму бізнесі. Інша проблема для франчайзера – недоплата або перерахування внесків із запізненням. Франчайзери часто встановлюють структуру виплат за наданий сервіс, беручи за основу відсоток від загальної суми продажів у кожному підприємстві. Франчайзі може приховати об'єм продажу та знизити внесок своєму франчайзеру. Окрім того, завжди існує немалий ризик, що в силу великих обмежень, що покладаються франчайзинговим договором, франчайзі може прийняти рішення розірвати контракт з франчайзером. При цьому франчайзі може стати його прямим конкурентом, будучи вже навченим техніці ведення бізнесу. Але найбільш неприємним для франчайзера є негативний вплив підприємств, що погано працюють, на його ділову репутацію.

Тенденції розвитку мирової економіки вказують на подальше збільшення використання ліцензійного договору та франчайзингової системи як ефективних форм організації бізнесової діяльності, які дозволяють зменшити ризик у малому підприємстві і сприяють швидкому поширенню сучасних технологій як у сфері виробництва, так і надання послуг. Однак для правильного практичного застосування цих договорів необхідно визначити їх спільні й відмінні риси. Так, обидві угоди юридично закріплюють передачу певних прав інтелектуальної власності, проте франчайзинговий договір виходить за межі простого ліцензування одного або кількох конкретних прав інтелектуальної власності (наприклад, товарних знаків). У той час, як ліцензія засвідчує передачу одного об'єкта інтелектуальної власності, за франчайзинговим договором відбувається передача використання системи, що включає права інтелектуальної власності, але не обмежується ними. Окрім цього франчайзер може передавати франчайзі комерційний досвід, ділову репутацію, інші нематеріальні об'єкти, які не можуть бути передбачені простою ліцензією.

Науковий керівник: асистент кафедри приватного права ПЮІ НЮУ імені Ярослава Мудрого Г. Г. Гриценко

Літвінова Александра Олександрівна
студентка 4 курсу ПЮІ НЮУ імені Ярослава Мудрого

ЩОДО ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасній господарській діяльності значення інтелектуальної власності інтенсивно зростає. Попит на результати інтелектуальної діяльності збільшується, і тому вони потребують надійної й ефективної правової охорони. В господарській системі розвитку України проходять радикальні зміни, виникають нові галузі національної економіки, змінюється й правове регулювання інтелектуальної власності. Поряд з традиційною продукцією, якою є товари та послуги, що постачаються на міжнародні ринки, упевнено зростає обсяг реалізації такого товару, як права інтелектуальної власності. Розвиток господарських відносин та

роль права інтелектуальної власності у його забезпеченні зумовлює необхідність аксіологічного осмислення феномену права інтелектуальної власності у становленні та розвитку господарській діяльності, а також науки господарського права.

Права інтелектуальної власності відіграють провідну роль в успішному виході компанії на нові міжнародні ринки. Права інтелектуальної власності дають можливість ефективно захистити інноваційний продукт від незаконного використання, а отже надають конкурентну перевагу; вони є ефективним інструментом врегулювання ринку, його добросовісної монополізації.

Об'єкти інтелектуально-правових відносин не мають матеріальної субстанції, проте, вони можуть стати об'єктом правової охорони, якщо будуть втілені у певний матеріальний об'єкт, наприклад, винахід, втілений у промисловий виріб. Із кожним роком перелік об'єктів інтелектуальної власності розширюється за рахунок гіпотез та інших наукових результатів, літературних та художніх творів, винаходів та інших об'єктів. Наявність у державі сучасної, визнаної на міжнародному рівні системи охорони інтелектуальної власності є необхідним елементом зрілої державності. Україна є учасницею більш ніж 20-ти міжнародних угод у сфері інтелектуальної власності, що дає підстави говорити про інтегрованість національної системи правової охорони інтелектуальної власності у міжнародний правовий простір у цій сфері. Обраний євроінтеграційний курс розвитку суспільства зумовлює необхідність приведення чинного законодавства України відповідно до європейських стандартів. Система міжнародних актів у сфері інтелектуальної власності є одним з елементів міжнародної системи охорони інтелектуальної власності, яка складається із спеціалізованих інституцій.

Нині становище з охороною прав інтелектуальної власності викликає занепокоєння. У чинному законодавстві міститься чимало прогалин та неузгоджених положень, нечітко сформульованих норм. Але проблема охорони права інтелектуальної власності не вирішується лише шляхом існування національного законодавства. Слід враховувати ще й існування універсальних стандартів, що виражені у міжнародних конвенціях та вимогах співтовариства. Це викликає необхідність урахування світового досвіду та адаптації національного законодавства з питань інтелектуальної власності, узгодження його з нормами міжнародного права, усунення колізій між нормами національного та міжнародного законодавства.

Саме розвиток інтелектуальної, творчої діяльності зумовлюватиме стратегію і тактику соціально-економічного розвитку України. Для розвитку інтелектуальної діяльності в Україні необхідно створити надійний механізм захисту прав інтелектуальної власності, ефективну схему фінансування інноваційної діяльності за рахунок оптимального поєднання підприємницького капіталу та державної підтримки, забезпечити стимулювання наукових досліджень і розробок та їх упровадження у виробництво. Доцільно також створити систему правового регулювання інтелектуальної діяльності та удосконалити її з урахуванням динаміки суспільних відносин з приводу встановлення загального режиму охорони права інтелектуальної власності, видачі охоронних документів на об'єкти права інтелектуальної власності, видачі ліцензій на право проведення господарської діяльності, припинення порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності, попередження порушень та притягнення до юридичної відповідальності за порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності є складовою господарського права, що зумовлено необхідністю дослідження проблем раціонального використання інтелектуального потенціалу в господарській системі розвитку України також фахівцями з господарського права. Таке питання є завжди актуальним, оскільки інтелектуальна власність підвищує ефективність господарської діяльності як господарюючих суб'єктів, так і держави в цілому, як наслідок, тому науковці повинні активно створювати належне теоретичне підґрунтя для реалізації права інтелектуальної власності в господарській діяльності. Наша держава практично повинна створити нове законодавство з інтелектуальної власності, в багатьох випадках засноване на міжнародних принципах та стандартах, які раніше в практиці нашої держави не використовувалися.

*Літвінова Александра Олександрівна
студентка 4 курсу ПЮІ НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ПЕРСПЕКТИВИ ФРАНЧАЙЗИНГУ ЯК ПРАВОВОЇ ФОРМИ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ

Франчайзинг – це особлива форма організації бізнесу, що дає змогу розвиватися малим підприємствам і збільшує обсяги реалізації великих фірм за рахунок взаємодії цих двох типів суб'єктів. Для останнього десятиріччя, протягом якого франчайзинг широко поширився в Україні, характерні відсутність стабільності економіки країни, постійні стрибки в її розвитку, що призводить до відповідних різких коливань попиту на всі види товарів, регулярних перерозподілів власності, які не можуть не впливати на його розповсюдженість. У сучасних умовах в українському законодавстві недостатньо розкриті облікові аспекти франчайзингу, що зумовлює суперечки у процесі такої діяльності.

Франчайзинг виник як наслідок об'єктивних потреб економічного розвитку. В розвинених країнах це не просто бізнес, а й престижний вид комерційної діяльності. Франчайзинг створює нові можливості, й, одночасно, нові умови діяльності тих суб'єктів, які його утворюють. Франчайзинг може бути каталізатором, прискорювачем процесів формування та розвитку бізнесу. Актуальність обраної теми зумовлена тим, що франчайзинг як форма господарських зв'язків є вдалою формою розвитку бізнесу обох сторін договірних відносин, що потребує дослідження правових аспектів теми в частині виявлення та подолання існуючих недоліків.

«Юридична енциклопедія» визначає його як різновид договору, за яким одна сторона (франчайзер) надає іншій стороні (франчайзі) за винагороду на певний строк або без визначення строку право використання у підприємницькій діяльності з продажу власних чи вироблених франчайзером товарів або послуг свого ноу-хау, організації роботи, технології, найменування товарної марки, емблеми, стилю зовнішнього оформлення приміщення тощо. Правовідносини франчайзингу мають чітко виражений територіальний характер. В основному, франшиза надається певному суб'єкту господарювання, який є резидентом певної країни. Система франчайзингу заснована на використанні відомої торговельної марки франчайзера. Об'єктом франчайзингової системи можуть виступати як товари (послуги), так і процеси.

За чинним Господарським кодексом України договір, який розглядається, перейменовано на комерційну концесію. Комерційна концесія є ефективним способом розгортання підприємницької діяльності та важливим елементом маркетингу інновації. Така форма господарської діяльності має певні переваги, такі, як швидке розширення бізнесу без потреби в кредитах і без серйозних фінансових зобов'язань; більш ефективний контроль з боку виробника за реалізацією своєї продукції порівняно з іншими способами; мінімізація ризиків, пов'язаних із початком нової справи; економія на рекламі та інших маркетингових витратах.

Привабливість пояснюється комплексним характером відносин, достатньо високим рівнем їх прозорості, а також перевагами системних зв'язків. Це дозволяє сформувати одноманітну мережу з ефективним розподілом капіталовкладень, створити широку систему збуту товарів і послуг, підсилити конкурентні переваги учасників аналогічного ринку, забезпечити можливість найшвидшого навчання підприємців практичних стандартів, які необхідні, щоб вести прибутковий бізнес та виходу їх на ринок з мінімальним ризиком.

Проте менталітет українських бізнесменів ще не зовсім готовий до того, щоб повністю прийняти правила франчайзингу і відповідати їм. Експерти відзначають, що розвиток франчайзингу в Україні стримується цілою низкою чинників, основними з яких є: недосконалість законодавчої бази, відсутність у вітчизняних підприємців досвіду роботи в рамках франчайзингу, несумлінне відношення до виконання договірних зобов'язань і чужої інтелектуальної власності, низький рівень розвитку банківського кредитування і т.д. Усі ці фактори значно гальмують розвиток франчайзингового бізнесу у державі.

Незважаючи на переваги франчайзингу з економічної точки зору і факт його перетворення з методу збуту товарів у специфічний метод ведення підприємницької діяльності, досить невелика кількість країн (деяким більше 10) регулюють франчайзингові правовідносини спеціальними нормативними актами. Для економіки України франчайзинг є відносно новим і перспективним явищем. Він становить лише близько 4 % товарообігу країни. В українському законодавстві навіть відсутнє визначення категорії «франчайзинговий договір», і тому компаніям доводиться використовувати декілька типів договорів, щоб закріпити відносини франчайзингу – серед них договори комерційної концесії, ліцензійні, про спільну діяльність. У зв'язку з цим потрібно врегулювати розбіжності національного та міжнародного праворозуміння цього виду господарської діяльності, що дозволить більш зручно співпрацювати з іноземними франчайзерами, а також уніфікувати понятійно-категоріальний апарат, але нове законодавство також має бути адаптоване до національних умов та реалій економічного життя країни. В законодавстві має бути передбачено захисні механізми сторін партнерських відносин, особливо щодо захисту бізнес-репутації франчайзера (товарних знаків, торгових марок), оскільки існує небезпека витоку конфіденційної інформації, що становить комерційну таємницю. Також у новому законодавчому акті необхідно визначити не тільки обов'язки, а поряд з ними більш конкретно визначити права користувача та правоволодільця. Це допоможе більш швидко, гнучко та ефективно впровадити франчайзинг на український ринок та одержати прибутки.

РОЗВИТОК ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ІНСТИТУТУ СПІЛЬНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Із поглибленням ринкового реформування економіки на сучасному етапі знайшло відображення в активізації становлення ринку спільного інвестування як ключового елемента у сучасній інфраструктурі ринку. Ринок спільного інвестування виступає дієвим інструментом перерозподілу фінансових ресурсів як у межах національної економіки, так і у рамках світового господарства, у вирішенні проблем економіки. Вагомим компонентом системи фінансового посередництва у країнах із розвинутою економікою є інститути спільного інвестування, які пропонують доступ до ринків цінних паперів заощадникам, що володіють навіть незначними вільними коштами. Такі інститути забезпечують цим індивідуальним інвесторам зниження трансакційних витрат, диверсифікацію ризику та інформацію, претендуючи на відносно незначну оплату за свої послуги. Придбанням акцій та сертифікатів інститутів спільного інвестування цікавляться, передовсім, схильні до ризику особи, які розглядають їх як привабливу альтернативу банківським депозитам.

Інститути спільного інвестування одержали свій розвиток після набрання чинності в 2001 році Закону України «Про інститути спільного інвестування (пайові і корпоративні інвестиційні фонди)». Розвивалися вони досить високими темпами. Прогресивний розвиток інститутів спільного інвестування супроводжувався рядом серйозних проблем, як на законодавчому рівні, так і в діяльності конкретних інвестиційних фондів. Важливою передумовою забезпечення стабільного підґрунтя для сталого зростання економіки є формування ефективних каналів переміщення грошових коштів від заощадників до позичальників. Перспективним напрямом його вирішення є докладання належних зусиль для швидкого розвитку фондового ринку і відповідної інфраструктури, ефективне функціонування яких значно розширить можливості для залучення коштів вітчизняних заощадників підприємствам реального сектору та уряду країни. На цей час інвестиційні фонди усе ще не відіграють значної ролі в економіці й соціальній сфері країни.

Сучасні особливості функціонування інститутів спільного інвестування визначаються науково-теоретичними засадами, що являють собою систему наукових теорій та практичних рекомендацій, вироблених протягом усієї історії розвитку цих інститутів. Згідно з Концепцією Державної цільової економічної програми модернізації ринків капіталу в Україні однією з основних причин відставання національних ринків капіталу є нерозвиненість сектору інституціональних інвесторів, зокрема відсутність інвестиційних банків, потужних інвестиційних компаній, страхових компаній зі спеціалізацією на інвестиційному страхуванні, венчурних фондів інноваційного напрямку. З моменту проголошення незалежності України ведеться мова про необхідність створення і розширення інститутів саморегулювання в різних галузях економіки, основною правовою формою яких є саморегулювні організації. Це дозволить державі зменшити витрати на регулювання та контроль професійних учасників ринку та вирішити питання відповідальності щодо нормального розвитку і функціонування самого ринку.

Розвиток галузі спільного інвестування сприяє економічному зростанню, що ґрунтується на внутрішніх чинниках. Акумуляція вільних грошових коштів організацій і фізичних осіб та їх інвестування на організованих ринках капіталу за

допомогою механізмів спільного інвестування сприяє збільшенню інвестицій в реальний сектор економіки. Розвиток інститутів спільного інвестування відіграє ключову роль у розвитку ринків капіталу. Залучення заощаджень населення на фондовий ринок на довгостроковій основі (у тому числі через інститути спільного інвестування) сприяє також істотному підвищенню стійкості ринку щодо потрясінь на світових фінансових ринках.

При виборі інвестиційного фонду, в який буде інвестовано певні цінності, суб'єкт інвестиційної діяльності повинен для себе усвідомити, що зі збільшенням рівня потенційного прибутку буде відповідно зростати й рівень ризику. Досягти ж нульового ступеню ризику практично неможливо. Збереження та ефективність інвестицій напряду залежить від вибору самого інвестора. Придбавши інвестиційний сертифікат, інвестор стає його власником (конструкція права на право, опосередкована цінним папером).

Для інвестора важливим за сутнісним змістом є не саме право власності на інвестиційний сертифікат, а права, що з нього випливають. Правовий режим активів пайових фондів як спільної часткової власності, як це закріплено у чинному законі і пропонується у новому, викликає певний сумнів як щодо доцільності його встановлення, так і можливості функціонування. Поширення режиму спільної часткової власності інвесторів на активи пайового інвестиційного фонду є фікцією, оскільки останні реально не можуть виступати співвласниками. Придбавши інвестиційний сертифікат, інвестор набуває ряд прав, що випливають з нього, і не набуває статусу співвласника, оскільки кошти ним передані в оплату за сертифікат, що потрібно також враховувати.

Особливу роль у цих процесах нині відіграє той факт, що через інститути спільного інвестування перерозподіляється все більша частина національних заощаджень. Інвестуючи фінансові ресурси ефективніше, в макроекономічному плані фінансові посередники забезпечують оптимізацію розміщення капіталу і, відповідно, зростання суспільного (національного) багатства.

Ломан Юлія Сергіївна

студентка Полтавського юридичного інституту

Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

РОЗВИТОК РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі інтенсивний розвиток вітчизняного ринку фінансових послуг є важливою умовою сталого економічного розвитку країни.

Аналізуючи розвиток сфери фінансових послуг з переходом до ринкової економіки, можна відзначити, щовизначальними чинниками є науково-технічна революція та структурно-технологічна перебудова матеріального виробництва. Так, науково-технічна революція стимулювала вихід на ринок широкого спектра нових фінансових послуг, пов'язаних з інформаційними технологіями, комп'ютеризацією, новими способами комунікацій. Всебічний аналіз та дослідження ринку фінансових, послуг з урахуванням специфіки розвитку окремого регіону й впливу маркетингових чинників дає можливість виявити чинники впливу як на розвиток ринку фінансових послуг України загалом, так і на окремі види послуг.

Дослідженню проблеми розвитку ринку фінансових послуг та його значення для економічного зростання країни приділяється значна увага вітчизняних вчених.

Серед них слід виділити таких авторів: з питань місця та ролі ринку фінансових послуг як складової фінансової системи країни – О.І. Барановського, В.М. Лютого, С.В. Онишко, В.П. Унінець-Ходаківську, В.М. Шелудько; з питань розвитку фінансового посередництва – А.М. Єрмошенка, Л.М. Волощенко, Л.В. Козинуву, М.І. Макаренка, М.І. Савлука; з проблем формування моделі розвитку фінансового ринку – С.І. Архієреєва, Я.В. Зінченка, В.В. Корнеєва та багатьох інших..

Більшість згаданих авторів сходяться на думці, про те, що сьогодні можна стверджувати, що ринок фінансових послуг України динамічно розвивається. Однак, Онишко С. В., вважає, що послуги, представлені на українському ринку, розвиваються не рівномірно, як за видами економічної діяльності, так і за регіонами країни. Таким чином, необхідністю стає виявлення основних тенденцій та закономірностей розвитку, виявлення шляхів підвищення конкурентних переваг вітчизняних підприємств.

Отже, збільшення кількості секцій окремих видів економічної діяльності сфери послуг підтверджує, що ринок послуг України динамічно розвивається, постійно з'являються нові види фінансових послуг.

Необхідно зазначити, що науковці з цього питання зазначають, що на початку ХХІ століття швидкий розвиток сегментів вітчизняного фінансового ринку та економічне зростання перетворили його на один із найпривабливіших у Східній Європі секторів міжнародних фінансів. Із приходом в Україну потужного міжнародного фінансового капіталу, передусім у банківській і страховий сектори, на фондовий ринок, на вітчизняному фінансовому ринку активізувалися та інтенсифікувалися процеси інтеграції й конвергенції.

Якщо досліджувати статистичні дані, то починаючи з 2006 року в Україні з'явилося більше десятка іноземних фінансових груп, які інвестували у вітчизняні банки понад 10 млрд. дол. США. Станом на 1 січня 2013 року відносна частка активів міжнародних конгломератів у активах банків України сягала 18,98 %, а у ВВП – 21,07 %, що свідчить про їх потужність як банківських посередників на фінансовому ринку України. У 2009–2013 рр. кількість банків з іноземним капіталом зросла з 53 до 75 (в т.ч. 17 банків зі 100 % іноземним капіталом).

Проте, можна погодитись і з тим, що вітчизняному ринку фінансових послуг властива значна кількість проблем і протиріч. Серед них: відсутня системна законодавча база, низька інформаційна прозорість ринку фінансових послуг, яка зумовила монополізм банківської системи, недостатня капіталізація, переважання спекулятивного капіталу, що стримує розвиток інвестиційного процесу, суперечливий характер впливу фінансової глобалізації тощо.

Таким чином, науковці в даному питанні сходять в тому, що в умовах глобалізації Україна має обрати свій шлях інтеграції і розвитку, не забуваючи про свої національні інтереси. Це можливо лише при потужній ефективній національній економіці. Без стабільної та ефективної національної фінансової системи повноцінний розвиток фінансового ринку неможливий.

Отже, задля ефективного розвитку ринку фінансових послуг необхідне формування ефективної державної політики з даного питання, що є складним процесом, який потребує підвищеної уваги й участі органів державної влади та об'єднань підприємств.

*Ляшенко Ксенія Вікторівна
студентка 4 курсу ПЮІ НУЮ імені Ярослава Мудрого*

ДО ПИТАННЯ СТРАХУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ

З огляду на те, що наша держава має не досить високий рівень рейтингу інвестиційного потенціалу, то актуальним питанням є вивчення правового регулювання страхування інвестиційних ризиків.

Відповідно до Закону України «Про інвестиційну діяльність» інвестиції можуть, а у випадках, передбачених законодавством, повинні бути застраховані (ч. 4 ст. 19). В свою чергу ст. 6 Закону України «Про страхування» розглядає страхування інвестицій як різновид добровільного страхування. Передусім дія цієї норми стосується страхування загальних ризиків інвесторів, настання яких негативно відображається на інвестиціях, що здійснюються у будь-яких формах (надання кредиту, володіння акціями та паями, володіння майном та ін). В законодавстві України не передбачено особливостей цього виду страхування, що разом з іншими причинами зробило цей спосіб захисту прав інвесторів по-суті декларативним [1, с. 154].

Система страхування інвестицій державою виникла в США у зв'язку із здійсненням «плану Маршалла» в Європі в 1948 р. Потім вона трансформувалася в систему страхування інвестицій у країнах, що розвиваються. У ФРН аналогічна система була введена у зв'язку з прийняттям в 1960 р. Національної програми страхування інвестицій. Сутність державного механізму страхування експорту приватного капіталу полягає в тому, що держава бере на себе зобов'язання за появи певних, передбачених угодою страхування обставин отримати компенсацію в інтересах фірми-екпортера капіталу від країни, що приймає, де виникли політичні ризики. Іншими словами, після відшкодування збитків своїй фірмі-експортеріві капіталу держава-страхувальник, згідно з принципом суброгації, має право вимагати відповідні суми від держави, куди були вкладені інвестиції [3]. Відповідно до Указу Президента України № 583/2011 р. в Україні діє Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України (раніше - Державне агентство інвестицій та інновацій України). Хоча за сутністю це агентство займається тим самим, що і закордонні агентства – залученням бізнесу на українську територію, але істотно відрізняється від закордонних. По-перше, воно обмежується національною мережею та не має представництв за кордоном, крім як у посольствах та торгівельно-економічних місіях. По-друге, агентство приділяє більше уваги участі в написанні нормативно-правових актів щодо інноваційної сфери, а не практичної реалізації свого прямого призначення [4].

Внутрішньодержавна система страхування інвестицій в даний час перенесена вже на міжнародний рівень шляхом укладення двосторонніх і багатосторонніх угод, а також створення Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій [1, с. 67]. Сеульська Конвенція 1985 р., набула чинності 12 квітня 1988 р передбачає створення вищезазначеного Агенства. У ній беруть участь близько 120 держав, у тому числі ряд країн СНД. Безпосереднє виконання завдань, покладених на Агентство, здійснюється за допомогою укладення договорів страхування і перестраховування

(включаючи договору спільного страхування) стосовно некомерційних ризиків інвестицій країн - учасниць Конвенції. Крім страхування , Агентство може виробляти додаткове асигнування з метою розширення діяльності щодо забезпечення припливу інвестицій в країни - учасниці Конвенції. При наданні гарантій Агентство робить перевірку: економічної обґрунтованості капіталовкладення у розвиток приймаючої інвестицію країни; відповідності капіталовкладення законам і правилам приймаючої інвестицію країни, відповідності капіталовкладення проголошеним цілям і пріоритетам розвитку приймаючої інвестицію країни і в існуванні умов для капіталовкладень в приймаючій інвестицію країни, включаючи наявність справедливого і однакового підходу до капіталовкладення і його правовий захист.

Існуючі системи державного і приватного страхування інвестицій на національному рівні не відповідають сучасним вимогам правового забезпечення страхування загальних ризиків інвесторів. З урахуванням цього виникає необхідність дослідження досвіду інших країн. Як показує світовий досвід, єдиною формою страхового захисту від загальних ризиків інвесторів, може бути тільки використання державних ресурсів, які потребують особливого режиму управління. В умовах особливого режиму управління ресурсами може розпоряджатись тільки держава, у особі уповноважених органів державного управління або органів, які представляють інтереси держави [2].

Отже, правове забезпечення страхування інвестицій в Україні потребує удосконалення. Тому слід на законодавчому рівні передбачити особливості страхування інвестицій, а також створити національне гарантійне агентства, основними завданнями якого, повинні стати видача адресних державних гарантій під інвестиційні зобов'язання суб'єктів господарювання, а також здійснення державного страхування приватних інвестиційних ризиків. При визначенні його повноважень, зразком може стати Багатостороннє агентство по гарантіях інвестицій. Така структура має підпорядковуватися Державному агентству з інвестицій та управління національними проектами України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Стойка В.М. Защита прав субъектов инвестиционной деятельности: дисс. к.ю.н. за спец «12.00.04». Донецк, 2003. – 173 с.
2. Моїсєєв Ю.О., Уралова Ю.П. Страхування як засіб захисту прав інвесторів [Електронний ресурс] // Международная научно-практическая интернет-конференция «Экономико-правовые исследования в XXI веке». Архив конференций. – Режим доступа: http://www.hozpravo.com.ua/conferences/arhiv/uchastnik.php?ELEMENT_ID=42&ID=155
3. Медведкова Н.С. Проблемы залучення іноземних інвестицій в Україну через механізми страхування [Електронний ресурс] // Облік і фінанси АПК. – 2009. - № 4. – Режим доступу до журн.: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Oif_apk/2009_4/25_Medv.pdf
4. Довгунь О.С., ІНФОРМАЦІЙНО-ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА ІНІЦІАТИВИ В УКРАЇНІ // Економічний форум 1/2014 – Режим доступу до журн.: http://irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ecfor_2014_1_24.pdf

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ : ПОНЯТТЯ ТА НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ

В Україні останніми роками, не вдається домогтися відчутних результатів в експорті інноваційної продукції та створенні сприятливих умов для інноваційної діяльності вітчизняних виробників. На жаль, українська інноваційна сфера також поки не стала по справжньому привабливою для вітчизняних та іноземних інвесторів. Такий результат значною мірою пов'язаний із обмеженими можливостями держави що спрямування

фінансових потоків в інноваційний розвиток економіки, обсяг яких відповідно до досвіду розвинутих країн значно перевищує ресурси, необхідні для здійснення традиційної науково-технічної політики, і недостатньою увагою держави до стимулювання міжнародного співробітництва в інноваційній сфері, що відповідає взаємним інтересам українських і закордонних партнерів.

Проблемам інноваційної діяльності присвячені дослідження низки відомих вчених таких як, В.Александрової, Ю. Бажала, П. Беленького, В. Беренса, Г. Бірмана, В. Власової, О. Водачкової, В. Геєця, А. Гойка, Н. Гончарової, М. Долішнього, М. Джонк, Р. Іванух, С. Ільєнкової.

Закон України « Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 року пропонує таке її визначення : «інноваційна діяльність – це інтелектуальна, творча діяльність , яка спрямована на отримання і подальше використання нових знань у різних галузях науки і техніки, що відбивається в проведенні фундаментальних або інших, необхідних для отримання інноваційного продукту наукових досліджень, а також в подальшому впровадженні отриманих результатів у виробничу або іншу сферу, в результаті чого досягається економічний, екологічний або інший соціальний ефект.

Водночас існує визначення інноваційної діяльності, що надає Господарський Кодекс України, у якому відповідно до ст. 325 інноваційною діяльністю у сфері господарювання є діяльність учасників господарських відносин, що здійснюється на основі реалізації інвестицій з метою виконання довгострокових науково- технічних програм з тривалими строками окупності затрат і впровадження нових науково – технічних досліджень у виробництво й інші сфери суспільного життя.

Сімон О.Е зазначає, щ інноваційна діяльність являє собою діяльність пов'язану із створенням та оформленням інноваційного продукту, його комерціалізацією та підготовкою до впровадження у сфері суспільного виробництва з метою нової або вдосконаленої продукції , а також підвищення техніко-технологічних показників відповідної господарської діяльності, виробничого процесу з метою досягнення соціального ефекту. За такого підходу вона становить лише один із видів діяльності, що опосередковує реалізацію інноваційного циклу , який завершується випуском інноваційної продукції, наданням інноваційних послуг.

Хименко О.А. дивлячись з позиції широкого тлумачення інноваційної діяльності, вважає, що вона охоплює повний інноваційний цикл від винайдення, розроблення певної ідеї та її оформлення, як об'єкта інтелектуальної власності до отримання нової продукції та її впровадження.

Чималу актуальність набуває і дослідження питання про можливі напрями і форми інноваційної діяльності. Перелік основних напрямів інноваційної діяльності

вперше був сформульований у ст. 3 Закону України «Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності в Україні» від 16 січня 2003 року. З прийняттям Господарського Кодексу перелік був розширений. Зараз стратегічними пріоритетними напрямами інноваційної діяльності в Україні на 2003-2013 рр. є: модернізація електростанцій; нові та відновлювані джерела енергії; новітні ресурсозберігаючі технології; машинобудування та приладобудування як основа високотехнологічного оновлення всіх галузей виробництва; розвиток високоякісної металургії; нанотехнології, мікроелектроніка, інформаційні технології, телекомунікації; вдосконалення хімічних технологій, нові матеріали, розвиток біотехнологій; високотехнологічний розвиток сільського господарства і переробної промисловості; транспортні системи: будівництво і реконструкція; охорона і оздоровлення людини та навколишнього середовища; розвиток інноваційної культури суспільства.

Підсумовуючи усе вище сказане, необхідно зазначити, що інноваційна діяльність у повному обсязі має комплексний, системний характер і охоплює такі види роботи, як пошук ідей, ліцензій, патентів, кадрів, організацію дослідницької роботи, інженерно-технічну діяльність, яка об'єднує винахідництво, раціоналізацію, конструювання, створення інженерно-технічних об'єктів, інформаційну та маркетингову діяльність. Усе це створює прогресивні умови для інноваційного розвитку та активізації інноваційних процесів. Нині в Україні передбачена переважно бюджетна підтримка інноваційної сфери. Пільгові умови для інноваційних підприємств визначені в Законі України «Про інноваційну діяльність». Завданням держави у сфері інноваційної діяльності є своєчасне реагування на динаміку суспільних відносин, та відповідно зміні пріоритетних напрямів інноваційної діяльності.

Отже, при визначенні поняття інноваційної діяльності слід підкреслити необхідність практичної реалізації зміни, тобто зробити акцент на характері та призначенні такої зміни. Інноваційною діяльністю в такому випадку вважається впровадження в практику, здійснення та використання нововведення (ідеї, пропозиції науково-дслідницького рішення, моделі).

Науковий керівник :асистент кафедри приватного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мурога Полтавського юридичного інституту Г.Г. Гриценко.

Магура Д.С.

*Студентка 4 курсу 41 групи НЮУ імені Ярослава Мудрого
Полтавський юридичний інститут*

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ХОЛДИНГОВИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ

Актуальність теми пов'язаної з поняттям холдингової компанії, зумовлюється тим, що холдинг останнім часом є однією з найбільш ефективних форм об'єднання суб'єктів господарювання. Холдингові відносини дозволяють забезпечити необхідний рівень централізації управління в складних багаторівневих структурах і здійснювати контроль над дочірніми товариствами як економічно, так і юридично.

Про необхідність наукового аналізу холдингових компаній свідчить інтерес вчених до даної проблематики. Такі науковці, як О. Нікіфоров, І. Шиткіна, М. Шоміна, С. Белеєва, А. Вольський, І. Гончарова, Л. Мартюшева, С. Грудницька, В. Михалюк, Г. Уманцев у своїх працях досліджували дане питання.

Поняття холдинг трактується неоднозначно. Сам термін походить від англійського слова «hold», що в перекладі означає «тримати». Тому у науковій літературі це поняття розшифровується як структура, що складається з «тримаючої» компанії, яка володіє контрольними пакетами акцій інших компаній (тобто фактично «тримає» ці пакети).

В ч.1 ст.1 ЗУ «Про холдингові компанії» вказано, що холдингова компанія - акціонерне товариство, яке володіє, користується та розпоряджається холдинговими корпоративними пакетами акцій (часток, паїв) двох або більше корпоративних підприємств.

Державна холдингова компанія – це холдингова компанія, утворена у формі відкритого акціонерного товариства, не менше 100% акцій якої належить державі.

Як ми бачимо, законодавець відмовився від використання термінів “дочірнє підприємство”, та “контрольний пакет акцій”, які були використані в ГКУ до внесення Законом змін для визначення холдингової компанії як суб’єкту господарювання, що володіє контрольним пакетом акцій дочірнього підприємства (підприємств) (пункт 5 статті 126 ГКУ). Крім того, попередньою редакцією статті 126 Господарського кодексу України не передбачалось обмеження щодо створення холдингової компанії саме в організаційно-правовій формі відкритого акціонерного товариства.

В той же час, доктрина дає визначення поняттям дочірнє підприємство”, та “контрольний пакет акцій”. Під холдинговим корпоративним пакетом акцій (часток, паїв) розуміють пакет акцій корпоративного підприємства, що перевищує 50 відсотків чи становить величину, яка забезпечує право вирішального впливу на господарську діяльність корпоративного підприємства.

Дочірнє підприємство — суб’єкт господарювання, контрольним пакетом акцій якого володіє холдингова компанія.

Те, що суб’єкт господарювання визнається дочірнім підприємством, це не означає позбавлення його самостійності дій. Воно має свою юридичну самостійність. Оскільки дочірнє підприємство є юридичною особою, воно має право виступати в господарському обігу самостійно, однак вирішальний вплив на управління ним, все ж таки має холдингова компанія.

До основних ознак холдингової компанії можна віднести такі з них:

- холдингові компанії утворюються за умови попереднього отримання дозволу відповідного органу Антимонопольного комітету України або Кабінету Міністрів України

- наявність головної, стосовно дочірніх, компанії, яка здійснює над ними контроль у межах, визначених законодавством;

- холдингова компанія стоїть на чолі групи компаній;

холдингова компанія здатна впливати на рішення, які приймаються дочірньою компанією;

- між холдинговою компанією і дочірніми підприємствами встановлюються відносини контролю;

- у випадках, прямо передбачених законом, холдингова компанія несе відповідальність за збитки, спричинені дочірньому підприємству.

Отже, холдингова компанія, як специфічний суб'єкт господарських відносин володіє низкою відмінностей, які впливають на особливий статус головної компанії та її дочірніх підприємств і визначають характер відносин між ними. В Україні немає великого досвіду формування холдингових систем, за даними Антимонопольного комітету України за період з 2004 в Україні було сформовано близько 800 холдингових компаній та об'єднань підприємств, що мали ознаки холдингової системи.

Науковий керівник :асистент кафедри приватного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мурога Полтавського юридичного інституту
Г.Г. Грищенко.

Мальована Вероніка Олександрівна
Студентка IV курсу 45 групи Полтавський юридичний інститут
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ЩОДО РОЗМЕЖУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ТА АДМІНІСТРАТИВНОГО ДОГОВОРІВ

Договір - акт згоди сторін про встановлення в межах, окреслених законом, їх взаємних прав та обов'язків, який здійснюється ними з певною метою. Такі галузі права, як цивільне, трудове, господарське, адміністративне, міжнародне мають у своєму правовому інструментарії визначений правовий засіб, який у кожній з галузей має певний сутнісний зміст і різне смислове навантаження.

Проблема розмежування господарського та адміністративного договорів є актуальною, оскільки непоодинокими є випадки порушення адміністративними судами правил підсудності та вихід за межу компетенції адміністративних судів, зокрема, стосовно земельних спорів, спорів щодо права власності на інші об'єкти нерухомості, приватизації державного майна.

Серед дослідників, які у своїх працях зверталися до цієї проблематики, можна назвати О.М. Вінника, О.А. Беяневича, Ж.В. Завальну та ін.

Відповідно до п. 14 ст. 3 Кодексу адміністративного судочинства України адміністративний договір - дво- або багатостороння угода, зміст якої складають права та обов'язки сторін, що виникають із владних управлінських функцій суб'єкта владних повноважень, який є однією із сторін угоди.

Поняття «господарський договір» законодавством України не визначене. Господарський кодекс України містить визначення господарських зобов'язань, їх види, підстави виникнення.

Підставою виникнення організаційно-господарських зобов'язань, що виникають у процесі управління господарською діяльністю між суб'єктом господарювання та суб'єктом організаційно-господарських повноважень, в силу яких зобов'язана сторона повинна здійснити на користь другої сторони певну управлінсько-господарську (організаційну) дію або утриматися від певної дії, а управнена сторона має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку, є договір (ч. 1 ст. 176, ч. 3 ст. 176 ГК України). Суб'єктом організаційно-господарських повноважень може бути орган державної влади, наділений господарською компетенцією щодо підпорядкованих йому державних підприємств і підконтрольних з певних питань підприємств та інших господарських організацій

будь-яких форм власності; орган місцевого самоврядування, що діє в межах своєї господарської компетенції щодо комунальних підприємств та організацій; господарські об'єднання — щодо підприємств-учасників; холдингові компанії щодо своїх корпоративних підприємств.

Суб'єкт владних повноважень може бути стороною як в адміністративному, так і в господарському договорі. У першому виступає виключно як суб'єкт владних повноважень, у другому - як особа, наділена господарською компетенцією, тобто закріплених в актах законодавства правами та обов'язками у сфері господарювання. Наприклад, Закон України «Про управління об'єктами державної власності» від 21.09.2006 р. закріплює повноваження Кабінету Міністрів України, Фонду державного майна України щодо реалізації прав держави як власника таких об'єктів, пов'язаних з володінням, користуванням і розпорядженням ними у межах, визначених законодавством України з метою задоволення державних та суспільних потреб.

На думку деяких науковців, таких як В.А. Устименко, А.А. Афонічкін одним із критеріїв відмежування господарських договорів від адміністративних може бути тип функцій держави (органу місцевого самоврядування), на виконання яких суб'єкти владних повноважень вступають у договірні відносини, забезпечуючи у такий спосіб реалізацію своїх повноважень: як організатора господарського життя щодо всіх суб'єктів господарювання, які діють у країні, на певній території чи в певній галузі, не залежно від форми власності, на базі якої вони функціонують, чи як власника майна (державного, комунального), щодо якого або на забезпечення потреб суб'єктів, що функціонують на базі такого майна, укладаються договори. У першому випадку має місце адміністративний договір (договори про спільне виконання суб'єктами владних повноважень своїх функцій); у другому - господарський (концесійні договори, закупівлі товарів для задоволення державних потреб).

Щодо критеріїв розмежування адміністративних та господарських договорів, то І. Л. Самсін виділяє такі: 1) в адміністративному договорі волевиявлення сторін формалізоване та нормативно визначене, а в господарському - вільне; 2) в адміністративному договорі умови нормативно визначені та врегульовані, а в господарському - умови договору встановлюються сторонами за взаємною згодою; 3) в адміністративному договорі існує юридична нерівність сторін договору, а в господарському - юридична рівність учасників договору; 4) в адміністративному договорі метою договору є реалізація публічного інтересу, а в господарському - реалізація приватних інтересів сторін договору або третьої особи (якщо договір укладено в інтересах третьої особи) або досягнення соціального ефекту; 5) в адміністративному договорі права та обов'язки сторін впливають з владних управлінських функцій суб'єкта владних повноважень, який є однією зі сторін договору, а в господарському - права та обов'язки сторін формуються з урахуванням рівності їх правового статусу та обумовлюється мета договору; 6) підставою укладення адміністративного договору є публічне законодавство, а господарського - приватне.

Отже, адміністративний договір відрізняється від господарського договору за участю суб'єкта владних повноважень тією обставиною, що цей суб'єкт, укладаючи подібний договір, діє на виконання повноважень держави, органу місцевого самоврядування як організатор життя в суспільстві (у відповідній

територіальній громаді), а не як суб'єкт, уповноважений виконувати функції власника майна (народу України, державного, комунального).

Мальована Вероніка Олександрівна
Студентка IV курсу 45 групи Полтавський юридичний інститут
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

НЕПРАВОМІРНЕ ВИКОРИСТАННЯ ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ ЯК ФОРМА ПРОЯВУ НЕДОБРОСОВІСНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Ділова репутація суб'єкта господарювання є не лише престижем і положенням у ділових колах, а й тією практичною цінністю, яку можна ефективно використовувати під час здійснення господарських операцій. Враховуючи велике значення ділової репутації будь-якого суб'єкта у господарських відносинах, вона знаходиться під охороною. Поряд із приниженням ділової репутації актуальним у наш час є неправомірне використання ділової репутації.

Питанням захисту ділової репутації займалися такі вчені як Грудницький В.М., Шилова Н.О., Хортюк О.В., Рассомахіна О.А., Бурбик М.М.

Господарський кодекс не містить поняття «ділова репутація», тому звернемось до визначення у Цивільному. Стаття 201 ЦК України ділову репутацію визначає як особисте немайнове благо, яке охороняється цивільним законодавством поряд із життям, здоров'ям, ім'ям, честю, гідністю, авторством тощо.

Ділова репутація може бути не лише принижена неправомірними діями, а й неправомірно використана іншими суб'єктами господарювання. Українське законодавство містить перелік певних видів діянь, які розцінюються як правопорушення, а саме - неправомірне використання ділової репутації. Це питання регулюється двома законодавчими актами - ст.33 Господарського кодексу України та главою 2 (статтями 4-7) Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції», які є ідентичними за змістом і не протирічать одне одному.

Грудницький В.М., Шилова Н.О. виділяють такі види неправомірного використання ділової репутації:

1. Неправомірне використання чужих позначень, рекламних матеріалів, упаковки - є використання без дозволу (згоди) уповноваженої на те особи (суб'єкта господарювання) чужого імені, комерційного (фірмового) найменування, торговельної марки, оформлення упаковки товарів і періодичних видань, інших позначень, а також належних іншій особі рекламних матеріалів тощо, що призвело чи може призвести до змішування з діяльністю іншого суб'єкта господарювання, який має пріоритет на їх використання (почав використовувати раніше). Використання у фірмовому найменуванні власного імені фізичної особи не визнається неправомірним, якщо до власного імені додається який-небудь відмінний елемент, що виключає змішування з діяльністю іншого суб'єкта господарювання.

2. Неправомірне використання товару іншого виробника - є введення в господарський обіг під своїм позначенням товару іншого виробника шляхом змін

чи зняття позначень виробника без дозволу уповноваженої на те особи (суб'єкта господарювання)

3. Копіювання зовнішнього вигляду виробу іншого виробника - є відтворення зовнішнього вигляду виробу іншого суб'єкта господарювання і введення його у господарський обіг без однозначного зазначення виробника копії, що може призвести до змішування з діяльністю іншого суб'єкта господарювання. Не визнається неправомірним копіювання зовнішнього вигляду виробу або його частин, якщо таке копіювання зумовлено винятково їх функціональним застосуванням. Все зазначене вище не поширюється на вироби, що охороняються як об'єкти права інтелектуальної власності.

4. Порівняльна реклама - є реклама, що містить порівняння зтоварами, роботами, послугами чи діяльністю іншого суб'єкта господарювання. Не визнається неправомірним порівняння в рекламі, якщо наведені відомості про товари, роботи, послуги підтверджуються фактичними даними, є достовірними, об'єктивними, корисними для інформування споживачів.

Принципова відмінність другого виду правопорушення від першого полягає в тому, що не чужі, а свої позначення товару використовуються без законних на те підстав суб'єктом господарювання, але стосовно не свого товару, а товару іншого суб'єкта господарювання, як правило, конкурента. Щодо третього виду неправомірного використання ділової репутації - копіювання зовнішнього вигляду виробу іншого виробника - слід зазначити, що за загальним правилом виготовлені копії є нижчої якості порівняно з оригіналом. Але закон не містить ніяких вказівок щодо якості копій, а тому не є винятком притягнення особи до відповідальності навіть тоді, коли її копії є більш якісними у порівнянні з оригіналом.

Щодо останнього виду правопорушення - порівняльної реклами, то тут слід керуватися ще й Законом України «Про рекламу», де теж є норми, які стосуються порівняльної реклами. За цим законом порівняльна реклама сама по собі не є правопорушенням. Таке порівняння в рекламі повинно бути ще й неправомірним.

Таким чином, питання захисту від неправомірного використання ділової репутації є важливим у наш час, так як на практиці досить часто важко довести, що використовуються саме свої рекламні матеріали, позначення, упаковки та ін., не порушуючи при цьому прав іншого суб'єкта господарювання. Саме тому, на мою думку, дана тема потребує подальшого дослідження і більш детального законодавчого регулювання.

Мехтієва Ельвіра Ехтібарівна

*студентка 4 курсу, 45 групи Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету України імені Ярослава Мудрого*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗЛОВЖИВАННЯ МОНОПОЛЬНИМ (ДОМІНУЮЧИМ) СТАНОВИЩЕМ НА РИНКУ

Ефективна боротьба з негативними монополістичними проявами є важливою запорукою зростання національної економіки. Вже близько ста років провідні держави світу вважають, що це і є основою ідеології їх економічного розвитку. Однією з основних економічних функцій Української держави є створення умов для добросовітної конкуренції підприємців між собою та державна підтримка діяльності вітчизняних суб'єктів підприємницької діяльності як в країнах СНД, так і на європейських ринках.

Актуальність даної теми зумовлена тим, що на сьогодні зловживання монополістичним (домінуючим) становищем є найбільш поширеним видом монополістичної діяльності, яка може призвести до негативних наслідків на ринку послуг.

Проблемі зловживання монополістичним (домінуючим) становищем присвятили свої праці та російські та українські вчені, як, зокрема С.Н.Братусь, І.Ф.Спасибо-Фатєєва, Н.В. Корчак, О.Стороженко, В.В.Холод, Є.В.Додін та інші.

Останнім часом інтерес до цього питання значно зріс, це пов'язано із значним розвитком економіки нашої країни та збільшенням кола суб'єктів господарювання. В економічній науці монополізацією вважають об'єднання великих виробників і фінансових структур з метою одержання панівного становища на ринку чи інших сферах діяльності, проведення єдиної фінансової, цільової чи іншої політики, яка відповідає спільним інтересам монополістів у боротьбі з конкурентами. Відповідно до ч.1 ст.13 Закону України «Про захист економічної конкуренції» зловживанням монополістичним (домінуючим) становищем на ринку є дії чи бездіяльність суб'єкта господарювання, який займає монополістичне (домінуюче) становище на ринку, що призвели або можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції, або ущемлення інтересів інших суб'єктів господарювання чи споживачів, які були б неможливими за умов існування значної конкуренції на ринку.

Законодавство передбачає особливий порядок визначення монополістичного (домінуючого) становища підприємця на ринку. Визначення такого становища відбувається відповідно до Методики визначення монополістичного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання на ринку, затвердженої розпорядженням Антимонопольного комітету України від 5 березня 2002 р. № 49-р. Відповідно до давньої методики визначення монополістичного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання включає в себе певні дії, а саме встановлення об'єктів аналізу щодо визначення монополістичного (домінуючого) становища, складання переліку товарів (робіт, послуг), щодо яких має визначатися монополістичне (домінуюче) становище суб'єкта господарювання, визначення товарних меж ринку тощо. Саме дослідження цих показників дозволяє визначити монополістичне становище господарюючого суб'єкта. Враховуючи результати цих показників, роблять висновок стосовно стану конкуренції на ринку і відповідно до цього приймають рішення про застосування тих чи інших заходів щодо захисту чи розвитку конкуренції.

Зловживання монополістичним становищем на ринку слід відрізняти від інших порушень антимонопольного законодавства – антиконкурентних погоджених дій і антиконкурентних дій органів влади, місцевого самоврядування й адміністративно-господарського управління і контролю.

Відмінність зловживання монополістичним становищем на ринку від антиконкурентних погоджених дій суб'єктів господарювання полягає насамперед у тому, що перше спричинюється одним суб'єктом, у той час як інше – двома і більше суб'єктами господарювання. Спеціальним суб'єктом зловживання є суб'єкт господарювання, що займає монополістичне становище на ринку, у той час як суб'єкти іншого правопорушення не обов'язково займають таке становище на ринку.

Хоча і зловживання монополістичним становищем на ринку, і антиконкурентні дії органів влади, місцевого самоврядування, адміністративно-господарського управління і контролю здійснюють спеціальні суб'єкти, однак це різні суб'єкти. Якщо суб'єктом зловживання може бути тільки суб'єкт господарювання, що займає монополістичне

становище на ринку, то суб'єктами антиконкурентних дій відповідно до законодавства України можуть бути тільки органи влади, місцевого самоврядування й адміністративно-господарського управління і контролю.

Отже, з юридичної точки зору, зловживання монопольним (домінуючим) становищем слід розцінювати як особливий тип поведінки суб'єкта господарювання на ринку, яке означає використання ним своєї монопольної влади недозволенними способами, що суперечать конкуренції, через що спричинюється шкода суспільним і державним інтересам, правам суб'єктів господарювання та споживачів. Зловживання монопольним (домінуючим) становищем охоплює всі діяння суб'єктів господарювання, які за допомогою використання заборонених законодавством способів і засобів спрямовані на встановлення, зміцнення, розширення або зберігання монопольної влади і, відповідно, призводять або можуть призвести до усунення, істотного обмеження або знищення конкуренції, усунення конкурентів із ринку або недопущення на ринок потенційних конкурентів.

Мехтієва Ельвіра Ехтібарівна

*студентка 4 курсу, 45 групи Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету України імені Ярослава Мудрого*

СУТНІСТЬ ТА ЕТАПИ ПРОВЕДЕННЯ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ

У перекладі з англійської “реструктуризація” (restructuring) - це перебудова структури чого-небудь. Латинське слово структура (structura) означає порядок, розташування, будова. Якщо розглядати компанію як складну систему, схильну до впливу чинників зовнішнього оточення і внутрішнього середовища, то під терміном “реструктуризація компанії” слід розуміти зміну структури компанії (іншими словами порядку, розташування її елементів), а також елементів, що формують її бізнес, під впливом факторів або зовнішньою, або внутрішньою середовища. Реструктуризація включає: вдосконалення системи управління, фінансово-економічної політики компанії, її операційної діяльності, системи маркетингу і збуту, управління персоналом.

Відповідно до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» реструктуризація підприємства це - здійснення організаційно-господарських, фінансово-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на реорганізацію підприємства, зокрема шляхом його поділу з переходом боргових зобов'язань до юридичної особи, що не підлягає санації, якщо це передбачено планом санації, на зміну форми власності, управління, організаційно-правової форми, що сприятиме фінансовому оздоровленню підприємства, збільшенню обсягів випуску конкурентоспроможної продукції, підвищенню ефективності виробництва та задоволенню вимог кредиторів. Тобто реструктуризація це зміна структури, масштабів, видів діяльності господарюючого суб'єкта з метою забезпечення ефективного формування, розподілу і використання фінансових ресурсів.

Основною причиною, чому компанії прагнуть до реструктуризації, зазвичай є низька ефективність їх діяльності, яка виражається в незадовільних фінансових показниках, брак оборотних коштів, у високому рівні дебіторської і кредиторської заборгованості.

Реструктуризація проводиться з метою поліпшення економічних і фінансових показників діяльності компанії в короткостроковому і довгостроковому періодах, залучення довгострокових зобов'язань,

збільшення ринкової вартості власного капіталу компанії (акцій компанії)

посилення конкурентоспроможності продукції на ринку та уникнення банкрутства. Коли підприємство знаходиться в кризовій ситуації і йому потрібне фінансове оздоровлення, то саме процес реструктуризації може йому його надати.

Перший етап реструктуризації це ідентифікація необхідності її проведення, цей етап полягає в загальному встановленні складнощів підприємства і попередньому визначенні причин такого стану. Чим раніше будуть виявлені складнощі, тим більші шанси ефективного впровадження розроблених заходів, спрямованих на істотні зміни, а також менші витрати під час подолання кризового становища на підприємстві. На цьому етапі необхідно визначитись також, чи варто проводити реструктуризаційні заходи, чи зробити висновок про те, що немає вже шансів на покращання становища фірми.

Після попереднього в'яснення стану підприємства і прийняття на цій основі рішення про подальше його функціонування необхідно провести повний аналіз становища підприємства і ситуації, в якій воно знаходиться. Цей аналіз охоплює найчастіше стратегічну діяльність підприємства. Він розглядає в своєму контексті оцінку його часової діяльності, в наявній ситуації і можливості розвитку зовнішньої ситуації, нав'язаної оточуючими обставинами, а також повинен мати комплексний характер і містити усі аспекти функціонування підприємства і його оточення.

Третій етап – це вироблення плану дій налагодження чи вдосконалення існуючого становища, який також називають “проект реструктуризації”. Цей план повинен містити характеристику необхідних змін у всіх сферах діяльності підприємства, що виникають з поставленого діагнозу. Він має на меті пристосування підприємства до ефективної діяльності в середовищі, що постійно змінюється. План є дуже істотним елементом реструктуризації. Проект реструктуризації, з одного боку, допомагає власникові і керівництву сконцентруватись на конкретних проблемах, встановлювати адекватні цілі і контролювати їх виконання, а, з іншого, – може становити аргумент в пошуку коштів, необхідних для фінансування заходів, які потрібно реалізувати в межах процесу реструктуризації.

Останнім етапом реструктуризації є реалізація плану. Усілякі реструктуризаційні зміни в підприємстві повинні бути впроваджені швидко, оскільки занадто повільне і поетапне впровадження може його узалежнити від політичних ігор і підпорядкувати стороннім інтересам, призвести до проявів організаційної інерції, а також викликати індивідуальний опір проти змін.

Отже, реструктуризація підприємства є особливим процесом управлінських рішень і змін, викликаних кризовою ситуацією, в якій знаходиться підприємство, або часткова зміна стратегії напрямків його розвитку. Щоб реструктуризація була ефективною, вона повинна бути детально спланована, підготовлена і проведена відповідно до опрацьованої програми під постійним детальним контролем.

ДО ПИТАННЯ АНТИКОНКУРЕНТНИХ ДІЙ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Важливою складовою державної економічної політики є політика у сфері захисту економічної конкуренції, зокрема щодо запобігання, виявлення і припинення антиконкурентних дій органами влади, місцевого самоврядування, адміністративно-господарського управління та контролю [1, с. 69]. Проте одним із найпоширеніших видів порушень антимонопольного законодавства залишається дискримінація суб'єктів господарювання органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування.

Якщо розглянути склад правопорушення «антиконкурентні дії органів публічної влади», можна зазначити наступне. Об'єктом порушення є економічна конкуренція [1, с. 70]. Суб'єктами порушення можуть бути: – органи влади в межах їхніх владних повноважень – міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, Верховна Рада Автономної Республіки Крим та органи виконавчої влади Автономної Республіки Крим, державні органи, що здійснюють регулювання діяльності суб'єктів природних монополій, ринку цінних паперів, державні органи приватизації, Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення, місцеві органи виконавчої влади (ст. 1 Закону «Про захист економічної конкуренції»); – органи адміністративно-господарського управління та контролю – суб'єкти господарювання, об'єднання, інші особи в частині виконання ними функцій управління або контролю в межах делегованих їм повноважень органів влади чи органів місцевого самоврядування (ст. 1 Закону); – органи місцевого самоврядування в межах їхніх самоврядних повноважень або делегованих їм повноважень органів виконавчої влади. Об'єктивною стороною антиконкурентних дій органів державної влади є широке коло дій та бездіяльності цих органів. Так, ч. 1 ст. 15 Закону України «Про захист економічної конкуренції» визначені форми правопорушення у вигляді антиконкурентних дій органів державної влади. Це прийняття органами влади будь-яких актів (рішень, наказів, розпоряджень, постанов тощо), зокрема, підзаконних нормативних актів, які мають обов'язковий характер. Також надання органами влади письмових чи усних вказівок або рекомендацій, які передбачають встановлення контролю за їх виконанням і відповідальність у випадку їх невиконання тощо. З суб'єктивної сторони антиконкурентні дії органів влади, місцевого самоврядування, адміністративно-господарського управління та контролю характеризуються прямим умислом. Також в законодавстві виключена можливість вчинення таких порушень неумисно. Це пов'язано з наявністю правового зобов'язання органів державної влади погоджувати з Антимонопольним комітетом України проекти документів, які можуть вплинути на конкуренцію (ст. 20 Закону) [4].

Відповідно до огляду характерних справ, розглянутих Антимонопольним комітетом України у 3 кварталі 2013 року адміністративна колегія Харківського обласного територіального відділення Антимонопольного комітету України визнала дії виконавчого комітету Дергачівської міської ради порушенням законодавства про захист економічної конкуренції, які полягали у створенні умов для вчинення КП «Центр зовнішньої реклами» порушення законодавства про захист економічної конкуренції, у вигляді зловживання монополієм (домінуючим) становищем на ринках, а саме встановлення таких цін реалізації товару, які

неможливо було б встановити за умови існування значної конкуренції на ринках послуг з підготовки матеріалів для узгодження місць розміщення спеціальних стаціонарних конструкцій. Відділення зобов'язало виконавчий комітет Дергачівської міської ради припинити порушення законодавства про захист економічної конкуренції.

Адміністративна колегія Дніпропетровського обласного територіального відділення Антимонопольного комітету України визнала дії виконавчого комітету Верхівцевської міської ради порушенням законодавства про захист економічної конкуренції, які полягали у встановленні економічно необґрунтованих тарифів на послуги із вивезення твердих побутових відходів, зокрема на послуги з розміщення цих відходів, з рентабельністю у розмірі, що перевищує рівень, який обмежено нормативно-правовими актами, що створювало умови суб'єктам господарювання для вчинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції. Відділення зобов'язало виконавчий комітет Верхівцевської міської ради припинити порушення законодавства про захист економічної конкуренції [3].

Подібні порушення органів влади могли б не виникнути, якби відповідними органами були дотримані вимоги ст. 20 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» щодо необхідності погодження з Комітетом рішень, що можуть призвести до обмеження чи спотворення конкуренції. Коли орган влади приймає рішення, що може вплинути на конкуренцію, він повинен надіслати його до Антимонопольного комітету, де фахівці, проаналізувавши його на предмет створення перешкод у конкуренції, запропонують внести зміни, заборонять чи дозволять його прийняття. На жаль, далеко не всі органи влади виконують ці вимоги закону. Особливо це стосується органів влади місцевого рівня. Масовий характер фактів дискримінації підприємців органами влади свідчить, що на розгляд Комітету потрапляють далеко не всі рішення зазначених органів, які спотворюють конкуренцію [2].

Отже, з метою формування в Україні ефективного ринкового середовища на загальнодержавному та регіональному рівнях слід приділити серйозну увагу питанням захисту конкуренції у підприємницькій діяльності (зокрема питанню дотримання вимог статті 20 Закону України «Про Антимонопольний комітет України»).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Погорелов С.І. Особливості кваліфікації антиконкурентних дій органів влади, місцевого самоврядування, адміністративно-господарського управління та контролю // вісник Академії адвокатури України. число 3(22) 2011. – С. 69-74
2. Борисенко З.М. Проблеми створення конкурентного середовища в Україні // Наукові записки НаУКМА. - 2007. Т. 68: Економічні науки. – С. 6-12.
3. Огляд характерних справ, розглянутих Антимонопольним комітетом України у 3 кварталі 2013 року <http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/publish/article/100252>
4. «Про захист економічної конкуренції» Верховна Рада України; Закон від 11.01.2001 № 2210-III <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>

Рейдерські захоплення в Україні: структура схем та шляхи подолання

Сьогодні рейдерство в Україні стало однією з найактуальніших проблем для бізнесу. Масштаб захоплень приватної власності стає загрозливим не тільки для окремих галузей бізнесу, а й для держави загалом, оскільки призводить до погіршення інвестиційного клімату в країні, знищення окремих секторів бізнесу, зниження ефективності розподілу ресурсів і використання національного багатства, негативних змін якості власності, сприяє зростанню корупції у виконавчих, судових та правоохоронних органах.

Питання рейдерства досліджували багато вчених, а саме: розкриття поняття та суті рейдерства, причини його поширення та особливостей – С. М. Анісімов, Т. Бабич, А. Й. Гуров, В. І. Ілюхін, Ю. В. Конєва, А. Ю. Федоров, Є. О. Сидоренко, Р. А. Кірюшин та багато інших.

Метою даної роботи є аналіз активності рейдерства в Україні, розкриття сутності рейдерства в українських реаліях, дослідження основних цілей рейдерів, типів рейдерських схем, прогнозування наслідків рейдерських атак, а також визначення основних методів протистояння рейдерству.

Згідно досліджень великої кількості науковців, слід зазначити, що рейдерами можуть бути:

- 1) окремі особи, які використовують корумпованість певних структур державної влади й управління та прагнуть заволодіти чужим житлом чи іншою власністю;
- 2) спеціальні фірми або групи людей, які об'єдналися з метою професійного зайняття рейдерством, у тому числі групи, що спеціалізуються на захопленні земель, квартир, підприємств, акцій тощо;
- 3) галузеві холдинги, які прагнуть усунення конкурентів у своїй сфері шляхом їхнього поглинання;
- 4) великі холдинги й фінансово-промислові групи, які знаходяться у великих містах і володіють великими ресурсами й можливостями: скуповують землі, бізнес у різних галузях і все більш-менш цінне для збільшення своїх активів;
- 5) несумлінні керівники компаній, які мають доступ до особливо важливих для компанії документів, схем керування та активів;
- 6) бізнес-партнери або дрібні акціонери тощо.

Що стосується основних цілей рейдера, то науковці виділяють наступні:

1. Спроба досягти суттєвого збільшення ефективності компанії, що утворилася після злиття різних компаній, в порівнянні з сумарною ефективністю її частин до об'єднання.
2. Спроба дроблення компанії з метою, щоб сумарна ефективність частин була більшою за ефективність первісної компанії.
3. Спроба управління бізнесом з його розвитком: управління бізнесом планується тоді, коли загарбник вважає, що по-перше, бізнес перспективний, по-друге, управляється неефективно, по-третє, вкладення в придбання впливу окупиться з підвищенням капіталізації компанії.
4. Спроба реалізації активів: реалізація активів планується тільки тоді, коли їх цінність незрівнянно більше цінності самого бізнесу.
5. Спроба ліквідації компанії як самостійна дія.

Умовно рейдерські схеми можна розподілити на такі:

1. Біле рейдерство – припускає дії, які формально залишаються в рамках закону;
2. Сіре рейдерство – здійснюється через використання недоліків законодавства;
3. Чорне рейдерство – використання незаконних схем привласнення власності;

Найпростішими методами протистояння рейдерству є:

- концентрація акціонерного капіталу або викуп частки в учасників, які не беруть участь у діяльності підприємства; постійний моніторинг змін у складі акціонерів; контрольне скуповування акцій і додаткова емісія;
- недопущення виникнення та прострочення кредиторської заборгованості;
- прийняття положення про комерційну таємницю та конфіденційну інформацію, щоб інформація про стан підприємства не надавалася стороннім особам;
- узгодження установчих документів чинному законодавству, правильне оформлення документації;
- використання в службі економічної безпеки способів і методів конкурентної розвідки;

Таким чином, вдосконалення корпоративного законодавства, реформування судової системи і навіть практичне визначення поняття «рейдерство» є необхідними, але недостатніми заходами боротьби з незаконними захопленнями чужої власності. Влада повинна суворо стежити за виконанням вже діючих законів і ефективною роботою всієї правоохоронної системи, що серйозно знизить можливість рейдерських атак. Тільки після того, як в руках власників виявиться ефективний юридичний механізм захисту від рейдерської атаки, можна буде відокремити недружнє поглинання від бандитського захоплення, цивілізувати рейдерство і ввести його в рамки закону.

*Могиль Владлена Олександрівна
студентка 4 курсу Полтавського юридичного інституту
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

СУТНІСТЬ СПЕЦІАЛЬНИХ (ВІЛЬНИХ) ЕКОНОМІЧНИХ ЗОН

Світовий досвід доводить, що одним із найбільш ефективних інструментів підвищення конкурентоспроможності не лише регіону, а й країни є спеціальні режими економічної діяльності, що передбачають надання податкових, митних та інших пільг суб'єктам господарювання, які здійснюють діяльність на даній території. До вказаних режимів відносяться вільні економічні зони, офшорні зони, технопарки, технополіси та інші утворення, що спрямовані на розвиток торгівлі, виробництва, інновацій, метою яких є підвищення соціально-економічного розвитку даного регіону та країни загалом.

Над проблемою створення та функціонування спеціальних режимів економічної діяльності В.В. Борщевський, І.Р. Гавришкін, М. Дацишин, В. Керецман, І.Ю. Саваченко, О.С. Чмир та інші науковці.

Згідно із Законом України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон», спеціальна (вільна) економічна зона являє собою частину території України, на якій встановлюються і діють спеціальний правовий режим економічної діяльності та порядок застосування і дії законодавства України. На території спеціальної (вільної) економічної зони запроваджуються пільгові митні, валютно-фінансові, податкові та інші умови економічної діяльності

національних та іноземних юридичних і фізичних осіб. Таке ж саме визначення поняття «спеціальна (вільна) економічна зона» міститься у Господарському кодексі України.

В Україні вільні економічні зони створюються з метою: економічного розвитку депресивних територій та соціально-економічного розвитку України; залучення іноземних інвесторів; запровадження пільгових податкових режимів; надання преференцій при митному оформленні багажів; активізації спільно з іноземними інвесторами підприємницької діяльності для нарощування експорту товарів і послуг; залучення та впровадження нових технологій, ринкових методів господарювання; покращання використання природних та трудових ресурсів.

Принципами функціонування вільних економічних зон є: управлінського й підприємницького ризику; конкурентних переваг; рівноправного партнерства; рефлексивної поведінки; інформаційної достатності; узгодженості цілей; відповідність менеджменту вільних економічних зон рівню розвитку ринкових відносин і підприємницької активності; орієнтація на споживача; прибутковість та ефективність; антикризового менеджменту.

Характерними рисами вільних економічних зон є наступні:

1. Застосування різних видів пільг та стимулів, таких як: зовнішньоторговельних (зниження або відміна експортно-імпортних зборів, спрощений порядок здійснення зовнішньоторговельних операцій); фіскальних, пов'язаних із податковим стимулюванням конкретних видів діяльності; фінансових, які включають різні форми субсидій, що надаються як у прямому виді; адміністративних, що спростовують процедури реєстрації підприємств, режиму в'їзду-виїзду іноземних громадян.

2. Наявність локальної, відносно відокремленої системи управління зоною, наділеною правом приймати самостійні рішення в широкому економічному спектрі.

3. Всебічна підтримка зі сторони центральної державної влади.

При створенні вільних економічних зон враховуються певні фактори такі як: місцезнаходження вільної економічної зони, яке повинно сприяти зовнішнім і внутрішнім можливостям для реалізації намічених цілей; наявність достатнього ресурсного потенціалу (природно-кліматичні умови, науково-виробничий потенціал, трудові ресурси); забезпеченість об'єктами виробничої та соціальної інфраструктури згідно з міжнародними стандартами; розвинена система комунікацій, відсутність екологічних обмежень щодо створення вільних економічних зон.

На сьогодні існують як противники, так і прихильники існування вільних економічних зон в Україні.

Негативними наслідками існування вільних економічних зон в Україні є: перевищення розміру наданих пільг над надходженнями в бюджет; стимулювання імпорту, в тому числі, імпорт неякісної продукції без сплати мита; неефективна галузева структура інвестування, недостатній розвиток високотехнологічних галузей; низька частка іноземних інвестицій у загальному обсязі інвестування; недосягнення прогнозованих показників діяльності вільних економічних зон; деформація конкурентного середовища для вітчизняних виробників.

Позитивними результатами функціонування вільних економічних зон є: залучення інвестицій; збільшення кількості робочих місць; розвиток експортоорієнтованого та імпортозаміщеного виробництва; залучення прогресивних технологій; розвиток депресивних регіонів.

Отже, на сьогодні, необхідно активізувати діяльність вільних економічних зон як територій пріоритетного розвитку, створених з метою вироблення і практичної

перевірки в регіонах організаційного механізму інвестування економічних реформ під керівництвом і контролем державних владних структур.

Нестеренко Владислав Олегович

НЮУ імені Ярослава Мудрого

Полтавський юридичний інститут студент 4 курсу 42 групи

ЩОДО ПИТАННЯ ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ ПОНЯТТЯ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ ЗА ГОСПОДАРСЬКИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ

Поняття юридичної особи в господарському законодавстві є досить актуальним серед вчених-науковців, але і є досить проблемним, тому, що сутність юридичної особи є однією з фундаментальних і можна сказати постійних проблем господарського законодавства. Багато вчених, які мають вагомий вплив на вирішення самих актуальних проблем сутності юридичної особи, вплив на господарське законодавство, розробили свої ідеї щодо поняття та сутності даного інституту господарського законодавства.

Взагалі, категорія юридичної особи є надбанням цивільного законодавства, але за останні роки активно використовується в господарському праві й законодавстві для визначення правосуб'єктності ті організаційних форм суб'єктів господарювання – господарських організацій, що є приводом для постійних дискусій про співвідношення цих категорій.

Слід зазначити, що на даний час, в Україні немає комплексних досліджень юридичних осіб. Переважають здебільшого роботи щодо організаційно-правових форм юридичних осіб і суб'єктів господарювання. Данним питанням займалися такі вчені: В.М.Кравчук, Н.С.Глусь, В.В.Луць, В.С.Щербина, О.Р. Кібенко, О.М.Вінник, С.М.Грудницька, І.В. Спасибо-Фатєєва, К.О. Кочергіна, С.В. Артеменко, В.І. Борисова та ін.

Перші фундаментальні теоретичні розробки, присвячені проблемі сутності юридичної особи, були зроблені в епоху феодалізму, на межі XII-XIII ст.ст.

На думку Н. В. Козлової, інститут юридичної особи як сукупність прав-ових норм, що регулюють процес виникнення, функціонування й припинення юридичних осіб, сформувався в західноєвропейському праві у другій половині XIX ст. В той час юридична особа розглядалась як породження правопорядку, тобто як деяка юридична фікція, штучно сконструйована і придумана законодавцем.

У французькій літературі досить близькі по суті погляди висловлював М.Планіоль, який вважав, що юридична особа – це колективне майно, яке в якості суб'єкта права являється юридичною фікцією, створеною для спрощеного його використання. І знову ми зустрічаємось із фікцією, яка просто прийняла нову форму.

Як зазначив О.О. Покровський термін юридична особа була дуже актуальна в 19-20 століттях серед вчених-науковців цивільного права. Але і в той же час поступово поняття юридичної особи почало знаходити себе і в господарському законодавстві. Самим терміном «юридична особа» займалися багато представників провідних країн світу. І на прикладі можна

зазначити, що у проекті конституції ЄС від 2003 р. зокрема у ст. 27 секції 1 Титулу 3 «Зовнішня політика та дії» запропоноване наступне: «Компанії або фірми» засновані відповідно до цивільного та торгового права, включаючи об'єднання осіб або інші

юридичні особи, які керуються публічним або приватним правом, в тому числі і такі, що не мають за мету отримання прибутку.

Можна сказати, що юридична особа з самих ранніх часів її розвитку, складала так звану правову конструкцію, яка дозволяє включати різні утворення до кола суб'єктів цивільного та господарського права та надавати їм статусу суб'єкта права.

Науковий керівник: Гриценко Г.Г.

Нестеренко Владислав Олегович

Студент 4 курсу, 42 групи ПЮІ НУ ім. Ярослава Мудрого

ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ КРЕДИТНОЇ СУБСИДІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТУ ЦІНОУТВОРЕННЯ У СФЕРІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Дана тема є актуальною, адже сільськогосподарське виробництво у світі є основою життєдіяльності людей та сировинною базою харчової і легкої промисловості. У свою чергу, ціна - це головне джерело відтворення вкладених у виробництво активів, тобто основа забезпечення ефективності будь-якої галузі.

Дане питання висвітлено в працях відомих українських науковців - І.В.Застережнікової, І. Ломакіної, Н.М. Притули, П. Саблука, Г.В.Смоліна М.М.Артуса, Н. Верхоглядової, В.Л. Корінева, Л.О. Шкварчук, Г.І.Філіної, Б.Юровського та інших.

Правове забезпечення державного управління ціноутворенням спирається на законодавство про ціни, яке ґрунтується на положеннях Конституції України і складається з Цивільного, Господарського та Податкового кодексів України, законів України «Про ціни і ціноутворення», «Про природні монополії», «Про захист економічної конкуренції», «Про державну підтримку сільського господарства України», «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві» та інших нормативно-правових актів.

Основним законодавчим документом у сфері ціноутворення є Закон України «Про ціни і ціноутворення» від 21.06.2012 р. № 5007. Він визначає основні засади цінової політики держави, регулює відносини, що виникають у процесі формування, встановлення та застосування цін, а також здійснення державного контролю та спостереження у сфері ціноутворення. Так, відповідно до цього закону, державна цінова політика, як частина соціальної і економічної політики держави, спрямована на розвиток національної економіки та підприємницької діяльності, протидії зловживанню монопольним становищем у сфері ціноутворення, розширення сфери застосування вільних цін, збалансованості ринку товарів і підвищення їх якості, соціальних і економічних гарантій населенню і виробникам у разі зростання цін тощо.

Державне регулювання цін полягає у діяльності держави, що спрямована на встановлення і збереження такого рівня цін, який би забезпечував рентабельну діяльність суб'єктів господарювання, рентабельність заробітної плати, стійкість валюти, тобто це комплекс заходів щодо активізації всіх ціноутворюючих факторів.

Основним змістом державної цінорегуляторної політики в сфері сільського господарства більшості економічно розвинутих країн є підтримка аграрного сектору з боку держави за допомогою різних субсидій, дотацій і пільг. В Україні на законодавчому рівні гарантовано кредитну підтримку виробників сільськогосподарської продукції - кредитну субсидію. Режим кредитної субсидії полягає у субсидіюванні частини плати (відсотків) за використання короткострокових та середньострокових кредитів, наданих банками в національній валюті. При цьому

кредитна субсидія надається лише особам, які є сільськогосподарськими підприємствами, що виробляють об'єкти державного ціноутворення. Об'єкти державного цінового регулювання визначено у ст. 3 Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» (пшениця тверда; пшениця м'яка; зерно суміші пшениці та жита (меслин); кукурудза; ячмінь та інші види сільськогосподарської продукції). Держава не здійснює цінове регулювання за межами організованого аграрного ринку України. Розмір кредитної субсидії надається до 50 відсотків від розміру процента, нарахованого на основну суму кредиту, але не вище 59 відсотків від розміру середньозваженого відсотка за кредитами банків у національній валюті, повністю забезпечених заставою, який фактично склався в Україні станом на 1 лютого поточного бюджетного року, та наданих для короткострокових кредитів терміном до 12 календарних місяців, а для середньострокових кредитів строком до 36 календарних місяців. Ст. 3 Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» також передбачено, що на кожний вид сільськогосподарської продукції (товар), визначений відповідно до стандартів і який є об'єктом державного цінового регулювання, встановлюються мінімальні або максимальні інтервенційні ціни.

Співробітництво між сторонами Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у сфері сільського господарства згідно зі ст. 404 охоплює зокрема й сприяння взаємному розумінню політик у сфері сільського господарства та розвитку сільських технологій.

Отже, погоджуючись з І. О. Проглядою та О. М. Савельєвою, стверджуємо, що вдаючись до підтримки з боку держави за допомогою різних субсидій, дотацій, пільг та залучення іноземних інвестицій можна стимулювати продуктивний розвиток сільського господарства. Тому необхідно розширити перелік об'єктів державного цінового регулювання з метою спрощення доступу виробників сільськогосподарської продукції до отримання кредитних субсидій.

Науковий керівник: Олефір А.О.

Остапченко Тетяна Олександрівна
студентка 4 курсу
ПЮІ НЮУ імені Ярослава Мудрого

ЩОДО АНТИКОНКУРЕНТНИХ ДІЙ ОРГАНІВ ВЛАДИ, МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ, АДМІНІСТРАТИВНО-ГОСПОДАРСЬКОГО УПРАВЛІННЯ ТА КОНТРОЛЮ

Розвиток ринкової економіки є завданням державної конкурентної політики. Але, як показує досвід, значна загроза системі ринкової економіки може надходити від втручання у діяльність ринків органів державної влади. Такі перешкоджання функціонуванню ринкових механізмів зумовили необхідність створення організаційно-правових засад виявлення та припинення антиконкурентних дій органів влади, місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління і контролю. А швидкий розвиток ринкових взаємовідносин в Україні потребує вдосконалення конкурентного законодавства. [6, с. 70]

Вивченню цього питання присвячена невелика кількість праць українських науковців. Найбільш ґрунтовна робота в цій сфері належить Каштанову О.С. Вивченням окремих аспектів займалися Борисенко З.М., Валітов С.С., Томашевська О.Г. та ін.

Антиконкурентними діями в економічній конкуренції згідно із Законом «Про захист економічної конкуренції» є два види дій: антиконкурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання та антиконкурентні дії органів влади, місцевого самоврядування, адміністративно-господарського управління та контролю. Антиконкурентними діями органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю є прийняття будь-яких актів (рішень, наказів, розпоряджень, постанов тощо), надання письмових чи усних вказівок, укладення угод або будь-які інші дії чи бездіяльність органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю (колегіального органу чи посадової особи), які призвели або можуть призвести до недопущення, усунення, обмеження чи спотворення конкуренції (ч.1 ст.15 Закону).

Таким чином, відповідно до Закону зазначені антиконкурентні дії можуть бути як у формі дій, так і бездіяльності. Тому називати це порушення слід терміном «антиконкурентні діяння», який охоплює і дії і бездіяльність відповідних органів.

Поєднання функцій управління та господарювання становить реальну загрозу економічним перетворенням у нашій державі. Це провокувало органи державної влади до падання переваг у конкуренції окремим суб'єктам господарювання, що призводило до визнання цих дій антиконкурентними та заборони останніх. Так у ч. 3. ст. 15 Закону України «Про захист економічної конкуренції» зазначено, що вчинення антиконкурентних дій органів адміністративно-господарського управління та контролю забороняється і тягне за собою відповідальність згідно з законом. Аналогічна заборона передбачена ст. 166 Кодексу України про адміністративні порушення (далі –КупАП), заборонена дискримінація підприємців органами влади й управління. За такі порушення передбачена адміністративна відповідальність. [6, с. 71]

У більшості випадків антиконкурентні дії здійснюються за допомогою прийняття органами влади або місцевого самоврядування відповідних індивідуальних актів державного управління. [5, 139-140]. Однією з форм антиконкурентних дій Закон називає укладення угод. Це дає підставу зробити висновок, що антиконкурентні дії органів влади, місцевого самоврядування, адміністративно-господарського управління і контролю можуть бути як індивідуальними, так і колективними. Антиконкурентні дії у формі актів і вказівок є індивідуальними діями, а у вигляді угод – колективними. Через відсутність яких-небудь спеціальних вказівок Закону слід вважати, що зазначені угоди можуть мати місце як між органами влади, місцевого самоврядування, адміністративно-господарського управління і контролю з обох сторін, а так і між зазначеними органами, з одного боку, та суб'єктами господарювання, з іншого боку [1, с. 115].

Антиконкурентними діями органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю є дії, що полягають у прийнятті будь-яких актів, наданні письмових чи усних вказівок, укладанні угод або будь-яких інших дій чи бездіяльності органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно – господарського управління та контролю (колегіального органу чи посадової особи), які призвели або можуть призвести до недопущення, усунення, обмеження чи спотворення конкуренції. Зазначеною нормою передбачено, що антиконкурентними діями можуть бути як дії, так і бездіяльність. Таким чином, виникає протиріччя формулювань, тобто активне діяння не може бути бездіяльністю [2]

В Україні антиконкурентні дії органів влади, місцевого самоврядування та адміністративно-господарського управління і контролю є досить поширеними порушеннями у практиці Антимонопольного комітету України. Практика роботи органів Антимонопольного Комітету свідчить, що особливо негативним чинником щодо розвитку конкуренції є збереження та розширення практики поєднання владних та господарських функцій, особливо в тих випадках, коли це поєднання є наслідком делегування таких функцій суб'єктам господарювання з наданням їм пільг, що ставлять їх у привілейоване становище стосовно конкурентів. [3].

Порушення органів влади могли б не виникнути, якби відповідними органами були дотримані вимоги ст. 20 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» щодо необхідності погодження з Комітетом рішень, що можуть призвести до обмеження чи спотворення конкуренції. Коли орган влади приймає рішення, що може вплинути на конкуренцію, він повинен надіслати його до Антимонопольного комітету, де фахівці, проаналізувавши його на предмет створення перешкод у конкуренції, запропонують внести зміни, заборонять чи дозволять його прийняття. На жаль, далеко не всі органи влади виконують ці вимоги закону. Особливо це стосується органів влади місцевого рівня. Масовий характер фактів дискримінації підприємців органами влади свідчить, що на розгляд Комітету потрапляють далеко не всі рішення зазначених органів, які спотворюють конкуренцію [4].

Отже, ЗУ «Про захист економічної конкуренції» потребує відповідних вдосконалень (в назві статті 15 Закону слід вживати термін «діяння» а не дії, передбачити їх поділ на індивідуальні та колективні). З метою формування в Україні ефективного ринкового середовища на загальнодержавному та регіональному рівнях слід приділити серйозну увагу питанням захисту конкуренції у підприємницькій діяльності (зокрема питанню дотримання вимог статті 20 Закону України «Про Антимонопольний комітет України»). Тому одним із пріоритетних напрямів діяльності Антимонопольного комітету України у наступні роки є посилення роботи по запобіганню порушень законодавства про захист економічної конкуренції, особливо з боку органів влади та місцевого самоврядування [2].

Список використаної літератури:

1. Каштанов О.С. Правовий захист від антиконкурентних дій в економічній конкуренції: дис... к.ю.н. за спец.: «12.00.04 - Господарське право, господарсько-процесуальне право». Одеса, 2005. – 209 с.
2. Підсумки діяльності Антимонопольного комітету України у 2010 році. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/konvaku/2011_1/3_8.pdf
3. Валітов С. С. Конкурентне право України Навчальний посібник / К.: Юрінком Інтер, 2006.- 432 с. Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-3483.html>
4. Борисенко З.М. Проблеми створення конкурентного середовища в Україні // Наукові записки НаУКМА. - 2007. Т. 68: Економічні науки. – С. 6-12.
5. Битяк Ю. П. Адміністративне право України [Текст] : підручник / Битяк Ю. П., Гаращук В. М., Дяченко О. В. та ін. ; за ред. Ю. П. Битяка. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 544 с.
6. Погорелов С.І., Особливості кваліфікації антиконкурентних дій органів влади, місцевого самоврядування, адміністративно-господарського управління та контролю. // Вісник Академії адвокатури України. - №3(22). – 2011 р. – с. 69-74.

*Остапченко Тетяна Олександрівна
студентка 4 курсу ПЮІ НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ОБЛАСНИХ РАД

Господарським кодексом України визначено основні засади участі обласних рад та обласних державних адміністрацій у господарських відносинах, створено

правове підґрунтя реалізації господарської компетенції обласних рад та обласних державних адміністрацій. Подальша розробка питань щодо законодавчого забезпечення господарської компетенції обласних рад та обласних державних адміністрацій набуває особливої актуальності зараз, в переломні часи існування нашої держави. Пропозиції щодо децентралізації верталікалі влади України беззаперечно будуть вносити зміни до механізму функціонування державної влади та місцевого самоврядування на рівні області, новий підхід до розподілу господарських повноважень цих гілок влади.

Це стосується, насамперед, законодавчого закріплення переліку повноважень обласних рад та обласних державних адміністрацій щодо управління об'єктами спільної власності територіальних громад, розмежування цих повноважень між ними, законодавчого доповнення переліку господарських повноважень обласних рад тощо.

Окремі питання господарської компетенції обласних рад та обласних державних адміністрацій досліджувалися такими вченими, як В.Д. Волков, А.М. Захарченко, В.К. Мамутов, І.Г. Нікитенко, В.А. Устименко, І.С. Щebetун тощо.

Господарська компетенція обласних рад – це сукупність організаційно-господарських повноважень з управління господарською діяльністю та майново-господарських повноважень щодо участі у господарській діяльності у спільних інтересах територіальних громад сіл, селищ та міст у комунальному секторі економіки під свою відповідальність у встановленому законодавством порядку

Реалізація організаційно-господарських повноважень обласних рад щодо здійснення управління об'єктами спільної власності територіальних громад у комунальному секторі економіки передбачає здійснення ними повноважень щодо володіння, користування та розпорядження такими об'єктами від імені та в інтересах двох або більше територіальних громад у межах, визначених законодавством.

Також реалізація повноважень обласних рад здійснюється шляхом делегування повноважень обласним державним адміністраціям щодо управління об'єктами спільної власності територіальних громад у комунальному секторі економіки. Слід наголосити, що реалізація повноважень обласних рад стане ефективнішою у разі участі інших суб'єктів у діяльності обласної ради. Так, шляхом включення до переліку повноважень обласних державних адміністрацій повноваження щодо надання пропозицій із питань управління спільною власністю територіальних громад сіл, селищ, міст області у комунальному секторі економіки (створення, припинення (реорганізації та ліквідації) підприємств, заснованих на спільній власності територіальних громад; внесення змін до статутів (положень) підприємств, що є у спільній власності територіальних громад; питань ефективності використання спільної власності територіальних громад у комунальному секторі економіки тощо) надасть змогу швидше та ефективніше координувати діяльність обласних рад та адміністрацій і збільшити прибутки від господарської діяльності.

До повноважень обласних рад стосовно делегування обласним державним адміністраціям окремих повноважень обласних рад щодо управління об'єктами спільної власності територіальних громад у комунальному секторі економіки також слід доповнити повноваження правом на відкликання делегованих повноважень.

Обласна рада як орган місцевого самоврядування та обласна державна адміністрація як орган державної влади визначаються законом як учасники організаційно-господарських відносин, які можуть мати господарську компетенцію, але безпосередньо не бути суб'єктами господарювання.

Обласні ради загалом є суб'єктами організаційно-господарських відносин, але

можуть бути суб'єктами і майново-господарських зобов'язань (ч. 2 ст. 175 Господарського кодексу України. Ще однією особливістю обласних рад та обласних державних адміністрацій як суб'єктів господарської компетенції є те, що вони виступають двояким чином – безпосередньо (у межах повноважень та у спосіб, визначений Конституцією України) й опосередковано від імені відповідної державної та комунальної установи.

Отже, особливостями господарської компетенції обласних рад є: здійснення обласними радами організаційних повноважень та їх можливість бути суб'єктами тільки господарсько-управлінських повноважень; надання обласним радам повноважень у спільних інтересах територіальних громад у комунальному секторі економіки, а в окремих, визначених законодавством випадках – у загальнодержавних інтересах; повноваження щодо управління об'єктами спільної власності територіальних громад, які мають місце тільки при їх делегуванні місцевими радами сіл, селищ та міст.

Остапченко Тетяна Олександрівна
студентка 4 курсу ПЮІ НЮУ імені Ярослава Мудрого

До питання про кодифікацію інвестиційного законодавства України

Інвестиційний процес в Україні регулюється більше ніж сотнею нормативно-правових актів, серед яких кодекси, закони, укази та ін. Це пояснюється достатньо великою різноманітністю форм і видів інвестицій, а також необхідністю регулювання нових для України інвестиційних відносин. Окрім того в інвестиційній сфері діє велика кількість міжурядових угод про сприяння та взаємний захист інвестицій, які укладаються урядом України із урядами зарубіжних країн про сприяння та взаємний захист інвестицій та якими регулюється основні питання взаємних сторін такого договору в галузі інвестиційної діяльності. Така розгалужена система нормативно-правових актів свідчить про те, що держава вживає заходи з метою створення в Україні належних умов здійснення інвестиційної діяльності шляхом закріплення на законодавчому рівні принципів та правил її здійснення.[4, с. 213]

Таким чином, на сучасному етапі виникає необхідність систематизації нормативних актів, що регулюють інвестиційну діяльність, зокрема шляхом кодифікації. Кодифікація законодавства в цьому контексті є найвищою формою систематизації, адже вона не тільки є засобом усунення дефектів та спрощення використання джерелами законодавства, кодифікація є засобом інакше модернізації змісту законодавства, знаходження синергетичних ефектів впливу нормативного регулювання на суспільні відносини.

Крім того, на сьогодні, достатньо значна кількість зарубіжних країн має інвестиційні кодекси, зокрема це і розвинуті європейські країни і країни СНД. Щоправда, на відміну від інвестиційних кодексів СНД, вони не переслідують мету комплексного регулювання усього обсягу інвестиційних відносин у їх різноманітності. [5, с. 28]

Слід зазначити, що кодифікація інвестиційного законодавства має конституційно-правові підстави, зафіксовані, зокрема, у статтях 92 та 116 Конституції України, згідно з якими, засади створення та функціонування інвестиційного ринку визнано об'єктом регулювання виключно законами України, а проведення інвестиційної політики— еконституційним обов'язком Уряду України. [1]

Обґрунтування необхідності будь-якої кодифікації законодавства усфері господарських правовідносин логічно передбачає встановлення її політичних, економічних та техніко-юридичних завдань

До політичних завдань кодифікації інвестиційного законодавства слід віднести: інтеграцію національного правового інвестиційного порядку до міжнародної системи функціонування інвестиційного ринку та його правового регулювання змаксимально можливим забезпеченням національних інтересів вінвестиційній сфері; здійснення зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної «декларації» щодо стабілізації національного правового інвестиційного порядку на новій модернізованій та уніфікованій нормативно-правовій основі; правове закріплення балансу інтересів, що виникають вінвестиційній сфері на національному ринку між основними національними та іноземними учасниками інвестиційної діяльності; використання переваг для українського інвестиційного ринку, що пов'язані із участю уміжнародному інвестиційному ринку через використання доступу до міжнародних інвестиційних ресурсів, та мінімізація негативів такої участі у вигляді впливу світових криз, створення інвестиційної залежності національних секторів економіки, що утворюють загрозу національній інвестиційній та економічній безпеці.

До економічних завдань кодифікації інвестиційного законодавства слід віднести: створення дієвого, законодавчо закріпленого механізму формування та реалізації інвестиційної політики держави, переведення такої усклад найактуальніших напрямів економічної політики; стимулювання інвестиційних процесів збоку національних та іноземних учасників інвестиційної діяльності за рахунок закріплення та стабілізації правового інвестиційного порядку на модернізованій законодавчій основі; цілеспрямоване зменшення господарсько-правовими засобами рівня трансакційних витрат та інвестиційних ризиків, що виникають упроеці інвестиційної діяльності та ін.

До техніко-юридичних завдань кодифікації інвестиційного законодавства України, які розподілені на традиційні та спеціальні, слід віднести такі:

До традиційних— подолання колізій, повторень, усунення застарілих положень, встановлення єдиних універсальних принципів правового регулювання інвестиційних відносин та гарантій, що надаються їх учасникам; уніфікації дефінітивного апарату та господарсько-правових засобів регулювання як господарсько-виробничих, так іорганізаційно-господарських інвестиційних відносин.

До спеціальних: 1) застосуванняпандектноїсистемиструктурування нормативно-правового матеріалу, щокодифікується, зметою максимального наближенняінструментально-правового підходу до досягненнясоціально-економічнихцілейінвестиційногозаконодавства;

2) кодифікація норм інвестиційногозаконодавствапередбачаєрозподіл норм права за двомакритеріями: стабільно-раціональні— нестабільні зпроблемною раціональністю та уніфіковані— спеціалізовані. Умежах кодифікаціїмають бути сконцентрованіусуніфікованістабільно-раціональнінорми, атакожчасткаспеціалізованихстабільно-раціональних.

3) прогалин узакондавчому регулюванні інвестиційних відносин, які потребують урегульованості саме на рівні законів України, іщо доцільно здійснити саме вмежах кодифікації.

4) узгодження змісту правового регулювання кодифікованим нормативно-правовим актом із змістом численних двосторонніх та багатосторонніх міжнародних угод за участю України в інвестиційній сфері. [3, с. 179]

Принциповою особливістю концепції розбудови кодифікації інвестиційного законодавства могло б стати, з однієї сторони, збереження пандектної системи розташування нормативно-правового матеріалу, яка стала традиційною для вітчизняної законотворчої техніки, хоча і досить складною для кодифікації норм саме господарсько-правового регулювання, адже поєднує в собі різні за методами регулювання типи правовідносин, а з другої — спроба об'єднати інструментальні господарсько-правові засоби регулювання з системою визначених типів економічних ринкових інвестиційних відносин, які виступають як окремі об'єкти державної інвестиційної політики, що має своїм завданням забезпечення певних параметрів функціонування інвестиційного ринку як такого. [5, с. 28]

Таким чином, за рівнем, масштабом та системним характером цілеспрямованого правового регулювання суспільних відносин, що виникають у процесі функціонування інвестиційного ринку утворюють єдиний, складний, специфічний тип господарсько-виробничих та господарсько-організаційних відносин, — логічно передбачають лише системний формат їх законодавчої урегульованості, що можна досягти лише шляхом кодифікації інвестиційного законодавства України.

Список використаних джерел:

- 1) Конституція України. - Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141.
- 2) Господарський кодекс України, Кодекс від 16.01.2003 № 436-IV. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст. 144
- 3) Кудрявцева В.В., Концептуальні засади кодифікації інвестиційного законодавства. // Державне будівництво та місцеве самоврядування. - №17. – 2009 р. – с. 175-185.
- 4) Гуменна К.О., Систематизація інвестиційного законодавства України. // Демократичне врядування. - №12. – 2013 р. – с. 213-220.
- 5) Поєдинок В.В., До питання про систематизацію інвестиційного законодавства України. // Юридичні науки. - №80. – 2009 р. – с. 27-30.

*Приходько Андрій Костянтинович,
Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
студент, 4 курс, 45 група*

Мінімізація відсоткових ризиків в сфері надання іпотечних кредитів

Наявність надійних механізмів забезпечення кредиту — є основою розвитку кредитних відносин в умовах ринкової економіки, тому інститут іпотеки є невід'ємною складовою процесу кредитування. Іпотечний кредит, як один із видів банківської діяльності, не захищений від ризиків, що пов'язані як з внутрішніми так і зовнішніми факторами такої діяльності. Актуальність теми обумовлена тим, що саме банківське іпотечне кредитування має великий потенціал щодо забезпечення істотних якісних зрушень в економіці України. Необхідним є виявлення джерел виникнення ризиків та основних методів мінімізації ризиків іпотечного кредитування, що дало б змогу вдало ними управляти. Саме відсотковий ризик впливає на доходи банку, економічну вартість активів, зобов'язання і позабалансові інструменти. Оскільки динаміку відсоткових ставок складно прогнозувати та їм властива мінливість,

відсотковий ризик значно зростає і перетворюється на головне джерело банківського ризику. Через більш складний характер порівняно з іншими ризиками, відсотковий ризик є одним з найменш вивченим в наш час, хоча і відноситься до основних. Дослідження проблеми пов'язано з труднощами його вимірювання, формалізації завдання контролю й управління таким ризиком.

Основні форми відсоткового ризику, якому піддаються банки, такі: ризик встановлення нової ціни, що виникає у зв'язку з різницею термінів (для фіксованих процентних ставок) і встановленням нової ціни (для плаваючих процентних ставок) банківських активів, пасивів та позабалансових позицій, ризик кривої дохідності, який виникає у зв'язку зі змінами нахилу і форми кривої прибутковості, базисний ризик.

До причин виникнення відсоткових ризиків належать: зміна облікової ставки НБУ, помилковий вибір виду відсоткової ставки, зміна структури активів і пасивів банку, помилковий прогноз щодо тенденції зміни відсоткових ставок за кредитами.

Окремі питання щодо проблематики ризиків іпотечного кредитування були висвітлені такими науковцями як Дорофеева О. В., Євтух А. Т., Запорожець С. В., Кіреєв О. І., Рошило В. І., Д. Раймонд, Л. Безфамільна, Г. Торлін, В. Фурман, В. Базилевич, С. Осадець, Р. Пікус, В.І. Рошило.

Що стосується саме джерел законодавчого регулювання банківської діяльності та кредитування, то ними є такі нормативно-правові акти, як Господарський кодекс України, Цивільний кодекс України, ЗУ «Про заставу», ЗУ «Про схвалення Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері», ЗУ «Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати», ЗУ «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю», ЗУ «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень».

Відсоткова політика банку повинна передбачати різні шляхи мінімізації відсоткового ризику, які сьогодні або в майбутньому можуть бути використані банківськими установами як один із напрямків удосконалення організації позичкових операцій. Отже, спочатку необхідно визначити причини такого ризику, а наступним етапом буде оцінка рівня відсоткового ризику, і визначення методів управління відсотковим ризиком з метою мінімізації втрат банку.

Управління відсотковим ризиком може здійснюватися шляхом: актуалізації внутрішньої нормативної бази по управлінню ризиком відсоткової ставки; аналізу показників ризику відсоткової ставки; аналізу різниці між строками активів і пасивів, чутливих до зміни відсоткових ставок і підтримки їх адекватної структури; аналізу гнучкості відсоткових ставок, які встановлені банком; застосування метода GAP при оцінці ризику процентної ставки; прогнозу рівня відсоткових ставок на перспективу на підставі аналізу впливу факторів на їх зростання або зниження; аналізу ставок за іпотечними кредитами інших банків; періодичного перегляду відсоткових ставок за активними і пасивними операціями комерційних банків; вивчення і застосування на практиці сучасних інструментів управління ризиком процентної ставки.

Інструментами, які дозволяють мінімізувати ризик зміни відсоткової ставки, є ф'ючерсні контракти, форвардні контракти, опціони (одноперіодні - колли і пути та багатоперіодні - кепи, флори, коллари, кепціони, свопціони, складні опціони) і свопи. Відсоткові ставки також підлягають хеджуванню з використанням таких похідних фінансових інструментів, як процентні свопи, угода про майбутню процентну ставку, процентні кепи, процентні флори і процентні коллари, що є видами термінових

контрактів на поставку в майбутньому визначених процентних ставок.

Застосування різноманітних варіантів кредитів зі змінною відсотковою ставкою, наприклад, "плаваючою" відсотковою ставкою, що розраховується на базі так званої ставки LIBOR (London Interbank Offer Rate), тобто відсоткової ставки Лондонської міжнародної біржі, KIEIBOR (Kiev Interbank bid and offered rates) тощо, також є вагомим інструментом мінімізації відсоткових ризиків.

Таким чином, реалізація технологій прогнозування та управління відсотковими ризиками з використанням сучасних похідних фінансових інструментів, сприятиме стабільному рівню відсоткових ставок, що в свою чергу, дозволить знизити відсоткові ризики всіх учасників системи іпотечного кредитування і, як наслідок, активізує ринок іпотечного кредитування в Україні.

Науковий керівник: асистент кафедри приватного права Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Гриценко Г.Г.

*Літвінова Олександра Олександрівна
студентка 4 курсу ПЮІ НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЦІНОУТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ

Однією з визначальних сфер сучасної держави є економічна, що володіє відповідним інструментарієм державного регулювання, зосередженим у механізмах бюджетної, фінансової, грошово-кредитної політики. Наразі не вирішеними залишаються питання щодо регламентації якості та глибини впливу механізмів державного управління на економічну сферу, яка є саморегульованою, самооздоровлюваною та самодостатньою системою, зокрема у сфері регулювання цін як одного з елементів цієї системи.

Питання ціноутворення завжди приваблювали увагу не тільки правників, а й економістів. Хоча законодавчий масив у сфері ціноутворення є досить об'ємним, проте сьогодні говорити про наявність системного врегулювання питань ціноутворення в Україні зарано, оскільки більшість нормативно-правових актів регулюють окремі питання ціноутворення відособлено один від одного, дублюють положення один одного, містять колізійні норми тощо. Тому досить актуальним сьогодні є проведення «інвентаризації» у сфері правового регулювання ціноутворення, визначення основних його вад і недоліків та перспектив їх усунення. Правове регулювання ціноутворення здійснюється передусім, Законом України «Про ціни і ціноутворення», законами «Про захист економічної конкуренції», «Про природні монополії» та іншими, а також нормами Цивільного та Господарського кодексів та численною кількістю підзаконних нормативно-правових актів, виданих виконавчими органами влади, проте положення цих законодавчо-нормативних актів не завжди узгоджені. Обсяг нормативного матеріалу, яким забезпечується правова регламентація відносин у сфері ціноутворення, повинен відповідати предмету регулювання, тобто повинен бути адекватним тим суспільним відносинам, які врегульовані конкретним масивом юридичних актів. До того ж законодавець при прийнятті нормативно-правових актів у вказаній сфері повинен уникати як прогалин, так і надмірної їх «зарегульованості», а також колізій між правовими нормами актів різної юридичної сили. У свою чергу, правова база ціноутворення має складну різнорівневу структуру, включаючи в себе норми різних галузей права -

господарського, адміністративного, податкового. Аналіз самої структури правового забезпечення ціноутворення є принциповим моментом.

Ціна є економічною категорією, що означає суму грошей, за яку продавець хоче продати, а покупець готовий купити товар. Ціна як важлива складова ринкової характеристики залежить від багатьох умов. У ній синтезуються основні чинники ринкової економіки: попит, витрати на виробництво й обіг, стан конкуренції. Значний вплив на ціну мають унікальність товару й однорідність ринку, потенційно можливий обсяг реалізації та еластичність попиту. Оптимальною треба вважати ціну, що забезпечує впевненість споживача у вигідності придбання товару. Формування базової ціни товару є процесом, невід'ємним від розробки товарно-ринкової стратегії. Досить часто стратегії ціноутворення виявляються невдалими, тому що вони базуються на інтуїтивних висновках, а не на ринковому та внутрішньому аналізі. Формування цінової політики зумовлює необхідність системного підходу до інформаційного забезпечення обґрунтування управлінських рішень щодо цін.

Одна з основних проблем у процесі розробки стратегії ціноутворення — це необхідність узгодження як інтересів зовнішніх — «продавець-споживач, виробник-продавець, виробники-конкуренти, продавці-конкуренти», так і внутрішніх. Під час встановлення цін головною метою для фінансових служб може стати підвищення прибутковості, тоді як для маркетингових — збільшення ринкової частки. Досягти таких цілей одночасно практично неможливо, і тут вже виникає необхідність компромісу, де альтернативою стає підвищення довгострокової рентабельності. Зрозуміло, що тільки спільна участь фахівців із фінансів і маркетингу в розробці стратегії ціноутворення дозволить забезпечити успіх у досягненні такої мети.

Система ціноутворення, що функціонує та видозмінюється в Україні в ході сучасних ринкових реформ, повинна відповідати вимогам сучасної ринкової економіки, бути єдиною і реалізовувати провідну роль принципів конкуренції, свободи ринкових коливань цін на ринках товарів і послуг у державі та мати регульоване, повністю адаптоване та різнопланове спрямування. Роль держави повинна полягати у забезпеченні ринкових структур комфортними умовами виробничого відтворення з метою створення та стимулювання нормальних умов соціально-економічного розвитку. Основною метою ціноутворення держави повинні бути відновлення та розвиток вітчизняного виробництва. Повернення відтворювальної функції цінам дасть змогу товаровиробникам формувати фонди для майбутнього розвитку. Ціноутворення є складовою частиною соціальної політики України, тому для захисту вітчизняного споживача необхідно побудувати власну цінову базу з відмовою від орієнтації внутрішнього ринку на світові ціни.

Також запровадження в Україні загальноєвропейських у світі механізмів контролю за визначенням цін у операціях між пов'язаними особами, зокрема за операціями з контрагентами, зареєстрованими в офшорних зонах, сприятиме реалізації основних принципів податкового законодавства України та недопущенню втрат доходів Державного бюджету України, що позитивно вплине на економіку.

Вільні економічні зони як інструмент розвитку та активізації економіки України

Для сучасного етапу розвитку світової економіки характерне посилення процесів лібералізації, інтеграції та міжнародного розподілу праці. Одним з найважливіших елементів активізації участі як промислово розвинутих країн, так і окремих країн з перехідною економікою і країн, що розвиваються, у міжнародному розподілі праці є утворення вільних (спеціальних) економічних зон. Метою їх функціонування є залучення внутрішнього та іноземного капіталу, підвищення валютних надходжень, розширення експортних операцій, застосування нових технологій, поліпшення платіжного балансу, зростання зайнятості населення і, врешті-решт, розвиток національної економіки та її більш ефективна інтеграція в світову економіку. Саме створення на території держави подібних спеціальних економічних зон є одним з шляхів активізації інвестиційної діяльності. Механізм створення та функціонування С(В)ЕЗ розглянуто в роботах В.Васенко, В.Ефимової, В.Пили; висвітленню науково-методичних аспектів функціонування присвячена праця О. Чмир, А.Н.Асаул та ін. Різні літературні джерела трактують сутність вільної економічної зони по-різному. Однак, так чи інакше, вони всі сходяться на одному: ВЕЗ-це частина національної території, економічний потенціал якої спрямований на вирішення певних спеціальних задач або комплексу задач, де, завдяки введенню безмитного режиму, а також за допомогою інших економічних та організаційних регуляторів стимулюється зовнішньоекономічна діяльність із залученням іноземних інвестицій. В Україні створення спеціальних (вільних) економічних зон здійснювалось з метою: 1) розвитку пріоритетних видів економічної діяльності; 2) залучення вітчизняних та іноземних інвестицій у пріоритетні галузі виробництва; 3) розвитку зовнішньоекономічних зв'язків; 4) активізації, у тому числі спільно з іноземними інвесторами, підприємницької діяльності для нарощування експорту товарів і послуг; 5) впровадження та залучення нових технологій, ринкових методів господарювання. Історія ВЕЗ в українському законодавстві нараховує майже два десятиліття. Вперше про СЕЗ зайшла мова ще у ст. 24 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність». Наступним значним кроком у законодавстві

щодо створення та діяльності СЕЗ став Закон України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон».

Подальшого розвитку питання впровадження ВЕЗ набули у 1994 році, з прийняттям Кабінетом Міністрів Концепції створення спеціальних (вільних) економічних зон в Україні.

Території, найбільш сприятливі для розміщення ВЕЗ, як правило, розташовані поблизу кордонів, а також мають в розпорядженні розвинуту транспортну, виробничу і соціальну інфраструктуру. Варто зазначити, що на території України відповідно до законодавства можуть створюватися такі типи С(В)ЕЗ: вільні митні зони і порти експортні, транзитні зони, митні склади, технологічні парки, технополіси, комплексні виробничі зони, туристично-рекреаційні, страхові, банківські зони тощо. За даними статистичного аналізу фахівців протягом існування спеціально економічних зон резидентами України вкладено у проекти ВЕЗ майже 70 % загального обсягу

інвестицій, іноземними інвесторами- відповідно 30%. Відповідно до мети створення С(В)ЕЗ можна виділити:

- зовнішньоторговельні зони- це частина території держави, як правило, прикордонної території, в межах якої товари іноземного походження можуть зберігатися, купуватися та продаватися без мита і митних зборів або з їх відстроченням;

- зони прикордонної торгівлі- територія держави на кордонах із сусідніми країнами, на якій діє спрощений порядок перетину кордону і торгівлі;

- Туристично-рекреаційні зони-С(В)ЕЗ, які створюються в регіонах, що мають багатий природний, рекреаційний та історико-культурний потенціал, з метою ефективного його використання і збереження, а також активізації підприємницької діяльності;

- Комплексні С(В)ЕЗ поєднують у собі риси та елементи зон різних типів;

- Комплексні виробничі С(В)ЕЗ зазвичай мають форму експортних виробничих зон;

- Науково-впроваджувальні зони-функціонування спрямовано на розвиток наукового-виробничого потенціалу.

Використання ВЕЗ у світовій практиці можна порівняти з голковою терапією, коли за рахунок невеличкої території пожвавлюється економіка певного регіону.

Досвід різних країн щодо діяльності економічних зон дає підстави зробити такі чіткі висновки:

- ВЕЗ не є найкращим засобом вирішення проблеми інтенсифікації економіки

- першочергове значення має загальне покращення інвестиційного клімату;

- ВЕЗ є лише одним із багатьох засобів сприяння зростанню і розвитку експорту і мають обмежену сферу застосування і впливу;

- найкраще ВЕЗ спрацьовують, коли орієнтовані на сприяння експорту;

- найкращий результат ВЕЗ дають у країнах з розвиненою інфраструктурою і фінансовими ринками, де зв'язки між різними рівнями підпорядкування сприятимуть внутрішній економічній діяльності;

- ВЕЗ є деформуючими інструментами торгівлі, які вводять роз'єднаність в стратегічне середовище і стають вразливими до зловживань;

- оскільки через ВЕЗ надаються пільги, утворюється лобі, орієнтоване та те, щоб підтримувати і розширяти ці пільги. Тому, щоб уникнути негативні моменти існування і функціонування ВЕЗ в Україні, на нашу думку, при коректуванні законодавчої бази доцільно вжити наступні заходи:

- Податкові стимули в межах зони повинні бути обмежені до звільнення від митних зборів і непрямих податків (ПДВ та акцизного збору). Товари, що надходять до ВЕЗ із внутрішньої економіки, повинні розглядатися як предмет

- експорту(з вітчизняної економіки), отже, для них може бути запроваджено нульову ставку ПДВ і, в разі доцільності, повернення сплаченого мита. Товари можуть експортуватися з ВЕЗ до інших країн без наслідків оподаткування.

- Необхідно навести порядок у розподілі функцій між органами, які відстежують діяльність ВЕЗ. У світовій практиці не тільки муніципальна влада, але й адміністрація ВЕЗ не втручається у підприємницьку діяльність, що регламентується виключно відповідним законодавством.

- Створення ВЕЗ потребує наявності певних як внутрішніх, так і зовнішніх факторів. Зокрема, одним з визначальних чинників є широкі масштаби роздержавлення та розвитку підприємництва.

Ромашко Юрій Ігорович
студент 4 курсу Полтавського юридичного інституту
НЮУ імені Ярослава Мудрого

КАРТЕЛІ В УКРАЇНІ: ПРАВОВІ ЗАСАДИ БОРотьБИ

Істотною умовою формування й розвитку соціально зорієнтованої ринкової економіки в Україні є реалізація державою функції контролю за дотриманням правил добросовісної конкуренції. Актуальним питанням сьогодення є проблема боротьби із так званими картелями (картельними змовами). Дослідженням цього питання займалися Борисенко З., Нечипоренко О., Загородня І., Кантур К. та ін.

Статтею 5 Закону України «Про захист економічної конкуренції» (далі – Закон) визначається, що узгодженими діями є укладення суб'єктами господарювання угод у будь-якій формі, прийняття об'єднаннями рішень у будь-якій формі, а також будь-яка інша погоджена конкурентна поведінка (діяльність, бездіяльність) суб'єктів господарювання. Узгодженими діями є також створення суб'єкта господарювання, об'єднання, метою чи наслідком створення якого є координація конкурентної поведінки між суб'єктами господарювання, що створили зазначений суб'єкт господарювання, об'єднання, або між ними та новоствореним суб'єктом господарювання, або вступ до такого об'єднання.

В європейській практиці, в науковій літературі та й у практиці АМКУ вживається такий термін як «картельні змови». За визначенням Європейської комісії, «картелями є угоди та/або погоджені дії двох або більшої кількості конкурентів, спрямовані на координацію конкурентної поведінки на ринку та/або впливають на відповідні параметри конкуренції за допомогою таких дій, як встановлення цін закупівлі або продажу, або інших комерційних умов, розподіл квот на виробництво або реалізацію продукції, розподіл ринків, в т. ч. шахрайські дії при проведенні торгів, обмеження імпорту або експорту, та/або дії, спрямовані на обмеження конкуренції, вжиті проти інших конкурентів».

Вчинення антиконкурентних узгоджених дій забороняється і тягне за собою відповідальність згідно із законом. Проте на практиці довести факт вчинення картельної змови є надзвичайно складно, оскільки картельні домовленості рідко фіксуються письмово, а здійснюються переважно в усній формі. Прикладом такої ситуації є цінове лідерство. Ціновим лідером може бути найбільша фірма або та, якій вдалось досягти найнижчих витрат, хоча це й не обов'язково. Основна ідея цінового лідерства полягає в тому, що лідер відкрито оголошує про свій намір змінити ціну на свою продукцію, а інші фірми, зазвичай, аналогічно змінюють ціни на свою продукцію. В окремих галузях можливе застосування такого прийому, як стандартне правило ціноутворення за принципом “витрати плюс прибуток”. Для підприємств, які працюють на імпортній сировині і є майже однакові за розмірами та витратами, таке правило ціноутворення спричиняє встановлення ціни на однаковому рівні для всіх підприємств такої схеми діяльності. Довести факт картельної змови, якого може і не бути за такого прийому, є майже неможливо. Саме таку стратегію ціноутворення можна спостерігати на ринку нафтопродуктів України.

Аналогічні проблеми регулярно виникають і на зерновому ринку, який протягом останніх років був монополізований декількома зернотрейдерами. За свідченням фахівців, на цьому ринку нині працює 5-7 потужних операторів, які за безцінь скуповують зерно у сільгоспвиробників, а потім його перепродують або вивозять за кордон.

У 2012 році, як встановив АМКУ, ТОВ «Авталекс», ТОВ «Шураві» і ТОВ «Ламонд» одночасно встановлювали (підвищували та знижували) однакові або близькі за рівнем ціни на дизельне пальне низькооктанові бензини в межах м. Марганець Дніпропетровської області. Таким чином, зазначені суб'єкти господарювання збільшували рівень доходу від діяльності з роздрібною торгівлю дизельним паливом не внаслідок досягнення конкурентних переваг на засадах змагальності, а шляхом усунення між собою цінової конкуренції за допомогою підвищення та встановлення однакових або близьких за розміром цін на пальне. Такі дії підприємств були визнані антиконкурентними узгодженими діями, за умов коли аналіз ситуації на ринку товару спростовує наявність об'єктивних причин для вчинення таких дій.

З.М. Борисенко наголошує на тому, що особливе занепокоєння викликає ст. 46 Закону України «Про захист економічної конкуренції», яка дозволяє взагалі звільняти від відповідальності за скоєне порушення. Відповідно до цієї статті, АМКУ може не розпочинати справу і навіть закривати розпочате провадження у справі, якщо звинувачені особи повністю виконують рекомендації Комітету, вживають відповідних заходів для усунення наслідків порушень, і водночас якщо скоєні порушення не призвели до суттєвого обмеження чи спотворення конкуренції, не завдали значних збитків окремим особам чи суспільству. При цьому всі виділені поняття законом не визначені. Тобто АМКУ має практично нічим не визначену можливість або накладати штраф до 10 % виручки суб'єкта господарювання за рік (ст. 52 Закону) або просто винести рекомендації, покарати порушника за скоєння порушення.

Особа, що вчинила антиконкурентні узгоджені дії, але раніше за інших учасників цих дій добровільно повідомила про це Антимонопольний комітет України чи його територіальне відділення та надала інформацію, яка має суттєве значення для прийняття рішення у справі, звільняється від відповідальності за вчинення антиконкурентних узгоджених дій, передбаченої статтею 52 цього Закону» (частина 5 статті 6 Закону «Про захист економічної конкуренції»).

Отже, найефективнішими засобами боротьби з картельними змовами є застосування штрафів та посилення державного контролю за здійсненням дій у сфері конкуренції. Але ефективну дію також мають програми звільнення від відповідальності. Тому доцільним було б посилення відповідальності за картелі (існують пропозиції про введення кримінальної відповідальності), але з огляду на тяжкість розкриття таких справ – і вдосконалити програми звільнення від відповідальності.

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИЙ ДОГОВІР: ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЙОГО УКЛАДЕННЯ

Укладення зовнішньоекономічного договору є одним із елементів міжнародних відносин. При укладенні такого виду договорів іноді виникають питання, оскільки сторонами такого договору виступають як громадяни України, так і іноземці, а це відповідно ускладнює узгодження розбіжностей між сторонами при укладенні договору. Питанням про порядок та форму укладення зовнішньоекономічного договору займались В. Мілаш, С. Кравченко, М. Мальський, В. Яремко та інші.

Згідно зі ст. 382 Господарського кодексу України форма та порядок укладення зовнішньоекономічного договору, права та обов'язки його сторін регулюються Законом України «Про міжнародне приватне право» (далі - ЗУ Про МПП) та іншими законами, також норми про укладення міжнародних договорів містяться в Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність». Окрім того, сторони зовнішньоекономічного договору мають право використовувати відомі міжнародні звичаї, рекомендації міжнародних органів та організацій, якщо це прямо не заборонено законодавством України.

В ст. 382 ГК не наводиться визначення зовнішньоекономічного договору, а лише визначаються суб'єкти, які мають право його укладати. Це визначення міститься в Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» де зазначається, що зовнішньоекономічний договір - це матеріально оформлена угода двох або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземних контрагентів, спрямованих на встановлення, зміну та припинення їх взаємних прав та обов'язків зовнішньоекономічної діяльності.

Згідно із ЗУ Про МПП, зовнішньоекономічний договір (далі - ЗЕД), якщо хоча б однією стороною є громадянин України або юридична особа України, укладається у письмовій формі незалежно від місця укладення. Застереження про обов'язкову письмову форму договору України зробила і при ратифікації Конвенції ООН від 1980 р. про договори міжнародної купівлі-продажу. Письмову форму ЗЕД слід розуміти широко - вона не межує з формою документа підписаного сторонами. Ст. 181 ГК допускає укладення господарських договорів у спрощений спосіб, тобто шляхом обміну листами, факсограмами, телефонограмами тощо, про це також говориться у Конвенції ООН 1980 р., але недотримання письмової форми договору не тягне, як наслідок, його недійсність, крім випадків встановлених законом. На ще одному важливому аспекті акцентує увагу Міністерство економіки та з питань економічної інтеграції, яке в Листі від 05.07.2000 р. говорить про те, що договори мають існувати на обох мовах контрагентів, тобто в двох паралельних перекладах.

Судова та арбітражна практика свідчить, що сторони часто припускаються помилок на стадії внесення змін, доповнень договору та при його виконанні. Важливим є те, що, якщо сторони не домовились про інше, то зміна, доповнення умов укладеного договору, оформляється у тій самій формі та порядку, в якому укладався контракт. Зокрема, необхідними є наявність відповідних повноважень та дотримання вимоги письмової форми.

Отже, при укладенні ЗЕД варто максимально дотримуватись відповідних формальних вимог, їх недотримання може щонайменше утруднити виконання договору, а суттєві порушення можуть призвести і до його недійсності. Так, ст. 382 ГК та ст. 6 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» передбачає, що ЗЕД може бути визнаний недійсним у судовому порядку, якщо він не відповідає законодавству України та чинним міжнародним договорам. Укладаючи ЗЕД, сторони мають передбачити спосіб правового захисту. На даний момент як дієвий засіб врегулювання зовнішньоекономічних спорів запропонував себе міжнародний арбітраж, водночас сторони можуть передбачити, що спір може вирішуватись у державному суді.

Фоміна Анастасія Володимирівна

*Студентка IV курсу 46 групи Полтавський юридичний інститут
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ МИРОВОЇ УГОДИ

Інститут мирової угоди набув практичного поширення та почав законодавчо регулюватися в нашій державі лише останнім часом. Тому на сьогодні не достатньо з'ясованою є природа мирової угоди. Метою цієї роботи є визначення правової природи мирової угоди та її відмежування від інших актів.

Мирову угоду в господарському праві можна визначити як одну з форм прояву свободи в реалізації сторонами своїх прав, що проявляється в укладенні між ними угоди про заміну зобов'язання, на підставі якого й виник спір, іншим зобов'язанням з метою врегулювання такого спору. Відповідно до ч. 4 ст. 78 ГІЖ, мирова угода затверджується ухвалою суду, якою одночасно припиняється провадження у справі.

У господарському судочинстві мирова угода не приводить до вирішення спору по суті, а сторони у такий спосіб відмовляються від судового захисту та ліквідують наявний правовий конфлікт через самостійне врегулювання розбіжностей на погоджених умовах. Тобто, мирова угода в господарському судочинстві - це договір, який укладається сторонами з метою припинення спору на умовах, погоджених сторонами.

Особлива природа інституту мирової угоди відзначалася цілим рядом дослідників. Так, Н.Г. Лівшиць висловлено думку, що мирова угода — це добровільна угода про часткову відмову від вимог одних осіб і одночасно визнання решти вимог іншими зобов'язаними особами.

Аналогічної позиції дотримуються В. Витрянський, Р. Гукасян, М. Телюкіна, В. Анохін, які визначають мирову угоду взагалі, як угоду, яка укладається в межах провадження справи про банкрутство, як цивільно-правову угоду. Як основні аргументи зазначеної позиції висловлюється таке: необхідність укладення мирової угоди між боржником і кредитором у письмовій формі; мирова угода спрямована на виникнення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків його суб'єктів; мирова угода може бути за певних обставин розірвана або визнана недійсною; у мировій угоді виражається воля боржника, кредиторів і третіх осіб, які беруть на себе зобов'язання боржника, отже, вона є двосторонньою або багатосторонньою угодою і відноситься до категорії договорів.

Проте, мирову угоду не можна розглядати як договір у цивільно-правовому розумінні і визнавати недійсною у позовному провадженні, оскільки порядок її укладання та затвердження регламентовано відповідними положеннями Господарського процесуального кодексу України.

Таким чином можна зробити висновок, що в господарському судочинстві мирова угода хоча і за своєю правовою природою є правочином, проте, після її затвердження ухвалою господарського суду, направлена не на зміну або припинення цивільно-правових відносин, а на обов'язок виконання судового рішення на умовах затвердженої мирової угоди.

За своїм змістом мирова угода - це угода, укладена під умовою, якою (умовою) є власне винесення ухвали про затвердження судом мирової угоди. Сторони не можуть достовірно знати, затвердить суд умови мирової угоди чи ні, а саме необізнаність сторін є обов'язковою для існування угод під умовою.

Деякі науковці визначають мирову угоду як виконавчий документ. Проте, згідно з Законом України «Про виконавче провадження» сама по собі мирова угода не може розглядатися як виконавчий документ. Разом з тим, наказ господарського суду про примусове виконання мирової угоди не може бути видано, оскільки провадження у справі припинено. У зв'язку з цим досить тривалий час потерпіла сторона мирової угоди, у разі невиконання її умов іншою стороною, змушена була звертатись із новим позовом до суду про спонукання до виконання мирової угоди. Але таку прогалину було усунено шляхом декількох роз'яснень Верховного суду України та Вищого господарського суду України. Частиною другою п.п. 2 статті 3 Закону України «Про виконавче провадження» передбачено, що виконавчим документом є ухвали судів у господарських справах, у випадках передбачених законом. У зв'язку з цим Вищий господарський суд України у п. 3.9.6. свого роз'яснення від 18.09.1997р. № 02-5/289 «Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України» зазначив, що у разі ухилення однієї зі сторін від виконання мирової угоди, якщо ухвала господарського суду про затвердження мирової угоди відповідає вимогам статті 19 Закону України «Про виконавче провадження», то вона є виконавчим документом у розумінні п. 2 ч. 2 ст. 3 названого Закону і підлягає виконанню державною виконавчою службою; тому за наявності зазначеної умови позовна заява про спонукання до виконання мирової угоди не підлягає розгляду в господарських судах. Слід зазначити, що стосовно термінів пред'явлення мирової угоди до виконання серед фахівців немає одностайної думки. Так, відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 21 Закону, термін пред'явлення виконавчих листів та інших документів складає три роки, а відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 21 того ж Закону термін пред'явлення для, виконання інших виконавчих документів обмежується одним роком.

До яких виконавчих документів відносити мирову угоду - зазначених у п. 1 чи п. 5 ч. 1 ст. 21 Закону - невідомо, тому існує різна практика застосування цих норм.

Отже, на сьогодні не визначено правову природу мирової угоди, оскільки вона не є договором у власному розумінні цього слова. Також не можна вважати її виконавчим документом, оскільки вона не підпадає під їх ознаки.

КОРПОРАТИВНИЙ КОНТРОЛЬ У ТОВАРИСТВАХ З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ: ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Однією з важливіших функцій управління є контроль. Явище корпоративного контролю в товаристві з обмеженою відповідальністю існує задля забезпечення кожному з учасників товариства ефективних механізмів захисту своїх інтересів та запобіганню втраті вкладів. Проте в процесі здійснення діяльності господарські товариства зіткнулись з рядом проблем, до яких можна віднести такі: аудиторська перевірка у ТОВ; доцільність утворення наглядової ради тощо.

Корпоративний контроль у товариствах з обмеженою відповідальністю може здійснюватись у декількох формах: аудиторських перевірок, ревізіях тощо.

В науці господарського права, корпоративний контроль визначається як управлінська функція, яка полягає в спроможності зацікавлених суб'єктів корпоративних відносин здійснювати постійний вирішальний вплив на прийняття тактичних і стратегічних рішень корпоративного товариства, розпоряджатися капіталом і майном товариства на підставі майнових чи власних повноважень з метою досягнення зацікавленими суб'єктами корпоративних відносин і товариством у цілому визначених цілей.

Для контролю за діяльністю виконавчого органу ТОВ загальні збори повинні сформувати контрольний орган у вигляді ревізійної комісії згідно зі статтею 63 Закону України «Про господарські товариства» з числа учасників ТОВ, в кількості, передбаченій установчими документами, але не менше трьох осіб. Особи, які входять до складу виконавчого органу, голова товариства та інші посадові особи товариства не можуть входити до складу ревізійної комісії. На практиці часто трапляються випадки, коли в товаристві з обмеженою відповідальністю наявні кілька учасників (2-3 особи), один з яких одночасно виконує в товаристві управлінські функції (тобто є директором). Чинним законодавством не передбачено жодних винятків для ситуацій, коли в складі ТОВ немає трьох учасників для створення ревізійної комісії, як того вимагає закон (ч. 1 ст. 64 Закону «Про господарські товариства»). У таких товариствах ревізійна комісія часто лише задекларована в статуті, а фактично вона не створюється.

Крім того, частиною 4 ст. 61 даного закону, передбачено, що ревізійна комісія складає висновок по річних звітах та балансах ТОВ, і без висновку ревізійної комісії загальні збори не мають права затверджувати баланс товариства. Враховуючи неможливість дотримання даної вимоги на практиці, Р.М. Лещенко наводить приклад схеми «обходу» даної норми закону. Директор і бухгалтер ТОВ підписують баланс (звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов'язання і власний капітал) товариства і подають його на розгляд Загальних зборів, які в свою чергу затверджують його без належного висновку ревізійної комісії, зазначаючи в протоколі лише формулювання «на підставі висновку ревізійної комісії». Для подачі балансу до податкового органу, достатньо підпису керівника і бухгалтера на балансі як невід'ємної складової фінансової звітності у відповідності до ч. 1 ст. 14 ЗУ «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні».

З цього приводу Вищий господарський суд України, у рішенні від 10.09.2008 р., зазначив, що у випадку, якщо товариство зацікавлене у створенні реально діючої системи контролю за діяльністю виконавчого органу, слід розглянути можливість введення до складу учасників товариства необхідної для функціонування комісії кількості осіб. Частка участі таких осіб у статутному капіталі повинна бути мінімальною, аби вони не могли впливати на господарську діяльність товариства. Проте їх присутність у складі комісії дозволить сформулювати її у повній відповідності до вимог чинного законодавства України.

Крім того, невід'ємною складовою корпоративного контролю за діяльністю ТОВ є право вимоги будь-якого учасника щодо проведення аудиторських перевірок річної фінансової звітності такого підприємства (ч. 4 ст. 146 ЦКУ).

Як свідчить практика, учасники ТОВ не користуються в повній мірі правом проведення аудиторської перевірки ТОВ, оскільки всі фінансові витрати за загальним правилом покладено на учасника, який ініціював таку перевірку. Крім того, законодавче закріплення можливості проведення аудиторської перевірки за вимогою учасника товариства не свідчить про наявність у товариства обов'язку задовольнити вимогу учасника. Відповідний обов'язок ТОВ прямо не передбачено ні ст. 18 ЗУ «Про господарські товариства», ні ст. 8 ЗУ «Про аудиторську діяльність».

З огляду на такі обставини, Р.М. Лещенко відзначає, що вимогу учасника щодо проведення аудиторської перевірки реалізувати досить складно і санкції за відмову в проведенні такої перевірки чинним законодавством не передбачені. Як наслідок, учасники ТОВ, через наявні прогалини в законодавстві, відсутність регулювання порядку проведення аудиторської перевірки в статуті ТОВ змушені звертатись за захистом свого права до суду.

Таким чином, на сьогоднішній день, питання корпоративного контролю у товариствах з обмеженою відповідальністю має дуже багато недоліків і практичних проблем, а тому виходом з такої ситуації стало б внесення змін до відповідного законодавства. Адже якісно побудована система контролю в товариствах з обмеженою відповідальністю дасть змогу сформулювати потужну систему захисту від рейдерських атак, стабілізувати господарську діяльність, а також підвищити рівень корпоративної культури та взаємодії учасників ТОВ.

Чернов Валентин Сергійович
Студент 4 курсу ПЮІ НУЮ імені
Ярослава Мудрого

Валютний ринок України: тенденції розвитку та проблемні аспекти

Новітні процеси, що відбуваються у світовому господарстві, досить виразно знаходять своє відображення у фінансовому секторі економіки України. Інтеграція нашої держави до світового співтовариства зумовлює необхідність вдосконалення функціонування її валютного ринку як механізму, що забезпечує взаємозв'язок між вітчизняною та світовою фінансовою системою. У науковій літературі вивченню теоретичних та практичних аспектів функціонування валютних ринків присвячено наукові праці відомих зарубіжних учених: Дж. Вільямсона, Дж. М. Кейнса, Р. Манделла, П. Самуельсона, М. Фрідмана та ін. Серед вітчизняних вчених над цією проблемою працювали: С. Арбузов, О. Береславська, І. Бураковський та ін.

Законодавство, яке регулює діяльність валютного ринку- Декрет Кабінету Міністрів України №15-93 “Про систему валютного регулювання та валютного контролю” від 19 листопада 1993 року.

Зростання продуктивних сил, створення світового ринку, поглиблення міжнародного поділу праці, формування світової системи господарства, інтернаціоналізація та глобалізація господарських зв'язків призвели до розвитку міжнародних валютних відносин, що прямо чи опосередковано пов'язані зі сферою зовнішньоекономічної діяльності. Валютні відносини наділені ознаками хаотичності, так як проявляють дії та прагнення окремих економічних суб'єктів при різноманітності їхніх інтересів та мотивацій. НБУ визначає структуру валютного ринку України й організовує торгівлю валютними цінностями на ньому відповідно до законодавства України про валютне регулювання. НБУ проводить дисконтну та девізну валютну політику та застосовує в необхідних випадках валютні обмеження. Дисконтна політика полягає у зміні облікової ставки НБУ для регулювання руху капіталу та балансування платіжних зобов'язань, а також коригування курсу грошової одиниці України до іноземних валют. Девізна валютна політика здійснюється на підставі регулювання курсу грошової одиниці України до іноземних валют шляхом купівлі-продажу іноземної валюти на фінансових ринках. Відповідно до наданих повноважень у сфері валютного регулювання НБУ встановлює умови та порядок конвертації (обміну) гривні на іноземну валюту. За своїм призначенням і організаційною формою валютний ринок - це сукупність спеціальних інститутів та механізмів, які у взаємодії забезпечують можливість вільно продати-купити іноземну та національну валюту. Розбудова повноцінного валютного ринку та ефективна організація валютних відносин в Україні визначаються необхідністю їх належного регулювання з боку держави. Одне з ключових місць у цьому процесі належить механізму реалізації валютної політики, що охоплює всі необхідні важелі впливу на валютні відносини і є одним з найважливіших елементів у загальній системі заходів щодо підтримання макроекономічної стабільності в країні, стимулювання економічного зростання та підвищення добробуту населення. Валютна політика як одна з головних форм регулювання зовнішньоекономічних відносин набуває ключового значення у практичній реалізації державного впливу на перебіг усіх господарських процесів з метою реалізації стратегії економічного розвитку та розбудови в Україні ефективно функціонуючого ринкового механізму. Залежно від інструментів, що використовується, валютне регулювання може бути прямим або опосередкованим. Пряме валютне регулювання насамперед полягає в корекції поведінки суб'єктів валютного ринку через застосування обмежувальних законодавчих актів і втручання органів виконавчої влади. Опосередковане валютне регулювання полягає у використанні економічних, зокрема валютно-кредитних, методів впливу на поведінку економічних агентів ринку. Стан кон'юнктури валютного ринку виявляється у зміні співвідношення між попитом і пропозицією іноземних валют, що, своєю чергою, є ключовим чинником впливу на валютний курс. Загалом чинники, що визначають кон'юктуру валютного ринку можна розділити на такі три групи: 1) курсоутворюючі; 2) регулюючі; 3) чинники кризового характеру. До курсоутворюючих чинників зараховують: стан платіжного балансу країни, обсяги ВВП, внутрішня і зовнішня пропозиція грошей, відсоткові ставки в країнах, валюти яких зіставляються, відносні ціни. Ці чинники визначають оптимальний стан співвідношення попиту та пропозиції іноземної валюти, що схильний до стабільності чи поступової, внутрішньо зумовленої та передбачуваної

зміни. Регулюючими чинниками вважають: заходи прямого державного регулювання (фінансово-бюджетна політика, квотування та ліцензування, грошово-кредитна політика, регулювання цін, інтервенційна політика, розподіл валюти тощо) та структурні чинники (впливають на кон'юнктуру ринку через зміну курсоутворюючих чинників). Ці інструменти використовуються безпосередньо державою для досягнення певних цілей в її економічній політиці, проте ефективність їх зростає в умовах, коли економіка країни перебуває у стані тривалої рівноваги. Чинники кризового характеру це: дефіцит державного бюджету, неконтрольована емісія та інфляція, штучне і надмірне цінове регулювання, високий ступінь монополізації виробництва. Потрібно зазначити, що ці чинники виникають при порушенні динамічної рівноваги економіки і, своєю чергою, послаблюють дію курсоутворюючих чинників та знижують результативність регулятивних заходів держави. У всій цій сукупності базовою є курсоутворююча група. Невід'ємною складовою валютного ринку є система валютного регулювання – діяльність держави та державних органів щодо врегулювання міжнародних розрахунків та порядку проведення операцій з валютними цінностями. Валютний ринок України сформувався відносно основних партнерів з економічного співробітництва: Євросоюзу, США та Росії, тому основними його характеристиками є курси гривні до долара США, гривні до євро та гривні до російського рубля, динаміка яких є доволі нестабільною. За таких умов, вважаю за доцільне наголосити на необхідності розробки та впровадження в дію на державному рівні комплексної стратегічної програми розвитку національної економіки, яка б передбачала основний вектор економічного поступу, загальнодержавні орієнтири та шляхи подолання соціально-виробничих та інших проблем країни. Додатково ефективному функціонуванню валютного ринку в Україні перешкоджають наявність девальваційних очікувань та невідповідність *de facto* та *de jure* підтримуваних систем обмінного курсу. Тому зазначу, що для успішного й ефективного функціонування валютного ринку необхідним є: по-перше, забезпечення відповідної ліквідності; по-друге, оптимізація механізму регулювання (застосування фінансових механізмів для забезпечення ефективного регулювання платіжного балансу та збереження рівноваги на валютному ринку); по-третє, підтримка впевненості у грошовій системі та національній грошовій одиниці.

Науковий керівник: асистент кафедри приватного права А.О. Олефір

Шпак Максим Володимирович
студент 4 курсу, 47 групи ПЮІ НЮУ імені Ярослава Мудрого

КРЕДИТУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Актуальність дослідження кредитування суб'єктів господарювання є дійсно очевидною. Це проявляється передусім у тому, що дані операції регулюють важливі фінансові відносини, як на загальнодержавному рівні, так і на рівнях відносин між банківськими установами та іншими суб'єктами господарювання.

Наукова доктрина щодо банківського кредитування сягнула значних розмірів, особливо це стало актуальним після фінансово-економічної кризи 2008-2009 років. Серед значної кількості наукових праць щодо банківського кредитування, можна виділити роботи таких науковців, як: Зимовець В.І., Гриджук Д.М., Мороз А.М., Кириченко О.А. та ін.

Варто відзначити, що важливість кредитних операцій проявляється в тому, що вони:

- 1) Допмагають регулювати банківську та економічну складову діяльності держави та підтримують тих суб'єктів господарювання, які цього потребують;
- 2) Слугують як ефективний спосіб розвитку бізнесу та підприємництва;
- 3) Допмагають регулювати фінансові та грошові відносини, які справляють значний вплив на економіку держави, адже за такий ресурс як гроші, можна придбати інші ресурси: природні (земельні, повітряні, водні, рослинні та тваринні) та людські (трудові ресурси та ресурси виробництва).

Перед тим, як аналізувати проблемні питання кредитування суб'єктів господарювання, необхідно окреслити його нормативну базу, та зазначити ті нормативно-правові акти, які мають пряме відношення до нього: Господарський кодекс України від 16.01.2003р., Цивільний кодекс України від 16.01.2003р., Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000р., Закон України «Про Національний Банк України» від 20.05.1999 р., Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні (затверджена ПП НБУ №368 від 28.08.2001р.) та інші нормативно-правові акти.

Згідно пункту 1 статті 346 Господарського кодексу України – для одержання банківського кредиту позичальник надає банкові такі документи: 1) Клопотання (заяву), в якому зазначаються характер кредитної угоди, мета використання кредиту, сума позички і строк користування нею; 2) Техніко-економічне обґрунтування кредитного заходу та розрахунок економічного ефекту; 3) Інші необхідні документи.

Найбільш проблемним питанням під час аналізу ч.1 ст. 346 Господарського Кодексу України, являється речення «Інші необхідні документи». Тобто однозначний, повний та вичерпний перелік не зазначений. Саме це може стати проблемою при укладенні кредитних договорів для суб'єктів господарювання, які бажають отримати банківський кредит для розвитку свого бізнесу чи своєї підприємницької діяльності. Тому, ця стаття потребує розширення, адже завдяки цьому можливо буде на превентивному рівні уладнати проблемні питання, які можуть виникати на практиці при укладенні досліджуваних кредитних договорів з суб'єктами кредитування.

У кожного банку свої кредитні програми, відсоткові ставки та пропозиції, і у кожного банку, відповідно, відрізняється специфіка їх функціонування та порядку роботи. Відповідно, відносно різними є і вимоги, щодо будь-яких операцій. Це, безумовно також стосується і переліку необхідних документів для укладання кредитних договорів з суб'єктами господарювання.

Можна помітити таку тенденцію, що чимало банків вимагають такі основні документи для отримання кредиту: заявку на отримання кредиту, анкету на отримання кредиту, громадянські паспорти та копії довідок (карток) з ДПІ про присвоєння ідентифікаційного номера платника податків, випуску з Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців та ін. Проте деякі банки ставлять також певні вимоги щодо переліку додаткових документів. Для деяких банків характерними є вимоги щодо надання копій договорів оренди земельних ділянок (за їх наявності), для інших характерною вимогою є необхідність надання карток зі зразками підписів, копій спеціальних документів, які необхідні для ведення діяльності (ліцензії, дозволи, патенти) підписів та ін.

Всі це незручності щодо відносно різного в різних банках переліку необхідних документів можуть мати дещо дезорієнтуючий характер для суб'єкта господарювання, який має на меті отримання кредиту. Для вирішення цих проблем

варто на нормативному рівні вичерпно прописати, які саме документи повинен надавати банку суб'єкт господарювання, який має на меті одержання кредиту в банку.

Отже, пункт 1 статті 346 Господарського кодексу України варто викласти в розширеній редакції, адже завдяки встановленню повного і вичерпного переліку необхідних документів, у майбутньому значно зменшаться можливі труднощі для суб'єктів господарювання при укладанні кредитних договорів.

Науковий керівник: асистент кафедри приватного права ПЮІ НЮУ імені Ярослава Мудрого, Олефір А.О.

Шумський Ігор Костянтинович
студент 4 курсу Полтавського юридичного інституту

ФРАНЧАЙЗИНГ В УКРАЇНІ: НЕВИРІШЕНІ ПРОБЛЕМИ

Малий бізнес є стабілізуючим фактором економіки країни в цілому. Проте, як видно із практики їх діяльності в Україні, сам по собі малий бізнес, особливо в сучасних політичних та економічних умовах, розвиватися не може, що зумовлює необхідність його співробітництва з великим бізнесом та підтримки з боку держави.

Спираючись на законодавчу базу України, яка регулює питання, присвячені договору франчайзингу, а саме Глава 75, 76 ЦКУ; ст. 36, Глава 16 ГКУ; спеціальне законодавство у сфері захисту прав інтелектуальної власності, захисту конкуренції, відповідальності за якість товару та захисту прав споживачів, варто наголосити на недосконалому та неповному регулюванні франчайзингових відносин в Україні, що зумовлює його неефективне використання.

Проаналізувавши українське законодавство, доцільно наголосити на наступних проблемах.

В першу чергу, франчайзинг було визначено законотворцем у нормативно-правовій базі як «комерційна концесія». Варто зазначити, що це породило чимало дискусій стосовно співвідношення цих термінів. Дискусія, окрім наукового, придбала також практичний характер, оскільки, в певній мірі, франшизодавцями в Україні виступають закордонні фірми з країн, законодавство яких використовує саме термін «франчайзинг».

Франчайзинг, як зазначають науковці в аналізованій галузі, не є синонімом комерційної концесії, так як йому надається більш широкий обсяг прав і суттєво відрізняється рівень співпраці. Це питання є досить складним та потребує окремого поглибленого дослідження, проте, доцільним, в будь-якому випадку є застосування поняття «франчайзинг» для запобігання колізій при укладанні договору з зарубіжними партнерами. Можна виділити два способи узгодження цих понять – виділити «комерційну концесію» як окремий вид договору, чи, що на нашу думку є більш доцільним, узгодити зміст договору «комерційної концесії» з договором «франчайзингу» зарубіжних країн, при цьому використовуючи в законодавстві поняття «франчайзинг».

Крім зазначеного, існує ціла низка інших невирішених проблем, які є перепорою використання франчайзингу в Україні - відсутність необхідного інформаційного забезпечення, економічні проблеми, соціально-психологічні проблеми, недостатнє приділення уваги інтелектуальній власності.

Однією з таких проблем є питання правового регулювання договору комерційної концесії на законодавчому рівні. Так, як зазначалось вище, на сьогодні єдиними джерелами регулювання даного інституту є Цивільний та Господарський договір. Проте, специфіка зазначеного інституту, його поширеність та перспективність його використання потребують прийняття окремого закону, в якому буде передбачено переддоговірне регулювання відносин між франчайзером і франчайзі, особливості правового регулювання товарного, виробничого, ділового франчайзингів, доречно передбачити також закріплення регіонального франчайзингу і франчайзингу, що розвивається.

Важливим питанням є також проблеми банківського обслуговування франчайзингових компаній. Г.М. Хомич виділяє такі з них, як незручність для суб'єктів франчайзингу в отриманні різних видів послуг та продуктів в диференційованих банківських підрозділах через значні часові затрати на отримання послуг кредитної організації; у разі обслуговування суб'єктів франчайзинга диференційованими банківськими підрозділами вартість послуг для компаній, що діють в області комерційної концесії, стає вища у зв'язку з високою собівартістю послуг для самого банку; складність розробки кредитною організацією комплексної моделі обслуговування суб'єктів франчайзинга через неорганізованість та внутрішню конкуренцію в спільній роботі різних відділів банку, ймовірність виникнення яких достатньо велика.

До економічних проблем можна віднести нестабільність та непередбачуваність розвитку української економіки; відсутність у більшості підприємців (потенційних франчайзі) необхідного стартового капіталу для входження у франчайзингову систему та труднощі з отриманням кредитів.

В Демчишак Н.Б. зазначає, що для вирішення всіх перелічених вище проблем необхідно, окрім формування нормативно-правової бази, зробити урядову програму підтримки малого підприємництва на базі стимулювання франчайзингу, внести зміни до Податкового кодексу України, в якому передбачити створення системи податкових преференцій для франчайзі на початкових етапах формування франчайзингової системи (пільги повинні бути обґрунтованими та не давати змоги зловживанням) та сформувати мережу навчально-консультаційних центрів із франчайзингу на базі вищих навчальних закладів економічного спрямування.

Таким чином, комерційна концесія (франчайзинг) є ефективним способом розгортання підприємницької діяльності та важливим елементом маркетингу інновації. Як видно із проведеного вище дослідження, перспективність аналізованого інституту потребує більш детального врегулювання як на законодавчому, так і на доктринальному рівні.

Підсумовуючи вище зазначене, варто підкреслити, що внесення змін до законодавства України дасть змогу:

- створити умови для реальної конкуренції франчайзингових систем;
- забезпечити зручність застосування законодавчих актів для учасників франчайзингової системи;
- створити прозору франчайзингову систему та її елементи для контролюючих органів.

ЗАСОБИ І МЕТОДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЦІН В УКРАЇНІ

Актуальність обраної теми полягає у тому, що незважаючи на наявність публікацій з цієї проблеми, ряд питань залишаються не дослідженими і потребують ґрунтовного вивчення та узагальнення. Тому метою цієї статті обрано визначення сутності поняття та головних особливостей державного регулювання цін в Україні.

Високо розвинені держави ринкової економіки не мають повної свободи в частині ціноутворення, в більшості з них в якості загальної тактики використовують певні правила ціноутворення, які мають оформлення у вигляді законодавчих актів і мають на меті регламентацію методології та процедури формування цін на товарних ринках країни.

Найактуальніші питання, що турбують суспільство останнім часом – це аналіз наслідків, меж та методів втручання органів державної влади у процес ціноутворення на товарних ринках України, оцінка їх ефективності, адже віднайти баланс між інтересами споживачів, що вважають ціни на продукцію занадто високими та виробників, що не покривають витрат, досить важко. Ключова проблема державної політики цін – пом'якшення цього цінового антагонізму.

Свобода підприємців при ціноутворенні обмежується державою. Виокремлюють три рівні подібної діяльності:

- 1) Установлення фіксованих цін у вигляді державних преїскурантних цін, фіксування монопольних цін, вплив на вільні ринкові ціни.
- 2) Регулювання цін за допомогою встановлення умов ціноутворення для підприємств.
- 3) Договірні або вільні ціни.

Головними законодавчими актами, що регулюють ціни та ціноутворення, є Конституція України, Господарський Кодекс і Закон України “Про ціни і ціноутворення”, який визначає основні принципи встановлення і застосування цін і тарифів.

У главі 21 ГК України містяться загальні положення щодо цін та ціноутворення у сфері господарської діяльності. Суб'єкти господарювання, згідно ч. 3 ст. 189 ГК України, можуть використовувати у господарській діяльності вільні ціни, державні фіксовані ціни та регульовані ціни. Державні фіксовані та регульовані ціни, відповідно до ч. 1 ст. 191 ГК України, встановлюються на ресурси, які справляють визначальний вплив на загальний рівень і динаміку цін, а також на продукцію та послуги, що мають суттєве соціальне значення.

Заходи впливу держави на ціноутворення мають бути різними. Виділяються дві форми державного регулювання: пряме та непряме. Пряме державне регулювання цін означає участь держави у формуванні рівнів, структури і руху цін, встановлення певних правил, порядку ціноутворення. Непряме передбачає застосування засобів грошово-кредитної, податкової, інвестиційної, зовнішньоекономічної, бюджетної політики, яка успішно діє в конкурентному ринковому середовищі, це опосередковане (непряме) регулювання шляхом впливу на попит та пропозицію.

Основними органами державної влади, що виступають суб'єктами системи державного регулювання цін в Україні виступають:

1. Міністерство економіки України.
2. Міністерство аграрної політики України.
3. Антимонопольний комітет України.

4. Органи виконавчої влади та виконавчі органи місцевих рад, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій.

5. Державна інспекція з контролю за цінами Міністерства економіки України.

Головною ознакою державного регулювання цін на місцевому рівні є те, що адміністративні методи, що використовуються не завжди доцільні, адже порушують функціонування економічної системи та гальмують розвиток виробництва. Завданням державних органів є підтримання мінімального рівня роздрібних цін, в той час, коли весь світ використовує широкий арсенал економічних методів боротьби із ціновими кризами.

Отже, державне регулювання цін – це діяльність держави, спрямована на встановлення та збереження такого рівня цін, який дозволив би зберегти рентабельність суб'єктів господарювання, паритет цін всіх галузей народного господарства, сприятливий рівень доходів населення, стійкість національної валюти, цінову стабільність та інші параметри економічного розвитку держави. Це не разовий акт встановлення рівня певної ціни, не встановлення її конкретного рівня, а потужний та динамічний комплекс заходів стосовно активізації всіх існуючих ціноутворюючих факторів.

Для усунення розбіжностей між загальним та спеціальним законодавством про ціноутворення, зокрема, ст. 191 ГК України та ст. 8 Закону України “Про ціни та ціноутворення” доцільно одностайне визначення системи методів державного регулювання цін та ціноутворення шляхом визначення в ст.191 ГК України існуючих методів як основних та закріплення невичерпного переліку таких методів.

Для подальшого упорядкування державного регулювання цін пропонується доповнити ст. 3 Закону України “Про ціни та ціноутворення”, в якій визначити наступні цілі державного регулювання цін, зокрема: контроль рівня інфляції; сприяння формуванню конкурентного середовища; необхідності; узгодження інтересів товаровиробника, покупця і держави; забезпечення економічної безпеки країни; захист вітчизняного товаровиробника; захист найменш забезпечених верств створення соціально орієнтованої системи цінового регулювання щодо товарів і послуг першої населення від необґрунтованого росту цін на товари першої необхідності; створення умов для нормальної конкуренції; державний вплив на діяльність підприємств-монополістів та обмеження їх діяльності; обмеження інфляційного росту цін у результаті виникнення товарного дефіциту, різкого росту цін на фактори виробництва; підтримка цінових пропорцій тощо.

Яресько Ліна Олексіївна

*студентка 4 курсу, 45 групи Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету України імені Ярослава Мудрого*

ПРАВОВОЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ В УКРАЇНІ

Акціонерний капітал виконує основні функції щодо акумуляції ресурсів. Розвиток акціонерного сектора економіки дозволяє акціонерним товариствам ширше використовувати можливості фондового ринку щодо залучення фінансових ресурсів. Усе це обумовлює актуальність досліджень щодо особливостей функціонування акціонерних товариств та аналізу формування і розвитку акціонерного сектора вітчизняної економіки.

Окремі аспекти та погляди щодо формування та вибору типів політики дивідендних виплат описано у працях провідних українських і російських науковців: І. Т. Балабанова, І. А. Бланка, М. В. Грідчини, Д. В. Задихала, В. В. Ко-вальова, Л. Ю. Басовського. Питаннями корпоративних правовідносин та управління фінансами акціонерних товариств займалися багато дослідників та науковців, зокрема такі як: Ф. А. Брокгауз, І. А. Єфрон, М. Я. Вірт, В. О. Шапо-валов, Н. В. Савенко, І. Т. Райковська, В. А. Євтушевський та ін.

Метою даної статті є вивчення та аналіз діяльності акціонерних товариств у сучасних умовах, а також виявлення основних переваг та недоліків даної форми підприємництва з правової точки зору.

Акціонерним товариством є господарське товариство, яке має статутний фонд, розділений на певну кількість акцій рівної номінальної вартості, і несе відповідальність за зобов'язаннями тільки майном товариства, а акціонери несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, в межах вартості належних їм акцій.

Акціонерні товариства з'явилися в Україні наприкінці ХХ ст. після проголошення незалежності та прийняття у 1991 р. законів «Про власність», «Про підприємства в Україні», «Про господарські товариства», «Про цінні папери і фондову біржу» та інших.

На сьогодні правовий статус акціонерних товариств, порядок їх створення та припинення діяльності, права та обов'язки акціонерів визначаються ЦК України, Законом України «Про акціонерні товариства», який набрав чинності 30 квітня 2009 р., а також Законом України «Про господарські товариства» (з 30 квітня 2011 р. статті 1-49 цього закону втрачають чинність у частині, що регулює діяльність акціонерних товариств).

Із прийняттям Закону України «Про акціонерні товариства» було здійснено поділ акціонерних товариств у цьому законі за типом на публічні та приватні акціонерні товариства. Також цим законом були внесені відповідні зміни до ЦК України, згідно із якими було доповнено статтю 152 новою частиною 6, де відповідно розподілили акціонерні товариства на типи, які зазначені вище (абз. 5 підп. 1 п. 3 розділу XVII Прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про акціонерні товариства»). До прийняття даного закону існувало розділення акціонерних товариств на відкриті та закриті акціонерні товариства. Законом України «Про акціонерні товариства» була виключена ст. 81 ГК України, яка закріплювала види акціонерних товариств (відкриті та закриті). Тому на даний час у ГК України не міститься поділ акціонерних товариств взагалі, що не є прийнятним для положень про акціонерні товариства у ГК України. Отже, ГК України потребує відповідних змін, які є у ЦК України, щодо закріплення типів акціонерних товариств, як базисних положень регулювання акціонерних товариств

Особливості правового статусу акціонерних товариств, що провадять діяльність на ринках фінансових послуг, визначаються Законами України «Про банки і

банківську діяльність», «Про інститути спільного інвестування (корпоративні та пайові інвестиційні фонди)», «Про страхування» та іншими.

Особливості правового статусу акціонерних товариств, створених у процесі приватизації та корпоратизації, у період до виконання плану приватизації (розміщення акцій) визначаються законодавством про приватизацію та корпоратизацію, зокрема, Законами України «Про Державну програму приватизації», «Про особливості приватизації майна в агропромисловому комплексі», «Про приватизацію державного майна» та іншими.

Особливості управління акціонерними товариствами, у статутних капіталах яких є корпоративні права держави або територіальної громади, визначаються Законом України «Про управління об'єктами державної власності».

ЦК України може застосовуватися в сфері приватно-господарських відносин в межах, які не суперечать нормам ГК України, тому що у іншому випадку виключається особливість регулювання майнових відносин у сфері господарювання, передбачена самим ЦК України. Співіснування загального та спеціального закону було, є і буде. Інакше неможливо побудувати сучасну правову систему.

Таким чином, у правовому регулюванні діяльності акціонерних товариств необхідно звертатися до принципів співвідношення загального та спеціального закону, які на практиці застосування унеможливають виникнення спорів щодо функціонування акціонерних товариств. Багато проблем виникає у правозастосовній практиці, у зв'язку із неоднаковим внесенням змін законодавцем до тих нормативно-правових актів, які стосуються акціонерних товариств.

Необхідно закріпити базисні положення щодо діяльності акціонерних товариств у ГК України, а у ЦК України виключити положення про акціонерні товариства, тому що предметом регулювання ЦК України є суспільні відносини у сфері задоволення особистих немайнових та майнових потреб фізичних та юридичних осіб, на відміну від ГК України, предметом регулювання якого є суспільні відносини, які виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання.

Бурлаченко Вероніка Мирославівна

Аборт як необхідність чи вбивство?

«Безпосереднє переривання вагітності, тобто прямий аборт, задуманий як мета чи як засіб, завжди є серйозною моральною провинною, бо це — свідоме вбивство невинної людської істоти. Жодні обставини, жодна мета чи закон на світі ніколи не зможуть зробити прийнятним те, що само по собі є негідним, бо суперечить Запові Божому, що записаний у серці кожної людини, пізнається розумом і проголошується Церквою»

Папа Іван Павло II

Людина, живучи в сучасному світі, часто ставить перед собою питання: яка важливість життя, вибору важливішого перед менш важливим, корисного перед шкідливим? Суспільне середовище, потреби, інтереси, цінності, ціннісні орієнтації, соціальні норми зумовлюють формування та існування життєвої позиції особистості. Що стосується життєвої позиції – це орієнтація особистості у навколишньому світі та середовищі, у тому числі ціннісна орієнтація, її ставлення до інших людей, готовність до здійснення певних дій, форми і способи цього здійснення.

На мою думку, яблуком розбрату сучасного суспільства є позиція “ право на життя ”. Концепція “ право на життя ” виступає центральним поняттям у дебатах на такі теми як смертна кара, евтаназія та аборт. Серед названих резонансною є проблема абортів. Адже, одним з найбільш спірних питань сучасності, яке турбує науковців, є питання життя та проблема визначення особи: коли починається людське життя? Чи можна вважати особою ненароджену дитину?

Аборт - це припинення життя зачатой, але ще не народженої дитини прямим втручанням, внаслідок якого настає переривання вагітності та смерть плоду. Чим найчастіше виправдовують аборт?

- Навіщо плодити злидні?
- Як прогнати дітей у наш час? Як бути бідному подружжю, що мають багато дітей?
- Що робити, якщо вагітність наступила в результаті зґвалтування?
- Дівчина незаміжня, а батьки проти дитини. Або чоловік каже, що піде, якщо дитину залишать. Що робити?
- Як бути, якщо вагітна дванадцятирічна дівчинка?
- Якщо заміжня жінка хвора, і їй не можна народжувати?
- А якщо мати може померти пологами?
- Якщо відомо, що народиться хвора дитина?
- Батьки алкоголіки - навіщо народжувати хворих, нікому не потрібних дітей?

Всі ці питання для людини зі здоровою психікою і що уміє логічно міркувати, власне кажучи, абсурдні, і відповісти на більшість з них можна, виявивши цей закамouflований абсурд.

У сучасному світі наука і техніка стають одночасно і величезною надією для людського прогресу, і однією з найбільш серйозних загроз, що вимагає інших підходів до етичної оцінки та правового регулювання питань, пов'язаних з науковими

технологіями. Нині триває формування біоетики як системи знань про межі допустимого маніпулювання життям і смертю людини. Однією з проблем правового регулювання прав людини в контексті біоетики є питання щодо права жінки приймати рішення про припинення вагітності (право на аборт), пов'язане з проблемою часових меж поняття "життя".

Немає єдиної точки зору стосовно того, що вважати початком життя людини: її перебування в утробі матері чи момент народження? Моментом народження пропонується розглядати як мить відділення дитини від матері, так і момент початку фізіологічних або штучних пологів. За українським законодавством ненароджена істота не розглядається як людина, хоча в окремих випадках можуть захищатися інтереси зачатої, але ще ненародженої дитини (ч. 2 ст. 25 Цивільного кодексу України).

З точки зору сучасної біології (генетики та ембріології) життя людини як біологічного індивідуума починається з моменту злиття ядер чоловічої та жіночої статевих клітин та утворення єдиного ядра, яке має неповторний генетичний матеріал. Протягом усього внутрішньоутробного розвитку новий людський організм не може вважатися частиною тіла матері. Його неможна уподібнити органу чи частині органу материнського організму. Тому очевидно, що аборт на будь-якому терміні вагітності є навмисним припиненням життя людини як біологічного індивідуума.

Статистичні дані, що показують значну кількість зроблених абортів в Україні, переконливо свідчать про необхідність комплексного, у тому числі теоретико-правового аналізу ситуації, що склалась. Важливим є положення, що розкриває суть проблем, які виникають при здійсненні абарту, які містяться у Декларації Осло про медичні аборти, прийнятої Всесвітньою Медичною Асамблеєю (1970): "Визначення ставлення до цього питання і правил його розв'язання у даній державі або громаді лежить поза компетенцією медицини; лікарі повинні лише забезпечити захист своїм пацієнтам і відстояти власні права в суспільстві". Справді, першочерговим завданням юристів є вироблення єдиних правових принципів і на їхній основі прийняття законодавчих актів, які б врегульовували усі сторони такої важливої проблеми як аборт. Без сумніву, подібні рішення повинні прийматися лише на основі попереднього теоретико-правового дослідження, всебічного обговорення із залученням лікарів, філософів, представників релігійних і громадських організацій, інших зацікавлених сторін.

Повага до жінки не дозволяє ставитись до неї як до засобу відтворення нового покоління. У цьому сенсі не виправдано відмовитись від операцій штучного переривання вагітності. Доцільно формувати законодавче регулювання абортів на таких принципах:

1. повага до права жінки самостійно розпоряджатися ситуацією щодо наявності вагітності;
2. створення умов щодо попередження проведення кримінальних штучних переривань вагітності;
3. декларування і впровадження у життя державної політики, спрямованої на зменшення кількості абортів як засобу регулювання народжуваності.

Отже, усі ці міркування необхідно законодавчо закріпити з тією метою, щоб запобігти виникнення конфліктних ситуацій у сфері проведення абортів. При такому підході існує велика ймовірність створення якісної нормативно-правової бази, яка ґрунтуватиметься на компромісі між правами і законними інтересами матері та

прагненням держави і суспільства забезпечити право на життя ще не народженої людини і тим самим сприяти поліпшенню демографічних показників країни.

*Гудим А.В.,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
господарсько-правовий факультет, 2 курс, 5 група*

Актуальні питання щодо взаємозв'язку Арабської весни та революції в Україні

Арабська весна - серія масових вуличних протестів, революцій та внутрішніх військових конфліктів у низці арабських країн, що почалися наприкінці 2010 року в Тунісі й тривають у деяких країнах по нині. Поштовхом до початку протестів стало самоспалення туніського вуличного торговця фруктами Мухаммеда Буазізі, вчинене 17 грудня 2010 року на знак протесту проти свавілля поліції, яка конфіскувала його товар. Успіх Жасминової революції в Тунісі дав поштовх аналогічним акціям протесту в інших арабських країнах, де здебільшого існують ті самі проблеми.

Порівнюючи революції арабських країн та революцію в Україні, то вони всі супроводжуються синхронними подіями, які виникли саме через незадоволення народом внутрішнім станом країни та зовнішніх чинників. Що ж саме є спільного між цими революціями?

По – перше, це свавілля правителів, які встановили диктаторський режим правління при демократичному суспільстві які піклувалися тільки за безпеку своїх правлячих кіл та родин. Такі авторитарні режими передбачували високий рівень корупції, відсутність свободи слова, зростання розриву між багатим і бідним населенням країн, що в свою чергу стало поштовхом до масових незадоволень. Протестуючий народ мав на меті саме усунути від владних структур сімейні клани, які на думку більшості населення гальмували розвиток демократії в суспільстві та користувалися усіма благами, загрузнувши у безвідповідальності..

По – друге, це соціальні та економічні проблеми, а саме: збільшення нерівності між найбагатшими та найбіднішими, великий рівень бідноти, низька заробітна плата, зниження проценту середнього класу серед населення, безробіття та погані житлові умови, зростання цін на продукцію першої необхідності. Найбільших страждань зазнала молодь, що не мала можливостей реалізувати себе, тому майже всі протести та революції в арабських країнах, а також і в Україні супроводжувалися молодіжними буграми, адже помітне зростання частки освіченої та безробітної молоді в загальній чисельності населення веде до радикалізації суспільства, а молодь, в свою чергу, це частина населення, яка найбільш схильна до радикалізму.

Наприклад, тільки на одному факультеті Каїрського університету навчалось близько 30 тисяч студентів, а на момент початку революції в Єгипті вже 43% безробітної молоді мали вищу освіту. Така тенденція спостерігається також і в Україні. Відповідно до статистичних даних центра зайнятості України на 2013 рік, то рівень безробітних серед молоді, які мають вищу освіту, віком від 25 до 30 років вже становив 74%, а віком від 15 до 24 років - 33%.

По – третє, світове суспільство відкрито заявляє про роль Сполучених Штатів Америки та Європейського Союзу в організації переворотів. Насправді, в революціях арабських країн і в революції України спостерігається деяка схожість,

наприклад, відсутність чіткої ідеології у протестуючих, немає лідерів цього революційного руху – ні особистостей, ні організацій, підозріло виглядає надмірна вибірковість міст для здійснення переворотів.

По – четверте, дуже цікавим є той факт, що вагому роль у цих революціях зіграв Інтернет, зокрема соціальна мережа як Фейсбук. Наприклад, організатори виступу 25 січня в Каїрі розраховували, що на мітингу буде десь 1,5 - 2 тисячі людей, але через масштабне інформування новин на Фейсбуці вони помилилися в оцінці числа потенційних учасників. На виступ прийшло приблизно в сто разів більше людей, ніж припускали організатори цього заходу. В Україні всі новини та протести також координувалися через соціальні мережі, тому це свідчить про те, що участь в цих заходах брала не тільки більшість кваліфікованої молоді, а й багато бідного та неосвіченого населення, які навіть не розуміли мету революції.

Таким чином, можна зробити висновок, що «арабська весна» була присутня і в Україні, адже причини та наслідки цих революцій свідчать про однакове проблемне політичне життя народу та їх спільну мету подолати ці перешкоди і створити нову державу з новими умовами.

Науковий керівник: Євсєєв О.П., к.ю.н., доцент кафедри конституційного права України

*Засєць Ярослава Богданівна
студентка 2 курсу ІПКОЮ
НУЮ імені Ярослава Мудрого*

Проблемні питання визначення умов реалізації права на мирне зібрання

Народовладдя являється однією з найголовніших рис, наявність або відсутність якої, стверджує про характер державного управління, зокрема про ступінь його демократичності. Так у державах демократичного спрямування, наявність владив руках народу проявляється майже у всіх сферах їх діяльності. Зокрема громадяни, в таких державах, поряд з можливістю обирати владу наділені реальними важелями впливу на неї, одним із яких і являється право на мирне зібрання, як спосіб діалогу народу з владою, можливість висловити свої бажання або ж навпаки незадоволення її діями.

Україна як демократична держава встановлює в ст. 39 Конституції України право громадян «збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації», проте одночасно з цим законодавець ставить певні умови в рамках яких особа може реалізовувати надане їй право. Сьогодні громадяни все частіше висловлюють свою точку зору стосовно державної політики, звертаючись при цьому до такого способу переговорів із владою, як мирні зібрання, тож вирішення поставленого в даній роботі питання є досить важливим та актуальним.

Першою умовою реалізації права на мирне зібрання є необхідність подання заяви про бажання його проведення до органів виконавчої влади або місцевого самоврядування, в якій міститься мета, день та час проведення зібрання.

Наступна умова стосується суб'єктів подання такої заяви. Так відповідно до указу Президії Верховної Ради СРСР «Про порядок організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій в СРСР» від 28 липня 1998 року, який, до речі, ще й до сьогоднішнього дня є чинним, «з заявою про проведення зборів, мітингу, вуличного походу або демонстрації можуть звертатись особи, які досягли вісімнадцятирічного віку».

Якщо при виконанні вищенаведених умов майже не виникає питань, то щодо наступної існують певні суперечності, як серед науковців у сфері конституційного права, так і серед юристів - практиків. Такою умовою є необхідність сповіщення (подання заяви) заздалегідь органів виконавчої влади та місцевого самоврядування про проведення мирного зібрання. Причиною таких неточностей є існування двох актів, що регулюють дане питання. Першим актом є Конституція України, яка в ст.39 для закріплення даної умови використовує термін «завчасного сповіщення», яке Конституційний Суд України у своєму рішенні від 19 квітня 2001 року тлумачить як «строк від дня такого сповіщення до дати проведення масового зібрання», знову ж таки не називаючи конкретної дати, а лише наголошуючи на необхідності законодавчому вирішенні даної проблеми. Проте інший правовий акт Указ Президії Верховної Ради СРСР «Про порядок організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій в СРСР» від 28 липня 1998 року встановлює чіткий строк у десять днів для подання такої заяви, проте навряд чи даний нормативний акт, виданий в межах тоталітарної системи, можна назвати дійсно діючим в демократичній державі, навіть за його формальної юридичної чинності.

Отже, хоча й права людей не можуть бути ніким обмежені, проте держава може встановлювати певні умови, щодо їх реалізації, з метою захисту суспільства та громадського порядку від неправомірних посягань, не є виключенням і право на мирні зібрання. Проте чинне законодавство України містить певні прогалини з даного питання, що становить певні труднощі у здійсненні права на мирні зібрання. Тож сьогодні є дійсно необхідним прийняття єдиного нормативно-правового акту про мирні зібрання, який би містив чіткі умови, при дотриманні яких громадянин міг безперешкодно реалізувати надане йому державою право.

Зозуля Наталія Олегівна
студент 2 курсу юридичного факультету
Київського національного університету імені Т.Шевченка

СУЧАСНЕ РОЗУМІННЯ ПРАВА ОСОБИ НА ЗАХИСТ КОНФІДЕНЦІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ: ПИТАННЯ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ЗМІСТУ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ

На сучасному етапі становлення молодого Української держави всі сфери суспільного життя потребують невідкладної модернізації та пристосування до умов ХХІ століття, яке характеризується поширеним застосуванням високих технологій та важливістю відносин, що стосуються інформації. Актуальним, але в той же час малодослідженим є питання конституційного права людини на особисте та сімейне життя, зокрема право кожного на захист конфіденційної інформації про себе.

Досліджуючи дане питання, можна посилатись на численні нормативно-правові акти різної галузевої належності та юридичної сили, як національні, так і міжнародні, що містять норми, які регулюють відносини, пов'язані з конфіденційною інформацією. Перш за все варто звернутись до Конституції України, яка в ст. 32 чітко закріплює положення про недопущення збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. На міжнародному рівні дане право, але в інших

формулюваннях закріплене в Загальній декларації прав людини 1948 року (ст. 12), Міжнародному пакті про громадянські і політичні права 1966 року (ст. 17), Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (ст. 8) та Конвенції Ради Європи № 108 «Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних» 1981 року. Що стосується законодавства України, то варто зазначити, що правовідносини щодо конфіденційної інформації регулюються положеннями Законів України «Про інформацію» 1992 року, «Про захист персональних даних» 2010 року, «Про доступ до публічної інформації» 2011 року. Незважаючи на розгалужену систему законодавчих актів, які закріплюють, декларують та проголошують право особи на захист конфіденційної інформації, все ж питання саме про забезпечення даного права залишається відкритим та потребує негайного врегулювання.

Що ж розуміють під поняттям «конфіденційна інформація» в сучасній юриспруденції? Виходячи з положення ст. 21 Закону України «Про інформацію», до такої можна віднести інформацію про фізичну особу, а також інформацію, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень. Тлумачення та роз'яснення ч. 1 і 2 ст. 32 та ч. 2 і 3 ст. 34 Конституції України наведене в Рішенні Конституційного суду України від 30 жовтня 1997 року №5 та 1997 від 20 січня 2012 року №2, де зазначено точний перелік відомостей та даних, які можуть вважатись конфіденційною інформацією.

Різностороннє врегулювання даного питання на законодавчому рівні не виключає існування проблеми незаконного вторгнення у приватне життя громадян, наприклад за допомогою високих технологій. В 2007 році був зафіксований безпрецедентний випадок, коли співробітники Служби безпеки України виявили злочинну комерційну структуру, яка здійснювала незаконну оперативно-розшукову діяльність. В ході слідства були виявлені засоби для ведення візуального спостереження, прослуховування розмов по стаціонарних і мобільних телефонах, були знайдені досьє на багатьох осіб та вилучені жорсткі диски комп'ютерів з незаконно отриманими конфіденційними базами даних Державної податкової адміністрації, Державного комітету статистики України, Центральної виборчої комісії та інших державних органів України. Таким чином, можна визначити, що, довіряючи особисту і комерційну інформацію навіть органам державної влади, ніхто не може бути впевнений, що дані не будуть розголошені і використані злочинцями чи конкурентами. Як наслідок виникає проблема забезпечення конституційного права громадян на невтручання у особисте життя (ст. 32 Конституції України) в процесі розвитку національних електронних інформаційних ресурсів.

Такий стан справ оцінюється експертами як результат невизначеності основних правових механізмів збору інформації про громадян та відсутності правового закріплення етапів обробки персональних даних осіб. Насамперед, відсутні критерії виправданості такого збору даних, особливо, коли йдеться про інформаційні ресурси суб'єктів господарювання недержавної форми власності. Важливе місце в даному питанні повинен відігравати Закон України «Про захист персональних даних», прийнятий на виконання ратифікованої ВРУ Конвенції 1981 року, але положення, закріплені в Законі, лише втілюються в життя і це потребує певного часу та коштів. Даним законом вперше чітко визначено питання відповідальності за порушення встановленого законодавством порядку доступу до баз персональних даних, які розміщені в державних інформаційних ресурсах. Наприклад, згідно із ст. 6 вищезазначеного закону особа, яка вчинила незаконне збирання, зберігання,

використання, знищення, поширення конфіденційної інформації карається: штрафом від 8500 до 17 000 грн. або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до 6 місяців, або обмеженням волі на строк до 3 років. Схоже положення закріплене і в законодавстві інших країн, наприклад у Франції, де з 1992 року діє норма, відповідно до якої незаконне використання даних Національного реєстру ідентифікації фізичних осіб тягне за собою кримінальне покарання.

Загалом, незважаючи на досить широку базу законодавства в сфері захисту конфіденційної інформації кожної особи та проаналізувавши доповідь Української Гельсінської спілки з прав людини за 2012 рік, можна визначити, що в Україні наразі не існує чіткої системи захисту даного права та відсутній фактичний (лише передбачений законом) механізм цього захисту. Прийняття Закону України «Про захист персональних даних» хоч і було спрямоване на вирішення цієї проблеми, але через діяльність суб'єктів владних повноважень лише зберегло *status quo*, іншими словами, посадові та службові особи органів державної влади зробити лише формальні зміни без фактичного реформування власної практики взаємовідносин, що складаються між органами влади та громадянами України у сфері інформаційних взаємовідносин. Також недоліком є неможливість практичного застосування положень законодавств зв'язку з відсутністю достатнього фінансування та наявності «правової культури», як в службовців так і в простих громадян. Усунення зазначених недоліків є обов'язковою передумовою розвитку законодавчих основ системи захисту інформації та їх ефективного застосування на практиці в майбутньому.

Капталъян Марія Тарасівна
Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
студентка 2 курсу групи 23-П

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО НА ПРАЦЮ : ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

В умовах переходу до ринкової економіки особливо важливим для соціальної реалізації громадян є право на працю. Права та свободи, закріплені в Конституції України, визначають міру можливої поведінки, відображають певні її межі, можливості користуватися благами для свого задоволення. Право на працю - одне з пріоритетних соціальних прав, закріплених як на рівні Конституції, так і в галузевому законодавстві. Це право включає можливість заробляти собі на життя працею, яку людина вільно обирає або на яку вільно погоджується.

Актуальність дослідження полягає у тому, що реалізація конституційного права на працю впливає на якість трудового життя та становлення трудової демократії, що зумовлює створення дієвої державної політики у даній сфері.

Багато вчених досліджують реалізацію конституційного права на працю, зокрема такі як О. Процевський, В. Венедиктов, Н. Болотіна, В. Бурак, К. Гусов, В. Жернаков, І. Кисельов, М. Феськов, Г. Чанишева, О. Ярошенко та інші.

Відповідно до ст. 6 Міжнародного Пакту про економічні, соціальні та культурні права право на працю - це право кожної людини на отримання можливості заробляти собі на життя працею, яку вона вільно обирає або на яку вона вільно погоджується. Крім того, у даному документі зазначено, що усі держави - учасниці

повинні створювати належні умови для реалізації цього положення. Право на працю деталізується в актах Міжнародної організації праці.

На думку В.В. Єгорова, право людини на працю – це категорія, яка відображає людську потребу в праці, існуючи як у формі ідей, вимог людини до суспільства, держави, так і у формі законодавчо закріплених можливостей щодо задоволення цієї потреби. Натомість, В.М. Скобелкін зауважує, що серед соціально-економічних прав є одне, існування якого робить можливим здійснення усіх інших – це право на працю. Тобто, вчені зазначають, що право на працю є невід'ємним правом кожної людини, незалежно від приналежності до тієї чи іншої держави. Це право належить до другого покоління прав людини, яке пов'язане з боротьбою людей за поліпшення свого соціально - економічного становища та культурного розвитку. Його реалізація неможлива без організаційної, координуючої та інших форм діяльності держави, спрямованих на їх забезпечення.

Тобто, держава, відповідно до законодавства, повинна давати кожній людині можливість реалізації права на працю, тобто створювати робочі місця, пропонувати роботу, саме на яку людина вже буде вільно погоджуватися або вільно обирати, здійснювати підготовку, перепідготовку і підвищення трудової кваліфікації, контролювати оплату праці, не нижче встановленого державою мінімуму, гарантувати відповідні соціально - економічні заохочення. Адже метою держави, в умовах проголошення людини найвищою соціальною цінністю, є забезпечення передусім гідних умов її життя. Проте в сучасних умовах збільшується рівень безробіття населення, трудової міграції за межі України, дискримінації у формі гендерної нерівності, використання праці малолітніх осіб, а також незаконне працевлаштування, що зумовлює зниження якості трудового життя працюючої людини та стримує процес розвитку виробничої демократії.

Станом на 1 січня 2014 року в Державній службі зайнятості були зареєстровані 423,8 тисяч безробітних, серед яких збільшився відсоток безробітних жінок, в той час, серед чоловіків зменшився. Саме це відображає гендерну нерівність у реалізації права на працю, а також зумовлює причини трудової міграції серед населення, що негативно впливає на економічну й демографічну ситуацію в країні.

Згідно з результатами досліджень, проведених Державним комітетом статистики за сприяння МОП, в Україні було виявлено 350 тисяч неповнолітніх, зайнятих на роботах. Середній вік, коли неповнолітні починали працювати, — 12 років. Робочий день 6% неповнолітніх віком 13—14 років був довший, ніж у дорослих, а 2% 15—17-річних дівчат і хлопців працювали понад 56 годин на тиждень. Саме це зображує використання праці малолітніх осіб та незаконне їх працевлаштування, тобто порушення норм законодавства та необізнаність населення в можливостях законної реалізації свого конституційного права на працю. Варто також зазначити про проблему отримання першого робочого місця для випускників ВУЗів. Це все зумовлює необхідність спрямування державної політики на ліквідацію негативних ситуацій, що виникають в процесі реалізації конституційного права на працю.

Отже, право на працю, закріплене ст. 43 Конституції України, - це можливість кожної особи реалізувати свої здібності у сфері праці, добровільно, без примусовості та дискримінації заробляти собі на життя для гідного існування та розвитку себе як особистості. Відповідно до Основного Закону України особа може забезпечувати себе у сфері праці як вступом у трудові відносини, так і шляхом самостійної праці у вигляді підприємницької діяльності. Обов'язком соціальної держави проголошується забезпечення кожної особи гідними умовами праці, тобто

створенням дієвого механізму правових, економічних та соціальних заходів реалізації конституційних норм.

*Кандидат юридичних наук доцент кафедри теорії права та конституційного права
Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету ім. Ярослава
Мудрого Полховська Інна Костянтинівна*

*Корицький В'ячеслав Андрійович
ІПКОПУ НЮУ імені Ярослава Мудрого 2 курс, 1 група*

КОНСТИТУЦІЯ ЯК ПОЛІТИЧНЕ ВТІЛЕННЯ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА І ГАРАНТ СВОБОДИ

В умовах постійного конституційного будівництва, пошуку оптимальних принципів, засад й цінностей національно-правової розбудови, демократичного розвитку, соціального й правового вектора, найважливішим механізмом актуалізації та джерелом орієнтирів виступає Конституція України. Нагальна потреба конституційного оновлення, форматування системи органів публічної влади та реалізації правових підстав для залучення громадян України до політичних процесів є неодмінною умовою створення не тільки демократичної соціальної правової держави, але й ефективного, динамічного громадянського суспільства.

Актуальність цієї теми зумовлена необхідністю переосмислення праксеологічної цінності конституції, насамперед у політико-правовій площині. Визначальним питанням є сприйняття та конституційний розвиток її основних ліберально-демократичних засад, й усвідомлення Конституції як вищого правового авторитету, політичного втілення принципу верховенства права, і гаранту свободи, Конституції свободи (В.Речицький).

Сучасна правова думка визначає Конституцію як акт установчої влади, який має особливу політико-правову природу й закріплює систему органів державної влади, основні принципи реалізації й здійснення влади, основи територіального устрою, основні ліберально-демократичні права і свободи людини і громадянина. Безумовно, неможливо не погодитися із запропонованим визначенням Конституції, проте слід зауважити, що основою сучасних ліберально-демократичних Конституцій є ліберальні цінності та принципи, які відіграють ключову роль в побудові соціального добробуту.

На думку В. Речицького, Конституція виступає гарантом свободи й головним засобом обмеження держави. Правова природа Конституції виражається у формі засад, принципів, прав людини, основоположних свобод, а також правил функціонування основоположних елементів державного механізму. Засади Конституції виходять із світоглядних позицій, які відображають універсальні закономірності конституціоналізму ліберально-демократичного зразка.

Лібералізм як фундаментальне і водночас нове для української конституційно-правової думки явище має на меті загальне підпорядкування особи системі цінностей, праву у його широкому розумінні. Його верховенство постає основою конституційної доктрини взагалі й конституціоналізму вцілому, тому верховенство права є безумовним підґрунтям і основою правової держави, яка втілена у Конституції.

Ціннісний аспект, окрім встановлення базового переліку прав й свобод знаходить свій вияв в апогеї формування нової парадигми конституціоналізму, конституціоналізмі свободи.

Розглядаючи запропоновані для переосмислення системи фундаментальних цінностей слід відзначити основну роль свободи народу, нації як основи формування добробуту, національного суверенітету й державної незалежності. Серед цінностей такого зразка слід відзначити демократію, політичну й ідеологічну багатоманітність. Як особлива конституційна цінність постає воля народу, який утверджує вектор і форму суспільного життя.

Отже, можемо дійти висновку, що Конституція як політичний вираз верховенства права і свобода як основний принцип організації соціально-політичного устрою й економічної системи становлять наріжний камінь українського конституціоналізму, конституціоналізму права і свободи.

Науковий керівник: к. ю. н. , доцент, доцент кафедри конституційного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Летнянчин Л. І.

Мазка Роман Сергійович

*студент 2 курсу господарсько-правового факультету
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

Способи забезпечення безоплатності медичного обслуговування в країні відповідно до статті 49 Конституції України

Відповідно до статті 12 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права кожна людина має право на медичну допомогу та медичний догляд у разі хвороби. Це невід'ємне право людини знайшло відображення у частині першій ст. 49 Конституції, яка наголошує, що кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Медичну допомогу громадянам України надають 24,2 тисячі громадських (державних) лікувально-профілактичних закладів та близько 3500 закладів недержавної форми власності. Останні в переважній більшості випадків є невеликими приватними практиками і надають – за винятком стоматології, – тільки незначну частину від загального обсягу послуг. Оскільки бюджетне фінансування державних і комунальних закладів є недостатнім для задоволення усіх існуючих потреб громадськості в послугах з охорони здоров'я, закономірним є пошук цими закладами законодавчо прийнятних механізмів залучення додаткових ресурсів з інших джерел. Такими джерелами на сьогоднішній день є добровільні внески юридичних та фізичних осіб та фонди добровільного медичного страхування. Добровільні внески в їх українському варіанті є нічим іншим, як замаскованою платою за послуги, яку, згідно із Конституцією, державні і комунальні заклади не мають права брати. Але чи можна вважати подібні платежі не законними, беручи до уваги той факт, що у 2000 році середня заробітна плата медичних працівників у громадських закладах охорони здоров'я була майже в два рази меншою від середньої по країні. І на сьогодні співвідношення не рухається на користь лікарів. Виходячи із принципу справедливості, що є основоположним принципом права, який являє собою ідею домірності вкладеного та отриманого в усіх сферах життєдіяльності людини, професія лікаря є недооціненою в нашій країні як в плані фінансовому, так і в плані поваги до професії в цілому.

Для вирішення проблеми «добровільних внесків», на мою думку, є декілька шляхів. Один з них – підвищення матеріальної забезпеченості та соціальної захищеності лікарів з одного боку, та поліпшення рівню контролю за діяльністю лікарів з іншого. Останнє положення має бути реалізоване шляхом забезпечення

антикорупційної політики в країні. Другий шлях полягає у поширенні практики добровільного медичного страхування. Останнє робить в Україні перші кроки і в загальній структурі джерел фінансування на сьогодні становить лише незначну частину. Можливість реалізації останнього положення має місце лише у взаємодії з попереднім способом вирішення проблеми.

Отже, для забезпечення реалізації статті 49 Конституції України в нашій країні повинні бути проведені суттєві зміни не стільки у букві закону, скільки у соціальному забезпеченні лікарів та, як наслідок, формуванні в суспільстві уявлення престижності та важливості подібної професії.

Марія Половець

*Студентка 2 курсу господарсько-правового факультету
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРИНЦИПУ РІВНОСТІ ПРАВ ЖІНКИ ТА ЧОЛОВІКА

Принцип рівності закладений як базова цінність у багатьох сучасних конституціях, а його реалізація є ознакою правової держави та громадянського суспільства. Рівність чоловіка та жінки, чи гендерна рівність, є складовою рівності людей взагалі.

Принцип гендерної рівності закріплений і в Конституції України. Частина 3 статті 24 Основного Закону України гарантує рівність прав чоловіка та жінки, яка забезпечується наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям.

Для кращого забезпечення реалізації конституційного принципу гендерної рівності 8 вересня 2005 року був прийнятий Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків». Метою цього Закону є досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом правового забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, ліквідації дискримінації за ознакою статі та застосування спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією і законами України. Також існує низка законів та інших нормативно-правових актів, які так чи інакше гарантують рівність статей. Серед них можна виділити Сімейний кодекс України, ратифіковані міжнародні договори: Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року, Конвенція ООН «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» 1979 року, Конвенція про ліквідацію насильства щодо жінок, Конвенція про громадянські та політичні права, Декларація Тисячоліття ООН та інші.

Але попри правове забезпечення рівності чоловіка та жінки, існує велика кількість невирішених проблем. Серед них:

1. Зайнятість: дискримінація при влаштуванні на роботу жінок, розрив в доходах жінок та чоловіків, часте не дотримання роботодавцем законодавства та гарантій всіх пільг, виплат та збереження робочого місця за жінкою, частка жінок у керівних органах низька, жінкам складніше отримати керівні посади.
2. Соціальна сфера: гендерна нерівність пенсійного забезпечення – суттєвий розрив між середніми пенсіями чоловіків та жінок. На це, зокрема, впливає час перебування жінки у декретній відпустці.
3. Побутова сфера: насильство у сім'ї, відсутність реабілітаційних центрів для жертв домашнього насильства, бездіяльність органів внутрішніх справ у подібних ситуаціях.
4. Гендерні стереотипи у суспільстві. Це звичне та одночасно небезпечне явище присутнє у нашому суспільстві може бути причиною всіх перелічених вище проблем: дисбаланс влади у суспільстві, у сім'ї, насильство над жінками, дискримінація жінок у сфері зайнятості.

Нажаль, нормативно-правові акти, прийняті для подолання гендерної нерівності у більшості випадків мають декларативний характер та не мають механізмів реалізації. Подолання нерівності між чоловіками та жінками можливе за умови послідовної державної політики, яка буде спрямована на встановлення рівних можливостей для обох статей.

Отже, принцип рівності чоловіка та жінки полягає в тому, щоб вивчити та ліквідувати всі соціальні перепони, які заважають людині виявити себе як особистість, а також створити рівні можливості та умови для реалізації особистості чоловіка та жінки в усіх сферах життєдіяльності залежно від уподобань автономної особистості.

Науковий керівник кандидат юридичних наук, доцент О.П.Євсєєв

Мінаєва Тетяна Вікторівна

*студентка 3 курсу 3 групи господарсько-правового факультету
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ЗНАЧЕННЯ «БІЛЛЯ ПРО ПРАВА»

Сполучені Штати Америки (США) – одна з не багатьох країн у світі, де дотримуються і шанують закони, які були прийняті ще понад два століття тому. Головні закони держави не переписувалися, не змінювалися, а залишилися такими, якими їх записали «батьки-засновники». Насамперед йдеться про Конституцію США, яка була ухвалена у вересні 1787 року як наслідок боротьби колоній за звільнення з-під влади британської корони і утворення власної самостійної держави.

«Біль про права» (англ. Bill of Rights) – неофіційна назва перших десяти поправок до Конституції США, які закріплюють основні права і свободи людини і громадянина. Поправки були запропоновані Джеймсом Медісоном 25 вересня 1789 р. на засіданні Конгресу США першого скликання і набрали чинності 15 грудня 1791 року.

Прийняття перших десяти поправок можна вважати одним з визначних моментів в американській історії. Адже колонія, яка боролася за свою незалежність, стала на шлях глобальних змін політичного світу, що зробило її

«центром свободи». Новоутворена держава починає відігравати роль суспільної організації, яка захищає права людей, спрямовує свою діяльність на вирішення конфліктів, залагодження суперечностей. «Білль про права» справив значний вплив на демократизацію суспільства і встановлення громадянських прав і свобод. Кожна із цих поправок значно розширила як духовні так і практично-життєві можливості людини.

Як відомо «Білль про права» закріплює основні демократичні права і свободи політичного характеру: свободу віросповідання, слова, друку, зборів та петицій. Народу гарантується цивільна і особиста недоторканність: особи, житла, паперів та майна. Істотною гарантією цивільної свободи є право на носіння зброї, яке визнається «необхідним для безпеки вільної держави» і не обмежується владою.

Цикл поправок присвячується судовим та карно-правовим гарантіям: невід'ємне право на розгляд справи у суді присяжних, презумпція невинуватості (ніхто не може бути примушений свідчити проти самого себе – п'ята поправка), забороняється без суду позбавляти життя, свободи або власності. Важливе значення має дев'ята поправка, де проголошується можливість державного визнання й інших цивільних прав, безпосередньо не перелічених, але таких, що впливають із загальної доктрини природних і невідчужуваних прав громадян.

Аналізуючи «Білль про права», необхідно зазначити, що це документ, який дозволяє сформулювати цілісне уявлення про права і свободи громадянина США. Видатні учені світу відзначають, що ці статті дають змогу народу жити, а не виживати. Так, кожен має право на недоторканність особи, помешкання, особистих паперів і майна, яке не має порушуватися безпідставними обшуками і арештами; ордер на обшук і арешт має видаватися лише зі слушних причин. Покарання людей за скоєння різних злочинів зробили більш лояльними. Усе це беззаперечно свідчить, що політика США стає так би мовити добросовісною, тобто керівництво держави усвідомлює необхідність працювати для народу, а не задля задоволення власних інтересів. При цьому, Конституція зазнає істотних змін, що свідчить про її зручність як для народу, так і для парламенту. Адже завдячуючи скоординованим зусиллям держави та громадянського суспільства, спрямованим на зниження рівня корупції та подолання економічних криз, США отримало великий авторитет і до тепер перебуває на перших позиціях світового ринку.

На нашу думку, однією з найголовніших є поправка, в якій йдеться про свободу слова, релігії, преси, зборів та право на подання петицій. Зазначена поправка, як видається, найкраще дає волю людській особистості, дозволяючи вільно висловлювати свою думку, засуджувати наклепи і слідувати за власною вірою. Відтак, цілком виправдано вона є першою в списку «Білля про права».

Вважаємо, що даний документ призвів до таких найважливіших змін, зокрема: 1) удосконалив систему американського права, зокрема інститут прав людини; 2) вперше був визначений правовий статус громадянина США, що певною мірою сприяло ефективному функціонуванню системи судочинства і підтриманню правопорядку в державі; 3) вперше в історії конституційного законодавства США цей документ був викладений у вигляді заборон та обмежень, що, насамперед, стосувалися діяльності законодавчих органів; 4) оскільки до внесення поправок до Конституції в ній не було гарантій забезпечення прав громадян, то виникало багато політичних та правових колізій, які й вирішив «Білль про права»; 5) беззаперечне обмеження влади Конгресу.

Таким чином, «Біль про права» має велике значення для США та її народу, оскільки ці поправки захищають громадянські права людини, роблять особу вільною і водночас захищеною зі сторони держави, що є особливо важливим з огляду на можливість особи відкрити свій потенціал і приносити користь не лише собі чи своїм близьким, а й суспільству. Зазначене підтверджується невтручанням держави у приватне життя людини, до того моменту поки не стоїть питання безпеки країни та її цілісності. На нашу думку, творці «Білля про права» прагнули захистити незалежність новоутвореної держави через захищеність і повноправність своїх громадян.

Необхідно також зазначити, що «Білля про права» став визначальним документом не лише для американського народу. Завдяки США інші країни усвідомили, що саме вільний і щасливий народ може створити процвітаючу державу, і поступово почали змінювати свої правові норми. Виникали й міжнародні рухи за права людини, що домоглися створення кодексів та окремих законів про права та свободи людини і громадянина.

Науковий керівник: к. ю. н., асистент кафедри державного будівництва Національного юридичного університету України імені Ярослава Мудрого М. О. Петришина.

Фролов Олександр Олександрович
студент Інституту підготовки кадрів для МВС України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Проблемы реализации и развития местного самоуправления в Украине

Проблемы реализации и развития местного самоуправления в Украине являются актуальной темой сегодняшнего дня.

Поскольку Современный процесс демократических преобразований в украинском обществе требует от государства решения новых правовых, экономических, политических и социальных задач, главными из которых являются формирование эффективной системы местного самоуправления как максимально приближенного к населению института, удовлетворение интересов граждан во всех сферах жизнедеятельности, внедрение действенных механизмов социального взаимодействия с самоуправляющимися структурами.

Основной проблемой реализации и развития местного самоуправления в Украине является несовершенство модели административно-территориального деления, которая была сформирована еще в советское время, а именно:

1. Раздробленность, что проявляется в наличии большого количества территориальных сообществ. Это предопределяет финансовую несостоятельность большинства (более 90%) из них. При этом определение местного самоуправления в Конституции Украины включает в себя только право территориальных сообществ к самостоятельному решению вопросов местного значения, но не их реальную способность к этому.

2. Подчинение друг другу территориальных сообществ, формально равных по своему статусу. В частности, довольно распространенным явлением является вхождение поселков и городов в состав городских советов. При этом они сохраняют собственные органы местного самоуправления, что приводит к дублированию их функций.

3. Принадлежность к территориальным общинам лишь застроенных территорий, в результате чего местное самоуправление не охватывает значительное количество территорий, на которых расположены земельные участки. Ограниченность юрисдикции органов местного самоуправления на такие территории, во-первых, нарушает принцип повсеместности местного самоуправления, во-вторых - усложняет установление административных границ между различными территориальными единицами.

4. Отличие территориальных громад по численности населения и ресурсной базе при сохранении единого перечня собственных и делегированных полномочий органов местного самоуправления. В частности, наиболее значимые различия по этим показателям наблюдаются между сельскими советами и городами областного значения. Уже много лет системным недостатком функционирования модели местного самоуправления в Украине остается слабая эффективность механизмов взаимосвязи и разграничения сфер компетенции органов исполнительной власти и местного самоуправления, которая выражается в:

1. Фактически при полном отсутствии разграничения полномочий между органами местного самоуправления различных уровней, в частности районными и областными советами. Перегруженности органов местного самоуправления полномочиями по предоставлению социальных услуг при недостаточном бюджетном обеспечении. Характерными признаками действующей системы сдержек и противовесов в отношениях между органами государственной исполнительной власти и органами местного самоуправления являются:

2. Фактическое вмешательство государства в деятельность районных и областных советов, в частности в области планирования регионального развития и местной бюджетной политики. Установлен механизм делегирования полномочий районными и областными советами соответствующим местным государственным администрациям (согласно ст. 44 Закона Украины «О местном самоуправлении в Украине») из-за отсутствия у районных и областных советов соответствующих исполнительных комитетов.

3. Противоречия между законодательными актами, которые так или иначе затрагивают интересы местного самоуправления. - Нечеткое определение понятия «делегированные полномочия».

Среди существенных проблем развития местного самоуправления можно выделить и неэффективность системы участия жителей территориальных сообществ в управлении местными делами, основными факторами которой являются:

1. Рекомендательный характер большинства форм прямого участия граждан, а также попытки урегулирования процедурных моментов при помощи не законов, а подзаконных актов (что противоречит нормам Конституции Украины).

2. Ограничения в действующем законодательстве права субъектов местной демократии (сообществ) в применении таких механизмов как, - собрания граждан по месту жительства и местных референдумах, а также нерешенность вопроса об имплементации их решений.

3. Объективный фактор - низкий уровень политического сознания значительной части украинского общества, что приводит к недостаточному стремлению граждан к участию в управлении местными делами.

4. Неэффективность использования механизма реализации ответственности органов местного самоуправления и должностных лиц местного самоуправления перед населением территориальной громады в результате утраты доверия.

Кроме обозначенных выше проблем ухудшает качество публичных услуг, которые получают жители территориальных сообществ, затягивание реформы ЖКХ. Общегосударственная программа реформирования и развития ЖКХ на 2009 - 2014 гг, введена в действие еще в 2009 г., предусматривает переход на экономически обоснованные тарифы на коммунальные услуги и прозрачность их формирования, развитие государственно-частного партнерства, а также общей ответственности центральных органов исполнительной власти и органов местного самоуправления по улучшению качества услуг ЖКХ и состояние отрасли в целом. Однако, за два года действия программного документа большинство его мероприятий в законодательной сфере не было реализовано, а обслуживание жилищного фонда по-прежнему не удовлетворяет потребителей.

Отсутствие результатов реформирования ЖКХ на фоне повышения тарифов на коммунальные услуги вызвало ответную реакцию граждан.

Главным положительным и ожидаемым шагом властей в этой сфере стало создание Национальной комиссии регулирования рынка коммунальных услуг Украины, которая должна в ближайшее время ввести экономически обоснованное тарифообразование в ЖК-сектор и создать нормативную базу, которая будет обеспечивать прозрачность и открытость деятельности на рынках естественных монополий и на смежных рынках в сфере теплоснабжения и централизованного водоснабжения и водоотвода, стимулировать энергосбережение, создание Объединение совладельцев многоквартирного дома и т.д.

В результате, остается ряд нерешенных вопросов, которые не позволяют местному самоуправлению в полной мере реализовать свой потенциал, а именно: недостаточность собственных налоговых доходов, зависимость от государственного бюджета, нецелевое использование средств, отсутствие достаточного объема прав и возможностей по привлечению нефискальных источников.

Учитывая изложенные выше недостатки системы местного самоуправления в Украине, основными приоритетами реформы местного самоуправления Украины должны стать:

- Разграничение сфер компетенции органов исполнительной власти и местного самоуправления и распределения полномочий между органами местного самоуправления разного уровня.
- Совершенствование механизмов участия институтов гражданского общества в выработке и осуществлении государственной и муниципальной политики.
- Построение современной модели межрегионального и международного регионального сотрудничества на основе использования потенциала и преимуществ развития местного самоуправления, инициативы местных общин.
- Создание правовых, экономических и институциональных условий для утверждения местного самоуправления как основы развития местной демократии и гражданского общества, способного эффективно решать вопросы местного значения.
- Комплексное решение вопросов местного благоустройства, в том числе - развития и модернизации местной инфраструктуры, жилищно-коммунального хозяйства в регионах и т.д.
- Расширение прав общин в осуществлении местного самоуправления и создание финансовой автономии органов местного самоуправления.
- Обеспечение необходимого финансирования органов местного самоуправления для выполнения ими собственных и делегированных полномочий.

- Комплексное решение вопросов местного благоустройства, в том числе - развития и модернизации местной инфраструктуры, жилищно-коммунального хозяйства в регионах и т.д.

Науковий керівник: Ассистент кафедри Державного будівництва Омелько І.І.

Черкашин С.В.

студент 4 ф-ту, 2 курсу, 1 групи

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Щодо застосування Конституційним Судом України рішень Європейського Суду з прав людини.

У ХХ ст. гостро постало питання про можливість створення механізму, який би мав змогу забезпечити права людини не тільки на рівні держав, а мати наднаціональний характер. Продуктом такого бажання є активна праця протягом 60 років над створення міжнародно-правових норм, що стали основою міжнародного публічного права, міжнародне право людини. Одним із досягнень розвитку міжнародного права є створення механізму гарантій дотримання прав людини, який заснований на загально визнаних засадах та принципах, які знайшли своє відображення, як в регіональних, так і у міжнародних актах.

На фоні існуючих сьогодні правозахисних засобів особливе місце посідає Європейський Суд з прав людини, який забезпечує подання індивідуальних скарг від осіб, які зазнали порушення прав, які передбачені Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод. Європейський Суд з прав людини став основою правової системи Конвенції. В особі Суду вперше за сучасний період розвитку міжнародного права, було надано юрисдикційному органу настільки широкою компетенцією, що стало фактором розвитку міжнародної системи захисту прав людини.

П'ять років минуло відтоді, як Україна ратифікувала Конвенцію про захист прав людини та основних свобод. Це відносно невеликий часовий проміжок для імплементації Конвенції та рішень Європейського Суду з прав людини в національне право України. Однак, це достатній привід, аби узагальнити практику застосування судами України Конвенції та рішень Європейського Суду й прийти до відповідних висновків.

Конституційний Суд України у своїй діяльності використав міжнародно-правові акти більш як у третині своїх рішень, а в справах, пов'язаних із захистом прав і свобод людини й громадянина, майже у 60% рішень. Серед цих актів знаходять своє місце і загально визнані принципи Конвенції та рішення Європейського Суду. Однак, єдиний орган конституційної юрисдикції нашої держави робить це обережно, переважно посиляючись на ці акти або ж викладаючи зміст відповідної норми.

Зазначена обережність має місце через те, що рішення Європейського Суду з прав людини мають прецедентний характер. Оскільки Україна тяжіє до сім'ї романо-германського права, то застосування конкретного прецеденту викликає сумнів у правозастосовних органів. Сьогодні ми можемо спостерігати те, що Україна намагається створити можливості та засоби для застосування рішень Європейського Суду з прав людини. Поки така практика обмежується посиланням на правові позиції та принципи винесення рішень.

Говорячи про питання застосування практики Європейського Суду конституційними судами, то в багатьох країнах вже існує добре вироблений та

напрацьований механізм. Так, за рішенням Конституційного Суду Іспанії «прецедентна практика Європейського суду є критерієм тлумачення конституційних норм, які захищають основні права осіб». У своєму рішенні конституційний суд постановив, що прецеденти Європейського суду мають пряму дію у правовій системі Іспанії

Конституційний Суд України при вирішенні справи за зверненнями жителів м. Жовті Води щодо офіційного тлумачення статей 55, 64, 124 Основного Закону вперше зробив посилання на Конвенцію. Зокрема, у рішенні по цій же справі він зазначив, що: «частина перша статті 55 Конституції України відповідає зобов'язанням України, що виникли з Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, Конвенції про захист прав людини і основних свобод, які згідно зі статтею 9 Конституції України є частиною національного законодавства України». Вказане рішення, як зазначив В. Скомороха, узгоджується з висновками Європейського Суду, що викладені у його ж рішенні від 23 вересня 1982 р. по справі «Спорронг та Лоннрот проти Швеції» та в рішенні від 24 червня 1993 р. у справі «Папамихалопус та інші проти Греції».

В справі про смертну кару, визначаючи окремі норми Кримінального кодексу України, які передбачають смертну кару як вид покарання, такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), Конституційний Суд України послався на те, що смертна кара як вид покарання суперечить також ст. 28 Конституції України, відповідно до якої «ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню». Названа стаття відтворює положення ст. 3 Конвенції. Невідповідність смертної кари цій статті Конвенції підтверджує Європейський Суд, юрисдикцію якого щодо тлумачення зазначеної Конвенції визнала Україна.

Узагальнюючи викладене, можна сказати, що Конституційний Суд України з посиланням на Конвенцію та рішення Європейського Суду захистив, зокрема, такі конституційні права та свободи, як право кожного на справедливий судовий розгляд; невід'ємне право людини на життя; право на свободу профспілкової діяльності та деякі інші. Цей не надто широкий список підштовхує до висновку, що Конституційний Суд України місцево застосовує практику Європейського Суду з прав людини.

Науковий керівник: Слінько Т.М. канд. юрид. наук, доцент кафедри конституційного права України.

Андрійчук Альона

Полтавський юридичний інститут НЮАУ ім.Ярослава Мудрого 3 курс 32 група

Прокурорський нагляд за діяльністю органів дізнання та досудового слідства

Дана тема набрала великих обертів обговорення з моменту внесення змін до сучасного Кримінального процесуального кодексу України (далі-КПК України) щодо посилення права на захист . Проблематикою питання прокурорського нагляду за рішенням органів дізнання та досудового слідства займалися такі видатні вчені як М. Бажанов, М. Жогін, В. Савицький, М. Строгович, Ф. Фаткуллін, І. Фойницький, І. Бородіна, О. Дроздова, В. Зеленецького, І. Когутича, О. Кондратьєва, В. Маляренко, О. Михайленка, та ін.

Поняття «прокурорський нагляд» є багатограним, його розглядають у різних значеннях: по-перше, як самостійну галузь державної діяльності; по-друге, як самостійну галузь права України; по-третє як самостійну галузь правової (юридичної) науки; по-четверте, як самостійний курс навчальної дисципліни.

Як загальне поняття «прокурорський нагляд» визначають як вид діяльності прокуратури, сутність якого полягає у здійсненні нагляду за додержанням і застосуванням законів, при цьому прокуратура не втручається у практичну діяльність піднаглядних органів, вона лише наглядає за законністю їх дій і вживає заходів щодо притягнення порушників до відповідальності. Об'єктом прокурорського нагляду в кримінальному судочинстві є дії та рішення органів дізнання та досудового слідства. Критерієм оцінювання є принцип законності. Тут постає питання, як нагляд можуть здійснювати особи які раніше не займалися даною діяльністю тобто не виконували повноваження які покладені на органи дізнання та досудового слідства? Особливістю прокурорського нагляду в кримінальному судочинстві є те, що прокурор зобов'язаний у всіх стадіях кримінального судочинства своєчасно вживати передбачених законом заходів щодо усунення порушень закону, від кого б ці порушення не виходили, і наділений дієвими інструментами (актами) для реагування на ці порушення.

Акти прокурорського нагляду: 1) дії прокурора, які він здійснює в порядку виконання своїх повноважень; 2) письмові документи нагляду (вказівки, доручення, постанови, протести, подання, апеляції тощо); 3) акти резолютивного характеру (санкція, згода, затвердження тощо)

Так, прокурор, його заступник наділені правом виносити постанову в разі порушення закону посадовою особою або громадянином і, залежно від характеру порушення закону, виносять мотивовану постанову про дисциплінарне провадження, провадження про адміністративне правопорушення або про порушення кримінальної справи щ до цих осіб.

На погляд Татарова О.Ю визначені у КПК України повноваження прокурора на досудовому провадженні є дещо перебільшеними, не узгодженими з положеннями Конституції України та вже визнаною у вітчизняній науці доктриною кримінального процесу. Вважає, що ці дії, тобто «процесуальне керівництво слідством» по суті є нічим іншим, як одним із засобів здійснення кримінального переслідування, хоча Конституція України не покладає на органи прокуратури здійснення функції кримінального переслідування на етапі досудового слідства. Так, п. 3 ст. 121 Конституції України визначається, що на прокуратуру покладається лише обов'язок

нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство.

Зміни до закону викликали негативну реакцію в керівників силових структур, обґрунтовуючи свою позицію тим, що дані зміни паралізують розслідування важливих кримінальних справ про актуальні злочини, зокрема у сфері економіки, призведе до зростання злочинності, корупції, зрештою, підриву національної безпеки України.

Внесення змін до нового КПК України, які б ґрунтувалися на положеннях Загальної декларації прав людини, Конституції України, практичному досвіді в галузі кримінально-процесуального права України та рішеннях Європейського суду з прав людини, допомогло б забезпечити рівні права учасників кримінально-процесуальних правовідносин, дотримання прав людини в кримінальному судочинстві України, врегулювати інститут оскарження дій і рішень органу дізнання та досудового слідства загалом й оскарження рішення про порушення кримінальної справи зокрема.

Науковий керівник: к.ю.н.д., асистент Тімко І.А.

*Артюхін Віталій Андрійович
ІПСК для МВС України
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ОДУРМАНЮЮЧІ РЕЧОВИНИ ЯК ПРЕДМЕТ ЗЛОЧИНІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТАТТЯМИ 322 ТА 324 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

У розділі XIII Кримінального Кодексу України (далі – КК України) встановлено кримінальну відповідальність за злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів.

Предметом цих злочинів визнаються: наркотичні засоби; психотропні речовини; прекурсори; аналоги наркотичних засобів і психотропних речовин; снотворний мак і коноплі; отруйні і сильнодіючі речовини; отруйні і сильнодіючі лікарські засоби; одурманюючі засоби; мікробіологічні та інші біологічні агенти; токсини; допінг; радіоактивно забруднені продукти харчування та інша продукція.

Як свідчить аналіз правової та наукової літератури, сьогодні не існує законодавчого визначення терміну «одурманюючі засоби». Усе це значно ускладнює кваліфікацію вчиненого діяння.

Як відомо, диспозиції статей 322 та 324 КК України є бланкетними і для встановлення предмету цих злочинів – одурманюючих засобів, необхідно звернутися до законодавства або нормативних актів для його визначення. Але це викликає значні складнощі, оскільки низка лікарських засобів, що мають одурманюючу властивість була зазначена у Переліку лікарських засобів, що підлягають предметно-кількісному обліку в аптечних і лікувально-профілактичних закладах, що був затверджений наказом МОЗ України від 30.06.94 р. № 117, який на даний момент втратив чинність. В ньому були зазначені лікарські засоби, що мають одурманюючу властивість, зокрема це: циклодол (ромпаркін, паркопан, паркінсан), ефедрину гідрохлорид (порошок, табл., ампули), дефедрин (табл.), ефедрину гідрохлорид з димедролом (табл.), фенобарбітал (табл., порошок), клофелін (очні краплі, ампули).

Сьогодні є чинним Закон України «Про лікарські засоби» від 28.04.2013 р., у якому поняття «одурманюючі засоби» законодавцем не визначено.

Вважаємо, з метою удосконалення кримінального законодавства слід виключити поняття «одурманюючі засоби» із змісту вказаних відповідних норм Особливої частини. У підтримку нашої точки зору свідчить кримінальне законодавство інших зарубіжних країн, які або повністю виключили «одурманюючі засоби» як предмет злочину, зокрема КК Російської Федерації. Або ж віднести одурманюючі засоби до наркотичних, наприклад, ст. 93 п. 16 КК Болгарії: «наркотичні речовини – це будь-які одурманюючі та психотропні речовини, які мають підвищену небезпечність та зазначені в «Законі про контроль за наркотичними речовинами та прекурсорами».

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри кримінального права № 2 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Гальцова В. В.

Bidenko O.Y.

*4rd year student NLU “Yaroslav the Wise” Poltava Law Institute
Poltava, Ukraine*

TO ISSUE OF BENCHMARKING OF HOUSE ARREST AS A PREVENTIVE MEASURE IN THE CPC OF UKRAINE 2012 AND THE CPC OF RUSSIAN FEDERATION

The use of preventive measures in criminal has been rather urgent, since it was developed during Soviet times. Inclusion of a house arrest to preventive measures is being constantly discussed.

Among the scientists who have been involved in scientific research and development in this case we should distinguish, M.I.Vilhushynskyy, Y.A.Liholyetova, V.V.Horodovenko, O.P. Kuchynska, L.M. Loboyko, P.I Lublin, V.T.Malyarenko, V.A.Cinderella, V.V.Stashys, L.D. Udalova, and others.

Since the Criminal Procedural Code of Ukraine (hereinafter the CPC) was adapted on 13 April 2012, there have been such preventive measures: 1) personal commitment, 2) personal guarantee, and 3) collateral, 4) house arrest, 5) detention.

There are procedural design differences in the comparison with the CPC of Russian Federation which was adopted by the State Duma on 22.09.2001 (hereinafter - the Code).

As it was noted by M.Y.Vilhushynskyy and J.A.Liholyetova the CPC of Ukraine, unlike the Code of RF does not contain any guidance on the content of ruling of using such a preventive measure, only in parts 3, 4 of article 196 of the CPC it is emphasized that such a ruling shall contain an exact home address, which a suspect or an accused is forbidden to leave and duty of an investigating judge, a court to determine the admissibility of the date of its termination within the period prescribed by the CPC. However, in accordance with part 9 of art. 107 of the RF Code, the court ruling on choosing of such a preventive measure in addition to the said above shall include: 1) the time during which a suspect or an accused is allowed to stay outside the place of execution of preventive measures; 2) the prohibition and (or) the restrictions imposed on a suspect or an accused; 3) places he or she is allowed to attend.

It is necessary to clarify a requirement of permanent residence which is applied as a preventive measure in case of a house arrest. Since the RF Code contains a provision according to which, taking into consideration a suspect's or an accuser's state of health a medical institution can be defined as a place of his or her detention in case of a house arrest (part 1 of art. 107 of the RF Code).

The CPC of Ukraine does not have any rules that regulate in details restrictions of a person on communication. So, in the RF Code, choosing such a preventive measure the court may limit a person not only in moving, but also in communication. Such a limitation may be carried out in the forms of restrictions on: 1) communicating with certain persons; 2) sending and receiving postal and telegraph items; 3) using means of communication and informational and telecommunicational network "Internet". But at the same time limit the a person of in his or her right to use a telephone to call an ambulance, law enforcement officers , emergency services in a case of emergency, as well as to communicate with a supervisory authority, is prohibited for a person conducting surveillance.

Thus, we believe that it is necessary to improve the CPC of Ukraine, namely it is needed: 1) immediately after its adoption, as suggested by O.P. Kuchynska to develop and adopt the Law of Ukraine "On House Arrest." It would be useful to put in the same law guarantees of rights and lawful interests of persons to which as a preventive measure as a house arrest will be applied, clear indications of who by and how conduct of a person placed under a house arrest shall be overseen (following guidance regulations contained in other bylaws, such as the Order of the Ministry Internal Affairs of Ukraine of August 9, 2012 № 696 "On approval of Application of Electronic Control") how to oversee the correspondence, negotiations (including over telephone and via e-mail), a person's personal meetings; 2) to take into consideration experience of other countries (including Russia) on the application of specific measures of criminal proceedings.

Supervisors: Titko I.A., Perebyinis Y.V.

*Білик Тетяна Олегівна
Студентка 2 курсу НУ «ОЮА»*

Недоліки виконання кримінальних покарань у вигляді конфіскації майна

Інститут конфіскації майна існував в продовж всього розвитку кримінального законодавства на території України. Проблеми сутності, мети та застосування конфіскації майна були предметом розгляду зарубіжних вчених, а саме В. Веселової, Р. Гюльалієвої, В. Дуюнова, Ю. Загудаєва, І. Марогулової, О. Міхліна, а також вітчизняних – Л. Багрій-Шахматова, М. Бажанова, Ю. Бауліна, В. Борисова, М. Коржанського, В. Сташиса, В. Тація та ін. адже у кримінальному законодавстві є низка невирішених проблем, а в теорії – дискусійних питань, пов'язаних із конфіскацією майна як одного з видів майнових покарань.

У статті 59 ККУ зазначено, що покарання у вигляді конфіскації майна полягає в примусовому безоплатному вилученні у власність держави всього або частини майна, яке є власністю засудженого. Якщо конфіскується частина майна, суд повинен зазначити, яка саме частина майна конфіскується, або перелічити предмети, що конфіскуються. Конфіскація майна передбачена у 27 статтях ККУ – як обов'язкове додаткове покарання і в 3 статтях – як додаткове факультативне покарання. Разом із тим у частині 2 статті 59 ККУ передбачається можливість застосування конфіскації майна лише за тяжкі та особливо тяжкі корисливі злочини. Проте чи справді такий вид покарання відповідає демократичним засадам нашого суспільства та сприяє реалізації принципу справедливості? Думки вчених з цього питання розділилися. Одні з них, серед яких І.Л. Марогулова, А.С. Мієлін, В.Н. Веселова, обстоюють позицію, відповідно до якої призначення загальної конфіскації майна можливе не лише як додатковий, але й як основний вид покарання. Також вони вважають, що конфіскація майна є ефективним засобом протидії злочинності, особливо організованої, злочинів у

сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та тероризму. Кардинально протилежну позицію висловлюють Л.Л. Цветинович, В.Н. Іванова, О.Ю. Якимов, стверджуючи, що даний вид покарання має низку суттєвих недоліків.

По-перше, при встановленні такого виду покарання не береться до уваги той факт, що у особи, засудженої за здійснення корисливого злочину, не все майно здобуте злочинним шляхом. Тобто компетентні органи мають право конфіскувати майно, на яке у особи є всі права на володіння, що при детальному розгляді можна класифікувати як грубе порушення особистих майнових прав. Виходячи з цього, ми можемо стверджувати, що даний вид покарання суперечить головним демократичним принципам, особливо це стосується принципів справедливості та рівності громадян перед законом, оскільки ступінь карального впливу цього покарання визначається виключно майновим станом засудженого і не залежить від тяжкості злочину, обставин його вчинення чи особи винного. Таким чином такий вид покарання є несумісний із демократичним розвитком, до якого прагне наша держава. Вважаю, що задля удосконалення даного виду покарання нам необхідно перейняти досвід деяких європейських держав. Так у Великій Британії, Америці, Німеччині, Франції застосовується спеціальна конфіскація, тобто конфіскація належних обвинуваченому засобів чи знарядь злочину, грошей, цінностей та інших речей, здобутих злочинним шляхом. За своєю правовою природою така конфіскація належить до категорії кримінально-процесуальних заходів примусу допоміжного характеру.

По-друге, конфіскація майна, як один із різновидів покарання, порушує принцип особистої відповідальності, оскільки торкається не лише майнових інтересів засудженого, але й членів його сім'ї. Згідно з чинним законодавством конфіскації підлягає лише те майно, що знаходиться в особистій власності злочинця, проте це не може не обмежувати можливостей задоволення матеріальних інтересів і потреб його родини, що, у свою чергу, можна розглядати як пряме порушення їхніх прав.

По-третє, конфіскація майна є складною процедурою, що покладається на компетентні органи держави. Їм, у свою чергу, необхідно знайти відповідне майно, вилучити його, транспортувати, зберігати при відповідних умовах і врешті решт реалізувати. Вважаю, що даний вид покарання завдає чимало труднощів для відповідних органів, їх посадових і службових осіб, приє неефективному та не раціональному використанню їхнього часу.

Також я вважаю що варто виділити ще один, не менш важливий недолік. При конфіскації майна не враховується його особиста, нематеріальна цінність для власника. Звичайно цей критерій практично неможливо прописати та закріпити законодавчо, адже немає навіть перспектив до створення єдиних показників, за якими можна було би визначити нематеріальну цінність речі для тієї чи іншої особи. На жаль, це поза компетенцією законодавчих та правозастосовчих органів, проте, на мій погляд, така прогалина є суттєвою для нашого законодавства і її не можна залишати поза увагою.

Враховуючи усі вище перелічені недоліки, вважаю, що конфіскація майна не відповідає сучасному розвитку правової системи, та має бути виключеним із видів кримінального покарання або обмежена за зразком деяких європейських держав. У такому випадку виникає необхідність пошуку альтернативного виду покарання. Такі вчені як М.О. Гуторова та М.С. Панов пропонують використовувати замість конфіскації еквівалентний їй штраф. Я погоджуюся з думкою цих вчених, вважаючи що введення штрафу як альтернативної санкції допоможе уникнути усіх вищеперелічених недоліків. Проте задля реалізації таких змін необхідно буде

створити спеціальну експертну комісію, яка змогла би зробити професійну матеріальну оцінку майна потерпілого та скласти відповідний акт на основі отриманих результатів. Звичайно розробка цієї процедури потребує детального розгляду та вдосконалення законодавчим органом нашої держави.

Отже, альтернативний вид покарання у вигляді штрафу допоможе уникнути недоліків та прогалин, що містяться при здійсненні конфіскації майна. Таким чином не будуть порушені основні права людини, що стане наступним кроком до демократизації нашої держави та входження до європейського суспільства.

Бойко Ганна Миколаївна
студентка 3 курсу ІПСК для МВС України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого

ОЗНАЙОМЛЕННЯ З МАТЕРІАЛАМИ СПРАВИ ЗА КПК 1960 РОКУ ТА ДОСТУП ДО МАТЕРІАЛІВ ПРОВАДЖЕННЯ КПК 2012 РОКУ : КАМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ

Однією із важливіших проблем, які виникають - це проблема з ознайомленням учасниками кримінального процесу з матеріалами кримінального провадження.

Ця тема досить часто ставала предметом дослідження в період дії КПК 1960 року. Цієї теми торкалися такі науковці : М. Жогін , Ю. Булаєнко , А. Волков , В. Махов , О.Олійник.

О. Олійник звертав увагу на те , що виникає конфліктна ситуація між слідчим, який намагається скоріше закінчити кримінальну справу та направити її до суду, і обвинуваченим , котрий намагається потягнути час. Потрібно зазначити, що на практиці слідчому було «вигідно» затягувати ознайомлення, і під час цієї процесуальної дії вони продовжували збирати необхідні документи.

Саме для того, щоб запобігти подібних дій з боку слідчих, були внесені доповнення до статей 217, 218 КПК 1960 року. Відповідно до цих поправок, на вимогу потерпілого, цивільного позивача та цивільного відповідача чи їхніх представників, обвинуваченого під час їх ознайомлення з матеріалами кримінальної справи слідчий зобов'язаний вручити засвідчену належним чином копію опису матеріалів справи.

Важливим залишилося питання про час ознайомлення з матеріалами справи, а також чи можливо обмежити час ознайомлення якщо обвинувачений чи його захисник зволікають.

У частині 6 статті 218 Кримінально – процесуального кодексу 1960 року було зазначено, що обвинуваченого і його захисника не можна обмежувати в часі, потрібному йому, для того, щоб ознайомитися з усіма матеріалами справи в розумні строки. А частина 7 цієї ж статті встановлює, що у разі зволікання ознайомлення з матеріалами справи обвинуваченим чи його захисником слідчий за погодженням із прокурором або прокурор вносить до суду за місцем провадження слідства подання, яке суддя розглядає і своєю постановою може визначити строк, протягом якого обвинувачений і його захисник повинні ознайомитися з матеріалами справи та заявити клопотання. Після закінчення цього строку обвинувачений і його захисник вважаються ознайомленими з матеріалами справи.

На постанову судді прокурором, обвинуваченим чи його захисником протягом трьох діб із дня її винесення може бути подана апеляція. Подання апеляції не зупиняє виконання постанови судді.

В новому ж Кримінальному процесуальному кодексі України від 13 квітня 2012 року передбачено обов'язок прокурора або за його дорученням слідчого повідомити сторонам процесу про завершення досудового розслідування та надати можливість доступу до матеріалів кримінального провадження (ч. 1 ст.290 КПК).

Відповідно до ч.3 ст. 290 КПК передбачена можливість учасникам процесу, скопіювати та відобразити відповідним чином будь – які речові докази та їх частини, документи або копії, які є у розпорядженні сторони обвинувачення і які вона має намір використати як докази у судді. На противагу цьому праву сторони захисту новим КПК передбачено і право прокурора за відповідним запитом до сторони захисту отримати доступ до матеріалів, скопіювати та відобразити відповідним чином будь – які речові докази та їх частини, документи або копії, які є у розпорядженні сторони захисту, тим самим ніби зрівнявши права як сторони обвинувачення так і сторони захисту, однак у абз. 2 ч.6 ст. 290 КПК зазначається що сторона захисту має право не надавати прокурору доступ до будь яких матеріалів, які можуть бути використані прокурором на підтвердження винуватості особи у вчиненні кримінального правопорушення, тим самим надаючи перевагу правам сторони захисту.

Також у ч. 2 ст. 317 КПК передбачена можливість учасникам кримінального процесу ознайомитися з матеріалами кримінального провадження після призначення справи до судового розгляду, а також надається право робити необхідні виписки та копії.

Отже, таким чином, законодавець подолав таку «несправедливість», коли тільки сторона обвинувачення перед направленням справи до суду повинна була розкрити стороні захисту всі свої «козири».

Розглянувши декілька відмінностей в регулюванні положень про відкриття матеріалів справи в новому Кримінально – процесуальному кодексі України та ознайомлення з матеріалами справи у КПК 1960 року, який втратив чинність, можна зробити висновок, що новий КПК не врегулював усі питання які виникають на практиці, до того ж ще певні положення викликають певну неясність. Наприклад, ч.11ст. 290 КПК зазначає, що сторони кримінального провадження зобов'язані відкривати одна одній додаткові матеріали, отримані до або під час судового розгляду. І далі : « Якщо сторона кримінального провадження не здійснить відкриття матеріалів відповідно до положень цієї статті, суд не має права допускати відомості, що містяться в них, як докази» (ч.12 ст.290 КПК).

Науковий керівник: доцент кафедри кримінального процесу та оперативно – розшукової діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Фомін Сергій Борисович

Суд присяжних в Україні: європейська модель чи лише імітація участі громадян у здійсненні правосуддя

Стаття 124 Конституції України проголошує право народу безпосередньо брати участь у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних. Однак, до 2012 року громадяни не могли реалізувати його через відсутність механізму та функціонування суду присяжних. Навколо доцільності запровадження та майбутньої моделі цього інституту серед науковців велися палкі дискусії.

Із прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України, яким було запроваджено інститут суду присяжних, дискусії не зникли, а змінився лише їх предмет – почали говорити про недосконалість запровадженої моделі та форми діяльності суду присяжних. На мою думку, вони не є безпідставними. Причиною цього є відсутність в Україні чітко сформульованої та обґрунтованої концепції суду присяжних. Тому актуальність вивчення даного питання не викликає сумнівів.

Науковці виділяють дві моделі суду присяжних: класичну (англо-саксонська) і континентальну (європейська, франко-германська). При класичній моделі присяжні утворюють відокремлену від професійних суддів колегію і приймають рішення про винуватість чи невинуватість особи - вердикт. За континентальною моделлю присяжні (народні засідателі, шефени) виступають з тими ж правами, що й судді, визначають наявність у діях особи всіх елементів складу злочину.

Україна запровадила європейську модель суду, при якій обвинувачені у вчиненні злочинів, за які передбачено довічне позбавлення волі, отримали право клопотати про здійснення кримінального провадження щодо них судом присяжних у складі двох професійних суддів та трьох присяжних, склад яких формується Державною судовою адміністрацією за поданням місцевих рад.

Проте, за своїм внутрішнім змістом такий суд присяжних є частково «модернізованим» радянським інститутом «колегіального» відправлення правосуддя за участю народних засідателів – «квівал», які отримали таке прізвисько, тому що вони практично ніколи не голосували проти рішення професійного судді.

Порівнюючи суд присяжних, запроваджений в Україні, та суд присяжних в країнах зі спільною колегією (континентальна модель), можна зробити висновок, що в Україні запустили зменшену, «обрізану», перероблену й неякісну копію, яка створює видимість роботи та не виконує покладених на нього функцій. Так, у країнах, які використовують суди зі змішаною колегією тільки для розгляду найтяжчих кримінальних злочинів, а саме у Франції та Італії, народні засідателі чисельно переважають професійних суддів в достатній мірі. У Франції дев'ять народних засідателів засідають з трьома професійними суддями, а в Італії змішана колегія складається з одного або двох професійних суддів і шести народних засідателів. У Швеції суд з найбільш тяжких злочинів складається з одного судді професіонала і п'яти народних засідателів.

Чим менше число народних засідателів, тим більше суддя або судді професіонали здатні домінувати в ході наради, і тим менш представницький буде склад колегії за віком, статтю, національністю та соціально-економічним статусом. Для розгляду більш тяжких злочинів потрібен «плюралізм» думок і більш демократична і підтримана великим числом людей форма узаконення судового рішення, оскільки можливе більш суворе покарання. Тому запровадження в Україні суду присяжних зі спільною колегією у складі двох професійних суддів та трьох присяжних скоріше є імітацією участі народу у

здійсненні правосуддя, ніж спробою запровадити позитивний досвід європейських країн.

Отже, діюча система участі народу у здійсненні правосуддя не відповідає світовим та європейським критеріям. Повноцінний суд присяжних є одним із ефективних засобів дотримання принципів законності, справедливості, змагальності при здійсненні правосуддя в усьому світі.

Твердження про те, що чужий досвід не можна копіювати, досконально не вивчивши його, є безумовно вірним. Однак, я не можу погодитися із тим, що класична модель суду присяжних є чужою і неприйнятною для країн континентального типу правових систем, зокрема України. Тим паче, із проведенням судової реформи 1864 року на території Росії почав діяти суд присяжних з ознаками, притаманними саме класичній моделі цього інституту. Однак, в СРСР суд присяжних був визнаний «буржуазним судом» та був виключений із судочинства. Окрім цього, позитивний досвід класичної моделі суду присяжних має Австрія.

На мою думку, необхідно запровадити «справжній» суду присяжних, якому має бути характерне організаційне відділення колегії присяжних від професійного судді, де присяжні визначають доказаність діяння, винність підсудного і можливість засудження його з полегкістю, а судді ведуть засідання, вирішують юридичні питання, включаючи призначення покарання. Особливо це актуально з огляду на події, що нещодавно відбулися в Україні. На даному етапі довіра до влади, у тому числі судової, яка і в попередні роки була не високою, дуже підірвалася. Саме таке підвищення рівня участі народу у здійсненні правосуддя до максимального можливого стане одним з кроків для відновлення довіри до судової влади.

Подальше дослідження даної проблеми зумовлено необхідністю вдосконалення правового регулювання організації і діяльності суду присяжних в Україні, зокрема відбору присяжних, гарантії їх безпеки, можливості оскарження рішень.

*Верховська Вікторія Олександрівна
студентка 3 курсу ІПСК для МВС України
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ «ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ»

Сьогодні в праві України відбуваються дедалі часті та доленосні зміни в роботі як законодавчих норм, так і виконання цих норм. Не минули ці зміни і кримінального процесу. Так, 13 квітня 2012 року Україна, та й світ в цілому, побачили новий кримінально-процесуальний кодекс, який докорінно змінив уявлення про здійснення процесу та й взагалі, власне про застосування приписів, які там містяться. Одразу науковці та практики взялися освоювати цей «граніт». І, що є звичайним, безліч норм їм здалися незрозумілими, а подекуди й геть непотрібними, й такими що невідомо навіщо вони там є. Однак, нічого змінити вони не могли і тому взялися впровадити їх в життя.

Всі питання, пов'язані з повідомлення особи про підозру, є фактично новим інститутом в юридичній літературі та й на практиці, зокрема, також. І саме фактично повідомлення має певні недосконалості, точніше кажучи – законодавець не зміг передбачити усі нюанси, які виникають у правників в практичній діяльності. Саме тому, це питання є нині актуальним.

Отож, досудове розслідування злочинів здійснюється у формі досудового слідства, а кримінальних проступків – у формі дізнання (ст. 215 нового КПК). Строк досудового розслідування починається з моменту повідомлення особі про підозру (ст.

219 нового КПК), а за нормами чинного КПК – з моменту винесення постанови про порушення кримінальної справи (ст. 120, 104, 108).

Повідомлення про підозру обов'язково здійснюється у випадках: 1) затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення; 2) обрання до особи одного із запобіжних заходів; 3) наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення (ст. 276 нового КПК). Письмове повідомлення особи про підозру особи складає прокурор або слідчий за погодженням з прокурором та має містити відомості, які передбачені ст. 277 нового КПК. Обов'язок повідомити особу про підозру покладається на слідчого чи прокурора, виклавши відомості про зміст підозри, правову кваліфікацію кримінального правопорушення, фактичні обставини кримінального правопорушення, у скоєнні якого підозрюється особа, і це є результатом прийняття слідчим відповідного процесуального рішення. Таким чином, повідомлення про підозру – це процесуальне рішення, яке приймається прокурором або слідчим за погодженням з прокурором на підставі зібраних доказів у ході досудового провадження та у якому формулюється підозра (обвинувачення) конкретній особі у вчиненні кримінального правопорушення (правопорушень) до закінчення досудового розслідування.

Письмове повідомлення про підозру вручається в день його складення прокурором або слідчим, а у випадку неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений КПК для вручення повідомлень (шляхом виклику або приводу). Письмове повідомлення про підозру затриманій особі вручається не пізніше 24 годин з моменту її затримання. І саме на цьому етапі виникає безліч питань, таких як: як повідомити особу, якщо місце перебування не відомо? Чи можливо повідомлення залишити у родичів та чи буде це вважатися початком провадження? Якщо особу, щодо якої є наявні достатні докази щодо вчиненого кримінального правопорушення, але її неможливо знайти та навіть сповістити про необхідність з'явлення до слідчого згідно з положеннями КПК України?

Звичайно, наш законодавець передбачив можливі варіанти дій, але тільки деяких ситуацій. Відповідно до частин 1, 2 ст. 135 гл. 11 КПК України особа викликається до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду шляхом вручення повістки про виклик, надіслання її поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком, здійснення виклику по телефону або телеграмою. У разі тимчасової відсутності особи за місцем проживання, повістка для передачі їй вручається під розписку дорослому члену сім'ї особи чи іншій особі, яка з нею проживає, житлово-експлуатаційній організації за місцем проживання особи або адміністрації за місцем її роботи. Тобто аналізуванню ч. 2 вказаної статті надає нам право говорити про те, що повідомлення можливо здійснити і без самої особи, виконавши всі дії, передбаченою статтею. Однак, вже наступна стаття КПК України спростовує та унеможливує цю думку бути дійсною вказавши, що належним підтвердженням отримання особою повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом є підпис особи про отримання повістки, в тому числі на поштовому повідомленні, відеозапис вручення особі повістки, будь-які інші дані, які підтверджують факт вручення особі повістки про виклик або ознайомлення з її змістом.

Також, незрозумілим залишається той факт, навіщо вручати повідомлення родичам, на роботі і т.д., коли фактично від цього сторона обвинувачення, окрім процесуальної форми, не має? Значні перешкоди законному перебігу кримінального провадження створює і ст. 281 КПК України, яка передбачає можливість розшуку

підозрюваного, місцезнаходження якого невідоме. Проте не виключено, що можливе переховування від органів досудового розслідування особи, якій не було повідомлено про підозру, проте є певні дані, що свідчать про її причетність до вчинення злочину. Питання на предмет того, яким чином оголосити таку особу в розшук, залишається не вирішеним.

Отже, можна зробити певний висновок, що існує певна колізія у законодавстві. З одного боку сторона обвинувачення, маючи достатні докази не може фактично нічого робити без повідомлення особі про підозру у скоєному злочині, не може навіть оголосити таку особу у розшук, а з іншого боку – слідчий чи прокурор можуть передати це повідомлення через інших осіб, проте в такій ситуації це також не має значення. Так як же можна вирішити це питання? Мабуть таким чином. Змінити чи відредагувати ч. 1 ст. 278 та запропонувати її у такій формі: Письмове повідомлення про підозру вручається в день його складання слідчим або прокурором, а у разі неможливості такого вручення після виконання слідчим усіх можливих дій для виклику особи, після чого, вважаючи, що особа належним чином повідомлена про підозру та має статус підозрюваної, слідчий за згодою із прокурором має право зупинити досудове розслідування та оголосити особу в розшук. А вже після виявлення такої особи, слідчий повинен вручити останній повідомлення про підозру протягом 24 чотирьох годин. Саме після цих дій, на мою думку, у сторони обвинувачення буду більше шансів не гаяти час, та не знаходити незаконні способи продовження розслідування, а законним чином займатися продовженням розслідування провадження.

Роблячи підсумок, слід сказати, що законодавчі положення, які стосуються повідомлення про підозру, викликають дискусії в науці та в процесі правозастосування, а тому потребують більш точного, чіткого і логічного врегулювання. Тому будемо сподіватися, що законодавець це врахує та внесе відповідні зміни до нового КПК України.

Науковий керівник: доцент кафедри кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Фомін Сергій Борисович.

*Власюк Марина Миколаївна
Студентка 2 курсу ФА НУ «Одеська юридична академія»*

ПОНЯТТЯ ТА ПРАВОВА ПРИРОДА ХАБАРНИЦТВА

Держава здійснює свої зовнішні та внутрішні функції через органи державного управління, ефективна діяльність яких є запорукою забезпечення потреб громадянського суспільства. У зв'язку з цим велику суспільну небезпеку становлять злочини у сфері службової діяльності. Серед них хабарництво є однією з найбільш небезпечних форм корисливого зловживання владою чи службовим становищем. Хабарництво, особливо його кваліфіковані форми, підриває демократичні інститути нашої держави, їх авторитет, дезорганізує нормальну роботу органів влади і управління, дискредитує діяльність, негативно впливає на їх моральний стан і суспільство в цілому, загрожує процесам реформування економіки та становлення української державності.

Розслідування кримінальних справ про хабарництво має свою специфіку, і їх можна назвати одними з найскладніших з погляду доказування вини особи.

Поняття хабарництва поєднує три кримінально-караних діяння, які пов'язані між собою спільністю об'єкта злочину: одержання хабара, дача хабара, провокація хабара.

Відповідно до кримінального законодавства України одержання хабара передбачає отримання посадовими особами незаконної винагороди від хабародавця і виконання в його інтересах певних дій або невиконання тих, які він зобов'язаний був виконати, завдяки використанню свого службового становища.

Давання хабара передбачає передавання особисто або через посередників службовій особі матеріальних цінностей, права на майно, вчинення дій майнового характеру за здійснення або нездійснення дій в інтересах хабародавця чи третіх осіб із використанням влади або службового становища.

Під провокацією хабара розуміється підмовництво з метою викликати вчинення злочину іншою особою, а потім викрити її в цьому.

На відміну від багатьох інших видів злочинів, кримінальний механізм хабарництва має свої особливості, основна з яких полягає в тому, що суб'єктна система хабарництва складається з двох обов'язкових елементів — хабародавця і хабарника (службової особи), відносини між якими мають обоюбіно прихований, погоджувальний характер. Дана обставина значно звужує можливості виявлення хабарництва та його розслідування.

Злочинний механізм хабарництва та взаємодія елементів його криміналістичної характеристики — це дві загальні кримінальні ситуації. Перша з них охоплює механізм злочинної змови співучасників і передачу предмета хабара-підкупу. Друга ситуація — це механізм службових дій (бездіяльності) службової особи, яка вступила у змову з хабародавцем (безпосередньо або через посередника) у розрахунок на одержання хабара-винагороди.

Предметом давання і одержання хабара, в широкому розумінні, є будь-яка вигода майнового характеру, у тому числі і майнові права та обов'язки. Перш за все, це предмети матеріального світу, що мають майнову та споживчу вартість і, відповідно, товарно-грошову форму: гроші, облігації та інші цінні папери (наприклад, лотерейний квиток, на який випав виграш, путівка до санаторію та ін.), промислові й продовольчі товари. Предметом хабара можуть виступати і різні послуги матеріального характеру - безкоштовний ремонт квартири, будівництво дачі. Послуги, пільги, переваги, які не мають матеріального змісту (похвальна характеристика чи виступ у пресі, надання престижної роботи і т. ін.), не можуть визнаватися предметом хабара. Одержання такого характеру послуг, пільг чи переваг може розцінюватися як інша (некорислива) зацікавленість при зловживанні владою чи службовим становищем і за наявності підстав кваліфікуються за відповідною частиною ст. 364 КК України. Суди по кожній справі про хабарництво зобов'язані також з'ясовувати причини та умови, що сприяли вчиненню цих злочинів.

Хабарництво є неконтрольоване і невидиме, тому його можна прирівняти, скажімо, до крадіжки.

Протягом багатьох років проблема поширення корупції не втрачає своєї актуальності, однак принципових кроків, спрямованих на подолання цього явища не вживаються.

Проблема боротьби з таким негативним суспільним явищем, як хабарництво, є особливо важливою і вимагає посиленої уваги як з боку законодавців, так і працівників правоохоронних органів. Хабарництво підриває авторитет державного апарату, породжує уявлення стосовно можливості досягнення бажаного шляхом

підкупу службових (посадових) осіб. Для службових (посадових) осіб хабарництво є джерелом додаткового нетрудового доходу. В результаті грубо порушуються права і законні інтереси громадян, підриваються гарантії реалізації конституційних прав.

Врешті, небезпечність хабарництва полягає і в тому, що воно нерідко поєднується з іншими злочинами, зокрема, з привласненням, розтратою або заволодінням майна через зловживання службовим становищем, владою, службовим підробленням.

Отже, хабарництво за своєю сутністю є суспільно небезпечним явищем, яке не тільки шкодить правовому функціонуванню держави, а й підриває довіру громадян до органів влади. Звідси видно, що викорінення хабарництва, як явища, з владних структур неодмінно призведе до позитивних зрушень у досягненні і становленні громадянського суспільства.

Вовк Анна Юріївна

НЮУ імені Ярослава Мудрого

Полтавський юридичний інститут Студентка 2 курсу, 22 групи

НЕОБХІДНА ОБОРОНА ЯК ОБСТАВИНА, ЩО ВИКЛЮЧАЄ ЗЛОЧИННІСТЬ ДІЯННЯ

Нерідко в різних життєвих ситуаціях особи вимушені скоювати вчинки, що за своїми зовнішніми ознаками збігаються з тими чи іншими злочинними діяннями. Однак ці вчинки за своєю суттю не є суспільно небезпечними і визнаються правомірними та суспільно корисними. У науці кримінального права такі вчинки іменуються обставинами, що виключають суспільну небезпечність і протиправність або злочинність діяння. Під обставинами, що виключають злочинність діяння, слід розуміти передбачені Кримінальним кодексом (далі – КК) зовнішньо подібні зі злочинами соціально прийнятні та правомірні вчинки, які здійснені за певних умов і не визнаються злочинами у зв'язку з тим, що були спрямовані на захист правоохоронюваних інтересів особи, суспільства чи держави.

Загальні ознаки обставин, що виключають злочинність діяння є такими: діяння особи є вольовим; зовнішня подібність діяння до злочину; вони передбачені в КК України чи інших нормативних актах; соціально прийнятні вчинки; вони вчинюються за певних умов; вони не тягнуть кримінальної відповідальності.

Основний Закон України в ч. 3 ст. 27 встановлює, що кожна особа має право на необхідну оборону від суспільно небезпечного посягання. Ст. 36 КК визначає необхідну оборону, як обставину, що виключає злочинність діяння.

Згідно з ч. 1 ст. 36 КК необхідною обороною визнаються дії, вчинені з метою захисту охоронюваних законом прав та інтересів особи, яка захищається, або іншої особи, а також суспільних інтересів та інтересів держави від суспільно небезпечного посягання шляхом заподіяння тому, хто посягає, шкоди, необхідної і достатньої в даній обстановці для негайного відвернення чи припинення посягання, якщо при цьому не було допущено перевищення меж необхідної оборони.

Слід мати на увазі, що стан необхідної оборони виникає не лише в момент вчинення суспільно небезпечного посягання, а й у разі створення реальної загрози заподіяння шкоди. При з'ясуванні наявності такої загрози необхідно враховувати поведінку нападника, зокрема спрямованість умислу, інтенсивність і характер його дій, що дають особі, яка захищається, підстави сприймати загрозу як реальну. Перехід

використовуваних при нападі зброя або інших предметів від нападника до особи, яка захищається, не завжди свідчить про закінчення посягання.

Важливо зазначити, що право на необхідну оборону є абсолютним, тобто кожна особа має право вжити заходів оборони від суспільно небезпечного посягання незалежно від того, чи має вона можливість уникнути посягання або звернутись за допомогою до представників влади чи інших осіб.

Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 «Про судову практику у справах про необхідну оборону» дає наступні роз'яснення. При розгляді справ даної категорії суди повинні з'ясувати: чи виникала реальна загроза правоохоронюваним інтересам; характер небезпеки, що загрожувала особі, яка захищалася, та обставини, що могли вплинути на реальне співвідношення сил; чи мала особа, яка захищалася, реальну можливість ефективно відбити суспільно небезпечне посягання іншими засобами із заподіянням нападникові шкоди, необхідної і достатньої в конкретній обстановці для негайного відвернення чи припинення посягання; чи не було перевищено меж необхідної оборони (ч. 1, 3, 5 ст. 36 КК).

Суспільно небезпечне посягання на законні права, інтереси, життя і здоров'я людини, суспільні інтереси чи інтереси держави може викликати в особи, яка захищається, сильне душевне хвилювання. Якщо в такому стані вона не могла оцінювати відповідність заподіяної нею шкоди небезпечності посягання чи обстановці захисту, її дії слід розцінювати як необхідну оборону.

Шкода при необхідній обороні повинна заподіюватися лише тому, хто посягає, його правам та інтересам. Якщо посягаючих кілька, то особа, що обороняється, може заподіяти шкоду як одному, так і кожному з них. Якщо при необхідній обороні випадково заподіяно шкоду не причетній до нападу особі, відповідальність може настати залежно від наслідків за заподіяння шкоди через необережність.

Дії особи, яка захищається, визнаються правомірними лише у разі, якщо вони були вчинені протягом усього часу здійснення посягання. Тобто, захист визнається виправданим лише протягом часу існування стану необхідної оборони, що визначається тривалістю суспільно небезпечного посягання, що потребує свого негайного відвернення чи припинення. Тому заподіяння шкоди до виникнення такого стану визнається так званою «передчасною» обороною, відповідальність за яку настає на загальних підставах.

Нерідко, у випадку, коли посягання вже закінчене або припинене, має місце так звана «запізніла» оборона. Оцінка шкоди, заподіяної тому, хто посягає, в стані «запізнілої» оборони, залежить від того, усвідомлювала чи не усвідомлювала особа, яка захищається, що в застосуванні засобів захисту відпала необхідність. Якщо таке переконання було відсутнє, то слід вважати, що вона перебувала в стані необхідної оборони. Таким чином, якщо особа, що захищалася, добросовісно помилялася щодо кінцевого моменту посягання, вона визнається такою, що діяла у стані необхідної оборони, і тому заподіяння в такій ситуації тому, хто посягає, шкоди повинно визнаватися своєчасним.

Отже, необхідна оборона є передбаченою КК обставиною, що виключає злочинність діяння. Таке діяння повинно мати ряд ознак загальних (характерних і для інших обставин, що виключають злочинність діяння) так і характерні лише для неї ознаки, наведені вище.

Науковий керівник: зав. кафедрою публічного права, к.ю.н., доц. Лемешко Олександр Миколайович.

ПІДСТАВИ ТА УМОВИ СКОРОЧЕНОГО ПОРЯДКУ РОЗГЛЯДУ КРИМІНАЛЬНОЇ СПРАВИ

Реформування українського кримінального процесуального законодавства спрямоване на затвердження пріоритетних основ забезпечення прав і свобод людини та громадянина. Такий напрямок закріплений як в міжнародних документах зокрема в Європейській Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, так і в діючому законодавстві України – Конституції України, законах України, Кримінальному процесуальному кодексі України, тощо.

Кримінальний процесуальний закон поряд із загальним порядком судового провадження, передбачає й певні диференційовані провадження, зокрема, скорочену процедуру судового розгляду.

Зміни в законодавстві вказують на нагальну потребу застосування нових спрощених форм кримінального судочинства з метою ефективності здійснення правосуддя, що є одним з концептуальних питань нової правової реформи в Україні.

В Кримінально-процесуальному кодексі України, в редакції 1960 року, скорочений порядок судового розгляду кримінальної справи конкретизувався в ч.3 ст.299 КПК України, відповідно до якого суд вправі, якщо проти цього не заперечували учасники судового розгляду, визнати недоцільним дослідження доказів стосовно тих фактичних обставин справи та розміру цивільного позову, які ніким не оспорювалися. При цьому суд з'ясовував, чи правильно підсудний та інші учасники судового розгляду розуміли зміст цих обставин, чи не було сумнівів у добровільності та істинності їх позицій, а також роз'яснював їм, що у такому випадку вони будуть позбавлені права оспорювати ці обставини та розмір цивільного позову в апеляційному порядку.

Вказана норма КПК України (1960р.) вперше закріпила спрощену форму розгляду справи у судовому засіданні без дослідження доказів. Ціллю скороченого порядку судового розгляду є максимальне прискорення провадження по кримінальних справах невеликої та середньої тяжкості, за рахунок скорочення строків їх розгляду в судовому засіданні.

Практичне значення можливості розгляду даної категорії справ полягає в тому, що скорочений порядок судового розгляду сприяє швидкому та ефективному провадженню по кримінальній справі в короткий термін, при якому повинні враховуватися інтереси сторін, реалізовуватися і забезпечувати належним чином права учасників кримінального процесу. Введення скороченого порядку прийняття судового рішення сприяє практичній реалізації конституційного положення бути засудженим без затримки. Крім того, скорочений порядок кримінального судочинства сприяє зменшенню навантаження на суддів та веде до економії часу та коштів, витрачених на провадження у кримінальних справах.

Скорочений порядок судового розгляду кримінальних справ слід розглядати як одну з форм кримінального судочинства, яка призвана забезпечити новий якісний рівень розгляду кримінальних справ в суді першої інстанції. Проблема

якісної розробки процесуальної форми, перш за все передбачає наукову обґрунтованість встановленого законом порядку кримінального судочинства.

З прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України, 13 травня 2012 року, який набув чинності 19.11.2012 року, законодавець закріпив статтями 349, 381-382, 468-476 КПК України, можливість проведення скороченого судового розгляду у кримінальному провадженні.

Так, статтею 349 КПК України, в редакції 2012 року, передбачена можливість визнання недоцільним та не досліджувати при судовому розгляді докази, якщо підсудний визнає себе винним, не заперечує проти цього, і інші учасники судового провадження визнають можливим розглядати справу у скороченому порядку. Параграф 1 глави 30 Кримінального процесуального кодексу України (статті 381, 382), встановлює порядок розгляду кримінальних проступків у спрощеному провадженні. Статтею 381 КПК України визначено, що за клопотанням прокурора або слідчого, погодженого з прокурором, суд має право розглядати обвинувальний акт щодо вчинення кримінального проступку без проведення судового розгляду. Судове засідання проводиться за відсутності учасників судового провадження, якщо обвинувачений, що був представлений захисником, визнав себе винним, не оспорує встановлено досудовим розслідуванням обставини і згоден з розглядом обвинувального акту за його відсутності. Потерпілий повинен не заперечувати проти такого порядку розгляду справи. Глава 35 Кримінального процесуального кодексу України, визначає порядок кримінального провадження на підставі угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим; угоди між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості. Статтями 469 – 475 КПК України, порядок ініціювання та укладення угод, зміст угод про примирення та про визнання винуватості, наслідки укладення та затвердження угод, порядок судового провадження на підставі угод та ухвалення вироку, також наслідки невиконання угоди.

В новому Кримінальному процесуальному кодексі України було б більш доцільно передбачити окремий розділ, в якому зосередити процесуальні норми, що будуть узгоджені з основними положеннями судового розгляду – скороченого порядку, передбаченого ч.3 ст.349 КПК України: перелік випадків, коли скорочений розгляд не може бути застосований; порядок заявлення клопотань та допиту обвинуваченого; регламентування структури складення вироку, який постановлений при скороченому розгляді.

Детальне регламентування всіх питань пов'язаних із скороченим розглядом кримінального провадження, сприятиме судовому розгляду дасть підстави для вироблення ефективної системи розгляду у розумні строки, так як таке прискорення є одним із пріоритетних напрямків реформування сучасного кримінального судочинства.

Гальченко Ольга Русланівна

*Студентка III курсу ІПСК для МВС України Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОЧАТКУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЗА КПК УКРАЇНИ

Однією з найбільш важливих новел Кримінально-процесуального кодексу України (далі – КПК) є відмова від інституту порушення кримінальної справи.

Натомість було введено поняття «кримінального провадження». Автори нового КПК обґрунтували таку новелу тим, що таким чином громадяни матимуть змогу реалізувати своє право на захист одразу після надходження заяви чи повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення, оскільки кожна заява та повідомлення громадянина буде прийнято і стосовно них буде прийнято правоохоронними органами відповідне рішення. Однак на практиці під час досудового розслідування виникає низка питань під час застосування норм КПК на цьому етапі.

Відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК України (2012р) досудове розслідування – це стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР). Якщо до прийняття нового КПК відповідно до ч. 4,5 ст. 97 КПК (1960р) слідчий міг перевірити заяву чи повідомлення про вчинений злочин до порушення кримінальної справи шляхом отримання пояснень від громадян чи посадових осіб, отримання необхідних документів або проведення оперативно-розшукової діяльності в десятиденний термін, то, з прийняттям нового КПК, згідно положень ч. 3 ст. 214 проведення слідчих (розшукових) або негласних слідчих (розшукових) дій (окрім виявлення ознак кримінального правопорушення на морському чи річковому судні, що перебуває за межами України, внесення відомостей про які здійснюється до ЄРДР при першій можливості) до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань або без такого внесення не допускається і тягне відповідальність, встановлену законом.

Також, у невідкладних випадках, до внесення відомостей до ЄРДР, може проводитись огляд місця події. Внесення відомостей про його проведення здійснюється негайно після завершення огляду. Однак, на практиці трапляються випадки, коли інформація, викладена у заяві про вчинене кримінальне правопорушення не завжди містить у собі відомості про дійсно вчинене кримінальне правопорушення, які є достатніми для того щоб кваліфікувати подію як кримінальне правопорушення.

У зв'язку з цим постає питання як посадові особи, уповноважені на прийняття та реєстрацію заяв та повідомлень про кримінальне правопорушення, мають реагувати на них.

Відповідно до положень ч. 4 ст. 214 КПК України слідчий, прокурор, інша службова особа, уповноважена на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, не мають права відмовити в їх прийнятті та реєстрації. Також, згідно п.1 ч.1 с. 303 КПК, заявником на досудовому провадженні може бути оскаржена бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР після отримання заяви чи повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення.

З цих положень виникає низка питань: по-перше, як реагувати на таку заяву повинен слідчий, прокурор чи інша особа, уповноважена на прийняття таких заяв, якщо ця заява явно не містить ознак вчинення кримінального правопорушення? Вважаю, що в випадку, якщо такі заяви та повідомлення не містять відомостей про кримінальне правопорушення, то на них необхідно реагувати в порядку, передбаченому Законом України «Про звернення громадян», роз'яснити заявникові, куди йому необхідно звернутись із даною заявою для захисту його прав та інтересів і вирішення даного питання. Для цього в КПК необхідно внести відповідні доповнення, для того, щоб слідчий міг на законних підставах повернути заяву або не прийняти її. Також необхідно змінити формулювання останнього речення ч. 4 ст. 214 КПК і викласти його в такій редакції: «Відмова у прийнятті та реєстрації заяви чи

повідомлення, яка містить відомості про кримінальне правопорушення не допускається».

По-друге - виникає питання, чи в змозі буде слідчий за 24 годинний термін перевірити заяву на дійсність відомостей, що містяться в ній, прийняти правильне рішення та внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань під час добового чергування, коли слідчий повинен виконати велику кількість роботи, пов'язаної із цією перевіркою?

Натомість, до роботи слідчого додається велика за обсягом кількість заяв та повідомлень, що потребують розгляду, проведення перевірочних дій та прийняття рішення. Відсутність механізму фільтрування таких заяв та повідомлень негативно впливає на якість і кількість реально виконаної роботи (за той час і сили, що слідчий витратить на розгляд безпідставної заяви чи повідомлення про вчинений злочин, він міг провести досудове розслідування реально вчинених кримінальних правопорушень). В КПК не передбачається обов'язок слідчого, прокурора, іншої особи, уповноваженої на прийняття та реєстрацію заяв та повідомлень попередити заявника або потерпілого про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиве повідомлення за завідомо неправдиве повідомлення про злочин. Проте, у п. 1.4. Положення про порядок ведення ЄРДР, затверджений наказом Генерального прокурора України від 17.08.2012 р., вказано, що заява чи повідомлення про кримінальне правопорушення вважаються поданими з моменту попередження особи про кримінальну відповідальність (за винятком випадків, коли таке повідомлення неможливо зробити з об'єктивних причин). Це положення суперечить вимозі ст. 1 КПК України, в якій закріплено, що порядок кримінального провадження на території України визначається виключно кримінально-процесуальним законодавством України, яке складається з Конституції України, міжнародних договорів, ратифікованих ВРУ, КПК та інших законів України.

Отже, підсумовуючи викладене, необхідно зазначити, що норми КПК кодексу, що стосуються досудового розслідування потребують доповнення і узгодження з проблемами, які виникають на практиці під час їх реалізації.

Науковий керівник: доц. кафедри кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності, к.ю.н. Гриненко С. О.

*Геворкян Арміне Багішівна
Студентка 3 курсу, 2 групи,
факультету підготовки кадрів для
системи Пенсійного фонду України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ЩОДО ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗНАЧЕННЯ ЛІКАРСЬКОЇ ПОМИЛКИ

Злочини, які вчиняються у сфері медичного обслуговування населення, посягають на суспільні відносини, що забезпечують найважливішу соціальну цінність: життя та здоров'я людини. Характеризуючи суспільно небезпечні діяння, передбачені статтями 131, 132, 134, 138-145 Кримінального кодексу України, досить часто постає проблема тлумачення поняття «лікарська помилка», викликана насамперед законодавчою невизначеністю цього поняття.

Термін «лікарська помилка» вперше застосував видатний російський хірург М.І. Пирогов. У законодавстві України зазначений термін не вживається, тому дослідники визнають його суто медичним. Під час винесення рішення суд оперує такими поняттями, як «вина відсутня», «завдано матеріальної чи моральної шкоди», а між тим всі ці поняття формулюються суддею лише після встановлення наявності або відсутності лікарської помилки, що визначається судово-медичною експертизою.

При визначенні поняття лікарської помилки О.О. Прасов вважає, що її можна розглядати як в широкому, так і в вузькому розумінні: у широкому – це будуть як винні, так і невинні дії, а в вузькому – лише невинні дії медичних працівників. Розвиваючи ці погляди, пропонуємо виділяти два види лікарських помилок: сумлінні, які мають місце за відсутності вини особи, та несумлінні, викликані недбалим ставленням до професійних обов'язків. Це дозволяє відмежувати сумлінну лікарську помилку від так званого «професійного необережного злочину» - необережного діяння медичного працівника під час виконання професійних обов'язків, яке порушує законодавство, призводить або може призвести до істотної шкоди та за яке встановлена кримінальна відповідальність. Отже, сумлінна лікарська помилка відрізняється від злочину, вчиненого медичним працівником з необережною формою вини, тим, що при її допущенні у вчинюваному суспільно небезпечному діянні відсутня обов'язкова ознака суб'єктивної сторони: вина у формі необережності.

Варто відзначити, що саме поняття «лікарська помилка» етимологічно включає у себе лише таку категорію медичних працівників, як лікарі, у той час, як допущена вона може бути будь-яким медичним працівником. Тож при застосуванні її у юридичній теорії та правозастосовчій практиці варто використовувати термін «медична помилка».

На підставі викладеного вище вважаємо за доцільне запропонувати таке визначення сумлінної медичної помилки, а саме: «правомірні дії або бездіяльність медичного працівника, що спричинили шкоду здоров'ю пацієнта чи потягли за собою його смерть, і не могли бути цим працівником передбачені або усунуті».

Перед тим, як вирішувати питання про кримінальну відповідальність за медичні помилки, необхідно з'ясувати їх причини. Враховуючи думки різних науковців, пропонуємо виділити суб'єктивні та об'єктивні причини помилок. У разі трактування поняття медичної помилки як безвинного діяння, що не тягне за собою відповідальності, суб'єктивною причиною помилок стануть недоліки діагностування, не пов'язані з недбалістю лікаря. До лікарських же помилок з урахуванням об'єктивних причин, потрібно відносити ушкодження здоров'я або смерті пацієнтів унаслідок недостатнього забезпечення медичних закладів спеціальним обладнанням, лікарськими препаратами тощо.

За останні роки набула поширення практика підписання договорів між пацієнтом та лікувальним закладом, у яких описані непередбачувані негативні наслідки лікування. Підписавши такий договір, пацієнт фактично втрачає правовий захист, він погоджується на лікування, незважаючи на можливі наслідки. Тому вважаємо, що має бути прийнятий відповідний закон, який детально регулюватиме питання медичної помилки.

Таким чином, медичну помилку можна вважати одним із найбільш суперечливих понять, що вимагає свого тлумачення як в теоретичному, так й у практичному значенні. Перед притягненням медичного працівника до кримінальної відповідальності варто вирішити проблему правильної кваліфікації та визначити причини і умови вчинення діяння. Доцільним способом розв'язання проблем щодо

відповідальності за медичну помилку є прийняття спеціального закону та кодифікація існуючих нормативно-правових актів, що регулюють медичні правовідносини. Наукові розробки у цьому напрямку відіграють значну роль для розкриття змісту ознак складів злочинів, що вчиняються медичними працівниками.

Науковий керівник: к.ю.н., асистент кафедри кримінального права №2 Національного юридичного університету України ім. Ярослава Мудрого – Олійник П.В.

*Голембо Ірина Володимирівна
студентка 3 курсу, 2 групи
факультету підготовки кадрів для
системи Пенсійного фонду України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМИ НЕЗАКОННОЇ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ ОРГАНІВ АБО ТКАНИН ЛЮДИНИ

В українському суспільстві зростає розуміння значення цінності людини та її здоров'я. Право людини на життя і здоров'я є головним серед прав, що захищає держава, оскільки при втраті життя або здоров'я втрачають значення інші цінності. Одним із засобів їх охорони є трансплантація органів та тканин людини. Практика доводить, що можливості трансплантації породжують зловживання нею, торгівлю органами або тканинами, їх примусове вилучення, насильницьке донорство крові і навіть вбивство з метою трансплантації органів або тканин людини. Це підтверджує необхідність не тільки медично-правового та наукового забезпечення діяльності у сфері трансплантації органів або тканин людини та донорства крові, але й її кримінально-правової охорони, що в свою чергу обумовлює необхідність дослідження цієї проблеми наукою кримінального права.

В Україні кримінальна відповідальність за злочини, вчинені у вказаній сфері, передбачена, головним чином, ст.ст.143 и 144 Кримінального Кодексу України 2001 року (далі - КК). Встановлені даними статтями норми для кримінального законодавства є новелами. Однак норми кримінального законодавства, які закріплюють відповідальність за порушення права на донорство та трансплантацію, носять бланкетний характер, тобто містять вказівки на необхідність звернення до правових норм, що регламентують правовий режим реалізації цього права. А тому існуючі неузгодженості у сфері цивільно-правового, сімейного або медично-правового регулювання цих специфічних відносин впливають на рівень ефективності застосування кримінально-правових норм.

Взяття органів у живих людей пов'язане з принципами добровільності та безоплатності донорства, проте в наші дні дотримання даних норм поставлено під сумнів. Якщо звернутися до іноземного досвіду, то, наприклад, ст. 139 КК Латвії встановлює кримінальну відповідальність за: “незаконне вилучення тканин і органів живої чи мертвої людини з метою їх використання в медицині, вчинене медичним працівником”. Таким чином, кримінальну відповідальність у випадку незаконного вилучення фрагментів організму як від живого донора, так і від мертвого.

На території Російської Федерації діє Закон «Про трансплантацію органів і (або) тканин людини» від 22 грудня 1992 року, що забороняє будь-які форми торгівлі

органами людини. В даному випадку живим донором може бути тільки кровний родич. Медичні працівники не мають права брати участь в операції з трансплантації, якщо вони підозрюють, що органи були предметом торгової угоди.

У ст.143 ККУ України під трансплантацією розуміється спеціальний метод лікування, що полягає в пересадці реципієнту (особі для лікування якої застосовується трансплантація) органа або іншого анатомічного матеріалу, взятих у людини. Трансплантація здійснюється з порушенням встановленого законом порядку у разі недотримання таких умов: трансплантація будь-яких органів і тканин, крім тих, що дозволені до трансплантації МОЗ; проведення трансплантації закладами охорони здоров'я чи науковими установами, які не мають право її проводити; взяття органів і тканин у таких категорій живих осіб, як неповнолітні, недієздатні, ув'язнені, особи, які страждають на тяжкі психічні розлади, мають захворювання, що можуть передатися реципієнту або зашкодити його здоров'ю, особи, які раніше вже надали орган або частину органа для трансплантації; інше порушення встановленого порядку трансплантації.

Торгівля органами або тканинами людини означає укладання угод, що передбачають їх купівлю-продаж, у т.ч. зовнішньоторговельних. Згідно з законодавством України укладання таких угод є незаконним у всіх випадках, крім випадків купівлі-продажу кісткового мозку.

Відповідальними за порушення порядку трансплантації органів і тканини людини, а також за вилучення у людини її органів і тканин можуть бути лише лікарі. Співучасниками цих злочинів можуть бути будь-які осудні особи, що досягли 16 років.

Крім зазначених випадків, у кримінальному праві не зовсім чітко визначено кримінальну відповідальність за вилучення у померлої особи імплантованих при її житті штучних замінників органів або матеріалів замінників тканин, наприклад, кардіостимуляторів, замінників кісток або кісткової тканини. У такому випадку вилучені матеріали можуть бути використані з метою реімплантації в організм іншої особи. Потерпілими знову ж таки можуть виступати близькі родичі померлого.

Аналіз положень правових норм, закріплених у ст. 143 КК України, доводить відсутність правового регулювання широкого спектру суспільних відносин (тобто не включення певних суспільних відносин, пов'язаних із забезпеченням права на здоров'я, шляхом проведення трансплантації до змісту об'єкта даного злочину). Як наслідок, виникає ряд питань, пов'язаних з особою потерпілого у цьому злочині.

Науковий керівник: к.ю.н., асистент кафедри кримінального права №2 Національного юридичного університету України імені Ярослава Мудрого Олійник П.В.

Гончарук Крістіна Ігорівна

*Студентка 5 курсу Правознавство
М. Одеса Міжнародний гуманітарний університет*

НЕДІЙСТІВІСТЬ ПРАВочИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З КОРУПЦІЄЮ

Боротьба з корупцією здійснюється з метою забезпечення верховенства права, стабільності демократичних інститутів, дотримання права людини. При цьому

корупційні правочини визнаються континентальним і загальним правом як угоди, що порушують як інтереси суспільства в цілому, так і «громадську моральність»¹.

Метою цієї статті є розгляд питань щодо підстав та наслідків недійсності правочинів, пов'язаних з корупцією, визначення певних шляхів подальших наукових розробок в цьому напрямі, зокрема щодо ролі органів прокуратури України в реалізації такого способу усунення несприятливих майнових наслідків вчинення корупційних правопорушень.

Різні аспекти проблеми забезпечення нормативних засад боротьби з корупцією тією чи іншою мірою висвітлюють в працях українських дослідників Ю. Битяка, К. Волошиної, З. Гладун, І.Голосніченка, Є. Додіна, Л. Ковалю, В. Колпакова, О. Якуби та інші вчені.²

Слід наголосити, що прийняття в розвиток положень ст.8 Цивільної Конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією (далі – Конвенція) приписи ч.2 ст. 24 Закону «Про засади запобігання і протидії корупції», відповідно до яких правочин, вчинений внаслідок корупційного правопорушення, є нікчемним, з одного боку, є ширшими за відповідні положення Конвенції, адже охоплюють також односторонні правочини, проте з іншого боку, є дещо вузькими. Вузькими вони є тому, що за змістом ч.1 ст.8 Конвенції нікчемним має визнаватися будь який правочин, що передбачає корупцію, а не тільки укладений внаслідок корупційних дій договорів. Так, нормально не буде відповідати ознакам нікчемних правочинів договорів, за якими вчинення корупційного правопорушення доведене лише щодо стадії його виконання, а не укладання. Не можна також погодитися із відповідним формулюванням ч.2 ст. 24 Закону «Про засади запобігання і протидії корупції» щонайменше з 2 підстав: щодо нікчемності відповідного правочину в цілому та щодо правильності законодавчого рішення про нікчемність будь-яким чином пов'язаних з корупцією правочинів. Останнє питання є досить складним. З одного боку, ч.2 ст.8 Конвенції передбачає можливість кваліфікації пов'язаних з корупцією правочинів як оспорюваних, але для цього необхідним є відповідне рішення законодавця. Натомість в українському цивільному праві взагалі відсутній такий склад недійсного правочину, як «правочин пов'язаний з корупцією».

Для вирішення цього питання можна звернутися до матеріалів судової практики. Так, в абзаці 2 пункту 5 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними» зазначається, що вимога про встановлення нікчемності правочину підлягає

¹ Recommendation № R (2000) of the Committee of Ministers to Member states on codes of conduct for public officials [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.greco.coe.int>

² Комиссарова Е.Г. Корупция в аспекте отраслей частного права // Вестник Тюменского государственного университета. – 2010. – № 2. – С. 162-176

розгляду у разі наявності відповідного спору. Такий позов може пред'являтися окремо, без застосування наслідків недійсності нікчемного правочину. У цьому разі в резолютивній частині судового рішення суд вказує про нікчемність правочину або відмову в цьому. Разом з тим, враховуючи загально дозвільну, диспозитивну спрямованість правового регулювання цивільних відносин, а також зважаючи на міжнародний досвід, доцільно, на погляд, також належним чином у законодавчому порядку імпантувати положення ч.2 ст.8 Конвенції в національну правову систему. Зазначене, як вбачається, слід зробити шляхом доповнення ст. 228 ЦК України ч.4 також змісту: «4. Правочин, вчинений внаслідок комерційного підкупу представника однієї сторони другою стороною (її представником) у праввідносинах між юридичними особами приватного права, може бути визнаний недійсним за позовом потерпілої сторони».¹

При цьому слід мати на увазі, що прокурор не позбавлений права доводити перед судом, що такий правочин (вчинений внаслідок комерційного підкупу) є одночасно таким, що порушує публічний порядок чи навіть суперечить інтересам держави і суспільства, його моральним засадам.

Доцільно також внести зміни до ч.2 ст.24 Закону «Про засади запобігання і протидії корупції», зазнавши, що нікчемним є будь-який правочин, вчинений внаслідок корупційного правопорушення, якщо він порушує публічний порядок чи є таким, що суперечить інтересам держави і суспільства, його моральним засадам. Так, до перспективних напрямів наукових досліджень належать, зокрема, питання щодо наслідків нікчемності корупційних правочинів, які за своєю природою можуть бути визнані недійсними лише на майбутнє, а також щодо критеріїв віднесення саме пов'язаних з корупцією правочинів до таких, що порушують публічний порядок.

Втім, на основі положень, викладених у статті, на мій погляд, можна проводити подальші дослідження, формулювати пропозиції щодо вдосконалення законодавства України з питань протидії корупції та практики його застосування.

Список використаної літератури:

1. Recommendation № R (2000) of the Committee of Ministers to Member states on codes of conduct for public officials [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http:// www.greco.coe.int](http://www.greco.coe.int)
2. Комиссарова Е.Г. Корупция в аспекте отраслей частного права // Вестник Тюменского государственного университета. – 2010. – № 2. – С. 162-176
3. Хавронюк М.І. Науково-практичний коментар до Закону України «Про загальні запобігання і протидії корупції». – К., 2011. – С. 242.

¹ Хавронюк М.І. Науково-практичний коментар до Закону України «Про загальні запобігання і протидії корупції». – К., 2011. – С. 242.

ЩОДО ЮРИДИЧНИХ ЧИННИКІВ СОЦІАЛЬНОЇ ОБУМОВЛЕНОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗНИЩЕННЯ, ПОШКОДЖЕННЯ АБО ПРИХОВУВАННЯ ДОКУМЕНТІВ НАЦІОНАЛЬНОГО АРХІВНОГО ФОНДУ(СТ. 298¹ КК УКРАЇНИ)

З'ясування соціальної обумовленості кримінальної відповідальності за ті чи інші діяння дає можливість відповісти на питання, наскільки доцільною є конкретна заборона, чи відповідає конкретна кримінально-правова санкція суспільній небезпечності діяння за конкретно-історичних умов розвитку суспільства, а також певною мірою визначає можливі напрямки подальшого вдосконалення кримінального законодавства.

Незважаючи на те, що вивченню питань охорони й захисту культурної спадщини присвятили свої роботи досить великий перелік науковців, саме проблемам соціальної обумовленості кримінальної відповідальності за пошкодження, знищення документів Національного архівного фонду не приділялась належна увага, а тому вони потребують ґрунтовного дослідження. У подальшому розглянемо деякі юридичні чинники соціальної обумовленості.

У КК України в редакції від 5 квітня 2001 р. архівні документи Національного архівного фонду відносилися до «пам'яток історії і культури» (ст. 298). У теорії кримінального права зазначене поняття розкривалося як споруди, пам'ятні місця і предмети, пов'язані з історичними подіями в житті народу, розвитком суспільства і держави, твори матеріальної та духовної творчості, які становлять історичну, наукову, художню чи іншу культурну цінність. Спеціальними ознаками предмета цього злочину визначалися: по-перше, віднесення до складових культурної спадщини; по-друге, наявність історичної, культурної, археологічної, естетичної, етнографічної, мистецької чи наукової цінності; по-третє, проходження державної реєстрації та перебування під спеціальною охороною держави. З вищезазначеного можна зробити висновок, що таким поняттям охоплювалися і документи Національного архівного фонду.

8 червня 2000 р. був прийнятий Закон України «Про охорону культурної спадщини», який змінив Закон України «Про охорону і використання пам'яток історії та культури» від 13 липня 1978 р. У ч.2 ст. 2 Закону України «Про охорону культурної спадщини» від 8 червня 2000 р. дається вичерпний перелік об'єктів культурної спадщини, у якому відсутні документи Національного архівного фонду.

Беручи до уваги на таку суттєву трансформацію правової охорони об'єктів культурної спадщини, законодавцю було необхідно вносити відповідні зміни і до кримінального законодавства.

Це було реалізовано Законом України «Про охорону археологічної спадщини» від 18 березня 2004 р., яким була запропонована нова редакція ст.298 КК. Такі зміни винесли за межі предмета вказаного злочину документи Національного архівного фонду.

У 2007 році з метою посилення протидії незаконному обігу архівних документів було криміналізоване знищення, пошкодження або приховування документів Національного архівного фонду, що знайшло своє відображення в ст. 298¹ Кримінального кодексу України.

Зазначений злочин є суміжним з діянням, передбаченим ст. 298 КК України (незаконне проведення пошукових робіт на об'єкті археологічної спадщини, знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини), оскільки Національний архівний фонд України є складовою частиною вітчизняної і світової культурної спадщини та інформаційних ресурсів суспільства. Також він призначений для задоволення інформаційних потреб суспільства і держави, реалізації прав та законних інтересів кожної особиста перебуває під охороною держави.

Таким чином, встановлення кримінальної відповідальності за знищення, пошкодження або приховування документів Національного архівного фонду в самостійний склад злочину стало закономірним етапом розвитку правової політики України, яка спрямована на спільну реалізацію з іншими державами світу проектів збереження архівних фондів у різних країнах, та свідчить про позитивні зрушення в сфері охорони культурної спадщини в Україні.

*Науковий керівник: к.ю.н., асистентка кафедри кримінального права №2
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого К.М.Орбець*

*Гордиченко Руслана Сергіївна
студентка 3 курсу ІПСК для МВС України
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ДОКАЗИ І ДОКАЗУВАННЯ

В житті досить часто ми обмінюємося думками, відтворюємо певні ситуації, події, які були недавно або ж у далекому минулому. І у більшості випадків, для впевненості, переконаності у тому, що вони дійсно мали місце, а не є результатом чієїсь безмежної фантазії, не потребуємо ніяких підтверджень, достатньо однієї довіри. Однак, є виняткові обставини, за яких довіра або посідає другорядне місце, або не є характерною взагалі. Мова йде, зокрема, про встановлення винуватості чи невинуватості осіб, які підозрюються у вчиненні злочину (ів). В цьому разі, працівників міліції, прокуратури, суду та й, в першу чергу, самого підозрюваного цікавлять факти, адже, буває, у відповідь на пред'явлені звинувачення ставиться все одне й те ж питання: а докази є?

Згідно ч. 1 ст. 84 КПК доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому цим Кодексом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню. Що стосується властивостей доказів, то у теорії кримінального процесу висловлюються різні точки зору з приводу їх кількості, однак, на законодавчому рівні визнано чотири: належність, допустимість, достовірність і достатність.

Згідно ст. 85 КПК належними є докази, які прямо чи непрямо підтверджують існування чи відсутність обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, та інших обставин, які мають значення для кримінального провадження, а також достовірність чи недостовірність, можливість чи неможливість використання інших доказів.

Вирішення питання про належність доказів потребує з'ясування двох моментів:

1. чи входять факти, для встановлення яких вилучаються і досліджуються відповідні фактичні дані, в предмет доказування (основні, проміжні чи допоміжні факти);

2. чи спроможні фактичні дані, які являють собою зміст доказових матеріалів, з урахуванням їх інформаційного значення, встановлювати відповідні обставини предмета доказування.

Допустимість доказів означає, що:

1. фактичні дані як докази повинні бути отримані уповноваженим на те суб'єктом (особою, у провадженні якої перебуває кримінальна справа, яка здійснює перевірку заяви і повідомлення про злочин або виконує окреме доручення слідчого, а також органами оперативно-розшукової юрисдикції при виявленні злочинів);

2. фактичні дані повинні бути отримані з відомого, що перевіряється, і не забороненого законом джерела;

3. фактичні дані повинні бути отримані у встановленому законом порядку з дотриманням процесуальної форми, що гарантує захист прав і законних інтересів громадян;

4. фактичні дані і сам процес їхнього одержання повинні бути належним чином закріплені і засвідчені;

5. зібрані докази й інші матеріали кримінальної справи, загалом, дозволяють здійснити аналіз і перевірку достовірності і законності одержання фактичних даних.

На законодавчому ж рівні, згідно ч. 1 ст. 86 КПК доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому цим Кодексом.

Достовірність – це відповідність доказу дійсності.

І, нарешті, достатність – це властивість сукупності доказів; це обсяг доказів, який дозволяє прийняти правильне, законне і обґрунтоване рішення, проміжне або кінцеве.

Для успішного вирішення завдань кримінального судочинства орган дізнання, слідчий, прокурор, суд зобов'язані встановити, чи мала місце подія злочину, який саме злочин було вчинено, хто винний у його вчиненні, та інші обставини, що мають значення для законного та обґрунтованого вирішення справи, захисту прав і законних інтересів учасників процесу. Злочин для осіб, на яких законом покладено обов'язок розслідування і розгляду справи, завжди є подією минулого, яку вони повинні пізнати. Пізнання ж це досягається за допомогою найрізноманітніших даних, фрагментарних уривчастих свідчень, які відновлюють цілісну картину події, що відбулася, тобто відбувається встановлення обставин вчиненого злочину та осіб, які його вчинили. Одним словом, має місце обов'язок доказування, який передбачений у ст. 92 КПК. Процес доказування полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження (ч. 2 ст. 91 КПК) і, що важливо, дає можливість забезпечити пряме застосування закону для того, щоб кожен хто скоїв злочин був притягнутий до відповідальності і жоден невинуватий — не покараний (ст.2 КПКУ).

Підбиваючи підсумки, необхідно зазначити, що докази сприяють уникненню безпідставних звинувачень, а доказування - прийняттю законних і обґрунтованих процесуальних рішень, а це можливо лише тоді, коли вони ґрунтуються на перевірених та правильно оцінених відомостях, одержаних у відповідності до вимог кримінально-процесуального закону. Помилка суб'єкта доказування може привести до прийняття незаконних рішень, порушення прав і свобод громадян, покарання невинуватого або виправдання особи, яка вчинила злочин.

Науковий керівник: доцент кафедри кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Фомін Сергій Борисович.

*Гриник Олеся Анатоліївна
студентка 2 курсу факультету адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПЕРЕВИЩЕННЯ МЕЖ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ, В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

Через історичну призму часу актуальною була і залишається проблема формування в Україні демократичної, правової і соціальної держави. Розбудова в Україні соціальної держави в умовах правової євроінтеграції передбачає, що людина, її життя та здоров'я, честь і гідність визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю і їх захист є пріоритетним напрямом кримінально-правової політики української держави. В рамках цього постає питання про необхідність ефективного забезпечення правового регулювання перевищення меж необхідної оборони у кримінальному праві України, як гарантії захисту громадянами своїх конституційних прав та свобод на рівні міжнародних стандартів.

В теорії кримінального права не існує визначення поняття «межа необхідної оборони». Визначення цього поняття намагалися дати багато вчених, зокрема Ю.В. Баулін, який зазначав, що «межею необхідної оборони визнається спричинення посягаючому шкоди, яка відповідає небезпечності посягання або обстановці захисту».

Проаналізувавши кримінально-правові норми, що регулюють необхідну оборону, можна виділити наступні види її меж: 1) часові; 2) вчинення оборонних дій (заподіяння шкоди).

Часові межі необхідної оборони пов'язані із початком і закінченням права на необхідну оборону і залежать, відповідно, від початку і закінчення суспільно небезпечного посягання або реальної загрози його здійснення. Перевищення часових меж необхідної оборони тягне за собою відсутність права на необхідну оборону і, кримінальну відповідальність на загальних підставах.

Відповідно до ч. 3 ст. 36 КК України перевищенням меж необхідної оборони визнається умисне заподіяння тому, хто посягає, тяжкої шкоди, яка явно не відповідає небезпечності посягання або обстановці захисту. В той же час саме поняття «перевищення меж необхідної оборони» КК України не закріплює. В науці кримінального права існують різні визначення цього поняття. Так Н.Н. Паше-Озерський зазначає, що перевищення меж необхідної оборони полягає в тому, що особа, яка знаходиться у стані необхідної оборони, здійснює надмірний захист і в процесі оборони заподіює особі, що посягає, шкоду, яка не сумісна з характером і безпекою посягання та не виправдовує важливості охоронюваних інтересів. Більш просте визначення дає Ю.В. Баулін: «Перевищення меж необхідної оборони – це завідоме спричинення особі, що посягає, тяжкої шкоди (смерті або тяжких тілесних ушкоджень), яка явно неспіврозмірна з небезпечністю посягання чи явно не відповідає обстановці захисту».

Проаналізувавши ці визначення можна зробити висновок, що при оцінці перевищення меж необхідної оборони у нашому законодавстві та науці кримінального права сформульована концепція «заподіяння шкоди», яка полягає у тому, що правомірність необхідної оборони оцінюється судом в залежності від

тяжкості шкоди, яка заподіюється особі, що посягає, тобто, фактично суди першої інстанції оцінюють межі необхідної оборони з точки зору спричинення тому, хто посягає, тяжкої шкоди і якщо вона є, то дії особи, що захищається, практично завжди кваліфікуються як перевищення меж необхідної оборони.

Цікава позиція щодо необхідної оборони висвітлюється в кримінальному праві Англії, де передбачено, що необхідна оборона здійснюється шляхом застосування особою розумної фізичної сили для захисту себе, іншої особи та майна.

Саме така концепція оцінки «оборонних дій» повинна бути закріплена в українському законодавстві. Тобто, вирішуючи питання про необхідну оборону та про наявність перевищення меж необхідної оборони, суди повинні оцінювати оборонні дії особи, які мають бути необхідними і достатніми для негайного відвернення чи припинення посягання, а не завдання шкоди, яке повинно розглядатися лише як наслідок таких дій, який може як виникнути, так і не виникнути.

При оцінці вчинення оборонних дій особи, що захищається, суди повинні враховувати їх відповідність суспільній небезпечності посягання та обстановці захисту. Також, відповідно до постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про необхідну оборону», суди повинні враховувати не лише відповідність чи невідповідність знярядь захисту і нападу, а й характер небезпеки, що загрожувала особі, яка захищалася, та обставини, що могли вплинути на реальне співвідношення сил, зокрема: місце і час нападу, його раптовість, неготовність до його відбиття, кількість нападників і тих, хто захищався, їхні фізичні дані (вік, стать, стан здоров'я) та інші обставини.

Також потрібно зазначити про доцільність закріплення у кримінальному законодавстві за перевищення меж необхідної оборони концепції оцінки «оборонних дій», за якою суд повинен оцінювати виключно оборонні дії особи, що захищається, які мають бути необхідними і достатніми для негайного відвернення чи припинення посягання, а не завдання шкоди, яке повинно розглядатися лише як наслідок таких дій, що може як виникнути, так і не виникнути. На основі цього науковцями пропонується внести відповідні зміни до Кримінального Кодексу України. Визначення концепції оцінки «оборонних дій» за перевищення меж необхідної оборони допоможе уникнути обвинувальної настанови слідчих та суддів для того, хто обороняється, і стане кроком вперед у напрямі розширення конституційного права особи на захист свого життя і здоров'я, прав і свобод, власності від протиправних посягань.

Губко Вікторія Вадимівна

студентка 2 курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБАЦІЯ ЯК ГУМАНІЗОВАНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПОКАРАННЯ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Невідворотні процеси трансформації, що досі тривають в Україні, зачіпають усі сфери життєдіяльності. Ці зміни значною мірою впливають на криміногенну обстановку, яка окреслює причини і умови злочинності, зокрема серед неповнолітніх.

Останнім часом знижується авторитет державної влади та соціальних інститутів, що сприяє зникненню почуття відповідальності у підростаючого покоління, генерує екстремізм і агресивність з їх боку. Крах ідеалів, які

пропонувалися молоді як щось непорушне, загострює природний юнацький нігілізм. Бездуховність і споживчо - егоїстичне ставлення до життя породжують апатію, байдужість до себе та інших, що загрожує втратою морального і духовного здоров'я нації. Тим більше, зараз відбувається свого роду вибух соціальних відхилень серед підлітків і молоді, що характеризується різким збільшенням числа протиправних діянь як і у формі пасивного неприйняття дійсності (алкоголізм, наркоманія, безпритульність, суїцид), так і у вигляді скоєння різних злочинів. Постійна нестача державних ресурсів зумовила появу дефіциту соціальної інфраструктури та соціального забезпечення для надання допомоги збіднілим родинам та дітям із тих сімей. Такі обставини мають серйозні наслідки: діти вимушені стикатися з бідністю, домашнім насильством, бездоглядністю, що обумовлюють правопорушення та інші відхилення у поведінці неповнолітніх.

Сьогодні, до неповнолітніх, визнаних винними у вчиненні злочину за ст. 98 Кримінального кодексу України, судом можуть бути застосовні такі види покарань як: штраф, громадські та виправні роботи, арешт, позбавлення волі на певний строк.

Я вважаю за необхідне гуманізувати кримінальні покарання щодо дітей, які вчинили злочин. Адже, зорема, неповнолітні, які засуджені до покарання у вигляді позбавлення волі, відбувають його у спеціальних виховних установах, де умови не зовсім сприяють виправленню засуджених. А саме: відірваність від дому та сім'ї, негативний вплив інших осіб, які перебувають у таких місцях, несприятливі умови, відсутність процесу навчання та виховання, що сприяє соціалізації та підвищення рівня освіти особи, ізоляція від соціуму, обмеження в реалізації власних потреб, примусовий спосіб життя. Всі ці фактори не несуть позитивної ролі для запобігання вчинення нових злочинів. Ізоляція має застосовуватися тільки у випадках стійкої асоціальної спрямованості особи, коли ця міра покарання є чи не єдиним способом вберегти суспільство від нового злочину. Діти, які відбули покарання - "відірвані від світу", бо нерозуміння до них з боку суспільства тисне на ще не сформовану психіку. І наслідком подібних ситуацій є те, що вони не стають на шлях виправлення, а навпаки продовжують скоювати різні протиправні діяння. Пропоную розширити коло альтернативних (відновних, реабілітаційних) примусових заходів виховного характеру до дітей. Тому питання запровадження ювенальної юстиції та відновного правосуддя для України є дуже актуальним, оскільки стан підліткової злочинності в державі викликає глибоку занепокоєність та зумовлює необхідність пошуку нових засобів її попередження. Профілактика делінквентної поведінки та ресоціалізація неповнолітніх правопорушників і злочинців потребує твого нагального вирішення.

Поняття «ювенальна юстиція» походить від латинського «juvenalis» юнацький та «justitia» правосуддя. Ювенальна юстиція включає в себе профілактику підліткової злочинності та соціально-психологічну реабілітацію неповнолітніх, які вчинили злочин (у тому числі засуджених, які відбувають покарання в місцях позбавлення волі), так і неповнолітніх жертв злочинів. Ювенальна юстиція ставить за мету перехід від карального до виховного, відновного правосуддя щодо дитини. Це означає, що за крадіжку цінної речі 14-річний підліток не буде ув'язненим на 3 роки і навіть не отримає умовного терміну, а по відношенню до нього буде застосована система виховних, відновних методик.

Одним з найосновніших завдань ювенальної юстиції стосовно реінтеграції неповнолітніх, є саме впровадження інституту пробації, як одного з механізмів впливу на дітей, які не становлять значної загрози суспільству. Пробація (probation) в перекладі з англійської означає випробування (тестування) поведінки особи за певних

умов. У юридичній літературі пробація розуміється як: вид покарання, форма умовного засудження, концепція асоціальної роботи з правопорушниками, специфічний процес виконання альтернативних покарань, вид звільнення від покарання. Кожне з цих значень розкриває суть і ознаки пробації як кримінально-правового явища. Але в загальному вигляді пробація - це комплекс заходів, що полягає в передачі особи, визнаної судом винною у скоєнні злочину, без застосування до неї санкції у виді позбавлення волі на певний строк, під нагляд відповідних служб на термін та на умовах, визначених судом.

Розвиток суспільства на гуманістичних засадах спонукав до появи альтернативних до ув'язнення форм покарання. І тому переваги покарання типу пробації над позбавленням волі очевидні, бо перебування у відкритому середовищі створює належні умови для ресоціалізації та подальшої соціалізації підлітків, а позбавлення волі не є найкращим засобом боротьби з злочинністю. Застосування позбавлення волі є свого роду бумерангом, який, будучи спрямований на злочинця, негативно відбивається на самому суспільстві. Сприйняття своїх вчинків як відхилення від норми, можливість самому виправити те, що сталося, щиросердне бажання ніколи не повторювати подібної ситуації – головний урок, який має винести підліток після застосування правосуддям міри покарання. Тут з'являється можливість відновити права жертви злочину й уберегти від соціальної деградації підростаючого члена суспільства. Отже, введення інституту пробації не лише сприятиме гуманізації системи виконання покарань, а й дозволить більш диференційовано підійти до кожної конкретної справи, реалізувати на практиці принцип індивідуалізації кримінальної відповідальності.

Журавльова Ірина Олександрівна
*студентка 3 курсу ІПКОП
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗЛОЧИНИ ВЧИНЕНІ В СТАНІ АЛКОГОЛЬНОГО СП'ЯНІННЯ

Для дослідження такого елемента складу злочину, як суб'єкт в сучасному кримінальному праві не аби яке практичне й теоретичне значення має дослідження питання кримінальної відповідальності осіб, які вчинили злочин у стані алкогольного сп'яніння. Нестабільність соціально-економічних та політичних процесів на сучасному етапі демократизації українського суспільства призвели до збільшення проявів девіантної поведінки громадян – пияцтва і зростання на цьому ґрунті злочинів.

Відповідно до статті 21 Кримінального Кодексу України: «Особа, яка вчинила злочин у стані сп'яніння внаслідок вживання алкоголю, наркотичних засобів або інших одурманюючих речовин, підлягає кримінальній відповідальності». Також, п. 13 ч. 1 ст. 67 ККУ закріплює, що злочини, вчинені у стані сп'яніння вважається обставиною, яка обтяжує покарання, хоча суд вправі не визнавати її такою.

Серед різноманітних видів антигромадської поведінки найбільш розповсюдженим і найбільш «живучим» є пияцтво, що виражається в зловживанні спиртними напоями, які, як правило, закінчуються хворобливим станом — алкоголізмом. Численні наукові праці, криміналістичні і соціологічні дослідження на різних етапах розвитку нашої держави присвячені цьому соціально негативному явищу. Ці проблеми детально вивчали такі вчені як, Б.С. Бейсенов, А.Р. Габіані, Н.Г.

Іванов, О.О. Кістяківський, М.С. Таганцев та інші. Але залишаються деякі питання щодо яких вчені не дійшли єдиної думки, наприклад, це позиції про осудність особи, яка вчинила злочин у стані алкогольного сп'яніння, значення стану сп'яніння у кримінальному законодавстві. Метою даної роботи є дослідження різних позицій щодо вищезазначеної проблеми.

Нормативного визначення поняття «алкогольне сп'яніння» немає. Загалом в науковій доктрині вживається таке визначення: алкогольне сп'яніння – це стан людини, який виникає внаслідок вживання надмірного вживання алкогольних напоїв (алкогольної інтоксикації), що призводить до фізіологічних, психічних, вегетативних і неврологічних розладів.

Ступінь алкогольного сп'яніння при вчиненні злочинів буває різним. Через це на стадії досудового розслідування чи судового розгляду кримінальної справи деякі особи, що вчинили злочини в стані алкогольного сп'яніння, посилаються на те, що вони не пам'ятають моменту вчинення злочину, не усвідомлювали на момент учинення злочину характеру своїх дій. У зв'язку з цим виникає питання про осудність або неосудність особи, яка вчинила злочин.

Ще А.Б. Сахаров зазначав, що стан сп'яніння часто межує, а інколи й зливається з неосудністю. І.М. Тверда стверджує, що особи, які вчинили злочини в стані сильного сп'яніння, не можуть бути визнані осудними, оскільки тут присутній і медичний, і юридичний критерії неосудності, тобто, такі особи повинні звільнитися від кримінальної відповідальності. Але вона також зауважує, що визнання таких осіб неосудними в подальшому сприяло б зростанню злочинів, що вчинюються в такому стані, через почуття безкарності.

На противагу цим позиціям існує погляд А.А. Габіані зазначав, що суб'єкт злочину, навіть знаходячись в глибокому сп'янінні, все ж таки зберігає певну здатність керувати своїми вчинками. Лише в окремих випадках особи в глибокому сп'янінні втрачають її і не можуть усвідомлювати свої дії. Таким чином, він все ж таки визнав, що в більшості випадків особи, що вчиняють злочини навіть у важкому ступені сп'яніння, є осудними, а отже підлягають кримінальній відповідальності. Також пропонував звільнити від кримінальної відповідальності осіб, які: насильницьким способом або шляхом обману були доведені до стану сильного сп'яніння і в цьому стані вчинили злочин; через свою необізнаність або з яких-небудь інших причин у момент вживання алкоголю не передбачали і не мали можливості передбачати настання стану сильного сп'яніння; через відсутність волі не могли опиратися бажанню спожити алкоголь.

Я.М. Калашник також підтримує позицію того, що особа в даному стані є осудною і притягнення до кримінальної відповідальності в таких випадках цілком правильно обумовлюється тим, що людина, напиваючись, знає, що в результаті сильного сп'яніння вона може втратити контроль над своїми діями і вчинення злочину особою зумовлюється діянням, яке мало місце ще до того, коли особа втратила здатність керувати своїми діями. Зовсім категоричною є думка В.М. Флоря який вважав, що не можна виправдовувати та ставити тих хто вчиняє злочини в стані алкогольного сп'яніння поряд з тими, хто вчиняє злочин у тверезому стані, оскільки сам стан сп'яніння є антисуспільним явищем.

На мою думку, у випадку, якщо особа знаходиться у стані фізіологічного алкогольного сп'яніння питання про її осудність та відповідальність відсутня, оскільки осудність в даному разі є очевидною. Але також слід враховувати ті випадки, коли сп'яніння настає в наслідок примусу, тобто проти волі особи. Тоді, як

показує практика, при відсутності вини в діях особи може мати місце звільнення від кримінальної відповідальності, або, як зазначає Пленум Верховного Суду України у Постанові від 11.10.1985 № 7 «Про практику застосування судами України законодавства, спрямованого на подолання пияцтва і алкоголізму, викоренення самогоніваріння» у пункті 3, суд може не визнати обставину алкогольного сп'яніння як таку, що обтяжує відповідальність з врахуванням особливих умов, за яких винний опинився в такому стані (наприклад, при доведенні неповнолітнього дорослою особою до стану сп'яніння).

Отже, можна зробити висновок, що поширення вчинення злочинів у стані алкогольного сп'яніння є великою загрозою для нашого суспільства. Зловживання алкоголем може негативно впливати на розвиток і становлення свідомості молоді та дітей. Саме тому, на мою думку, законодавець категорично та безальтернативно налаштований щодо питання відповідальності осіб, що вчинили злочин у стані алкогольного сп'яніння і не тільки закріпив це правило у ст. 21 ККУ України, а й визнав алкогольне сп'яніння таким, що обтяжує покарання за вчинення злочину. Така позиція має принципово важливе значення для профілактики і запобігання злочинам, які вчиняються у стані алкогольного сп'яніння. Але також доцільним було б закріпити у кримінальному законодавстві норму, яка б регламентувала питання щодо врахування причин сп'яніння та його ступеня при призначенні покарання.

***Зьолко Ірина Миколаївна**
студентка 2 курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ГІПНОЗ ЯК ФЕНОМЕН ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

З моменту появи і протягом всієї історії існування гіпнозу завжди викликав до себе вкрай суперечливе ставлення. З одного боку, він виступав як мирний психотерапевтичний засіб, що сприяє зціленню душевних, фізичних і психосоматичних захворювань, з іншого - приховував у собі загрозу практично необмеженої влади гіпнотизера, яка могла бути використана в протиправних цілях.

В останні роки засоби масової інформації повідомляють про випадки вчинення злочинів під впливом «гіпнотичного навіювання». Можна було б ці висловлювання розцінювати як природне прагнення журналістів до сенсаційних матеріалів, проте дана тема починає досліджуватись і в сучасній юридичній літературі, хоча історія питання має більш ніж вікову давнину.

Явищу гіпнозу свого часу присвятили свої праці такі вчені, як В.М.Бехтерев, І.П. Павлов, Жан Мартен Шарко, Джеймс Брейд, Милтон Еріксон, Гіполіт Бернгайм, Зигмунд Фрейд, Франц Антон Месмер та ін.

Із сучасників проблеми гіпнозу більшою чи меншою мірою досліджували Л.П. Гримак, Л.В. Сердюк, Р.Д. Шарапов, М.С. Шойфет, Брюс Голдберг, Жан Годен, В.Б. Шапарь, В.К. Маршавський.

У Кримінальному кодексі України мова йде про два види прояву психічного насильства: погроза і примус. Однак термін «гіпноз» у Кодексі не вживається, у той час як терміни «погроза» і «примус» можна зустріти безпосередньо в ряді норм. Разом з тим у кримінальному законодавстві ми не знайдемо роз'яснення цих понять, навіть у ст.40, в якій йдеться про фізичний та психічний примус.

Що стосується поняття гіпнозу, то варто підкреслити, що питання щодо його змісту продовжує залишатися проблемним. У результаті неоднозначного розуміння і трактування зазначеного терміну при визначенні характеру і ступеню небезпеки гіпнозу, зустрічається різна кваліфікація дій в слідчій та судовій практиці. Сьогодні у кримінально-правовій науці проблема гіпнозу є однією із недостатньо вивчених.

Якщо звернутись до доктринальних тлумачень поняття гіпнозу, можна зустріти досить різноманітні визначення. Дослідник В.Б. Шапарь визначає його як техніку впливу на індивіда шляхом концентрації його уваги з метою звужити поле свідомості і підкорити його впливу, контролю зовнішнього агента - гіпнотизера, навіювання якого загіпнотизований виконуватиме. Р.Д. Шарапов визначив гіпноз як умисне неправомірне доведення людини до безпорадного стану поза її волею шляхом інформаційного впливу на її психіку.

Гіпноз може застосовуватись для вчинення різноманітних злочинів. Він широко застосовується при схиланні, залученні та підготовці осіб до вчинення злочинів терористичної спрямованості, а також у діяльності деструктивних релігійних організацій. Проте найпоширенішими злочинами, вчиненими із застосуванням гіпнозу як способу, є злочини проти власності. І. Турчина зазначає, що гіпноз може бути застосований як з метою примусу особи, яка знаходиться під гіпнотичним впливом, до вчинення суспіль-небезпечного діяння так і з метою «безпосереднього скоєння злочину, коли за допомогою гіпнозу унеможлиблюється опір потерпілого».

Сьогодні досить гостро стоїть питання щодо можливості відповідальності особи, яка вчинила злочин під гіпнотичним впливом. Деякі вчені-психологи, зокрема Т.І. Ахмедов, М.Є. Жидко, Л.Шертюк на підставі проведених клінічних досліджень висловлюють думку, що дії пацієнта, зануреного у стан гіпнотичного сну, не є автоматичними і він не виявляє повну покірність гіпнотизеру. Не можна навіть у випадку глибокого трансу змусити людину вчинити те, що не узгоджується з її світоглядом, цінностями і особистими настановами.

Інша група вчених (Л.Грибак, В.Кандиба) дотримується діаметрально протилежної позиції і доводить можливість вчинення злочинів під гіпнотичним впливом.

Отже, гіпноз, як спосіб вчинення злочину, є досить складним явищем і у теорії і на практиці. В кожному випадку його застосування всупереч волі особи, питання правової оцінки впливу гіпнозу залежить від індивідуальних особливостей загіпнотизованого і здатностей гіпнотизера.

Незважаючи на небезпеку, яку становить для суспільства «кримінальний гіпнотизер», в більшості випадків він уникає кримінальної відповідальності, так як злочини, вчинені із застосуванням гіпнозу, характеризуються високою латентністю. Жертви гіпнотизерів, як правило, не звертаються в правоохоронні органи, побоюючись зіпсувати свою репутацію. Не виключено, що деякі жертви не звертаються до правоохоронних органів внаслідок відсутності спогадів через постгіпнотичну амнезію.

Для ефективнішої боротьби зі злочинами, вчиненими із застосуванням гіпнозу, доцільно було б створити в органах МВС групи фахівців, до яких входили б слідчі, що володіють знаннями не тільки у галузі юриспруденції, а й психології, зокрема гіпнології. До групи також повинні входити експерти, компетентні в питаннях психологічного впливу. Саме вони допоможуть зібрати доказову базу, що підтверджує (спростовує) застосування методів гіпнозугестії до жертв злочину.

Визнання працівниками правоохоронних і судових органів гіпнозу як способу вчинення злочину, виключення консервативних думок щодо псевдонауковості гіпнозу і, відповідно, неможливості його використання в протиправних цілях позитивно вплине на попередження злочинності. Ретельне вивчення не лише всіх обставин злочину, вчиненого із застосуванням гіпнозу, але і психофізіологічних особливостей загіпнотизованої особи призведе до адекватної кваліфікації такого злочинного діяння.

*Капран Анна Андріївна
студентка 4 курсу ПЮІ
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ДО ПИТАННЯ ПРО МІСЦЕ ПРОКУРАТУРИ В СИСТЕМІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Питання місця органів прокуратури в системі органів державної влади завжди було одним із найбільш дискусійних питань за всю історію України. Сьогодні це питання актуалізується тим, що за останній рік були прийняті і набули чинності кілька важливих нормативно правових актів, серед яких – новий Кримінальний процесуальний кодекс України, Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», змінений Закон України «Про прокуратуру».

Безперечно, заміна застарілих нормативно-правового акта є однозначним кроком вперед до побудови правової держави, проте, дослідження окремих питань на доктринальному рівні може дати краще розуміння сутності змін в законодавстві.

Зазначеними нормативно-правовими актами значним чином змінилися повноваження органів прокуратури, а також передбачаються зміни до функцій прокуратури, що обумовлює необхідність цього дослідження.

Дослідженням місця прокуратури в системі органів державної влади займалися такі науковці як І.Є. Марочкін, І. В. Озерський, В. Сухонос, В.К. Звирбуль, В. І. Точилівський та ін.

Проблеми становлення прокуратури досить інтенсивно обговорювались ще з середини 80-х років ХХ ст. Гостра дискусія точилася щодо місця й ролі прокуратури в системі державної влади. Висловлювались різні думки, зокрема: (а) прокуратура повинна бути визначена у складі судової влади, (б) прокурорський нагляд є самостійним видом державної діяльності, так званою «четвертою владою», (в) прокуратура слугує законодавчій владі, є її уповноваженим органом, отже, її місце в системі законодавчої влади. Прийняття Основного Закону України, як виявилось, не зняло напруги в дебатах щодо цього питання та стосовно функціональної спрямованості прокуратури.

Особливу роль у цій дискусії слід відвести Раді Європи і її рекомендаціям, що спричинило виникнення дискусії серед науковців і практиків. Як вбачається, деякі з тих, хто вважав переконливими доводи ПАРЄ, почали позиціонувати прокуратуру в системі судової влади. Не залишилась осторонь цих питань і Генеральна прокуратура України, яка у власному проекті Закону «Про внесення змін до Конституції України» наголошує, що прокуратура становить єдину незалежну систему органів судової влади.

При визначенні місця прокуратури в механізмі органів державної влади України, слід враховувати наступне: самостійні і незалежні одна від одної законодавча, виконавча і судова гілки державної влади здатні здійснювати взаємний контроль; прокуратура України здійснює самостійний вид державної діяльності, який не дає можливості включити її до системи жодної з гілок влади; прокуратура є єдиною централізованою системою, яка здійснює покладені на неї функції автономно; прокуратура є суттєвим і необхідним елементом системи «стримувань і противаг» механізму, що сприяє взаємодії поділених гілок єдиної державної влади; підпорядкування прокуратури законодавчій, виконавчій або судовій владі може зруйнувати систему «стримувань і противаг», яка склалася у державі; прокуратура — це поки єдиний надійно працюючий елемент системи поділу і взаємодії гілок влади, який забезпечує стримування окремих гілок влади від прийняття незаконних актів та здійснення протиправних дій; прокуратура України, відповідно до чинного законодавства, не може більше визначатись як спеціальний контрольний орган законодавчої влади. Новою Конституцією Верховна Рада України не наділена функцією контролю за додержанням законів, змінений порядок призначення і звільнення Генерального прокурора України; жоден з наявних державних органів не може взяти на себе наглядову функцію прокуратури за додержанням і застосуванням законів учасниками суспільних відносин.

Аналізуючи місце і роль прокуратури та її правовий статус в Україні, слід відзначити, що виходячи із правового статусу прокуратури України, а також враховуючи, що принцип поділу влади на законодавчу, виконавчу і судову не позбавлений умовності, то цілком логічним буде висновок, що на сьогоднішній день прокуратура України не відноситься ні однієї із гілок української влади. Важливо зазначити, лише те, що вона за своєю державно-правовою природою виступає самостійним державним органом у механізмі державної влади, покликаний здійснювати визначені законодавством притаманні їй функції. Тому, якщо при дослідженні можливість віднесення органів прокуратури до трьох існуючих гілок влади не буде знайдена, то прокуратуру слід відносити до окремої системи органів державної влади.

Отже, природа діяльності органів прокуратури зумовлює їх функціонування як окремої системи органів державної влади, які організаційно не належать до жодної з гілок влади, передбачених Конституцією України. Мабуть, саме тому такий підхід знайшов відображення у тексті Конституції України, оскільки прокуратура України у державному механізмі виконує особливу, притаманну тільки їй функцію і ані за своїм походженням, ані за характером повноважень не належить до структури інших гілок влади. Зі змісту Конституції України випливає, що прокуратура не належить ні до законодавчої, ні до виконавчої, ні до судової гілок влади.

ВІДМЕЖУВАННЯ ВБИВСТВА ЧЕРЕЗ НЕОБЕРЕЖНІСТЬ ВІД НАНЕСЕННЯ ТЯЖКИХ ТІЛЕСНИХ УШКОДЖЕННЯ, ЯКІ ПРИЗВЕЛИ ДО СМЕРТІ ПОТЕРПІЛОГО

Конституція України у ст. 3 проголосила життя, здоров'я, честь і гідність людини найвищою соціальною цінністю. На охороні цієї цінності стоїть кримінальне право, яке передбачає найсуворішу – кримінальну відповідальність у вигляді позбавлення волі за неправомірне посягання на такі цінності. В цій роботі розглядається відмінність між такими злочинами які передбачені ст. 119 КК України – вбивство через необережність та злочин передбачений ч. 2 ст.121 КК України – умисне тяжке ушкодження, що призвело до смерті потерпілого, які являють собою злочини проти життя та здоров'я особи і відповідно передбачені розділом II КК України.

Злочинами проти здоров'я називають суспільно-небезпечні навмисні чи необережні діяння у формі дій або бездіяльності, спрямовані на завдання шкоди іншій особі. Кримінально-правова охорона життя і здоров'я має універсальний характер, вона не залежить від суспільних ознак особи потерпілого.

Провівши аналіз складів злочинів передбачених ст. 119 КК України – вбивство через необережність та ч. 2 ст.121 КК України – умисне тяжке ушкодження, що призвело до смерті потерпілого, стає очевидним, що основним безпосереднім об'єктом вбивства з необережності є життя особи, а основним безпосереднім об'єктом умисного тяжкого тілесного ушкодження - здоров'я особи, а додатковим об'єктом – її життя, якщо тяжкі тілесні ушкодження спричинили смерть.

Щодо об'єктивної сторони, то у випадку вбивства через необережність вона включає в себе: діяння – посягання на життя іншої особи, наслідок у вигляді смерті та причинний зв'язок між вказаним діянням і наслідком, що визначає цей склад злочину як матеріальний, а отже настання наслідків є обов'язковим.

Що стосується нанесення тяжкого тілесного ушкодження, що спричинило смерть потерпілого, то у складі цього злочину об'єктивна сторона характеризується: діянням, наслідком у вигляді тяжкого тілесного ушкодження та причинним зв'язком між вказаним діянням та наслідком. Тяжке тілесне ушкодження, що спричинило смерть потерпілого, має місце тоді, коли в результаті діяння передбаченого в ч. 1 ст. 121 КК України настає смерть потерпілого, причому особливістю цього є те, що присутні два суспільно небезпечні наслідки: первинний – тяжкі тілесні ушкодження і похідний – смерть, психічне ставлення до яких з боку винного є різним. До заподіяння тяжкого тілесного ушкодження він ставиться умисно, а до настання смерті потерпілого від такого ушкодження – необережно. При цьому винний усвідомлює можливість настання похідного наслідку в результаті настання первинного, а у разі ж вбивства через необережність, таке усвідомлення відсутнє – винний не усвідомлює можливості настання смерті потерпілого.

Суб'єкт злочину передбаченого ст.119 КК України є загальним, а отже це фізична осудна особа, яка досягла віку кримінальної відповідальності, а саме 16-ти років; суб'єктом нанесення тяжкого тілесного ушкодження, що призвело до смерті потерпілого є фізична осудна особа, якій виповнилося 14 років.

Суб'єктивна сторона зазначеного злочину характеризується прямим або непрямим умислом. Мета умисного заподіяння тяжкого тілесного ушкодження впливає на кваліфікацію цього діяння лише в одному випадку — коли нею є залякування потерпілого або інших осіб.

Що ж стосується суб'єктивної сторони злочину передбаченого ст.119 КК України то цей злочин характеризується необережною формою вини у вигляді злочинної самовпевненості або злочинної недбалості.

Виходячи з вищезазначеного можна зробити висновок про те, що зазначені злочини є цілком різними оскільки мають різний об'єкт посягання, та мають різну суб'єктивну сторону, яка характеризується формою вини, що виражає ставлення особи до суспільно - небезпечних наслідків.

Отже, у ході кваліфікації є дуже важливим правильно розмежовувати ці два злочини, оскільки навіть невелика помилка може призвести до невідворотних наслідків, до скалічених людських доль.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент кафедри кримінального права №2 Анісімов Г.М.

*Кисіль Анастасія Богданівна
студентка 2 курсу 5 групи
господарсько-правового факультету
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ПРИЧЕТНІСТЬ ДО ЗЛОЧИНУ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Інститут причетності до злочину є одним з найбільш складних кримінально-правових явищ. У чинному Кримінальному кодексі України не наводиться визначення цього поняття, тому на сьогоднішній день існує велика кількість різноманітних поглядів щодо вирішення проблем причетності.

Проаналізувавши дослідження найвідоміших фахівців, можна зазначити, що причетністю визнається умисна діяльність осіб, які не брали участь у злочині, спрямована на приховання вже вчиненого злочину, а також умисна бездіяльність осіб, зобов'язаних відповідно до чинного законодавства перешкодити суспільно-небезпечному діянню. Зазвичай виділяють такі характерні риси причетності до злочину:

- відсутність причинного зв'язку між діянням особи, причетної до злочину, та злочином, вчинюваним іншою особою;
- відсутність шкоди об'єкту злочину;
- суспільна небезпечність поведінки особи, причетної до злочину, що полягає у створенні перешкод для розкриття злочину або передумов для можливого вчинення нового суспільно-небезпечного діяння.

Причетність існує тоді, коли особа залучається до злочину вже після його вчинення, тобто після виконання об'єктивної сторони. Діяння, що відносяться до даного інституту, мають розглядатися як такі, що сприяють настанню суспільно-небезпечних наслідків або уникненню винним у вчиненні злочину кримінальної відповідальності.

В юридичній літературі виокремлюють такі форми причетності:

- заздалегідь необіцяне приховування злочину;
- заздалегідь необіцяне придбання чи збут майна, набутого злочинним шляхом;
- потурання злочину;
- недонесення про достовірно відомий підготовлюваний або вчинюваний злочин.

Приховування злочину може включати як приховування самого злочинця, так і приховування слідів, знарядь або засобів вчинення злочину, а також – предметів, здобутих злочинним шляхом. Особи, які вчинили приховування, підлягають кримінальній відповідальності лише у випадках, передбачених статтями 198 та 396 Кримінального кодексу України. Приховування є закінченим з моменту вчинення будь-яких дій із приховання злочинця, слідів, знарядь чи засобів вчинення злочину незалежно від того, чи була фактично досягнута мета. Дискусійним на сьогодні залишається питання щодо характеру поведінки особи. Деякі науковці зазначають, що об'єктивна сторона приховування завжди виражається в активних діях, а бездіяльність може утворити тільки склад недонесення чи потурання.

Другою формою причетності до злочину є заздалегідь необіцяне придбання чи збут майна, отриманого злочинним шляхом. У даному випадку має місце лише активна поведінка особи. Така діяльність не є співучастю, адже відсутні такі обов'язкові для неї ознаки, як змова та спільність умислу.

Потурання до злочину вчиняється спеціально зобов'язаним суб'єктом, який не виконав правового обов'язку припинення злочину, що вчиняється. Основою мотивів потурання є спонукання, зумовлені соціальним нігілізмом, а також такими особистими якостями особи, як егоїзм, безтурботність, зловтіха тощо. Момент закінчення потурання пов'язується з установленням самого факту неперешкоджання з боку особи щодо підготовки, вчинення або приховання злочину. Варто зазначити, що сьогодні у законодавстві нашої держави немає жодного нормативно-правового акту, який би зобов'язував пересічного громадянина перешкоджати суспільно-небезпечному діянню, вчиненому у його присутності іншою особою. Це дозволяє зробити висновок, що неперешкоджання особами, які не мають такого обов'язку, не тягне наслідків кримінально-правового характеру. Законодавець прямо не передбачає кримінальної відповідальності за потурання злочину.

У чинному Кримінальному кодексі України також не передбачено відповідальності за неповідомлення про злочин. Слід звернути увагу, що стаття 19 Конституції України зазначає, що ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. Отже, остаточне рішення щодо доцільності повідомлення правоохоронного органу про вчинення або підготовку злочину має приймати сама особа. Сьогодні ряд науковців наполягає на відновленні відповідальності за таку негативну поведінку особи. У цьому випадку потрібно одночасно ставити питання і про посилення заходів безпеки щодо особи, яка повідомила правоохоронний орган про вчинений злочин або готування до нього. Отже, це питання теж залишається досить спірним.

Розкриття злочинів є гарантією додержання принципу невідворотності покарання та однією з найважливіших умов успішної протидії злочинності. Причетність до злочину завдає серйозної шкоди системі боротьби зі злочинністю та нормальній діяльності органів правосуддя. Можна зробити висновок, що, незважаючи на вагомий здобутки науковців, окремі положення інституту причетності до злочину залишаються доволі суперечливими, що значно ускладнює виконання повноважень правоохоронними органами та здійснення функцій юриспруденції в цілому. Законодавче визначення доволі великої кількості дискусійних питань сприятиме

формуванню однозначних поглядів щодо ключових понять та найтипівіших ситуацій, що є необхідним сьогодні у практичній діяльності.

**Науковий керівник: викладач кафедри кримінального права № 1
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Невідома
Надія Володимирівна**

*Клімутін Віктор Олександрович
студент 2 курсу
ОНУ імені І.І. Мечникова*

Особлива жорстокість як спосіб здійснення вбивства. Поняття, ознаки та приклади

Вбивство, як злочин проти життя людини, завжди був самим асоціальним і найстрашнішим в нашій історії. На жаль, реалії сьогодення показують, що самі по собі методи та способи його здійснення все більш і більш спотворюються. Термін «вбивство скоєне із особливою жорстокістю», за своєю суттю, охоплює весь спектр таких методів і по факту є універсальним. Проте, що саме втілює в себе поняття особливої жорстокості? Які ознаки воно має? І які приклади таких злочинів існують?

Особлива жорстокість, як характеристика вбивства - це сукупність різноманітних методів протиправного позбавлення життя, які наносять нестерпимі фізичні, психологічні страждання й муки потерпілому, або його близьким. Сам термін "особлива жорстокість" не є медичним і розвитку в цій сфері воно не отримало. Проте в юридичному плані, він є широко застосованим й чітко визначеним. Таким чином, в постанові Пленуму Верховного Суду України від 7.02.2003, зазначається, що вбивство скоєне особливо жорстоким способом вважається тоді, коли потерпілому завдаються нестерпимі фізичні страждання (шляхом заподіяння великої кількості тілесних ушкоджень, тортур, мучення з використанням вогню, струму, кислоти, отрути, а також інших способів, що завдають сильного болю), психічні або моральні страждання (зганьблення честі, приниження гідності, заподіяння тяжких душевних переживань, глуmlinня, тощо), або ці ж дії поєднанні із глуmlinням над трупом. Окремо також зазначається, що є особливою жорстокістю скоєння вбивства у присутності близьких потерпілого для того, щоб надати їм особливі психічні, чи моральні страждання. Разом все це в сутності дає нам конкретні ознаки особливої жорстокості у випадку скоєння вбивства.

Зупинимося на таких ознаках, як нестерпні фізичні страждання та глуmlinня над трупом вбитого. Ці дії є самими розповсюдженими не лише при скоєнні злочину передбаченому статтею 115 Кримінального кодексу України, але й серед подібних злочинів [1]. Не рідко коли душолюб, позбавляючи людину життя, обирає найстрашніші торттури, лише для того, щоб задовольнити себе. Він, частіш за все, мордує жертву із застосуванням вогню, струмом, яду, а також завдає велику кількість тілесних ушкоджень спеціально підготовленими предметами (ножами, молотками, тощо). Як один із прикладів, можливо пригадати злочинну діяльність російського серійного вбивці Головкина Сергія Олександровича, або більш відомого як Фішер. Головкин для того, щоб вбивати тихо і довго, збудував під своїм гаражем маленьке приміщення і оснастив його різноманітними інструментами для катувань своїх жертв. Частіш за все, він наносив їм велику кількість колото-різаних ран, спалював/обпікав окремі частини тіла, а потім душив. Проте, знущання не закінчувалися навіть після

смерті потерпілого. Невропатолог Васильченко Георгій Степанович назвав все, що робив з тілами Фішер, "некросадизмом" (садизм по відношенню до мертвих). Окрім того, Головкін займався канібалізмом, що ще раз підтверджує істинність слів Васильченка.

Друга ознака - це психічні, або моральні страждання. До них вдаються далеко не всі вбивці. Частіш за все, лише ті, які самі в дитинстві були жертвами подібних знущань. Вони можуть мати характер залякувань, приниження, демонстрацію своєї сили та влади на життям жертви. До зганьблення честі та заподіяння тяжких душевних переживань вдавався той же Головкін, коли показував черепа своїх жертв новим потерпілим, тим самим залякував їх. Такі серійні вбивці як Пічушкін, або Муханкін, хоча і не завжди, але також вдавалися до приниження честі. Це потрібно було для того, щоб зламати волю жертв, які були сильні духовно та морально, а тому могли активно протидіяти злочинцю. Лише після цього, вони позбавляли їх життя.

Третя ознака - скоєння вбивства перед близькими потерпілого. Дуже важко знайти подібні випадки, так як вбивці не дуже часто афішують свої діяння перед родичами потерпілих. Проте потрібно пригадати так звану «справу Онопрієнка». Громадянин України Анатолій Онопрієнко вбив понад 53 людей, але будучи неорганізованим, страждаючим від піроманії серійним вбивцем, він знищував людей групами - частіше цілі сім'ї. Наприклад, 31 грудня 1995-го року Анатолій вломився в дім маленької, але дружньої сім'ї Крючкових, які в цей час відмічали свято Нового Року. Вбивця, будучи озброєний мисливською рушницею, на очах двох маленьких дітей застрелив батька і матір сім'ї. Що цей душолюб зробив з двома сестрами-близнятами - скрито слідством, проте відомо точно, що одна з них була налякана до такої міри, що прокусила свою руку до кістки.

Як висновок, можливо сказати, що вбивство скоєне із особливою жорстокістю, як явище суто соціальне та правове, знаходить своє закріплення в юридичній літературі. Там же і зазначаються його основні ознаки: нестерпні фізичні, моральні страждання, глумління на трупом потерпілого, а також скоєння вбивства перед близькими потерпілого. Кримінальна історія нашої держави та країн СНГ має велику кількість різноманітних прикладів прояву подібного злочину. Нажаль, реальність дуже сувора - громадяни не можуть захищатись від подібних дій, але в кожній ситуації, компетентні органи нашої держави повинні швидко та ефективно орієнтуватися для розв'язання тієї чи іншої справи. Тільки так ми зможемо перебороти це явище.

Список використаної літератури

1. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]: Закон від 05.04.2001 р., із змін., внес. згідно із Законами України: за станом на 28.03.2014 р. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> - Назва з екрана.
- 2.

КОРОЛЬ ВІКТОРІЯ ОЛЕКСІЇВНА

*студентка Інституту підготовки слідчих кадрів для МВС України
Національного юридичного університету України імені Ярослава Мудрого*

ДО ПИТАННЯ ПРО РОДОВИЙ ОБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ДІТЕЙ (ст. 150 КК України)

У статті 150 Кримінального Кодексу України (далі – КК України) встановлена відповідальність за експлуатацію дітей. Зазначений злочин поміщено законодавцем у розділ III Особливої частини КК України «Злочини проти волі, честі та гідності особи».

Відповідно до цього, родовим об'єктом даного злочину слід визнати суспільні відносини, що забезпечують особисту волю, честь та гідність особи. Як відомо, у науці кримінального права під родовим об'єктом розуміють об'єкт, який охоплює певне коло тотожних чи однорідних за своєю соціальною і економічною сутністю суспільних відносин, що повинні охоронятися внаслідок цього єдиним комплексом взаємопов'язаних кримінально - правових норм.

На нашу думку, суспільні відносини, що забезпечують особисту волю, честь та гідність особи не включають до свого змісту безпосередньо відносини, що забезпечують права і свободи дітей з точки зору їх кримінально-правової охорони. Це означає, що законодавець не визнає на рівні об'єкту кримінально-правової охорони суспільні відносини у сфері захисту прав та інтересів неповнолітніх.

По – іншому вирішується питання щодо родового об'єкту злочину експлуатації дітей у кримінальному законодавстві зарубіжних країн, які помістили вказаний злочин до окремих самостійних розділів або глав, і відповідно до цього, родовим об'єктом такого злочину визнаються суспільні відносини, що забезпечують права та інтереси неповнолітніх. Наприклад, «Злочини проти сім'ї та неповнолітніх» (розділі II главі 20 КК Російської Федерації); у главі 2 розділі «Злочини проти сім'ї та неповнолітніх» (КК Казахстану); у розділі VII главі «Злочини проти укладу сімейних відносин та інтересів неповнолітніх» (КК Білорусі) та ін.

Тому з метою всебічного захисту прав і свобод неповнолітніх, правове регулювання цих важливих суспільних відносин потребує спеціального (особливого) кримінально-правового захисту. Такий захист буде більш ефективним, якщо виокремити у самостійний розділ Особливої частини КК України групу злочинів, що посягають на вказані суспільні відносини, у тому числі й зазначений злочин – «Експлуатація дітей» та визнати їх родовим об'єктом суспільні відносини, які забезпечують нормальний фізичний та психічний розвиток і виховання неповнолітніх. Посилений захист прав і інтересів дитини проголошено у Конституції України – ст. 51, Принципі 2 Конвенції про права дитини Генеральної Асамблеї Організації об'єднаних націй (1959р.) які проголошують, що дитині законом та іншими засобами повинен бути забезпечений спеціальний захист та надані можливості і створені сприятливі умови для повноцінного фізичного, розумового, морального, духовного соціального розвитку в умовах свободи та гідності.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент кафедри кримінального права №2 Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» Гальцова В. В.

Лавренчук Степан Сергійович
студент 3 курсу міжнародно-правовий факультет
НЮУ імені Ярослава Мудрого 3 курс, 2 група

ЩОДО ПРОБЛЕМИ СПІВІДНОШЕННЯ ПІДБУРЮВАЧА ТА ЗАМОВНИКА УМИСНОГО ВБИВСТВА

На сьогодні у кримінальному законодавстві та практиці його застосування існує проблема розмежування дій замовника умисного вбивства та підбурювача до вбивства, яке не має ознак замовного.

Згідно з п. 15 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи», умисне вбивство, вчинене на замовлення, — це умисне позбавлення життя потерпілого, здійснене особою (виконавцем) за дорученням іншої особи (замовника). Таке доручення може

мати форму наказу, розпорядження, а також угоди, відповідно до якої виконавець зобов'язується позбавити потерпілого життя, а замовник — вчинити в інтересах виконавця певні дії матеріального чи нематеріального характеру або ж не вчинювати їх. Таким чином, зазначена Постанова виділяє дві центральні фігури вбивства на замовлення – виконавця та замовника.

З точки зору видів співучасників замовник умисного вбивства залежно від конкретних обставин повинен визнаватись або співвиконавцем, або підбурювачем, або організатором злочину.

Для того, щоб визнати замовника підбурювачем, він, відповідно до статті 27 КК, повинен умовлянням, підкупом, погрозою, примусом або іншим чином схилити іншого співучасника до вчинення злочину. З огляду на це можна зазначити: якщо одна особа схилила іншу до вчинення вбивства діями матеріального характеру (підкупом), то такий підбурювач має визнаватись замовником вбивства, вчиненого з корисливих мотивів, а його дії потребуватимуть кваліфікації за ч. 4 ст. 27, пунктами 6 та 11 ч. 2 ст. 115 КК.

Замовник набуває ознак організатора вбивства згідно з частиною 3 статті 27 КК, якщо він організував вчинення вбивства або керував його підготовкою чи вчиненням, а також якщо утворив організовану групу чи злочинну організацію або керував нею. Досить часто такі об'єднання мають ієрархічну побудову, а злочини вчиняються за вказівками керуючих осіб. Подібні вказівки зазвичай надаються у формі наказів або розпоряджень. У такому випадку матиме місце вже зазначене у Постанові Пленуму Верховного Суду України доручення замовника.

Отже, дії замовника вбивства можуть полягати у діяльності співвиконавця, підбурювача чи організатора. При розмежуванні замовлення за п. 11 ч. 2 ст. 115 КК України та підбурювання до інших видів умисних вбивств потрібно насамперед враховувати, що схилення до вчинення вбивства, яке не має форми наказу, розпорядження або угоди, не слід визнавати замовленням. З цим пов'язана потреба у детальному тлумаченні змісту термінів «наказ», «розпорядження», «угода» в контексті умисного вбивства та розкритті їх співвідношення з поняттями «умовляння», «погроза», «примус» тощо у відповідному рекомендаційному роз'ясненні Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

Науковий керівник: к.ю.н., асистент кафедри кримінального права №2 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого *Орбець К. М.*

Мадяр Сергій Сергійович
студент військово-юридичного факультету
Національного юридичного Університету імені Ярослава Мудрого

До проблем кримінальної відповідальності за наругу над державними символами.

Аналіз норм Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК України) свідчить, що у чинному кримінальному законодавстві, у ст. 338 встановлено кримінальну відповідальність за наругу над державними символами.

Кримінальна відповідальність за наругу над символами держави передбачена й за кримінальним законодавством інших зарубіжних країн. Наприклад, § 90а, кримінального кодексу ФРН «Образа та її символів», розділ 2 особливої частини, глава 6, §1, ст. 299 кримінального кодексу КНР «Наруга в місці скупчення народу над

прапором і гербом Китайської Народної Республіки шляхом їх спалювання, псування, держави забруднення, попирання ногами» та ін.

У правозастосовчій діяльності існує низка проблем, пов'язаних із кваліфікацією вказаного діяння. Як відомо, державні символи уособлюють державний суверенітет України, верховенство та незалежність влади. Державний Прапор, Державний Герб та Державний Гімн символізують українську державність і конституційні цінності України, традиції та культуру українського народу. Спеціального закону, який регулював би порядок встановлення і використання Державних Прапора, Герба й Гімну, як того вимагає Конституція не існує. Усе це призводить до того, що неможливо чітко визначити дії, які утворюють об'єктивну сторону цього злочину. Відсутня й будь-яка судова практика застосування судами загальної юрисдикції з цієї категорії справ.

У пункті 4 частини 2 статті 92 Конституції України зазначено, що порядок використання і захисту державних символів встановлюється виключно законами України. Нинішня державна символіка України використовується фактично з часу проголошення її незалежності, проте закону, який би встановлював порядок використання і захисту державних символів, за ці роки так і не напрацьовано. Верховна Рада України постановою від 19 лютого 1992 р. № 2137-ХІІ затвердила Малий Герб України, а постановою від 28 січня 1992 р. № 2067-ХІІ Державний Прапор України. Втім, описуючи символіку держави, вони не встановлюють порядку її використання та захисту. До того ж, Конституцією України чітко передбачено, що питання використання, захисту і опису державних символів мають встановлюватися лише законом.

Отже відсутність спеціального закону, який би регулював порядок встановлення і використання державного прапора, герба і гімну, як того вимагає Конституція України, майже унеможливає точну кваліфікацію зазначеного діяння. Оскільки останніми часами почастишали випадки вияву зневаги до державних символів: зривання прапора чи герба; їх знищення або пошкодження; використання їх не за призначенням; учинення на них непристойних написів або малюнків; спотворення тексту або музики гімну; поширення його тексту зі спотворенням змісту і значення; публічне спалення прапору тощо. Виникає питання чи підпадають ці дії під ознаки об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 338 КК України? Вважаємо, що законодавче уточнення ознак об'єктивної сторони цього злочину вимагає негайної конкретизації, що у подальшому сприяло б правильній кваліфікації та призначенню покарання.

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри кримінального права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Гальцова В.В.*

МАЗАЛОВ АНАТОЛІЙ РУСЛАНОВИЧ

*студент 2 курсу Інституту підготовки кадрів для органів прокуратури
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАХОДИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ ЩОДО ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

У науці кримінального права приділяється чимало уваги протидії злочинам, у тому числі й шляхом застосування покарання. Останнім часом у теорії та практиці

кримінального права сформувалася тенденція до переосмислення ролі покарання як заходу реагування держави на злочини та поширилися спроби доповнити існуючий набір інструментів державно-правової протидії злочинності новими заходами кримінально-правового характеру.

Так, ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб» передбачив доповнення КК України 2001 р. розділом XIV-ІЗагальної частини «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб».

Положеннями закону передбачається застосування до юридичних осіб «заходів кримінально-правового характеру», якими пропонується вважати штраф, конфіскацію майна та ліквідацію юридичної особи (ст. 96-6 КК). При цьому підставою для застосування до юридичної особи цих заходів є вчинення уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого зі злочинів, передбачених ст.ст. 209, 306, ч. 1, ч.2 ст. 368-3, ч. 1, ч. 2 ст. 368-4, ст.ст. 369, 369-2 КК, або вчинення уповноваженою особою від імені юридичної особи будь-якого зі злочинів, передбачених ст. ст.258 - 258-5 КК. При цьому під уповноваженими особами юридичної особи розуміються службові особи юридичної особи, а також інші особи, які відповідно до закону, установчих документів юридичної особи чи договору мають право діяти від імені юридичної особи.

Закон посилається на необхідність реалізації Європейських конвенцій та рекомендацій по боротьбі з тероризмом та відмиванням коштів, однак при цьому до законопроекту не було додано тексту жодної із перелічених рекомендацій, якими би підтверджувалася нагальна необхідність запропонованих проектом змін. Що стосується вказаних конвенцій, то даними міжнародними документами передбачається встановлення країнами-учасниками відповідальності юридичних осіб за корупційні правопорушення, фінансування тероризму та відмивання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів. Проте, ці міжнародно-правові документи не вимагають встановлення для юридичних осіб саме кримінальної відповідальності.

Головна проблема юридичної конструкції кримінальної відповідальності юридичних осіб по в'язана із суб'єктивною стороною діяння. У тих країнах, де закон допускає кримінальну відповідальність юридичних осіб, прийнято вважати, що вина втілюється у винній поведінці керівника юридичної особи або її представника. У Великій Британії, зокрема, це отримало назву «принцип ототожнення». Його сутність полягає у тому, що дії (чи бездіяльність) і психічний стан вищих керівних осіб корпорацій визначається як діяння та психічний стан корпорації.

На думку деяких учених, недолік зазначеного підходу полягає у тому, що визнання юридичної особи суб'єктом злочину не відповідає національній кримінально-правовій доктрині винної відповідальності, яка виражається у психічному ставленні особи до вчинюваної дії та її наслідків у формі умислу або необережності (ст. 23 КК України). Те, що юридична особа не має психіки, дає їм підстави стверджувати, що юридична особа взагалі не може нести будь-яку публічно-правову відповідальність.

З наведеною аргументацією складно погодитись. На нашу думку заслуговує на підтримку позиція, згідно з якою діяльність людей, об'єднаних в організації, на відміну від діянь неконтрольованого натовпу, має упорядкований, системний характер і чітку та однозначну форму вираження, тому юридична особа, як цілісне утворення,

має свідомість і волю, які являють собою консолідовані певним чином свідомість і волю її учасників.

Думається, що подібний підхід вдало вписується в таку концепцію кримінальної відповідальності юридичних осіб, згідно з якою фізична особа визнається суб'єктом злочину і до неї застосовується покарання, а несприятливі кримінально-правові наслідки її участі від імені та в інтересах юридичної особи у вчиненні злочину стосуються не покарання, а інших заходів кримінально-правового характеру щодо юридичної особи. Згаданий підхід відносно встановлення кримінальної відповідальності юридичних осіб використовується у кримінальному законодавстві таких країн, як Австрія, Албанія, Туреччина, Швейцарія, Латвія, Мексика, Перу тощо.

Видається, що для української правової системи названа конструкція є доцільною, адже вона дає змогу ефективно боротись із злочинністю юридичних осіб без радикальних змін діючої доктрини кримінального права, яка проникнута принципом особистої винної відповідальності. Мова йде про те, що принцип особистої винної відповідальності зберігає своє первинне значення, а кримінальне законодавство доповнюється принципом кримінальної відповідальності юридичних осіб за умови, що юридична особа діяла від її імені та в її інтересах.

*Маценко Людмила Олександрівна
студентка III курсу, 5 групи*

*Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого*

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ МЕТИ СТВОРЕННЯ ЗЛОЧИННОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

На сучасному етапі розвитку нашої держави відбувається стрімкий розвиток організованої злочинності. Організовані групи та злочинні організації завдають значної шкоди тим суспільним відносинам, які охороняються кримінальним законом.

Актуальність цієї теми дослідження зумовлюється, насамперед, тим, що мета створення злочинної організації є однією з обов'язкових ознак злочинної організації, і як наслідок, впливає на кваліфікацію злочинів, які вчинені злочинними об'єднаннями.

Дослідженням кримінально-правових ознак організованих злочинних об'єднань займалися такі науковці як: А.А. Вознюк, А.М. Мельников, І.В. Іваненко, Г.В. Новицький, М.І. Панов, І.К. Туркевич, В.В. Українець, Є.В. Фесенко, Р.М. Янович, Р.А. Чорний та інші.

Аналізуючи міжнародний досвід можна зазначити, що в законодавстві зарубіжних країн мають місце різні підходи до визначення мети створення злочинних організацій. Так, у законодавстві Азербайджанської Республіки та Російської Федерації закріплено, що метою злочинних організацій є вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів. Поряд з цим у кримінальному законодавстві Республіки Білорусь, метою злочинної організації є розроблення чи реалізація заходів із здійснення злочинної діяльності чи створення умов для її підтримання і розвитку. Відповідно до законодавства Естонії метою створення злочинної організації є вчинення злочинів першого ступеня небезпечності та незаконний вплив на владу.

Серед науковців немає єдиного підходу до визначення мети злочинної організації. Так, А.М. Мельников зазначає, що метою створення злочинної організації є вчинення

одного чи кількох тяжких злочинів, керівництво чи координація злочинної діяльності або забезпечення функціонування злочинної організації та інших злочинних груп.

На думку Р.М. Яновича метою злочинної організації слід вважати вчинення кількох злочинів, або ж одного злочину, підготування до якого здійснюється протягом тривалого часу.

Більшість науковців все ж погоджуються із думкою, що метою злочинної організації є вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів. Проте серед цих вчених існують розбіжності щодо кількісної характеристики злочинів, вчинюваних злочинною організацією. Зокрема, такі науковці як Р.Л. Чорний та Л.М. Демидова вважають, що кількісна ознака мети не впливає на кваліфікацію, тобто не важливо скільки тяжких чи особливо тяжких злочинів вчинила злочинна організація.

Водночас такі вчені як Є.К. Марчук та В.О. Навроцький у своїх наукових працях зазначають, що метою створення злочинної організації може бути виключно вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів, тобто двох і більше таких злочинів.

Існує така точка зору, що взагалі не потрібно зазначати про ступінь тяжкості злочинів при визначенні мети створення злочинної організації. Так, І.К. Туркевич та М.В. Семикін пропонують вилучити цю ознаку зі статей Кримінального кодексу України (далі- КК України), оскільки наявність такої ознаки як спрямованість на вчинення тяжких чи особливо тяжких злочинів, не дозволяє визнати реальні злочинні організації, якщо їх діяльність спрямована на вчинення нетяжких злочинів. У зв'язку з цим, значні проблеми виникають також і при боротьбі з організованою злочинністю у сфері економіки, оскільки значна кількість економічних злочинів не відносяться до тяжких чи особливо тяжких.

Поряд із цим Г.П. Жаровська вважає, що закріплення у кримінальному законодавстві України такої мети створення як вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів значно зужує можливість притягнення до кримінальної відповідальності за створення злочинної організації та участь у ній, а тому потрібно закріпити у законодавстві, що метою цих злочинних об'єднань є заняття злочинною діяльністю.

Досить цікавою з цього приводу є думка І.В. Іваненка, який вважає недоцільним закріплення у КК України будь-якої мети створення злочинної організації, аргументуючи це тим, що саме вже створення злочинної організації становить значну суспільну небезпеку і тому ступінь тяжкості злочинів, які буде вчиняти ця організація та мета її створення не мають суттєвого значення для кримінально-правової оцінки такої діяльності. Науковець обґрунтовує свою позицію тим, що цей критерій покликаний не допомогати у розмежуванні організованої групи і злочинної організації, а навпаки викликає значні складнощі при кваліфікації злочинів невеликої та середньої тяжкості, які вчиняються злочинною організацією, якщо наявні всі ознаки злочинної організації, крім мети.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що хоча в кримінальному законодавстві і знайшла своє закріплення така мета злочинної організації, як вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів, проте щодо цього при кваліфікації злочинів, вчинених злочинною організацією, все ж виникають значні труднощі. Саме тому, на нашу думку, при визначенні мети створення злочинного об'єднання необхідним є взагалі виключити посилання на категорію злочинів.

Науковий керівник: зав. Кафедри публічного права к. ю. н., доц. Полтавського юридичного інституту Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» Лемешко О. М.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА КРИТЕРІЇВ ОБМЕЖЕНОЇ ОСУДНОСТІ

Демократичні перетворення, що відбуваються у суспільстві, прагнення правосуддя до максимальної індивідуалізації покарання вимагають серйозних наукових розробок у галузі юриспруденції. Одним із важливих і досить складних напрямів таких розробок сьогодні є дослідження нової кримінально-правової категорії у вітчизняному кримінальному законодавстві - обмеженої осудності.

Чинний КК України поряд з осудністю (ч. 1 ст. 19) і неосудністю (ч. 2 ст.19) передбачає норму, яка дозволяє враховувати психофізичні нюанси, що впливають на формування поведінкових реакцій людини. Згідно зі ст. 20 КК, підлягає кримінальній відповідальності особа, визнана судом обмежено осудною, тобто така, яка під час вчинення злочину через наявний у неї психічний розлад, не була здатна повною мірою усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та (або) керувати ними.

Деякі науковці критикують концепцію обмеженої осудності, вважаючи, що злочин може бути вчиненим у стані або осудності, або неосудності, середнього стану бути не може.

Однак сучасні дослідники, спираючись на новітні наукові рекомендації судових психіатрів, відзначають, що такі проблеми відверто перебільшені. Вони доводять, що аргумент про відсутність чітких клінічних критеріїв пов'язаний з помилковою уявою про обмежену осудність як проміжний стан між осудністю та неосудністю, коли йдеться про обмежену осудність як різновид осудності, й про те, що її юридичний і медичний критерії сповна визначаються.

Прихильники теорії обмеженої осудності відстоюють необхідність існування цього інституту в кримінальному праві, а також пропонують надати чіткі межі обмеженій осудності за обсягом та кількістю.

Що стосується термінології, то в юридичній літературі для позначення поняття обмеженої осудності використовуються й інші терміни, зокрема «зменшена осудність», «відносна осудність», «неповна осудність», «часткова осудність», «умовна осудність». Саме термінологічна неточність значною мірою породжує неправильне уявлення про місце цього поняття у системі понять «осудність-неосудність». Звісно, що не можна говорити про умовну осудність, оскільки факт осудності особи не ставиться законодавцем у залежність від жодних умов. Осудність не поділяється на частини і тому, неправильно говорити про часткову осудність. Звичайно, що як частини поняття осудності можна вважати її ознаки - інтелектуальну та волюву, проте без обидвох цих ознак поняття осудності взагалі існувати не може. Інші терміни також викликають застереження.

В науковій літературі обмежену осудність трактують як психічний стан особи, що не виключає кримінальну відповідальність і покарання, при якому під час вчинення злочину була обмежена здатність усвідомлювати свої дії, бездіяльність чи керувати ними внаслідок розладів психічної діяльності (психічних аномалій).

Обмежена осудність характеризується наявністю двох критеріїв: медичного (біологічного) та юридичного (психологічного).

Медичний критерій обмеженої осудності визначено в ст. 20 КК як «психічний розлад», при чому науковці конкретизують його як межовий психічний розлад (психічна аномалія), суттєвою ознакою якого є обмеження здатності усвідомлювати свої дії або керувати ними при якісному збереженні критичної функції свідомості. Класифікувати психічні розлади можна лише на підставі спеціальних знань у галузі психіатрії. Проте установлення медичного критерію ще не дає основ для висновку про обмежену осудність особи в момент вчинення злочину, він є лише основою для критерію юридичного, який визначає головний зміст обмеженої осудності.

Юридичний критерій полягає в тому, що особа під час вчинення злочину не була здатна повною мірою усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та (або) керувати ними через наявність психічного розладу. За змістом ч. 1 ст. 20 КК психологічний критерій обмеженої осудності має дві ознаки: 1) інтелектуальну — особа не була здатна повною мірою усвідомлювати свої дії (бездіяльність); 2) вольову - особа не могла повною мірою керувати своїми діями (бездіяльністю). «Своїми діями (бездіяльністю)» вважають не будь-яку поведінку особи, а тільки її злочинні дії (бездіяльність).

Взаємозв'язок між ознаками психологічного критерію підкреслено використанням сполучників «та» і «або». Таке альтернативне поєднання інтелектуальної та вольової ознак у психологічному критерії обмеженої осудності є невдалим.

Іноді науковці виділяють ще й третю ознаку - емоційну. Також вказується на необхідність використання третього, так званого формально-правового критерію, що складає «факт вчинення суспільно небезпечного діяння. Однак спроба збільшити кількість критеріїв осудності не є доцільною, тому що категорія «стан», у тому числі щодо обмеженої осудності, має дві базові характеристики: кількісну і якісну. Отже, встановлення обмеженої осудності досягається за допомогою двох критеріїв: медичного та юридичного.

У підсумку слід зазначити, що обмежена осудність є універсальною категорією, за допомогою якої можливе врахування особливостей злочинів, вчинених особами з відхиленнями психіки, що не утворюють неосудності, зокрема, в ній знаходить своє відображення принцип справедливості по відношенню до особи з обмеженими суб'єктивними можливостями.

Неруш А. Ю.

студентка 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»

ІНОЗЕМЦІ ТА ОСОБИ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА ЯК СУБ'ЄКТИ ЗЛОЧИНУ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Станом на 01.01.2014 В Україні в СІЗО утримуються 824, а в колоніях – 2201 іноземець. Так, серед засуджених громадян країн СНД найбільша кількість росіян –

1079, молдаван – 327 та грузинів – 247. Зокрема двоє громадян Китаю та Йорданії засуджені до довічного ув'язнення. Впродовж останніх 5 років з України було видворено 11 тис. 16 іноземців-правопорушників.

Іноземець - особа, яка не перебуває у громадянстві України і є громадянином (підданим) іншої держави або держав. Особа без громадянства - особа, яку жодна держава відповідно до свого законодавства не вважає своїм громадянином. (Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 22.09.2011 року [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3773-17/page>).

На іноземців та осіб без громадянства може бути покладена кримінальна відповідальність відповідно до норм КК у таких випадках:

1. При вчиненні іноземцями або особами без громадянства злочинів на території України – так званий територіальний принцип покладення кримінальної відповідальності.

2. При вчиненні постійно проживаючими на території України (особи, які мають посвідку на проживання) особами без громадянства злочину поза межами України і визнання вчиненого ними діяння злочином у державі, де воно було вчинено, а ці особи не понесли відповідальності в іноземній державі.

3. Особи без громадянства, які не мають української посвідки на проживання, а також іноземці, у разі вчинення ними злочинів за межами України, якщо вчинений ними тяжкий або особливо тяжкий злочин спрямований проти прав і свобод громадян України або інтересів України.

4. Якщо це впливає з міжнародних договорів України. Україною укладена низка договорів, відповідно до яких Українська держава повинна здійснювати кримінальне переслідування осіб за вчинення ними певних видів злочинів (тероризм, фальшивомонетництво, викрадення повітряних суден, злочини у сфері незаконного обігу наркотичних засобів тощо) незалежно від їхнього громадянства, місця вчинення злочину і факту спрямованості злочинного діяння проти інтересів України. Це правило є підґрунтям протидії міжнародним злочинам і злочинам міжнародного характеру (Грабар Н. М. Адміністративно-правове забезпечення статусу біженців в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: / Н. М. Грабар. – Л., 2007. – С.16).

Крім цього, іноземець або особа без громадянства може виступати як спеціальний суб'єкт злочину. Так, суб'єктом злочину, передбаченого Ст. 114 КК – шпигунство – можуть бути лише іноземці та особи без громадянства. Шпигунство, вчинене громадянином України, кваліфікується за Ст. 111 – державна зрада.

Важливою проблемою є кримінально-правова екстрадиції іноземців та осіб без громадянства, які вчинили злочини - передачі особи державою, на території якої вона перебуває, іншій державі (на її вимогу) з метою притягнення такої особи до кримінальної відповідальності або для виконання обвинувального судового вироку.

Правове регулювання екстрадиції в Кримінальному кодексі України, передбачене Ст.10 КК на сьогодні виглядає так: іноземці та особи без громадянства, які вчинили злочини поза межами України і перебувають на території України, можуть бути видані іноземній державі для притягнення до кримінальної відповідальності і віддання до суду.

Згідно з Конвенцією про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах особа може бути видана лише за такі діяння, які за законами запитуючої і запитуваної Сторін тягнуть покарання у виді позбавлення волі на строк

не менше одного року або інше більш тяжке покарання, а передана для відбування покарання - якщо вона позбавлена волі на строк не менше шести місяців або до неї застосоване більш тяжке покарання.

Деякі інші умови видачі передбачені Європейською конвенцією про видачу правопорушників і Додатковими протоколами до неї. Так, видача не здійснюється, якщо злочин, у зв'язку з яким вона запитується, розглядається як:

а) політичний чи пов'язаний з політичним, а так само звичайний, якщо є достатні підстави вважати, що запит на видачу зроблено з метою переслідування або покарання особи на підставі її раси, релігії, національної належності чи політичних переконань;

б) військовий (якщо він не є злочином за звичайним кримінальним правом. При цьому видачу за вчинення загальнокримінальних злочинів, що також є військовими злочинами, може бути здійснено Україною лише за умови, якщо особу, видача якої запитується, не буде піддано кримінальному переслідуванню за військовим правом або законом);

в) фінансовий (пов'язаний з податками, зборами, митом та валютою).

Погодившись із визначеннями політичних, військових та фінансових злочинів, Україна Законом про ратифікацію даної Конвенції і Протоколів до неї залишила за собою право вирішувати в кожній окремій справі, задовольняти чи не задовольняти запит про видачу правопорушника, а також зобов'язалась здійснювати видачу лише тих осіб, які вчинили злочини, що караються позбавленням волі на строк не менше одного року або більш суворим покаранням (Закон України «Про ратифікацію Європейської конвенції про видачу правопорушників, 1957 рік, Додаткового протоколу 1975 року та Другого додаткового протоколу 1978 року до Конвенції» від 16.01.1998 року [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/43/98-%D0%B2%D1%80>).

Таким чином, питання протидії злочинності іноземців та осіб без громадянства засобами кримінального права є багатоаспектними, складними і такими, що потребують їх подальшого вивчення, наукового осмислення та розробки шляхів для підвищення ефективності норм законодавства України про кримінальну відповідальність для боротьби з цим негативним явищем, а також дотримання при цьому прав та законних інтересів іноземців та осіб без громадянства.

Осадчук Катерина Михайлівна

*Студентка 4 курсу Інституту підготовки слідчих кадрів для органів МВС
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ОДИНИЦІ ТА РОЗМІРУ ШТРАФУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

Особливістю штрафу є те, що його розмір установлюють не в абсолютних числах, а в певній кількості неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Законом України «Про податок з доходів фізичних осіб» до системи законодавства було введено категорію «податкової соціальної пільги» і при цьому в п.22.5 ст.22 згаданого Закону було встановлено, що у випадках, «якщо норми інших законів містять посилання на неоподатковуваний мінімум, то для цілей їх застосування використовується сума у розмірі 17 грн., крім норм адміністративного та кримінального законодавства у частині кваліфікації злочинів або правопорушень,

для яких сума неоподаткованого мінімуму встановлюється на рівні податкової соціальної пільги».

Такий дуалізм розміру н.м.д.г. для потреб кримінального права зберіг і Податковий кодекс України, який прийшов на зміну згаданому Законі.

На думку О. Цветіновича, розмір штрафу повинен бути вказаний у твердій грошовій сумі, В. Боровенко вважає, що штраф має бути визначений тільки у неоподатковуваних мінімумах. Існує і третя позиція, прихильники якої пропонують визначати розмір штрафу у мінімальних заробітних платах.

Деякі вчені пропонують інші одиниці виміру, наприклад, в національній валюті або розмірі заробітної плати або іншого доходу засудженого за період від одного місяця до п'яти років, в національній валюті або в умовній (фінансовій) розрахунковій одиниці, в денних ставках, в спеціально передбачених у КК розрахункових одиницях тощо.

Щодо вищенаведеного можна зробити висновки, що найбільш доцільним буде зробити розмір штрафу в одиницях виміру, які б корелювали рівню заробітної плати, що б урахувало інфляційні процеси в державі. Проте сам термін «неоподатковуваний мінімум доходів громадян» повинен мати уніфіковане значення (або як одиниця виміру штрафу, або для позначення розмірів матеріальної шкоди чи предмета злочину). Також необхідно, щоб законодавець у статтях Особливої частини вказав граничні межі, в яких може бути призначено покарання, і щоб суд не мав права за них виходити.

Не заперечуючи загалом доцільності як загального підвищення розміру штрафів у КК України, так і збільшення їх розміру в окремих санкціях статей Особливої частини КК України, вважаємо надмірними конкретні розміри, передбачені Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності». Визначаючи розміри покарання у виді штрафу, законодавець має враховувати цілі покарання, визначені у ст. 50 КК України. Штраф може слугувати досягненню цих цілей лише в разі, якщо покарання буде для засудженого досить суворим, але, водночас, реальним для виконання на практиці. Тобто штраф має бути таким, щоб засуджений міг його сплатити. Тому його розміри слід установлювати не лише залежно від ступеня суспільної небезпечності вчиненого злочину, а й з урахуванням загального добробуту громадян і рівня їх доходів. На нашу думку, невиправдано встановлювати в КК України такі розміри штрафів, які реально може сплатити лише незначна кількість найбагатших громадян країни і є нереальними навіть для тих громадян, яких, зазвичай, відносять до «середнього класу» нашого суспільства.

Суд, ураховуючи майнове становище особи, може призначити виплату штрафу з розстрочкою сплати шляхом погашення всієї суми призначеного покарання певними частинами строком до року. До набрання цим Законом чинності суди мали право призначати штраф із розстрочкою виплати певними частинами строком до трьох років. Зважаючи на значне підвищення розмірів штрафу, незрозумілою є позиція законодавця щодо суттєвого (утричі) скорочення термінів розстрочки для його сплати.

На нашу думку, якщо суди у зв'язку з масовою несплатою засудженими накладених на них штрафів почнуть замінювати штраф позбавленням волі (як це передбачено в ч. 5 нової редакції ст. 53), унаслідок чого кількість осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, істотно збільшиться. Таким чином, надмірні

розміри штрафів, попри задекларовану мету гуманізації покарань за економічні злочини, можуть спровокувати збільшення кількості випадків застосування покарання у виді позбавлення волі за економічні злочини, що значним чином погіршують становище засудженого.

Щодо мінімального та максимального розмірів штрафу, то, звертаючи увагу на особливості сучасного стану злочинності та рівня доходів переважної більшості осіб, що вчиняють злочини, на підставі матеріалів судової практики, а також з урахуванням досвіду зарубіжних країн, можна зробити висновок, що мінімальний розмір штрафу є обґрунтованим. *Однак цього не можна сказати про максимальний розмір штрафу, через його можливість збільшення в Особливій частині КК України, що, на нашу думку, не зовсім доцільно.* Розмір в Загальній та Особливій частинах КК України повинен бути чітко визначеним та не допускати відхилень.

Науковий керівник – к.ю.н., асистент кафедри кримінального права № 2 Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» Орбещь Костянтин Миколайович

Переверзева Юлія Юріївна
Магістранта 5 курсу Інституту права
імені Володимира Сташица Класичного приватного університету

ПОКАРАННЯ ЗА СЛУЖБОВІ ЗЛОЧИНИ В УЛОЖЕННІ ПРО ПОКАРАННЯ КРИМІНАЛЬНІ І ВИПРАВНІ 1845 РОКУ

Одним з найважливіших завдань, що стоять перед сучасною наукою кримінального права України, є вдосконалення системи кримінальних покарань. Адекватне розуміння сучасного стану розвитку кримінального законодавства неможливе без ґрунтового осмислення історії його розвитку. Явища і процеси сучасності, як і ті явища й процеси, що їм передували, так само як і ті, що виникають на їх основі в перспективі, неможливо пізнати поза історичним контекстом. Тому наукове дослідження кримінально - правових явищ не може обмежити себе їх станом лише на конкретний момент сучасного існування цього явища (процесу), оскільки буде втрачений причинно - наслідковий зв'язок в історичному розвитку права¹.

Проаналізуємо систему покарань, передбачену в Уложенні 1845 року, оскільки воно було одним з основних джерел кримінального права загально – російського масштабу, яке було поширене і на території України впродовж декількох десятиліть. Для порівняння, згідно з Уложенням про покарання кримінальні і виправні (1845р.), система покарань складалася з 12 родів покарань, поділених на 38 ступенів - від смертної кари до догани. Перелік видів покарань – це не просто технічний список, а самостійна, цілісна система, у якій між окремими видами покарань існують об'єктивні систематизовані зв'язки, які, у свою чергу, надають цій системі нових якостей та властивостей.

Так, одним з важливих способів щодо упорядкування російського законодавства, була кодифікація кримінального законодавства, яка розпочалася відразу ж після видання «Зводу законів Російської імперії» в «Уложенні...» було

¹ Калашникова А.И., Методологические основы изучения уголовного права / А.И. Калашникова // Актуальные проблемы российского права. 2009.-№1.-С. 288-295

визначено рід, ступінь, заходи і наслідки кримінальних покарань, вирішено питання про відшкодування збитків, встановлено особливі покарання за злочини й проступки по службі та можливість заміни одних покарань іншими. Особлива частина «Уложення...» містила 2043 статті і встановлювала покарання кримінальні та виправні найбільш суворими були покарання кримінальні, до яких, згідно зі ст. 19 «Уложення» належали: позбавлення усіх прав стану в поєднанні зі смертною карою (закон не визначав види, це робив суд) або засланням на каторгу (безстрокову з працею на рудниках або строкову із працею на рудниках, у фортецях, на заводах від 6 до 20 років), на поселення в Сибір, на Кавказ. Позбавлення усіх прав стану означало втрату всіх привілеїв, пов'язаних із належністю до певного стану (позбавлення прав спадкового й особистого дворянства, духовного звання, прав міських жителів), припинення подружніх обов'язків і позбавлення права на майно (воно переходило до спадкоємців). Позбавлення усіх прав стану означало цивільну смерть: воно завжди супроводжувалося позбавленням почесних титулів, чинів, орденів, інших відзнак і вилученням належних засудженим грамот, дипломів, патентів та атестатів. Установлювався важливий принцип нерозповсюдження позбавлення прав стану на дружину і дітей засудженого. Вони зберігали всі права та привілеї стану й у разі добровільного прямування за засудженим у місці відбування призначеного йому покарання.

До виправних покарань ст. 34 «Уложення» відносила: позбавлення усіх особливих і станових прав та привілеїв, поєднане із заслання в Сибір, заслання на прожиття в інші, крім сибірських, більш – менш віддалені губернії, а для осіб, не звільнених від тілесних покарань, ув'язнення до робітничого будинку, із позбавленням усіх особливих і станових прав та привілеїв або без нього; тимчасове ув'язнення у фортеці (від 6 місяців до 3 років) із позбавленням лише деяких особливих і станових прав та привілеїв або без цього; тимчасове ув'язнення від 6 місяців до 2 років; короткочасний арешт від 3 днів до 3 місяців; догана в присутності суду, зауваження та «внушення», які зроблені судовим адміністративним органом, грошові стягнення. Позбавлення всіх особистих і станових прав та привілеїв полягало у позбавленні всіх прав, крім майнових і сімейних. Засудженого позбавляли всіх почесних титулів, дворянського звання, чинів та інших нагород, а також права навіть після звільнення від покарання вступати на державну або громадську службу, записуватись у гільдії та отримувати свідоцтво на торгівлю, бути свідком під час укладення договорів, обиратися у третейські суди, бути опікуном або піклувальником тощо. У випадку позбавлення лише деяких особливих особистих і станових прав та привілеїв, засуджений зберігав майнові права, станове звання, чини, ордери, але втрачав право участі у виборах і право бути обраним; дворянин позбавлявся права вступати на державну службу; священнослужителі втрачали свій сан, а церковнослужителі – виключалися з духовного звання.

Отже, попри висловлювані у той час провідними криміналістами Л.С. Білогриць-Котляревський, О.О. Жижиленко, О.Ф. Кістяківський, Е.Я. Немировський, С.В. Познишев, М.С. Таганцев, І.Я. Фойницький застереження щодо підчас невинуватості репресивності каральної системи Уложення 1845 зі змінами 1866 та 1885 року і подальшому реформуванні кримінального законодавства зберігались схожі тенденції каральної політики¹.

¹ Рябчинська О.П. Система покарань в Україні: поняття, значення та принципи побудови: монографія / Олена Павлівна Рябчинська.- Запоріжжя; Акцент Інвест – трейд, 2013. – 448с.

Тим не менш, оцінюючи правозастосовну практику в XIX – XX столітті, науковці вказують, що воно характеризується лібералізацією, що проявляється в скороченні застосування смертної кари та тілесних ушкоджень. В системі покарань домінує позбавлення волі у вигляді тюремного ув'язнення, віддання до арештантських рот, заслання.

Пугачова Марина Юріївна
магістрантка 5 курсу Інституту права імені Володимира Сташиса
Класичного приватного університету

НЕ ВТРУЧАННЯ У ПРИВАТНЕ ЖИТТЯ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ, ЯК ГАРАНТІЯ КОНСТИТУЦІЇ

Проблема неврегульованості інституту слідчих дій, який відповідає за конституційні гарантії, а саме втручання у приватне спілкування, було врегульовано введенням глави 21 Негласні слідчі (розшукові) дії до Кримінального процесуального кодексу України 2012 року, в § 2 якого врегульовано Конституційні гарантії дотримання прав людини при здійсненні слідчих (негласних) дій втручання у приватне спілкування, вони закріплені в нормах КПК, та встановлюють порядок їх організації, захисту отриманої інформації.

Конституційні гарантії втручання у приватне спілкування відображенні у ст. 30 Конституції України, яка захищає територіальну приватність (недоторканість житла), ст. 31 гарантує кожному таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, де винятки можуть бути встановлені лише судом у випадках, передбачених законом, з метою запобігти злочинів чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо, ст. 32 захищає інформаційну приватність («ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків передбачених Конституцією України», «не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди»).

Ст. 258 КПК визначає певні межі втручання у приватне спілкування та зазначає, що втручанням у приватне спілкування є доступ до змісту спілкування за умов, якщо учасники спілкування мають достатні підстави вважати, що спілкування є приватним. Спілкуванням є передання інформації у будь-якій формі від однієї особи до іншої безпосередньо або за допомогою засобів зв'язку будь-якого типу. Спілкування є приватним, якщо інформація передається та зберігається за таких фізичних та юридичних умов, при яких учасники спілкування можуть розраховувати на захист інформації від втручання інших осіб.

Гарантії забезпечення прав особи при втручанні у приватне спілкування зумовлені специфікою негласних слідчих дій і спрямованні на належне забезпечення приватності, як це можливо, при здійсненні аудіо-, відеоконтролю, арешту, огляду і виїмки кореспонденції, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, зняття інформації з електронних інформаційних систем. Втручання у приватне спілкування, не може бути здійснено без обґрунтування та ухвали слідчого судді, і у разі постановленням слідчим суддею ухвали про відмову у втручання в приватне спілкування нове клопотання може бути подане прокурором, слідчим лише з новими відомостями, що відсікає можливість неконституційного та не прозорого втручання у особисте життя осіб. Втручання у приватне спілкування захисника,

священнослужителя з підозрюваним, обвинуваченим, засудженим, виправданим заборонено, що підтверджує ґрунтування КПК на моральних та конституційних принципах. Здійснення втручання у приватне спілкування можливе лише тоді коли є достатні підстави вважати, що розмова особи, інші звуки чи рухи, її кореспонденція може містити відомості, що мають значення для досудового розслідування або наявність такої інформації у електронних інформаційних системах чи транспортних телекомунікаційних мережах.

Отже, слід зазначити, що завдяки введення глави 21 КПК України та прозорості регламентації законодавчих норм стосовно слідчих негласних (розшукових) дій, при умові дотримання правоохоронними органами конституційних гарантій та процесуальних заходів здійснення втручання у приватне спілкування, визначених Кримінальним процесуальним кодексом, збільшиться протидія кримінальним правопорушенням та насамперед інтереси, права та свободи громадян при кримінальному провадженні будуть захищені.

*Ревтов Олександр Валентинович
студент 5 курсу 11 групи 1 факультету
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ЛІКВІДАЦІЯ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ, ЯК ОДИН ІЗ ЗАХОДІВ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ

В рамках співробітництва України і Європейського Союзу, з метою вчинення наступних кроків правової адаптації права нашої держави до права Європейського Союзу, 23 травня 2013 року було прийнято закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб».

Відповідно до положень зазначеного закону, до Кримінального кодексу України, а також Кримінального процесуального кодексу, вноситься зовсім новий для права нашої держави інститут. На ряду із існуючими заходами кримінально-правового характеру, як форм кримінальної відповідальності, утворюється певна система заходів, які в рамках кримінального законодавства можуть бути застосовані по відношенню до юридичних осіб. Підставами для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру є вчинення її уповноваженою особою від імені та/або в інтересах юридичної особи, будь-якого із злочинів, перелічених у новоствореній статті 96³ Кримінального кодексу України.

І хоча, набрання чинності законом та внесення змін до передбачених в ньому нормативно-правових актів – передбачене 1 вересня 2014 року, на сьогодні, досить великою кількістю науковців ведуться різні дискусії з приводу запровадження в Україні кримінальної відповідальності для юридичних осіб.

Серед дослідників такого роду новацій, перш за все у кримінальному праві, своїми позиціями та поглядами відзначились: М. Панов, С. Харитонов, В. Тютюгін, О. Михайлов, О. Євдокімова, А. Нерсисян, Ю. Пономаренко, П. Фріс, Б. Волженкін, І. Митрофанов, О. Шамара та інші.

Досить специфічним та новаційним, за думкою більшості науковців – є механізм визначення і застосування по відношенню до юридичної особи певних заходів

кримінально-правового характеру, чіткий і вичерпний перелік яких передбачено законодавцем. Таких заходів три: штраф, конфіскація майна та ліквідація.

Ліквідація – один із основних заходів кримінально-правового характеру (деякими науковцями вважається спеціальним видом покарання), форма припинення юридичної особи, яка застосовується судом у разі вчинення її уповноваженою особою будь-якого із злочинів, передбачених статтями 258-258⁵ Кримінального кодексу України, і проводиться в порядку, передбаченому законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб підприємців».

Законодавцем, в аспекті введення кримінальної відповідальності для такого суб'єкта суспільних відносин, передбачено і певні винятки, а конкретніше певний статус та положення юридичної особи в економіці та безпековому секторі держави. Так, відповідно до частини третьої, новоствореної статті 96⁹ Кримінального кодексу України, у разі якщо юридична особа належить до об'єктів, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки країни, ліквідація до неї не застосовується.

Відповідно до ч. 2 статті 33 закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців», юридична особа є такою, що припинилася, з дати внесення до Єдиного державного реєстру запису про державну реєстрацію припинення юридичної особи.

За думкою науковців, ліквідація, на ряду із іншими заходами кримінально-правового характеру, що застосовуються до юридичних осіб – є дещо суперечливою по відношенню до принципу винності в кримінальному праві. Така суперечливість зумовлена в першу чергу тим, що винність – це обов'язкова ознака злочину, що виражає психічне ставлення особи (суб'єкта злочину) до вчинюваної дії чи бездіяльності та її наслідків у формі умислу чи необережності. При застосуванні ж заходів кримінально-правового характеру по відношенню до юридичних осіб, серед яких найнегативнішим для такого роду суб'єкта є ліквідація – на думку науковців, не лише пропагується, але й допускається можливість кримінальної відповідальності за чужу вину, тобто відповідальність юридичної особи (як зорганізованої сукупності фізичних осіб) за вчинення злочину її уповноваженою особою, або іншим її представником. Таким чином, за думкою М. Панова та С. Харитонова, без достатніх підстав опосередковано розширюються межі кримінальної відповідальності і вона поширюється на фізичних осіб (членів колективу юридичної особи), що не вчиняли злочинних діянь і не є винними, але тим не менш зазнають досить серйозних матеріальних (і моральних) збитків.

Попри досить аргументовану критику нового інституту в кримінальному праві, інституту відповідальності юридичних осіб, все таки, ще більш об'єктивне та глибоке його дослідження науковцями – ще попереду, і матиме за імпульс введення в дію та практичне застосування таких змін, що розпочнеться вже зовсім скоро.

*Родоманова Маргарита Андріївна
студентка 5 курсу Чорноморського
державного університету імені П. Могили*

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПОКАРАННЯ ЗА ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОСТУПКУ

З прийняттям нового КПК України 2012 р. відбулися докорінні зміни не тільки в кримінально-процесуальному, але й інших галузях законодавства. Однією з

таких галузей є кримінальне право, яке має бути доповнено таким інститутом, як інститут кримінального проступку. Вчені – криміналісти у зв'язку з прийняттям вказаного акту активно обговорюють існуючі та перспективні концепції щодо впровадження інституту кримінального проступку у національне законодавство. Серед науковців та представників органів державної влади йде активне обговорення щодо очікування прийняття Кодексу проантигромадські(кримінальні) проступки до початку 2014 року, що вимагає визначення у ньому покарань та спеціальних заходів, застосованих за вчинення передбачених у ньому дій. Ураховуючи, що антигромадські (кримінальні) проступки та, відповідно, й санкції за них є новими для України, виникає потреба не лише у визначенні оновленої системи покарань та спеціальних заходів, а й у врахуванні при цьому міжнародного досвіду застосування подібних видів покарань і санкцій. Проте, до сьогодні такого нормативно-правового акту не прийнято, тому проблема кримінальних проступків та покарань за їх вчинення залишається дуже актуальною.

Аналізуючи теорію кримінального права, норми національного, таміжнародного законодавства, можна сказати, що основними ознаками кримінального проступку є невелика суспільна небезпека та покарання, не пов'язане з позбавленням або обмеженням волі.

Невелика суспільна небезпека буде полягати у шкоді, завданій проступком, але, на відміну від злочину, шкода матиме незначний характер. При цьому слід розрізняти кримінальний проступок та малозначне діяння (ч. 2 ст. 11 КК України), у якому суспільна небезпека взагалі відсутня або є «мізерною» [2, с. 5].

Відповідно до проекту Закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо запровадження кримінальних проступків» від 28 лютого 2012 року №10126, зареєстрований народними депутатами Володимиром Стретовичем, Сергієм Головатим, Евеліною Шишкіною і Дмитром Притикою, передбачено внести зміни до КК України для поширення дії загальних положень на всі види кримінальних правопорушень (на кримінальні проступки та злочини), не змінюючи структури КК України. Таким чином у КК України з'явиться 83 склади кримінальних проступків [3].

Покарання за вчинення кримінального проступку передбачаються у вигляді штрафу, громадських робіт на термін від 20 до 200 годин, виправних робіт на строк від двох місяців до двох років, заборони займати певну посаду на строк від шести місяців до трьох років, а також обмеження свободи.

Деякі автори пропонують виділити такі види покарань за вчинення кримінального проступку: штраф; позбавленнявійськового,спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційногокласу;позбавлення права обіймати певні посади або займатисяпевною діяльністю; громадські та виправні роботи;службові обмеженнядля військовослужбовців; конфіскація майна;арешт, триманняв дисциплінарному батальйоні військовослужбовця [4].

К. А. Автухов, та І.С.Яковець, запропонували такі види покарань:

- штраф;
- позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною

- діяльністю;
- громадські роботи;
 - конфіскація майна;
 - примусова реалізація майна;
 - покладання обов'язку;
 - короткостроковий арешт (до 1 місяця) [5, с.10].

Запровадження інституту кримінальних проступків дасть можливість спростити кримінальне провадження у ряді випадків та підтвердити політику гуманізації, курс на яку було взято з прийняттям нового КПК України. Проте цей інститут необхідно належним чином узгодити з інститутами злочину та адміністративного правопорушення. Також при запровадженні системи кримінальних проступків необхідно визначити види покарань та спеціальних заходів за їх вчинення з врахуванням при цьому міжнародного досвіду застосування подібних видів покарань і санкцій. Отже, запровадження даного інституту потребує нормативного доопрацювання та приведення у відповідність до Основного Закону України та принципів кримінально – правової доктрини.

Література

1. Фаринник В. Особливості застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні / В. Фаринник // Юрид.вісн. України. – 2012. – № 38 (22-28 вересня). – С. 4.
2. Проект Закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу України» (№10126) // <http://www.unian.ua/news/489228-parlamentu-proponuyut-zaprovaditi-ponyattya-kriminalniy-prostupok.html>/ станом на 09.12.2013 року
3. Зеленов Г.М. Проблемні питання визначення кримінальних проступків та їх значення для кримінального законодавства України// Кримінальні проступки. – 2013 р. – С. 58-60
4. Автухов К.А. Види покарань за вчинення кримінального проступку// Кримінальні проступки. – 2013 р. – С. 9-13

Рощина Інна Олександрівна
Кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права і процесу
Національного авіаційного університету
Повсткін Дмитро Олегович
студент II курсу Юридичного
Інституту
Національного авіаційного
університету

НЕЛОЛІКИ ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО АПАРАТУ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Станом на початок 2014 року вже минає 12 років від дня набуття чинності нового Кримінального кодексу України, який Верховна Рада України ухвалила 5 квітня 2001 р. Прийняття Кримінального кодексу стало значною подією в політичному, економічному і суспільному житті України.

Необхідність його підготовки була зумовлена, насамперед, тим, що побудова і функціонування правової демократичної держави не може відбуватися без існування ефективної законодавчої бази, яка б належним чином регулювала і охороняла суспільні відносини. Такою законодавчою базою у боротьбі зі злочинністю перш за все є Кримінальний кодекс. Значне зростання рівня злочинності у перші роки незалежності України, прояв її агресивних форм, поширення організованої

злочинності та злочинності у сфері економіки поставили нагальні питання щодо створення кримінального законодавства, яке б задовольняло потреби суспільства, враховувало досягнення науки кримінального права та надавало можливість належно здійснювати боротьбу зі злочинністю. Оскільки чинний на той час КК 1960 р. явно перестав відповідати не тільки новим потребам суспільства та держави, а й сучасній теорії кримінального права.

Першопричиною недосконалості національної правничої термінології вчені вважають те, що Україна впродовж багатьох віків не мала реальної власної державності. Значних втрат вітчизняній юридичній терміносистемі завдано багаторічним домінуванням іноземних мов в усіх сферах суспільного життя, а єдиної державної політики у справі термінотворення як органічного елемента законотворчої політики, за словами учених, сьогодні взагалі нема [1, С. 88–89].

От тут і починається найцікавіше. Чим складніший кримінальний закон, чим більше до нього всіляких додатків, тлумачень, роз'яснень, тим простіше ним маніпулювати та зловживати, корумпувати процедуру самої кваліфікації та просто щиро помилятися у його застосуванні [2].

Тому прикро констатувати, але правова ситуація, що виникла із прийняттям антикорупційних законів, зокрема Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції», склалася негативною, незважаючи на те, що відповідні комітети Верховної Ради України, які готували проекти цих законів, неодноразово були попереджені науковцями щодо необхідності сутнісної переробки цих законопроектів, приведення їх у відповідність до принципів побудови національного законодавства про кримінальну відповідальність. Складається враження, що автори зазначених новел, ігноруючи слушні зауваження, пішли, як здається, найпростішим шляхом — здійснили імплементацію за рахунок переписування близько до тексту оригінала положень антикорупційних конвенцій: Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією від 27 січня 1999 року та Конвенції ООН проти корупції від 31 жовтня 2003 року., створивши тим самим із загальних міжнародних рекомендацій та пропозицій для обговорення відповідні кримінально-правові норми, за якими оцінювалася б як злочинна певна поведінка конкретних осіб і повністю проігнорувавши національну доктрину кримінального права [4, С. 6-7].

З огляду на це, слід наголосити, що для усунення колізій, які можуть виникнути після ратифікації Верховною Радою того чи іншого міжнародного акта (договору, конвенції), необхідно заздалегідь системно працювати над тими можливими змінами кримінального та інших галузей українського законодавства, яких така ратифікація потребує і які стосуються конвенційних злочинів з тим, щоб якомога повніше узгодити їх ознаки і визначення не тільки з міжнародними дефініціями та формулюваннями, а й з основоположними принципами національного законодавства.

Слід також зазначити, що зміни та доповнення, що вносяться до Особливої частини КК України і стосуються конкретних видів злочинів та їх караності, необхідно узгоджувати з положеннями Загальної частини КК. Ще до моменту ратифікації того чи іншого міжнародного документа потребують вирішення проблеми, пов'язані із зобов'язаннями України у сфері міжнародно-правового співробітництва (наприклад розробка дієвих механізмів обміну інформацією між правоохоронними органами), узгодженістю термінології [3, С. 5-19].

Сказане вище дає підстави для висновку, що правотворчій діяльності останніх років багато в чому властивий безсистемний, а іноді навіть хаотичний характер, а законопроекти, що виносяться на розгляд парламенту, не завжди проходять належну

наукову експертизу. Все це, безумовно, знижує ефективність запобіжної функції закону про кримінальну відповідальність, негативно позначається на правозастосовній діяльності й призводить до нігілістичного ставлення громадян до вимог закону.

Зрештою, процедура кваліфікації злочину перетворилась на складний інтелектуально-пошуковий процес, який під силу лише самим науковцям, а не слідчим, прокурорам, суддям.

Неправильна кваліфікація може призвести не лише до звільнення винуватого, або до засудження невинуватої особи, але й до значного пом'якшення чи обтяження можливого покарання.

І виходить, що, з одного боку, складний у застосуванні, з іншого – перевантажений термінами, які законодавцем не розтлумачені, кримінальний закон дає можливість ним маніпулювати, тлумачити та застосовувати його норми, керуючись власним суб'єктивним розумінням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Головатий С. Правнича термінологія і державотворчий процес / С Головатий, Ю. Зайцев, І. Усенко // Українське право. - 1995. - № 1 (2). - С 88–94.
2. Маляр А. Норми Кримінального кодексу провокують корупцію / [Електронний ресурс] // Українська правда: [сайт]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/columns/2013/08/5/6995453/>– Назва з екрана.
3. Тацій В. Десять років Кримінальному кодексу України: здобутки і проблеми застосування// Право України. – 2011. - № 9. – С. 5 - 19
4. Тютюгін В. Новели кримінального законодавства щодо посилення відповідальності за корупційні злочини : вирішення проблеми чи проблеми для вирішення? // Юридичний вісник України. — 2010. — № 5. — С. 6; № 6. — С. 6-7

Савчук М. В.

*студентка 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ СУБ'ЄКТОМ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Серед великої кількості дискусійних питань у кримінальному праві одним із актуальних є питання щодо визнання юридичної особи суб'єктом кримінальної відповідальності. Популярність ідеї кримінальної відповідальності юридичних осіб обумовлена суспільною шкодою, що завдається їх протиправною діяльністю економіці, правам споживачів, працюючим громадянам, суспільній безпеці. І ця діяльність не обмежується лише діями керівників організацій – вона утілюється також у поведінці рядових працівників.

Особливої актуальності це питання набуває у зв'язку з прийняттям Верховною Радою України 11 червня 2009 р. антикорупційних законів: «Про засади запобігання та протидії корупції», «Про відповідальність юридичних осіб за корупційні правопорушення», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення». Зазначеними законами юридично закріплюються підстави для визнання юридичних осіб суб'єктами кримінальної відповідальності.

Аналіз сучасного законодавства іноземних країн дозволяє зробити висновок, що інститут відповідальності юридичних осіб знаходить своє закріплення в різних правових системах, зокрема в англосаксонській правовій сім'ї (системі загального

права). Наприклад, у Великобританії діяння визнається здійсненим корпорацією, якщо воно вчинено безпосередньо або за допомогою фізичних осіб, що її репрезентують. За англійським кримінальним правом юридична особа може відповідати за своє діяння. Вважається, що організація діє через своїх управителів і службовців. Окремі країни романо-германської правової сім'ї (континентальної системи права) також йдуть подібним шляхом. Зокрема, відповідно до положень ст. 121-2 КК Франції юридична особа, за винятком держави може бути визнана суб'єктом злочину.

Слід зазначити, що першими актами міжнародного рівня, які фактично створили прецедент застосування кримінального закону до колективних суб'єктів, є рішення Міжнародного трибуналу, який в ході Нюрнберзького процесу над нацистськими злочинцями визнав, що держава та її організації можуть бути суб'єктами міжнародних злочинів.

Аналізуючи чинне кримінальне законодавство, можна побачити, що існує певна кількість злочинів, щодо яких можна закріпити відповідальність юридичних осіб. До цього переліку можна віднести, зокрема, діяння, що передбачені ст. 209 («Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом»); ч.1, 2 ст. 235-4 («Комерційний підкуп»), ст. 364 («Зловживання владою або службовим становищем»); ст. 365 («Перевищення влади або службових повноважень») Кримінального кодексу.

Противники впровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб, а саме, такі відомі вчені, як П. Матишевський та О. Шамара відзначають, що це питання має вирішуватись за допомогою адміністративного чи цивільного права. Також безпосередньо визнання юридичної особи суб'єктом злочину може призвести до подвійної відповідальності, що прямо порушує один із найважливіших принципів кримінального права, встановлений ст. 61 Конституції України, а саме: «ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення. Юридична відповідальність особи має індивідуальний характер.»

Деякі вчені пропонують розв'язати проблему підстави покладення заходів кримінальної відповідальності на юридичних осіб за допомогою виділення самостійного інституту кримінального права, яким би міг стати «інститут суб'єкта кримінальної відповідальності». Наприклад, Б.В. Волженкін зазначає, що «доцільно розрізнити суб'єкт злочину та суб'єкт кримінальної відповідальності. Злочин, як суспільно небезпечне, протиправне і винне діяння, може вчинити тільки фізична особа, яка наділена свідомістю і волею. Саме таке діяння, що містить усі ознаки відповідного складу злочин, є підставою кримінальної відповідальності. А підлягати кримінальній відповідальності за зазначені діяння могли б не тільки фізичні особи, а й за певних умов і юридичні особи.

Обов'язковою підставою покладення на юридичну особу заходів відповідальності слід визнати діяння (дію чи бездіяльність) за умови, що воно вчиняється: 1) суб'єктом, уповноваженим юридичною особою діяти від її імені; 2) в інтересах (на користь) юридичної особи; 3) з відома або за наявності відповідної санкції органу управління чи власника юридичної особи.

Вина юридичної особи опосередковується через винну поведінку суб'єкта, уповноваженого юридичною особою діяти від її імені. Вина юридичної особи буде визначатися як психічне ставлення такого суб'єкта до вчиненого діяння (дії або бездіяльності) та суспільно-небезпечних наслідків.

Саму ж кримінальну відповідальність юридичних осіб слід розуміти як обов'язок суб'єкта, уповноваженого відповідною юридичною особою діяти від її імені, який вчинив злочин в інтересах (на користь) зазначеної особи, внаслідок чого було заподіяно шкоду або створено загрозу заподіяння шкоди, передбаченої законом про кримінальну відповідальність, дати звіт за вчинене, що реалізується через систему кримінально-правових засобів.

Кримінально-правовими засобами впливу на юридичну особу слід вважати: 1) штраф; 2) заборону займатися певним видом діяльності; 3) конфіскацію майна; 4) ліквідацію юридичної особи. Крім того, сюди можна віднести відшкодування шкоди, завданої потерпілому, що може застосовуватись на додаток до основного засобу впливу.

Цілком логічним слід визнати також встановлення можливості звільнення від юридичної особи від кримінальної відповідальності або від кримінально-правового засобу впливу в зв'язку із закінченням строку давності та на підставі Закону України «Про амністію».

Отже, слід зазначити, що наскільки б не була складною проблема кримінальної відповідальності юридичних осіб, нею необхідно займатися. Крім того, кримінальне законодавство вимагає постійного уточнення та вдосконалення на сучасному етапі розвитку нашого суспільства з метою забезпечення відповідності норм кримінального права демократичному розвитку суспільних відносин.

Список використаних джерел:

1. Дорохіна Ю. А. Визначення юридичної особи суб'єктом кримінальної відповідальності: проблеми сьогодення // Актуальні проблеми держави і права*: зб. наук. праць. – 2012. – Вип. 67. – С. 584-591.
2. Митрофанов І. І. Проблеми визначення юридичної особи суб'єктом кримінальної відповідальності. // Право і суспільство. – 2010. – № . – С. 88-93.
3. Лейленд П. Кримінальне право: злочин, покарання, судочинство: Англійський підхід / П. Лейленд. – К.: Основи, 1996. – С. 68-71.
4. Кримінальний Кодекс України від 05.04.2001 // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст.131.
5. Конституція України від 28.06.1996 р., №254/ 96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
6. Сотніченко В. С. Теоретичні аспекти надання юридичній особі статусу суб'єкта кримінальної відповідальності // Наше право: Спеціалізоване видання. – 2012. – № 3, ч. 1. – Ст. 170-175.

Середа Іван Леонідович

*студент 3 курсу факультету підготовки кадрів
для Державної пенітенціарної служби України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ПЕРШІ ЗГАДКИ ПРО КОРУПЦІЮ В МОСКОВСЬКІЙ ДЕРЖАВІ

Правопорушення фіксувалися і в Київській Русі в епоху її розквіту (X–XII ст.ст.). Вдале географічне становище сприяло налагодженню торговельних шляхів, що з'єднували країни Європи та Азії. Вже у той час, зокрема була відома практика ухилення від сплати мита шляхом переміщення товару поза митницею. З такими порушеннями боролися економічними методами – стягувався штраф в розмірі подвійного мита. Формування системи державно-правових поглядів ранньофеодальної Київської Русі відбувалося під впливом політичних, економічних,

культурних та релігійних чинників. За своїм змістом державно-правові погляди Київської Русі XI-XII століть були схожим типом праворозуміння, що мав місце в інших країнах.

Пам'ятками державно-правової думки Київської Русі були: «Руська правда» (Просторова редакція), «Слово про Закон і Благодать» митрополита Іларіона (1049 р.), «Ізборник Святослава» (1076 р.), «Повість временних літ» (1113 р.), «Повчання дітям Володимира Мономаха» (1125 р.) та інші. У цих творах знайшли відображення найгостріші проблеми соціально-політичного життя тогочасного суспільства: збереження єдності держави, обстоювання її міжнародного авторитету, вирішення проблем правового устрою, засудження незаконного збагачення в суспільному житті та інше. Слід зауважити, що питання врегулювання неправомірної економічної поведінки турбувало і правителів нашої держави в період її становлення та розвитку (X-XII ст. н.е.). Всі конфлікти та спори вирішувалися міськими старійшинами, які роками, розумом та справедливістю заслуговували довіру та могли бути суддями. Звичайно, такий спосіб вирішення проблеми вчинення не правомірних діянь не міг бути повсяк час ефективним. Назривала потреба створення єдиного документа, який регулював би суспільні відносини в усій країні. Так виник найстарший відомий збірник норм давньоруського права «Руська правда» Ярослава Мудрого (1016 р.). У цій правовій пам'ятці з-поміж майнових злочинів найбільше уваги приділяється крадіжці (татьбі). Для уникнення подібних неправомірних діянь у «Руській правді» були чітко регламентовані умови договору займу та відповідальність за їхнє порушення.

Щодо корупційних діянь – то відповідальність за них не була чітко передбачена.

Згадується про корупцію й у російських літописах ще XIII століття. Першим законодавчо обмежив розповсюдження корупції Іван III, а смертну кару за прояви корупції ввів його онук Іван IV (Грозний). Іван Грозний вперше ввів страту як покарання за надмірність у хабарах. Хабарництво, за “Судебником” 1550 р., було визнано кримінальним злочином. Та незважаючи на те, що закон не припускав ніяких хабарів, “...хитруни винаходили спосіб обдурювати його: чолобитник, входячи до судді, клав гроші перед образами, начебто на свічки... Тільки в день Світлого Воскресіння дозволялося суддям та урядовцям разом з червоним яйцем приймати в дарунок і декілька десятків...”. За царювання Петра I почалась справжня боротьба з корупцією. Він створив контролюючі органи, завдяки яким за часів його царювання пролунало декілька корупційних скандалів.

Усе це ще раз вказує на те, що історія людської цивілізації досить багата прикладами проявів корупції та неодмінну присутність цього явища в усіх людських культурах і цивілізаціях. Слід зазначити, що корупція засуджувалася в усі часи, але це не зашкодило проникнути їй і у сучасне суспільство.

Холодницький Назар Іванович
аспірант кафедри історії держави, права та політико-правових учень
Львівського національного університету імені Івана Франка

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНА УГОДА МІЖ ПРОКУРОРОМ І ПІДСУДНИМ: ПРАВОВИЙ ДОСВІД США

Значна свобода прокурора в здійсненні обвинувачення дала можливість зародитися в кримінальному процесі США та розвинутися до безпрецедентного

масштабу такому цікавому інституту як угода про визнання вини. Ця угода є правомірною домовленістю між прокурором і підсудним, якою підсудний визнає свою вину у вчиненні злочину, а прокурор взамін за це змінює кваліфікацію діяння на таку, що передбачає менше покарання [1, с. 466-467]. Така взаємовигідна угода між прокурором і підсудним отримала неабияку популярність у США, що в процесі історії стрімко зростала. Так, 1839 р. в штаті Нью-Йорк на підставі угоди про визнання вини було вирішено всього 22 % кримінальних справ, у 1869 р. ця цифра зросла до 70 %, а в 1920 р. – 88 % [2, р. 164]. У 2000 р. в США більш ніж 84 % справ, які за федеральним законодавством кваліфікувалися як тяжкі злочини, були вирішені на підставі угоди про визнання вини. На рівні юрисдикції штатів у тому ж році ця цифра становила 94 % [3, с. 54].

Вражаючи за європейськими критеріями статистику визнання підсудними своєї провини у правовій системі США можна пояснити аж ніяк не примушуванням їх укладати такі угоди правоохоронцями шляхом погроз або насильства. Причини наведеної статистики впливають з ментальності американського суспільства та високого професіоналізму прокуратури США. Прокурори зацікавлені в тому, що пред'явлене ними обвинувачення було підтримане судом – це сприяє їх службовій кар'єрі та є визначальним в оцінці їх діяльності державою та суспільством. Часто вони мають сумнів щодо того, чи їх обвинувальний акт буде підтриманий судом. Наприклад, доволі складно довести факт, що вбивця попередньо планував замах на жертву впродовж певного часу, або те, що вбивство було вчинено з прямим умислом. З огляду на ці обставини йому зручно змінити в ході процесу кваліфікацію на більш м'яку тим паче, коли взамін за підсудний готовий визнати свою вину. Так само і підсудний, розуміючи суворість американського законодавства про кримінальну відповідальність (у багатьох штатах практикується смертна кара, позбавлення волі на кілька сотень років тощо), часто готовий визнати свою вину у менш тяжкому злочині взамін за певні гарантії [4, с. 169]. До речі, угода про визнання вини, як і відмова від обвинувачення є також зручними засобами для отримання корисних свідчень від підсудного по більш резонансних справах.

Водночас угода про визнання вини має і негативні наслідки. Наприклад, нею послуговуються поліцейські та агенти ФБР, свідомо розуміючи свій обман, оскільки вони не вправі впливати на обвинувачення, яке перебуває під повним контролем прокурора. У свою чергу прокурори також інколи спекулювали угодою про визнання вини, первинно встановлюючи більш обтяжливу кваліфікацію злочину, щоб підсудний погодився визнати менш тяжкий злочин, який насправді він вчинив реально. Тому переговори стосовно укладення угоди про визнання вини інколи перетворювалися на торги між прокурором, підсудним і його адвокатом. Так, у 1977 р. колишній директор ЦРУ Р. Хелмс був обвинувачений в обмані конгресу щодо операцій в Чилі. Погрожуючи розголошенням державних таємниць під час судового розгляду, йому вдалося «виторгувати» в прокуратури досить зручну кваліфікацію, внаслідок чого він був засуджений тільки до штрафу та двох років позбавлення волі з відстрочкою [5, с. 140]. Як наслідок, прокурори, укладаючи угоди про визнання вини часто не давали можливості судам встановити істину, за яку повинен був сприйматися результат угоди з підсудним.

Законодавство США не має прив'язки угоди про визнання вини до певної стадії кримінального процесу, проте найчастіше це відбувається на початку судового розгляду. Прокурор звертається до адвоката з офертою угоди про визнання вини підсудним, яка може передбачати зміну кваліфікації чи зміну запропонованого

покарання. Адвокати також доволі часто зверталися до прокурора з цим питанням першими, адже вміння домовитися на вигідних для клієнта умовах є одним із критеріїв їх професійності в США. Прокурор свідомо ставить в обвинувальному акті більш тяжке покарання, щоб починати переговори з вигідної для обвинувачення позиції [1, с. 467]. Більше того, в ході переговорів прокурор наділений правом пригрозити підсудному, що змінить кваліфікацію на більш тяжку, коли він відмовиться від запропонованої угоди. Таку можливість було передбачено в рішенні Верховного суду США у 1978 р. [6]. Обговорюючи умови угоди, прокурор враховує інтереси потерпілого та домовляється також і з ним. Хоча потерпілий не вправі заборонити прокурору укладати угоди про визнання вини, в разі, коли потерпілий наполягає на цьому, американські прокурори вважають своїм моральним обов'язком відмовитися від угоди. Коли ж потерпілим є держава чи штат, прокурор самостійно вирішує питання укладення угоди з підсудним і його адвокатом [4, с. 169].

Таким чином, прокурор у кримінальному процесі США вважається повноправним представником держави, на якого покладено значну довіру суспільства. Він уповноважений на свій розсуд відмовитися від обвинувачення чи підтримувати його, укласти з підсудним угоду про визнання вини чи пригрозити обтяжити кваліфікацію діянь, просити суд зменшити покарання чи відстоювати його збільшення. Кримінально-процесуальна угода між прокурором і підсудним про визнання його вини є важливим елементом американської правової традиції, який забезпечує стабільність суспільства, ефективність правоохоронної системи, а також необхідні гарантії прав підсудних і потерпілих.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

7. Бернам У. Правовая система США / Уильям Бернам. – М.: Новая юстиция: 2006. – 1216 с.
8. Moley R. Politics and criminal prosecution / Raymond Moley. – New York, 1929. – 241 p.
9. Пешков М. Адвокатская служба и расследование преступлений в США / М. Пешков // Законность. – 2004. – № 5. – С. 52–56.
10. Махов В. Н. Уголовный процесс США (досудебные стадии) / В. Н. Махов, М. А. Пешков. – М.: Интел-Синтез, 1998. – 208 с.
11. Власихин В. А. Служба обвинения в США: закон и политика / В. А. Власихин. – М.: Юрид. лит., 1981. – 176 с.
12. *Bordenkircher v. Hayes*, 434 U.S. 357 (1978) [Електронний ресурс] // Режим доступу – <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/434/357/case.html>

*Хромих Марина Олексіївна,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

Статус потерпілого за новим КПК України

У новому Кримінально-процесуальному кодексі України від 19 листопада 2012 року зазначено, потерпілим у кримінальному провадженні може бути не тільки фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди. Для того, щоб особа набула статусу потерпілого за новим КПК України не вимагається винесення постанови органом досудового розслідування чи суддею. Права і обов'язки потерпілого виникають в особи з

моменту подання заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення або заяви про залучення її до провадження як потерпілого.

У новому КПК дуже великого розширення отримав перелік прав потерпілого. У зв'язку з цим законодавець передбачив необхідність вручення пам'ятки про його процесуальні права та обов'язки особою, яка прийняла заяву про вчинення кримінального правопорушення. Ці права вперше поділені в КПК, а саме у ст.56, на три групи: 1) права протягом кримінального провадження; 2) права під час досудового розслідування; 3) під час судового провадження в будь-якій інстанції.

Поряд з правами у КПК в окремій статті вперше визначено обов'язки потерпілого: 1) прибути за викликом до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду, а в разі неможливості своєчасного прибуття - завчасно повідомити про це, а також про причини неможливості прибуття; 2) не перешкоджати встановленню обставин вчинення кримінального правопорушення; 3) не розголошувати без дозволу слідчого, прокурора, суду відомості, які стали йому відомі у зв'язку з участю у кримінальному провадженні і які становлять охоронювану законом таємницю.

Також, позитивним кроком слід визнати закріплення можливості визнання потерпілими близьких родичів і членів сім'ї постраждалої особи, якщо внаслідок кримінального правопорушення настала смерть цієї особи або особа перебуває у стані, який унеможливує подання нею відповідної заяви. До кола цих осіб новий КПК України відносить досить широке коло осіб: чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка,

правнук, правнучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням, а також особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки, у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі (п. 1 ч. 1 ст. 3 КПК України). Потерпілим визнається одна особа з числа близьких родичів чи членів сім'ї, яка подала заяву про залучення її до провадження як потерпілого, а за відповідним клопотанням – потерпілими

може бути визнано кілька осіб. Проте це не означає, що всі ці особи будуть визнані потерпілими. Такий порядок, з одного боку, сприяє захисту прав та інтересів цих осіб, а з другого, вимагатиме від слідчого, прокурора, суду встановлення обґрунтованості підстав для визнання цих осіб потерпілими для уникнення певних зловживань. Про визнання потерпілим або потерпілими у такому випадку слідчому, прокурору, на мою думку, слід також виносити окрему постанову. Після того, як особа, яка перебувала у стані, що унеможливував подання нею відповідної заяви, набуде здатності користуватися процесуальними правами, вона може подати заяву про залучення її до провадження як потерпілого.

Цікавою новелою нинішнього КПК є право потерпілого на медіацію, тобто примирення з підозрюваним, обвинуваченим на всіх стадіях кримінального провадження шляхом ініціювання або згоди на укладення угоди (ст.ст. 468-473 КПК). У передбачених законом випадках таке примирення є підставою для закриття кримінального провадження. Новим у цьому сенсі є те, що сам злочин щодо особи набуває нового правового формату, формату її власності та стає предметом угоди (про примирення), як у цивільному праві за умови задоволення певних, зокрема, матеріальних вимог потерпілого. Враховуючи незадовільне матеріальне становище значної частини суспільства, а також стан правосвідомості та ментальність українців,

не виключена можливість якщо не масового, то вибіркового застосування цього правового інституту і, відповідно, уникнення окремими підозрюваними (обвинуваченими) заслуженої кримінальної відповідальності.

Підсумовуючи, слід зазначити, що у правовій регламентації процесуального положення потерпілого є певні позитивні досягнення, які поліпшують можливість особи захистити себе від злочинних посягань та у більшій мірі роблять доступними норми КПК для пересічних громадян.

Проте, є і багато прогалин, які потребують негайного виправлення на законодавчому рівні з урахуванням та на основі практичних спостережень.

Науковий керівник: доцент кафедри кримінального процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Фомін С.Б.

Черкашин С.В.

студент 4 ф-ту, 2 курсу, 1 групи

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ЗА НАЯВНОСТІ ОБСТАВИН, ЯКІ ПОМ'ЯКШУЮТЬ АБО ОБТЯЖУЮТЬ ПОКАРАННЯ.

Незважаючи на те, що проблема призначення покарання належить до числа активно досліджуваних, у юридичній літературі і в правозастосовній діяльності досі суперечливо вирішуються питання про призначення покарання при наявності пом'якшуючі й обтяжуючих обставин.

У зв'язку з прийняттям у 2001р. нового Кримінального кодексу України у судовій практиці виникають питання щодо застосування окремих його положень, які регламентують призначення покарання. Щодо питання призначення в кримінальному праві покарання наявне рішення Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 року, згідно з яким положення ч. 1 ст. 69 КК України були визнані неконституційними в частині, яка унеможлиблює призначення особам, які вчинили злочини невеликої тяжкості, більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, а також самостійне значення складових загальної засади призначення покарання, передбаченої п. 3 ч. 1 ст. 65 КК України. Досить доречними визнаємо зміни до ч. 1 ст. 69 КК України.

Призначення покарання – одне з основних питань, вирішуваних судом при постановленні вироку. Обираючи міру покарання, суд не просто може, а зобов'язаний врахувати наявні в кримінальному провадженні обставини, які пом'якшують та обтяжують покарання. Щоправда, з цього правила є два винятки.

По-перше, на підставі ч. 2 ст. 67 КК України суд залежно від характеру вчиненого злочину має право не визнати певні обставини обтяжуючими, умотивувавши своє рішення у вироку. Тобто обставини, які обтяжують покарання, можуть бути поділені на обов'язкові і факультативні, крім того судам треба мати на увазі, що наведений у ч. 1 ст. 66 КК перелік обставин, які пом'якшують покарання не є вичерпним, тоді як перелік обставин, що обтяжують покарання і зазначений у ч. 1 ст. 67 КК навпаки, є вичерпним.

По-друге, на підставі ч.2 ст. 66 КК суд має право (а не зобов'язаний) визнати такою, що пом'якшує покарання, й ту обставину, яка не зазначена у частині 1 цієї статті. У цьому сенсі наведений у ч.1 ст.66 КК перелік обставин слугує для суду певним орієнтиром.

Встановлюючи вичерпний перелік обставин, які обтяжують покарання, закон (ч. 2 ст. 67) надає суду право, залежно від характеру вчиненого злочину, не визнати будь-яку із зазначених у ч. 1 ст. 67 обставин, за винятком обставин, зазначених у пунктах 2, 6, 7, 9, 10, 12, такою, що обтяжує покарання, навівши мотиви свого рішення у вирокі. Так, суд може не визнати повторність злочину обставиною, що обтяжує, через тривалий розрив у часі між злочинами, які її утворюють.

Кожна обставина, що пом'якшує та обтяжує покарання, не повинна розглядатися ізольовано, закон орієнтує суд на врахування всіх обставин у їх сукупності, що і є підставою вибору судом конкретної міри покарання. У такій сукупності одна обставина підкріплює другу, друга нейтралізується, третя виступає як більш вагома, четверта - як менш вагома тощо.

Згідно із ч. 4 ст. 67 КК, якщо будь-яка з обставин, що обтяжує покарання (пп. 1-13 ч. 1 ст. 67 КК), передбачена і в статті Особливої частини КК як ознака злочину, що впливає на його кваліфікацію, суд не може урахувати її при призначенні покарання як таку, що його обтяжує. Інакше кажучи, закон забороняє суду враховувати такі обставини двічі – і при кваліфікації злочину, і при призначенні покарання.

Таким чином, практика призначення покарань за наявності обтяжуючих та пом'якшуючих обставин має оцінювати обставини не ізольовано та не допускати розширення переліку обтяжуючих обставин при винесенні рішення. У кожному конкретному випадку параметри (виміри) цих показників можуть різнитися, що, безумовно впливає на ступінь тяжкості вчиненого злочину та небезпечність особи винного. Також КК у ч. 3 ст. 66 і ч. 4 ст. 67 вирішив питання урахування обставин однозначно: якщо будь-яка з обставин, яка пом'якшує або обтяжує покарання, передбачена в статті Особливої частини КК як ознака злочину, що впливає на його кваліфікацію, суд не може ще раз урахувати її при призначенні покарання як таку, що його пом'якшує або обтяжує. І це правильно. Адже, наприклад, урахувати двічі - при кваліфікації злочину і при призначенні покарання – одну й ту саму обставину, - це значить порушити загальний принцип права: не можна судити за одну й ту провину двічі.

Науковий керівник. Професор кафедри кримінального права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Тютюгін Володимир Ілліч.

*Шуберт Ернест Сергійович
студент 2 курсу ІПКОПУ*

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВА ПРИРОДА ЗАХОДІВ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ ЩОДО ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Загальну частину КК України 2001 р. згідно із Законом України № 314-VII від 23.05.2013 р. доповнено Розділом XIV-1 «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб», де передбачено наступні види таких заходів: штраф;

конфіскація майна (як додатковий захід); ліквідація. У зв'язку з цим виникають питання щодо правової природи названих заходів.

Головним засобом кримінально-правового регулювання тривалий час вважалося покарання. Сьогодні вже не викликає сумнівів той факт, що каральний спосіб впливу в кримінальному праві втратив свій монополістичний статус. Однією з найпоширеніших класифікацій в науці кримінального права є розмежування заходів кримінально-правового впливу за їх функціональним призначенням. Проте, більш логічним та доцільним з практичної точки зору є поділ заходів кримінально-правового впливу за ступенем їх репресивності на покарання та інші заходи кримінально-правового впливу.

Заходи, що підлягають застосуванню до юридичних осіб, не можна віднести до покарань, хоча вони, як і покарання, спрямовані на кару, відплату за вчинення суспільно-небезпечного діяння від імені юридичної особи. Доцільно було б виділити їх в групу інших заходів кримінально-правового характеру, у зв'язку з чим доповнити ч 2. ст. 1 ККУ, розширивши межі предмету кримінального права.

Аналізуючи ступінь репресивності зазначених заходів, можна стверджувати, що правова природа цих заходів є саме кримінальною, а не адміністративною чи будь-якою іншою. Адже цей ступінь репресивності, притаманний заходам кримінально-правового характеру, є значно більшим у порівнянні із заходами впливу, що застосовуються в інших галузях права.

Запропоновані законодавцем зміни до КК містять вичерпний перелік видів заходів, що можуть застосовуватись до юридичної особи. Як вже зазначалося, ними є штраф (у розмірі від п'яти тисяч до сімдесяти п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян), ліквідація юридичної особи, у тому числі з конфіскацією майна. Адміністративному, цивільному та іншим галузям права не притаманні заходи, які б передбачали настільки жорсткі заходи до правопорушників.

Варто зазначити, що Конвенція ООН проти корупції (2003 р.), у відповідність до якої приводиться чинне законодавство, вимагає встановлення відповідальності юридичних осіб, але не вказує на те, якою саме за своєю природою вона повинна бути. Проте, законодавець вирішив надати їй саме кримінального характеру, вважаючи, що саме така її природа відповідатиме принципам права України.

Значна кількість суперечок пов'язана також і з думкою науковців, які вважають, що юридичні особи не можуть підлягати кримінальній відповідальності, адже таке нововведення порушує принципи вини та особистої відповідальності.

В цій ситуації підкреслимо, що юридична особа є деліктоздатною, тобто здатна нести публічно-правову відповідальність. В сучасних правових реаліях вона несе цивільну, фінансову, адміністративну відповідальність. Кримінальна ж відповідальність є одним з видів публічно-правової, тому можна допустити, що юридична особа здатна нести і кримінальну відповідальність наряду з іншою.

Щодо суб'єктивної сторони і наявності у юридичної особи волі існує декілька позицій. Ряд авторів вважають, що суб'єктивної сторони у діянні, вчиненому юридичною особою, бути не може. І хоча нововведення передбачають відповідальність юридичної особи лише за злочини, вчинені представниками від її імені, тим не менш при вчиненні такого діяння воля всіх членів юридичної особи може бути як врахована, так і не врахована. Злочин може бути вчинений керівником без відома і незалежно від волі інших членів, що заперечує наявність колективної волі, а отже і волі юридичної особи також не існує. Інша ж група авторів вважає, що

юридична особа, як цілісне утворення, має свідомість і волю, які являють собою консолідовані певним чином свідомість і волю її учасників.

Думається, що юридична особа повинна нести публічно-правову відповідальність за вчинення корупційних та інших названих в ст. 96-3 КК діянь. А оскільки такі діяння визнаються в Україні злочинами, то за їх вчинення повинна наставати саме кримінальна, а не будь-яка інша відповідальність.

В багатьох країнах Європи сьогодні встановлена кримінальна відповідальність юридичних осіб. Такий підхід досить дієво себе проявляє і у континентальній системі права, хоча й виник у країнах англо-саксонської правової системи. Покарання юридичних осіб у країнах континентальної Європи носять у більшості майновий характер (штраф, заборони, обмеження), а також можуть впливати на репутацію. Досвід становлення кримінальної відповідальності юридичних осіб за кордоном, безумовно, є корисним для вітчизняної правової науки. Практика застосування кримінальної відповідальності юридичних осіб у багатьох розвинених країнах дає підставу стверджувати, що кримінальна відповідальність юридичних осіб не лише можлива, але інколи навіть необхідна.

Отже, впровадження таких змін потребує подальшого аналізу і розробки положень, що стосуються суб'єктів, які зазнаватимуть цих заходів, підстав застосування вказаних заходів та можливостей розширення кола цих заходів.

Білевич Ілона Ігорівна

студентка 4 курсу ПЮІ НЮУ імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУДОВО-МЕДИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Застосування судово-медичних знань для вирішення питань, які виникають у практичній діяльності органів досудового розслідування і суду, називається судово-медичною експертизою. Експертиза, в тому числі і судово-медична, є одним із доказів у слідчому і судовому процесах. Судово-медична експертиза стоїть на захисті ст. 27 Конституції України та провадиться згідно з чинним законодавством.

На законодавчому рівні така регламентація передбачена нормами Конституції України (п. 14 ч. 1 ст. 92), Закону України від 25.02.1994 р. № 4038-ХІІ «Про судову експертизу» (в редакції від 19.11.2012 р.), Кримінального, Кримінального процесуального (далі – КПК України), Цивільного, Цивільного процесуального кодексів України. Враховуючи те, що судово-медична експертиза потребує медичних знань, її проведення також регламентується «Основами законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 р. (в редакції від 01.04.2014 р.), положеннями та інструкціями Міністерства охорони здоров'я, зокрема Наказом Міністерства охорони здоров'я України №6 від 17.01.1995 р. «Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України».

Пунктом 25 частини 1 статті 3 КПК України експерта віднесено до учасників кримінального провадження поряд зі сторонами кримінального провадження. Відповідно до статті 69 КПК України, експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань. Проте, ніде у новому КПК України не передбачено залучення до проведення судово-медичних експертиз професорів та викладачів кафедр судової медицини, які володіють не тільки спеціальними знаннями, але й науковими в галузі судової медицини, і являються атестованими фахівцями в галузі судово-медичної експертизи. Це також суперечить Наказу №6 Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 року, яким затверджена Інструкція про проведення судово-медичної експертизи, де в п.1.5. ч.1 Загальних положень передбачено, що «...Без додаткового узгодження з особою, що призначила експертизу, до участі в проведенні судово-медичних експертиз як експерти можуть бути залучені професори та викладачі кафедр судової медицини, фахівці закладів охорони здоров'я та інших відомств».

За чиним Кримінальним процесуальним кодексом України, судово-медична експертиза обов'язково має проводитись для встановлення причини смерті, тяжкості і характеру тілесних ушкоджень, визначення психічного стану підозрюваного або обвинуваченого за умов наявності у справі відомостей, які викликають сумнів щодо його дієздатності; для встановлення статевої зрілості потерпілої, якщо мова йде про злочини, які вказані у ст. 120 КК, а також для встановлення віку особи, яка підозрюється або обвинувачується, якщо це має значення для розв'язання питань щодо її кримінальної відповідальності, коли немає документів про вік і не можна їх

отримати. Для розв'язання цих питань потрібні спеціальні знання. Питання, які потребують розв'язання під час судово-медичної експертизи не повинні виходити за межі спеціальних знань експерта. У разі призначення експертизи слідчий складає про це постанову, де вказує підстави для її проведення, назву установи, в якій вона має бути виконана, питання для розв'язання та об'єкти, які направляють до експерта.

Окремої уваги заслуговують викладені у частинах 4, 6 та 7 статті 69 КПК України положення, згідно яких експерт не має права за власною ініціативою збирати матеріали для проведення експертизи. Проте, в науково-практичних коментарях не регламентовано, які саме матеріали експертові забороняється збирати самостійно. Так, наприклад, матеріалами для дослідження при проведенні судово-медичної експертизи можуть бути біологічні об'єкти, що надсилаються на гістологічне дослідження для об'єктивного і повного підтвердження судово-медичного діагнозу, об'єм вилучення яких вирішує сам експерт, керуючись «Інструкціями проведення судово-медичної експертизи» Наказу № 6 Міністерства Охорони Здоров'я від 17.01.1995 року, де не забороняється експертові обирати той об'єм досліджень, який необхідний для встановлення повноти та об'єктивності судово-медичної експертизи згідно Закону України «Про судову експертизу».

Експерт може відмовитися від давання висновку, якщо поданих йому матеріалів недостатньо для виконання покладених на нього обов'язків. Проте виникає питання, якщо для повноти дослідження експертові необхідно буде знищити частково чи повно сам об'єкт дослідження, а дозвіл на це він не отримає від особи, яка призначила експертизу, яка могла бути зацікавленою в іншому боці справи, що в подальшому може вплинути на результати судово-медичної експертизи, доводячи до того, що експертом буде відмовлено в дачі висновку за недостатністю наданих матеріалів. Таким чином, законодавець порушує конституційне право кожної людини (статті 3, 22, 62 та 68 Конституції України) на доказування своєї невинуватості через обмеження використання процесуальними джерелами доказів, одним із видів яких є і висновки експертів.

У статті 70 КПК України передбачається, що за завідомо неправдивий висновок, відмову без поважних причин від виконання покладених обов'язків у суді, невиконання інших обов'язків експерт несе відповідальність, встановлену законом.

Наведені вище положення норм нового Кримінального процесуального кодексу України досить прогресивно регламентують права та обов'язки судового експерта, що потребує подальшого удосконалення норм чинних підзаконних нормативно-правових актів міністерств та відомств, у складі яких діють судово-експертні установи та експертні служби, з приведення цих актів у відповідність до законодавства, що реформується.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри правосуддя Ковтуненко Л.П.

ЖУРАВЛЬОВА Ю.Б.,

*студентка 4 курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного
Університету "Одеська юридична академія"*

Насильницька злочинність осіб з психічними аномаліями та її запобігання

В соціальному аспекті наявність психічних аномалій пов'язується із певним ступенем відхилення від нормальної реакції людини на вплив оточуючого середовища. У біосоціальному аспекті основою таких психічних аномалій є

відхилення у діяльності головного мозку, ураження або нерівномірний розвиток його окремих структур, що не забезпечують оптимальне співвідношення інтелектуальної та емоційно-вольової сфер, соціального розвитку особи, ускладнюють її адаптацію в оточуючому середовищі.

Психічні аномалії - це усі розлади психічної діяльності, що не виключають осудності, але тягнуть особистісні зміни, які можуть призвести до відхилень у поведінці; вони ускладнюють соціальну адаптацію індивіда та знижують його здатність керувати своїми діями. Психічні аномалії цікавлять юридичну науку, тому що вони мають суттєвий вплив на соціальну поведінку особи, на суспільно небезпечні діяння, що передбачені кримінальним законом як злочини, і саме тому потребують відповідної кримінологічної та кримінально-правової оцінки.

Психічні розлади сприяють виникненню та розвитку таких рис характеру, як: подразливість, агресивність, жорстокість. У той же час знижується воля, підвищується навіювання, послаблюються гальмівні механізми, що стримують контроль. Вони заважають нормальній соціалізації особистості, не дозволяють їй займатися певними видами позитивної діяльності або взагалі брати участь у суспільно корисній праці. У зв'язку з чим підвищується ймовірність вчинення протиправних дій, ведення антисуспільного способу життя.

Ученими встановлена наявність певного зв'язку деяких видів злочинів, насамперед насильницьких, з нервово-психічними детермінантами у вигляді аномалій психіки. Найбільш значною серед насильницьких злочинів із психічними аномаліями виявилася група осіб із залишковими явищами поразки центральної нервової системи. Для них характерні такі риси особистості, як підвищена збудливість, конфліктність, упертість, «миттєвість» виникнення і задоволення антисуспільних потреб. Другою за поширеністю є група хронічних алкоголіків. На третьому місці – психопати. Четверта група – олігофрени. Установлена також певна залежність між характером психічного захворювання і злочином.

Слід зазначити, що дослідження зв'язку між насильницькою злочинністю та психічними аномаліями досить активно проводяться у нашій країні, однак, вони переважно стосуються медичного боку цієї проблеми.

Природа психічних аномалій різноманітна: набуті психічні аномалії, наприклад, соціального походження, можуть бути усунені за допомогою соціально-правових та медичних заходів: посилення боротьби з хронічним алкоголізмом та наркоманією за допомогою виховного впливу, застосування примусового лікування до осіб з психічними аномаліями. Усунення ж психічних аномалій вродженого характеру залежить від рівня розвитку психіатрії як науки та ефективності лікувально-профілактичних заходів.

Роблячи висновок, можна сказати, що психічні аномалії є внутрішніми, суб'єктивними умовами, тобто підґрунтям, на якому за несприятливих соціальних обставин легко виникають і реалізуються антисуспільні наміри, а тому вони не можуть цілком пояснити причини вчинення насильницьких злочинів. Причинами існування насильницької злочинності осіб з психічними аномаліями є низький освітній рівень значної частини населення, прогалини виховної роботи закладів освіти та установ системи виконання покарання.

Будь-яка соціальна реакція людини, весь лад її життя залежать від тих особливостей особи, що сформувалися на базі її психічних станів і процесів під час набуття власного соціального досвіду: від спрямованості її особистості, мотиваційної сфери, від потреб і прагнень, установок та інтересів, тобто від системи її ставлень до

дійсності. Усі перелічені соціально-психологічні компоненти людини щодо осіб, які вчинили суспільно небезпечні діяння, мають свої особливості. Спрямованість їхньої особистості - антисоціальна; мотивація поведінки - анархічна, егоїстична, цинічна, корислива; їхні потреби соціально невинуваті й необґрунтовані, відзначаються "бідністю", мають перевернутий характер; способи їх задоволення такі, що суспільно засуджуються. Взагалі їхні особистісні установки й інтереси не збігаються з інтересами та цілями суспільства й переважної більшості його членів. Визначаючи взагалі вплив психічних аномалій на поведінку людини, необхідно зазначити, що вони автоматично не призводять до вчинення злочину.

Під запобіганням злочинності розуміється діяльність, що здійснюється державними органами і громадськістю, носить системний характер як за комплексом заходів, так і за колом суб'єктів, які її здійснюють, спрямована на недопущення виникнення, усунення, послаблення або нейтралізацію причин та умов злочинності, окремих її видів та конкретного злочину. Запобігання злочинності здійснюється на загальному (заходи загальної профілактики) та спеціально-кримінологічному (спеціально-кримінологічне попередження) рівнях.

До основних заходів загальної профілактики насильницької злочинності осіб з психічними аномаліями треба віднести: створення спеціальних установ виконання покарань для осіб з психічними аномаліями; ведення статистичного обліку осіб з психічними аномаліями в межах осудності; взаємодію юристів і психіатрів у профілактиці злочинів; соціально-педагогічні заходи. Спеціально-кримінологічне попередження – це сукупність впливу на конкретних осіб та конкретні види злочинності. До кримінально-правових засобів попередження насильницької злочинності осіб з психічними аномаліями можна віднести: використання з метою профілактики відповідних кримінально-правових норм та інститутів; своєчасне виявлення та облік правопорушників з психічними аномаліями в межах осудності органами внутрішніх справ; застосування примусових заходів медичного характеру; профілактику незаконного використання вогнепальної зброї особами з психічними аномаліями; усунення процесуальних помилок в слідчо-судовій практиці; заходи індивідуальної профілактики; віктимологічну профілактику.

Злочинність осіб, які мають психічні аномалії, – велика теоретична та організаційно-практична проблема, яка включає усі напрями боротьби зі злочинністю: запобігання злочинам, їх розкриття та розслідування, настання кримінальної відповідальності, виправлення і перевиховання засуджених.

Капран Анна Андріївна

студентка 4 курсу ПЮІ НЮУ імені Ярослава Мудрого

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ РИТУАЛЬНОГО ВБИВСТВА

Проблематика характеристики ритуальних вбивств є більш теоретичним питанням, так як питома вага цих вбивств серед інших злочинів є незначною, тобто ці злочини не є поширеними. Проте, слід зазначити, що питання актуальності дослідження криміналістичної характеристики ритуальних вбивств зумовлюється кількома обставинами: по-перше, необхідністю відмежування ритуальних вбивств від інших груп вбивств (так як хибне визначення слідчим виду вбивства може мати наслідком висунення хибних слідчих версій, що перешкоджатиме процесу розслідування); по-друге, для отримання доказів при вірній ідентифікації вбивства як ритуального.

При наданні криміналістичної характеристики ритуальних вбивств першочерговим питанням є його детермінація. Слід наголосити на тому, що серед вчених-криміналістів не існує єдиної точки зору щодо того, як слід називати такий вид вбивств – релігійними, культовими (так як здійснення такого вбивства є зовнішнім виразом діяльності певного культу і відображає специфіку їх походження), проте це не є цілком вірним, так як не відображає специфіку вчинення злочину. Саме тому доцільною є назва «ритуальне вбивство», адже злочинцями в при вчиненні злочину здійснюється система обрядів – ритуал релігійного характеру, спрямований на заподіяння смерті іншій особі.

Слід дослідити найбільш характерні ознаки ритуального вбивства та його обов'язкові елементи.

Першою обов'язковою ознакою є проведення ритуалу (системи обрядових дій) релігійного характеру, в результаті проведення якого заподіюється смерть іншій особі.

Способом здійснення ритуального вбивства може бути комплекс певних послідовних умисних активних дій, спрямованих на спричинення жертві смерті з заподіянням їй психофізичних мук і страждань за допомогою використання специфічних знарядь і засобів вчинення злочину, характерних тільки для даного виду вбивств. Особливістю способу вчинення ритуального вбивства є те, що конкретний спосіб вчинення може бути детермінований видом ритуалу, що встановлює різні вимоги до виконання дій або системи послідовних дій, а також до використання різних специфічних знарядь і засобів вчинення злочину, спрямованих на здійснення умиртвіння жертви.

Спосіб здійснення ритуального вбивства, як комплекс дій злочинця, спрямованих на заподіяння смерті жертві, необхідно розглядати у тісному взаємозв'язку із знаряддями і засобами, що застосовуються злочинцем. Так, у ритуалі людського жертвопринесення можуть використовуватися спеціальні знаряддя заподіяння смерті жертві, такі як ритуальний ніж, голки, ємності для збирання крові (ритуальна чаша) та інші. Спосіб і професіоналізм виготовлення знаряддя вбивства, а також гравірування на ньому магічних символів і знаків може дати напрям пошуку безпосереднього виробника знаряддя вбивства чи того, хто наносив знаки і символи на знаряддя.

Ще однією ознакою є особливе місце і час здійснення ритуального вбивства. Так як таке вбивство здійснюється в межах ритуалу релігійного характеру, то типовими місцями здійснення ритуальних вбивств є місця, що мають для злочинців ритуально-магічний сенс (занедбані храми, кладовища, місця давніх поховань або місця розташування давніх городищ, храмів, святилищ, інші малолюдні і віддалені місця і ділянки місцевості, а також підземні комунікації, як природного, так і штучного походження, місця лісопаркових зон та інші). Вибір часу скоєння ритуального вбивства залежить від вимог здійснення ритуалу. Вибір часу здійснення ритуалу носить усвідомлений характер, тому що згідно ритуальної сторони релігійних вірувань існують особливі, сприятливі дні для відправлення релігійних ритуалів.

Також важливою є ознака релігійної віри особи, яка вчинила ритуальне вбивство, доведеної до крайньої форми свого вираження, тобто до релігійного фанатизму. Ритуальним вбивствам притаманний ознака релігійного бузувірства при виконанні ритуалу релігійного характеру. Бузувірство, як частина релігійного ритуалу, містить в собі спосіб, мотив і мету вчинення злочину, і, знаючи сутність цього бузувірського ритуалу, можна виявити і розкрити скоєний злочин. Мотивом

здійснення ритуальних вбивств є релігійний фанатизм, що представляє собою беззаперечну віру релігійного характеру, ідеологія якої сприяє формуванню у суб'єкта нетерпимості та агресивності, є суб'єктивним фактором до скоєння злочинних дій, що виражаються у виконанні ритуалу релігійного характеру, спрямованого на умиротворення людини.

Отже, криміналістичне поняття ритуального вбивства розглядається як система взаємопов'язаних і взаємообумовлених обов'язкових і факультативних елементів, найбільш значущими з яких є спосіб вчинення злочину, до складу якого як неодмінної складової діяльність суб'єктів по здійсненню обрядових дій, спрямованих на умиротворення людини, і злочинна мета, спрямована на заподіяння людині смерті в рамках виконання ритуалу релігійного характеру, заснованого на виконанні певних ритуально-магічних правил залежно від виду виконуваного ритуалу. Важливими елементами криміналістичної характеристики такого виду вбивств є обстановка, мотив тощо.

Таким чином, ритуальне вбивство - це система обрядових дій (ритуал), метою вчинення яких є заподіяння людині смерті в рамках виконання ритуалу релігійного характеру, заснованого на виконанні певних ритуально - магічних правил залежно від виду виконуваного ритуалу.

*Краснокутский А.В.,
специалист II категории Харьковской обл. прокуратуры*

ЦЕЛИ И ЗАДАЧИ ИССЛЕДОВАНИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНО-ПРАВОВОГО СТАТУСА НАЧАЛЬНИКА ОТДЕЛЕНИЯ СОЦИАЛЬНО- ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ СЛУЖБЫ (СПС) ИСПРАВИТЕЛЬНОГО УЧРЕЖДЕНИЯ (ИУ) И ПРОБЛЕМЫ ЕГО РЕАЛИЗАЦИИ

Объект и предмет исследования. Объектом исследования являются нормативные основы и общественные отношения в области исполнения лишения свободы. Предмет исследования – положения законодательства и подзаконных нормативных правовых актов, фактические общественные отношения в сфере деятельности начальника отделения СПС ИУ.

Цели и задачи исследования. Целью данной статьи является научный анализ функционально- правового статуса начальника отделения СПС как участника правовых отношений в сфере исполнения уголовного наказания в виде лишения свободы, разработка теоретических и организационно-нормативных путей и перспектив совершенствования этого статуса.

Для достижения указанной цели поставлены и решались следующие задачи:

- выявление специфики функций начальника отделения СПС в ИУ, и факторов её определяющих;
- анализ наиболее значимых международных стандартов обращения с заключенными в сфере взаимоотношений начальника отделения СПС и осужденных и степени адекватности их имплементации в украинском законодательстве и подзаконных актах;
- определение функционально-правового статуса начальника отделения СПС ИУ как специфического участника уголовно-исполнительных правоотношений;
- конкретизация источников функционально-правового статуса начальника отделения СПС ИУ и определение направлений их совершенствования;

- юридический анализ общих и специальных прав и обязанностей начальника отделения СПС ИУ во взаимоотношениях с осужденными, администрацией ИУ и иными лицами;

- выявление основных проблем механизма реализации прав и обязанностей начальника отделения СПС ИУ, препятствий их осуществления, а также возможных коррупциогенных «ниш» и факторов;

- анализ юридических последствий действий и решений начальника отделения СПС ИУ, когда они влияют на правовое положение осужденных, определение надлежащих процедур (алгоритмов) подобных действий и решений;

- определение общих этических основ деятельности начальника отделения СПС ИУ;

- внесение рекомендаций по совершенствованию уголовно- исполнительного законодательства и подзаконных нормативных правовых актов в сфере юридического обеспечения осужденных к лишению свободы в контексте прав и обязанностей начальника отделения СПС.

Научный руководитель: декан факультета подготовки специалистов для пенитенциарной службы Национальной юридической академии им. Я. Мудрого, проф. А.Х. Степанюк

Куц Олена Володимирівна
Магістранта V курсу інститут права ім. Володимира Сташиса
Класичного Приватного університету

ПРОБЛЕМА ОСОБИСТОСТІ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ЗЛОЧИНЦЯ,ЯКИЙ СКОЮЄ КОРИСЛИВІ ЗЛОЧИННИ.

Неповнолітні особи, що скоюють корисливі злочини мають мотиви і цілі корисливих злочинних дій. Значна частина таких осіб здійснюють крадіжки як державного, громадського так і особистого майна громадян.

Контингент корисливих злочинців надзвичайно строкатий і різноманітний. це відмічав ще М.М. Гернет, який про світ злодіїв писав, що він - "найбагатіший по різновидах, що заповнюють його. Кого тут тільки немає? Боязкі новачки, що стояли перед скоєнням злочину на межі голодної смерті, злодії-професіонали, які не можуть жити без крадігства, як риба без води; безпритульна дитина, люди квітучого віку і люди похилого віку; матері сімейств і повії, співмешканки бандитів; наркомани, що опустили, шукають тільки кокаїну, морфію,алкоголю; злодії плачуть і злодії сміються; злодії, нічого що не мають, і злодії імущі, але що бажають мати ще більше, але все однаково породжені інститутом приватної власності".

Основною ознакою корисливого злочинця є неконтрольована жадність до матеріального придбання.

Особи, що здійснюють крадіжки, складають дуже запущену категорію правопорушників.

Крадіжки належать до найбільш поширених злочинів неповнолітніх. У таких осіб спостерігається низький рівень культури, зазвичай примітивні інтереси і запити, прагнення до задоволення низинних задовольень, особливо до пияцтва, серед них дуже великий відсоток тих, хто не мав певного зайняття, а також спеціальності, недостатня розвиненість і культура призводять до значного звуження і спрощення інтересів, до огрублення устоїв, розвитку егоїстичних інстинктів. У таких осіб слабкіше критика

власної поведінки; вони зазвичай не зважають на те, що їх потреби і бажання можуть суперечити інтересам інших осіб.

Проблема особи корисливого неповнолітнього злочинця повинна включати вивчення їх способу життя, оскільки саме у ньому з великою повнотою, необхідністю і об'єктивністю, чим в поведінці, виражаються їх істотні особливості. Пізнання способу життя таких злочинців дає можливість охопити усе різноманіття їх життєдіяльності, їх активність, забезпечити системний аналіз цієї особи, її формування, поведінка, зв'язків. Спосіб життя - одно з найбагатогранніших соціальних явищ, в якому заломлюються економічні і громадські, психологічні і ідеологічні, моральні та інші стосунки людей. Їх злочинна поведінка робить вплив не тільки на спосіб життя, але і складає його невід'ємну частину.

Вивчення злочинної поведінки і способу життя корисливого неповнолітнього злочинця потрібне не лише тому, що вони є частиною проблеми особи злочинця, але і як джерела, що бере участь у формуванні цієї особи. Здійснення крадіжки, пов'язане з цим активне включення в злочинне середовище, життя від одного злочину до іншого, постійна боязнь викриття, знаходження під судом і слідством, відбуття покарання в місцях позбавлення волі також впливають на особу корисливого неповнолітнього злочинця, на її психологію.

Таким чином, особа корисливого неповнолітнього злочинця є надзвичайно складним соціальним явищем і в якості такого повинно виступати об'єктом комплексного наукового пізнання. Це явище найтіснішим чином пов'язане з іншими видами злочинної поведінки, іншими соціальними чинниками, у тому числі негативними, вони є самостійною науковою проблемою.

Лисаченко Ірина Анатоліївна
студентка 4 курсу Полтавського юридичного інституту
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ВИСНОВОК ЕКСПЕРТА ТА ЙОГО ОЦІНКА

Експертиза займає важливе місце в кримінальному судочинстві. Місце та значення висновку експерта вивчали такі провідні вчені-криміналісти як Н.І. Клименко, В.Г. Гончаренко, М.Я. Сегай, М. В. Салтевський, Р.С. Белкін, О.М. Моїсеєв, Н.О. Комісарова, О.О. Садченко та інші.

Її функція, як правильно зазначає А.Р. Белкін, полягає у вирішенні на підставі спеціальних знань і навичок питань, що виникають під час розслідування та судового розгляду кримінальних правопорушень. Об'єктами експертного дослідження можуть бути люди, трупи, речі, документи, транспортні засоби, явища і процеси.

У результаті проведення експертизи складається документ - висновок експерта, який є одним із передбачених КПК України джерел доказів. Безумовно, що, як і будь-яке джерело доказів, висновок експерта підлягає оцінці слідчим, прокурором та судом.

Висновок судової експертизи оцінюється у двох напрямках: наукової достовірності висновку і доказового значення висновків експерта.

Суд, прокурор, можуть і повинні перевірити не тільки логіку експертного доказування, але й розібратися у висунутих експертом наукових положеннях, щоб переконатися в достовірності і повноті висновків експерта. Будь-яке судження

експерта повинно пройти крізь призму внутрішнього переконання суду або слідчого до того, як стати підставою висновків у справі.

А. Р. Белкін не погоджується з тим, що слідчий, прокурор, суд можуть повно і всебічно оцінити висновки експерта. Як пише з цього приводу учений, слідчим та суддям рекомендується під час оцінки висновку експерта як джерела доказів виходити з оцінки компетенції експерта, який проводив експертне дослідження сучасного рівня застосованих методів розслідування, повноти, логічної та наукової обґрунтованості висновків експерта тощо. Оцінка суб'єктами доказування висновку експерта звичайно зводиться лише до перевірки повноти цих висновків, їх форми та відповідності іншим доказам у справі. Слідчий і суд, як правило, можуть оцінити лише повноту висновку експерта, перевіrivши, чи на всі поставлені питання дано відповідь, і усвідомивши характер цих відповідей. Можуть вони оцінити і дотримання експертом необхідних процесуальних вимог і наявність у висновку всіх необхідних реквізитів.

На неприпустимість розглядати висновки експертів як джерела доказів, що мають перевагу над іншими доказами, без належної їх перевірки й оцінки або переоцінювати доказове значення ймовірних висновків вказує, зокрема, пленум Верховного Суду України в постанові №8 від 30.05.1997 р. Як слушно з цього приводу відмічає Ю.К. Орлов, висновок експерта, як і будь-який інший доказ, може виявити сумнівним або навіть неправильним з різних причин. Експерту можуть бути надані неправильні вихідні дані або несправжні об'єкти. Може виявитися недостатньо надійною методика, що була ним застосована, і нарешті, експерт, як і всі люди, не застрахований від помилок, які, хоча і рідко, але зустрічаються в експертній практиці. Тому висновок експерта, як і будь-який інший доказ, повинен піддаватися ретельній, всебічній і критичній оцінці.

Під час оцінки висновків експерта важливим є також встановлення правильності його оформлення, наявність усіх передбачених законом реквізитів. Як зазначає з цього приводу Ю.К. Орлов, бувають випадки, коли відсутня вступна або дослідна частина, немає підпису експерта або висновок підписано не тією особою, яка вказана у вступній частині. Якщо експертиза була комплексною, то у висновку повинно бути серед іншого вказано, який експерт, які дослідження проводив, і кожна частина дослідження підписується лише тими експертами, які її здійснювали.

Допустимість висновку експерта передбачає дотримання вимог Конституції і кримінально-процесуального закону під час призначення та проведення експертизи.

Оцінюючи допустимість висновків експерта, необхідно також встановлювати, чи були дотримані права обвинуваченого (підозрюваного) під час призначення та проведення експертизи. Якщо постановою про призначення експертизи, а також висновки експертизи були пред'явлені обвинуваченому несвоєчасно, то питання щодо допустимості такого висновку необхідно вирішувати на підставі із наявності реальних порушень прав обвинуваченого та можливості їх усунення.

Оцінка допустимості висновку експерта неможлива без оцінки компетентності експерта, що передбачає встановлення освіти, практичного досвіду, стажу роботи за фахом, вузької спеціалізації в межах цієї професії експерта.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент кафедри правосуддя Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Ковтуненко Лариса Петрівна.

АВТОТЕХНІЧНА ЕКСПЕРТИЗА: ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Автомобільний транспорт є найбільш мобільним і універсальним засобом комунікації і посідає важливе місце в транспортному комплексі України. За останні роки в Україні значно зросла кількість та тяжкість ДТП. Це призводить до збільшення кількості травмованих та загиблих людей у ДТП, що спричиняє значний матеріальний збиток державі. До причин високого рівня аварійності на автошляхах країни можна віднести: низький рівень правової культури учасників дорожнього руху; нехтування елементарними вимогами безпеки (невикористання ременів безпеки; ведення переговорів за допомогою мобільних телефонів за кермом автомобіля; перевезення маршрутними таксі кількості пасажирів більшої, ніж наявність посадкових місць; перехід пішоходами дороги поза спеціально облаштованими переходами і т.д.); технічний стан транспортних засобів; жахливий стан автомобільних доріг (особливо у весняний період); безкарність осіб, які скоїли правопорушення, пов'язані з транспортом.

У криміналістиці автотранспортний засіб має сенс визначити як матеріально-технічну систему, яка володіє споживчими властивостями, і в той же час є джерелом підвищеної небезпеки. Тому методика комплексного дослідження повинна враховувати всі сучасні особливості автотранспортних засобів як об'єктів криміналістичних досліджень та проводитися з використанням сучасних технічних та інформаційних методик. Як засвідчує практика судово-автотехнічних експертиз, результати судової трасології можуть бути успішно використані для вирішення судово-експертних завдань по встановленню технічного стану транспортних засобів, визначенню місця розміщення, причин і часу виникнення технічних несправностей, дослідженню причинних залежностей у зв'язку з ДТП, а також дослідження його механізму та дій учасників. Діагностика технічного стану автотранспорту при ДТП передбачає вміння диференціювати недоліки в технічному засобі, які були до пригоди і виникли під час пригоди.

Дослідження механізму ДТП повинно проводитись комплексно, щоб кожна ланка, «слідство – експертиза - суд - прокуратура» мала єдину мету – об'єктивне відновлення обставин ДТП, виявлення істинного винуватця в скоєному і винесення по факту ДТП об'єктивного рішення у відповідності до чинного законодавства. Сучасна судова автотехнічна експертиза відноситься до інженерно-транспортних експертиз, серед яких розрізняють такі: різних видів ДТП; слідів на місці ДТП та пошкоджень на транспортних засобах; технічного стану транспортних засобів; інженерно-психофізіологічна експертиза учасників ДТП; дорожніх умов і навколишнього середовища. Удосконалення і розвиток кожного виду, який базується на спеціальних методах дослідження, розширюють можливості судової експертизи.

Вивчення матеріалів справ про різні види злочинів, пов'язаних з автотранспортними засобами, свідчить, що класифікація матеріальних слідів неправомірних діянь може здійснюватись за різними підставами: за природними і привнесеними, внутрішніми та зовнішніми, функціональними та якісними обставинами та ін. Комплекс задач, які потрібно вирішити для покращення профілактичної роботи та збільшення проценту розкриття злочинів, включає

удосконалення комплексного експертно-криміналістичного дослідження транспортних засобів та законодавчих норм, які регламентують процедуру цього виду дослідження, а саме: визначення та класифікацію об'єктів криміналістичного дослідження у провадженнях; визначити та затвердити методологію комплексного експертно-криміналістичного дослідження транспортних засобів; визначити та сформувати шляхи та умови покращення профілактики злочинів, так чи інакше пов'язаних із транспортними засобом співробітниками експертно-криміналістичних служб ОВС.

Для більш ефективного та якісного проведення автотехнічної експертизи вченими пропонується класифікація критеріїв, яким повинна відповідати така експертиза, а саме:

1. Ефективність – це відношення реально отриманого результату з результатом, який міг би бути отриманий в ідеальних умовах.

2. Економічність – відношення реальних затрат до нормативної вартості.

3. Адекватність – це співвідношення між фактично виконаною експертизою і потрібною: 1) науково-технічний рівень використання сучасних автотехнічних знань і технологій в процесі експертизи ДТП; 2) своєчасність – співвідношення між часом проведення автотехнічної експертизи ДТП і часом виникнення потреби в цій послугі з часом надання послуги по проведенню автотехнічної експертизи ДТП і потреби в ній, якщо б система працювала в ідеальних умовах; 3) достатність – широта охопту питань автотехнічної експертизи ДТП, яка достатня для забезпечення якісного і адекватного відтворення дійсного механізму ДТП і не знижує в значній мірі її ефективність.

Впровадження цих критеріїв дозволить отримати повну відповідь на поставлені експертів запитання і отримати вичерпну інформацію, яка може бути використана у провадженні. Існує нагальна потреба у розробленні теоретико-методологічних основ комплексного дослідження, виявлення закономірностей, принципів, моделей, підходів, методів щодо проведення експертизи та формулювання необхідних змін у чинному законодавстві.

*Масюк Поліна Станіславівна
студентка 4 курсу Полтавського юридичного інституту
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

СПОСІБ ВЧИНЕННЯ ВБИВСТВА З РОЗЧЛЕНУВАННЯМ ТРУПА ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНУ

Велика суспільна небезпека вбивств з розчленуванням трупа, складність у розкритті викликають необхідність вирішення низки теоретичних і практичних проблем. Тому, наявна тенденція до зростання умисних вбивств, їхнє низьке розкриття та існуючі недоліки в організації та тактичному забезпеченні розслідування обумовили актуальність обраної теми.

Істотний внесок у дослідження теоретичних питань, пов'язаних з проблемами методики розслідування злочинів зроблений такими вченими-криміналістами, як В.П. Бахіном, Р.С. Белкіним, І.В. Борисенком, О.М. Васильєвим, В.О. Коноваловою, М.В. Салтевським, М.О. Селівановим, В.Ю. Шепітьком та ін.

Завданням цієї роботи є дослідження типових способів приготування, вчинення, приховування цього виду вбивства, а також спосіб розчленування трупа.

Під вбивством з розчленуванням трупа слід розуміти протиправне позбавлення життя людини з навмисним відділенням частин (частини) від її тіла в злочинних цілях, що призвело до порушення його анатомічної цілісності. Борисенко І.В. у своєму дослідженні використовує інтегральне поняття “*спосіб вчинення вбивства з розчленуванням трупа*” для позначення взаємопов'язаної і цілеспрямованої системи дій по підготовці, вчиненню, приховуванню вбивства та розчленуванню трупа. Таким чином, оперуючи поняттям “*спосіб вчинення вбивства з розчленуванням трупа*”, виділяти чотири структурних елементи: а) спосіб приготування; б) спосіб вчинення; в) спосіб розчленування; г) спосіб приховування.

Приготування до вчинення цього злочину притаманно серійним сексуально-садистським вбивствам, що супроводжуються розчленуванням тіла жертви; саме вони завжди вчинюються навмисно, і досить ретельно продумуються. При цьому, на відміну від указаного різновиду, встановлено, що 38,2% побутових убивств з розчленуванням трупа, вчиняють в основному спонтанно [3].

До найбільш поширеними способів вчинення вбивств належать механічні (фізичні) способи вчинення вбивств, як-от: нанесення потерпілому пошкоджень тупими, твердими, колючо-ріжучими, рублячими предметами, задушення петлею або шляхом закриття м'яким предметом дихаючих органів.

Специфічною особливістю способу вчинення вбивства з розчленуванням трупа є те, що в його зміст входить такий структурний елемент, як *спосіб розчленування*, під яким слід розуміти комплекс дій злочинця, спрямований на відділення частин (частини) тіла від живої або вбитої людини.

При розгляді особливостей механізму способу розчленування необхідно звернутися до наукової концепції В.П.Колмакова, який вирізняє й аналізує дві характерні типові ситуації: 1) розчленування не виступає способом приховування злочину (офензивне розчленування); 2) розчленування виступає як спосіб приховування злочину (дефензивний вид розчленування) [1].

У криміналістичній літературі визначають наступні способи розчленування: а) декапітацію – відділення тільки голови від трупа людини з метою перешкоджання встановленню особи вбитого; б) часткове (неповне) – відділення частин тіла по суглобах (рук – у плечових суглобах, ніг – у тазостегнових); в) повне – розчленування трупа на дрібні частини; г) просте – для полегшення транспортування; г) складне – знівечення з метою перешкоджання встановленню особи вбитого (спотворення особи, знищення термального шару кистей рук, особливих прикмет та ін.); д) змішане – поєднання простого розчленування та знівечення для полегшення транспортування й унеможливлення ідентифікації особи загиблого; е) професійне – з ознаками наявності навичок і знань медицини та анатомії або відокремлення органів (тканин) людини з метою їхньої трансплантації [2].

У виборі злочинцем *способу приховування* при вбивствах з розчленуванням трупа відіграють такі *об'єктивні чинники*, як: а) взаємозв'язок злочинця з потерпілим; б) умови місця й обстановки вчинення злочину; в) наявність ізольованого приміщення; г) наявність у злочинця знарядь, придатних для розчленування трупа; д) можливість непомітно для оточуючих зберігати, а потім транспортувати частини трупа; е) наявність пакувальних засобів. Серед *суб'єктивних чинників* домінують: соціальні, психологічні, психічні, фізичні особливості і риси злочинця, наявність у нього знань, що дозволяють розчленувати труп, знання місцевості для приховування частин трупа. Наприклад, злочинці можуть вчиняти дії спрямовані на знищення особливих прикмет (родимок, татуювання тощо), спотворення обличчя жертви;

приховування частин трупа – закопування, утоплення, спалювання, розкидання в різних місцях, транспортування на далекі відстані та ін.

Отже, здійснення криміналістичної характеристики будь-якого злочину можливе лише за умови дослідження змісту кожного з елементів складу. Тому вивчати спосіб вчинення вбивства з розчленуванням трупа слід через дослідження окремих елементів цього інтегруючого поняття, таких як спосіб приготування, спосіб вчинення, спосіб розчленування, спосіб приховання.

Науковий керівник – ас., О.А. Панасюк

Список використаної літератури:

1. Борисенко І.В. Методика розслідування вбивств з розчленуванням трупа / Автореферат. – Х.: 1999. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe
2. Коновалова В.О. Вбивство: мистецтво розслідування: Монографія. – К., 2001.
3. Синчук О.В. Підходи до побудови програми початкового етапу розслідування вбивств із розчленуванням трупа [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.hniise.gov.ua/user_files/File/sbornik/2011/Sinchuk.pdf

Мінаєва Тетяна Вікторівна

*студентка 3 курсу господарсько-правового факультету
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ПОНЯТТЯ ТА ПРИЧИНИ ВІКТИМНОЇ ПОВЕДІНКИ

Кримінальний кодекс України передбачає значну кількість суспільно небезпечних діянь, що заподіюють шкоду саме фізичній особі. Механізм певних злочинів є складним, оскільки відображає не лише дії злочинця, а й поведінку та дії потерпілого. На відміну від свідків, які є «пасивними спостерігачами» злочинного акту, жертва (потерпілий) злочину є активним його учасником. У свою чергу роль жертви у кримінологічному механізмі злочину може бути найрізноманітнішою – від нейтральної до максимально провокуючої злочинця на вчинення злочину. Особливе віктимологічне значення має провокуюча поведінка жертви внаслідок її високого віктимного потенціалу. Дуже часто така поведінка є приводом і джерелом конфлікту.

Основа поняття віктимології походить від латинського «victim» – жертва. Це поняття являє собою сукупність набутих людиною фізичних, психічних і соціальних рис і ознак, що підвищують ймовірність перетворення його в жертву злочину або деструктивних дій. Слід зауважити, що віктимна (або така, що їй сприяє) поведінка досліджується в двох аспектах: вузькому та широкому. У вузькому розумінні віктимною поведінкою вважаються конкретні діяння (дії або бездіяльність), їх сукупність у конкретній ситуації, внаслідок застосування яких людина стає жертвою. В широкому розумінні віктимна поведінка – це складна система взаємодії між потенційною жертвою і оточенням. Саме внаслідок такої взаємодії людина за певних умов і стає жертвою.

До причин віктимної поведінки найчастіше відносять схильність особистості до того, щоб стати жертвою. Часто така поведінка проявляється не усвідомлено, спонтанно. Віктимологія виходить з того, що поведінка людини за своєю природою може бути не тільки злочинною, а й необачною, ризикованою, провокаційною, такою, що відповідно і збільшує її здатність стати жертвою злочину. Саме через це додаткового значення набувають інші характеристики особи: вік, стать, соціальний

статус, соціальні ролі, професія. Більша чи менша імовірність стати жертвою злочину обумовлена сукупністю індивідуальних якостей, що взаємодіють із зовнішніми факторами.

Важливо також підкреслити, що, окрім соціальних та особистісних, існують певні вікові фактори ризику віктимізації особистості. Ряд дослідників перелічують серед таких факторів специфічні анатоמו-фізіологічні, гормональні, емоційно-особистісні та психосексуальні зміни дитячого та підліткового віку, які роблять потенційну жертву більш вразливою. У цьому віці зростає загроза сексуального насилля, жорстокого поводження, тілесних покарань і психологічного тиску як сторонніх осіб, так і близьких.

За своїм характером віктимна поведінка може бути: конфліктною, коли потерпілий створює конфліктну ситуацію чи бере активну участь у конфлікті, що виник (є ініціатором бійки або вступає в бійку на боці однієї зі сторін); провокаційною (демонстрація багатства, екстравагантна зовнішність, неправильна поведінка жінки, що створює враження про її доступність тощо); легковажною (довірливість і наївність неповнолітніх та інших осіб, які неспроможні протистояти нападникові, створення аварійних ситуацій на шляхах пішоходами й водіями тощо).

Таким чином, віктимність – це набуті людиною фізичні, психічні й соціальні риси та ознаки, котрі можуть зробити її схильною до перетворення на жертву. Під віктимною розуміють таку поведінку, при якій жертва певним чином сприяє скоєнню злочину, свідомо чи несвідомо створює об'єктивні та суб'єктивні умови для криміналізації, зневажаючи запобіжними заходами. Головна ознака віктимної поведінки – це здійснення певних дій або бездіяльність, які сприяють тому, що людина опиняється в ролі постраждалої, в ролі жертви.

*Могиль Владлена Олександрівна
студентка 4 курсу Полтавського юридичного інституту
НУЮ імені Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРИХОВУВАННЯ ЗЛОЧИНУ В КРИМІНАЛІСТИЦІ

У теорії криміналістики прийнято розрізняти дії з підготовки, вчинення та приховування злочину. На сьогодні, важливе місце займає поняття приховування злочину, оскільки приховування злочину є однією з форм протидії розслідування, яка полягає у недопущенні включення доказової інформації в сферу кримінального судочинства, її використання в процесі розслідування.

Дослідження приховування злочинної діяльності розглядалося у працях таких вчених-криміналістів: В. П. Бахіна, Р. С. Белкіна, О. М. Васильєва, А. І. Вінберга, В. К. Гавло, О. Г. Гельманова, Г. Р. Гольста, В. П. Громова, М. В. Даньшина, В. Є. Єрмоловича, С. М. Зав'ялова, Г. Г. Зуйкова, В. М. Карагодіна, Н. С. Карпова, В. С. Кузьмічов, О. Н. Колесниченко, В. П. Лаврова, І. М. Лузгіна, Г. М. Мюд'югіна, В. А. Овечкіна, В. О. Попелюшка, Г. І. Прокопенко, С. Ю. Романова, Б. М. Шавера, В. Ю. Шепітька та ін.

У словниках поняття «приховання» і «приховування» визначаються як синоніми і трактуються в декількох значеннях: 1) надавати кому-небудь таємний притулок на якийсь час, рятуючи від переслідування, якоїсь небезпеки та ін.; 2) тримати що-

небудь у таємниці, не розголошувати чогось; утаювати, замовчувати; не показувати, не виявляти кого-, чого-небудь з певною метою; 3) маскувати, прикривати щось чим-небудь.

У криміналістичній енциклопедії приховування злочинів визначено як злочинну діяльність, що спрямована на перешкоджання розслідуванню шляхом утаювання, знищення, маскування або фальсифікації слідів злочину і злочинця та їх носіїв. Доказова інформація не включається у сферу кримінального судочинства та не може бути використана у ході розслідування злочину.

Питання приховування злочинної діяльності викликає інтерес у криміналістів, починаючи з часу становлення криміналістичної науки.

Так, основоположник криміналістики Ганс Гросс у своїй праці «Керівництво для судових слідчих як система криміналістики» розглядав окремі способи приховування злочинів. Зокрема, він описав прийоми злочинців зі зміни зовнішності, надання ними неправдивих показань, симуляцію хвороб та фізичних вад – глухоти, запаморочення та ін.; дослідив «мову» злочинців і таємні знаки серед них.

Інтерес до проблем приховування злочинів у криміналістики почав зростати із середини 70-х років ХХ ст.

Так, І. М. Лузгін приховування злочину трактує як соціально небезпечну цілеспрямовану поведінку, яка перешкоджає правосуддю. О. Г. Гельманов способом приховування злочину вважає причино пов'язану зі здійсненням підготовки та вчинення злочину систему навмисних дій злочинця (або інших осіб), що спрямована на перешкоджання розкриттю, розслідуванню і попередженню злочинців. В. М. Карагодін визначив приховування злочину як умисні дії, що полягають у перешкоджанні встановленню об'єктивної істини про злочин і спрямовані на повне чи часткове ухилення винного від відповідальності. Спосіб приховування злочину дослідник розуміє лише як дії, які перебувають за межами способу вчинення злочину. На думку, Г. М. Мюд'югіна, приховування злочину – це комплекс дій злочинця з метою ухилення від відповідальності за вчинене. Ці дії можуть бути спрямовані на приховування: самої події злочину, її злочинної сутності участі у ній злочинця.

Професор Р. С. Белкін у своїй праці «Курс радянської криміналістики» у 1979 р. розглянув приховування як форму протидії розслідування. Він розтлумачив цей термін як діяльність (елемент злочинної діяльності), що спрямована на перешкоджання розслідування шляхом утаювання, знищення, маскування або фальсифікації слідів злочину або злочинці та їх носіїв.

М. В. Даньшин вважав, що приховування злочину – це діяльність (елемент злочинної діяльності), яка становить динамічну систему об'єктивних та суб'єктивних факторів дійсності, що сформувалися до, в момент або після вчинення злочину, реалізація якої спрямована на сліди злочину (матеріальні та ідеальні) і злочинця та їх носії, з метою перешкоджання розслідуванню.

В. С. Кузьмічов та Г. І. Прокопенко виділяють приховування злочину як окрему стадію злочинної діяльності, до якої вони відносять знищення слідів і засобів, створення алібі, «відмивання» грошових коштів, маскування дій, залякування чи підкуп потерпілих і свідків.

В. Ю. Шепітько визначає приховування злочинів як одну з форм протидії розслідуванню.

Таким чином, на підставі аналізу наукових джерел можна виділити декілька концепції розуміння приховування злочинів. Так, перша розглядає приховування злочину як рівнозначний процес його вчиненню (О. Г. Гельманов, В. М. Карагодін).

Представники другої концепції пропонують інтегральне поняття «спосіб злочину», яке включає в себе дії з приготування, вчинення та приховування злочину (В. С. Кузьмічов, В. А. Овечкін). Представники третьої концепції розглядають приховування злочину як одну із форм протидії розслідуванню (Р. С. Белкін, М. В. Даньшина, В. Ю. Шепітько).

Отже, приховування злочину це елемент злочинної діяльності, який спрямовано на перешкоджання розслідуванню шляхом утаювання, знищення, маскування або фальсифікації слідів злочину і злочинця та їх носіїв.

Науковий керівник: доцент кафедри правосуддя Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, к.ю.н. Ковтуненко Лариса Петрівна.

Моцна Н.В.,

студентка 4 курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного Університету “Одеська юридична академія”.

Криміногенні фактори (детермінанти) злочинності у місцях позбавлення волі.

Злочинність серед засуджених є частиною загальної злочинності. Злочини тут виступають результатом складної взаємодії антисоціальних властивостей осіб засуджених та середовища, в якому вони знаходяться. Але вирішальну роль відіграють особистісні чинники, насамперед, мотивація злочинної поведінки. Це в основному бажання підтримати престиж серед засуджених, що переходить у насильницьку або корисливо-насильницьку мотивацію. Крім того, часто зустрічається прагнення завоювати лідерство, що проявляється у спробах силою нав'язати свою волю іншим.

У науці зазначена проблема є предметом постійного вивчення. Зокрема, цими питаннями досить активно займаються Л.В. Багрій-Шахматов, В.В. Голіна, І.М. Даньшин, О.М. Джу́жа, А.П. Закалюк, А. Зелінський, О.Г. Кальман, О.Г. Колб, С.Ю. Лукашевич, В.О. Меркулова, П.П. Михайленко, І.С. Яковець та ін. Проте вказана проблематика потребує подальшого аналізу та вивчення.

Перебування в місцях позбавлення волі відбивається на психіці людини. Наявність режиму в місцях позбавлення волі, обмеження біологічних і духовних потреб, різка зміна стереотипу життя, який склався, переживання, викликані засудженням, — усе це впливає насамперед на психічний стан індивіда. У багатьох розвивається стан приреченості й безвихідності, що викликає пасивність у вчинках і діях людини. У деяких засуджених позбавлення волі спричиняє пригнічений стан, який є наслідком зневіри в можливість знову повернутися після відбування покарання до нормального життя. Досить розповсюдженим психічним станом осіб, котрі перебувають у місцях позбавлення волі, є туга (за волею, за рідними людьми, домівкою), під впливом якої можливий прояв дратівливості. Усі вказані вище фактори знаходять свій прояв у негативній поведінці, що призводить до вчинення правопорушень із боку засуджених.

Проведений аналіз цих детермінант злочинності показав, що найбільш поширеними в установах виконання покарань є такі з них:

1. Низький рівень профілактики злочинів у місцях позбавлення волі. Можна дійти висновку про те, що суб'єктами злочинів здебільшого стають засуджені, які ведуть нормальний щодо вимог режиму тримання спосіб життя. Як показало дослідження, до профілактичної роботи щодо підоблікової категорії засуджених

залучаються практично всі служби установи виконання покарань(далі – УВП), у тому числі підрозділи власних підприємств. Списками таких осіб, а стосовно схильних до втечі – і фото, забезпечуються наряди молодших інспекторів нагляду та чергові частини колоній. Стосовно цих засуджених, насамперед, здійснюють обшук, перевірку на спальних і робочих місцях. Водночас інша категорія засуджених залишається поза увагою адміністрації УВП, використовуючи ту обставину, що, з одного боку, усі під таким жорстким контролем перебувати не можуть, та прорахунки, формалізм, які стосуються підоблікових осіб, – з іншого. Маючи відносну свободу дій та пересування по колонії, такі засуджені тривалий час готують засоби й знаряддя злочину, сприяють у цьому іншим особам, залучаються засудженими для налагодження неслужбових стосунків із представниками адміністрації тощо.

Отже, виникнення й розвиток традицій та звичаїв засуджених тісно пов'язані з конкретною діяльністю, яка в умовах УВП, зазвичай, підпорядкована кримінальній субкультурі та спрямована на протидію персоналу, що недостатньо враховується останнім при організації й проведенні профілактичної роботи з недопущення ними вчинення нових злочинів.

2. Високий рівень латентності злочинності, який детермінує різноманітні злочинні прояви з боку засуджених. Згідно з висновками вчених, латентна злочинність знижує цінність кримінальної репресії, вона перешкоджає встановленню фактичного стану злочинності й таким чином створює перешкоди в організації боротьби зі злочинністю, включаючи профілактичну діяльність.

3. Неповна поінформованість адміністрації слідчих ізоляторів (далі – СІЗО) та УВП про особистість ув'язнених під варту й засуджених. Як зазначено в ч. 3 ст. 91 КВК України, на кожного засудженого до позбавлення волі ведеться особова справа, а також інформаційна картка, до якої заносяться відомості стосовно його особи; про вчинений ним злочин і назву суду, який постановив вирок; про день і час його прибуття й звільнення з колонії У таких умовах діяльності адміністрації СІЗО важливо мати своєчасну, повну та об'єктивну інформацію на ув'язненого під варту, для того, щоб реалізувати основні умови режиму й запобігти вчиненню ним та стосовно нього злочинів й інших пригод.

4. Неналежний стан взаємодії УВП з іншими правоохоронними органами, особливо в частині обміну інформацією щодо засуджених та інших осіб, відсутність координуючих механізмів із цих питань. Вивчення чинного законодавства України й відомчих нормативно-правових актів показало, що сьогодні в нашій країні не створено належних умов взаємодії між правоохоронними органами. Так, хоча і Закон України «Про попереднє ув'язнення», і «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», КВК дають право представникам УВП витребувати будь-яку інформацію від інших правоохоронних та державних органів на засудженого як на особу, котра несе в собі суспільну небезпеку, для останніх не виникає жодних обов'язків із цих питань. Отже, виникає парадоксальна ситуація: адміністрація СІЗО й УВП із «нуля» розпочинає вивчати особу ув'язненого під варту та засудженого.

5. Проблеми відомчої взаємодії, у тому числі всередині конкретної УВП. Внутрішня дисгармонія та відомча зашореність, «утаємниченість» й ін., що існує між службами колонії, призводить до того, що не спрацьовує система заходів профілактики рецидивної злочинності в УВП. Загалом указані детермінанти злочинів можна назвати, насамперед, різноманітними недоліками та прорахунками в

діяльності УВП щодо організації праці й побуту засуджених, забезпеченні режиму їх тримання, проведенні виховно-кореляційних і профілактичних заходів тощо.

Отже, незважаючи на велику кількість розробок, присвячених питанням злочинності в місцях позбавлення волі, існує ще багато нерозв'язаних проблем. У зв'язку з цим безсумнівним є висновок про те, що УВП повинна стати об'єктом комплексного наукового дослідження, що спрямовується на реальні потреби практики.

*Сошик Олена Володимирівна
студентка 4 курсу, ІПКОП НУЮ імені Ярослава Мудрого*

РОЛЬ СЛІДЧИХ СИТУАЦІЙ У РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Важливе місце в боротьбі із злочинністю займає розслідування кримінальних правопорушень, здійснюване за конкретних умов часу, місця, навколишнього середовища, взаємозв'язків з іншими процесами об'єктивної дійсності, поведінки осіб, що опинилися у сфері кримінального судочинства і під впливом інших чинників, що залишаються невідомими для слідчого. Ця складна система взаємодії утворює у результаті ту конкретну обстановку, в якій діє слідчий, і в якій протікає конкретне розслідування. Ця обстановка отримала в криміналістиці загальну назву слідчої ситуації. Термін “слідча ситуація” введений в науковий обіг О. Н. Колесниченком - відомим дослідником криміналістичної методики, в 1967 році, в його докторській дисертації.

Аналіз наукових літературних джерел свідчить, що в теорії криміналістики фактично існує два підходи тлумачення поняття слідчої ситуації.

Перший підхід найбільш повно і послідовно знайшов відображення в роботах Р.С. Белкіна, в яких на основі історичного аналізу точок зору науковців, особистих досліджень автор дійшов висновку, що слідча ситуація – це сукупність умов, в яких в даний момент здійснюється розслідування. В структуру слідчої ситуації входить багато компонентів, які повинні враховуватися слідчим. На думку Р.С. Белкіна, вона складається з кількох груп компонентів (умов):

- 1) психологічного характеру: ступеню і характеру конфлікту між слідчим і особами, що протистоять йому; проявів психологічних властивостей слідчого та інших учасників провадження тощо;
- 2) інформаційного характеру: обізнаністю слідчого про обставини вчинення кримінального правопорушення; обізнаністю осіб, що проходять у кримінальному провадженні, про стан розслідування та його перспективи, наміри слідчого тощо;
- 3) процесуального і тактичного характеру: стану провадження у справі; можливостей застосування запобіжного заходу; ізоляції один від одного осіб, що проходять у справі; можливостей проведення конкретної слідчої дії тощо;
- 4) матеріального та організаційно-технічного характеру: наявності зв'язку між черговою частиною та слідчо-оперативною групою; можливості мобільного маневрування наявними силами і засобами тощо.

Відповідно до такого підходу слідча ситуація включає в себе велику кількість компонентів, які повинен враховувати слідчий, - їх навіть важко перелічити, а можна тільки згрупувати. Очевидно, що йдеться про конкретну слідчу ситуацію. Поєднання і результати взаємодії названих компонентів, як відзначає Р.С. Белкін, обумовлюють

індивідуальність слідчої ситуації, тобто конкретну сукупність умов, в яких випало чи належить діяти слідчому.

Безумовно, такий підхід відбиває, перш за все, практичний аспект проблеми, оскільки дає знання реальної структури конкретної слідчої ситуації кримінального провадження. Він націлює слідчого на одержання інформації про складові елементи ситуації, що склалася, і прийняття відповідних заходів по створенню сприятливих умов для розслідування. Але використовувати поняття слідчої ситуації з таким широким змістом в наукових дослідженнях, зокрема, в методиці розслідування кримінальних правопорушень дуже важко. Це пояснюється великою кількістю складових компонентів слідчої ситуації і обумовленим цією обставиною занадто складним завданням їх узагальнення і типізації.

Другий підхід в тлумаченні поняття слідчої ситуації пов'язаний з тим, що її зміст розглядається лише як сукупність інформації (доказів та оперативно-розшукових відомостей) на певний момент розслідування. Таке визначення поняття значно звужує його, але на думку О. Г. Філіпова є вимушеним, оскільки узагальнити величезну кількість компонентів, які власне складають реальні умови розслідування, практично неможливо. Зведення змісту слідчої ситуації до одного (але найголовнішого) компоненту дає можливість типізувати ситуації, що складаються під час розслідування кримінальних правопорушень окремих видів, і з врахуванням цього формувати рекомендації в межах окремих методик розслідування. З цим важко не погодитися, беручи до уваги і те, що компоненти слідчої ситуації мають нерівнозначний вплив на процес розслідування і деякими з них можна знехтувати при розробці криміналістичних методик. Слід тільки зауважити, що при визначенні слідчої ситуації в цьому аспекті точніше вказувати не на певний момент розслідування (в криміналістичних науково-методичних дослідженнях використовується не будь-який момент), а певний етап розслідування. На мою думку, саме звужене тлумачення поняття слідчої ситуації має ключове значення для конкретизації наукових досліджень в межах методик розслідування кримінальних правопорушень окремих видів.

Отже, роль слідчих ситуацій для розслідування кримінальних правопорушень не можливо переоцінити. Вони є зручною вихідною теоретичною основою для формування окремих методик розслідування, забезпечення чіткості їх структури, а в кінцевому підсумку і їх ефективності.

Науковий керівник: к. ю. н., доц. В. І. Алексійчук

Флоря Х.Г.,

*студентка 4 курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного Університету "Одеська юридична академія".*

Шведська стратегія боротьби з корупцією та можливість її використання в Україні

За словами Д.Кауфманна, директора Глобальних програм в Інституті Світового Банку на даний час об'єм хабарів становить 2 % від світового ВВП - близько трильйона доларів (Наумов А.В. Корупція: причини виникнення, вплив та методи боротьби // Соціальна відповідальність держави, бізнесу і громадянського суспільства – 2009. – № 1(18) – С.1). У час розвитку капіталістичних відносин,

науково-технічної революції корупція вийшла на міжнародний рівень і стала небезпечним соціальним явищем.

Доцільно відмітити, що саме у Швеції рівень корупції один з найнижчих. На сьогоднішній день вона посідає четверте місце за даними Transparency International – міжнародної організації боротьби з корупцією. Врахування досвіду цієї Скандинавської країни може мати велике значення для розвитку антикорупційного законодавства в Україні.

Шведська стратегія відрізняється своєю суворістю та послідовністю, Шведський парламент і уряд встановив високі етичні стандарти для чиновників, побудував незалежну та ефективну систему правосуддя, запровадив вільний доступ до державних документів

У Швеції немає навіть спеціалізованих органів, які здійснюють контроль за дотриманням антикорупційного законодавства, а основним нормативно-правовим актом, який містить санкції передбачені за отримання незаконної винагороди службовими особами є Кримінальний кодекс Швеції.

Розглянемо частину 2 главу 20 статтю 2 Кримінального кодексу Швеції. В ній передбачено, що службова особа, яка отримує або вимагає хабар чи іншу незаконну винагороду за виконання свої службових обов'язків повинна бути засуджена до сплати штрафу або позбавлення волі на строк до двох років. Одразу проаналізуємо статтю 368 Кримінального Кодексу України, в якій в залежності від розміру хабара, отриманого службовою особою, передбачено покарання, яке може досягати 12 років позбавлення волі з конфіскацією майна. Необхідно погодитись з тим, що український законодавець обрав надзвичайно сувору норму. Більш лояльні і значно ефективніші є норми зазначені у Шведському етичному кодексі державного службовця та заходи щодо залучення населення та громадськості, які є основним стимулом протидії корупції. До речі, залучення громадських організацій є одним із рушійних факторів контролю, тому що після публікації матеріалів у ЗМІ одразу відбувається реакція уряду і порушник осуджується суспільством. На жаль, цим не можуть «похизуватись» українські ЗМІ, тому що майже всі зазнають тиску з боку високопоставлених чиновників та олігархів. Лише тільки за 10 місяців нинішнього року зафіксовано більше 20 нападів, побиття та залякування журналістів, а наприкінці листопада два українські журналісти були вбиті.

Ще одним із наслідків модернізації країни став комплекс заходів, націлених на усунення *меркантелізму* - переважання матеріальних та фінансових інтересів над усіма іншими, що проявляється в активному втручанні держави в господарське життя (Бусол О.Ю. Вплив деяких чинників боротьби з корупцією на її загальний рівень у країнах світу // Актуальні проблеми протидії корупційній діяльності – 2009. - № 22 – С.90). Дану проблему було подолано Швецією з досягненням високого рівня соціального захисту, який забезпечується на рівні нормального соціального стандарту (Форкун І.В. Соціальний захист населення в сучасних умовах розвитку економіки України // Науковий вісник НТЛУ України – 2011. - № 21.19 – С.75). Шведська модель передбачає високий відсоток національного прибутку, який акумульовано у державу, місцеві органи влади, які вирішують проблему соціального захисту.

Також необхідно відмітити той факт, що Швеція з 1961 року є членом Організації економічного співтовариства і розвитку, політика якої направлена на досягнення високого економічного росту та підвищення рівня життя. У 2003 році ця організація створила цілу програму по боротьбі з корупцією для Азербайджана, Вірменії, Грузії, Казахстану, Росії і України, направлену на використання робочих

методів ОЕСР – взаємних оцінок і моніторингу. Використавши досвід сусідів Швеція ще раз нанесла нищівний удар по корупційним проявам в країні.

Проаналізувавши Шведську стратегію боротьби з корупцією, вважається доцільним запроваджувати в Україні концепцію скорочення корупції шляхом створення державно-приватного партнерства в рамках державного приватного діалогу Швеції і України.

За даними згаданої вище організації Transparency International, Україна посіла 144 місце з 176 країн, поряд з Сирією та Центральною-Африканською Республікою у 2012 році. (Transparency International. Індекс сприйняття корупції // Інтернет ресурс www.bbc.co.uk/ukrainian/politics/2012/12/121205). Для України антикорупційна діяльність буде мати більший успіх, коли вона буде здійснюватись під егідою незалежної організації. На основі Шведського досвіду Україна повинна вирішити три основних питання:

1. Підвищити рейтинг держави при оцінці рівня корупції міжнародною спільнотою, що підвищить довіру для притоку іноземних інвестицій.
2. Захистити інтереси держави, щоб інвестиції надходили до бюджету, а не до « карману » державних діячів.
3. Створити Раду по управлінню із представників державного та приватного сектору, яка стане гарантом при реалізації державної політики в галузі протидії корупції, яка прийме до уваги думку усіх сторін.

Із вище зазначеного випливає висновок, що корупція стає причиною масового невдоволення, яка загрожує подальшою дестабілізацією та розростанням конфліктів. Активне використання міжнародного досвіду, визначення чесності як найвищої цінності державного службовця, розширення етичних норм, державної підтримки господарювання зможе повернути довіру державним органам та стати рушійною силою у нелегкій війні з корумпованим ворогом.

Гулієв Мубаріз Інгілаб огли
студент 4 курсу ДНУ імені Олесь Гончара

ПОЛІТИКА ПОДВІЙНОГО ГРОМАДЯНСТВА В КРАЇНАХ СУСІДАХ УКРАЇНИ

Проблема подвійного громадянства (*біпатризму*) має комплексний характер і набуває все більшої актуальності в Україні через вплив як зовнішніх, так і внутрішніх чинників. У зв'язку із запровадженням країнами сусідніми Україні, спрощеної процедури надання громадянства особам, які народилися або проживали на територіях, що в різні історичні періоди входили до їх складу, в експертному середовищі актуалізувалося питання стосовно подвійного громадянства та його наслідків для України.

Зокрема, 29 жовтня 2009 р. румунський парламент вніс поправки до закону про громадянство, які значною мірою спростили процедуру оформлення громадянства Румунії. Відповідно до цього закону, румунське громадянство за спрощеною процедурою можуть отримати особи, які народилися або проживали на території, що була частиною Румунії з 1918 до 1940 р., та ті, які мають таких родичів. До 1940 р. деякі території України, а саме Буковина і південна Бессарабія, перебували у складі Румунії.

Як пояснив правознавець І. Завальнюк, у законі про громадянство визнається право жителів цієї території і їхніх нащадків до третього покоління (онуків) на «відновлення» румунського громадянства. Більше того, для отримання громадянства Румунії немає необхідності проходити обов'язкову співбесіду на знання мови. Відсутність співбесіди дає змогу без проблем отримати румунський паспорт і російськомовним громадянам. Також у Румунії на законодавчому рівні закріплено право на подвійне громадянство. Тобто при оформленні громадянства Румунії допускається збереження іншого (попереднього) іноземного громадянства і можливість постійного проживання за межами країни.

Такі кроки на законодавчому рівні стосовно спрощеної процедури надання свого громадянства особам угорського походження, які проживають на території суміжних держав, здійснила Угорщина. З 1 січня 2011 р. набрав чинності Закон Угорської Республіки «Про внесення змін до Закону Угорської Республіки 1993 р. «Про угорське громадянство»», що дає можливість іноземцям угорського походження, які постійно проживають на території суміжних з Угорщиною країн, отримувати її громадянство за спрощеною процедурою.

Урешті, влада Росії в 2012 році спростила механізм одержання російського громадянства для громадян країн СНД. Зокрема, перший заступник голови Комітету Ради Федерації з міжнародних справ В. Джабаров повідомив, що верхньою палатою російського парламенту було прийнято поправки до Закону «Про громадянство РФ». Відповідно до поправок, скасовується необхідність дотримання п'ятирічного терміну проживання в Росії та наявності довідки на проживання. Не потрібні й підтвердження

законного джерела існування, а також складання іспиту з російської мови. Російський посадовець пояснив, що йдеться про спрощене одержання громадянства саме їхніми співвітчизниками, до яких належать представники корінних народів, які населяють територію Російської Федерації в її сучасних межах, а також колишніми співгромадянами, більшість з яких залишилися на території держав СНД. За підрахунками російської сторони, отримати громадянство Росії мають право близько 25 млн чоловік. У МЗС Росії вважають, що в Україні проживає близько 8 млн російських співвітчизників.

Екс-заступник голови Комітету Верховної Ради в закордонних справах Т.Чорновіл вносить застереження: «Подвійне громадянство передбачає, що інша країна, яка надала це громадянство, може ставити певні серйозні вимоги, у тому числі і в питаннях національної безпеки, до власника цього паспорта. Ці вимоги можуть бути дуже жорсткими, у тому числі вони можуть містити зобов'язання щодо співпраці зі своїми спецслужбами»

Поряд із цим в Україні на законодавчому рівні вносяться деякі ініціативи стосовно убезпечення від наслідків подвійного громадянства. Зокрема, 2 жовтня 2012 року Верховна Рада України ухвалила в цілому Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо громадянства».

Як відомо, у Верховній Раді України внесений Кабінетом Міністрів України законопроект був зареєстрований за № 9728-1 від 1 лютого 2012 р. У пояснювальній записці до проекту закону зазначалося, що законодавство України не визнає подвійне громадянство, але на сьогодні значна кількість українців одночасно з громадянством України мають громадянство інших держав. «Це негативно впливає на захист інтересів даної категорії громадян України за кордоном, функціонування органів державної влади України та створює загрози її національній безпеці».

Таким чином, тактичні дії щодо запровадження спрощених процедур надання свого громадянства Румунії та Угорщини, а після прийняття змін до Закону «Про громадянство РФ» і Росії, розраховані на стратегічну перспективу й спрямовані на збільшення власних громадян у сусідніх країнах, території яких у різні історичні періоди входили до їх складу, зокрема й України. Така тактика говорить про мотивацію можливого використання таких громад у політичних цілях цих країн. Можна також припустити, що зволікання України з вирішенням цього питання на законодавчому рівні лише ускладнюватиме перспективу його вирішення.

Науковий керівник: Слісаренко Олександр Миколайович, кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародного права, історії права та політико-правових вчень юридичного факультету Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара.

ЛІСАБОНСЬКИЙ ДОГОВІР , ТА ЙОГО ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Початок ХХІ ст. став для Європейського Союзу непростим етапом у його історичному розвитку, позначившись багатьма суперечливими явищами і процесами. З одного боку, можна говорити про інтенсифікацію інтеграційної взаємодії в межах об'єднаної Європи, проявом чого стало ефективне впровадження спільної валюти й успішне завершення безпрецедентного розширення на схід Європи та частково південь Середземномор'я. З другого – Європейський Союз опинився перед новими викликами, які стосуються як поглиблення інтеграційних процесів, так і можливостей подальшого розширення. Основною ж проблемою розширеного ЄС став провал ратифікації Конституційного договору. Однак останнім часом серйозною причиною для оптимізму є той факт, що Європейський Союз зумів подолати так звану «конституційну кризу» завдяки підписанню Лісабонського договору, упровадження якого в життя повинно створити значно кращу правову та інституційну бази для подальшої внутрішньої консолідації ЄС і зміцнення позицій і ролі Європейського Союзу у світі.

Відтак, актуальність даної проблематики викликана, передусім, появою якісно нового джерела первинного права Європейського Союзу, яке вносить суттєві корективи в правовий статус, організацію і функціонування ЄС. Метою цієї статті є аналіз нового основоположного документа Європейського Союзу – Лісабонського договору, а її завданнями – дослідження змін і нововведень у внутрішньому устрої і праві Європейського Союзу, запроваджених цим договором.

Лісабонський договір або Договір про реформування ЄС – новий основоположний договір ЄС, підписаний 13 грудня 2007 р., покликаний замінити собою Конституційний договір, що не вступив у силу, і внести зміни в попередні установчі договори для реформування інституційної структури, системи прийняття рішень і засад функціонування ЄС. Лісабонський договір повинен замінити провалений на референдумах у Франції та Нідерландах Договір про Конституцію для Європи і так чином завершити процес інституційних реформ у ЄС.

Зміни, які вносяться у правовий статус, організацію і функціонування ЄС, дуже вагомі. Передусім, Лісабонський договір вносить низку змін в інституційну будову ЄС і процедуру прийняття рішень. Зокрема, він передбачає впровадження посади Президента Європейської Ради, який обиратиметься її кваліфікованою більшістю на термін два з половиною роки з правом на одне повторне обрання (стаття 9 в Лісабонського договору). Передбачено також запровадження посади Високого представника ЄС з питань закордонних справ і політики безпеки з адміністративними повноваженнями завдяки об'єднанню нинішніх функцій Високого представника ЄС із зовнішньої і безпекової політики та європейського комісара у справах зовнішніх зносин та політики сусідства для єдиного представництва ЄС на міжнародній арені (стаття 9 е).

У цілому, Договір вносить вагомі зміни в управління зовнішньою політикою ЄС. Відтепер здійснення поточної діяльності з реалізації повноважень ЄС у сфері зовнішньої політики і політики безпеки, яке раніше було розсосереджене між різними інституціями ЄС, концентрується в одному місці – у руках Високого представника ЄС

з питань закордонних справ і політики безпеки. Йому доручено одночасно і головування в Раді ЄС із закордонних справ, і керівництво зовнішньополітичною діяльністю Європейської Комісії, й управління дипломатичною службою ЄС. Водночас, попри зміни в інституційному забезпеченні спільної зовнішньої політики і політики безпеки, вона і надалі зберігає свою специфіку як переважно міждержавного складника діяльності ЄС, рішення у межах якої потребують загальної згоди всіх держав-членів.

За Договором про реформування ЄС помітно посилюється роль Європейського Парламенту в законотворчій діяльності ЄС, а національні парламенти держав-членів уперше отримують право безпосередньо брати участь у цьому процесі. Очевидно, у такий спосіб Європейський Союз, хоча б частково, прагне розв'язати проблему “браку демократії” в його політичній системі, що вже неодноразово ставала предметом критики та дискусій. Відтак, Європарламент перетворюється в повноцінний законодавчий орган, а його повноваження прирівнюються до повноважень Ради ЄС.

У цілому Лісабонський договір – це результат збалансованої інституційної рівноваги між міжурядовими та наднаціональними чинниками, великими й малими державами-членами, який об'єктивно надає змогу розширеному ЄС діяти ефективніше й узгоджено в межах здійснення спільних політик і на міжнародній арені. Усе зроблено для того, щоб країни, які прагнуть дальшого поглиблення інтеграції в межах ЄС, не були пов'язані обмеженнями, які накладалися б небажанням інших держав-членів іти цим шляхом. Лісабонський договір відкриває ширші перспективи для побудови багатшвидкісного Європейського Союзу. Після того, як минуть усі перехідні періоди, Європейський Союз стане суттєво сильнішим, упорядкованішим і раціональнішим інтеграційним об'єднанням, але водночас більш складнішим, гнучкішим і багатшвидкісним. Тим не менш, незважаючи на ці зміни, ЄС не стане супердержавою – не матиме конституції, прапора та гімну; законодавчі акти надалі називатимуться регламентами (розпорядженнями) і директивами, а не законами. Лісабонський договір підтвердив, що й надалі далеко не всі питання вирішуватимуться на рівні інституцій ЄС, розподіляючи компетенції між центральними та національними органами влади. Цей документ є компромісом для прихильників і критиків реформи.

Науковий керівник - к. ю. н., доцент Гаркуша А.О.

*Федорченко Дарина Володимирівна
студентка 2 курсу
Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИКОНАННЯ УКРАЇНОЮ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Найголовнішим завданням кожної країни виступає забезпечення та гарантування кожному громадянину повний обсяг прав, свобод та інтересів. Такий вектор діяльності взяла на себе й Україна, ставши в 1991 році незалежною, та проголосивши на конституційному рівні людину, її життя і здоров'я, честь та гідність,

недоторканність та безпеку найвищою соціальною цінністю (ст. 3 Конституції України).

Одним із основних громадянських прав людини та громадянина є право на судовий захист, яке водночас є юридичною гарантією від свавілля як з боку окремих осіб, так і держави водночас. Це право встановлюється ст. 8, ст. 32 та ст. 55 Конституції. Проте на практиці воно не знаходить належної реалізації чи його здійснення в цілому. Визначальною нормою в цій ситуації виступає ч. 4 ст. 55 Конституції, яка гарантує право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна.

17 липня 1997 року Україна ратифікувала Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод. Тим самим вона визнала обов'язкову юрисдикцію Європейського суду з прав людини щодо тлумачення і застосування Конвенції. Фізичні та юридичні особи, групи осіб та неурядові організації набули право звертатися зі скаргами на порушення Україною їх прав до Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ).

Згідно з даними, оприлюдненими ЄСПЛ, кількість справ, що надходять до розгляду з України, - чи не найбільша серед усіх країн-членів Ради Європи (нині третє місце за кількістю звернень громадян). Фактично протягом 1997-2010 років до ЄСПЛ надійшло 26 955 заяв від українського позивача, і, як свідчить статистика, кількість скарг щорік збільшується. Основними причинами таких звернень є: порушення права на належний судовий захист, затримка або масові невиплати заробітних плат працівникам, незабезпечення державою права людини на гідну працю, низькі соціальні виплати та ін.

Згідно зі статистикою 95 % рішень, які були винесені на користь позовної сторони ЄСПЛ, Україною виконані не були.

Стаття 46 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод встановлює, що Високі Договірні Сторони зобов'язуються виконувати остаточні рішення ЄСПЛ в будь-яких справах, у яких вони є сторонами. Виконанню підлягають рішення палат Європейського суду з прав людини, які відповідно до п. 2 ст. 44 Конвенції набули статусу остаточних, тобто якщо сторони заявлять про те, що вони не звертатимуться з клопотанням про передачу справи на розгляд Великої палати, з моменту, як сплине тримісячний строк від дати винесення рішення; якщо не було подано клопотання про передачу справи на розгляд Великої палати; або якщо комітет у складі п'яти суддів відхилить клопотання про передачу справи на розгляд Великої палати. Рішення Великої палати стають остаточними з моменту винесення.

Європейський суд дійшов висновку, що причина затримок у виконанні остаточних рішень національних судів полягає в існуванні низки різних дисфункцій у правовій системі України. Навіть такі нормативно-правові акти, як ЗУ «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» та ЗУ «Про виконавче провадження» не здатні забезпечити належного механізму виконання рішень ЄСПЛ.

Згідно зі ст. 8 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» виплата відшкодування повинна бути здійснена протягом трьох місяців із моменту набуття рішенням остаточного статусу. У разі порушення встановленого терміну на суму відшкодування нараховується пеня. Виконання ж рішень Європейського суду з прав людини в частині виплати

відшкодування покладається на органи Державної виконавчої служби. Зазначена процедура виконання рішень на законодавчому рівні є достатньо регламентованою, але фактично належним чином вона не реалізується.

Для вирішення цього проблемного питання, 5 червня 2012 року був прийнятий ЗУ «Про гарантії держави щодо виконання рішень суду». Відповідно до нього держава гарантує виконання рішення суду про стягнення коштів та зобов'язання вчинити певні дії щодо майна, боржником за яким є державний орган, державні підприємство, установа, організація або юридична особа. У разі якщо рішення суду про стягнення коштів не виконано протягом трьох місяців з дня винесення постанови про відкриття виконавчого провадження, то його виконання здійснюється за рахунок коштів, передбачених бюджетною програмою для виконання таких рішень. У Державному бюджеті України на 2014 рік на реалізацію Закону України «Про гарантії держави, щодо виконання судових рішень» закладено 76 961 800,00 гривень. Проте навіть така сума не може забезпечити в повному обсязі виплату відшкодування, а також пені, яка була нарахована у зв'язку із порушенням тримісячного строку виплати.

На основі вищевикладеного, можна дійти висновку, що проблемними аспектами виконання рішень ЄСПЛ в Україні є: неповна відповідальність за невиконання або неналежне виконання таких рішень або відсутність її в цілому; недостатня сума коштів, виділених з державного бюджету для реалізації рішень; неефективний судовий контроль за діяльністю органів державної влади у цій сфері. Все це говорить про прогалини в національному законодавстві України, що суттєво впливають на забезпечення та гарантування такого права, як право на судовий захист.

Для покращення такої ситуації потрібно вдосконалити правове, організаційне та інституційне регулювання у сфері виконання рішень ЄСПЛ. Лише після впровадження в життя таких програм розвитку країни, стане можливим реальний захист прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Науковий керівник: Полховська Інна Константинівна - к.ю.н., доцент кафедри теорії права і конституційного права Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

*Хряк Анастасія Олександрівна
Студентка Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

СПІВРОБІТНИЦТВО ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ТА ІНСТИТУЦІЯМИ. РАДА ЄВРОПИ

Міжнародне співробітництво органів прокуратури України здійснюється на основі міждержавних договорів і угод, учасницею яких є Україна, законів України, а також нормативних актів і відомчих угод Генеральної прокуратури України.

Згідно українському та міжнародному законодавству відбувається виконання звернень про правову допомогу, екстрадицію та передачу кримінального переслідування.

У процесі міжнародного співробітництва особливе значення має додержання міжнародно-правових норм, які діють на території України, угод, укладених Генеральною прокуратурою України з органами іноземних держав, що є

обов'язковим для усіх прокурорських установ та їх відповідальних працівників у межах їхньої компетенції. Для забезпечення цієї роботи в структурі Генеральної прокуратури України діє міжнародно-правове управління, яке є її самостійним підрозділом. Положення про нього затверджено Наказом Генерального прокурора України від 2 серпня 2007 року. До складу управління входять: відділ міжнародного співробітництва, відділ екстрадиції та відділ правової допомоги. В цьому документі викладені основні завдання цього управління, які охоплюють практично весь спектр напрямів діяльності і сфер міжнародного співробітництва прокуратури. Ефективна реалізація даного Положення має позитивно вплинути на здійснення прокуратурою її міжнародних функцій.

Україна є членом Ради Європи. У рекомендаціях, резолюціях, висновках керівних структур цієї впливової і авторитетної міжнародної організації порушуються й питання участі прокурорів у міжнародному правовому співробітництві. Так, у Рекомендації Res (2000) 19, прийнятій Комітетом Міністрів Ради Європи 6 жовтня 2000 року, зазначається, що яка б роль не належала іншим органам у справах, пов'язаних із міжнародним правовим співробітництвом, слід всіляко розвивати прямі контакти між державними прокурорами різних країн у рамках міжнародних угод там, де вони є, або на основі робочих домовленостей.

У контексті міжнародного співробітництва правових систем, розвитку прямих контактів між державними прокуратурами європейських країн передбачаються такі заходи, як: розповсюдження документації; складання списку зв'язків і адрес із зазначенням прізвищ контактних осіб у різних органах прокуратури, сфери їхньої спеціалізації, кола обов'язків тощо; налагодження регулярних особистих контактів між прокурорами різних країн, зокрема шляхом проведення регулярних зустрічей між Генеральними прокурорами; організація професійного навчання та інформаційно-тематичних занять; створення посад співробітників по зв'язках з органами прокуратури і правосуддя, які постійно працюватимуть в іноземних країнах, і розробка їхніх функціональних обов'язків; організація вивчення іноземних мов; широке застосування електронних засобів передачі інформації, проведення з іншими країнами робочих семінарів з питань взаємної допомоги та вирішення спільних проблем злочинності.

Існуючі і подальші шляхи міжнародного співробітництва прокуратур держав - членів Ради Європи були в основному схвалені Парламентською Асамблеєю Ради Європи 27 травня 2003 року, яка у Страсбурзі прийняла Рекомендацію 1604 (2003) «Роль прокуратури у демократичному правовому суспільстві». Асамблея висловилася за досягнення узгодженості між кримінально-правовими системами держав-учасниць, щоб гідно протистояти новим викликам транснаціональної організованої злочинності та зберегти повагу суспільства до верховенства права і віру у передбачуваність його застосування. Було зазначено: незважаючи на те, що повинні визнаватися національні звичаї та традиції, у тих випадках, коли деякі аспекти діяльності прокуратур окремих держав викликають занепокоєння, вони можуть бути відповідним чином розглянуті на європейському рівні у рамках Ради Європи.

Участь прокуратури України у міжнародному співробітництві з огляду на організаційні і функціональні аспекти прокурорських структур європейських країн має важливе значення для подальшого вдосконалення організації і діяльності нашої прокуратури, гармонізації її правового статусу з правовим статусом інших країн - членів Ради Європи.

Для гармонізації правового статусу органів прокуратури важливе значення мають такі документи Ради Європи, як: Висновок та Рекомендація Парламентської Асамблеї Ради Європи (далі - ПАРЄ) № 190 (1993) від 26 вересня 1995 року щодо вступу України; Резолюція ПАРЄ від 5 жовтня 2005 року № 1466 (2005) «Про виконання обов'язків та зобов'язань Україною»; Рекомендації № (2000) 19 Комітету Міністрів РЄ державам - членам Ради Європи щодо ролі державної прокуратури у системі кримінального судочинства; Рекомендації ПАРЄ від 27 травня 2003 р. № 1604 (2003) «Роль прокуратури в демократичному правовому суспільстві», а також коментарі щодо проекту Закону про внесення змін до Конституції України стосовно прокуратури України, надані експертами Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанська комісія) у 2006 році.

У цих документах сформульовано чимало слушних рекомендацій і фахових порад, які можна використати з метою подальшого підвищення ефективності прокурорської системи в Україні та її раціональної гармонізації з прокурорськими системами європейських країн.

Бакіна Юлія Русланівна

Магістрантка 5 курсу Інституту права імені Володимира Сташиса

Класичного приватного університету

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПРОЦЕДУРИ МЕДІАЦІЇ ПРИ ВИРІШЕННІ ТРУДОВИХ СПОРІВ В УКРАЇНІ

В середині 1990-х років в Україні почалась застосовуватись така процедура розгляду трудових спорів як медіація. Громадськими групами міст Одеси, Києва, Луганська почалась застосовуватись медіація в рамках цивільного судочинства. Медіація прийшла в Україну уже як напрацьована технологія вирішення спорів. Вона почала розвиватись в західних країнах у другій половині XIXст. як процедура вирішення сімейних, родинних спорів, а згодом набула більшого широкого застосування.

Стосовно застосування медіації був присвячений цілий ряд рішень, рекомендацій та резолюцій міжнародних організацій: 15 вересня 1999 року рекомендація ради Європейського Союзу «Про посередництво в кримінальних справах», резолюція Економічної та Соціальної Ради ООН «Основні принципи застосування програм відносно правосуддя в кримінальних справах» від 24 липня 2008 року, рекомендації Ради Європи «Про медіацію в цивільних справах» №10 в 2002 році, «Про сімейну медіацію» №1 в 1998 році та інше. В Гаазі 19 листопада 2009 року відбулася міжнародна конференція, присвячена медіації. Ключовим питанням конференції було те щоб перетворити спосіб медіації по вирішенню спорів з альтернативного у звичайний.

Медіація - це метод вирішення спорів із залученням посередника (медіатора), який допомагає сторонам спору налагодити процес комунікації і проаналізувати конфліктну ситуацію таким чином, щоб вони змогли самостійно обрати той варіант рішення, який відповідатиме їхнім інтересам і задовольнить інтереси і потреби усіх учасників спору. Навідміну від формалізованого судового чи арбітражного процесу під час медіації сторони доходять згоди самі, медіатор не приймає рішення за них. У процесі медіації беруть участь три сторони: дві з них учасники трудового спору, третя сторона – медіатор здійснює певну допомогу у налагодженні взаєморозуміння. Інтереси третьої сторони не пов'язані з предметом спору. Медіатор організує процес переговорів таким чином, щоб допомогти виявити та проаналізувати справжні інтереси сторін, що іноді мають набагато більше значення, ніж правові позиції. Через те що сторони не завжди готові говорити одна з одною про власні пріоритети, без такої допомоги їм часто не вдається досягти згоди.

До компетенції медіатора не входить прийняття самого безпосереднього рішення, він лише допомагає у вирішенні самого трудового спору. Сторони трудового спору беруть участь у медіації добровільно. Суттєві переваги способу медіації в кримінальних, цивільних та господарських справах такі: застосування її на ранніх стадіях розгляду справи до судового розгляду, або під час суду; вона може бути перервана або припинена в будь-який час по ініціативі кожного з учасників медіації; врегулювання спору відбувається значно бистріше, ніж в суді; при індивідуальних спорах вона носить приватний кожна сторона спору може самостійно обрати медіатора; медіатор є нейтральною третьою стороною спору, який сприяє та забезпечує переговори сторін по визнанню різних способів вирішенню спору; участь

сторін спору у медіації добровільна на всіх стадіях її проведення; скорочуються витрати сторін спору на судові витрати; розгляд індивідуальних спорів за медіацією більш зручний і простий для обох сторін, ніж при розгляді в суді; медіатор не має права фінансово чи особисто бути заінтересованим у результаті медіації; медіатори обираються з реєстру незалежних медіаторів Українського центру медіації або Українського центру примирення; медіація збільшує збереження нормальних стосунків між сторонами спору, які без втручання виконавчої служби після прийнятого рішення самі добровільно його виконують; широке застосування медіації при вирішенні індивідуальних спорів дає можливість розвантажити роботу судів від розгляду великої кількості справ.

В Україні, незважаючи на всі вище зазначені переваги, медіація використовується дуже мало. Основною причиною є відсутність законодавчої основи з питань медіації. Міністром України розроблені проекти законів про запровадження процедури медіації у процесуальному законодавстві, але вони до цього часу залишаються тільки у вигляді законопроектів. Однією з причин малого застосування медіації при розгляді трудових спорів є також відсутність в Україні широкої інформації про переваги її використання. Закон «Про медіацію», проект якого вже проходить необхідні процедури розгляду перед прийняттям його Верховною Радою, може зіграти велику роль в розвитку медіації в Україні. Адаже з його прийняттям сторонам конфліктів буде спокійніше застосовувати медіацію при вирішенні як щось маловідоме. Для цього в країні повинна проводитися широка інформаційна та рекламна робота для того щоб з'явилося широке коло громадян, заінтересованих в використанні процедури медіації як правової допомоги. Це спонукає законодавців найскоріше вирішити ці проблеми на законодавчому рівні.

Широке примінення медіації було б досить ефективним і сприяло б запобіганню та зменшенню загальної кількості конфліктів, заощадженню коштів державного бюджету за рахунок розвантаження судової системи шляхом досудового врегулювання конфліктів. В більшості розвинених держав таких як, США, Німеччина, Австрія, Італія тощо, медіація є найпоширенішим альтернативним способом розв'язання конфлікту, широко заохочується та використовується. Впровадження на законодавчому рівні інституту медіації свідчило б про бажання України гармонізувати власне законодавство до світових стандартів, створити умови для відповідності його міжнародним тенденціям у цій сфері.

Васильченко Євгеній Вадимович
студент 3 курсу ІПКОП
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ДО ПИТАННЯ ПРО МОМЕНТ ВИНИКНЕННЯ ТРУДОВОГО ПРАВОВІДНОШЕННЯ

Проблема існування трудового правовідношення в часі є однією з найбільш цікавих як у теоретичному, так і в практичному сенсі. За сучасних умов стабільність трудових правовідносин слід розглядати не тільки як одну з важливих ознак трудового права, а також як один з принципів, що забезпечують реалізацію права на працю.

Актуальність поставленої проблеми зумовлюється тим, що трудове правовідношення є центральним елементом трудового права, а тому вчення про трудове правовідношення впливає на формування знань про систему трудового права в цілому.

Для того, щоб з'ясувати питання про момент виникнення трудового правовідношення, необхідно встановити поняття, яке б відображало всі його змістовні ознаки. Тому найбільш прийнятним є визначення, відповідно до якого трудове правовідношення – це двосторонній правовий зв'язок між працівником і роботодавцем, що виникає на підставі трудового договору, і зміст якого полягає у сукупності прав та обов'язків з виконання роботи за винагороду за певною професією, спеціальністю, кваліфікацією, посадою з підпорядкуванням внутрішньому трудовому розпорядку, а з боку роботодавця - створенням належних умов для її виконання та оплати.

Тобто підставою виникнення трудового правовідношення є юридичний факт (за загальним правилом – укладення трудового договору). Але трудовий договір і трудове правовідношення не збігаються у часі. Це впливає із природи цих явищ. Так, якщо змістом трудового договору є умови із забезпечення організації праці, що не відносяться до виконання роботи, то змістом трудового правовідношення є права та обов'язки його сторін, а саме працівника та роботодавця, які безпосередньо пов'язані з виконанням роботи. Трудовий договір можна розірвати, а трудові відносини - ні, їх можна тільки припинити.

Трудовий договір – це лише, як зазначав О.І. Процевський, форма трудового правовідношення. Тобто трудовий договір - це угода, юридичний акт, а трудове правовідношення - це правовий зв'язок, який виникає на підставі трудового договору.

Праця є суспільною, і вона набуває своєї форми вже тоді, коли людина, уклавши трудовий договір, починає виконувати трудові функції в рамках трудового правовідношення. Трудове право не регулює процесу праці поза суспільною формою, оскільки суспільні відносини в цьому процесі не виникають. А тому моментом виникнення трудового правовідношення є момент початку роботи, навіть якщо прийом на роботу не був належним чином оформлений. Тобто виконання працівником своєї трудової функції та реалізація роботодавцем покладених на нього обов'язків, пов'язаних з розвитком працівника та його професійним зростанням і призводять до виникнення між ними трудового правовідношення. У цьому проявляється особистісний елемент трудового правовідношення, а саме те, що здібності до праці невіддільні від працівника.

Наприклад, працівник виконує трудову функцію відповідно до своєї професії, кваліфікації, але прийняття його на роботу не було оформлено належним чином. У такому разі дії працівника породжують виникнення у роботодавця обов'язків, пов'язаних з розвитком працівника, забезпечення йому належних умов праці, тобто на працівника починають поширюватися додаткові гарантії.

Також бувають ситуації, коли роботодавець належно оформив прийом на роботу працівника, а той не виконує свою трудову функцію. Відповідно, в такого працівника не виникає права на отримання заробітної плати, а у роботодавця не виникає обов'язку забезпечувати йому належні умови праці. Трудове правовідношення не виникає, а тому не виникає прав та обов'язків сторін трудового правовідношення.

Трапляються й інші випадки. Наприклад, на підприємстві існує транспорт, який здійснює централізовану перевозку працівників із сусідніх міст до підприємства, на

якому вони працюють. Працівник, який перший день працює, заходить у такий транспорт, сідає та разом з іншими та прямує до місця роботи. Але по дорозі трапляється аварія та працівник гине. В цьому випадку також виникло трудове правовідношення, тому що роботодавець почав виконувати свої обов'язки із забезпечення належних умов праці. Це положення побічно підтверджує пп.5 п.15 Порядку проведення розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві затв. Постановою КМУ від 30.11.2011 №1232, в якому зазначається, що обставинами, за яких нещасний випадок визнається таким, що пов'язаний з виробництвом, і складається акт за формою Н-1 є проїзд на роботу чи з роботи на транспортному засобі, що належить підприємству або іншому транспортному засобі, наданому роботодавцем відповідно до укладеного договору.

У зв'язку з цим набувають актуальності правові норми, закріплені в проекті Трудового кодексу № 2902 від 22.04.2013 (доопрацьований в ред. від 27.08.2013), а саме в ст. 435, в якій зазначається, що рішення про поновлення на роботі виконується шляхом фактичного допуску працівника до роботи і створення для цього працівника всіх умов відповідно до трудового законодавства, угод, колективного і трудового договорів. Про поновлення працівника на роботі роботодавець повинен видати наказ (розпорядження). Відсутність наказу (розпорядження) не перешкоджає здійсненню трудових відносин, які вважаються поновленими фактом допуску до роботи.

Таким чином, трудове правовідношення – це змістовне явище, що постійно буде розвиватися, детермінуючи зміну правового регулювання в цьому питанні. Для трудового права, як регулятора суспільних відносин трудове правовідношення має більш важливе значення, ніж трудовий договір, оскільки норми цієї галузі спрямовані на регламентацію саме відносин, а не договору. Момент виникнення трудового правовідношення має велике практичне значення. Воно полягає у тому, що починаючи саме з нього особа набуває статусу працівника, а, відповідно, отримує права, додаткові гарантії та, що не менш важливо, на неї покладаються обов'язки, обумовлені трудовою функцією, яку вона виконує. Сподіваємось, що питання, які були висвітлені, допоможуть краще зрозуміти сутність такого явища, як трудове правовідношення та будуть враховані законодавцем при реформуванні правової системи України.

Науковий керівник: завідувач кафедри трудового права, кандидат юридичних наук В. В. Жернаков

*Зелінська Ірина Анатоліївна
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ РОБОТИ НА СУЧАСНИХ УМОВАХ

З розвитком науки і техніки з'явилися нові види трудової діяльності, зокрема, робота за межами території підприємства, установи, організації.

Поширення практики роботи на відстані від підприємства, вважаємо, приносить як роботодавцю так і працівникові взаємні вигоди. Для роботодавця - це

економія коштів на створення робочих місць, накладних витрат, оптимізацію людських ресурсів, поліпшення якості роботи та ін. Для працівника в числі переваг - підвищення якості життя, зменшення витрат на дорогу, більше часу для спілкування з сім'єю, для самореалізації, гнучкий робочий час, постійний доступ до робочого устаткування та ін. Для суспільства в цілому – менше навантаження на громадський транспорт, часткове вирішення дорожніх проблем (зменшення автомобільних заторів, парковка на ін.) Враховуючи це роботодавцю доводиться міняти традиційні форми управління найманими працівниками. Такий вид трудової діяльності як робота за межами території підприємства, установи, організації серед вчених і практичних працівників в галузі трудового права знайшов своє відображення в поняттях як «дистанційна робота», «дистанційна зайнятість», «дистанційна праця», «дистанційні працівники», «видалені працівники», «фрілансери». Вказані поняття в українському трудовому законодавстві відсутні, але традиційно вважають, що дистанційна робота це гнучка можливість працювати в місцевості, розташованій за межами підприємства, в місцях проживання працівника, або в інших приміщеннях за його вибором. В будь-якому випадку робота виконується не в виробничих приміщеннях роботодавця.

Дистанційна зайнятість представляє собою робочий процес, який здійснюється поза традиційним місцем роботи і що передбачає спілкування з роботодавцем за допомогою телекомунікаційних і інформаційних технологій.

В порівняльно-правовому аналізі щодо удосконалення законодавства держав - членів ЄврАзЕС у сфері регулювання трудових відносин на міжнародному ринку праці, зокрема, наголошено, що дистанційні трудові відносини є частиною трудових відносин в цілому. На дистанційних працівників повинні поширюватись норми міжнародних стандартів в галузі соціального страхування, що є особливо важливим для іноземних дистанційних працівників, які підпадають під дію міграційного законодавства. Предметом правового регулювання дистанційних трудових відносин є відносини, котрі виникають між суб'єктами міжнародного ринку дистанційних трудових відносин держав - членів ЄврАзЕС з приводу: пошуку дистанційним працівником підходящої роботи, а роботодавцем необхідного працівника для дистанційного робочого місця: укладення трудового договору між дистанційним працівником та роботодавцем; звільнення дистанційного працівника; соціального страхування та пенсійного забезпечення іноземного дистанційного працівника.

Аналіз українського трудового законодавства дозволяє зробити висновок про те, що правове регулювання дистанційної роботи відсутнє, що є недопустимим в час розвитку комп'ютерних технологій і інформаційно-телекомунікаційних мереж. Тому вважаємо необхідним доповнити книгу IV «Особливості регулювання трудових відносин за участю окремих категорій працівників і роботодавців» проекту Трудового кодексу (тираж 02.04.2012 р.) Главою 5 з наступною назвою «Особливості регулювання праці при виконанні дистанційної роботи».

Науковий керівник к.ю.н., доцент кафедри трудового права Ветухова І.А.

ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПРАЦІВНИКА ЯК СУБ'ЄКТА ТРУДОВОГО ПРАВА

1. Відповідно до ст. 43 Конституції України кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. Держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб.

Правовий статус працівника визначається Конституцією України, актами трудового законодавства, а в перспективі – Трудовим кодексом України.

Правовий статус особи – це сукупність юридичних прав, свобод і обов'язків особи, закріплених чинним законодавством, що складають соціально допустимі й необхідні потенційні можливості особи мати суб'єктивні права і обов'язки, реалізувати їх у системі суспільних відносин.

У юридичній літературі виділяються різні види правового статусу. Залежно від ступені спільності й характеру прав і обов'язків розрізняють: загальний, спеціальний та індивідуальний правові статуси.

Деякі науковці виділяють такі різновиди правового статусу, як-от: загальний (конституційний), спеціальний (родовий), індивідуальний, статус фізичних і юридичних осіб, галузевий, статус іноземців і осіб без громадянства.

2. Протягом розвитку цивілізації далеко не завжди і не усі люди визнавалися суб'єктами права (наприклад, раби). Тим паче не усі визнавалися рівними. Натомість у сучасному світі принцип рівності є одним з основоположних принципів права. Так, засади рівності прав містить ст. 21 Конституції України, а принцип рівності трудових прав встановлено у ст. 2¹ Кодексу законів про працю України. З огляду на це, доцільно розглянути, як співвідносяться між собою правовий статус громадянина і правовий статус працівника.

3. Правовий статус громадянина як суб'єкта трудового права є єдиним, загальним для усіх громадян, оскільки його складають загальні для усіх громадян основні конституційні, права. Зокрема, у ст. 43 Конституції України зазначається, що держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб... Кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітні плати, не нижчу від визначеної законом. Використання

праці жінок і неповнолітніх на небезпечних для їхнього здоров'я роботах забороняється.

Отже, поряд із загальним правовим статусом громадянина як суб'єкта трудового права можна виділити спеціальний правовий статус особи, який закріплюється у спеціальних нормах і стосується окремих категорій громадян (жінки, неповнолітні). Для окремих громадян він має особливості, які стосуються гарантій трудових прав. Так відбувається диференціація правового регулювання у трудовому праві, адже загальний правовий статус не здатний урахувати всього різноманіття суб'єктів права, їх особливостей, специфіки. Тому сюди не включаються чисельні суб'єктивні права й обов'язки, які залежать від характеру трудової діяльності, особливостей трудових правовідносин, інших чинників.

Правовий статус громадянина як суб'єкта трудового права після прийняття на роботу трансформується у правовий статус працівника. О. В. Смірнов зазначає, що правовий статус громадянина і правовий статус працівника виражають базове юридичне становище єдиного суб'єкта права, співвідносяться між собою як загальне і конкретне (галузеве).

Згідно зі ст. 3 КЗпП України законодавство про працю регулює трудові відносини працівників усіх підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності, виду діяльності й галузевої приналежності, а також осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними особами. У зв'язку із цим важливо наголосити, що всі роботодавці несуть однакові обов'язки щодо забезпечення працівникам стандартів і гарантій, встановлених у трудовому законодавстві, а усі наймані працівники мають однаковий правовий статус.

Отже, правовий статус працівника є сукупністю юридичних прав, свобод і обов'язків, закріплених чинним трудовим законодавством, що складають соціально допустимі і необхідні потенційні можливості мати суб'єктивні права та обов'язки, реалізувати їх у системі відносин, які регулює трудове право.

4. Трудове право поширюється на трудові відносини осіб, які працюють не лише у різних галузях господарства, виробничих і природних умовах. Працівники далеко не однакові за своїми особистими психофізіологічними та віковими особливостями. Саме цим зумовлюється поділ правового статусу працівника на загальний і спеціальний. Це, у свою чергу, виявляється у єдності й диференціації правового регулювання трудових відносин. Хоча для права характерним є принцип рівності трудових прав, у той же час причині існує необхідність диференційованого підходу до регулювання трудових відносин. Варто наголосити, що диференціація трудового законодавства не суперечить ідеї соціальної рівності, оскільки встановлені відмінності змістуй обсягу прав і обов'язків працівників та роботодавців мають на меті не створення привілеїв відповідним соціальним прошаркам, а забезпечення відповідності норм трудового права характеру та особливостям трудових відносин. Диференціація дозволяє досягнути більшої рівності порівняно з тією, що встановлюється загальним законодавством про працю для усіх працівників. Більше того, за деякими винятками диференціація виправдана саме тому, що вона спрямована на встановлення такого рівня соціальної рівності, який є вищим за рівень, визначений принципом рівноправності. Це дозволяє вирівнювати соціальне становище різних соціальних груп.

Науковий керівник: доцент кафедри трудового права Сільченко С.О.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ІНОЗЕМЦІВ В УКРАЇНІ

Україна, проголосивши себе демократичною та правовою державою, зобов'язалася дотримуватися основних прав та свобод людини і громадянина. При цьому не має значення належність особи до громадянства України. Це дуже важливо, адже на території України можуть перебувати особи без громадянства та іноземці. Наведене зумовлює необхідність проведення виваженої державної політики, особливо у сфері трудових відносин.

Зрозуміло, що кожна держава має піклуватися про працевлаштування своїх громадян. Не є виключенням і Україна. Але існують випадки, коли праця іноземців є цілком допустимою та прийнятною. Підстави застосування праці іноземців, а також механізм їх реалізації регламентовані чинним законодавством України.

Легальне визначення поняття «іноземець» закріплено Законом України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 22 вересня 2011 р. Це особа, яка не перебуває у громадянстві України і є громадянином (підданим) іншої держави або держав.

За обсягом трудових прав іноземців можна поділити на дві категорії:

- 1) ті, які постійно проживають в Україні;
- 2) ті, які тимчасово іммігрували в Україну для працевлаштування.

Перші, згідно з п.1 ч.6 ст.42 Закону України «Про зайнятість населення» від 5 липня 2012 р., можуть працювати в Україні на загальних підставах, так само, як і громадяни України. Варто зауважити, що обсяг трудової правосуб'єктності іноземців є вужчим, ніж у громадян України, оскільки вони не можуть працювати на державній службі, бути правоохоронцями, суддями, нотаріусами, аудиторамі тощо.

Ті іноземці, які тимчасово іммігрували в Україну, мають право на працевлаштування на підставі дозволу на використання праці іноземців, виданого роботодавцю територіальним органом центрального органу виконавчої влади, що реалізує політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції.

Видача дозволів на працю іноземців є звичайною практикою держав, що передбачена як внутрішнім законодавством, так і міжнародними договорами. У світі по-різному підходять до питання обмеження доступу до праці іноземців. Розрізняють прямі та непрямі обмеження.

Прямі обмеження передбачають отримання дозволу на працевлаштування іноземця у конкретного працедавця, або на зайняття певної посади на підприємстві, або отримання іноземцем дозволу на працевлаштування за якоюсь конкретною професією у будь-якого роботодавця.

До непрямих обмежень належить отримання дозволу працедавцем на працевлаштування іноземців або встановлення на підприємстві пропорції власних громадян та іноземців.

В Україні дозволи видаються згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 27 травня 2013 р. №437 «Про питання видачі, продовження дії та анулювання дозволу на застосування праці іноземців та осіб без громадянства» (далі – Положення № 437). Вони видаються територіальними органами Державної служби зайнятості в

АРК, областях, м. Києві та Севастополі за наявності однієї з наступних умов: 1) в Україні відсутні кваліфіковані працівники, спроможні виконати даний вид роботи; 2) наявне достатнє обґрунтування доцільності застосування їх праці в Україні.

Цей порядок запровадив багато новацій, позитивних для роботодавців. По-перше, передбачено механізм безоплатної видачі дублікату дозволу на працевлаштування. Для цього роботодавцю необхідно подати заяву у довільній формі щодо видачі дублікату та копії документів, що підтверджують факт звернення роботодавця до територіального органу Державної міграційної служби. Також урегульовано питання щодо обґрунтування доцільності використання праці іноземця конкретним роботодавцем. Згідно із п. 5 Положення № 437 застосування праці іноземців є обґрунтованим та доцільним за таких умов: 1) особа претендує на заняття посади керівника, заступника керівника або іншої керівної посади у разі, якщо даний іноземець є засновником або співзасновником підприємства, установи чи організації; 2) іноземець є суб'єктом авторського права і суміжних прав та запрошується на роботу в Україну для їх здійснення.

Відтепер оплата за видачу дозволу здійснюється роботодавцем після прийняття рішення про видачу дозволу, а не наперед, як було встановлено у попередньому нормативному акті.

Поряд з багатьма позитивними новаціями залишається невизначеним багато питань. По-перше, під час розгляду клопотання про видачу дозволу на працевлаштування іноземця вимагається подача довідки лікувально-профілактичного закладу про те, що іноземець не хворий на хронічний алкоголізм, токсикоманію, наркоманію або інші інфекційні захворювання, перелік яких визначено Міністерством охорони здоров'я.

Проте, на сьогодні не розроблений належний правовий механізм для отримання та подання іноземцем відповідної довідки. Справа в тому, що переліку хвороб, які перешкоджають отриманню дозволу на працевлаштування, затвердженого Міністерством охорони здоров'я України встановлено. Більше того, Міністерство охорони здоров'я України не наділено повноваженнями затверджувати даний перелік відповідно до Положення про Міністерство охорони здоров'я, затвердженого Указом Президента України від 13 квітня 2011 року № 467/2011. Варто також зазначити, що ні Порядок, ні жоден інший нормативно-правовий акт не передбачають, що наявність певних захворювань є перешкодою для отримання дозволу на працевлаштування.

Важливим аспектом є зменшення кількості документів, що необхідно подати для отримання дозволу на працевлаштування (з 15 до 8). Втім, навряд чи центр зайнятості не вимагатиме документ, що посвідчує право особи представляти роботодавця (як правило, звичайна довіреність на представництво), окрім випадків, коли директор компанії-роботодавця особисто подаватиме документи на працевлаштування іноземця. Квитанцію про внесення плати за розгляд заяви все одно потрібно подавати, хоч вже і після прийнятого рішення про надання дозволу на працевлаштування. Так само і щодо трудового договору з іноземцем: тепер замість проекту трудового договору роботодавець після отримання дозволу на працевлаштування протягом 3 днів повинен надати копію укладеного трудового договору, бо інакше виданий дозвіл анулюється.

Важливим є зменшення строку, відведеного на розгляд документів Державною службою зайнятості (з 30 до 15 днів). Це значно дисциплінує відповідних посадовців і

надасть можливість роботодавцям швидше вирішувати нагальні питання щодо працевлаштування іноземців.

Як висновок зазначимо, що новий порядок отримання дозволів на працевлаштування іноземців значно покращив дозвільні процедури, що сприятиме подальшій інтеграції України у світовий ринок праці. Втім, потрібно і надалі удосконалювати відповідні правовідносини з урахуванням нагальних потреб часу, зокрема в частині можливості змінювати умови трудового договору за погодженням з іноземним працівником. Також варто узгодити дозвільні процедури, передбачені Порядком № 437 з актами інших державних органів, зокрема Міністерства охорони здоров'я України.

Науковий керівник: доцент кафедри трудового права, кандидат юридичних наук Сільченко Сергій Олександрович

Фролов Олександр Олександрович

*студент Інституту підготовки кадрів для МВС України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ДО ПИТАННЯ ПОНЯТТЯ "КОЛЕКТИВНИЙ ДОГОВІР" В ТРУДОВОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Колективні договори в більшості країн світу є переважним засобом регулювання трудових відносин. При цьому досить часто колективний договір залежить від політики уряду і одержує законодавче обґрунтування. Успіх колективних договорів полягає і в тому, що в них закріплюються поняття, широко вживані в житті, тому вони стали основним засобом реалізації соціальної справедливості і гуманного ставлення до людини і праці. Слід сказати про те, що колективний договір традиційно розглядається як бажаний засіб фіксації заробітної плати та інших умов найму, регулювання відносин між підприємцями і працівниками. Гнучкість і пристосованість колективних договорів давно підтверджені практикою, бо їх результати відповідають життєвим інтересам соціальних партнерів та їх представників. Фіксуючи нормальні умови праці, колективний договір дозволяє трудящим брати участь у прийнятті рішень, а також послаблює абсолютну владу роботодавця в питаннях, які раніше вирішувались включно в нормативному порядку. Необхідно зазначити, що при єдиній формі власності на засоби виробництва—державній—роль колективного договору в регулюванні трудових відносин в деякій мірі була пониженою. Протягом тривалого часу працівники байдуже ставилися до колективного договору, не вбачаючи в ньому практичної користі, оскільки була відсутня можливість будь-що змінити в поліпшенні умов праці та підвищенні заробітної плати.

Розвиток ринкових відносин змінив ставлення працівників до колективного договору. Вони по-іншому стали ставитися до нього і почали бачити в колективному договорі засіб регулювання всього комплексу соціально-економічних, побутових на інших умов.

Виникає питання: а що ж представляє собою колективний договір?

Визначення поняття колективного договору містилося в Кодексі Законів про Працю УСРР 1922 р. Так, ст.15. визначала колективний договір як погодження, що складається професійної спілкою, як представником робітників і службовців, з одного боку й наймачем—з іншого, що встановлює умови праці й найму для окремих

підприємств, установ і господарств або групи їх і визначає зміст майбутніх особових трудових угод про найми. Постановою Ради Міністрів СРСР і ВЦРПС від 6 березня 1966 р. "Про укладання колективних договорів на підприємствах" сторонам було надано право включати до колективного договору нормативні положення з питань праці і заробітної плати, у зв'язку з чим колективний договір набув нормативного характеру. Ще більшого розширення знайшли повноваження нормативного характеру згідно Закону України "Про колективні договори і угоди" (від 1 липня 1993 р.) та главі 2 "Колективний договір" КЗпП України (ст.10-20) в редакції Закону України від 15 грудня 1993 р. Але ні у вказаному законі, ні в КЗпП України визначення поняття колективного договору не надано. Відповідно до цих законодавчих актів специфічним в регулюванні відносин між працівниками та роботодавцями є те, що держава надає їм сторонам права і можливості в певних межах приймати акти, котрі мають нормативний характер. Вважаємо, що можливість такої нормотворчої діяльності носить демократичний характер. Завдяки цьому нормативні приписи держави доповнюються деталями, що відображають інтереси окремих трудових колективів.

Враховуючи наведене, вважаємо за необхідне доповнити ст.10 КЗпП України частиною першою наступного змісту: "Колективний договір—це угода, яка укладається між власником або уповноваженим ним органом(особою) з однієї сторони, та одним або кількома профспілковими чи іншими уповноваженими на представництво трудовим колективом органами, а у разі відсутності таких органів—представниками трудящих, обраними та уповноваженими трудовим колективом, з іншої сторони з метою регулювання соціально-трудова відносин". Вважаємо, що визначення поняття "колективного договору" в КЗпП України дасть можливість трудящим, власникам та уповноваженим ним органам більш чіткіше розуміти сутність змісту колективного договору, а також узгоджувати свої інтереси.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. кафедри трудового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Встухова Ірина Анатоліївна

Андрущенко Ганна Юріївна
студентка 2 курсу Факультету підготовки кадрів
для системи ПФ України
НУЮ імені Ярослава Мудрого

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА НА СПАДКУВАННЯ ЗА ЦИВІЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Частина 3 статті 1268 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) встановлює, що спадкоємець, який постійно проживав разом із спадкодавцем на час відкриття спадщини, вважається таким, що прийняв спадщину, якщо протягом строку, встановленого статтею 1270 цього Кодексу, він не заявив про відмову від неї.

На сьогодні судова практика може надати досить велику кількість прикладів непорозумінь, які виникають у процесі спадкування за частиною 3 статті 1268 ЦК України. Вони можуть виникнути з вини як спадкоємця, так і третіх осіб, котрі намагаються порушити права спадкоємців на спадкове майно.

По-перше, хотілось би звернути увагу на найпоширеніший випадок. А саме: будучи достатньо обізнаною з питань спадкування особа приймає спадщину, продовжує проживати у будинку/квартирі, доглядає за ним/нею, проводить поточний ремонт, користується речами домашнього вжитку, сплачує комунальні платежі, вважаючи свої зусилля по покращенню стану майна цілком законними і виправданими. Але звернувшись до бюро технічної інвентаризації отримує відповідь, яка не збігається з її уявленням про норми спадкового права. А саме – відмову у реєстрації права власності, вмотивовану тим, що спадкодавцем за життя не була проведена первинна реєстрація права власності і відсутній будь-який правовстановлюючий документ. Зрозумівши, що її права порушені, особа змушена звернутися до суду з позовом про визнання за останньою права власності на спадкове майно, оскільки не може скористатися правами спадкоємця.

Або у іншому випадку, коли в ході оформлення права на спадщину за частиною 3 статті 1268 ЦК України з'ясовується, що державний нотаріус не має можливості оформити право на спадщину за законом та видати спадкоємцю відповідне Свідоцтво. Це обумовлене тим, що у нього, так само як і у спадкодавця, відсутній оригінал Державного акта на право на земельну частку (пай) у колективному сільськогосподарському підприємстві, оскільки останній за свого життя його не отримував, а отримати його зараз на померлу людину не має можливості. У зв'язку з цим особа – спадкоємець змушена звернутись до суду за захистом свого права на спадкове майно.

По-друге, досить часто трапляється, що особа пропускає встановлений частиною 1 статті 1270 ЦК України строк на прийняття спадщини, у зв'язку з помилковим уявленням про те, що автоматично прийняла спадщину після смерті спадкодавця. Особа фактично приймає спадщину за законом, керує спадковим майном, здійснює всі необхідні платежі та внески, що у відповідності до статей 1261, 1268 ЦК України, свідчить про фактичне прийняття спадщини. В такому випадку, відповідно до частини 3 статті 1272 ЦК України, за позовом спадкоємця, який пропустив строк для прийняття спадщини з поважної причини, суд може визначити йому додатковий строк, достатній для подання ним заяви про прийняття спадщини.

Схожий аспект був відображений в пункті 23 Постанови Пленуму Вищого Суду України від 30.05.2008 №7 «Про судову практику у справах про спадкування». А саме, якщо особа, яка постійно проживала зі спадкодавцем, на час відкриття спадщини не може підтвердити це відповідними документами і, як наслідок, нотаріус відмовляє останній в оформленні спадщини. Спадкоємець у цьому випадку має право звернутись до суду із заявою про встановлення факту постійного проживання зі спадкодавцем на час відкриття спадщини.

Отже, вищезазначене дозволяє дійти до висновку щодо наявності деяких проблем практичного застосування положень частини 3 статті 1268 ЦК України. Це, у першу чергу, пов'язано з недостатньою обізнаністю осіб, які спадкують майно, з практичними аспектами застосування відповідних положень чинного цивільного законодавства України.

Науковий керівник: д.ю.н., професор, завідувач кафедри цивільного права №2 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Яроцький В.Л.

АФОНІНА ОЛЬГА ВОЛОДИМИРІВНА
студентка 2 курсу 4 групи
господарсько-правового факультету
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ

В системі об'єктів цивільних прав гроші посідають важливе місце. Вони є загальною мірою вартості всіх речей, робіт, послуг, інших матеріальних і нематеріальних благ, а також втрат, яких можуть зазнавати учасники цивільних відносин унаслідок правопорушень.

Гроші є законним платіжним засобом, а тому їх використовують для забезпечення всіх видів платежів. Відповідно до норм припису Конституції грошовою одиницею України є гривня, а згідно зі статтею 3 Закону України «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні», кошти існують у готівковій (формі грошових знаків) або безготівковій формі (формі записів на рахунках у банках), але сьогодні з швидким розвитком інтернет-технологій з'явилося нове поняття як «електронні гроші». Тому постає питання розглянути правову природу цих двох понять і зрозуміти, чи мають звичні для суспільства гроші щось спільне з поки що невідомими для всіх електронними грошима.

Правова природа грошей була досліджена у наукових працях Є.О. Алісова, О. В. Белоцерковець, В. М. Єрмоленко, В. Майорова, О. Ксенжек. Щодо питання правової природи електронних грошей, то цим поняттям займалися Несходовський І., Олексюк О., Царьова Л., Цветкова Н., Миргородська Л., але воно досі залишається складним правовим явищем. Саме в цьому є доцільність його окреслення.

В аспекті загальноприйнятої в цивільному праві класифікації речей, яка міститься в ЦК України, гроші розглядаються як речі споживні, подільні та родові. Гроші до речей можна віднести лише умовно, адже їх фізичний поділ є неможливим, оскільки операцію розміну грошей як за порядком вчинення, так і за змістом, прирівняти до подільності ніяк не можна. У цьому випадку це не поділ, а саме обмін. Щодо економічних властивостей грошей, то саме вони не дозволяють їм бути

предметом більшості цивільно-правових правочинів, чого не можна стверджувати про речі. Так як гроші виступають платіжним засобом, то не можна казати про можливість їх купити, але слід зазначити, що вони можуть бути предметом окремих правочинів (дарування, застава грошей) як звичайні речі. Проте функція грошей як засобу платежу застосовується частіше, ніж їх роль як різновид речей.

Правова сутність електронних грошей є достатньо новою, унаслідок цього в світі існують різні підходи до регулювання їх випуску та обліку. Електронні гроші повністю моделюють реальні гроші і визначаються як одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими, ніж емітент, особами і є грошовим зобов'язанням емітента. Однією з важливих відмінних рис електронних грошей є можливість здійснювати мікроплатежі. Це пов'язано з тим, що номінал купюр може не відповідати реальним монетам (наприклад, 37 копійок). Мала вартість транзакції робить електронну готівку привабливим інструментом платежів в Інтернеті. У деяких країнах електронні гроші можуть бути частиною банківської системи або мати окремий обіг (емітуватися небанківськими установами). Згідно з українським законодавством, електронні гроші мають подвійну природу: з одного боку, вони є засобом платежу, який існує тільки в електронному вигляді, а саме як запис у спеціалізованих електронних системах (але не можуть бути прирівняні до статусу гривні), а з іншого – зобов'язанням емітента, яке має підкріплюватися гривнею

На сьогодні в Україні існує проблема невизначеності статусу електронних грошей, через близьку правову природу з переказом безготівкових грошей. Але різниця полягає в тому, що під час оплати електронними грошима, які забезпечуються реальними грошима емітента і можуть бути обміняні на них отримувачем у будь-який час, зарахування одиниць вартості здійснюється на спеціальний електронний носій отримувача (без використання банківських рахунків платника). Це породжує юридичні наслідки і свідчить про виконання операції, яка прирівнюється до платіжної. Проте переказ коштів, як рух певної суми коштів з метою її зарахування на рахунок отримувача або видачі йому в готівковій формі, здійснюють банки та небанківські фінансові установи, що отримали відповідну ліцензію здійснення таких операцій.

Таким чином, з урахуванням вищезазначеного можна зробити висновки, що хоча готівкові так і безготівкові кошти виконують однакову функцію платіжного засобу, але саме безготівкові грошові кошти мають юридичну природу зобов'язальних правовідносин, що має спільну ознаку з електронними грошима, адже вони є безстроковими грошовими зобов'язаннями емітента на пред'явника в електронній формі. Обіг електронних грошей (грошових зобов'язань) здійснюється шляхом уступки права вимог до емітента й породжує зобов'язання останнього у розмірі пред'явлених «електронних грошей». Отже, після здійснення емісії електронних грошей банк-емітент набуває грошове зобов'язання перед користувачем, тобто, зобов'язання сплатити певну суму грошей користувачу, тому, можна зазначити, що електронні гроші є грошима приватної емісії і легітимною формою існування коштів, підтвердженою національним законодавством. Такі гроші, внаслідок обміну на реальні грошові знаки, стають однією з складових національної грошової системи.

Щодо деяких питань договору довічного утримання

Однією з альтернатив договору купівлі-продажу, як зазначають науковці, є договір довічного утримання, за яким одна сторона (відчужувач) передає іншій стороні (набувачеві) у власність житловий будинок, квартиру або їх частину, інше нерухоме майно або рухоме майно, яке має значну цінність, взамін чого набувач зобов'язується забезпечувати відчужувача утриманням та (або) доглядом довічно. Слід зазначити, що з прийняттям ЦК України 2003р. інститут довічного утримання зазнав суттєвих перетворень, зокрема, було знято обмеження щодо суб'єктного складу договору, розширено коло об'єктів щодо яких можливе укладення даного договору, тощо.

На відміну від Цивільного кодексу УРСР де відчужувачем могла бути виключно непрацездатна особа за віком або за станом здоров'я, ЦКУ 2003р. розширив коло осіб, що можуть бути відчужувачами –це фізичні особи, незалежно від віку та стану здоров'я фізичним особам. Ще однією новелою ЦК є те, що набувачами можуть бути повнолітні дієздатні фізичні особи, так і юридичні особи.

Договір довічного утримання укладається у письмовій формі з обов'язковим нотаріальним посвідченням. Саме з нотаріальною формою договору довічного утримання пов'язується момент виникнення права власності на майно у набувача. Отже можна стверджувати, що до уваги не береться факт передачі майна, а оскільки договір довічного утримання є реальним, то передання майна здійснюється на стадії його укладення. Звідси слідує, що момент виникнення права власності є формалізованим, тобто залежить лише від нотаріального посвідчення, а не від фактичних дій сторони.

Важливим моментом, є те, що ЦК України 2003р. закріпив розширений перелік об'єктів які можуть відчужуватись за договором довічного утримання. Зокрема, ними можуть бути житловий будинок, квартира, їх частини, інше нерухоме майно, рухоме майно, яке має значну цінність. Суттєвим недоліком є те, що значна цінність такого майна не отримала критеріїв оцінки та вичерпного переліку. Це може призвести до неоднозначного тлумачення.

Специфікою договору довічного утримання і гарантією виконання набувачем обов'язку довічно утримувати відчужувача є певні обмеження права власності на майно, що переходить до набувача у разі укладення даного договору. Перш за все, право власності набувача обтяжене істотною заборонаю, що обмежує розпорядження майном. Так, набувач не в праві при житті відчужувача здійснювати продаж, обмін або дарування майна, що може призвести до недійсності договору.

Договір довічного утримання можна віднести до алеаторних, тобто ризикованих. Ризик полягає безпосередньо у тому, що вартісний вираз утримання, що буде надаватися набувачем відчужувачу за договором, не може бути точно відомим, адже неможливо визначити строк дії договору, хоча при цьому набувач отримує у власність майно, вартість якого на момент укладення відома.

Отже, можна прийти до висновку, що правове регулювання договірних відносин з договору довічного утримання зазнало значного оновлення, хоча досі на практиці залишаються деякі недоліки, які потребують уточнень і законодавчого врегулювання. Перш за необхідного встановити вартісне вираження значної цінності майна, що може віджуватись; також сприяти вирішенню зазначених проблем може деталізація характеристики сторін договору.

Науковий керівник - асистент Кафедри цивільного права №1 Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого Біляев О.О.

Бурич Ірина Василівна
студентка 2 курсу господарсько-правового факультету
НУЮ імені Ярослава Мудрого

Поняття та класифікація об'єктів цивільних прав (правовідносин)

Насамперед потрібно зробити зауваження стосовно співвідношення термінів "об'єкти цивільних прав" і "об'єкти цивільних правовідносин", що зустрічаються в юридичній літературі.

Це розмежування ґрунтується на таких міркуваннях: об'єктами правовідносин є те, на що це правове відношення спрямоване і справляє певний вплив. Як суспільні зв'язки, що виникають в результаті їх взаємодії, цивільні правовідносини можуть впливати лише на поведінку людини. Тому як об'єкт цивільного правовідношення виступає поведінка його суб'єктів, спрямована на різні матеріальні блага. Під об'єктами цивільних прав розуміють будь-які матеріальні та нематеріальні блага, з приводу яких виникають цивільні правовідносини.

Отже, можна дійти висновку, що "об'єкти цивільних прав" і "об'єкти цивільних правовідносин" — поняття тотожні. Це дозволяє однаковою мірою користуватися як одним, так й іншим терміном.

Об'єкти цивільних прав (правовідносин) можуть бути визначені як матеріальні та (або) нематеріальні блага, з приводу яких складаються цивільні правовідносини. Класифікація об'єктів цивільних прав (правовідносин) можлива за різними підставами. Зокрема в ЦК пропонуються класифікації об'єктів цивільних прав за двома критеріями:

- 1) залежно від характеру благ (ст. 177);
- 2) залежно від оборотоздатності об'єктів цивільних прав (ст. 178).

Хоча першою із зазначених класифікацій у ЦК вміщена класифікація об'єктів цивільних прав залежно від характеру благ, але з практичних міркувань варто виходити з пріоритетності поділу об'єктів на види залежно від їх оборотоздатності. Оборотоздатність об'єктів цивільних прав — це можливість здійснення стосовно них правочинів та інших юридичних дій.

Залежно від ступеня оборотоздатності об'єкти цивільних прав поділяються на три групи:

а) об'єкти, що перебувають у вільному обігу. За загальним правилом, об'єкти цивільних прав можуть вільно відчужуватися або переходити від однієї особи до іншої в порядку правонаступництва чи спадкування або іншим чином, якщо вони не вилучені з цивільного обігу, або не обмежені в обігу, або не є невід'ємними від фізичної чи юридичної особи;

б) об'єкти, обмежені у цивільному обігу (обмежено оборотоздатні). Суть обмеження оборотоздатності полягає у тому, що певні об'єкти можуть належати лише учасникам цивільного обігу, що відповідають встановленим законодавством вимогам, або їх придбання (відчуження) допускається лише на підставі спеціальних дозволів. Види об'єктів цивільних прав, які можуть належати лише певним учасникам обігу або перебування яких у цивільному обігу допускається за спеціальним дозволом, встановлюються законом;

в) об'єкти, вилучені з цивільного обігу. Вилученими з цивільного обігу вважаються об'єкти, які не можуть бути предметом правочинів. Види об'єктів цивільних прав, перебування яких у цивільному обігу не допускається, мають бути прямо встановлені у законі.

На підставі викладеного вище можна зробити висновок, що усі інші класифікації об'єктів цивільних прав мають проводитися з врахуванням тієї обставини, чи є цивільне оборотоздатним той чи інший об'єкт. Так, якщо об'єкт є вилученим з цивільного обігу, то стосовно нього цивільні відносини не виникають взагалі. Він власне і не є об'єктом цивільних прав, а його правове становище визначається нормами публічного права.

Залежно від характеру благ об'єкти цивільних прав поділяються на такі види:

- а) речі, щодо яких можуть виникати цивільні права і обов'язки.
- б) дії (послуги), що здійснюються у сфері цивільних відносин;
- в) результати дій (роботи), які мають правове значення;
- г) результати інтелектуальної, творчої діяльності;
- д) інформація — задокументовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що мали або мають місце у суспільстві, державі та навколишньому середовищі;
- е) особисті нематеріальні (немайнові) блага: життя і здоров'я фізичної особи, честь, гідність, ділова репутація, ім'я, тощо;
- є) інші матеріальні і нематеріальні блага.

Ведучи мову про різні види об'єктів цивільних прав, слід мати на увазі, що у деяких цивільних відносинах (наприклад, у договорах) може мати місце комплексний предмет, який стосується речей і дій або дій і результатів дій.

Результати інтелектуальної, творчої діяльності лише тоді стають об'єктами цивільних прав, коли вони отримують матеріальне втілення (рукопис, картина, книга, креслення), тобто виражаються в об'єктивній формі, стають доступними для сприйняття. Водночас не можна ототожнювати результати інтелектуальної, творчої діяльності й речі, як об'єкти цивільних прав.

Твори літератури, науки і мистецтва стають об'єктами цивільних прав з моменту їх створення; винаходи, промислові зразки, раціоналізаторські пропозиції — з моменту кваліфікації їх як результатів інтелектуальної праці у встановленому порядку відповідними компетентними органами.

*Волвенко Аліна Олександрівна
студентка 2 курсу ІІКООУ НЮУ імені Ярослава Мудрого*

СПОСОБИ ЗАХИСТУ ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

На сьогодні існують деякі розбіжності щодо регулювання відносин, пов'язаних з діловою репутацією юридичної особи, що обумовлюють необхідність існування

певних узгоджених колізійних положень, які покликані захистити порушені права особи у цивільному праві і процесі. З урахуванням цього актуальним є питання дослідження цивільно-правової охорони ділової репутації юридичної особи.

Вибір способу захисту особистого немайнового права, зокрема права на недоторканість ділової репутації, належить позивачеві. Особа, право якої порушено, може на свій власний розсуд обрати як загальний, так і спеціальний способи захисту свого права, які визначені законом, що регламентує конкретні цивільні правовідносини.

Загальний спосіб захисту передбачений ч.1 ст. 16 ЦК, відповідно до якої кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу та може захистити свої порушені права за допомогою таких способів як: визнання права; визнання правочину недійсним; припинення дії, яка порушує право; відновлення становища, яке існувало до порушення; відшкодування збитків та інші способи відшкодування шкоди. Проаналізувавши зміст норми ч.2 ст.16 слід зазначити що: *по-перше*, у даній частині зазначені найбільш поширені способи захисту, які застосовуються до всіх цивільно-правових відносин; *по-друге*, цей перелік способів не є вичерпним, оскільки відповідно до абз. 2 ч. 2 ст. 16 ЦК, суд може захистити цивільне право або інтерес іншим способом, що встановлений договором або законом;; *по-третє*, таке законодавче закріплення способів захисту надає можливість потерпілому обрати найбільш прийнятні способи захисту порушених прав чи інтересів, оскільки відповідно до п. 3 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» передбачено, що "вибір способу захисту особистого немайнового права ... належить позивачеві". Так як право на недоторканість ділової репутації юридичної особи є її особистим немайновим правом (ст.94 ЦК), то вона може захистити своє порушене право шляхом звернення до суду за допомогою загальних способів захисту.

Крім того, можливе й використання спеціальних способів (таких як: право на відповідь та спростування недостовірної інформації; поновлення порушеного особистого немайнового права; заборона поширення інформації, якою порушено особисті немайнові прав та інш.). Деякі дослідники пропонують класифікувати їх за наступними критеріями: Л. Шелютто виділяє такі різновиди правовідносин щодо захисту ділової репутації: 1) різновид, в якому способом захисту виступає опублікування відповіді. 2) різновид, в якому способом захисту виступає спростування;3) різновид, в якому способом захисту виступає відшкодування (компенсація) шкоди. Дослідниця Н.Ю. Нікулічева класифікує способи захисту на:1) способи, що забезпечують реалізацію права на ділову репутацію;2) відновлення юридичного стану, яке існувало до порушення права;3) компенсація порушення права на ділову репутацію.

Можна засвідчити, що ефективність спеціальних способів захисту підтверджується на сьогодні судовою практикою, а враховуючи, що перелік способів захисту цивільних прав залишається відкритим, спостерігається тенденція до появи нових, більш ефективних саме для захисту ділової репутації, способів захисту.

Слід зазначити що, застосування спеціальних способів захисту можливе паралельно із загальними, що надасть змогу особі більш ефективно захистити порушене право на недоторканість ділової репутації.

З цього постає питання, що у ЦК передбачені спеціальні способи захисту ділової репутації тільки стосовно фізичної особи. Що стосується юридичної особи, то на сьогодні відсутнє посилення на можливість застосування спеціальних способів щодо захисту її особистих немайнових прав. Як наслідок у зв'язку з цим виникає запитання, які ж способи можливо застосувати для захисту права ділової репутації юридичної особи?

Припускається, що вони можуть бути застосовані як і до фізичної особи, так і до захисту особистих немайнових прав юридичної особи, зокрема ділової репутації. Так як:

- відповідно до ч. 1 ст. 91 ЦК, юридична особа здатна мати такі ж цивільні права та обов'язки (цивільну правоздатність), як і фізична особа, крім тих, які за своєю природою належать лише людині;

- ст. 94 ЦК передбачає, що особисті немайнові права юридичної особи захищаються відповідно до гл. 3 ЦК «Захист цивільних прав та інтересів»;

- ст. 37 ЗУ «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» якою встановлено, що громадяни, юридичні особи і державні органи, а також їх законні представники мають право вимагати від редакції друкованого засобу масової інформації опублікування ним спростування поширених про них відомостей, що не відповідають дійсності або

А отже, можна дійти до висновку, що для відновлення свого порушеного права, юридична особа може використовувати як і загальні засоби захисту (передбачені ст 16 ЦК), так і спеціальні.

Волошин Галина Романівна

Питання природи недійсних правочинів

Відповідно до ст. 202 ЦКУ правочином визнається дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків. Вивчення проблеми визнання правочинів недійсними залишається актуальним, оскільки існує сама невизначеність юридичної природи недійсного правочину як правового явища, що суттєво ускладнює його трактування та розуміння.

У різні періоди розвитку юриспруденції правочини посвідчувались та визнавались дійсними по-різному. Так, наприклад, в Іспанії правочин визнавався вчиненим та посвідченим після того, як свідкам правочину було нанесено тілесні пошкодження. Таким чином, люди мали чітко зафіксувати в пам'яті наявність факту вчинення правочину. У сучасному світі посвідчення правочину здійснюється набагато простішим та безболісним шляхом, наприклад, нотаріального посвідчення чи державної реєстрації. В будь-якому випадку, існують загальні вимоги, котрі висуваються перед особами, що мають на меті вчинити правочин та розкриваються в статті 203 ЦКУ. Стаття 203 надає нам вичерпний перелік вимог до правочину:

1. Зміст правочину не може суперечити цьому Кодексу, іншим актам цивільного законодавства, а також інтересам держави і суспільства, його моральним засадам.
2. Особа, яка вчиняє правочин, повинна мати необхідний обсяг цивільної дієздатності.
3. Волевиявлення учасника правочину має бути вільним і відповідати його внутрішній волі.
4. Правочин має вчинятися у формі, встановленій законом.

5. Правочин має бути спрямований на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним.

6. Правочин, що вчиняється батьками (усиновлювачами), не може суперечити правам та інтересам їхніх малолітніх, неповнолітніх чи непрацездатних дітей.

Проте, в кодексі прямо не зазначено положень, котрі б характеризували недійсність правочину. Виникає питання : « Як саме розуміти правову природу недійсного правочину? » В науці достатньо часто використовують дві концепції підходу до розуміння суті недійсного правочину.

Перша позиція російських науковців представлена роботами І.В. Матвеева, зокрема у своїй монографії «Правовая природа недействительных сделок» він детально розглянув природу недійсного правочину. Зокрема, автор вказує на те, що деякі науковці, такі як

І.Б. Новіцкий, І.С. Самощенко вважали, що термін «правочин» повинен включати в себе і недійсні правочини, так як незалежно від того чи були застосовані до нікчемного правочину наслідки недійсності або оспорюваний правочин було визнано недійсним, фактичний склад дії, спрямованої на виникнення, зміну чи припинення цивільних прав і обов'язків (можливо навіть і неправомірної), мав місце. Прихильники іншої концепції недійсності правочину, наприклад Д.М. Меєр, Г.Ф. Шершеневич, М.М. Агарков в загальному вважали, що лише законні правочини можна вважати правочинами, так як незаконні правочини є недійсними, а отже, взагалі не є правочинами. Тобто, відповідно до позицій останніх, лише правочин, вчинений відповідно до норм ст. 203 ЦКУ можна визнати таким, усі інші дії, вчинені поза вимогами ЦКУ взагалі не вважатимуться правочинами, а за своєю природою представлятимуть собою правопорушення, не дивлячись на те, що за змістом та формою вони виникли як правочин. Верховний Суд України в Узагальненні практики розгляду судами цивільних справ про визнання правочинів недійсними від 24.11.2008р., вказує на необхідність аналізу використання терміна «недійсність» у цивільному законодавстві, оскільки у суддів та учасників процесу виникають певні труднощі в його розумінні. Зокрема, у ЦК України цей термін застосовується до: визнання прав інтелектуальної власності недійсними (статті 469, 479, 499); недійсності заборони відступлення права грошової вимоги (ст. 1080); визнання недійсним свідоцтва про право на спадщину (ст. 1301); недійсності права вимоги (статті 197, 519); недійсності зобов'язання (статті 198, 548, 565); недійсності акта (ст. 882); недійсності чека (ст. 1102) тощо.

Відповідно, ст. 215 ЦК України встановлює підстави визнання укладених правочинів недійсними:

- підставою недійсності правочину є недодержання в момент вчинення правочину стороною (сторонами) вимог, що встановлено ст. 203 ЦК України.;
- якщо недійсність правочину прямо не встановлена законом, але одна із сторін або інша заінтересована особа заперечує його дійсність на підставах, встановлених законом, такий правочин може бути визнаний судом недійсним (оспорюваний правочин).

Проте, окрім зазначених підстав визнання недійсності правочину, немає жодної інформації про риси, ознаки, саму дефініцію терміна «недійсний правочин». В країнах романо-германської правової сім'ї на питання визначення терміна «недійсний правочин» відповідають різним чином. Так, наприклад, п. 1 ст. 138 Німецького цивільного уложення, в одному із положень нікчемний правочин – це : «угода, яка

суперечить добрим звичаям» (в даному контексті «добрі звичаї» - це моральні засади життя суспільства).

Тобто, вважаємо, що, справді, визначення терміну «недійсний правочин» має знайти своє відображення в ЦКУ, адже неясність та достатня абстрактність його розуміння не надає змогу ефективно розмежовувати недійсний правочин та правопорушення. Я підтримую думку вчених Новіцького та Самошенка, оскільки, справді, поняття «правочин»вміщує в собі і дійсний правочин і його антипод – недійсний правочин. Вони органічно поєднані та взаємозумовлені. Дії, що передували вчиненню дійсного правочину пересікаються з тотожними у вчиненні недійсного, тому я вважаю, що доцільно ввести в ЦКУ дефініцію цього поняття задля чіткішого розмежування цих понять.

Ворона Володимир Сергійович

помічник судді

Харківського апеляційного

господарського суду

РОЗПОДІЛ СУМ СУДОВОГО ЗБОРУ У ГОСПОДАРСЬКИХ СПРАВАХ ЗА ПОЗОВОМ ПРОКУРОРА В ІНТЕРЕСАХ ДЕРЖАВИ

В сучасних правовідносинах при здійсненні господарської діяльності нерідко виникають ситуації непорозуміння між суб'єктами господарювання та органами державної влади або місцевого самоврядування. Наприклад, у випадках оренди державного чи комунального майна, користування земельними ділянками державної або комунальної власності тощо.

За захистом своїх порушених або оспорюваних прав і охоронюваних законом інтересів підприємства, установи, організації, інші юридичні особи (у тому числі іноземні), громадяни, які здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи і в установленому порядку набули статусу суб'єкта підприємницької діяльності, а також органи державної влади або місцевого самоврядування мають право звертатися до господарських судів України.

Таке звернення до судів вказаної юрисдикції не є безкоштовним. За подання заяв та скарг до господарського суду сторони мають сплатити судовий збір, який згідно Закону України «Про судовий збір» є збором, що справляється на всій території України за подання заяв, скарг до суду, а також за видачу судами документів і включається до складу судових витрат.

У відповідності до статті 29 Господарського процесуального кодексу України інтереси держави та територіальних громад в особі органів, уповноважених здійснювати їх функції, у спірних правовідносинах в господарських судах представляє прокурор. Вищезазначені органи, в свою чергу, набувають статусу позивача.

Чинним законодавством передбачено пільги щодо сплати судового збору, зокрема, звільнення від його сплати органів прокуратури при здійсненні представництва держави в суді. Як свідчить практика, такий порядок речей спонукає позивачів звертатися до господарського суду не особисто, а за допомогою прокурорів, які за власним підписом подають позовні заяви, апеляційні та касаційні скарги.

В разі прийняття таких заяв або скарг, їх розгляду та винесення рішення у справі господарський суд має здійснити розподіл сум судового збору. Аналіз судової практики та діючого законодавства дає підстави дійти висновку про існування проблеми розподілу сум судового збору у справах за позовом прокурора в інтересах держави.

Як встановлено нормами Господарського процесуального кодексу України судовий збір покладається: у спорах, що виникають при укладанні, зміні та розірванні договорів, - на сторону, яка безпідставно ухиляється від прийняття пропозицій іншої сторони, або на обидві сторони, якщо господарським судом відхилено частину пропозицій кожної із сторін; у спорах, що виникають при виконанні договорів та з інших підстав, - на сторони пропорційно розміру задоволених позовних вимог. Якщо спір виник внаслідок неправильних дій сторони, господарський суд має право покласти на неї судовий збір незалежно від результатів вирішення спору.

Правова позиція Пленуму Вищого господарського суду України з цього питання, висловлена у постанові від 21 лютого 2013 року №7 «Про деякі питання практики застосування розділу VI Господарського процесуального кодексу України», полягає в тому, що господарський суд, приймаючи рішення зі справи, провадження в якій порушено за заявою прокурора, у разі повного або часткового задоволення позову (скарги) стягує судовий збір з відповідача (повністю або пропорційно задоволеним вимогам), якщо він не звільнений від сплати судового збору, у разі повної або часткової відмови в позові судовий збір стягується з визначеного прокурором позивача (так само повністю або пропорційно задоволеним вимогам), за винятком випадків, коли останнього звільнено від сплати судового збору та коли позивачем у справі є сам прокурор. Стягнення відповідних сум судового збору здійснюється в доход державного бюджету України у розмірі, визначеному згідно з частиною першою статті 4 Закону України "Про судовий збір", виходячи з розміру мінімальної заробітної плати, встановленого законом на 1 січня того календарного року, в якому відповідна заява або скарга подавалася до суду.

Зазвичай, позивачі в справах, провадження в яких порушено за заявою прокурора не беруть до уваги той факт, що у випадках відмови у позові повністю чи частково, розподіл сум судового збору здійснюється пропорційно розміру задоволених позовних вимог, а тому судовий збір буде стягнуто в доход державного бюджету з органів державної влади або місцевого самоврядування, крім випадків, коли їх звільнено від сплати такого збору.

В якості прикладу можна навести постанову Харківського апеляційного господарського суду від 27.01.2013 р. у справі №920/1461/13 за позовом прокурора в інтересах держави, відповідно до якої позов було задоволено частково. В частині позовних вимог, серед яких повернення земельної ділянки, нормативна грошова оцінка якої становила 1763856 грн., було відмовлено, в зв'язку з чим, з позивача, в інтересах якого звертався прокурор, в доход державного бюджету було стягнуто 36424,12 грн. судового збору

Отже, у випадку звернення прокурора до господарського суду в інтересах держави в особі вищевказаних органів з позовами про розірвання договорів оренди державного чи комунального майна або договорів оренди земельних ділянок державної чи комунальної власності та повернення цих об'єктів, позивачі мають

враховувати, що вимога про повернення майна є майновою, а тому й судовий збір буде визначатися з урахуванням вартості спірного майна.

З урахуванням наведеного, вбачається за доцільне доповнити статтю 49 Господарського процесуального кодексу України окремою частиною, в якій необхідно передбачити особливості розподілу сум судового збору в господарських справах, порушених за заявою прокурора в інтересах держави. Оскільки нормативно встановлене регламентування цих питань сприятиме прозорому та зрозумілому для сторін розподілу судового збору за результатами розгляду господарських справ.

*Головко М. С.
Студентка 2 курсу
Національного юридичного університету
України імені Ярослава Мудрого
м. Харків*

ВЧИНЕННЯ ПРАВОЧИНУ ПІД ВПЛИВОМ ОБМАНУ

Сьогодні тема недійсності правочинів, зокрема тих, що вчинені під впливом обману є досить актуальною. Однак, у літературі сучасне комплексне дослідження проблематики такого виду правочинів не є однозначним.

Однією із загальних вимог чинності правочину є те, що волевиявлення учасника правочину має бути вільним і відповідати його внутрішній волі. Відтак, наявність різноманітних дефектів волі (помилка, обман, насильство, збіг тяжких обставин тощо) при вчиненні правочинів, відповідно до положень § 2 Глави 16 Книги 1 ЦК України, є підставою для визнання їх недійсними у судовому порядку.

Обман при вчиненні правочину – це навмисне введення в оману контрагентом (особою, на користь якої вчинено правочин) або третьою особою з відома контрагента (особи, яка вчиняє правочин) учасника правочину, що призводить до неправильного сприйняття ним природи (правової мети) правочину, прав та обов'язків сторін, таких властивостей і якостей речі, які значно знижують її цінність або можливість використання за цільовим призначенням. Наявність умислу в діях відповідача, істотність значення обставин щодо яких особу введено в оману, і сам факт обману повинна довести особа, яка діяла під впливом обману.

Обман як підставу для визнання правочину недійсним можна охарактеризувати наступними ознаками:

1. це певні винні, навмисні дії сторони, яка намагається запевнити іншу сторону про такі властивості й наслідки правочину, які насправді не повинні наступити;
2. визнання недійсним правочину, вчиненого під впливом обману не залежить від факту наявності чи відсутності вигоди для того учасника, який вводить в оману;
3. при обмані наслідки правочину є відомим й бажаним для однієї зі сторін;
4. встановлення наявності умислу у недобросовісної сторони ввести в оману другу сторону, щоб спонукати її до укладення правочину є неодмінною умовою кваліфікації недійсності правочину, вчиненого під впливом обману (ст.230 ЦК України);
5. обман може відбуватися як у вигляді активної поведінки, тобто повідомлення про будь-які обставини, яких насправді немає (повідомлення недостовірних відомостей про предмет договору, надання підробних документів про право власності на річ, яка

продається, про право на вчинення такого правочину), так і у вигляді свідомого замовчування, які можуть перешкодити укладанню правочину.

У свою чергу, у постановках Верховного Суду України відсутня єдина позиція щодо застосування ст. 230 ЦК України. Так, наприклад, в абз. 5 п. 25 Постанови Пленуму ВСУ від 30 березня 2008 р. №7 «Про судову практику у справах про спадкування» вказується, що відмова від прийняття спадщини може бути визнана судом недійсною з підстав, передбачених ст. 225, 229-231, 233 ЦК України. Тобто, можливе оспорювання односторонніх правочинів, т.я. відмова від прийняття спадщини є одностороннім правочином. Але в абз. 3 п. 20 Постанови Пленуму ВСУ від 6 листопада 2009 р. №9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними» передбачається, що норми ст. 230 ЦК України не застосовуються щодо односторонніх правочинів. Також, в узагальненні практики ВСУ «Про розгляд судами цивільних справ про визнання правочинів недійсними» від 24.11.2008 стверджується, що відповідно до змісту ст. 230 ЦК України ця стаття не повинна поширюватись на односторонні правочини, якими, зокрема, є заповіт, довіреність що було підтверджено рішенням Верховного Суду України від 19 липня 2006 р. у справі N 6-7182св06.

Отже, практика розгляду судами справ про визнання правочинів недійсними виявляє нечіткість окремих законодавчих положень, що закріплюють правові наслідки недійсності правочинів з дефектами волі, внаслідок чого непоодинокими є випадки, коли суди при розгляді спорів, що слідує із подібних правовідносин, неоднозначно застосовують одні й ті ж норми матеріального права. Таким чином, постає питання: чи доцільно застосовувати ст. 230 ЦК України до односторонніх правочинів?

Я вважаю, що, можливо, в Постанові Пленуму ВСУ від 30 березня 2008 р. №7 «Про судову практику у справах про спадкування» суд припустився помилки, визначаючи правочин щодо відмови від спадщини таким, до якого може застосовуватись ст. 230 ЦК України. Законодавець чітко вказує на наявність хоча б двох сторін правочину для застосування ст.230, тому вона не може бути застосована до односторонніх правочинів, адже особа не може сама себе ввести в оману, вона може лише припускатись помилки, яка є наслідком обману третіх осіб або помилковості щодо природи тих дій, які особа вчиняє.

Григорова Дар'я Андріївна
студентка 2 курсу господарсько-правового факультету
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ПОНЯТТЯ ПОСЛУГИ ЯК ОБ'ЄКТА ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Відповідно до статті 177 ЦК України послуга розглядається як один із різновидів об'єктів цивільних прав. Проте визначення цього поняття у кодексі відсутнє, в тому числі у главі 63 «Послуги. Загальні положення», яка містить лише визначення договору про надання послуг.

Існують різні підходи до розуміння сутності послуги. Найбільш поширеними є такі:

- 1) визначення сутності послуги через діяльність виконавця;
- 2) визначення послуги як результату діяльності у вигляді корисного ефекту.

Відповідно до першого підходу, послуга – це певна діяльність виконавця, що не пов'язана з виготовленням, переробкою чи ремонтом речі. Однак, вона сама по собі породжує благо, що має споживну вартість. Так як послуга не створює матеріальний результат, прихильники цієї теорії зводять її саме до діяльності. Враховуючи, що здійснення послуги виконавцем створює правові наслідки для замовника, то послугу можна вважати юридичним фактом у формі діяльності. Представники цього напрямку вважають, що особа, яка споживає послугу, сплачує не за її результат, а за процес її надання.

Підхід, за якою послуга – це результат діяльності виконавця послуги, набула значного поширення. Її прибічники стверджують, що послуга – це не сама по собі діяльність виконавця, а певний результат цієї діяльності. Він існує у формі корисного ефекту, що не може існувати окремо від діяльності виконавця. Діяльність може і не мати матеріального результату, але вона не безрезультатна. Діяльність є не самоціллю, а засобом досягнення мети – задоволення потреби, тому акцент у визначенні послуги зміщується саме до результату.

Проаналізувавши чинне законодавство, зокрема ст. 901 ЦК України, яка містить визначення поняття договору про надання послуг, можна виділити такі найбільш характерні ознаки послуги:

1. Метою отримання послуги є корисний ефект. Вона виступає способом задоволення індивідуальних потреб особи. Корисний ефект полягає у сукупності корисних властивостей послуги, спрямованих на задоволення потреб замовника. Досягнення корисного ефекту послуги залежить від того, як відбувається процес її споживання, чи наявні об'єктивні умови для досягнення бажаного результату. Проте, результат від діяльності виконавця настає в будь-якому разі, незалежно від того чи задовольнив він потребу замовника, чи ні.

2. Надання послуги та її споживання збігаються у часі та просторі, і в момент надання послуги її виконавець і споживач вступають у безпосередній контакт. Послуга, як правило, є «нетранспортабельною», тобто послуга не може бути придбана, а потім перепродана за іншою ціною. Отже, послуга споживається в процесі надання.

3. Так як послуга завжди пов'язана з особою виконавця, а абсолютно однакових людей не існує, то це породжує специфічну рису послуги – її ексклюзивність.

Дослідивши існуючі підходи до визначення поняття послуги, можна дійти висновку, що визначення послуги як результату діяльності у вигляді корисного ефекту є більш правильним. Це зумовлено сутністю правовідносин, які складаються з трьох елементів: об'єкта, суб'єкта та змісту. Зміст цивільних правовідносин (права і обов'язки) проявляється у діях суб'єкта цих правовідносин, які реалізують міру його можливої поведінки. Тому діяльність є характерною ознакою суб'єкта. Отже, визначення послуги як об'єкта цивільних правовідносин через діяльність частково ототожнює поняття об'єкт і суб'єкт права. У даному контексті об'єктом буде виступати суб'єкт, що порушує класичну будову цивільних правовідносин. Саме тому підхід, що визначає послугу як діяльність виконавця вважаємо неправильним.

У зв'язку з вище викладеним, вбачається доречним сформулювати таке визначення: «Послугою як об'єктом цивільних прав є нематеріальний результат діяльності зобов'язаної особи у вигляді корисного ефекту, що задовольняє потреби замовника та споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності».

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, асистент Ходико Юрій Євгенович

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ НЕДІЙСНОСТІ ПРАВочИНУ

Чинним цивільним законодавством встановлені певні умови, яким повинен відповідати правочин, аби мати юридичну силу. До таких належать:

- Форма правочину. Правочини мають укладатись у певній формі. Законодавство України розрізняє дві форми правочинів: усну; письмову. Для додержання умови про форму правочину, правочин має бути укладений у певній, визначеній законом формі.

- Правочини мають укладати особи, які мають правоздатність і в тому чи іншому обсязі дієздатності. За загальним правилом правочини можуть укладатись лише повністю дієздатними особами. Повна дієздатність громадян виникає з досягненням 18-річного віку або з моменту одруження. Проте існує ряд виключень для окремих категорій громадян (частково дієздатні, обмежено дієздатні, неповно дієздатні, особи, визнані недієздатними).

- Правочин є дійсним, якщо його зміст відповідає вимогам чинного законодавства.

Це загальні умови, яким повинен відповідати правочин. У разі, якщо правочин не відповідає вимогам, встановленим Цивільним кодексом України (далі – ЦК), правочин визнається недійсним. Згідно з ч. 1 ст. 216 ЦК недійсний правочин не створює юридичних наслідків, крім тих, що пов'язані з його недійсністю. Це означає, що його вчинення не є підставою набуття тих прав та обов'язків, на що спрямовано правочин, зокрема, особа не стає власником майна, переданого їй за правочином, визнаним недійсним.

У статті 216 ЦК встановлено загальне правило, відповідно до якого основним наслідком укладення правочину, що не відповідає вимогам закону (ст.203 ЦК та інші) і визнається недійсним, є двостороння реституція. Вона полягає в тому, що кожна сторона недійсного правочину має повернути іншій стороні все, що вона одержала на виконання такого правочину. У разі, коли повернути в натурі отримане за правочином, що є недійсним, неможливо, то підлягає поверненню вартість того, що одержано. Тобто проводиться відшкодування одержаного за недійсним правочином у грошовій формі.

Проте, окрім загального наслідку недійсності правочину, існують спеціальні норми, якими можуть бути встановлені особливі умови застосування загальних наслідків або особливі правові наслідки для окремих видів недійсних правочинів.

Наслідки недійсності правочину залежать від того, чи було його виконано. Якщо ж сторони не приступили до виконання правочину, то він не підлягає виконанню. Якщо ж правочин вже виконано повністю або частково (передано майно, сплачені кошти), то наслідки є такими:

- 1) повернення кожною зі сторін недійсного правочину другій стороні у натурі всього, що вона одержала на його виконання;

2) за неможливості такого повернення - відшкодування вартості того, що одержано, за цінами, які існують на момент відшкодування;

3) відшкодування збитків, завданих стороні правочину або третій особі, вчиненням недійсного правочину;

4) відшкодування моральної шкоди стороні недійсного правочину або третій особі;

5) інші правові наслідки, передбачені ЦК або іншими законами.

Особливі правові наслідки недійсності правочинів передбачені для тих випадків, коли правочин було визнано недійсним як вчинений під впливом насильства та обману, - сторона, яка застосовувала обман або насильство, зобов'язана відшкодувати другій стороні збитки у подвійному розмірі (ч. 2 ст. 230, ч. 2 ст. 231 ЦК).

Окрім цього, стаття 217 ЦК встановлює, що:

1) якщо вимогам закону суперечать істотні умови правочину, то він є або має бути визнаним судом недійсним у цілому,

2) у випадках, коли закону суперечать неістотні умови правочину, без яких він міг би існувати, то він є частково дійсним (у тій частині, яка відповідає закону).

Отже, недійсність окремих частин правочину не виключає дії правочину взагалі лише у випадках, коли можна припустити, що правочин був би укладений і без включення його недійсних частин.

Умови дійсності правочину встановлюються законом для того, щоб правочин мав належну юридичну силу. Додержання цих умов сприяє законності правочину, охороні прав та законних інтересів його учасників та інших осіб, а також обмежує можливість збагачення злочинним шляхом.

Недодержання умов дійсності правочину не завжди тягне його недійсність. Наприклад, недодержання простої письмової форми лише у випадках, спеціально передбачених законом викликає недійсність правочину. Найчастіше це просто позбавляє потреби сторони у разі спору посилатися на показання свідків як докази. При відсутності письмових доказів сторони позбавлені можливості повністю обґрунтувати свої вимоги і заперечення, і тому ризикують залишитися без задоволення своїх вимог у зв'язку з їх недоведеністю у суді.

Проте, коли недодержання умов дійсності правочину викликає його недійсність, то до сторін застосовуються майнові наслідки такої недійсності.

Таким чином, законодавець, встановлюючи умови дійсності правочину, сприяє їх додержанню, а також зміцненню правосвідомості громадян та правопорядку взагалі.

Умови дійсності правочинів поділяються на три основні групи:

1) умови про суб'єктів;

2) умови про форму;

3) умови про зміст.

Порушення саме цих істотних умов призводить до визнання правочину недійсним.

*Демчучен Олексій Олександрович,
студент Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

САМОЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ЯК САМОСТІЙНЕ СУБ'ЄКТИВНЕ ПРАВО ОСОБИ

Традиційно склалося, що порушені права і свободи має захищати держава в особі компетентних органів (суд, прокуратура і т.д.), але ні суспільство, ні законодавець не виробили такого ефективного механізму захисту від правопорушень, який би дозволив забезпечувати оперативну й адекватну охорону прав і законних інтересів особи у всіх випадках.

Тому держава у ч. 5 ст. 55 Конституції України не виключає самостійних активних дій кожного з їх захисту засобами не забороненими законом.

У цьому контексті виникає проблема самозахисту прав.

Права й інтереси особи поважаються у тому випадку, якщо ця особа сама здатна захищати їх. Бездіяльність зацікавленої особи призводить до поширення правопорушень. В свою чергу знижується загальний рівень безпеки особи. Чим активніше ця особа буде здійснювати діяльність з самостійного захисту своїх прав, свобод і законних інтересів, тим менше буде підстав для порушень.

Самозахист – це передбачені законом дії фактичного порядку і юридичні засоби, що дозволяють особі використовувати проти правопорушника для захисту свого права власні дозволені примусові дії та самим знайти найбільш правильний шлях реалізації своєї правової активності без звернення до компетентного органу.

Самозахист як окремих комплексний інститут права фактично поки що не має чітко встановлених меж. Сучасний законодавець визначає лише загальні риси даного інституту не намагаючись його деталізувати.

В цьому аспекті необхідно зазначити, що засобами оперативного впливу є такі юридичні дії правоохоронного характеру, що застосовуються до порушника цивільних прав і обов'язків безпосередньо самою уповноваженою особою, як стороною в цивільному правовідношенні, без звернення за захистом права до компетентних державних або громадських органів.

В даному контексті визначено, що заходи оперативного впливу можна вважати різновидом засобів самозахисту, які використовуються, як правило, при укладенні цивільно-правових чи господарських договорів, а також при їх виконанні і тим самим зміцнюють механізми захисту прав та інтересів сторін цих договорів.

Цивільний кодекс України визначає, що самозахист є застосування особою засобів протидії, які не заборонені законом та не заперечать моральним засадам суспільства.

Якщо зазначити всі вищесказані особливості, можна зробити висновок, що наявними є всі ознаки засобів самозахисту, а саме:

1) застосовуються при наявності факту правопорушення чи реальної загрози правопорушення;

2) засоби, якими особа бажає скористатися не повинні суперечити закону, договору та моральним засадам суспільства;

- 3) здійснення у формі активних дій;
- 4) здійснення силами власника (титульного власника) самостійно без звернення до компетентних органів держави;
- 5) відповідність змісту права, що порушене або може бути порушеним, а також наслідкам, що спричинені цим порушенням.

Виділяють такі способи самозахисту:

- захист майнових і особистих прав;
- відстоювання своїх трудових прав.

Ознаки способів самозахисту:

- 1) спрямовано на забезпечення можливості досягнення цілей, що стоять перед суб'єктом самозахисту;
- 2) встановлення конкретного способу самозахисту припускає, якими саме діями здійснюватиметься самозахист;
- 3) спрямовані як на віддзеркалення, припинення порушення прав, свобод і законних інтересів, так і на їх відновлення;
- 4) реалізація забезпечується різними, у тому числі юридичними гарантіями.

Для того, щоб побачити реальну допустиму межу реалізації права на самозахист, необхідно розмежувати поняття самозахисту, самоуправства і самосуду.

Самоуправство – дії особи на власний розсуд, всупереч порядку вирішення певного питання, що встановлений законом або договором. Задоволення особою свого права за допомогою самоуправства не можна вважати самозахистом.

Самосуд полягає у протиправному застосуванні до особи, яка вчинила правопорушення, засобів фізичного (тілесного) покарання, самочинної розправи. Метою самосуду є покарання правопорушника, а не відновлення порушеного права, тому самосуд не є способом самозахисту.

На відміну від самоуправства та самосуду, дії визначені статтею 19 Цивільного Кодексу є правомірними.

Засоби передбачені Конституцією України та Цивільним Кодексом надають право особі на дії, які за її власним розсудом можуть відновити порушені права та інтереси, без звернення нею до уповноважених органів. Самозахист слід застосовувати таким чином, щоб не порушувати права та законні інтереси інших осіб.

*Науковий керівник: асистент кафедри цивільного права №1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Біляєв О.О.*

*Дзюбенко Вікторія Олегівна
студентка 2 курсу Полтавського
юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

АВТОРСЬКЕ ПРАВО НА ФОТОГРАФІЧНІ ТВОРИ

Сьогодні у всьому світі, зокрема й в Україні, спостерігається значне поширення та використання фотографічних творів, прогрес науки і техніки у сфері фотографування, що зумовлює актуальність розгляду даного питання.

Якщо повернутися до історії, то фотографі не відразу були визнані власниками авторських прав на свої твори. Це пояснювалося тим, що фотографії розглядали лише як результат технічного копіювання за допомогою фотоапарату та набору хімікатів. Лише згодом було визнано, що фотографія теж має творчий характер. Дослідженню питання авторського права на фотографічні твори присвячені наукові розробки, авторами яких є С. Мазуренко, Р. Шишка, І. Абдуліна, О. Штефан та інші. Попри це залишаються деякі проблемні, невирішені питання щодо авторських прав даного виду.

Згідно зі статтею 2 Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів, до якої приєдналася й Україна, та статтею 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права» фотографічні твори, у тому числі твори, виконані способами, подібними до фотографії, охороняються як об'єкти авторського права. Однак для його практичного застосування виникає потреба з'ясувати сутність та зміст даного об'єкту авторських прав.

Взагалі законодавство України розрізняє два види фотографії, які охороняються авторським правом: фотографічні твори та твори, виконані способами, подібними до фотографії. На жаль законодавець не дає визначення ані «фотографічних творів», ані «творів, виконаних способом, подібним до фотографії». Однак воно було запропоноване в рамках Європейського Союзу. Так, відповідно до статті 6 Директиви Ради 93/98/ЄЕС стосовно уніфікації термінів захисту авторського права і деяких суміжних прав від 29 жовтня 1993 року повинні охоронятися фотографічні твори, які вважаються оригінальними, у випадку, коли вони становлять собою витвір інтелектуальної діяльності автора. Доктринально ж запропоноване таке визначення поняття фотографічного твору – це статичне зображення матеріального світу, придатне для зорового сприйняття людиною, яке отримується за допомогою технології фотографії (фотографування) або виконується способами, подібними до фотографії, втілюється у будь-яких світлочутливих поверхнях чи будь-яких інших матеріальних носіях і відповідає критеріям новизни та оригінальності.

У національному законодавстві відсутній перелік критеріїв, яким мають відповідати фотографічні твори та твори, виконані способами, подібними до фотографії, за наявності яких зазначені об'єкти набувають правової охорони за авторським правом. Однак, можна говорити про те, що не всі фотографії можуть належати до об'єктів охорони. Якщо виходити з положень ст. 418 ЦК України, у якій закріплено, що право інтелектуальної власності (а авторське право є його складовою) це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності, то фотографічні твори, які охороняються авторським правом, є результатом інтелектуальної творчої діяльності їх автора (фотографа). Тобто можна зробити висновок, що відповідно до національного законодавства, під охорону авторським правом підпадають «творчі» або «художні фотографії».

Законодавство ж різних країн світу по різному підходить до надання правової охорони фотографіям. У деяких країнах законодавець розрізняє «творчі фотографії», які містять творчий внесок фотографа при їх створенні, і «звичайні фотографії», які не охороняються, або рівень охорони яких нижче рівня охорони творчих. Так, у Німеччині, відповідно до закону про авторське право, існує дане розрізнення. Відмінність полягає у відповідності фотографії критерію оригінальності і як наслідок тривалості строку охорони фотографії після смерті автора. Фотографічні твори охороняються впродовж 70 років після смерті автора, натомість звичайні фотографії – лише 50 років після смерті автора. Німецький закон про авторське право містить

також й визначення оригінальності фотографічного твору. Оригінальним фотографічним твором вважається та фотографія, яка є індивідуальним творчим твором, що може характеризуватися незвичайною композицією, нестандартним ракурсом, передачі індивідуальності людини шляхом фіксації особливих властивостей обличчя. Австрійське законодавство про авторське право також розмежовує звичайні фотографії та фотографічні твори. Щодо правової охорони звичайних фотографій, то австрійський законодавець відніс звичайні фотографії до об'єктів суміжних прав.

Взагалі ж в Україні регулювання авторського права на фотографічні твори базується на Конституції України та складається з відповідних норм Цивільного кодексу України, ЗУ «Про авторське право та суміжні права» та міжнародних нормативно-правових актів. Відповідно до встановлених ними норм авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення і починає діяти від дня створення твору. Для виникнення і здійснення авторського права не вимагається реєстрація твору чи будь-яке інше спеціальне його оформлення, а також виконання будь-яких інших формальностей. Досить розмістити на самій фотографії інформацію про автора. Однак бувають випадки, коли реєстрація необхідна, наприклад, для підтвердження авторських прав або при передачі майнових прав тощо. У таких випадках суб'єкт авторського права у будь-який час протягом строку охорони авторського права може зареєструвати своє авторське право у відповідних державних реєстрах. За загальним правилом авторське право діє протягом усього життя автора і 70 років після його смерті, крім випадків, передбачених законом. Закінчення строку дії авторського права на твори означає їх перехід у суспільне надбання, тобто дані фотографічні твори можуть вільно, без виплати авторської винагороди, використовуватися будь-якою особою, за умови дотримання особистих немайнових прав автора.

Отже, питання авторського права на фотографічні твори в національному законодавстві належним чином не врегульовано. Потрібно внести уточнення щодо легального визначення даного поняття, а також встановити перелік критеріїв, за наявності яких фотографічні твори та твори, виконані способами, подібними до фотографії набувають правової охорони за авторським правом.

Науковий керівник: к. ю. н., старший викладач Греков Є.А.

*Жалковська Анастасія Сергіївна
студентка 2 курсу
господарсько-правового факультету
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ПРАВОВА ПРИРОДА ПРЕДСТАВНИЦТВА

Багато зусиль як з боку вчених, так і з боку правотворців відводиться для створення сучасної правової бази, у положеннях якої усіяко полегшуються і розширюються можливості набуття, здійснення та захисту цивільних прав і виконання обов'язків. Одним із ефективних способів реалізації прав особи є цивільно-правовий інститут представництва. Звичайно, що за загальним правилом учасники цивільних відносин самостійно набувають цивільні права та обов'язки. Але цивільні права не завжди можуть бути здійснені особисто їх носіями. Це пов'язано з

наявністю певних підстав, які не дають можливості фізичній чи юридичній особі самостійно бути учасником цивільних правовідносин. Зокрема, до них належать психічний або фізичний стан, вік, брак часу, юридична необізнаність тощо. Тому інститут представництва покликаний забезпечити особі реалізацію своїх прав та виконання обов'язків через представника. Представництво часто є необхідною умовою реалізації правосуб'єктності юридичної особи. Беручи до уваги викладені положення, можемо зробити висновок, що інститут представництва посідає досить вагоме місце у суспільному житті, бо без нього не можуть практично обійтись ні фізичні, ні юридичні особи.

У свою чергу потрібно відмежовувати представництво від іншої схожої діяльності. Зокрема не є представництвом посередництво, оскільки там одна сторона, яка хоч і діє в чужих інтересах та за рахунок іншої сторони, але від власного імені. Також не є відносинами представництва, коли особу уповноважують на ведення переговорів щодо можливих у майбутньому правочинів, оскільки такі дії не породжують правових наслідків. Представник же в свою чергу діє завжди від імені сторони, яку він представляє (довірителя). Дії представника створюють, змінюють, припиняють цивільні права та обов'язки для довірителя.

Досить тривалий час серед науковців існує дискусія з питання правової природи представництва. Дослідженню цієї теми присвячені праці багатьох вчених-цивілістів, зокрема Брагінського М. І., Вітрянського В. В., Іоффе О. С., Суханова Є. А., Шершеневича Г. Ф., Черепакіна Б. Б., Братуся С. М. та інших.

З приводу правової природи представництва склалися дві концепції: концепція «правовідношення» і концепція «дії». Прихильники концепції «дії» розглядають представництво як діяльність (сукупність юридичних дій) представника, що спрямована на реалізацію наданого йому повноваження від імені особи, яку він представляє. У даному випадку мова про представництво може йти тільки тоді, коли представник розпочне здійснювати діяльність від імені довірителя.

Іншого підходу дотримуються представники концепції «правовідношення». Концепція «правовідношення» ґрунтується на розумінні представництва як правовідносин, на підставі яких правомірні юридичні дії, здійснені представником від імені того, кого представляють, безпосередньо створюють, змінюють або припиняють для останньої цивільні права та обов'язки. Варто наголосити, що дана концепція представництва включає два види правовідносин: внутрішні і зовнішні. Внутрішні відносини складаються між довірителем і представником, які спрямовані на наділення представника відповідними повноваженнями. Тобто для набуття представником права вчиняти певні юридичні дії від імені особи, яку він представляє, спочатку між ними повинен виникнути юридичний факт. Зовнішні відносини – це відносини між представником і третіми особами, що направлені на реалізацію цивільних прав довірителя. У даному випадку представник повідомляє третю особу, що він має повноваження діяти від імені довірителя і в його інтересах. Отже, внутрішні і зовнішні відносини представництва тісно між собою взаємопов'язані.

Розглянувши наявні в науці підходи щодо розуміння юридичної природи представництва, дотримуюся тієї думки, що представництво – це своєрідне цивільне правовідношення. Підтвердженням цього є закріплення концепції «правовідношення» в чинному ЦК України.

Представництво як правовідношення характеризується наступними ознаками:

- 1) представник діє не від свого імені, а від імені особи, яку він представляє;

- 2) завжди діє в інтересах довірителя та за його рахунок;
- 3) представник вчиняє певні юридичні дії;
- 4) представник діє виключно у межах наданих йому повноважень довірителем;
- 5) цивільні права та обов'язки належать одній особі, а реалізуються безпосередньо іншою;
- 6) правові наслідки вчинення дій представником настають для довірителя.

Таким чином, підводячи підсумок, можна сказати, що представництвом є правовідношення, відповідно до якого одна сторона (представник) на підставі набутих нею повноважень виступає і діє від імені іншої особи, яку представляє, в її інтересах та за її рахунок, створюючи, змінюючи чи припиняючи її цивільні права та обов'язки.

Івасишин Ірина Ярославівна
Студентка 2 курсу господарсько-правового факультету
НУЮ імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

Ділова репутація – є гарантом успішної діяльності юридичної особи, вона є свого роду обличчям, яке дозволяє залучати нових партнерів, збільшувати кількість клієнтів, а також сприяє оновленню ринків.

Ідея цивільно-правового врегулювання питань захисту немайнових прав виникла у наукових колах досить давно. Законодавчо її закріплено за радянських часів у ст. 7 «Захист честі і гідності та ділової репутації» Основ цивільного законодавства Союзу РСР та союзних республік. Відповідно до якої, громадяни або організація могли захистити свою честь і гідність чи ділову репутацію. У ЦК України діловій репутації фізичної особи присвячено окрему статтю - ст. 299, а у ст. 94 ЦК України гарантує відповідне право юридичній особі.

ЦК України не надає поняття «ділової репутації» юридичної особи, але її визначення можна знайти стосовно юридичних осіб – банків у ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність», в якій визначається, що ділова репутацією – є відомості, зібрані Національним банком України, про відповідність діяльності юридичної або фізичної особи, у тому числі керівників юридичної особи та власників істотної участі у такій юридичній особі, вимогам закону, діловій практиці та професійній етиці, а також відомості про порядність, професійні та управлінські здібності фізичної особи. В юридичній літературі підходи до визначення поняття «ділова репутація» різняться, але більшість науковців сприймають «ділову репутацію» як престиж її фірмового (комерційного) найменування, торгових марок та інших належних їй нематеріальних активів серед кола споживачів їх послуг.

Захисту ділової репутації юридичної особи притаманні наступні способи захисту:

- спростування поширеної неправдивої інформації;
- надання відповіді;
- відшкодування немайнової шкоди.

Спростування поширеної неправдивої інформації. Відповідно до ст. 277 ЦК України негативна інформація, поширена про особу, вважається недостовірною, якщо особа, яка її поширила, не доведе протилежного. Специфіка даного способу захисту полягає в немайновому характері тих благ, які підлягають захисту, і в тому, що їх

практично неможливо повернути до того рівня, який існував до порушення. Може скластися ситуація, коли спростування як спосіб захисту використати неможливо. Наприклад, так працівники ЗМІ мають право виражати особистий погляд (оцінку) з приводу певної юридичної особи, навіть, якщо цей погляд несе «негативну» інформацію він захищається законом. Відповідно до Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», вільне волевиявлення у друкованій формі своїх поглядів і переконань гарантуються Конституцією України (ст. 34). Тобто, хоча особа й спричинила своїми діями певні незручності, іноді досить серйозні для юридичної особи, однак жодної відповідальності за це не несе, оскільки це її особистий погляд. У цій ситуації ми можемо сподіватись лишень на високі моральні якості журналістів.

Надання відповіді. Після спростування особа, право якої порушено, отримує право вимагати відшкодування збитків та компенсацію немайнової шкоди. У разі ж надання відповіді, особа може пояснити, з яких мотивів вона розмістила цю інформацію. Подібним до права на відповідь є і право на власне тлумачення обставин справи (є наслідком права на свободу думки, свободу слова та вільне вираження своїх поглядів і переконань — ст. 34 Конституції України). Однак зазначене право передбачає виключно тлумачення обставин справи, а не відмову від певної інформації, і реалізується у випадку, коли поширена інформація відповідає дійсності, але особа бажала б пояснити мотиви своєї поведінки.

Відшкодування немайнової шкоди. Особливість цього способу є те, що досить важко оцінити нематеріальну шкоду завдану юридичній особі. Існують різні методи оцінки, зокрема, в юридичній науці їх виділяють три: витратний, ринковий та економічний. При судовому захисті ділової репутації здійснюється проведення судових експертиз, за яких можуть застосовуватися вищезазначені методи. Вони включають в себе дослідження документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності; дослідження документів про економічну діяльність підприємств і організацій; дослідження документів фінансово-кредитних операцій.

Таким чином, можна сказати, хоча способи захисту ділової репутації для фізичних та юридичних осіб є спільними, але на практиці, все ж таки, існують певні відмінності їх застосування, які зумовлені специфікою суб'єкту юридичної особи.

Ковтун Альона Сергіївна

Студентка 2 курсу

Господарсько-правового факультету

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ СПОЖИВАЧІВ НА ПРИДБАННЯ ТОВАРУ НАЛЕЖНОЇ ЯКОСТІ

Сьогодні на ринку України спостерігається боротьба за збут товарів, за покупців, а також проводиться політика витіснення конкурентів, що приводить до бурхливого розвитку методів та засобів, спрямованих на підвищення якості продукції та послуг.

Право на придбання товарів належної якості є одним з конституційних прав громадянина. У ст. 50 Конституції України закріплено: «Кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан

довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення». Крім того, в Законі України «Про захист прав споживачів» вказано, що споживачі під час придбання, замовлення або використання продукції, яка реалізується на території України, для задоволення своїх особистих потреб мають право на належну якість продукції та обслуговування. Під належною якістю товару, роботи або послуги слід розуміти властивість продукції, яка відповідає вимогам, встановленим для цієї категорії продукції у нормативно-правових актах і нормативних документах, та умовам договору із споживачем. На думку представників юридичної науки, найважливішим критерієм якості продукції є її корисність, що виявляється у ступені придатності, а її здатність задовольняти відповідні потреби людини зумовлюється її властивостями, зокрема надійністю, довговічністю, ефективністю, які відповідають нормативним вимогам, плановим приписам і договорам.¹

Об'єктивна інформація сприяє вибору покупцем якісного товару. Відповідно до ст. 18 Закону «Про захист прав споживачів» споживач має право на одержання необхідної, доступної та достовірної інформації про товари, що забезпечують можливість їх компетентного вибору. Така інформація про товари має містити: назви нормативних документів, яким повинні відповідати товари; перелік основних споживчих властивостей товарів, а щодо продуктів харчування — склад, калорійність, вміст шкідливих для здоров'я речовин, порівняно із обов'язковими вимогами нормативних документів, і протипоказання щодо застосування; ціну та умови придбання; дату виготовлення; гарантійні зобов'язання виробника; правила та умови ефективного використання товарів; термін служби (придатності) товарів, відомості про необхідні дії споживача після його закінчення, а також про можливі наслідки в разі невиконання цих дій; найменування та адресу виробника; відомості про сертифікацію, якщо вона є обов'язковою. Власне в Україні вже існує відповідна державна система захисту прав споживачів. Так, відповідно до Закону України «Про захист прав споживачів» державний контроль за дотриманням прав громадян як споживачів здійснюють, зокрема, місцеві ради, державні адміністрації, Держспоживінспекції та її територіальні органи, органи і установи державного санітарного нагляду. В Україні діє також законодавча база, яка забезпечує якість товарів в умовах ринкової економіки. До найважливіших законодавчих актів України в сфері захисту прав споживачів насамперед віднести Закон України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції», Закон України "Про стандартизацію" а також Декрет Кабінету Міністрів України "Про стандартизацію і сертифікацію", та.

Отже, гостро постає питання про гарантії якості товарі, на які може розраховувати споживач. Держава забезпечує громадянина – споживача правовими гарантіями захисту їх прав, а також покладає обов'язки на виробника щодо виготовлення якісної продукції.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, асистент Ходико Юрій Євгенович

¹ Правове регулювання сфери захисту прав споживачів у Європейському Союзі та Україні (комплексне порівняльно-правове дослідження) / Кол. Авт.: Ісічко А., Мінін. О. та ін.; За ар. Ред.: І.А. Грицяка. – К.: ТОВ «АТІКА-Н», 2005. – 656 с.

ІНСТИТУТ ПОМІЧНИКА В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Інститут опіки та піклування на сьогодні є важливим засобом захисту цивільних прав та інтересів особи. З розвитком демократичних соціальних процесів в Україні цей інститут набуває особливого значення.

Відповідно до ст. 55 ЦК опіка та піклування встановлюються з метою забезпечення особистих немайнових і майнових прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх осіб, а також повнолітніх осіб, які за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої права і виконувати обов'язки. За ст. 58 ЦК опіка встановлюється над малолітніми особами, які позбавлені батьківського піклування, та фізичними особами, які визнані недієздатними. Відповідно до ст. 59 ЦК піклування встановлюється над неповнолітніми особами, які позбавлені батьківського піклування, та фізичними особами, цивільна дієздатність яких обмежена.

Водночас у главі 6 Цивільного кодексу України, присвяченій регламентації питань опіки та піклування, має місце ст. 78, у якій йдеться про особу помічника дієздатної фізичної особи. Відповідно до ч. 1 дієздатна фізична особа, яка за станом здоров'я не може самостійно здійснювати свої права та виконувати обов'язки, має право обрати собі помічника.

Тож постає питання про юридичну природу, правовий статус особи помічника та про його співвідношення зі статусом особи, наділеної повноваженнями з опіки та піклування.

Відповідно до ст. 78 ЦК помічником може бути дієздатна фізична особа. Помічник має право на одержання пенсії, аліментів, заробітної плати, поштової кореспонденції, що належать фізичній особі, яка потребує допомоги. Також помічник має право вчиняти дрібні побутові правочини в інтересах особи, яка потребує допомоги, відповідно до наданих йому повноважень. Помічник представляє особу в органах державної влади, органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування та організаціях, діяльність яких пов'язана з обслуговуванням населення. Помічник може представляти фізичну особу в суді лише на підставі окремої довіреності. Послуги помічника є оплатними, якщо інше не визначено за домовленістю сторін. Помічник може бути у будь-який час відкликаний особою, яка потребувала допомоги. У цьому разі повноваження помічника припиняються.

Разом із тим має місце суперечність цих норм з іншими нормативними актами. Так, відповідно до п.п. 2.2.-2.3. Правил опіки та піклування над особами, які за станом здоров'я не можуть самостійно захищати свої права може бути встановлене піклування. Над повнолітніми дієздатними особами, які за станом здоров'я не можуть самостійно захищати свої права і виконувати свої обов'язки, піклувальник може бути призначений лише на їх прохання.

Таким чином, виникає певна неузгодженість між Цивільним кодексом та Правилами опіки та піклування. Цю обставину можна пояснити тим, що Правила були прийняті у 1999 році, а Цивільний кодекс України – у 2003 році. Тож фактично на сьогодні піклувальник над повнолітньою дієздатною особою є її помічником.

Як відмічають автори науково-практичного коментаря до Цивільного кодексу України за ред. Я. М. Шевченко, орган опіки та піклування на прохання повнолітньої дієздатної особи, яка не здатна за станом здоров'я самостійно здійснювати та захищати свої права і виконувати обов'язки, призначає йому помічника. Помічник – особа, яка здійснює юридично значущі для повнолітньої дієздатної особи дії на підставі договору доручення або договору управління майном, який укладається з нею.

Помічники надають регулярну допомогу особам, які за станом свого здоров'я (через важку хворобу, фізичні вади, похилий вік) не можуть самостійно здійснювати свої права та виконувати обов'язки, оберігають їх від зловживань з боку третіх осіб.

Помічник виступає тільки як порадник, людина, яка надає практичну допомогу в побуті. Правочини, які спрямовані на задоволення побутових потреб підопічного та його утримання (купівля продуктів харчування, одягу, лікарських препаратів, предметів домашнього ужитку тощо), помічник здійснює за погодженням з підопічним або за його фактичним дорученням. На зазначені цілі, як правило, використовуються доходи підопічного (пенсія, соціальні допомоги, аліменти та ін.).

Підопічний, який є повністю дієздатним, має право здійснювати будь-які правочини та інші юридично значущі дії. При цьому погодження своїх дій з помічником, як це було раніше з піклувальником, не вимагається. Свою допомогу помічник може здійснювати на підставі договору доручення (статті 1000-1010 ЦК) або договору управління майном (статті 1029-1044 ЦК), який укладається з самим підопічним – власником майна.

Як зазначає О. І. Мацегорін, призначення помічників полягає у наданні дієздатній фізичній особі допомоги у здійсненні її прав та виконанні обов'язків. За цим інститутом помічник не є піклувальником у прямому значенні слова, оскільки призначається для надання допомоги повністю дієздатній фізичній особі та на її прохання (за її вибором). На погляд науковця, за своїми ознаками і юридичними властивостями інститут помічників можна віднести до правовідносин, що ґрунтуються на договорі доручення.

Таким чином, можемо зробити висновок, що інститут помічника, як і інститут опіки та піклування, є засобом захисту цивільних прав та інтересів особи. Проте інститут помічника має риси, відмінні від інституту опіки та піклування. На нашу думку, слід погодитися з тими науковцями, які вважають, що цей інститут за своєю сутністю є представництвом, заснованим на договорі.

Костів Марія Тарасівна

студентка 2 курсу

Інституту підготовки кадрів для органів прокуратури

Національного юридичного університету України

імені Ярослава Мудрого

Розвиток вчення про юридичні особи

Юридичні особи є одним із видів суб'єктів цивільного права. Поява юридичних осіб була викликана розвитком економічних та соціальних відносин у суспільстві, що привело до необхідності участі в цивільному обігу колективного утворення. В наш час не існує єдиної точки зору щодо поняття та виникнення юридичної особи. Головне питання, що є дискусійним полягає у тому, хто є носієм властивостей юридичної особистості.

Розглянемо питання концепції вчень в 19 ст. Аналізуючи даний період слід зазначити, що бурхливий розвиток економічних відносин дає сильний поштовх розвитку вчень про юридичні особи в середині – кінці 19 ст. Наукове обґрунтування теорії фікції виклав засновник впливової історичної школи права Ф. К. фон Савін'ї. Його концепція зводиться до того, що властивостями суб'єкта права володіє тільки людина, але законодавець в практичних цілях визнає за юридичними особами властивості людської особистості, реалізує їх. Тим самим законодавець, звертаючись до юридичної фікції створює видуманий суб'єкт права, який існує лише в якості абстрактного поняття. Лише фізична особа може бути суб'єктом права, юридичні особи, відповідно до цієї теорії - це штучно створений «фіктивний» суб'єкт права, який на думку вченого створюється виключно з юридичною метою і як проста фікція недієздатний. Дієздатними лише є органи, що об'єднують людей.

В якості подібного фіктивного утворення розглядав юридичну особу і Г. Шершневич, який, в свою чергу, вважав юридичні фікції не вдаваними поняттями, а науковими прийомами пізнання, а юридичну особу – «штучним суб'єктом» обігу, створеним для досягнення визначеної цілі.

Таким чином, не дивлячись на деякі внутрішні протиріччя фікційної теорії, вона в свій час зробила істотний валив на законодавство і судову практику багатьох країн. Катерина Кочергіна в своїй статті «Организационно - правовая форма юридических лиц: генезис доктрин и подходов» зазначає, що було б неправильним і антиісторичним також твердження того, що ця теорія не має ні краплини істини. «З практичної точки зору саме фікційній теорії ми зобов'язані появленню колективної особи як суб'єкта права, а також обґрунтуванню чіткої межі між індивідуальними правами членів і правами цілого. Крім того, саме за виникнення юридичних осіб лише за рішенням органів влади. До того ж, виходячи з того, що юридична особа як така не мала волі, вона не визнавалась суб'єктом кримінальної відповідальності».

Поряд з теорією фікції існували і інші теорії. Представники деяких із них розвивали і доповнювали вищезгадану доктрину, інші ж, навпаки додержувались протилежних поглядів про сутність юридичної особи. В зв'язку з цим в науковій літературі одні вчені розглядають всі теорії як варіанти розвитку теорії фікції, а інші вважають, що розробляли свої погляди всупереч цій теорії, хоча в дійсності далеко не повністю звільнилися від її впливу.

Подальший розвиток фікційної теорії можна побачити в теорії цільового майна (або теорії «персоніфікованої цілі»), запропонованої А. фон Брінцем. В своїх поглядах він звертає увагу на ціль, для досягнення якої створена і існує кожна юридична особа. Оскільки ціллю інституту юридичної особи являється лише управління майном, то і юридична особа є не що інше, як сама ця персоніфікована ціль. Однак, взявши одну із рис, одну із ознак, які характеризують юридичну особу, Брінц абсолютизував її і створив неправильну, метафізичну конструкцію, і таким чином, спочатку заперечуючи фікційну теорію, він із свого цільового майна створив іншу фікцію.

Отже, «теорія фікції» полягає в тому, що волею може володіти лише людина, тому юридична особа існує тільки як абстрактне поняття, втілене законодавцем у суб'єкт права.

ПЛАГІАТ ЯК ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

Порушення авторських прав є важливим питанням у сфері правової охорони інтелектуальної власності. Воно призводить до негативних наслідків як для самого автора інтелектуальної власності, так і для особи, яка посягає на результат інтелектуальної діяльності. Одним із видів такого порушення є плагіат.

Слово «плагіат» походить від латинського «*plagium*» — краду — і в римському праві означало продаж у рабство вільної людини, за що передбачалося бичування (*ad plagas*). Сьогодні даний термін вживається дещо в іншому значенні. Зокрема, Закон України «Про авторське право і суміжні права» в ст. 50 зазначає, що плагіат – це оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови термін «плагіат» визначається як привласнення авторства на чужий твір науки, літератури, мистецтва або на чуже відкриття, винахід чи раціоналізаторську пропозицію, а також використання у своїх працях чужого твору без посилання на автора. На думку С. В. Бондаренко плагіатом є переробка змісту твору іншого автора у нову форму літературного або художнього вираження і видання його як власного оригінального твору. В. А. Хохлов визначає плагіат як привласнення чужого твору або незаконне запозичення авторського тексту. The Merriam-Webster online dictionary плагіатом визначає: 1) крадіжку ідеї або слова іншої людини і видання їх за свої власні; 2) використання результатів праці іншої людини без вказівки джерела, звідки вони запозичені; 3) крадіжку літературного твору; 4) представлення вже існуючої ідеї (або продукту) як нової та оригінальної.

Плагіат проявляється у багатьох формах, його можна умовно поділити на різновиди в залежності від певного критерію. Так, К. О. Афанасьєва виділяє: 1) за обсягом привласненого матеріалу – повний та частковий; 2) за ступенем автентичності текстів – прямий та опосередкований; 3) смисловий, в основі якого лежить зміна форми подачі матеріалу. Повний плагіат – це привласнення авторства на твір у повному обсязі. Частковий плагіат – використання у своїх працях частин або уривків з чужих творів без зазначення імені автора або без оформлення уривку відповідно до вимог цитування. Прямий плагіат полягає у привласненні авторства на чужий твір або його уривки, що використані без змін. Опосередкований плагіат – привласнення авторства на чужий твір або його уривки, що попередньо були видозмінені плагіатором. В основі смислового плагіату лежить переказ авторського тексту іншими словами, тобто перефразування. Також в залежності від сфери здійснення плагіат поділяють на освітньо-науковий, професійний, соціальний та нормативний. Так, освітньо-науковий плагіат є одним із найпоширеніших і зустрічається у наукових роботах зі здобуття наукового ступеню, освітньої кваліфікації, також у курсових роботах студентів тощо. Професійний плагіат полягає у присвоєнні чужих інтелектуальних надбань у професійних цілях, при цьому плагіатор може переслідувати різну мету: від визнання до підвищення заробітної плати. Соціальний плагіат виникає у побутовій сфері, схожий на професійний, але не

пов'язаний з професійними здобутками. І нормативний плагіат полягає у привласненні законодавчих, юридичних, методичних, наукових, практичних напрацювань.

Щоб захистити авторське право порушене плагіатом, необхідно уміти виявляти останній. Із розвитком ІТ-технологій процес пошуку і обміну інформації значно спростився. Проте збільшилися і випадки плагіату літературного твору, оскільки через мережу Інтернет достатньо легко знайти текстовий твір необхідного спрямування і змісту. Плагіатом літературного твору буде «запозичення» чужої думки без посилання на автора у вигляді зазначення його імені або джерела з якого взято, а також видання чужого літературного твору за свій. На перший погляд достатньо важко вирізнити плагіат особливо, якщо він частковий, опосередкований чи смисловий. Проте повний та прямий плагіат можна виявити знаючи оригінальний текст літературного твору. Тому наразі існують програми, електронні системи які дозволяють виявити плагіат у літературному творі. Вони визначають відсоток плагіату, ту частину в літературному творі, яку «вкрадено», інколи можна дізнатися і з якого джерела взята дана інформація. Серед таких програм можна виокремити Turnitin, Антиплагіат, Advego Plagiatus, Copyscape тощо.

Отже, одним із видів порушення авторського права є плагіат. Проблема плагіату завжди залишається актуальною, оскільки повністю викоринити дане явище неможливо. Однак не треба залишати це питання зовсім без уваги. Повинна проводитися боротьба за зменшення використання плагіату за допомогою спеціальних програм його виявлення.

Науковий керівник: к. ю. н., старший викладач кафедри приватного права Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Греков Є.А.

***Кравченко Тетяна Сергіївна**
студентка 3 курсу Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції та судової
адміністрації Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

«ПРЕЗУМПЦІЯ КОМПЕНСАЦІЇ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ». ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Право на компенсацію моральної шкоди є одним із прав людини, яке гарантується Конституцією України, Цивільним кодексом України, Кодексом законів про працю України, ЗУ «Про захист прав споживачів» та багатьма іншими нормативно-правовими актами. У 1993 році Цивільний кодекс України було доповнено новим способом захисту особистих немайнових прав – це право на відшкодування моральної шкоди. Однак незважаючи на те, що в минулому році було 10-річчя права на відшкодування моральної шкоди, і досі в чинному законодавстві не закріплено єдиного уніфікованого визначення права на відшкодування моральної шкоди. Не існує однакових поглядів щодо визначення даного поняття й серед науковців. Більш того, частина з них вважає недоречним застосування словосполучення «відшкодування моральної шкоди», пояснюючи це тим, що відшкодування передбачає повне відновлення втраченого, а як відомо, критеріїв майнового виразу душевного болю, спокою, честі, гідності не існує та й відшкодувати

всі моральні переживання неможливо, тому більш слушним є вживання словосполучень «компенсація моральної шкоди» чи «відшкодування витрат, які пов'язані з нанесенням моральної шкоди».

У літературі висловлюється думка про те, що право на компенсацію моральної шкоди виникає в усіх випадках порушення прав, а щодо майнової шкоди – то воно виникає лише у випадку її фактичного заподіяння правопорушенням. До того ж вітчизняні суди встановивши факт вчинення неправомірної дії, припускають моральну шкоду заподіяною, і тільки вирішують питання про розмір її компенсації. Зважаючи на сказане вище, доцільним було б закріплення у законодавстві України принципу «презумпції моральної шкоди», зміст якого можна сформулювати так: будь-яка фізична особа, щодо якої вчинено неправомірне діяння (дію чи бездіяльність), визнається такою, що потерпіла моральну шкоду, якщо особа, яка вчинила таке діяння, не доведе протилежне. Даний принцип значно покращить становище потерпілого, водночас, винний матиме можливість спростувати факт заподіяння моральної шкоди.

Як відомо, своє болить найбільше, тому українці, зазнавши порушення своїх прав, нерідко високо оцінюють свої моральні страждання. Вітчизняні суди ніколи не задовольняли моральну шкоду у повному розмірі, який був заявлений у позові, що теж є підтвердженням занадто великих грошових сум. Саме відсутність певного алгоритму обчислення розміру моральної шкоди є ще одним недоліком вітчизняного законодавства. Пленум Верховного Суду України у своїй Постанові від 31.03.1995 року вказує на те, що у позовній заяві про відшкодування моральної шкоди має бути зазначено, в чому полягає ця шкода, якими неправомірними діями чи бездіяльністю її заподіяно позивачеві, з яких міркувань він виходив, визначаючи розмір шкоди, та якими доказами це підтверджується. Основна складність виміру моральної шкоди полягає в тому, що вона завдається психіці людини і відповідно внутрішній світ кожного різний: і те, що завдало хвилювань одному, зовсім не означає, що в іншого спричинить негативні емоції. В той же час розмір компенсації моральної шкоди в ідентичних справах має бути однаковим або ж різниця у сумах компенсації має бути незначною. В протилежному разі, це буде свідченням нерівності, оскільки складатиметься враження, що переживання та страждання однієї особи коштують дорожче. Для вирішення цих суперечностей доцільно використати досвід європейських країн, зокрема: Англії, де створено таблиці відшкодування моральної шкоди, заподіяної умисними злочинами, та Німеччини, в якій суди орієнтуються на раніше винесені судові рішення по справах, пов'язаних із подібними порушеннями.

Моральна шкода знаходить свій вираз у вигляді негативних реакцій і станів людини, які можуть бути різними за інтенсивністю їх впливу на людину. Останнє залежить не лише від сили переживання, але і від вольових якостей особи. Канадський біолог, лікар Ганс Сельє стверджує, що негативних емоцій уникнути неможливо, оскільки вони є нормальною, неспецифічною реакцією організму на будь-які вимоги, що ставляться перед людиною. Навіть будучи у стані повного розслаблення спляча людина відчуває деякі негативні емоції, а відсутність цього рівнозначно смерті. Тому при вирішенні питання про розмір моральної шкоди слід з'ясувати, які негативні емоції спричинені саме порушенням, а які є природною реакцією організму. Моральні страждання, спричинені неправомірним діянням (дією чи бездіяльністю), можуть бути й не надто великими, але вони можуть підсилюватись іншими негативними емоціями і переживаннями, які викликані великими навантаженнями на роботі, розладами у родині, шкідливим навколишнім

середовищем, дефіцитом вітамінів та шкідливими звичками. Тому щоб з'ясувати істинну моральну шкоду, яка була заподіяна потерпілому, необхідно провести психіатричну та психологічну експертизу. Відповідно до результатів проведених досліджень, психологи та психіатри зможуть оцінити моральні страждання у грошовому еквіваленті, розмір яких не викликатиме сумніву ні в відповідача, ні в суду.

Питання компенсації моральної шкоди залишиться невирішеним ще протягом багатьох років. Удосконалення потребує не тільки законодавство України, а й юриспруденція та психіатрія. Водночас слід змінювати менталітет та характер суспільства. Пріоритетним є захист порушених прав, а не нажива та збагачення.

*Леонова Дар'я Олександрівна
студентка 2 курсу Інституту юриспруденції
та міжнародного права СНУ ім. В.Даля
Науковий керівник: к.ю.н. Капліна Г.А.*

НАБУТТЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА НЕРУХОМЕ МАЙНО ЗА ДОГОВОРОМ КУПЛІ-ПРОДАЖУ З ВІДСТРОЧКОЮ ПЛАТЕЖУ

Важливе практичне та теоретичне значення має точне визначення моменту набуття права власності за договором у особи, адже цим моментом визначається перехід ризику випадкової загибелі або псування речі, право на захист набутої власності, а також відповідні правомочності – право володіння, право користування та право розпорядження.

Питання щодо визначення моменту переходу права власності розглядали такі представники науки цивільного права як: Б.С. Антимонов, В.В. Вітрянський, С.М. Корнієва, М.Г. Малевич, С.О. Хохлова та інші.

Проте, не дивлячись на вже наявні наукові здобутки, визначене питання потребує додаткових досліджень, оскільки з розвитком суспільних відношень з'являються нові види договорів, для яких необхідно створювати відповідну правову базу регулювання. З урахуванням стану економіки України, все більш розповсюдженими стають договори куплі-продажу з відстрочкою платежу. Виникає необхідність чіткого правового врегулювання цього виду договору для забезпечення дотримання прав та законних інтересів суб'єктів цивільних правовідносин.

Стаття 334 Цивільного кодексу встановлює загальні положення про момент набуття права власності за договором. Згідно з пунктом 3 та 4 цієї норми, право власності на майно за договором, який підлягає нотаріальному посвідченню, виникає у набувача з моменту такого посвідчення або з моменту набрання законної сили рішенням суду про визнання договору, не посвідченого нотаріально, дійсним. Права на нерухоме майно, які підлягають державній реєстрації, виникають з дня такої реєстрації відповідно до закону[1]. Згідно з Законом України «Про внесення змін до Закону України "Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень" та інших законодавчих актів України», права на нерухоме майно, які підлягають державній реєстрації, виникають з моменту такої реєстрації [2]. Тобто, право власності на нерухоме майно набуто за договором відчуження, переходить до набувача з моменту реєстрації такого права. Новою редакцією Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень» закріплено

положення, що нотаріус є державним реєстратором, на якого покладені функції державного реєстратора речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень [3]. Забезпечення нотаріусом державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень вирішує спірні питання моменту набуття права власності та ризику випадкової загибелі майна покупцем між державною реєстрацією правочину та реєстрацією права власності. Але у випадку, коли має місце відстрочка платежу за договором куплі-продажу нерухомого майна, застосування цих положень не врегульовує всіх спірних питань. Такий договір не враховує законні інтереси продавця, оскільки до набувача переходить право власності до того, як відбудеться остаточний розрахунок, що порушує загальні засади цивільного права – розумність правочинів.

Положення частини 4 статті 334 ЦК України не містить заборон відступати від положень актів цивільного законодавства, тобто є диспозитивними. Тому, коли досліджується правове регулювання договору куплі-продажу нерухомого майна з відстрочкою платежу, слід звертатися до ч. 3 ст. 6 ЦК України – сторони в договорі можуть відступити від положень актів цивільного законодавства і врегулювати свої відносини на власний розсуд[1].

Цивільне законодавство України не містить заборони за бажанням сторін переносити момент набуття права власності на нерухоме майно після нотаріального посвідчення, державної реєстрації та реєстрації права власності. Згідно з ч.1ст. 697 ЦК України, договором може бути встановлено, що право власності на переданий покупцеві товар зберігається за продавцем до оплати товару або настання інших обставин. Тобто, право власності за договором купівлі-продажу нерухомого майна з відстрочкою платежу може залишатися за продавцем навіть після державної реєстрації правочину, до реєстрації права власності або сплати вартості предмету відповідного договору.

Неврегульованим залишається питання про момент переходу ризику випадкової загибелі чи псування нерухомості до покупця. За загальним правилом, ризик випадкової загибелі майна несе покупець з моменту нотаріального посвідчення, або з моменту державної реєстрації договору. У випадку укладання договору куплі-продажу нерухомого майна з відстрочкою, коли момент виникнення права власності визначається за згодою сторін, необхідно робити виняток й щодо моменту переходу ризику випадкової загибелі майна, та також визначати його за домовленістю сторін.

З врахуванням особливостей договору куплі-продажу з відстрочкою, що підлягають нотаріальному посвідченню та державній реєстрації, було б доцільно закріпити окремою нормою, або доповнити існуючі, наступним положенням: сторони договору на свій розсуд можуть визначити у договорі, який підлягає нотаріальному посвідченню та державній реєстрації, що право власності на майно та ризик випадкової загибелі або псування майна, переходить до набувача з моменту нотаріального посвідчення або після реєстрації правочину та повного розрахунку, або настання іншого юридичного факту. Законодавче закріплення подібного положення заповнить прогалину у питанні правового регулювання договору куплі-продажу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Цивільний кодекс України на стан на 18 січня 2013 р./ВР України – Офіц. Вид-во. – К.: Парлам. Вид-во. 256.
2. Закон України «Про внесення змін до Закону України "Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень" та інших законодавчих актів України» //Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, N 18, ст.141

*Лисенко Анна Володимирівна
студентка 2 курсу ІПКОЮ
НУЮ імені Ярослава Мудрого*

Практика вирішення спорів про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки

Дослідження джерел підвищеної небезпеки неминуче потребує аналізу як законодавчих положень, так і практики їх застосування, оскільки часто виникає необхідність встановлення у конкретних випадках усіх необхідних ознак об'єкта.

Чинне законодавство надає приблизний перелік видів діяльності, які можуть створювати підвищену небезпеку завдання шкоди. У нормі Цивільного Кодексу зібрані основні види джерел підвищеної небезпеки, завдання шкоди якими найчастіше зустрічається на практиці.

У Постанові Пленуму Верховного Суду «Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди» «джерело підвищеної небезпеки» визначається законом не як майно, а як діяльність.

Зокрема, судова практика визнає джерелом підвищеної небезпеки будь-яке застосування концентрованої енергії в таких випадках, коли останню використано не в споживчих цілях, а на виробництві, на транспорті. Так, рішенням Овруцького районного суду Житомирської області від 18.02.2011 відмовлено в задоволенні позовних вимог О. до Овруцького управління по експлуатації газового господарства ВАТ з газопостачання та газифікації «Житомиргаз» про відшкодування матеріальної та моральної шкоди. Суд виходив із того, що ч.1 ст.1187 ЦК закріплено тільки приблизний перелік джерел підвищеної небезпеки, до яких не належить газопровід, оскільки умови його використання не створюють небезпеки для оточуючих.

Не визнається джерелом підвищеної небезпеки поводження зі зброєю, однак діяльність з організації стрільб є джерелом підвищеної небезпеки, оскільки зброя зосереджується в одному місці, а тому, попри знання устрою, механізму дії зброї та проведення інструктажу щодо заходів безпеки, виникає велика ймовірність заподіяння шкоди третім особам.

У науці цивільного права є думка, згідно з якою джерелом підвищеної небезпеки є діяльність певного роду, здійснення якої створює підвищену ймовірність заподіяння шкоди через неможливість повторного контролю за нею людиною. Так, транспортний засіб, що не рухається, не може розглядатись як предмет, що створює підвищену небезпеку, при наїзді на нього іншого транспортного засобу. За загальним правилом не вважається джерелом підвищеної небезпеки велосипед, оскільки цей транспортний засіб не має двигуна, а рухається внаслідок дії мускульної сили людини, яка знаходиться на ньому, отже, його експлуатація є повністю контрольованою. Але зважаючи на сучасні реалії більш прийнятним вважаємо думку С. Н. Абрамової, А. Ф. Попової, вони пропонують свою класифікацію джерел підвищеної небезпеки.

До виділеної ними групі матеріальних об'єктів, які перебувають у русі і володіють кінетичною енергією, достатньою для нанесення шкоди, відноситься також рушійний транспорт, що не вимагає джерел палива (велосипед).

Київський районний суд м.Полтави у справі при частковому задоволенні позовних вимог І. про відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої йому укусами службової собаки породи «московська сторожова», яка належить відповідачці К, правомірно посилався на ст.1187 ЦК у якій закріплено відшкодування шкоди особам, які постраждали від службових собак і собак бійцівських порід. У разі виникнення сумнівів щодо питання, чи є собака службовим або його порода бійцівською, у випадках, коли ці обставини мають значення для правильного вирішення справи і є складовою предмету доказування, слід звертатися за відповідним роз'ясненням до фахівців у порядку, визначеному процесуальними нормами.

Отже, задоволення на підставі ст.1187 ЦК вимог про відшкодування шкоди, завданої внаслідок нападу собаки, що не є службовим і порода якого не є бійцівською або інших домашніх тварин, буде помилковим. Тому, рішенням Іванічівського районного суду Волинської області від 23.03.2011 залишеним без змін ухвалою Апеляційного суду Волинської області від 20.05.2011, у задоволенні позовних вимог К. до К.Б. про відшкодування матеріальної та моральної шкоди відмовлено з тих підстав, що тілесні ушкодження, з приводу яких позивач перебував на стаціонарному та амбулаторному лікуванні, не були йому заподіяні джерелом підвищеної небезпеки, оскільки відповідно до ч.1 ст.1187 ЦК джерелом підвищеної небезпеки не можна вважати домашніх (свійських) тварин, зокрема коня. Також суд дійшов висновку, що позивач К. не довів у суді тих обставин, що тілесні ушкодження були отримані ним внаслідок неправомірних дій відповідача К. та з його вини.

Дикі звірі є джерелом підвищеної небезпеки лише за умови їх перебування у володінні людини. Так, позивачка О. звернулася в суд з вимогою компенсувати матеріальну та моральну шкоду з тих підстав, що на її земельній ділянці дикими кабанамі було знищено урожай кукурудзи та картоплі. Рішенням Тлумацького районного суду Івано-Франківської області в задоволенні позовних вимог О. до ЛМП «Хотимир» с.Хотимир Тлумацького району Івано-Франківської області відмовлено. Відмовляючи в задоволенні позовних вимог, суд виходив із положень стст.1166, 1167 ЦК та ст.2, 3 закону «Про мисливське господарство та полювання», відповідно до яких мисливські тварини, що перебувають у стані природної волі, належать до природних ресурсів загальнодержавного значення та в межах території України є об'єктами права власності українського народу.

Іноді можливість застосування ст.1187 ЦК можуть бути пов'язані не тільки з якісними, а й із кількісними критеріями. Наприклад, зберігання канистри з бензином у гаражі власника автомобіля підвищеної небезпеки для оточення не створює, проте зберігання горючих матеріалів у великих місткостях пов'язане з підвищеною небезпекою.

При виникненні сумнівів щодо віднесення того чи іншого об'єкта за кількісними показниками до джерела підвищеної небезпеки суди виходять з положень чинного законодавства України щодо цього питання.

СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПОРУШЕНОГО АВТОРСЬКОГО ПРАВА В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Насьогодні, Інтернет мережа є джерелом щоденних багаторазових порушень у галузі інтелектуальної власності. Більшість творів, яка розміщена в мережі існує там на незаконних підставах, що відповідно порушує право інтелектуальної власності, яке і потребує захисту.

Перш за все, необхідно визначити які саме матеріали, що доступні через Інтернет, охороняються авторським правом. До об'єктів авторського права можна віднести літературний і музичний твори, твори образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва, архітектури, картографії (ілюстрації, карти, плани, креслення і т.п.), фотографії, бази даних, комп'ютерні програми, твори в області науки та у перекладі.

Нажаль, більшість користувачів Інтернету необізнані із системою охорони авторських прав, тобто порушують права ненавмисно, не з майнових міркувань. Але, за загальним принципом права, незнання закону не звільняє від відповідальності. Також, однією із причин масового незаконного відтворення чужих робіт, що охороняються авторським правом є технічна простота і загальновідомість вчинення даної операції. Ще однією причиною порушення авторського права в Інтернеті, а відповідно й проблемою захисту є й те, що незважаючи на всі міжнародні конвенції та внутрішні законодавства держав, глобальна мережа має екстериторіальний характер, тобто доступ до неї з будь-якої країни світу не залежить від виконання цієї країною правил міжнародних договорів. Україна забезпечена рядом нормативно-правових актів, які регулюють відносини в інформаційній сфері. Всі вони регламентують питання використання глобальної мережі. Але лише один нормативно-правовий акт безпосередньо присвячений Інтернету - Указ Президента №928/2000 «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» від 31 липня 2000 року. Хоч зазначений документ і має декларативний характер, але він визначає основні напрямки правового регулювання мережі в Україні, а саме захист авторського права. Також, суміжними у цьому питанні є Загальна декларація прав людини (ст.27), Конституція України (ст.54), Закон України «Про авторське право і суміжні права», Цивільний кодекс України (гл.15), Кримінальний кодекс України (ст.176) гарантують громадянам України захист прав інтелектуальної власності.

Якщо вести мову про захист авторських прав, то необхідно пам'ятати, що Інтернет – не суб'єкт, не предмет і в цілому не об'єкт права. З Інтернетом не можна посперечатися, не можна судитися і з нього не можна чогось отримати, в даному випадку відшкодування. Саме тому постає питання як довести факт вчинення правопорушення і притягти зловмисника до відповідальності. Тобто, тут можна виділити дві проблеми – довести ким було вчинено правопорушення і що саме було вчинено.

В Україні існує значна судова практика з питань захисту авторських прав в Інтернеті, проте є невирішені і складні моменти. Однією із таких проблем є визначення особи, винної в порушенні права. Складність полягає в тому, що Інтернет передбачає екстериторіальність, що ускладнює пошук правопорушника, прихованість особи за вигаданими іменами, конфіденційність сайтів, а також велика кількість користувачів.

Все ж існують способи захисту авторських прав у Глобальній Мережі. Як зазначає О.М.Пастухов, запобігти порушенням своїх прав можна таким чином:

- запровадження режиму обмеженої функціональності, тобто надання примірника твору, який має функціональні обмеження;
- прийом «годинникової бомби» - полягає в закритті продавцем (автором) доступу до файлу, після використання його протягом деякого зазначеного часу;
- захист від копіювання – продавець обмежує кількість разів копіювання файлу;

Також, до способів захисту можна віднести й інші, такі як відправлення листів і претензій власнику сайту або хостинг-провайдеру, судовий спір та взаємодія з третіми особами.

Надсилання листів відбувається в тому випадку, коли є всі підстави припускати, що порушник не має бажання порушувати чужі права і відреагує на нього. Він містить прохання прибрати контент, що порушує авторські права, без вичерпного юридичного аналізу. Претензія містить вимогу прибрати контент, який порушує авторські права; при цьому детально розписуються можливі негативні наслідки для порушника у разі ігнорування вимоги правовласника. Цей інструмент використовується у тому випадку, коли особа порушує права свідомо, і, можливо, отримує вигоду з порушення чужих прав. Перевагами даних форм є мінімальність затрат, швидкість результату та відсутність формальних перешкод. Проте є й недоліки: це можлива ситуація ігнорування, а також компенсація тільки за домовленістю.

Наступними формою є взаємодія з третіми особами. Ця форма передбачає використання закону США «Про авторське право в цифрову епоху», якою можна домогтися видалення сторінок або всього сайту з пошукових результатів, а також видалення сторінки або сайту з Інтернет сервісів. Цей спосіб є доволі ефективним, проте неможливо буде стягнути завдані збитки.

І останнім є судовий спір та відшкодування збитків. Відповідальність за порушення авторських прав несуть особи, які незаконно розмістили об'єкти авторського права в Інтернеті та власники сайтів, на яких був незаконно розміщений матеріал. Це передбачає застосування цивільно-правових санкцій, а саме відшкодування шкоди (розмір шкоди повинен бути обґрунтованим), стягнення доходу (якщо порушник отримував від цього дохід) і виплата компенсації.

Таким чином, захист авторського права в Інтернеті потребує розробки нових законодавчих норм як на національному, так і на регіональному рівні. Але, в той же час, контроль не повинен бути надмірним. Адже в такій формі він перешкоджатиме розвитку культури, освіти, науки та інших потреб суспільства.

Науковий керівник: Біляєв О.О., асистент

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВО НА ЖИТТЯ

Право на життя становить першооснову всіх інших особистих немайнових прав. Конституція України у ст. 27 закріплює положення: «Кожна людина має невід’ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов’язок держави — захищати життя людини». Юридичну регламентацію права на життя відображено у ст. 281 Цивільного кодексу України. Аналізуючи цивільно-правову природу права на життя, потрібно зазначити, що це право, як і усі особисті немайнові права фізичної особи, відповідно до ст. 269 ЦК України, є невід’ємним від носія, позбавленим економічного змісту, виникає в особи з моменту народження чи іншого моменту, що прямо передбачений законом, а також належить їй довічно. Відсутність економічного змісту цього права означає, що його, на відміну від майнових прав особи, не можна виразити в грошовому еквіваленті.

Право на життя — надзвичайно об’ємне поняття, тому необхідно розглянути схеми змісту цього права. Законодавець вводить цілу низку додаткових повноважень фізичної особи, об’єднуючи їх під загальним поняттям «право на життя». Відповідно до ЦК України до змісту права на життя відносяться наступні елементи: 1) заборона позбавлення життя фізичної особи; 2) захист свого життя і здоров’я та інших осіб від протиправних посягань не забороненими законом засобами; 3) неможливість проведення медичних, наукових та інших дослідів щодо неповнолітньої, недієздатної особи чи без її вільної згоди; 4) заборона задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя; 5) недозволеність стерилізації щодо неповнолітньої особи та особлива вимога щодо порядку стерилізації недієздатної особи; 6) визначений порядок проведення операцій по штучному перериванню вагітності, штучного запліднення та перенесення зародка в організм жінки. Отже, законодавець регламентував елементи права на життя в одній статті. Аналіз диспозиції правових норм, закріплених у ст. 281 ЦК України, дає змогу стверджувати, що право на життя тлумачиться вітчизняним законодавцем як право на власне життя та право на відтворення життя та передачу спадковості.

Проаналізувавши ЦК України, Сімейний кодекс України, Основи законодавства України про охорону здоров’я, у структурі права на життя можна виділити групу репродуктивно-генетичних прав – право на материнство (ст. 49 СК), право на батьківство (ст. 50 СК), право на штучне запліднення (ст. 123 СК, ч. 7 ст. 281 ЦК, ст. 48 Основ), право на імплантацію (перенесення в організм) зародка (ст. 123 СК, ч. 7 ст. 281 ЦК, ст. 48 Основ), право на штучне переривання вагітності (ч. 6 ст. 281 ЦК, ст. 50 Основ), право на стерилізацію (ч. 5 ст. 281 ЦК, ст. 49 Основ), право на корекцію (зміну) статевої належності (ст. 51 Основ). Враховуючи можливі результати досягнень біології, до цієї групи прав доцільно віднести також право на генно-інженерне відтворення людини та право на клонування.

До змісту групи права на власне життя можна віднести право на захист життя та право на позбавлення життя іншої людини. До змісту права на власне життя входять можливість захисту власного життя від протиправних посягань (ч. 2 ст. 281 ЦК) та право на усунення загрози життю (ст. 282 ЦК), а також обов’язок забезпечення належного життєвого рівня, необхідного для підтримки біологічного життя людини. Щодо, останнього, то, на жаль, детального закріплення у галузевому законодавстві це

право не знайшло, хоча у ст. 48 Конституції України проголошено право кожного на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг та житло.

Характеризуючи зміст права на життя, потрібно зауважити, що закон не визначає конкретних активних повноважень суб'єкта-володільця цього права. Вважається, що таких активних повноважень є два — це повноваження володіння життям як немайновим благом та повноваження щодо користування життям способом, що не заборонено законом. До негативних повноважень слід віднести можливість вимагати від усіх та кожного не порушувати відповідне суб'єктивне, право чи іншим чином не перешкоджати його реалізації, а також вимагати правового захисту чи здійснювати його самостійно у разі такого порушення чи перешкоджання. При цьому, що стосується негативних повноважень права на життя, а точніше захисту права на життя, то тут потрібно зробити таке застереження.

Отже, право на життя є найбільш важливим і найбільш невивченим особистим немайновим правом. Це дослідження є спробою визначити в найбільш загальних аспектах його саме як особисте немайнове право. Право на життя є доволі складним за своєю конструкцією та включає в себе низку активних та негативних повноважень. Право не можна водночас вважати і необмеженим (абсолютним), оскільки воно все ж таки має загальні межі, які встановлено цивільним законодавством для всіх різновидів цивільних прав (ст. 13 ЦК України). Внутрішнє ж наповнення цього права (його зміст) беззаперечно змінюватиметься з огляду на розвиток сучасної науки та техніки, зокрема, передбачається суттєва корекція повноважень, які становлять зміст цього права з розвитком медицини, генетики, трансплантології, психології, психіатрії, біоетики тощо.

Мінаєва Тетяна Вікторівна
студентка 3 курсу
господарсько-правового факультету
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ІНТЕРНЕТІ

У наш час Інтернет став більш важливим джерелом інформації, ніж друковані засоби масової інформації. Можливість доступу до мережі Інтернет дозволяє ознайомлюватися з новинами за допомогою електронних версій звичайних газет, телепередач або спеціалізованих сайтів. Як наслідок, значно зросла увага правоохоронних органів до діяльності різного роду Інтернет-ресурсів, які використовують об'єкти права інтелектуальної власності: музичні твори, фото- та відео зображення тощо.

Актуальність проблеми визначається тим, що добра половина всіх авторських творів, доступних в мережі, опинилася там на незаконних підставах, саме з порушенням прав інтелектуальної власності їх творця. Численним є і недобросовісне ставлення до знаків, доменних імен. До того ж, і самі друковані ЗМІ нехтують розміщенням статей з мережі на шпальтах своїх видань та копіюванням фото, що потім видаються за знімки власних кореспондентів. І якщо

авторство на друкований твір ще можна довести, то з величезним інформаційним простором – Інтернетом – ситуація значно гірша, адже важко довести хто саме «виклав» та використовує твір у мережі.

Існує ряд помилкових суджень щодо законності використання творів у мережі. Одна з них – розміщення творів на сайті за усним погодженням з автором. Відповідно до Закону України «Про авторське право та суміжні права» форма авторського договору, на підставі якого повинні бути передані майнові права, повинна бути письмовою. Звичайно, недотримання письмової форми договору не тягне його недійсність, а лише позбавляє сторони права посилатися на показання свідків. Однак, у зв'язку з особливостями авторського договору (необхідністю погодити в ньому не тільки майнові права, які передаються, але й термін, територію, можливість переуступки прав третім особам тощо), усна домовленість ніколи не тягне передачу авторських прав. Як наслідок, використання твору стає незаконним і дає можливість автору звертатися до суду за захистом свого порушеного права.

Помилковим є твердження, що створення електронних бібліотек не порушує нічиїх прав. Відомо, що чинний Закон України «Про авторське право і суміжні права» робить певні пільги щодо використання творів бібліотеками, зокрема бібліотека має право без дозволу автора і без виплати йому гонорару здійснювати репрографічне відтворення, тобто відтворення шляхом фотокопіювання або за допомогою інших технічних засобів, відмінних від видання. Проте дана норма аж ніяк не дозволяє ні оцифрувати (відтворювати) твір, ні розміщувати твір на сайті.

Також, розміщення будь-якого зображення або фотографій на сторінці веб-сайту, об'єктів, зафіксованих на них (твори живопису, скульптури, графіки, дизайну, твори декоративно-прикладного мистецтва) може здійснюватися тільки на підставі письмового дозволу автора (правовласника) та відповідно до ст.15 чинного Закону України «Про авторське право та суміжні права». Інакше кажучи, користувачеві слід укласти договір не тільки з автором фотографій (правовласником), але і з автором (правовласником) охоронюваного авторським правом твору, який відтворюється на фотографії.

Способи захисту прав інтелектуальної власності визначено в Законах України «Про авторське право і суміжні права», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» тощо, які передбачають цивільно-правову відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності. Тож, простіше та економічно вигідніше діяти правомірно, домовившись із власником про використання, володіння та розпорядження об'єктом інтелектуальної власності. Прикладом цього є отримання ліцензій, договорів комерційної концесії (франчайзингу), договорів на передачу виключних прав та ін.

Враховуючи досвід інших країн, Україна може створити власну модель цивілізованого ринку інтелектуальної власності в українському секторі мережі Інтернет. Основою її мають стати своєрідні копірайт-центри, що займатимуться видачею ліцензій на використання творів, матимуть власну базу даних та контролюватимуть отримання авторами винагороди. Особа чи організація, що хоче отримати право на використання певного авторського твору, може звернутися до цього центру, який, у свою чергу, буде контактувати із авторськими товариствами.

Таким чином, розвиток глобальних комп'ютерних мереж сприяє виникненню проблеми дотримання прав інтелектуальної власності, адже мережа

Інтернет цілковито складається із різноманітних інформаційних джерел, що містять у собі об'єкти авторського права. Всі вони надзвичайно уразливі з точки зору порушення прав інтелектуальної власності, тому що в Інтернеті практично все знаходиться в режимі відкритого доступу, вільно потрапляє та копіюється.

Для регулювання цієї сфери відносин в Україні, я вважаю, виникає необхідність у вдосконаленні законодавства, внесенні змін до Цивільного та Кримінального кодексів, прийнятті відповідних законів. Зокрема, доречним буде розробити проект Закону України «Про порядок створення та організації діяльності засобів масової інформації в мережі Інтернет».

Мягка Анна Геннадіївна

*студентка Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
1 група, 2 курс, 10 факультет*

УМОВИ ВИЗНАННЯ ЗАПОВІТУ НЕДІЙСНИМ. АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА ТА СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Заповітом, відповідно до ст.1233 Цивільного кодексу України(далі – ЦК України), є особисте розпорядження особи на випадок своєї смерті. Вільне волевиявлення особи є однієї з умов чинності заповіту як правочину. Враховуючи це, відповідно до ч.2 ст.1257 Цивільного кодексу – за позовом заінтересованої особи суд визнає заповіт недійсним, якщо буде встановлено, що волевиявлення заповідача не було вільним і не відповідає його волі. Мова йде про випадки, коли особа поставила свій підпис у тексті заповіту під тиском з боку третіх осіб або якщо знаходилася в такому стані, в якому не усвідомлювала значення своїх дій та не могла керувати ними. В цьому разі, для визначення психічного стану особи на момент складання заповіту, суд, як правило, призначає посмертну судово-психіатричну експертизу (ст.145 Цивільного процесуального кодексу України). В окремих випадках також може бути призначено почеркознавчу експертизу. Найчастіше, результати подібних експертиз відіграють вирішальну роль при винесенні судом рішення.

ЦК України визначає й інші умови, що є підставами для визнання заповіту недійсним. Такими умовами, зокрема, є складення заповіту особою, яка не мала на це права, а також складання заповіту з порушенням нормативних вимог щодо форми та порядку посвідчення заповіту.

Умовами нікчемності заповіту є:

- якщо заповіт укладено особою, яку визнано в судовому порядку недієздатною, обмежено дієздатною або яка не досягла віку заповідальної дієздатності (18 років), то відповідно до ч.1 ст.1234 ЦК України, право на складання заповіту має особа з повною цивільною дієздатністю, яка за загальним правилом настає з 18 років, а в окремих випадках, передбачених законом, з 16 років;
- заповідач не здійснив право на заповіт особисто (ч.2 ст.1234 ЦК України). Волевиявлення не може бути підставою складання заповіту. Заповіт – це результат вільного волевиявлення заповідача;
- за проханням заповідача заповіт підписано особою, яка не мала права його підписувати;
- заповіт посвідчений особою, якій чинне законодавство таких повноважень не надає;

- заповіт, складений з порушенням вимог щодо його форми та (або) посвідчення.

Проте, щодо останнього пункту, аналіз судової практики свідчить про те, що перша та апеляційні інстанції можуть трактувати це положення по-різному. Як роз'яснив Пленум Верховного Суду України у п. 14 постанови «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними» від 6 листопада 2009 року не допускається визнання дійсним заповіту, який є нікчемним у зв'язку з порушенням вимог щодо його форми та порядку посвідчення, оскільки норми глави 85 ЦК України не передбачають можливості визнання заповіту дійсним.

Відповідно до п. 17 постанови Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 року «Про судову практику у справах про спадкування» заповіт, складений із порушенням вимог щодо його форми та посвідчення, згідно із ч. 1 ст. 1257 ЦК України є нікчемним, тому на підставі ст. 215 ЦК України визнання такого заповіту недійсним судом не вимагається.

Однак за змістом п. 5 постанови Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 року «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними» вимога про встановлення нікчемності правочину підлягає розгляду в разі наявності відповідного спору. Такий позов може пред'являтися окремо, без застосування наслідків недійсності нікчемного правочину. У цьому разі в резолютивній частині судового рішення суд вказує про нікчемність правочину або відмову в цьому.

Важливою умовою дійсності заповіту є його відповідність умовам чинного законодавства України. За змістом статей 1248 і 1253 ЦК України якщо заповідач через фізичні вади не може сам прочитати заповіт, посвідчення заповіту має відбуватися у присутності не менш як двох свідків.

При цьому свідками не можуть бути: 1) нотаріус або інша посадова, службова особа, яка посвідчує заповіт; 2) спадкоємці за заповітом; 3) члени сім'ї та близькі родичі спадкоємців за заповітом; 4) особи, які не можуть прочитати або підписати заповіт.

За певних умов, заповіт може бути визнано недійсним також і в певній частині (ч.3 ст.1257 ЦК України – недійсність окремого розпорядження, що міститься у заповіті, не має наслідком недійсності іншої його частини), якщо:

- заповідач позбавив права на спадщину обов'язкових спадкоємців (ч.1 ст.1241 ЦК України);
- розпорядився всім майном, хоча йому належала лише частка (наприклад, не врахував частки подружжя в спільному майні подружжя);
- умовами отримання спадщини, визначені в заповіті, суперечить законодавству, обмежують правоздатність спадкоємця, є аморальним (ч.2 ст.1242 ЦК України) тощо.

Таким чином, при вирішенні питання щодо умов визнання заповіту недійсним, треба враховувати, що якщо в заповіті є помилки або неточності, які самі по собі не суперечать правилам вчинення правочину чи формі правочину, то такий заповіт не може бути визнаний недійсним за таких підстав.

Тож при складанні заповіту, для того, щоб було менше шансів оспорити заповіт, потрібно неухильно дотримуватись положень ЦК України. Однак, на сьогодні найпоширенішим є договір дарування. На вимоги про скасування договору дарування застосовується позовна давність в один рік.

*Нікітенко Валерія Ігорівна
студентка II курсу
господарсько-правового факультету
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ САМОЗАХИСТУ ЗА ЦИВІЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Відповідно до ч. 1 ст. 19 Цивільного кодексу України (далі — ЦК України) “самозахистом є застосування особою засобів протидії, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства”. Таке визначення відображає вузький зміст самозахисту. У широкому розумінні, необхідно проаналізувати коло суб'єктів та об'єктів, способів, а також дії, що не є самозахистом.

Суб'єктами самозахисту є фізичні та юридичні особи. Особливістю самозахисту такої групи учасників цивільних правовідносин як держава та територіальні громади є те, що вони для реалізації свого права на захист повинні діяти тільки через відповідні компетентні органи (державні або інші).

Дискусійним є питання можливості участі третіх осіб у реалізації права на самозахист. Наприклад, ст. 1171 ЦК України передбачає можливість усунення небезпеки, що загрожувала цивільним правам чи інтересам іншої фізичної або юридичної особи, якщо цю загрозу за даних умов не можна було ліквідувати іншими засобами (крайня необхідність), особою, яка її завдала (“*третя особа*”). Отже, треті особи, що зацікавлені у захисті цивільних прав чи інтересів іншої особи, також є суб'єктами самозахисту.

Об'єктом права на самозахист є права або інтереси, на захист від наявного порушення (чи його загрози) яких спрямовані засоби протидії. Захист допускається і щодо необережних або навіть невинних дій особи, якщо ними створюється реальна небезпека завданню шкоди інтересам приватної власності. Наприклад, правомірним буде спричинення шкоди особі, яка знищує чуже майно, помилково вважаючи його своїм.

Варто зазначити, що не є самозахистом здійснення заходів щодо охорони свого майна, шляхом звернення до третіх осіб, які надають послуги із забезпечення схоронності майна чи особи, тому що у такому випадку заходи, що вчиняються для припинення порушення права, будуть здійснюватися іншим суб'єктом на основі договору про надання послуги.

У ЦК України відсутнє визначення “способів самозахисту”, але враховуючи позицію науковців можна визначити, що способами самозахисту є прийоми впливу, що передбачені договором чи законом, або встановлені самостійно, за допомогою яких особа, право чи інтерес якої порушене або стосовно якого існує загроза порушення, може реалізувати надане їй суб'єктивне право на самозахист, шляхом припинення порушення.

Вибір способу самозахисту, безумовно, залежить від характеру та ступеня небезпеки посягання. Оскільки неможливо врахувати і зазначити у законі всі порушення прав, які можуть бути вчинені, і всі способи самозахисту від можливих

порушень, найчастіше законодавець надає право самостійного вибору способу самозахисту, який є необхідним та достатнім у кожному окремому випадку. Наприклад, ст. 768 ЦК України передбачає чотири способи самозахисту, які може використовувати наймач, якщо у речі, яка була передана наймачеві з гарантією якості, виявляться недоліки, що перешкоджають її використанню відповідно до договору.

Крім способів самозахисту, зазначених у законі, особі, права якої порушені, надається можливість визначати самостійно способи самозахисту, що не суперечать закону, загальним принципам і змісту цивільного законодавства (2 ст. 19 ЦК України).

Доцільно було б виділити наступні умови реалізації самозахисту:

- захисту підлягає лише дійсне право;
- шкода, заподіяна реалізацією права на самозахист, має бути адекватною до тієї, що завдана правопорушником, або ж значно меншою за відвернену;
- способи самозахисту не повинні виходити за межі дій, необхідних для їх реалізації.

Отже, у чинному цивільному законодавстві України передбачена така неюрисдикційна форма захисту прав та інтересів, як самозахист. Для реалізації права на самозахист можуть використовуватися як способи, що встановлені законом або договором, так і ті, що визначені самостійно. Саме в можливості особи вибирати способи самозахисту проявляється диспозитивність цієї форми захисту. Втручання держави у самозахист цивільних прав чи інтересів особи можливо лише у випадку недотримання умов реалізації способів самозахисту для встановлення правомірності таких способів.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, асистент Ходико Юрій Євгенович

*Овчаренко Ірина Миколаївна,
студентка 3 курсу, 5 групи Інституту
підготовки кадрів для органів юстиції
Національного юридичного університету
України імені Ярослава Мудрого*

Щодо фідучіарного характеру договору про надання правових послуг адвокатом

За загальним правилом, під визначенням «фідучіарна угода» (лат. - такий, що укладається на віру) слід розуміти правочин, який заснований на особливо довірчих відносинах між його сторонами. Зокрема, до таких договорів належать договір доручення, безоплатний договір зберігання та інші. Серед не поіменованих договорів в цивільному праві до фідучіарного виду також можна віднести договір про надання правової допомоги, адже йому, в свою чергу, також притаманні характерні риси фідучіарності. Проаналізуємо їх.

Як зазначає О.В.Полтавський, для фідучіарних угод характерним те, що представник діє за дорученням та представляє іншу сторону лише в тому обсязі, в якому останній надає дозвіл. Так, згідно з положеннями закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокат зобов'язаний добросовісно та чітко діяти лише в межах повноважень, передбачених договором про надання правової послуги і не може вчиняти інших дій, не зазначених в договорі клієнтом.

Іншою особливістю, яку виділяє науковець, є така підстава припинення відносин, як втрата довіри, що обумовлено особливим типом відносин між учасниками правочину. Це і обумовлює існування права на односторонню відмову від виконання правочину у разі втрати довіри до іншої сторони: як зазначено у ст.29 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», дія договору про надання правової допомоги припиняється його належним виконанням. Проте, даний договір може бути достроково припинений за взаємною згодою сторін або розірваний на вимогу однієї із сторін на умовах, передбачених договором.

Наступна особливість полягає у тому, що виконання обов'язків зафідуціарним договором в більшості випадків нерозривно пов'язане з особою - виконавцем і не може бути передоручено третій особі. На це, зокрема, вказує те, що адвокат, який діє на підставі договору про надання правових послуг, не має права розголошувати адвокатську таємницю будь-яким іншим особам. Таким чином, ускладнюється можливість передання справи іншій особі.

На існування фідуціарних ознак в договорі про надання правової допомоги адвокатом також вказує і той факт, що Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» у ст. 22 прямо окреслює суб'єктів, зобов'язаних зберігати адвокатську таємницю та передбачає відповідальність за її розголошення: довіряючи ведення власних справ певному адвокату, особа в тій чи іншій мірі розголошує йому конфіденційну інформацію зі свого особистого життя, діючи на довірчій основі, адже в силу свого рівня правової культури та інших чинників, не в змозі діяти особисто. Слід наголосити, що в ході ознайомлення з такою інформацією адвокатом між сторонами договору про надання правової допомоги може виникнути конфлікт інтересів, що є підставою для відмови в укладенні договору про надання правових послуг.

Для фідуціарного договору також притаманний обов'язок інформування довірителя про хід справ від початку укладення до моменту виконання договору. Так, на адвоката покладається обов'язок інформування клієнта щодо своєї правової позиції у справі, з розумною регулярністю інформувати клієнта про хід справ.

Отже, дійсно, можна стверджувати про наявність основних рис фідуціарності в договорі про надання юридичних послуг та віднесення даного правочину до категорії угод, заснованих на особливій довірі сторін.

Науковий керівник – асистент кафедри Цивільного права №1 Національного юридичного університету України імені Ярослава Мудрого Донець А.Г.

Пахомова Валерія Артурівна

*студентка 3 курсу Полтавського юридичного інституту,
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

СКАСУВАННЯ ТА ОСКАРЖЕННЯ ЗАОЧНОГО РІШЕННЯ

З прийняттям у 2004 р. нового ЦПК в Україні з'явився інститут заочного розгляду справи. Цей інститут не є новелою, адже раніше ця судова процедура була закріплена у Статуті цивільного судочинства 1864 року і проіснувала до прийняття ЦПК УРСР, введеним у дію 5 листопада 1929 р. З метою забезпечення ефективності, оперативності й своєчасності цивільного судочинства, усунення причин затягування та затримок справи, інститут заочного рішення був відновлений у цивільному судочинстві України.

Проблемам правового регулювання інституту заочного розгляду присвячено ряд наукових праць таких дослідників, як М. Балюк, Д. Луспеник, К. Малишев, Ю. Навроцька, І. Уткіна, О. Трішина, О. Штефан та інші. Але, у працях вказаних науковців недостатньо уваги приділяється питанню скасування та оскарження заочного рішення, що зумовлює актуальність обраної теми.

ЦПК України передбачає дві форми перегляду заочного рішення: загальну та спеціальну. Відповідно до ст. 228 ЦПК України, заочне рішення може бути переглянute судом, що його ухвалив, за письмовою заявою відповідача, яка подається протягом десяти днів з дня отримання копії заочного рішення. Форма та зміст такої заяви закріплена у статті 229 ЦПК України. Якщо заяву про перегляд заочного рішення було неналежно оформлено, суд повинен залишити таку заяву без руху та надати час для виправлення недоліків. У випадку не виправлення недоліків у вказаний в ухвалі суду час заява про перегляд заочного рішення повертається заявникові. Ухвала про залишення заяви про перегляд заочного рішення без руху може бути оскаржена в апеляційному порядку.

Згідно зі ст. 232 ЦПК України заочне рішення підлягає скасуванню, якщо судом буде встановлено, що відповідач не з'явився в судове засідання та не повідомив про причини неявки з поважних причин, і докази, на які він посилається, мають істотне значення для правильного вирішення справи. Таким чином, у заяві обов'язково повинні бути зазначені процесуальні обставини для скасування заочного рішення, тобто поважність причин неявки відповідача в судове засідання та неповідомлення їх суду та матеріальні обставини для скасування, а саме посилення на докази, якими відповідач обґрунтовує свої заперечення.

При цьому, якщо у справі брав участь представник відповідача, то заочне рішення може бути скасовано тільки якщо і представник відповідача не з'явився з поважних причин та не мав можливості повідомити про такі причини суд. На думку О. Великорода, для скасування заочного рішення потрібно не тільки поважність причин неявки відповідача, але додатково і поважність причин неповідомлення суду про неможливість з'явитись в судове засідання. Крім того, для скасування заочного рішення потрібно, щоб докази, подані відповідачем були новими (не досліджувались судом при ухваленні заочного рішення), мали істотне значення для правильного вирішення справи, та сторона має обґрунтувати чому такі докази не були подані до початку розгляду справи по суті. І тільки за одночасної наявності названих процесуальних і матеріальних обставин суд може скасувати заочне рішення.

Таким чином, до ознак спеціального порядку перегляду заочного рішення О. Великорода відносить: а) цей перегляд здійснюється тим же судом, що і ухвалив заочне рішення; б) заяву про перегляд може подати тільки відповідач; в) скасувати заочне рішення можливо тільки за одночасної наявності двох обставин: 1) поважність причин неявки відповідача в судове засідання і неповідомлення їх суду; 2) докази, на які посилається, відповідач мають істотне значення для правильного вирішення справи. Вирішуючи питання про скасування заочного рішення, справа не переглядається заново; г) суд, який скасував заочне рішення, при новому розгляді має право ухвалити таке ж рішення як і при первісному розгляді.

Згідно до статті 232 ЦПК України позивач може оскаржити в апеляційному порядку заочне рішення, а також повторне заочне рішення. Відповідач може оскаржити в апеляційному порядку заочне рішення (якщо суд залишив заяву про перегляд заочного рішення без задоволення) та повторне заочне рішення. Отже, виходячи зі змісту вказаної норми можна заробити висновок, що відповідач не може оскаржити в апеляційному

порядку заочне рішення, якщо він попередньо не звертався до суду із заявою про перегляд заочного рішення. У Листі Верховного Суду України «Про практику ухвалення та перегляду судами заочних рішень у цивільних справах» розтлумачено, що неоднаковість у практиці вирішення даного питання зумовлена відсутністю в ЦПК чітко визначених повноважень апеляційного суду в цьому випадку. Однак на підставі системного аналізу норм статей 294, 297 ЦПК вбачається правильною практика, коли апеляційний суд відмовляє у прийнятті апеляційної скарги відповідачу, якщо він не звертався до суду, який ухвалив заочне рішення із заявою про його перегляд.

ЦПК України також не регулює ситуацію, коли одночасно було подано і заяву про перегляд заочного рішення відповідачем, і апеляційна скарга на заочне рішення позивачем (наприклад, у випадку коли суд заочним рішенням задовольнив частково вимоги позивача). На думку Ю. Навроцької, правильним буде надати судові першої інстанції право скасувати заочне рішення, якщо порушені встановлені ЦПК України умови проведення заочного розгляду справи (відсутність згоди позивача на заочний розгляд справи; зміна під час заочного розгляду справи предмета або підстави позову, зміна розміру позовних вимог; проведення заочного розгляду справи у разі неявки до судового засідання лише когось із співвідповідачів). О. Трішина вважає, що підставою для скасування рішення судом першої інстанції в цьому випадку виступатиме безспірний юридичний факт, який очевидно підтверджує неправомірність ухваленого рішення. При наділенні суду першої інстанції правом скасування заочних рішень з цих підстав виключається дублювання контрольних функцій стосовно процедурних порушень вищестоящими судами.

Отже, заочне рішення може бути переглянуте в загальному та спеціальному порядку. Якщо в апеляційному порядку досліджується законність та обґрунтованість заочного рішення, то при спеціальному порядку досліджуються тільки вказані відповідачем нові докази, які мають істотне значення для правильного вирішення справи у випадку відсутності відповідача з поважних причин.

Науковий керівник: к.ю.н., Масюк В. В.

*Пилипенко Катерина Вікторівна
студентка 2 курсу ІПКОЮ
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ФОРС-МАЖОР ЯК ПІДСТАВА ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Цивільно-правова відповідальність за заподіяну шкоду не є абсолютною, оскільки чинним цивільним кодексом передбачені підстави звільнення від відповідальності за порушення зобов'язання. Так, стаття 617 ЦКУ вказує, що особа, яка порушила зобов'язання, звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання, якщо вона доведе, що це порушення сталося внаслідок випадку або непереборної сили.

Крім того, ще однією обставиною звільнення від цивільно-правової відповідальності є форс-мажор. Але слід зазначити, що визначення даного поняття не закріплене в жодному кодифікованому акті, а тому воно залишається дискусійним серед науковців і породжує колізії в законодавстві. Наприклад, в Правилах користування електричною енергією, затверджених постановою НКРЕ України від 31.07.96 р. № 28 (у редакції постанови НКРЕ України від 07.05.2010р. № 05) поняття

«форс-мажору» ототожнюється з непереборною силою, в той час як ЗУ «Про регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності» від 23.12.1998 № 351-XIV (у редакції від 11.08.2013) відмежовує дані поняття. Все ж таки більш обґрунтованою позицією є диференціація даних понять, на цьому наголошують такі науковці як І.Е. Красько, О. Хлонь та інші.

Форс-мажором визнається обставина (дія чи подія), що спричиняє неможливість виконання договірних зобов'язань в обумовлений сторонами строк. З цього випливає, що форс-мажорні обставини є підставами, які звільняють лише від договірної відповідальності, тобто вони є спеціальними обставинами звільнення від цивільно-правової відповідальності.

Як уже зазначалося, поняття «форс-мажорні обставини» у законодавстві не чітке, тому сторони договірних зобов'язань у конкретних договорах самостійно зазначають обставини, які є підставою звільнення від відповідальності (наприклад, війна, блокада, страйк, заборона експорту (імпорту), валютні обмеження, революції, повстання, масові заворушення, терористичний акт тощо).

В залежності від часу існування форс-мажорні обставини прийнято поділяти на тривалі та короткострокові.

Короткострокові форс-мажорні обставини породжують тимчасову неможливість виконання зобов'язань за договором. В такому випадку вони виступають тільки як підстави відстрочки виконання зобов'язання. До них можна віднести валютні обмеження, заборону експорту (імпорту) певних товарів чи продукції та інше.

Тривалі форс-мажорні обставини мають місце, коли їх дія перевищує зазначений у договорі строк або коли виконання договору втрачає економічну доцільність. За домовленістю сторін дані обставини визнаються підставою, на основі якої сторони звільняються від виконання договору.

Слід враховувати, що і в першому і в другому випадку форс-мажорні обставини розглядаються як юридичні факти, що тягнуть за собою неможливість виконання договірних зобов'язань. При цьому неможливість виконання цивільних зобов'язань може носити фізичний, юридичний, економічний або інший характер.

Для визначення обставин форс-мажорними, необхідна наявність відповідних умов, а саме:

1. Наявність договірних зобов'язань між сторонами.
2. Обставини, що можуть визнаватися форс-мажорними зобов'язково повинні виникати після укладення договору.
3. Абсолютність неможливості виконання умов договору під час його існування.
4. Вичерпний перелік таких обставин вказується в договорі.

Крім того, стосовно форс-мажорних обставин юристи-практики рекомендують включати до змісту договору:

1. Конкретний перелік обставини, які можуть бути визнані як форс-мажорні та можуть бути підставою звільнення від цивільно-правової відповідальності.
2. Порядок та строки повідомлення сторін про виникнення таких обставин.
3. Порядок та вимоги до засвідчення настання форс-мажорних обставин.

Але на практиці сторони часто або зовсім не закріплюють положення про форс-мажорні обставини, або таке закріплення є нечітким і розпливчастим, внаслідок чого не має ніякого юридичного значення.

Зважаючи на вище вказане, як уже неодноразово наголошувалося на цьому різними науковцями, які займалися даним питанням, існує нагальна потреба закріпити положення про форс-мажор в Цивільному кодексі України, дати його законодавче визначення. Це дасть змогу на теоретичному рівні однаково та одностайно інтерпретувати поняття «форс-мажору», а на практичному – полегшить процедуру застосування даних обставин та попередить зловживання в даній сфері.

Науковий керівник: асистент кафедри цивільного права №1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Біляєв О.О.

*Marina Polishchuk
the 3rd year student of Economic Law Faculty
Yaroslav Mudryi National Law University*

THE PROCEDURAL FORM OF PARTICIPATION IN CIVIL PROCEEDINGS OF THE UKRAINIAN PARLIAMENT COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS

Persons involved in the case as well as other members of a litigation are the participants of civil proceedings. In particular, the Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights (hereinafter referred to as «the Commissioner») belongs to the first group of participants. His procedural position in civil proceedings is that the Commissioner is the person legally empowered to protect the rights, freedoms and interests of other persons.

The Commissioner has the legal interest, as referred by law to individuals involved in a case. But the nature of his interest is essentially different from that of the parties and third persons – it is not personal, but usually official, work-related. His interest is determined by the place in the structure of the state agencies, as well as competence. Typically, the Commissioner is involved in a civil case with the purpose of his duties implementation.

The Commissioner participation in civil proceedings is poorly studied and only superficially touched by such scholars as Shtephan, Fursa, Vasiliev, Boitsova etc.

Thus, Luspenyk in accordance with paragraph 1 of Article 45 of the Code of Civil Procedure (hereinafter referred to as «the CCP»), Article 13 of the Law of Ukraine "On the Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights" of 23.12.1997 (hereinafter referred to as «the Law») identifies such forms of the Commissioner participation in the civil proceedings as initiating a case in court, participation in a case consideration himself, and through his representative (Articles 11 and 13 of the Law), the appeal of decision or ruling passed in the case of his application (Articles 292, 324, 353 of the CCP), application for review of a trial decision or ruling, which entered into force, or a court order, which are approved for his application in connection with new circumstances (Article 362 of the CCP).

The only procedural form of the Commissioner participation in civil proceedings indicated in paragraph 1 of Article 45 of the CCP is an application to court with a claim to protect human and citizens' rights and freedoms of persons who cannot do this on their own

because of medical and other appropriate reasons. In this case, the Commissioner acquires the amount of procedural rights and duties of the person in whose interests he acts (Articles 27 and 31 of the CCP) with the exception of the right to enter into an out-of-court settlement, that makes him an active participant of the proceedings.

Some scholars have identified the following forms of the Commissioner participation in civil proceedings as an application to court, initiating the proceedings in a civil case and participation in it. But these forms actually boil down to a single one – the filing of a claim for protection of the interests of other persons.

The above-mentioned forms are components of a single procedural form of the Commissioner participation in civil proceedings.

Should be noted that the Commissioner may apply to court to protect the rights and freedoms of a physical person in all types of proceedings: to bring a lawsuit, apply for a court order or lodge a claim in a separate proceeding.

The Commissioner may participate in a case not only in trial court, but also file an appeal or cassation as well as an application for review of a decision under exceptional or new circumstances.

The CCP does not provide for the right of the Commissioner to protect the rights and freedoms of other persons who cannot do this on their own because of medical and other appropriate reasons, in other stages of the proceedings, if he did not initiate the proceedings. Point 9 of Article 13 of the Law establishes the right of the Commissioner to attend the court meetings of all instances (including the closed ones with the consent of the subject of law in whose interest the hearing was declared closed). But this right does not entail any legal (procedural) consequences except those when the Commissioner will apply to court to protect the interests of other persons as a result of a court meeting attendance. So, the Commissioner may participate in a case, which is not initiated by his application, but it will not be the second procedural form of his participation in a civil proceeding, but, as believed, the execution of a parliamentary control over the observance of human rights and freedoms.

For complete and effective realization of his powers it would be expedient to give the Commissioner the right to enter into a case and to defend the rights of persons who cannot do this on their own because of medical and other appropriate reasons at any stage of the civil proceedings.

Point 10 of paragraph 1 of Article 13 of the Law provides for the rule under which the Commissioner may apply to court to protect human and citizens' rights and freedoms of persons who cannot do this on their own because of medical and other appropriate reasons. But the content of this provision is contrary to Article 45 of the CCP, which provides the Commissioner with the right to apply to court for the protection of rights, freedoms and interests of not only physical (legal) persons, but also national or public interests. It is the rule of the CCP that shall be applied in this case.

Thus, the procedural form of the Commissioner participation in civil proceedings is filing an application for protection of interests of other persons.

Legal existence of procedural possibility of the Commissioner to apply to court for protection of rights, freedoms and interests of other persons is an additional guarantee for protection and observance of the human and citizens' rights and freedoms and respect for them by the state authorities, local self-government and their officials.

Supervisor: Tertyshnikov V.I., Candidate of Legal Sciences, professor of the Department of Civil Procedure of Yaroslav Mudryi National Law University

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ДОГОВОРУ КОМЕРЦІЙНОЇ КОНЦЕСІЇ

Комерційна концесія є еквівалентом відомого в західному законодавстві поняття «франчайзинг» і застосовується у сфері підприємницької діяльності.

Офіційного юридичного визначення комерційна концесія набула після прийняття чинного Цивільного кодексу України. Крім вищезазначеного кодексу, відносини концесії регулюються Господарським кодексом України, Законом України «Про концесії» від 16.07.1999р., Законом України «Про будівництво та експлуатацію автомобільних доріг» від 14.12.1999р, постановами Кабінету Міністрів України, які були прийняті на виконання зазначених законів, та іншими нормативно-правовими актами, в яких законодавець на правовому рівні закріпив не тільки права та обов'язки сторін, але й передбачив саму можливість використання цього виду правовідносин.

Особливістю даного договору, є надання правоволодільцем користувачеві комплексу виключних прав на використання об'єктів інтелектуальної власності, що дає підстави розглядати цей договір як різновид ліцензійних договорів.

Договір комерційної концесії полягає у створенні нових господарських комплексів, розширенні мережі ринку збуту товарів і послуг під фірмою правовласника. Це відрізняє його від традиційних ліцензійних договорів, що надають ліцензіату можливість використовувати окремі об'єкти інтелектуальної власності – винахід, корисну модель, товарний знак, літературний твір та інші об'єкти, що охороняються. Договором комерційної концесії може бути передбачено використання предмета договору із зазначенням або без зазначення території використання щодо певної сфери цивільного обороту.

Згідно зі статтею 1115 ЦК- за договором комерційної концесії одна сторона (правоволоділець) зобов'язується надати другій стороні (користувачеві) за плату право користування відповідно до її вимог комплексом належних цій стороні прав з метою виготовлення та(або) продажу певного виду товару та(або) надання послуг. Слід зауважити, що договір комерційної концесії підлягає державній реєстрації органом, який здійснив державну реєстрацію правоволодільца. Проте, якщо правоволоділець зареєстрований в іноземній державі, реєстрація договору комерційної концесії здійснюється органом, який здійснив державну реєстрацію користувача (стаття 1118 ЦКУ). В даному договорі можуть передбачатися особливі умови – обов'язок правоволодільца не надавати іншим особам аналогічні комплекси прав для їх використання на закріпленій за користувачем території або утримуватись від власної аналогічної діяльності на цій території; обов'язок користувача не конкурувати з правоволодільцем на території, на яку поширюється чинність договору щодо підприємницької діяльності, яку здійснює користувач з використанням наданих правоволодільцем прав.

Відповідальність сторін за договором комерційної концесії настає за наявності вини. Вона може бути як субсидіарною, так і солідарною. Правоволоділець несе субсидіарну відповідальність за вимогами, що пред'явлені до користувача у зв'язку з невідповідністю якості товарів (робіт, послуг), проданих (наданих) користувачем за договором комерційної концесії. За вимогами, що пред'являються до користувача як виробника продукції (товарів) право володільца, правоволоділець відповідає солідарно з користувачем. При цьому правоволоділець несе відповідальність тільки

щодо невідповідної якості, але не кількості, асортименту, комплексності, строків та інших умов договору користувача з його контрагентом.

Для кращого застосування та функціонування комерційної концесії в Україні необхідно:

1. удосконалити нормативно-законодавчу базу щодо комерційної концесії, цим самим знівелювати наявність правових бар'єрів;
2. усунути проблеми фінансово-кредитного характеру;
3. забезпечити знаннями, в першу чергу правовими, необхідних для ведення бізнесу як в якості правовласника, так і в якості користувача;
4. створити відповідні консультаційні структури.

Науковий керівник : к.ю.н., доц. кафедри цивільного права №1 Коробцова Н.В.

*Поліщук Ольга Михайлівна
студентка 3 курсу ІПКОП
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

МЕДІАЦІЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ СПОСІБ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ

Все частіше зустрічаються випадки застосування альтернативного вирішення правових конфліктів без звернення до класичних судових процедур. Криза правосуддя зумовила використання альтернативної процедури- медіації в США, в країнах Європи(Великобританії, Норвегії, Фінляндії, Австрії, Німеччині та Франції) і в Україні також.

Актуальність медіації полягає в тому, що переговорний процес здійснюється за допомогою незалежного кваліфікованого посередника – медіатора, який допомагає сторонам спору проаналізувати конфліктну ситуацію так, щоб вони змогли самостійно обрати той спосіб вирішення спору, що відповідатиме інтересам обох сторін. Адже дуже часто довготривалі судові процеси втрачають свою актуальність, а сторони несуть суттєві матеріальні та моральні збитки і величезні втрати часу. Тому для уникнення таких ситуацій доцільним є використання цього способу вирішення судового спору. Основною відмінністю медіації від інших способів вирішення конфліктів є те, що вона не зосереджується на пошуку та доведенні правоти тієї чи іншої сторони. Метою медіації є досягнення консенсусу, спільного рішення, що буде прийнятним і бажаним для обох сторін, а обставини, за яких сторони спору можуть знайти спільні інтереси, невичерпні, що і знаходить своє відображення у виконавчому провадженні. Адже медіатор не приймає рішення за сторін конфлікту, а лише сприяє останнім у пошуку взаємовигідного рішення та оформленні його процесуально. Така специфіка медіації робить її не тільки гідною альтернативою судовому врегулюванню спорів, а й дуже привабливим способом їх вирішення, особливо на етапі виконання судових рішень.

Адже, з одного боку, на етапі виконання судового рішення в однієї зі сторін вже є акт суду на її користь, який надає їй перевагу з точки зору аргументованості правової вимоги, а з іншого – така перевага не може відновити права останньої, попри застосування механізму державного примусу. Логічним в такій ситуації є пошук інших шляхів ліквідації спору, і саме це надає змогу застосовувати медіацію.

Незважаючи на відсутність спеціального законодавства, Україна має власний досвід застосування процедури медіації (примирення), який підтверджує високу

ефективність застосування цього інституту при вирішенні конфліктів. На сьогоднішній день в Україні єдиною прийнятною формою медіації є так звана судова медіація, тобто процедура медіації проводиться у рамках розпочатого в суді провадження по справі суддею чи науковим співробітником цього ж суду, які мають відповідну підготовку медіатора. Така форма якнайкраще сприятиме утвердженню медіації як альтернативного способу взаємовигідного розв'язання спору до винесення судового рішення.

Для більш широкого впровадження медіації для застосування її як альтернативного способу вирішення спорів потрібно:

1. Прийняти відповідний регулюючий закон;
2. Запровадити підготовку (навчання) для кваліфікації професійних медіаторів;
3. Надати медіаторам особливого статусу суб'єкту при вирішенні спору.
4. Рішення прийняте в результаті медіації повинно мати силу виконавчого документа.

Науковий керівник: к.ю.н., доц.. Шутенко О.В.

Родоман Тетяна Олександрівна
здобувач науково-дослідного інституту
приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака
Національної академії правових наук України (місто Київ)

ОСОБЛИВОСТІ ЗМІНИ УМОВ ДОГОВОРУ З ПІДСТАВ ОДНОСТОРОННЬОЇ ВІДМОВИ ВІД НЬОГО

Цивільний кодекс України (далі – ЦК України) містить загальну тезу про недопустимість односторонньої відмови від зобов'язання, якщо інше не встановлено договором або законом, що певною мірою підтримує стабільний баланс інтересів кожної із сторін у конкретному правовідношенні.

Проте, статтею 611 ЦК України встановлено, що зміна умов зобов'язання є правовим наслідком порушення зобов'язання.

У разі порушення зобов'язання однією стороною друга сторона має право частково або в повному обсязі відмовитися від зобов'язання, якщо це встановлено договором або законом (ст.615 ЦК України).

Частиною 3 ст.651 ЦК України встановлено право на односторонню відмову від договору в повному обсязі або частково, якщо право на таку відмову встановлено договором або законом, договір є відповідно зміненим.

Із наведеного вбачається, що першою правовою передумовою здійснення односторонньої відмови від виконання договору є норма права, оскільки саме вона закріплює суб'єктивне право сторони на здійснення такої дії – відмови, а другою передумовою – є згода сторін, тобто про право односторонньої відмови повинно бути конкретно зазначено в тексті договору.

Сама відмова від виконання договору є мірою дозволеної поведінки, тобто вона становить основу диспозиції правової норми, яка передбачає можливість її застосування.

Одностороння відмова від виконання договору, поза всяким сумнівом, надає правомочній стороні перевагу в односторонній зміні договору без участі компетентних державних органів. Реалізуючи право на відмову, правомочна сторона договору звільняє себе від обов'язків по виконанню своєї частини зобов'язань без узгодження з контрагентом при повній відмові від виконання договору або полегшує собі умови виконання при частковій відмові, тобто змінює договір.

Особливістю односторонньої зміни умов договору є відсутність згоди іншої сторони – контрагента (в іншому випадку мова йшла б про зміну договору за згодою сторін, що передбачена положеннями ч.1 ст.651 ЦК України).

Зміна договору має чітко визначені рамки, оскільки зміні підлягають лише окремі його положення, а не його модель. Наприклад, в договорі купівлі-продажу можливо змінити предмет договору: замість цукерок “Ромашка” буде здійснюватися продаж цукерок “Червоний мак”, або ж спосіб виконання умов договору: замість доставки залізничним транспортом сторони домовляються про “самовивіз” тощо.

При односторонній відмові від договору (у випадках, передбачених договором чи законом) договір слід вважати зміненим з моменту одержання контрагентом повідомлення про відмову (за аналогією з офертою та акцептом при укладенні договору). Внаслідок односторонньої відмови від зобов'язання частково або у повному обсязі відповідно змінюються його умови або зобов'язання припиняється (ч.3 ст.615 ЦК України).

Законом або договором можуть бути передбачені випадки, коли одній чи обом сторонам договору на їх розсуд дозволяється односторонньо відмовитися від виконання договору, незалежно від порушення договору другою стороною.

Це, зокрема стосується договорів, у яких обидві сторони наділені таким правом:

- договору комерційної концесії (ч.1 ст.1126 ЦК України: кожна із сторін у договорі комерційної концесії, строк якого не встановлений, має право у будь-який час відмовитися від нього, повідомивши про це другу сторону не менш як за шість місяців, якщо більш тривалий строк не встановлений договором);
- договору транспортного експедирування (ст.935 ЦК України: клієнт або експедитор має право відмовитися від договору транспортного експедирування, попередивши про це другу сторону в розумний строк).

За ініціативою однієї із сторін односторонньо можуть відмовитися від договору, зокрема:

- обдарований за договором дарування з обов'язку передати дарунок у майбутньому може відмовитися від нього у будь-який час до прийняття дарунка (ч.2 ст.724 ЦК України);
- комісіонер має право відмовитися від договору комісії, коли строк не встановлений договором (ч.1 ст.1026 ЦК України);
- наймач має право відмовитися від договору прокату і повернути річ наймодавцеві у будь-який час (ч.1 ст.790 ЦК України) тощо.

Право на односторонню відмову може передбачатися в договорі на стадії його укладення або зміни у формі укладення додаткової угоди.

При застосуванні односторонньої відмови від виконання договору незалежність волі кожної зі сторін договору від волі контрагента є основою для можливості правомочній стороні в односторонньому порядку здійснювати дії із зміни договірних відносин без узгодження з протилежною стороною договору. Відсутність такої

можливості призвела б до залежності реалізації суб'єктивного права від волі сторони, не зацікавленої в зміні договору.

Варто визнати, що одностороння відмова від виконання договору є одним з “найшвидших” способів захисту цивільних прав, а тому така оперативність дуже приваблива для сторони, яка відмовляється від договору, що дозволяє їй домогтися задоволення власних інтересів в найкоротший проміжок часу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №435-IV.

*Сіврюк Катерина Олегівна,
студентка Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого,
м. Харків.*

Проблеми розмежування договору підряду та договору про надання послуг

У суспільстві, що засноване на ринковій економіці, договори відіграють важливу роль, оскільки складають суть ринкового механізму. Прогрес техніки та науки, ускладнення економічного життя суспільства не тільки веде до виникнення нових договірних форм, а й проявляється в розвитку уже існуючих договірних конструкцій з виконання робіт та надання послуг.

Розгляд питання щодо особливостей та розмежування договору підряду та договору про надання послуг є актуальним як в теорії, так і на практиці. На доктринальному рівні розмежування робіт і послуг проводилось науковцями, однак це, на жаль, не знаходило належного відображення у законодавстві та судовій практиці.

Визначення суттєвих ознак та критеріїв розмежування зазначених договорів має велике значення для подальших наукових досліджень цивілістичної науки, правозастосовної та законодавчої діяльності.

Найбільш поширеним результатом досліджень щодо розмежування договорів із виконання робіт і надання послуг у вітчизняній цивілістиці є твердження про нетотожність зазначених договірних правових форм. Це дозволяє вести мову про існування в цивільному праві двох окремих типів договорів: із виконання робіт (підрядні договори) та надання послуг. Особливості правової природи договору підряду та договору про надання послуг зумовлені їх предметом. Саме предмет зазначених договорів виступає основним критерієм їх розмежування. Так, предметом договору підряду виступає індивідуалізований результат праці підрядника, який набуває тієї чи іншої матеріальної форми, оскільки робота виконується з матеріалів сторін і з'являється у вигляді, придатному для оцінки. Сама ж робота не містить матеріальної цінності, поки не має матеріального результату, в якому вона втілена. У свою чергу предметом договору про надання послуг є сам процес надання послуги, а не досягнення матеріального результату.

І тут доречно буде зазначити, що ж собою являють поняття «роботи» та «послуги».

Результат роботи - це матеріалізований об'єкт, що знаходить своє втілення в індивідуально-визначених речах, бо робота виконується за завданням замовника, який має право у будь-який момент перевірити хід роботи та її якість, не втручаючись у роботу підрядника. У результаті виконаної роботи неодмінно повинен настати певний матеріальний результат (створення нової речі або поліпшення якості, інших споживчих властивостей вже існуючої речі), що має відповідну цінність для замовника.

Послуга - це певне нематеріальне благо, яке надається однією особою (виконавцем) і споживається іншою особою (замовником) у процесі вчинення виконавцем певних дій або здійснення певної діяльності. Послугам притаманний ряд характерних ознак: вони мають нематеріальний характер; тісно пов'язані з особою виконавця; не збігаються із самими діями виконавця, а існують як окреме явище. Найважливішою в нашому випадку відмінною рисою, що відрізняє послуги від результату робіт виступає те, що вона тісно пов'язана з особою, яка її виконує та не породжує настання матеріального результату, адже для замовника важливий саме процес виконання послуги.

Отже, на підставі вищезазначеного, можна підвести підсумок, що існує багато різних точок зору, щодо розмежування даних понять у цивільному праві, але все ж універсальним критерієм розмежування договору підряду (результату роботи) та договору з надання послуг є саме предмет.

Науковий керівник: доцент кафедри цивільного права №2 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Крижна В.М.

Яковлева Інна Олександрівна
студентка 2 курсу ІПКОЮ
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ВІДМІННОСТІ МІЖ СПАДКУВАННЯМ ЗА ЗАКОНОМ ТА СПАДКУВАННЯМ ЗА ЗАПОВІТОМ

Спадкове право є фундаментальним структурним елементом цивільного права. Стрижень спадкового права становить власність, яка охоплює сукупність суспільних відносин, які виникають, змінюються та припиняються на основі передачі та прийняття невилученого з цивільного обігу майна.

Джерелами юридичної літератури передбачено численну кількість науково-дослідницьких праць, які повністю чи частково присвячені чітко окресленій проблемі. Вагомий внесок у розвиток спадкового права зробили: В. Гаврилов, В. Гончаренко, Г. Жилінкова, Ю. Заїка, М. Барщевський, Л. Бурлацький, З. Ромовська, Є. Орач та багато інших фахівців-дослідників.

Відповідно до ст. 1216 ЦК України, спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця) до інших осіб (спадкоємців).

Спадкування здійснюється за заповітом чи за законом. До складу спадщини входять всі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинялися внаслідок його смерті. Необхідно зазначити, що не всі права та обов'язки входять до складу спадщини. Так, зокрема, не будуть входити до складу спадщини права та обов'язки, що нерозривно пов'язані з особою спадкодавця.

Це особисті немайнові права, право на участь у товариствах, право членства в об'єднаннях громадян, якщо інше не встановлено законом або їх установчими документами, право на відшкодування шкоди, завданою каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, право на аліменти, пенсію, допомогу інші виплати, встановлені законом.

Отже, спадщина відкривається внаслідок смерті особи або оголошення її померлою. Часом відкриття спадщини є день або смерті особи або день, з якого вона оголошується померлою. Особа оголошується померлою тільки в судовому порядку.

Місцем відкриття спадщини є останнє місце проживання спадкодавця. Якщо місце проживання невідомо, то місцем відкриття спадщини вважається місце знаходження рухомого або нерухомого майна.

Спадкоємцями за законом і за заповітом можуть бути фізичні особи, які є живими на час відкриття спадщини, а також особи, які були зачаті за життя спадкодавця і народжені живими після відкриття спадщини.

Підстави здійснення спадкування за заповітом чи за законом істотно відрізняються один від одного. Зокрема, перше ґрунтується на виявленні волі спадкодавця, а друге – на настанні якого-небудь з передбачених ЦК юридичних фактів, таких як: відсутність заповіту, визнання заповіту недійсним, неприйняття спадщини спадкоємцями за заповітом, відмова всіх без винятку спадкоємців за заповітом від участі в розподілі спадкової маси, неохоплення заповітом усієї спадщини.

Також коло спадкоємців за заповітом відрізняються від кола спадкоємців за законом. Тестоментоздатний спадкодавець закріплює право заповісти власну спадщину яким-небудь суб'єктам, які є учасниками цивільно-правових відносин, тобто обрати спадкоємців в залежності від власного волевиявлення на відміну від спадкування за законом, де коло осіб передбачається ЦК України у п'ять черг, до складу кожної з них належать фізичні особи, які, як правило, знаходяться в певних кровних і/або сімейних зв'язках з власником спадкового майна.

Однак перелік відмінностей між спадкуванням за заповітом або за законом є неповним, бо він містить деякі винятки, на які слід зосередити увагу.

По-перше, заповідачу забороняється відстороняти від участі у спадкуванні спадкоємців за законом тому, що вони мають обов'язкову частку у спадщині.

По-друге, черговість участі спадкоємців за законом в розподілі неохопленої заповітом спадщини в деяких випадках змінюється. Підставою для настання таких змін є нотаріально посвідчений договір, укладений після відкриття спадкової маси між фізичними особами, які мали значну заінтересованість в її прийнятті; рішення суду про отримання представником якої-небудь з наступних черг спадкоємців за законом права на спадкування разом із представником тієї черги спадкоємців за законом, що будуть запрошуватися до прийняття спадщини.

Також, однією з головних особливостей у спадковому праві є те, що будь-який спадкоємець за законом може стати спадкоємцем і за заповітом, але не кожен спадкоємець за заповітом може стати спадкоємцем за законом.

Виходячи з порівняльної характеристики та власних міркувань з приводу спадкування за законом чи за заповітом, можна зробити висновок, що пріоритет надається спадкуванню за заповітом відповідно до ч. 1,2 ст. 1223 ЦК України.

Отже, беззаперечним аргументом на користь спадкування за заповітом виступає те, що у спадщині за заповітом є чітко визначена воля спадкодавця заповідання його

власного майна на відміну від спадкування за законом, де можна лише припустити справжнє волевиявлення спадкодавця.

Ясинська Катерина Вікторівна
студентка 3 курсу ІПКОП
НЮУ імені Ярослава Мудрого

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ

Відшкодування моральної шкоди є новим і водночас найдієвішим способом захисту цивільних прав. У зв'язку з цим набуває особливої актуальності створення в Україні розвинуеного механізму реалізації права людини на компенсацію моральної шкоди.

Пленумом Верховного Суду України була прийнята постанова №4 «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» від 31.03.1995р., у якій роз'яснюється, що під моральною шкодою «варто розуміти втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань, інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі протиправними діями інших осіб».

Після прийняття в 2003 році нового Цивільного кодексу України механізм відшкодування моральної шкоди вдосконалився. Зокрема, у ст. 23 ЦК України визначено, що розмір моральної шкоди не залежить від розміру матеріальної, чітко визначено, в чому полягає моральна шкода:

- фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я;
- душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів;
- душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку зі знищенням чи пошкодженням її майна;
- приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи.

Наявність моральної шкоди передбачає негативні зміни у психічній сфері людини і виражається в терпінні нею фізичних і душевних страждань. Однією з найважливіших особливостей моральної шкоди є те, що ці негативні зміни відбуваються у свідомості потерпілого і форма їх вираження значною мірою залежить від особливостей психіки потерпілого. Моральну шкоду, зважаючи на її сутність, неможливо відшкодувати в повному обсязі, адже немає (і не може бути) точних критеріїв майнового виразу душевного болю, спокою, честі, гідності особи. Навіть сама людина, якій завдано моральної шкоди, не завжди може визначити її розмір, тим паче у грошовому еквіваленті. З огляду на це законодавець відмовився від регулювання чіткого розміру відшкодування моральної шкоди, надавши це право суду.

У Європі та США практика відшкодування моральної шкоди відома багатомільйонними сумами, а саме стягнення моральної шкоди є звичайною справою і не викликає ніяких складнощів. Справедливості заради слід сказати, що сьогодні українська судова практика знає приклади стягнення моральної шкоди у розмірі кількох мільйонів гривень, але це швидше виняток з правила. У більшості ж випадків у позовних вимогах про стягнення моральної шкоди суди або відмовляють взагалі,

або задовольняють такі вимоги в мінімальних розмірах. Визначаючи розмір відшкодування моральної шкоди, суд виходить з характеру та обсягу страждань (фізичних, душевних, психічних тощо), які отримав позивач, характеру немайнових втрат (їх тривалості, можливості відновлення тощо) та з урахуванням інших обставин. Зокрема, враховується стан здоров'я потерпілого, тяжкість змін у його життєвих і виробничих стосунках, ступінь зниження престижу, ділової репутації, час та зусилля, необхідні для відновлення попереднього стану, добровільне - за власною ініціативою або за зверненням потерпілого - спростування інформації редакцією засобу масової інформації. При цьому, визначаючи розмір відшкодування моральної шкоди, суд повинен наводити в рішенні відповідні мотиви. Для кращого підтвердження розміру моральної шкоди доцільним є обґрунтування розміру позовних вимог про відшкодування моральної шкоди шляхом надання висновку спеціаліста - психолога або судово - психологічної експертизи, в рамках яких буде визначено, чому заявляється саме такий розмір моральної шкоди, чим він обґрунтовується. У рамках такого дослідження або експертизи визначаються індивідуально - психологічні особливості, риси характеру, провідні властивості особистості, емоційні реакції і стани, закономірності перебігу психічних процесів, рівень їх розвитку та індивідуальні їх властивості для постраждалої особи. Всі ці аспекти дозволяють більш - менш точно визначити розмір моральної шкоди.

Моральна шкода відшкодовується винною особою добровільно або за рішенням суду. При цьому не має значення, чи була заподіяна і відшкодована потерпілому майнова шкода, до того ж не повинен враховуватися і її розмір. Хоча на практиці нерідкими є випадки прив'язки судом розміру моральної шкоди до розміру майнової шкоди. Зазвичай суди практикують задоволення позовних вимог про відшкодування моральної шкоди в розмірі до 10 % від суми майнової шкоди. Проте такі рішення не завжди є обґрунтованими і можуть бути оскаржені.

Таким чином, відшкодування моральної шкоди згідно з положеннями чинного законодавства України цілком реально, незважаючи на те, що будь-яка компенсація моральної шкоди не може бути адекватною дійсним стражданням і, відповідно, будь-який її розмір може мати виключно умовний вираз.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. кафедри цивільного права №1 Коробцова Н.В.

ЗМІСТ

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

Гончаренко Володимир Дмитрович

ЗАКОНОДАВЧІ ОРГАНИ У ПЕРШЕ ДВАДЦЯТИЛІТТЯ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Булгаков Артур Олександрович

Історично-правовий аналіз поняття раціонального використання та охорони земель України

Бедрій Мар'ян Миронович

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗВИЧАЄВЕ ПРАВО СТАРОДАВНЬОЇ ДЕРЖАВИ ХЕТТІВ (II ТИС. ДО Н.Е – VIII СТ. ДО Н.Е)

Берездецький В.Ю.

Законодавство ЄС у сфері охорони земель 1970-1990 рр.

Берестецький Станіслав Артурович

Юридичні колізії: поняття та види

Беленький Вадим Дмитрович

Конституційне законодавство України у 30-ті роки

Бойко Наталія Миколаївна

Порівняльний аналіз конституцій УРСР 1937 і 1978 років

Бурба Дарина Юріївна

ДЕРЖАВНИЙ ЛАД ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ ЗГІДНО
КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОЕКТУ С.С. ДНІСТРЯНСЬКОГО
1920 РОКУ

Бурч Денис Олегович

Сухий закон в період Перебудови

Вакуленко Максим Сергійович

Конституційні основи захисту біорізноманіття в СРСР

Вашенко Алла Володимирівна,

ВИЗНАННЯ ШЛЮБУ В СРСР ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Велігоцька Олександра Олексіївна

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРУ ПОЗИКИ ЗА ЛИТОВСЬКИМИ
СТАТУТАМИ 1529 р. ТА 1566 р.

Власенко Сергей Иванович

ПРИЧИНИ И УРОКИ БАНДИТИЗМА В УКРАИНЕ (1921-1925 гг.)

Гайворонська Дар'я Сергіївна

БЕРЕСТЕЙСЬКА УНІЯ: ПЕРЕДУМОВИ ПРИЙНЯТТЯ І НАСЛІДКИ

Гайдук Анна Сергіївна

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ МІЩАН ЗА ГЛУХІВСЬКИМИ СТАТТЯМИ 1669 р.

Гальченко Аліна Сергіївна
ФУНКЦІЇ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ ЗА ПОЛОЖЕННЯМ ПРО ПРОКУРОРСЬКИЙ
НАГЛЯД 1922р.

Гамулець Максим Ігорович
Оцінка діяльності Дивізії СС «Галичина»

Герасимов Богдан Олександрович
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ У
1648-1658 рр.

Гоцуляк Світлана Леонідівна
ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ САМОВРЯДУВАННЯ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ САНІТАРНОГО
БЛАГОПОЛУЧЧЯ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ (КІНЕЦЬ 1890-ИХ РР. – ПОЧАТОК ХХ СТ.)

Григоренко Максим Сергійович
АНАЛІЗ СИСТЕМИ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В ПЕРІОД ГЕТЬМАНАТУ

Гречковський Денис Ігорович
Реформи Володимира Великого

Громенко Юлія Олегівна
Порівняльна характеристика правоохоронних органів 30-40-х років та правоохоронних
органів незалежної України

Гузема Анастасія Андріївна
ЧЕТВЕРТИЙ УНІВЕРСАЛ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ УКРАЇНИ ЯК ГОЛОВНИЙ ПІДСУМОК
НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ

Гуров Микита Русланович
ПРОБЛЕМА ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ

Гуртова Ксенія Миколаївна
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРШОЇ ДЕРЖАВНОЇ ДУМИ РОСІЙСЬКОЇ
ІМПЕРІЇ

ДЕМИДЕНКО АНАСТАСІЯ ЛЕОНІДІВНА
КОНСТИТУЦІЙНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СУДОВОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ
РАДЯНСЬКОГО ПЕРІОДУ

Дерев'янченко Діана Сергіївна
Національна визвольна війна під проводом Богдана Хмельницького

Джміль Андрій Вячеславович
Проблема охорони лісів за Законом «Про охорону природи Української РСР» від 30 червня
1960 р

Доннік Неля Володимирівна
ЗНАЧЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ АГРАРНОЇ РЕФОРМИ П.СТОЛИПІНА

Слагіна Вікторія Юріївна
Порівняльна характеристика судової системи післяреволюційного періоду та сьогодення

Єременко Інеса Володимирівна
Становлення інституту президентства в Україні: історичний аспект

Живилю Вікторія Вікторівна
БОЖІ СУДИ І ОРДАЛІЇ В ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

Земська Юлія Олександрівна
ОСОБЛИВОСТІ ЗЕМСЬКОЇ РЕФОРМИ 1864 РОКУ

Казак Ріната Алімівна
СТАНОВЛЕННЯ ПОНЯТТЯ «БІОРІЗНОМАНІТТЯ» В ЗАГАЛЬНОЮРИДИЧНІЙ ПАРАДИГМІ

Киян Марина Шарифівна
ДЕЯКІ ІСТОРИКО ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ВИБОРЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ФОРМУВАННІ ОРГАНІВ ЗЕМСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Кіхтяк Юлія Анріївна
Дисидентський рух на території України

Колінько Ірина Олександрівна
ОСОБЛИВОСТІ СТАТУСУ МІСТА ПОЛТАВИ ЗА МАГДЕБУРСЬКИМ ПРАВОМ НА ОСНОВІ УНІВЕРСАЛУ КИРИЛА РОЗУМОВСЬКОГО 1752р.

Колядинський Артем Олександрович
Судова реформа 1864 року і проблеми її реалізації в Україні

Кондратов Юхим Вікторович
Кредитні регуляції та кредитні кооперації ХІХ ст. в Україні

Корчака Ірина
ЩОДО СПІВВІДНОШЕННЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА

Корчака Ірина Володимирівна
МЕТА ГОЛОВЩИНИ ЯК ВИДУ МАЙНОВОГО ПОКАРАННЯ ЗА ЛИТОВСЬКИМИ СТАТУТАМИ 1529, 1566, 1588 РР.

Криворучко Олександр Володимирович
Про початок індіанізації Індійської Цивільної Служби
Лаврикова Наталія Сергіївна
Відмінність між Валуєвським циркуляром та Емським указом

Лизогуб Віталій Анатолійович
Синьхайська революція і проголошення республіки в Китаї

Лазоренко Олександр Володимирович
ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УРСР ЗА КОНСТИТУЦІЯМИ УРСР 1937 ТА 1978 РОКІВ

Лісогорова Катерина Миколаївна,
Земське страхування в Україні у другій половині XIX - на початку XX століття

Макаренко Анастасія Сергіївна
ВАЛУЄВСЬКИЙ ЦИРКУЛЯР ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ

Мандрікова Олександра Олександрівна
ПРАВО ГРОМАДЯН НА НАЛЕЖНЕ ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ : СТАН ТА
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Марциняк Андрій Андрійович
Україна в період Національно-визвольної війни та її досягнення

Матвеева Т.О.
ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОДИФІКАЦІЇ ПРАВА ГЕТЬМАНЩИНИ (18 століття)

Матус Ангеліна Валеріївна
Історичне значення та порівняння IV універсалу Центральної Ради та Акт відновлення
Української Держави

Мілашевич Яна Сергіївна
Розвиток кримінального законодавства УРСР

Міндрул Тіна Вадимівна
Порівняльний аналіз конституції Української Народної Республіки 1918 року та Конституції
України 1996

Міходуй Ірина Євгеніївна
Іван Брюховецький, як один із видатних особистостей в історії України

Муха Катерина Сергіївна
Кадрова політика радянського уряду у правовій сфері 20-х рр.

Новак Катерина Михайлівна
ПОСИЛЕННЯ ЖОРСТКОСТІ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ В РАДЯНСЬКОМУ
ЗАКОНОДАВСТВІ 1930-х РОКІВ

Оксенюк Богдана Ігорівна
ХРИСТІЯНСЬКА ПРАВОВА ТРАДИЦІЯ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Омарова Айсел Азад кизи
ДЕЯКІ АСПЕКТИ ІСТОРИЧНОГО ДОСВІДУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В
УКРАЇНІ

Павленчак Роксолана Володимирівна
Суспільний лад українських земель під владою Польщі та Литви

Панченко Маргарита Віталіївна
СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ В ЛИТОВСЬКОМУ СТАТУТІ 1588 РОКУ

Пахомова Анастасія Валеріївна
Порівняльна характеристика судової системи за реформою 1864 р. та сьогодні

Плетньова Катерина Володимирівна
Порівняльний аналіз Конституції Пилипа Орлика і Конституції УНР 1918 р.

Пліско Денис Богданович
Освободительная война украинского народа 1648 — 1654 года

Погребняк Аліна Валеріївна
КОНСТИТУЦІЯ УРСР 1937 РОКУ

Поліщук Аліна Ігорівна
Порівняльна характеристика сучасної судової системи та судової системи, що склалася після реформи Олександра II 1864 р

Радченко Тетяна Олександрівна
АНАЛІЗ СПАДКОВОГО ПРАВА ЗА РУСЬКОЮ ПРАВДОЮ ТА СЬОГОДЕННЯМ

Рибалко Анастасія Вікторівна
Порівняння положень «ПРО ПРОКУРАТУРУ СОЮЗУ РСР» (від 17.12.1933 року) ТА ЗАКОНУ УКРАЇНИ "ПРО ПРОКУРАТУРУ" (від 5.11. 1991 року)

Романець Юлія Василівна
Зміни в державному ладі і праві України в період перебудови

Руденко Сергій Леонідович
Поділ влади як фундаментальний принцип організації і діяльності державного апарату

Савенко Яна Сергіївна
ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВА НА СВОБОДУ ЗБОРІВ І СПІЛОК ЗА КОНСТИТУЦІЯМИ УРСР 1937 ТА 1978 РОКІВ

Сальо Юрій Романович
Судова практика як джерело права в українській правовій системі

Семеніхін Ігор Вікторович
ЄВРОПЕЙСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА ЇЇ РОЛЬ У РЕАЛІЗАЦІЇ ІДЕЙ ОБ'ЄДНАНОЇ ЄВРОПИ

Сізов Артем Олександрович
Законодавчі акти Російської імперії у сфері охорони природи 1917-1954 роки

Снігурський Джонатан Валерійович
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САНІТАРНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ ЗА КОНСТИТУЦІЄЮ УРСР 1978 р.

Соловей Ярина Олегівна
Козацтво та особливості його права
Соловійова Ксенія Вікторівна
Життя українців за Люблінською унією

Сольона А. Д.
Адаптація українського законодавства у сфері охорони земель до законодавства ЄС

Спицька Дар'я Олександрівна

Дисидентський рух в Радянській Україні

Стеценко Ніна Сергіївна,
ФІНАНСУВАННЯ ЗЕМСТВАМИ СУДОВИХ ПРИСТАВІВ МИРОВИХ СУДОВИХ
УСТАНОВ В УКРАЇНІ (60-70 pp. XIX ст.)

Стешенко Любов Сергіївна
ДИХОТОМІЯ ФОРМ ПРАВЛІННЯ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Сутула Ілона Володимирівна
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПОЛОЖЕНЬ ЗЕМЕЛЬНОГО КОДЕКСУ УРСР 1970 РОКУ ТА
ЧИННОГО ЗЕМЕЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Товкун Владислав Ігорович,
ПОНЯТТЯ НОРМИ ПРАВА ТА СПОСОБИ (ПРИЙОМИ) ЇЇ ТЛУМАЧЕННЯ

Турчіна Марія Олегівна,
ДЕЯКІ ПИТАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЖЕРЕЛЬНОЇ БАЗИ МЕДИЧНОГО
ЗАКОНОДАВСТВА В РАДЯНСЬКИЙ ПЕРІОД

Урбан Наталія Євгенівна
Видатний політичний діяч, полководець, фундатор української держави – Богдан
Хмельницький

Фоміна Марія Андріївна
НАРОДНИЙ СУД ЗА СУДОВОЮ РЕФОРМОЮ УСРР 1922 РОКУ

Цибулько Анастасія Володимирівна
Політика П. Скоропадського і його "Федеративна грамота"

Шлапак Анна Віталіївна
ПРИЙНЯТТЯ І УНІВЕРСАЛУ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

Шляга Артур Олександрович
Порівняльний аналіз Конституції УРСР 1978 року і Конституції України 1996 року

Штагер Владислав Ігорович
КОЛІЗІЇ У ЗАКОНОДАВСТВІ

Юров Віталій Анатолійович
Право виходу союзних республік зі складу СРСР за Конституцією СРСР 1924 р.

Янішевська Юлія Юріївна
ДЕМОКРАТИЧНІСТЬ КОНСТИТУЦІЇ ПИЛИПА ОРЛИКА

ЕКОЛОГІЧНЕ ТА ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО

Бойко Юлія Василівна
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОВОДЖЕННЯ З ТВЕРДИМИ ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ

Боярчук І.В.
БЕЗПЕЧНІСТЬ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА: ПРОБЛЕМИ
ВИЗНАЧЕННЯ

Верба Анастасія Григорівна
ПОНЯТТЯ ЛІСУ ТА ЙОГО ПРАВОВА ОХОРОНА

Воробйова Ольга Олександрівна
ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ПОРЯДКУ ЗАКЛЮЧЕННЯ ДОГОВОРУ ОРЕНДИ ВОДНИХ
ОБ'ЄКТІВ

Давидюк Вікторія Олегівна
ОБОВ'ЯЗКОВЕ ЕКОЛОГІЧНЕ СТРАХУВАННЯ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА ПРОБЛЕМИ
ЙОГО ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Камуз Ярослав Миколайович
Порівняльна характеристика юридичної відповідальності за порушення екологічного
законодавства в Україні та країнах ЄС

Леонова Олена Сергіївна
ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ

Лисаченко Ірина Анатоліївна
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ РИБАЛЬСТВА

Любинецька Марія Василівна
ПРАВОВІ ЗАСАДИ УЧАСТІ ГРОМАДСЬКОСТІ В УПРАВЛІННІ ЛІСОВИМ
ГОСПОДАРСТВОМ

Маковецька Вікторія Вікторівна
ЩОДО ДЕЯКИХ АСПЕКТІВ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОБОВ'ЯЗКОВОГО
ЕКОЛОГІЧНОГО АУДИТУ В УКРАЇНІ

Масюк Поліна Станіславівна
ЕКОЛОГО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ПОВОДЖЕННЯ З ТВЕР-ДИМИ ПОБУТО-ВИМИ
ВІДХОДАМИ

Мехтієва Ельвіра Ехтібарівна
ОЦІНКА ЗАБРУДНЕННЯ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ В УКРАЇНІ ТРАНСПОРТНИМИ
ЗАСОБАМИ

Могиль Владлена Олександрівна
СУДОВО-ЕКОЛОГІЧНА ЕКСПРЕТИЗА: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Палінчак Ольга Михайлівна
Проблеми правового регулювання утилізації хімічних джерел струму в Україні

Поліщук Василь Андрійович
Щодо необхідності вдосконалення Водного кодексу України

Рогожина Зулулхан Кодирханівна
ПРАВОВІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯМ ТА ОХОРОНОЮ
НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

Свічкарь Інна Ігорівна,

ДО ПИТАННЯ ПРО ВРЕГУЛЮВАННЯ ПОНЯТТЯ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ
ЗЕМЕЛЬ В УКРАЇНІ

Соколова Вероніка Сергіївна
СУДОВО-ЕКОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА: ХАРАКТЕРИСТИКА І ЗНАЧЕННЯ

Цимбалішина Ганна Анатоліївна
ПРОБЛЕМИ У ЗДІЙСНЕННІ ПРАВА НА ОТРИМАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Яресько Ліна Олексіївна
ПРОБЛЕМИ УТИЛІЗАЦІЇ ТВЕРДИХ ПОБУТОВИХ ВІДХОДІВ В УКРАЇНІ

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

Барабаш Юлія Костянтинівна
ОКРЕМІ АСПЕКТИ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ В УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Вишнічка Мар'яна
Етичні проблеми державної служби

Вовк Анна Юріївна
ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ: ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ

Гахович Денис Олександрович
АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ : ОКРЕМІ ПИТАННЯ

Гранько Марина Геннадіївна
ЩОДО ПИТАННЯ ЗВЕРНЕННЯ ГРОМАДЯН

Дейнека Віолета Сергіївна
ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ
ГРОМАДЯНСТВА

Демків Ганна Артурівна
ПРИВАТНИЙ ДЕТЕКТИВ ПОСПІШАЄ НА ДОПОМОГУ

Каунова Таміла Віталіївна
АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЛІКАРІВ

Колесников Олександр Євгенійович
ЩОДО ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ПОРУШЕНЬ МИТНИХ ПРАВИЛ

Левченко Наталі Олегівни
ЩОДО ПРОБЛЕМИ ДОСТУПУ ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Лисак Анна Юріївна
ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУДДІВ

Мельничук Анна Юріївна
ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Миколайчик Тарас Іванович
ОЗНАКИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ДОГОВОРУ:ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Санченко Дмитро Євгенович
АДМІНІСТРАТИВНА РЕФОРМА ЯК КОМПЛЕКСНЕ ПОЛІТИКО-ПРАВОВЕ ЯВИЩЕ

Frolov Alexandr
Administrative arrest as a Kind of Administrative Penalty and social security measure

Шишко Ігор Миколайович
Реалізація права на справедливий судовий розгляд в адміністративному судочинстві України

Якушкін Владислав Георгійович
Окремі питання боротьби з адміністративними правопорушеннями в сфері громадського порядку

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО

Біденко Олександр Юрійович
ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ ЯК ОСНОВОПОЛОЖНИЙ ЧИННИК БОРОТЬБИ З
ЛЕГАЛІЗАЦІЄЮ (ВІДМИВАННЯМ) КОШТІВ

Бойко Юлія Василівна
ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ПРИНЦИПІВ ГОСПОДАРСЬКО-
ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Бондаренко Денис Олегович
Использование медиации в решении хозяйственных споров

Борута Я. В.
Проблеми розмежування господарських і цивільних відносин

Бялецький Дмитро Віталійович
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДОГОВОРОМ АНДЕРАЙТИНГУ В
УКРАЇНІ

Верба Анастасія Григорівна
Історичний аспект та правове регулювання холдингових компаній в Україні

Гамза Тетяна Вікторівна
Ліцензування господарської діяльності як різновид організаційно-господарських
правовідносин

Гамза Тетяна Вікторівна
Господарська відповідальність як окремий вид юридичної відповідальності

Гонтар В.С.
ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ДОГОВОРУ

Гонтар В.С.
УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ : ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Давидюк Вікторія Олегівна

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВОГО ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК ВЕНЧУРНОГО
ІНВЕСТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Дехтяренко Марина Вадимівна
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФОНДОВОГО РИНКУ:
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДЛЯ УКРАЇНИ

Дігтяр Наталія Вадимівна
Ліквідація підприємств: проблемні питання згідно Господарського кодексу України

Дігтяр Наталія Вадимівна
Проблеми сучасного стану регулювання ліцензування господарської діяльності

Дроздов Дмитро Анатолійович
ЩОДО ПОНЯТТЯ АНТИМОНОПОЛЬНО-КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Дубина Вікторія Вікторівна
ЩОДО ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ПОДОЛАННЯ МЕДИКО-
САНІТАРНИХ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Дубина Вікторія Вікторівна
ДО ПРОБЛЕМИ ЛІЦЕНЗУВАННЯ ПРОМИСЛОВОГО РИБАЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Жикуліна Дар'я Станіславівна
ЩОДО ОКРЕМИХ ПРОБЛЕМ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕКЛАМНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Заїка О.О.
Відповідальність медичних працівників і медичних закладів

Камуз Ярослав Миколайович
студент 4 курсу Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного інституту
імені Ярослава Мудрого

ФОРС-МАЖОРНЕ ЗАСТЕРЕЖЕННЯ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОМУ ДОГОВОРІ

Камуз Ярослав Миколайович
ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ДОГОВОРІВ

Коломієць Ярослав Володимирович,
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЛІКВІДАЦІЇ ГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗА
ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Костандян Ганна Вачеївна
ЩОДО НЕПРАВОМІРНОГО ВИКОРИСТАННЯ ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ СУБ'ЄКТА
ГОСПОДАРЮВАННЯ

Лавренко Павло Євгенович
Сучасний стан національної валюти України

Леонова Олена Сергіївна

ЩОДО СТВОРЕННЯ ФОНДУ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ЧЛЕНІВ КРЕДИТНИХ СПІЛОК

Лисаченко Ірина Анатоліївна
МІСЦЕ ФРАНЧАЙЗИНГОВИХ ТА ЛІЦЕНЗІЙНИХ ДОГОВОРІВ У СУЧАСНИХ ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИНАХ

Літвінова Олександра Олександрівна
ЩОДО ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Літвінова Олександра Олександрівна
ПЕРСПЕКТИВИ ФРАНЧАЙЗИНГУ ЯК ПРАВОВОЇ ФОРМИ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ

Літвінова Олександра Олександрівна
РОЗВИТОК ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ІНСТИТУТУ СПІЛЬНОГО ІНВЕСТИВАННЯ В УКРАЇНІ

Ломан Юлія Сергіївна
РОЗВИТОК РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Ляшенко Ксенія Вікторівна
ДО ПИТАННЯ СТРАХУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ

Магура Д.С.
ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ : ПОНЯТТЯ ТА НАПРЯМКИ РОЗВИТТКУ

Магура Д.С.
ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ХОЛДИНГОВИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ

Мальована Вероніка Олександрівна
ЩОДО РОЗМЕЖУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ТА АДМІНІСТРАТИВНОГО ДОГОВОРІВ

Мальована Вероніка Олександрівна
НЕПРАВОМІРНЕ ВИКОРИСТАННЯ ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ ЯК ФОРМА ПРОЯВУ НЕДОБРОСОВІСНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Мехтієва Ельвіра Ехтібарівна
ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗЛОВЖИВАННЯ МОНОПОЛЬНИМ (ДОМІНУЮЧИМ) СТАНОВИЩЕМ НА РИНКУ

Мехтієва Ельвіра Ехтібарівна
СУТНІСТЬ ТА ЕТАПИ ПРОВЕДЕННЯ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ

Мироненко Марина Володимирівна
ДО ПИТАННЯ АНТИКОНКУРЕНТНИХ ДІЙ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Мікеладзе Майя Гелівна
Рейдерські захоплення в Україні: структура схем та шляхи подолання

Могиль Владлена Олександрівна
СУТНІСТЬ СПЕЦІАЛЬНИХ (ВІЛЬНИХ) ЕКОНОМІЧНИХ ЗОН

Нестеренко Владислав Олегович
ЩОДО ПИТАННЯ ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ ПОНЯТТЯ
ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ ЗА ГОСПОДАРСЬКИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ

Нестеренко Владислав Олегович
ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ КРЕДИТНОЇ СУБСИДІЇ ЯК
ЕЛЕМЕНТУ ЦІНОУТВОРЕННЯ У СФЕРІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Остапченко Тетяна Олександрівна
ЩОДО АНТИКОНКУРЕНТНИХ ДІЙ ОРГАНІВ ВЛАДИ, МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ, АДМІНІСТРАТИВНО-ГОСПОДАРСЬКОГО УПРАВЛІННЯ ТА
КОНТРОЛЮ

Остапченко Тетяна Олександрівна
ОСОБЛИВОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ОБЛАСНИХ РАД

Остапченко Тетяна Олександрівна
До питання про кодифікацію інвестиційного законодавства України

Приходько Андрій Костянтинович,
Мінімізація відсоткових ризиків в сфері надання іпотечних кредитів

Літвінова Олександра Олександрівна
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЦІНОУТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ

Ричка Яна Олександрівна
Вільні економічні зони як інструмент розвитку та активізації економіки України

Ромашко Юрій Ігорович
КАРТЕЛІ В УКРАЇНІ: ПРАВОВІ ЗАСАДИ БОРОТЬБИ

Фоміна Анастасія Володимирівна
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИЙ ДОГОВІР: ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЙОГО
УКЛАДЕННЯ

Фоміна Анастасія Володимирівна
ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ МИРОВОЇ УГОДИ

Хребор Олена Олександрівна
КОРПОРАТИВНИЙ КОНТРОЛЬ У ТОВАРИСТВАХ З ОБМЕЖЕНОЮ
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ: ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Чернов Валентин Сергійович
Валютний ринок України: тенденції розвитку та проблемні аспекти

Шпак Максим Володимирович
КРЕДИТУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ
ВИРІШЕННЯ

Шумський Ігор Костянтинович
ФРАНЧАЙЗИНГ В УКРАЇНІ: НЕВИРІШЕНІ ПРОБЛЕМИ

Яресько Ліна Олексіївна
ЗАСОБИ І МЕТОДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЦІН В УКРАЇНІ

Яресько Ліна Олексіївна
ПРАВОВОЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ В УКРАЇНІ

**КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, ДЕРЖАВНЕ БУДІВНИЦТВО ТА МІСЦЕВЕ
САМОВРЯДУВАННЯ**

Бурлаченко Вероніка Мирославівна
Аборт як необхідність чи вбивство?

Гудим А.В.,
Актуальні питання щодо взаємозв'язку Арабської весни та революції в Україні

Заєць Ярослава Богданівна
Проблемні питання визначення умов реалізації права на мирні зібрання

Зозуля Наталія Олегівна
СУЧАСНЕ РОЗУМІННЯ ПРАВА ОСОБИ НА ЗАХИСТ КОНФІДЕНЦІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ:
ПИТАННЯ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ЗМІСТУ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ

Каштальян Марія Тарасівна
КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО НА ПРАЦЮ : ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Корицький В'ячеслав Андрійович
КОНСТИТУЦІЯ ЯК ПОЛІТИЧНЕ ВТІЛЕННЯ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА І ГАРАНТ
СВОБОДИ

Мазка Роман Сергійович
Способи забезпечення безоплатності медичного обслуговування в країні відповідно до статті
49 Конституції України

Марія Половець
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРИНЦИПУ РІВНОСТІ ПРАВ ЖІНКИ ТА
ЧОЛОВІКА

Мінаєва Тетяна Вікторівна
ЗНАЧЕННЯ «БІЛЛЯ ПРО ПРАВА»

Фролов Олександр Олександрович
Проблемы реализации и развития местного самоуправления в Украине

Черкашин С.В.
Щодо застосування Конституційним Судом України рішень Європейського Суду з прав
людини

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Андрійчук Альона
Прокурорський нагляд за діяльністю органів дізнання та досудового слідства

Артюхін Віталій Андрійович
ОДУРМАНЮЮЧІ РЕЧОВИНИ ЯК ПРЕДМЕТ ЗЛОЧИНІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТАТТЯМИ
322 ТА 324 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Bidenko O.Y.
TO ISSUE OF BENCHMARKING OF HOUSE ARREST AS A PREVENTIVE MEASURE IN
THE CPC OF UKRAINE 2012 AND THE CPC OF RUSSIAN FEDERATION

Білик Тетяна Олегівна
Недоліки виконання кримінальних покарань у вигляді конфіскації майна

Бойко Ганна Миколаївна
Суд присяжних в Україні: європейська модель чи лише імітація участі громадян у здійсненні правосуддя

Верховська Вікторія Олександрівна
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ «ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ»

Власюк Марина Миколаївна
ПОНЯТТЯ ТА ПРАВОВА ПРИРОДА ХАБАРНИЦТВА

Вовк Анна Юріївна
НЕОБХІДНА ОБОРОНА ЯК ОБСТАВИНА, ЩО ВИКЛЮЧАЄ ЗЛОЧИННІСТЬ ДІЯННЯ

Ворона Сергій Володимирович
ПІДСТАВИ ТА УМОВИ СКОРОЧЕНОГО ПОРЯДКУ РОЗГЛЯДУ КРИМІНАЛЬНОЇ
СПРАВИ

Гальченко Ольга Русланівна
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОЧАТКУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЗА КПК
УКРАЇНИ

Геворкян Арміне Багішівна
ЩОДО ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗНАЧЕННЯ ЛІКАРСЬКОЇ ПОМИЛКИ

Голембо Ірина Володимирівна
ПРОБЛЕМИ НЕЗАКОННОЇ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ ОРГАНІВ АБО ТКАНИН ЛЮДИНИ

Гончарук Крістіна Ігорівна
НЕДІЙСТНІСТЬ ПРАВОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З КОРУПЦІЄЮ

Горбун Олеся Олександрівна
ЩОДО ЮРИДИЧНИХ ЧИННИКІВ СОЦІАЛЬНОЇ ОБУМОВЛЕНОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗНИЩЕННЯ, ПОШКОДЖЕННЯ АБО ПРИХОВУВАННЯ
ДОКУМЕНТІВ НАЦІОНАЛЬНОГО АРХІВНОГО ФОНДУ(СТ. 298¹ КК УКРАЇНИ)

Гордиченко Руслана Сергіївна
ДОКАЗИ І ДОКАЗУВАННЯ

Гриник Олеся Анатоліївна
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПЕРЕВИЩЕННЯ МЕЖ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ,
В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

Губко Вікторія Вадимівна
ПРОБАЦІЯ ЯК ГУМАНІЗОВАНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПОКАРАННЯ ЩОДО
НЕПОВНОЛІТНІХ

Журавльова Ірина Олександрівна
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗЛОЧИНИ ВЧИНЕНІ В СТАНІ АЛКОГОЛЬНОГО СП'ЯНІННЯ

Зьолко Ірина Миколаївна
ГІПНОЗ ЯК ФЕНОМЕН ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

Капран Анна Андріївна
ДО ПИТАННЯ ПРО МІСЦЕ ПРОКУРАТУРИ В СИСТЕМІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Качановська Наталія Сергіївна
ВІДМЕЖУВАННЯ ВБИВСТВА ЧЕРЕЗ НЕОБЕРЕЖНІСТЬ ВІД НАНЕСЕННЯ ТЯЖКИХ
ТІЛЕСНИХ УШКОДЖЕННЯ, ЯКІ ПРИЗВЕЛИ ДО СМЕРТІ ПОТЕРПІЛОГО

Кисіль Анастасія Богданівна
ПРИЧЕТНІСТЬ ДО ЗЛОЧИНУ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Клімутін Віктор Олександрович
Особлива жорстокість як спосіб здійснення вбивства. Поняття, ознаки та
прикладі.

КОРОЛЬ ВІКТОРІЯ ОЛЕКСІЇВНА
ДО ПИТАННЯ ПРО РОДОВИЙ ОБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ДІТЕЙ (ст. 150 КК
України)

Лавренчук Степан Сергійович
ЩОДО ПРОБЛЕМИ СПІВВІДНОШЕННЯ ПІДБУРЮВАЧА ТА ЗАМОВНИКА УМИСНОГО
ВБИВСТВА

Мадяр Сергій Сергійович
До проблем кримінальної відповідальності за наругу над державними символами.

МАЗАЛОВ АНАТОЛІЙ РУСЛАНОВИЧ
ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАХОДИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ ЩОДО
ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Маценко Людмила Олександрівна
ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ МЕТИ СТВОРЕННЯ ЗЛОЧИННОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

Нагорна Марина Романівна
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА КРИТЕРІЇВ ОБМЕЖЕНОЇ
ОСУДНОСТІ

Неруш А. Ю.

ІНОЗЕМЦІ ТА ОСОБИ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА ЯК СУБ'ЄКТИ ЗЛОЧИНУ ЗА
КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Осадчук Катерина Михайлівна
ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ОДИНИЦІ ТА РОЗМІРУ ШТРАФУ У КРИМІНАЛЬНОМУ
ПРАВІ

Переверзєва Юлія Юріївна
ПОКАРАННЯ ЗА СЛУЖБОВІ ЗЛОЧИНИ В УЛОЖЕННІ ПРО ПОКАРАННЯ
КРИМІНАЛЬНІ І ВИПРАВНІ 1845 РОКУ

Пугачова Марина Юріївна
НЕ ВТРУЧАННЯ У ПРИВАТНЕ ЖИТТЯ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ
(РОЗШУКОВИХ) ДІЙ, ЯК ГАРАНТІЯ КОНСТИТУЦІЇ

Ревтов Олександр Валентинович
ЛІКВІДАЦІЯ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ, ЯК ОДИН ІЗ ЗАХОДІВ КРИМІНАЛЬНО-
ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ

Родоманова Маргарита Андріївна
ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПОКАРАННЯ ЗА ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОСТУПКУ

Рощина Інна Олександрівна
Поветкін Дмитро Олегович
НЕЛОЛІКИ ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО АПАРАТУ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Савчук М. В.
ПРОБЛЕМИ ВИЗНАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ СУБ'ЄКТОМ КРИМІНАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Середа Іван Леонідович
ПЕРШІ ЗГАДКИ ПРО КОРУПЦІЮ В МОСКОВСЬКІЙ ДЕРЖАВІ

Холодницький Назар Іванович
КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНА УГОДА МІЖ ПРОКУРОРОМ І ПІДСУДНИМ:
ПРАВОВИЙ ДОСВІД США

Хромих Марина Олексіївна,
Статус потерпілого за новим КПК України

Черкашин С.В.
ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ЗА НАЯВНОСТІ ОБСТАВИН, ЯКІ ПОМ'ЯКШУЮТЬ АБО
ОБТЯЖУЮТЬ ПОКАРАННЯ.

Шуберт Ернест Сергійович
ПРАВОВА ПРИРОДА ЗАХОДІВ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ ЩОДО
ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

КРИМІНАЛІСТИКА ТА КРИМІНОЛОГІЯ

Білевич Ілона Ігорівна
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУДОВО-МЕДИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

ЖУРАВЛЬОВА Ю.Б.,
Насильницька злочинність осіб з психічними аномаліями та її запобігання

Капран Анна Андріївна
ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ РИТУАЛЬНОГО ВБИВСТВА

Краснокутский А.В.,
ЦЕЛИ И ЗАДАЧИ ИССЛЕДОВАНИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНО-ПРАВОВОГО
СТАТУСА НАЧАЛЬНИКА ОТДЕЛЕНИЯ СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ
СЛУЖБЫ (СПС) ИСПРАВИТЕЛЬНОГО УЧРЕЖДЕНИЯ (ИУ) И ПРОБЛЕМЫ ЕГО
РЕАЛИЗАЦИИ

Куц Олена Володимирівна
ПРОБЛЕМА ОСОБИСТОСТІ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ЗЛОЧИНЦЯ, ЯКИЙ СКОЮЄ
КОРИСЛИВІ ЗЛОЧИНИ

Лисаченко Ірина Анатоліївна
ВИСНОВОК ЕКСПЕРТА ТА ЙОГО ОЦІНКА

Літвінова Олександра Олександрівна
АВТОТЕХНІЧНА ЕКСПЕРТИЗА: ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Масюк Поліна Станіславівна
СПОСІБ ВЧИНЕННЯ ВБИВСТВА З РОЗЧЛЕНУВАННЯМ ТРУПА ЯК ЕЛЕМЕНТ
КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНУ

Мінаєва Тетяна Вікторівна
ПОНЯТТЯ ТА ПРИЧИНИ ВІКТИМНОЇ ПОВЕДІНКИ

Могиль Владлена Олександрівна
ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРИХОВУВАННЯ ЗЛОЧИНУ В КРИМІНАЛІСТИЦІ

Моцна Н.В.,
Криміногенні фактори (детермінанти) злочинності у місцях позбавлення волі.

Сошик Олена Володимирівна
РОЛЬ СЛІДЧИХ СИТУАЦІЙ У РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Флоря Х.Г.,
Шведська стратегія боротьби з корупцією та можливість її використання в Україні

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Гулієв Мубаріз Інгілаб огли
ПОЛІТИКА ПОДВІЙНОГО ГРОМАДЯНСТВА В КРАЇНАХ СУСІДАХ УКРАЇНИ

Регеда Тарас Сергійович
ЛІСАБОНСЬКИЙ ДОГОВІР , ТА ЙОГО ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ЄВРОПЕЙСЬКОГО
СОЮЗУ

Федорченко Дарина Володимирівна

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИКОНАННЯ УКРАЇНОЮ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Хряк Анастасія Олександрівна
СПІВРОБІТНИЦТВО ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ
ТА ІНСТИТУЦІЯМИ. РАДА ЄВРОПИ

ТРУДОВЕ ПРАВО

Бакіна Юлія Русланівна
ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПРОЦЕДУРИ МЕДІАЦІЇ ПРИ ВИРІШЕННІ ТРУДОВИХ СПОРІВ В
УКРАЇНІ

Васильченко Євгеній Вадимович
ДО ПИТАННЯ ПРО МОМЕНТ ВИНИКНЕННЯ ТРУДОВОГО ПРАВОВІДНОШЕННЯ

Зелінська Ірина Анатоліївна
ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ РОБОТИ НА
СУЧАСНИХ УМОВАХ

Клименко С. С.
ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПРАЦІВНИКА ЯК СУБ'ЄКТА ТРУДОВОГО
ПРАВА

Салтиков Станіслав Михайлович
ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ІНОЗЕМЦІВ В УКРАЇНІ

Фролов Олександр Олександрович
ДО ПИТАННЯ ПОНЯТТЯ "КОЛЕКТИВНИЙ ДОГОВІР" В ТРУДОВОМУ
ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Андрущенко Ганна Юріївна
ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА НА СПАДКУВАННЯ ЗА ЦИВІЛЬНИМ
КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

АФОНІНА ОЛЬГА ВОЛОДИМИРІВНА
ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ

Брант К.Ю.
Щодо деяких питань договору довічного утримання

Бурич Ірина Василівна
Поняття та класифікація об'єктів цивільних прав (правовідносин)

Волвенко Аліна Олександрівна
СПОСОБИ ЗАХИСТУ ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

Волошин Галина Романівна
Питання природи недійсних правочинів

Ворона Володимир Сергійович
РОЗПОДІЛ СУМ СУДОВОГО ЗБОРУ У ГОСПОДАРСЬКИХ СПРАВАХ ЗА ПОЗОВОМ
ПРОКУРОРА В ІНТЕРЕСАХ ДЕРЖАВИ

Головко М. С.
ВЧИНЕННЯ ПРАВОЧИНУ ПІД ВПЛИВОМ ОБМАНУ

Григорова Дар'я Андріївна
ПОНЯТТЯ ПОСЛУГИ ЯК ОБ'ЄКТА ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Гудзь Юлія Володимирівна
ПРАВОВІ НАСЛІДКИ НЕДІЙСНОСТІ ПРАВОЧИНУ

Демчучен Олексій Олександрович.
САМОЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ЯК САМОСТІЙНЕ СУБ'ЄКТИВНЕ
ПРАВО ОСОБИ

Дзюбенко Вікторія Олегівна
АВТОРСЬКЕ ПРАВО НА ФОТОГРАФІЧНІ ТВОРИ

Жалковська Анастасія Сергіївна
ПРАВОВА ПРИРОДА ПРЕДСТАВНИЦТВА

Івасишин Ірина Ярославівна
ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

Ковтун Альона Сергіївна
ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ СПОЖИВАЧІВ НА ПРИДБАННЯ ТОВАРУ НАЛЕЖНОЇ ЯКОСТІ

Ковтун Катерина Володимирівна
ІНСТИТУТ ПОМІЧНИКА В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Костів Марія Тарасівна
Розвиток вчення про юридичні особи

Кочеткова Катерина Ігорівна
ПЛАГІАТ ЯК ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

Кравченко Тетяна Сергіївна
ПРЕЗУМПЦІЯ КОМПЕНСАЦІЇ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ». ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Леонова Дар'я Олександрівна
НАБУТТЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА НЕРУХОМЕ МАЙНО ЗА ДОГОВОРОМ КУПЛІ-
ПРОДАЖУ З ВІДСТРОЧКОЮ ПЛАТЕЖУ

Лисенко Анна Володимирівна
Практика вирішення спорів про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної
небезпеки

Маринич Юлія Володимирівна
СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПОРУШЕНОГО АВТОРСЬКОГО ПРАВА В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Міклуха Олександра Олександрівна
ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВО НА ЖИТТЯ

Мінаєва Тетяна Вікторівна
ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ІНТЕРНЕТІ

Мягка Анна Геннадіївна
УМОВИ ВИЗНАННЯ ЗАПОВІТУ НЕДІЙСНИМ. АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА ТА
СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Нікітенко Валерія Ігорівна
ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ САМОЗАХИСТУ ЗА ЦИВІЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Овчаренко Ірина Миколаївна,
Щодо фідучіарного характеру договору про надання правових послуг адвокатом

Пахомова Валерія Артурівна
СКАСУВАННЯ ТА ОСКАРЖЕННЯ ЗАОЧНОГО РІШЕННЯ

Пилипенко Катерина Вікторівна
ФОРС-МАЖОР ЯК ПІДСТАВА ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Marina Polishchuk
THE PROCEDURAL FORM OF PARTICIPATION IN CIVIL PROCEEDINGS OF THE
UKRAINIAN PARLIAMENT COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS

Поліщук Ольга Михайлівна
ОКРЕМІ ПИТАННЯ ДОГОВОРУ КОМЕРЦІЙНОЇ КОНЦЕСІЇ

Поліщук Ольга Михайлівна
МЕДІАЦІЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ СПОСІБ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ

Родоман Тетяна Олександрівна
ОСОБЛИВОСТІ ЗМІНИ УМОВ ДОГОВОРУ З ПІДСТАВ ОДНОСТОРОННЬОЇ ВІДМОВИ
ВІД НЬОГО

Сіврюк Катерина Олегівна,
Проблеми розмежування договору підряду та договору про надання послуг

Яковлева Інна Олександрівна
ВІДМІННОСТІ МІЖ СПАДКУВАННЯМ ЗА ЗАКОНОМ ТА СПАДКУВАННЯМ ЗА
ЗАПОВІТОМ

Ясинська Катерина Вікторівна
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ